

JUHO HÄRME

Ajanilmausten sijainnit suomessa ja venäjässä

Kvantitatiivinen konstruktiotason näkökulma

JUHO HÄRME

Ajanilmausten sijainnit
suomessa ja venäjässä

Kvantitatiivinen konstruktiotason näkökulma

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Esitetään Tampereen yliopiston

informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunnan tiedekuntaneuvoston

suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi

Tampereen yliopiston Pinni B -rakennuksessa,

luentosalissa B1100, Kanslerinrinne 1, Tampere.

14.06.2019, klo 12

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Tampereen yliopisto, Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

<i>Vastuuohjaaja ja Kustos</i>	FT, professori Mikhail Mikhailov Tampereen yliopisto Suomi	
<i>Ohjaaja</i>	FT Michael O'Dell Tampereen yliopisto Suomi	
<i>Esitarkastajat</i>	FT, dosentti Ahti Nikunlassi Helsingin yliopisto Suomi	FT Ksenia Shagal Helsingin yliopisto Suomi
<i>Vastaväittäjä</i>	Dr., professori Ruprecht von Waldenfels Friedrich-Schiller-Universität Jena Saksa	

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Copyright ©2019 tekijä

Kannen suunnittelu: Roihu Inc.

ISBN 978-952-03-1105-6 (painettu)

ISBN 978-952-03-1106-3 (verkkojulkaisu)

ISSN 2489-9860 (painettu)

ISSN 2490-0028 (verkkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1106-3>

PunaMusta Oy – Yliopistopaino
Tampere 2019

Hanna–Kaisalle, Toivolle ja Aatokselle. Ilman teitä tämä olisi valmistunut aiemmin, mutta itse olisin jäänyt kesken.

KIITOKSET

Tämän tutkimusprojektin juuret kiemurtelevat Someron lukion juhlasaliin keväälle 2006. Tuoreille ylioppilaille puhunut rehtori kehotti silloin paitsi olemaan tyytymättä valmiisiin vastauksiin, myös ”lähettämään sitten joskus kopion väitöskirjasta, kun se valmistuu”. Noihin sanoihin piilotetusta rohkaisusta olen Jari Timoselle kiitoksen – ja ehkä yhden väitöskirjakappaleen – velkaa.

Itse projektista paisui lopulta melko pitkä ja monipolvinen: versiohistorian mukaan tutkimus koostuu kaikkiaan 1794 tallennetusta muutoksesta. Niissä näkyvät paitsi oman ajatteluni kypsyminen, myös tutkimuksen eri vaiheissa kohdatut ihmiset ja heiltä saatu apu, jonka merkityksestä monet ovat epäilemättä autuaan tietämättömiä.

Ensimmäisenä varsinaisen tutkimuksen syntyyn vaikuttaneista henkilöistä haluan kiittää ohjaajaani Mikhail Mikhailovia, jonka suusta kai ensimmäisen kerran kuulin sanan *korpus* ja joka onneksi näyttää uskoneen minuun silloinkin, kun itse olisin halunnut luopua koko projektista. Ohjauksesta ja ajan semantiikkaa koskevista arvokkaista kommentteista kiitän Jukka Havua, jonka työhuoneen hyllystä löytyi lisäksi oikeaan aikaan Jaakko Leinon konstruktioita käsittelevä väitöskirja. Erityisen painavat kiitokset myös sittemmin auliisti vielä yhdeksi ohjaajakseni suostuneelle Michael O'Dellille. Hänen bayesiläisiä menetelmiä käsittelevälle kurssilleen astuin hetken mielihohteesta tietämättä, että se muuttaisi koko käsitykseni tilastollisesta päättelystä.

Mainittujen ”virallisten” vaikutusten ohella tutkimus ei olisi päätenyt nykyiseen muotoonsa ilman monia suunnittelemattomampia kohtaamisia, joista osa tapahtui kaukana kotoa. Anton Zimmerling kysyi taannoin Moskovassa, miksi en käyttäisi manuaalisen annotoinnin sijasta syntaktisia jäsentimiä. Vladimir Benko puolestaan esitteli Bratislavassa laajaa internetkorpusten kokoelmaansa. Ruprecht Von Waldenfelsiä minun taas on kiittäminen Oslossa saaduista kommentteista, jotka pakottivat vielä kerran tarkistamaan käsitystäni tutkijan riittävästä kriittisyydestä omia havaintojaan kohtaan.

Paljosta olen velkaa myös kollegoille aivan lähellä. Erityisesti Kirsi Sandberg, Henrik Oksanen ja Jukka Tuominen ovat paitsi tarjonneet innostavia keskusteluja informaatio-rakenteesta, myös ylipäättään pelastaneet turhalta sooloilulta ja lukkiutumiselta kielen rakenteesta kiinnostuneen tutkijan välillä aika yksinäiseen kammioon. Kiitos myös Andrej

Nosoville, Julija Soumalle, Mika Perkiönmäelle ja monelle muulle Tampereen yliopiston kielten jatko-opiskelijalle samoin kuin Nanny Jolmalle, Matias Nurmiselle, Mikko Kallionsivulle ja Hanna-Riikka Roineelle, jotka kirjallisuudentutkijoina jaksoivat vuorollaan jakaa työhuoneen yhden omituisen kielitieteilijän kanssa.

Kiitän työn loppuvaiheessa saaduista tärkeistä kommenteista Ahti Nikunlassia, Larisa Leisiötä ja Ksenia Shagalia. Kannustuksesta ja nuoren tutkijan vertaistuesta kiitos Eero Neijoselle. Markus Vuoriota haluan kiittää git-ohjelmaan perehdyttämisestä ja tietoteknisenä esikuvana olemisesta ylipäättään. Kiitos myös Salon Suomi–Venäjä-seuralle työtä tukeneesta stipendistä.

Pieksämäellä pääsiäispäivänä 2019

Juho Härme

TIIVISTELMÄ

Suomea ja venäjän sanajärjestystä on perinteisesti pidetty vapaana tai – generatiivisin termein ilmaistuna – diskurssikonfiguraationaalisenä. Erityisen joustavaa kummassakin kielessä on adverbiaalien sijoittuminen, ja adverbiaalien kategorian sisällä ajanilmaukset muodostavat oman huomionarvoisen ryhmänsä. Ajanilmausten vapaa sijoittuminen on haaste niin vierasta kieltä opiskelevan kuin kääntäjänkin näkökulmasta: äidinkielenään suomea puhuvien on usein vaikea käyttää venäjän ajanilmauksia idiomaattisesti; sama pätee äidinkielenään venäjää puhuviin ja suomenkielisiin ajanilmauksiin. Haastetta kasvattaa se, ettei aiheesta juurikaan ole saatavilla oppimateriaaleja tai lähdeaineistoa opettamisen tueksi. Tämä tutkimus lähestyy aihetta konstruktiokieliopin näkökulmasta. Tavoitteena on tuottaa kielenoppijoiden ja -opettajien sekä kääntäjien käyttöön konkreettisia esimerkkejä siitä, mitkä ovat olennaisimmat suomen ja venäjän väliset erot ajanilmausten sijainnissa.

Tutkimuksessa analysoidaan 50 eri ajanilmausten ryhmää. Ryhmät on laadittu hyödyntämällä kolmea eri luokittelunäkökulmaa: ilmausten muodostustapaa, semanttista funktiota ja referentiaalisuutta. Syntaktisesti aineisto on rajattu siten, että mukaan on otettu ainoastaan myöntömuotoisia SVO-lauseita. Ajanilmauksen sijainti on jaettu neljään kategoriaan, joita ovat S1 (ennen subjektia, finiittiverbiä ja objektia), S2 (subjektin ja verbin välissä), S3 (verbin ja objektin välissä) sekä S4 (subjektin, verbin ja objektin jäljessä). Tutkimusaineiston pohjana ovat neljä verrannollista korpusta: suomen- ja venäjänkieliset lehdistökorpuksat sekä vastaavasti kielikohtaiset internettekstejä sisältävät korpuksat. Mainittuihin 50 ryhmään kuuluvia ajanilmauksia etsittiin kopuksista aluksi konkordanssihakuna. Hakujen tuloksena saadut tekstiyhteydet annotoitiin myöhemmin erikseen dependenssijäsentimiä hyödyntämällä. Tuloksena saatiin lopulta 81 663 suomen- ja 70 106 venäjänkielistä virkettä kattava syntaktisesti jäsennetty tutkimusaineisto.

Kerätystä aineistosta käy ilmi, että suomen ja venäjän välillä todella on huomattavia eroja edellä määriteltyjen neljän eri sijainnin frekvensseissä. Paitsi odotuksenmukaisesta S2- ja S3-sijainteja koskevasta erosta (edellinen on harvinainen suomessa, jälkimmäinen venäjässä), aineisto antaa viitteitä siitä, että lauseenalkuinen sijainti on yleisempi

venäjässä (36,04 prosenttia kaikista tapauksista verrattuna suomen 11,17 prosenttiin) ja lauseenloppuinen vastaavasti suomessa (35,31 prosenttia kaikista tapauksista verrattuna venäjän 9,17 prosenttiin). Erojen taustalla olevien syiden selvittämiseksi laadittiin tilastollinen malli, jossa riippuvana muuttujana oli ajanilmauksen sijainti. Malli on luonteeltaan (bayesiläinen) kategorinen regresiomalli. Sen avulla pyrittiin tunnistamaan erilaisista ajanilmauksen käyttöyhteyksistä toisaalta niitä, jotka ovat tavallisia kummassakin tarkastelluista kielistä ja toisaalta niitä, jotka ovat tyypillisempiä suomelle kuin venäjälle ja päinvastoin.

Ajanilmausten käyttöyhteyksien ominaisuuksia – ennen muuta eri konstituenttien rooleja informaatorakenteen kannalta – ilmaistaan tutkimuksessa tiivistetysti konstruktoiden käsitteen avulla. Kielten kontrastiivinen tarkastelu toteutettiin vertaamalla suomessa havaittuja ajanilmauskonstruktioita venäjässä havaittuihin ja tekemällä päätelmiä näiden samanlaisuudesta. Monissa tapauksissa S1-sijoittuneen ajanilmauksen sisältävää venäjänkielistä konstruktioita vastasi selkeimmin S3- tai S4-sijoittuneen ajanilmauksen sisältävä suomenkielinen konstruktio. Tällaisia olivat esimerkiksi venäjässä tavalliset johdantokonstruktiot eli kontekstit, joissa lauseenalkuista ajanilmausta käytetään tuomaan tekstiin kokonaan uusia puheenaiheita ja henkilöitä. Suomessa johdantokonstruktion sijaan tyypillisempiä olivat geneerisemmät rakenteet, joissa ajanilmaus sijaitsee oletusasemassaan lauseen keskellä (adverbiset konstruktiot) tai rakenteet, joissa ajanilmaus sijaitsee koko lauseen viimeisenä (ei-fokaaliset konstruktiot).

Käyttämällä konstruktio pohjaista, aineistovetoista lähestymistapaa tutkimus pyrkii osaltaan nostamaan keskustelua siitä, minkälainen kieliopin opetus on toimivaa käännöstieteen kontekstissa. Ajatuksena on, että korpusvetoinen metodologia ja konstruktio-kieliopille pohjaava teoreettinen kehys ovat hedelmällisiä lähtökokohtia, kun mietitään vieraan kielen opetusta nimenomaan tulevien, tietyssä konkreettisessä kieliparissa toimivien kääntäjien kannalta. Vaikka tutkimuksen päämäärät ovat pitkälti soveltavia, saadut tulokset antavat pohjaa myös teoreettisemmalle, typologisista lähtökohdista tehdyille tutkimukselle.

ABSTRACT

Finnish and Russian are languages traditionally considered to have a free or – in generativistic terms – discourse configurational word order. In both languages the positioning of adverbials in general and time adverbials in particular is especially flexible. This flexibility poses a challenge both from an L2 learner's and a translator's perspective: coming from a Finnish background it is often difficult to use time adverbials idiomatically in Russian and vice versa. The challenge is made greater by the fact that there is very little learning material or teacher's guides available on the subject. This study takes a construction grammar based contrastive approach on the issue, aiming to provide translators, language learners and teachers with concrete examples on what the essential differences between Finnish and Russian are with regard to the placement of time adverbials.

The study examines 50 different groups of Finnish and Russian time adverbials, the selection of which was based on three qualities: the etymology, semantic function and referential status of the adverbial. Syntactically, the focus is on Finnish and Russian affirmative SVO sentences, in the context of which the possible locations of the adverbial were divided into four distinct categories: L1 (before the subject, the verb and the object), L2 (between the subject and the verb), L3 (between the verb and the object) and L4 (after the subject, the verb and the object). The data of the study consists of two pairs of large comparable corpora: A Finnish and a Russian newspaper corpus and a Finnish and a Russian corpus of internet texts. The corpora were queried for the expressions included in the 50 groups and the concordances retrieved by the queries were further annotated using dependency parsers. As a result, a data set of 81 663 Finnish and 70 106 Russian sentences was formed.

The collected data shows, first of all, that there really is a notable difference between Finnish and Russian in the frequencies of the four locations defined. Besides the grammatically expected difference in the usage of L2 and L3 (the former is rare in Finnish, the latter in Russian), the data indicates that the sentence-initial position is more frequent in Russian (36,04 % of all the cases compared to 11,17 % in Finnish) and, conversely, the sentence-final more frequent in Finnish (35,31 % of all the cases compared to 9,17 % in Russian). To account for the reasons behind these observations, a (bayesian) categorical

regression model was built with the location of the adverbial as the dependent variable. The model was used to identify the use cases of a time adverbial that are, on the other hand, common for both of the studied languages, and, on the other hand, more typical for Russian than for Finnish and vice versa.

The properties of the different use cases – most importantly, the roles of constituents from the point of view of information structure – were summarized as constructions. The contrastive analysis of the study was conducted by comparing the time adverbial constructions found in the Finnish data to the ones observed in the Russian data and by assessing the similarity of these. In many cases a correspondence was found between a Russian construction with a sentence-initial and a Finnish construction with a sentence-final or L3-located adverbial. One clear example of such a case are Russian sentences classified in the study as introductory constructions – structures used at the beginning of a text to introduce, for instance, the central event a news item is reporting about. In Finnish these kind of structures are uncommon, and preference is usually given to more generic constructions with the time adverbial located in its canonical position in the middle of the sentence (adverbial constructions) or as the last element in the sentence (non-focal constructions).

By analyzing time adverbials as parts of constructions rather than as an independent syntactic category and by using a data-driven, explicitly contrastive approach the study intends to raise discussion on the role and methods of teaching grammar for students in translation studies. It is suggested that a corpus-based methodology and a theoretical framework based on construction grammar would provide a fruitful combination in university-level second language teaching aimed specifically at future translators and interpreters working within a specific language pair. Although the study operates mainly on a rather practical and applied level of contrastive linguistics, the findings give grounds for further research to be conducted from a more theoretical, typological perspective.

SISÄLTÖ

1	Johdanto	21
2	Erilaisia ajanilmauksia	26
2.1	Ajanilmaukset konstruktiona	27
2.2	Kolme näkökulmaa ajanilmausten luokitteluun	29
2.2.1	Näkökulma 1: ajanilmausten kielelliset ainekset	30
2.2.1.1	Kanoniset ajanyksiköt	30
2.2.1.2	Muut ilmaukset	32
2.2.2	Näkökulma 2: ajanilmausten semanttiset funktiot	33
2.2.2.1	Lokalisoinen semanttinen funktio	34
2.2.2.2	Taajuutta ilmaiseva semanttinen funktio	36
2.2.2.3	Ekstensiota ilmaiseva semanttinen funktio	39
2.2.2.4	Muut semanttiset funktiot	41
2.2.3	Näkökulma 3: ajanilmausten viittauskohteet	44
2.2.3.1	Referentiaalisuuden indikaattoreita	45
2.2.3.2	Viittauskohteen tarkkuus	46
2.2.3.3	Deiktiset ajanilmaukset	47
2.2.3.4	Ei-deiktiset referentiaaliset ajanilmaukset	47
3	Ajanilmauskonstruktiot ja informaattorakenne	50
3.1	Ajanilmaukset osana konstruktoita ja konstruktioiden väliset suhteet .	52
3.1.1	Ajanilmauskonstruktiot attribuutti–arvo-matriiseina	56
3.2	Ajanilmaukset ja informaattorakenne	58
3.2.1	Diskurssistatus	59
3.2.2	Diskurssifunktio	65
3.2.2.1	Topiikki	65
3.2.2.2	Fokus	67
3.2.2.3	Ajanilmauksen topikaalisuuteen liittyviä määrittely- ongelmia	69

3.2.2.4	Eri tason topiikkeja	71
3.2.2.5	Muut diskurssifunktiot	73
4	Suomen ja venäjän ajanilmauskonstruktiot kontrastiivisena tutkimuskoh- teena	75
4.1	Ajanilmauskonstruktiot ja kontrastiivinen (funktionaalinen) analyysi . .	75
4.2	Ajanilmauksen neljä sijaintia	77
4.3	Ajanilmauksen tyypilliset sijainnit venäjässä	79
4.4	Ajanilmauksen tyypilliset sijainnit suomessa	81
5	Ajanilmaukset tutkimusaineistossa	83
5.1	Tutkimusaineistot	83
5.1.1	Verrannollisten korpusten rakenne	84
5.1.2	Tutkittavien ajanilmaustapausten erottaminen verrannollisista korpuksista	89
5.1.2.1	Ensimmäinen vaihe	90
5.1.2.2	Toinen vaihe	91
5.1.2.3	Kolmas vaihe	93
5.1.2.3.1	Aineistoryhmien määrittelyjen tarkennus ja tutkimusdatan suodatus	93
5.1.2.3.2	Tutkimuksen syntaktisen rajauksen toteuttaminen	94
5.1.2.4	Erottamisprosessin tarkkuuden arviointia	97
5.2	Aineistoryhmät	99
5.2.1	Aineistoryhmien muodostusprosessi	100
5.2.2	L-funktiota edustavat aineistoryhmät	105
5.2.2.1	L1a, L1b, L1c	106
5.2.2.2	L2a, L2b	107
5.2.2.3	L3	108
5.2.2.4	L4a, L4b	108
5.2.2.5	L5a, L5b, L5c	109
5.2.2.6	L6a, L6b, L6c	110
5.2.2.7	L7a, L7b, L7c, L7d	111
5.2.2.8	L8a, L8b, L8c	112
5.2.2.9	L9a, L9b	113
5.2.3	F-funktiota edustavat aineistoryhmät	114
5.2.3.1	F1a, F1b	114
5.2.3.2	F2a, F2b	115

5.2.3.3	F3a, F3b, F3c, F3d, F3e	116
5.2.3.4	F4	117
5.2.4	E-funktiota edustavat aineistoryhmät	117
5.2.4.1	E1a, E1b, E1c	118
5.2.4.2	E2a, E2b	119
5.2.4.3	E3a, E3b	120
5.2.4.4	E4	121
5.2.4.5	E5a, E5b	121
5.2.4.6	E6a, E6b, E6c	122
5.2.4.7	E7	123
5.2.5	Muita funktiota edustavat aineistoryhmät	124
5.2.5.1	P1, P2	124
5.2.5.2	LM1	125
5.3	Yleiskatsaus sijainneista tutkimusaineiston perusteella	125
5.3.1	SOV-tapaukset	127
6	Tilastollinen malli	131
6.1	Bayesiläinen päättely tilastollisen analyysin lähtökohtana	131
6.2	Tutkimuksessa käytettävä tilastollinen malli	132
6.2.1	Selittävät muuttujat	134
6.2.2	Mallin kuvaus kootusti	138
6.3	Mallissa havaittavat vaikutukset yleisellä tasolla	143
6.4	Analysin kulku	148
7	Ajanilmaukset ja alkusijainti	152
7.1	Samanlaisia vaikutuksia	152
7.1.1	Varsinainen resultatiivinen ekstensio	156
7.2	Eriäviä S1-vaikutuksia	162
7.2.1	Tekijät, jotka kasvattavat S1-todennäköisyyttä suomessa verrattuna venäjään	166
7.2.1.1	Ajallisen etäisyyden funktio ja anaforisuus	166
7.2.1.2	Likimääräinen ja sekventiaalinen funktio	175
7.2.1.3	Numeraalin läsnäolo ja jatkuva resultatiivinen ekstensio	186
7.2.2	Tekijät, jotka pienentävät S1-todennäköisyyttä suomessa verrattuna venäjään	191
7.2.2.1	Positionaalisuus	191
7.2.2.2	Deiktiset adverbis	207

7.2.2.3	Simultaaninen funktio	215
7.2.2.3.1	Aineistoryhmä L3 (<i>kahdelta</i>)	217
7.2.2.3.2	Aineistoryhmä L9a (<i>vuonna 1990</i>)	221
7.2.2.4	F-funktio	230
7.2.2.4.1	Aineistoryhmä F1a (<i>joka vuosi</i>)	232
7.2.2.4.2	Aineistoryhmät F1b (<i>maanantaisin</i>), F3d (<i>joskus</i>) ja F4 (<i>ajoittain</i>)	240
7.2.2.5	Sekventiaalis-duratiivinen funktio	245
7.2.2.6	Duratiivinen funktio	252
7.3	Yhteenveto	261
8	Ajanilmaukset ja keskisijainti	263
8.1	Samansuuntaisia vaikutuksia	263
8.1.1	Morf/ref-muuttuja	266
8.1.2	Muut samansuuntaiset vaikutukset	270
8.2	Eriäviä vaikutuksia	271
8.2.1	Tekijät, jotka pienentävät keskisijainnin todennäköisyyttä suhteessa venäjään	274
8.2.2	Tekijät, jotka kasvattavat suomen keskisijainnin todennäköisyyttä suhteessa venäjään	276
8.2.2.1	Erot L1-aineistoryhmissä (<i>eilen, tänään, huomenna</i>)	278
8.2.2.1.1	Tilastollinen malli johdantokonstruktion sijaintien kartoittamiseksi	283
8.2.2.1.2	L1a-ryhmän (<i>eilen</i>) suhde muihin L1-ryhmiin (<i>tänään, huomenna</i>)	290
8.2.2.2	Erot L5a–L5b-aineistoryhmissä (<i>viime vuonna, viime viikolla</i>) sekä ryhmässä L4b (<i>yhtenä aamuna</i>)	291
8.2.2.3	Erot L7c- ja L8b-ryhmissä (<i>silloin, menepä</i>)	301
8.2.2.4	Sekventiaalis–duratiivinen funktio	315
8.3	Keskisijainnin sisäiset erot	321
8.3.1	Tilastollinen malli suomen S2- ja venäjän S3-sijainneista	323
8.3.1.1	Suomen S2 tilastollisen mallin perusteella	326
8.3.1.2	Venäjän S3 tilastollisen mallin perusteella	331
8.4	Yhteenveto	343
9	Ajanilmaukset ja loppusijainti	345
9.1	Samansuuntaisia S4-vaikutuksia	345
9.1.1	Nominaalisuus ja loppusijainti	348

9.1.2	Ajallista päämäärää ilmaiseva funktio	352
9.2	Eriäviä vaikutuksia	355
9.2.1	Duratiivinen funktio	357
9.2.1.1	Kanonisiin ajanyksiköihin perustuvat aineistoryhmät	362
9.2.1.2	Muut aineistoryhmät	373
9.2.2	Muut suomen S4-todennäköisyyttä kasvattavat semanttiset funktiot	377
9.2.3	Suomen S4-todennäköisyyttä pienentävät semanttiset funktiot	386
9.2.4	Deiktiset adverbit ja positionaalisuus	393
9.2.4.1	Tilastollinen malli ei-fokaalisen konstruktion ylei- syydestä suomessa ja venäjässä	407
9.3	Yhteenvedo	416
10	Kokoava analyysi	418
10.1	Konstruktoiden välisistä yhteyksistä	420
10.1.1	Ajanilmauskonstruktiot verkostona	421
10.2	Kontrastiivinen yhteenvedo	431
10.2.1	Fokaaliset konstruktiot ja affektiivinen konstruktio	433
10.2.2	Esittelytopiikkikonstruktiosta perivät ja ei-fokaaliset tapaukset	435
11	Lopuksi	438
	Liite 1: Tutkimusdatan käsittelyyn liittyvä koodi	440
	Liite 2: Tutkimuksen yhteydessä kehitetyt työkalut	442
	Lähteet	443

AINEISTORYHMIEN LYHENTEET TIIVISTETYSTI

Huom: Ryhmien varsinainen sisältö esitelty luvussa 5, tässä annettu vain lyhyet esimerkit. Ryhmien lyhenteet esitelty aakkosjärjestyksessä.

Lyhenne	Suom. esimerkki	Ven. esimerkki
E1a	kaksi päivää	два дня
E1b	kahdessa päivässä	за два дня
E1c	kahdeksi päiväksi	на два дня
E2a	viikon	неделю
E2b	koko viikon	всю неделю
E3a	vuoden kuluessa	в течение года
E3b	viime vuoden aikana	в течение прошлого года
E4	siinä ajassa	за это время
E5a	hetkessä	во мгновение
E5b	äkkiä	вдруг
E6a	kauan	долго
E6b	pitkään	давно
E6c	jonkin aikaa	какое-то время
E7	nopeasti	быстро
F1a	joka päivä	каждый день
F1b	maanantaisin	по понедельникам
F2a	kaksi kertaa	два раза
F2b	kahdesti	дважды
F3a	usein	часто
F3b	aina	всегда
F3c	harvoin	редко
F3d	joskus	иногда
F3e	tavallisesti	обычно
F4	ajoittain	временами
L1a	eilen	вчера

L1b	tänään	сегодня
L1c	huomenna	завтра
L2a	tiistaina	во вторник
L2b	maaliskuussa	в марте
L3	kahdelta	в два часа
L4a	aamulla	утром
L4b	yhtenä aamuna	однажды утром
L5a	viime vuonna	в прошлом году
L5b	viime viikolla	на прошлой неделе
L5c	hiljattain	недавно
L6a	kahden päivän päästä	через два дня
L6b	sodan jälkeen	после войны
L6c	joulun jälkeen	после нового года
L7a	siitä asti	с тех пор
L7b	siihen aikaan	в то время
L7c	silloin	тогда
L7d	sellaisena hetkenä	в такой момент
L8a	pian	скоро
L8b	nykyisin	теперь
L8c	nyt	сейчас
L9a	vuonna 1990	в 1990 году
L9b	vuodesta 1990	с 1990 года
LM1	viiden maissa	около пяти
P1	jo	уже
P2	vielä	еще

MUUT LYHENTEET

lyhenne	määritelmä
#1, #2, #...n	samuusmuuttuja konstruktionotaatiossa
ACC	akkusatiivi
act-	diskurssistatukseltaan aktivoimaton
act+	diskurssistatukseltaan aktivoitu
adpos	adpositio
adv	adverbiaali (konstruktionotaatiossa)
ADV	adverbi (morf/ref -muuttujan arvo)
aff	affektiivinen
AIK	Aikaa ilmaiseva konstruktio (ajanilmaus)
anaf	1. anaforiset ilmaukset (morf/ref-muuttujan kategoria) 2. anaforisesti ankkuroiva ilmaus (konstruktionotaatiossa)
ank+	diskurssistatukseltaan täysin uusi mutta ankkuroitu
cat	leksikaalinen kategoria (konstruktioatriiseissa)
compl	verbin valenssin kannalta pakollinen täydennys
CQL	corpus query language. Esim. Sketch engine -ympäristön käyttämä korpuskyselykieli.
CQP	corpus query protocol
D-top / D-topic	diskurssitopiikki
DAT	datiivi
deikt. adv.	deiktiset adverbit (morf/ref-muuttujan arvo)
df	diskurssifunktio

ds	diskurssistatus
dur	duratiivinen semanttinen funktio
E-funktio	Ajallista ekstensiota, esim. kesto ilmaiseva semanttinen funktio
etäisyys	ajallista etäisyyttä ilmaiseva semanttinen funktio
F-funktio	Taajuutta ilmaiseva semanttinen funktio
fok	fokuksen diskurssifunktio
frek	taajuuden funktio (mahdollinen konstruktioatriisin arvo)
frm	konstruktionotaatiossa: verbin muoto (finiittinen / partisiippi / ...)
FUT	Aikamuoto: futuro
GEN	genetiivi
gf	grammatical function. Konstruktionotaatiossa käytännössä perinteisiin lauseenjäseniin viittaava lyhenne. Tässä tutkimuksessa saa arvokseen joko subj, obj, compl tai adv
HDI	Highest density interval (luottamusväli, jolle 95 % posteriorijakauman arvoista osuu)
INSTR	instrumentaali
jatk.res	jatkuvaa resultatiivista ekstensiota ilmaiseva semanttinen funktio
kys	kysymyslause
L-funktio	Lokalisoiva semanttinen funktio
LAS	labelled attachment score. Jäseninten tarkkuuden mittari.
likim	likimääräinen semanttinen funktio
LOC	lokatiivi
NHST	Null hypothesis significance testing (perinteiset, noppahypoteesin testaamiselle ja p-arvoille perustuvat tilastolliset menetelmät)
p	persoona
päämäärä	päämäärää ilmaiseva semanttinen funktio
PART	partikkeli
Pl	monikko

POSS	possessiivipronomini
prag	konstruktionotaatiossa piirrekimppu, joka yhdistää diskurssifunktion ja -statuksen kaltaiset pragmaattiset ominaisuudet
PREP	prepositio / prepositionaali
PRES	Aikamuoto: preesens
presup	presuppositionaalinen semanttinen funktio
pron	pronomini
PTCP	partisiippi
punkt	punktuaalista simultaanisuutta ilmaiseva
rel	relatiivilause
sekv	sekventiaalinen semanttinen funktio
sim	simultaaninen semanttinen funktio
SOV	sanajärjestys muotoa subjekti-täydennys-verbi
subj	subjekti
subtype	subjektin tyyppi (pitkä / lyhyt)
subtop	Alatopiikki
SVO	sanajärjestys muotoa subjekti-verbi-täydennys
taajuus	taajuutta ilmaiseva semanttinen funktio (F-funktio)
tapa	aikaa ja tapaa ilmaiseva semanttinen funktio
top	topiikin diskurssifunktio
V	verbi (konstruktionotaatiossa).
val	verbin valenssi (konstruktionotaatiossa: mitä valenssiin kuuluu tai mitä ominaisuuksia valenssiin kuuluvalla elementillä pitää olla)
vars.res.	varsinaista resultatiivista ekstensiota ilmaiseva semanttinen funktio

1 JOHDANTO

Suomi ja venäjä ovat molemmat tunnettuja sanajärjestystensä joustavuudesta ja alttiudesta pragmaattisten tekijöiden vaikutukselle. Erityisen liikkuvina elementteinä molemmissa kielissä voidaan pitää ajanilmausten kaltaisia kielenaineiksia, jotka aiheuttavat usein hankaluuksia kielenoppijalle, kääntäjille ja muille viestijöille, jotka laativat tekstejä muulla kuin äidinkielellään.

Ajanilmausten sijainti lauseessa ei ole yksi niistä kielen osa-alueista, joiden hallitseminen olisi kriittistä yksinkertaisissa arkipäivän tilanteissa ymmärretyksi tulemiselle. Esimerkiksi kohdetekstiään hiovan kääntäjän tai muun ammattimaisen tekstintuottajan kannalta on kuitenkin kaikkea muuta kuin triviaali kysymys, kuinka luontevalta suomen- tai venäjänkielinen ajanilmauksen sisältävä lause lopulta kuulostaa ja miten tällainen lause istuu tekstin kulkuun ja vaikuttaa sen sujuvuuteen. Pyrittäessä tuottamaan idiomaattista kieltä ajanilmauksen sijainnin kaltaiset ensi katsomalta pienet tekijät voivat olla niitä, jotka aiheuttavat lukijassa vaikutelman tekstin huonosta laadusta tai tunteen siitä, että jokin ei ole aivan niin kuin pitäisi.

Suomea vieraana kielenä käyttävän venäläisen¹ tai venäjää vieraana kielenä käyttävän suomalaisen ei kuitenkaan ole helppoa kehittää ymmärrystään ajanilmausten sijainnin kaltaisesta ilmiöstä yksinkertaisesti siitä syystä, ettei tietoa kielten välillä tällaisilla osa-alueilla vaikuttavista eroista ole saatavilla. Oppikirjoissa sanajärjestys ylipäätään ei tavallisesti ole kovin suuren huomion kohteena, ja ajan- tai paikanilmauksista luultavasti mainitaan lähinnä niiden sijoittumisen vapaus tai toisaalta esimerkiksi venäjän taipumus sijoittaa adverbit verbinetiseen asemaan.

Suomea tai venäjää käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa ajanilmaukset toki huomioidaan, mutta käsittely rajautuu usein yksittäisiä leksemejä koskeviin huomioihin (esim. Janko 2001; Meltšuk 1985; Neset ym. 2013), yleisiin adverbiaaleja koskeviin periaatteisiin (Sulkala & Karjalainen 1992; Vilks 1989), yksittäisiin ajanilmauksia sivuaviin ilmiöihin (Shore 2008) ja tarkimmillaankin yleensä ajanilmauksiin yhtenäisenä kategoriana (Kovtunova 1976). Suomen ja venäjän ajanilmausten ja erityisesti ajan adverbien jaotteluja ennen kaikkea semanttisin perustein on vuosien saatossa sinänsä tehty

---

¹Käytän tässä yksinkertaisuuden vuoksi käsitettä venäläinen viittaamaan kehen tahansa venäjää ja käsitettä suomalainen kehen tahansa suomea äidinkielenään puhuvaan.

paljon (Kucera & Trnka 1975; Sulkala 1981; Viimaranta 2006; Vsevolodova 1975), mutta näiden jaotteluiden heijastumisesta syntaksin tasolle ei juuri ole tutkimusta. Lisäksi, vaikka suomea ja venäjää on kontrastiivisesti vertailtu esimerkiksi ajanilmausten funktion ja semantiikan (Viimaranta 2006), persoonattomien lauseiden (Leinonen 1985) ja yleisen tason sanajärjestyksen (Nikunlassi 1993; Vehmaslehto & Rodima 1984) osalta, ei vastaavaa vertailua ole ajanilmausten kaltaisten elementtien sijainnista.

Konkreettisen tutkimustiedon puuttumisen sijaan perustavanlaatuisempana esteenä sille, että yksittäisen kääntäjä tai kielienoppija voisi syventää ymmärrystään ajanilmauksista, voidaan kuitenkin nähdä teoreettiset ja metodologiset kysymykset. Metodologiselta kannalta voidaan todeta, ettei ajanilmausten sijainnin kaltaisen ilmiön tarkastelu perinteisin, joko tutkijan itsensä tai informanttien introspektioon perustuvien kielitieteen keinoin ole erityisen hedelmällistä (esimerkkinä laajemmasta adverbialien sijaintia kartoittavasta kyselytutkimusta ks. Kallestinova & Slabakova 2008). Karrikoiden voidaan sanoa, että niin suomen kuin venäjän kontekstissa vastauksena kysymyksiin *mihin kohtaan tässä lauseessa laittaisit ajanilmauksen tai onko tämä sijainti mielestäsi hyväksyttävämpi kuin tämä* useimmiten on, että kaikki sijainnit ovat mahdollisia tai että suurin osa vaihtoehdoista on yhtä hyväksyttäviä.

Viimeisen vajaan kahdenkymmenen vuoden aikana voimakkaasti kehittynyt laajoille tekstikokoelmille eli korpuksille perustuva kvantitatiivinen kielentutkimus tarjoaa kuitenkin toisenlaisen lähestymistavan (kvantitatiivisen tutkimuksen viimeaikaisesta historiasta venäjän tutkimuksen kontekstissa ks. Kopotev, Lyashevskaya, & Mustajoki 2017: 9). Sen sijaan, että kysyttäisiin, onko jokin mahdollista tai hyväksyttävää, laajat tekstikokoelmat antavat mahdollisuuden kysyä, mikä on todennäköistä tai frekventtiä ja verrata taajasti esiintyviä ilmiöitä harvoin esiintyviin (Gries & Ellis 2015: 230; Kennedy 2014: 8). Ajanilmausten sijainnin kaltaisiin sumearajaisiin kysymyksiin tällainen lähestymistapa on erityisen hedelmällinen.

Teorian tasolla kielitieteessä on 1990-luvulta lähtien kehittynyt suuntauksia, joiden päämääränä on tarjota työkaluja paitsi laajojen ja mahdollisesti enemmän tai vähemmän universaalien sääntöjen ja periaatteiden määrittelemiseen, myös perifeerisempien ja luonteeltaan poikkeuksenomaisten ilmiöiden analysoimiseen. Kenties merkittävinkin tällainen suuntaus on konstruktiokielioppi (ks. osio 2.1), jolla on perinteisesti ollut myös hyvin läheinen suhde korpuksiin ja empiiriseen metodologiaan (ks. esim. Yoon & Gries 2016). Ajanilmausten sijainnin tutkimisen ja opiskelun kannalta konstruktiokieliopin merkittävintä anti on oivallus siitä, että ajanilmauksen sisältäviä rakenteita voidaan tarkastella omina itsenäisinä kielenyksiköinä – entiteetteinä, joilla on tietty muoto ja tietty merkitys sekä tietyt syntaktiset ja pragmaattiset ominaisuudet — sen sijaan, että ajanilmaus käsitteenä olisi ikään kuin ylimääräinen palikka sovitettavaksi jo valmiiksi täyteen, yleiseen syntaktisten sääntöjen ja periaatteiden rakennelmaan.

Nyt käsillä olevan tutkimuksen tavoitteet ovat kahdensuuntaiset ja kummaltakin suunnalta luonteeltaan soveltavat. Tärkeimpänä pyrkimyksenä on tuottaa konkreettista, helposti hyödynnettävissä olevaa ja empiirisiin esimerkkeihin perustuvaa tietoa siitä, miten ajanilmausten sijoittuminen suomessa eroaa ajanilmausten sijoittumisesta venäjässä sekä toisaalta myös siitä, mitä selviä yhtäläisyyksiä kielten välillä on. Toiseksi tavoitteeni on kuitenkin myös tarjota malli käyttöpohjaisesta, konstruktoiden käsitteelle perustuvasta vertailevasta lähestymistavasta, jollaisella näen paljon arvoa etenkin pohdittaessa sitä, minkälainen teoreettinen näkemys kielestä on kääntäjiksi tähtäävillä vieraan kielen opiskelijoilla ja opettajilla.

Kääntäjäkoulutuksesta ja käännöstieteellisen alan opetuksesta on suomessa käyty viime aikoina jonkin verran keskustelua. On muun muassa kiinnitetty huomiota opettajien näkemyksiin kääntämisen opetuksesta (Kivilehto 2013), opiskelijoiden kokemuksiin käännöskursseista (Alho 2011) ja käännösteorian rooliin opetussuunnitelmissa (Vottonen & Jääskeläinen 2018). Kauempana työelämän välittömästä rajapinnasta mutta toisaalta opiskelijan ja kääntäjän substanssiosaamisen ytimessä voidaan nähdä konkreettiset kääntäjän työssä käytettäviin kieliin ja erityisesti kielipareihin liittyvät kysymykset, kuten tässä tutkimuksessa tarkasteltava ajanilmauksen sijainti. Näiden kysymysten merkitystä ja tarpeellisuutta voidaan perustella sillä, että kääntäjän työn tuloksiin vaikuttaa paitsi käsitys käännösteoriasta ja kääntämisestä myös perustavanlaatuisesti käsitys kielestä ja sen tiedon luonteesta, joka opiskelijalla kielestä yleensä ja jostakin konkreettisesta kieli-parista erityisesti on.

Kääntäjän työssä ja kääntäjien koulutuksessa on pitkään tiedostettu tiedonhaun ja monikielisten digitaalisten aineistojen hallitsemisen tärkeys (Zanettin, Stewart, & Bernardini 2014: 7). Toisaalta tavallisessa kielenopetuksessa erilaiset käyttöpohjaiset ja data-vetoiset (data-driven) lähestymistavat sekä laajojen tekstikokoelmien suora hyödyntäminen opetustilanteissa ovat saamassa yhä enemmän jalansijaa (ks. esim. Vyatkina & Boulton 2017). Tämän tutkimuksen tavoitteena on olla puheenvuoro sen puolesta, miten kääntäjäkoulutuksen kontekstissa olisi mielekästä yhdistää nämä kaksi kehityssuuntaa ja herättää opiskelijoissa ajatus siitä, miten paitsi konkreettisia käännösongelmia (*miten kääntäisin tämän lauseen tässä yhteydessä?*) myös vieraan kielen hallitsemiseen ja käyttöön yleisemmin liittyviä kysymyksiä (*miten suomeksi/venäjäksi sanotaan X?*) voidaan lähestyä empiirisesti ja olemassa olevaa, elävää aineistoa tutkien ennemmin kuin etsimällä oppikirjoista valmiita ohjeita ja sääntöjä. Käyttämällä konstruktiokielioppia teoreettisena kehyksenä pyrkimyksenä on samaan aikaan nostaa esiin kysymys siitä, mitä ovat ne konkreettiset kielenaineokset ja opeteltavat tai opetettavat yksiköt, joihin erityisesti kääntäjän työssä pärjätäkseen olisi järkevää keskittyä.

Kuten edellä esitetyistä, luonteeltaan melko soveltavista tavoitteista ja kysymyksistä käy ilmi, tämän työn tarkoituksena ei ole olla kielitypologinen katsaus suomen ja venäjän

välillä havaittavien systemaattisten erojen taustalla vaikuttaviin syihin. Pyrkimyksenäni on ennemminkin tuoda näkyviin, minkälaisia eroja on olemassa kuin löytää vastauksia siihen, minkä takia eroja havaitaan. Koska tutkimusta tehdään laajalla aineistolla ja se pyrkii ennen kaikkea päättämään kokonaisuuden kannalta oleelliset ääriviivat kielten välisille eroille ja yhtäläisyyksille, jäävät monet kysymykset avoimiksi tai odottamaan myöhempiä, yksityiskohtaisempia analyyseja. En myöskään pyri tekemään arvioita esimerkiksi siitä, kuinka onnistuneita tai epäonnistuneita jotkin ajanilmausten sijaintiin liittyvät käännösratkaisut ovat tai siitä, missä määrin ajanilmausten sijaintierot johtavat esimerkiksi kohdetekstissä näkyvään syntaksin tason interferenssiin (vrt. Härme 2012). Sen sijaan työn tuloksena tarjotaan konkreettista materiaalia, raaka-ainetta käytettäväksi tiettyjen käännösratkaisuiden toimivuuden arvioimiseen tai vaikkapa lähempänä lingvististä perustutkimusta olevien typologisten päätelmien pohjana.

Tutkimuksen rakenne on seuraavanlainen. Luvussa 2 määritellään, mitä tässä tutkimuksessa oletetaan kuuluvaksi ajanilmaus-käsitteen alaan ja esitellään näkemys ajanilmauksista konstruktioina. Erilaisia ajanilmauksia kartoitetaan luokittelemalla niitä kolmesta näkökulmasta, jotka toimivat myös perustana tutkimusaineiston kokoamiselle. Luvussa 3 käsitellään sitä teoreettista pohjaa, jota vasten ajanilmausten sijaintia tutkimuksessa tarkastellaan. Olennaisimpana sijaintiin vaikuttavana tekijänä esitellään informaatiorakenne, ja ajanilmauksia tutkitaan osina sanajärjestyksen määrittäviä ajanilmauskonstruktioita. Luku 4 esittää näkemyksen siitä, miten suomea ja venäjää voidaan empiirisesti vertailla sekä luo yleiskatsauksen ajanilmausten sijaintiin kummassakin kielessä tutkimuskirjallisuuden perusteella, minkä jälkeen luvussa 5 kuvataan aineiston muodostusprosessi. Varsinainen aineiston analyysi ja suomen ja venäjän vertailu tapahtuu luvuissa 7–10, mitä ennen luvussa 6 kuvataan varsinainen tutkimusmetodi ja tutkimuksessa käytettävä tilastollinen malli.

Tätä tutkimusta on tehty nojaamalla vahvasti ilmaisiin, pitkälti avoimen lähdekoodin työkaluihin kuten suomen ja venäjän syntaktisiin jäsentimiin (ks. osio 5.1.2.2), R-tilasto-ohjelmaan (R Core Team 2016), dynaamisen kvantitatiivisen raportoinnin mahdollistavaan markdown-konseptiin (Allaire ym. 2018; Xie, Allaire, & Grolemond 2018) sekä git-versionhallintaan (sovelluksista tutkimukseen ks. esim. Ram 2013). Pyrin soveltamaan avoimen lähdekoodin ja läpinäkyvyyden ajatusta myös itse tämän tutkimuksen yhteydessä tuottamiini työkaluihin, tilastollisiin malleihin ja – niiltä osin, kuin se on tekijänoikeudellisesti ja yksityisyyden suojan kannalta mahdollista – tutkimusdataan. Tutkimuksen kuluessa vapaasti käytettävissä ja nähtävissä olevaan koodiin ja dataan viitataan hyödyntämällä liitteitä 1 ja 2, joihin on koottu URL-osoitteet ja muut yksityiskohdat tutkimuksen yhteydessä julkaistavasta materiaalista.

Ulkoasuun ja esitystapaan liittyvistä konventioista todettakoon, että merkitsen tässä tutkimuksessa kursivilla paitsi konkreettisia kielenaineiksia, myös tilastollisten muuttu-

jien ja konstruktioikieliopissa tavallisten attribuutti–arvo-matriisien arvoja. Jos tutkimusta luetaan sähköisenä versiona, on syytä huomata, että kaikki tekstinsisäiset viitteet kuten lähdeviitteet sekä kuvioden, taulukoiden, osioiden ja esimerkkien numerot ovat luonteeltaan hyperlinkkejä, joita klikkaamalla viittauksen kohteeseen voidaan siirtyä. Takaisin linkin alkuperäiseen esiintymisyhteyteen pääsee useimmissa pdf-lukuohjelmissa esimerkiksi näppäinyhdistelmällä `alt / command + vasen sivunuoli`.

2 ERILAISIA AJANILMAUKSIA

Aika on perustavanlaatuinen osa jokaisen ihmisen kokemusmaailmaa (ks. esim. Jaszczolt & Filipovic 2012), mutta sen määrittelemine ei ole yksiselitteistä tai suoraviivaista. Ajan käsitteen ympärillä tuntuu vallitsevan tiettyä mystisyyttä ja kuvauksen saavuttamattomuutta, niin että esimerkiksi paikkaan verrattuna ajan käsitteellinen vangitseminen on selvästi vaikeampaa (Langacker 2012: 203). Tunnettu ja myös empiiristä tukea saanut hypoteesi onkin, että aikaa ilmaistaan kielessä käsitteillä, joilla alun perin on ilmaistu paikkaa (Evans 2003: 13; Haspelmath 1997: 140; Jakovleva 1994: 54; Sulkala 1981: 15).

Itsenäisesti aikaa on pyritty määrittelemään muun muassa tapahtumien käsitteen avulla: esimerkiksi Sinhan ja Gärdenforsin (2014: 1) mukaan ajan käsite koostuu tapahtumien ja tapahtumien välisten suhteiden kognitiivisista ja kielellisistä representaatioista. Ajatus ajasta puhtaasti kognitiivisena, ainoastaan ihmismielessä sijaitsevana konseptina ei kuitenkaan ole ainoa eikä edes tavallisin käsitys: aikaa voidaan lähestyä myös fyysikkalisenä ilmiönä, meitä ympäröivään maailmaan objektiivisesti kuuluvana komponenttina (Evans 2003: 4).

Koska nyt käsillä olevan tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää sitä, miten kahdessa eri kielessä heijastuu ihmisen kognition tuottama käsitys ajasta, lähdetään tässä liikkeelle ajasta inhimillisenä kokemuksena, joka vaatii ilmaisukeinonsa. Tämän tutkimuksen kontekstissa ajan ilmaiseminen tarkoittaakin sitä, miten kieli ilmentää kognition kuvaa tapahtumien suhteista, sijainneista ja ekstensiosta aika-akselilla. Aika-akselin käsitteessä näkyy ajan hahmottaminen paikan kategorian kautta. Siinä missä paikkaa ilmaistaan kolmella akselilla (ylös–alas, sivuille, eteen–taakse), aika ymmärretään tavallisesti yhdeksi jatkuvaksi akseliksi, joka useimmiten vertautuu eteen–taakse-akseliin (Haspelmath 1997: 21).

Vaikka niin ajan ilmaisemisen filosofiset kuin psykologiset taustat ovat kiehtovia ja kokonaisia tutkimusaloja (ks. esim. Callender 2011) tuottaneita ilmiöitä, on niillä tässä tutkimuksessa ainoastaan toissijainen rooli. Varsinaisena tutkimuskohteena ovat konkreettiset ajanilmaukset, joiden määrittelyyn pureudutaan tarkemmin seuraavassa. Koska käsittelen ajanilmauksia konstruktioina, on ennen tarkempien määritelmien antamista

myös syytä esitellä lyhyesti konstruktikieliopiksi kutsutun tutkimussuunnan perusolettamuksia ja käsitteistöä.

2.1 Ajanilmaukset konstruktioina

Kieli on usein ymmärretty mekanismiksi, jonka avulla periaatteessa rajallisesta määrästä perusyksiköitä voidaan tiettyjen sääntöjen avulla muodostaa rajaton määrä kompleksisempia rakenteita (vrt. Cruse 2017: 238). John Taylor (2012: 29) nimittää tätä erityisesti generativistisessa perinteessä vallalla olevaa näkemystä sanakirja + kielioppi -malliksi. Leksikko ja kielioppi nähdään mallissa erillisinä osa-alueina, mistä seurauksena kielen oppiminen tarkoittaa toisaalta uusien sanojen, toisaalta sääntöjen opettelua.

Konstruktikielioppi² (esim. Fillmore, Kay, & O'Connor 1988; Goldberg 1995, 2006; Hoffmann & Trousdale 2013; Kay & Fillmore 1999) haastaa sanakirja + kielioppi -mallin mukaisen näkemyksen ja lähtee kahden erillisen komponentin sijaan siitä oletuksesta, että kieli omaksutaan monina erikokoisina yksiköinä, joissa yhdistyvät muoto ja merkitys. Esimerkiksi suomea puhuva kielenkäyttäjä ei konstruktikieliopin mukaan ryhdy lausetta *anna sen olla* muodostaessaan yhdistelemään kolmea erillistä sanaa tiettyjen sääntöjen mukaan, vaan pikemminkin etsii muististaan yhtä ylemmän tason yksikköä, permissiivikonstruktiota (Leino 2003: 290), jonka muoto ja merkitys ovat tallentuneet sinne ikään kuin yhtenä pakettina. Kielenkäyttäjän muistista puhumisen sijaan voitaisiin Tayloria (2012) mukaillen puhua mentaalisesta korpuksesta.

Konstruktikieliopin ydinaluetta ovat perinteisesti olleet useammasta sanasta koostuvat idiomit (kuten suomen *hän ei ollut Pekkaa pabempi*), joiden kohdalla merkityksen linkittyminen ennemmin koko ilmaukseen kuin sen yksittäisiin komponentteihin on ilmeisimmillään. Ajatus kielestä muoto–merkitys-pareina ei kuitenkaan rajaudu ainoastaan tällaisiin tapauksiin, vaan läpäisee koko kielijärjestelmän, niin että yhtä lailla yksittäiset sanat tai jopa morfeemit voidaan nähdä konstruktioina (Goldberg 1995: 4; konstruktio-kieliopin sovelluksesta morfologiaan ks. esim. Booij 2010). Kuten Mirjam Fried (2015: 977) huomauttaa, oleellista on ymmärtää, ettei konstruktikieliopissa pyritä ehdoin tahdoin piirtämään rajalinjoja siitä, mikä lasketaan sanaksi ja mikä taas esimerkiksi morfeemiksi tai idiomiksi (vrt. myös Taylor 2012: 32; Fried & Östman 2004: 12). Kieli ei koostu konstruktioista, leksikosta ja syntaksista vaan pelkästään eritasoisista, toisiinsa sidoksissa olevista konstruktioista, joista toiset ovat skemaattisempia ja abstraktimpia kuin toiset.

---

²Käytän tässä tutkimuksessa yksinkertaisuuden vuoksi yleiskäsitettä konstruktikielioppi, vaikka tarkemmin ottaen kyseessä on ennemminkin tietyt perusolettamukset (Goldberg 2013: 15–16) jakava tutkimussuuntausten joukko kuin yksi yhtenäinen teoria.

Kaikkein abstrakteimmalla tasolla, esimerkiksi englannin transitivikonstruktiosta (mm. Goldberg 1995: 118) puhuttaessa, herää kysymys siitä, voidaanko oletetussa kielenyksikössä ylipäättään nähdä muutakin kuin pelkkä muoto.³ Merkitys on kuitenkin konstruktoiden yhteydessä tavallisesti ymmärretty laajasti, niin että suoraviivaisen leksikaalisen merkityksen lisäksi sillä voidaan viitata myös esimerkiksi konstruktion pragmaattisiin tehtäviin (Fried 2015: 975; Leino 2003: 98). Muoto–merkitys-parien ohella onkin tavallista puhua myös muoto–funktio-pareista (Fried & Östman 2004: 15).

Edellä annettu konstruktio pohjainen kielenäkemys antaa varsin käyttökelpoisen lähtökohdan sen määrittelemiselle, mitä ajanilmaus-käsitteellä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan. Kaikkein yleisimmällä tasolla voidaan todeta, että ajanilmauksia ovat kaikki sellaiset muoto–funktio-parit (konstruktiot), joiden funktiona on jollakin tavalla tämän luvun alussa kuvatussa merkityksessä ajan ilmaiseminen. Tämä tarkoituksellisen väljä lähtökohtainen määritelmä pitää sisällään laajan joukon erilaisia kielenaineiksia, joiden sisäinen rakenne (muoto) voi vaihdella yksittäisistä morfeemeista (kuten suomen imperfektin *i*-tunnus) tai sanoista (kuten venäjän adverb *давно*) kokonaisiin lauserakenteisiin (esimerkiksi aikaa ilmaisevat sivulauseet, suomen temporaalirakenne tai venäjän gerundirakenteet).

En kuitenkaan ota tavoitteekseni tarkastella koko mahdollista ajanilmausten kirjoa, vaan rajaan tutkittavakseni ainoastaan sellaisia konstruktioita, joiden sijaintia ei voi määrittää suoraviivaisten sääntöjen perusteella (kuten edellä mainittujen morfeemitason ajanilmausten tapauksessa) vaan joihin liittyy vaihtelua ja potentiaalisia kieltenvälisiä eroja. Myös tällä tavalla rajattu joukko on laaja, eikä tarkoituksenani ole analysoida sitä tyhjentävästi. Rakennan sen sijaan tutkimusaineistoni siten, että valitsen tästä joukosta mahdollisimman suuren määrän erilaisia, sijaintinsa kannalta kiinnostavia tapauksia, joiden perusteella luvuissa 7 – 10 tehdään paitsi ilmauskohtaisia, myös yleisemmän tason päätelmiä suomen ja venäjän välisistä eroista ja yhtäläisyyksistä. Tutkimusaineiston riittävä laajuus ja moninaisuus pyritään varmistamaan luokittelemalla seuraavassa osiossa aikaa ilmaisevia konstruktioita useasta eri näkökulmasta.

Tässä annetusta ajanilmauksen määritelmästä on vielä huomautettava, että syntaksin tasolla sijaintinsa kannalta kiinnostavat aikaa ilmaisevat konstruktiot ovat useimmiten kieliopilliselta funktioltaan (perinteiseltä lauseenjäsenäisyysrooliltaan) adverbialleja tai tietyissä tapauksissa objekteja.⁴ Koska adverbialin käsitteeseen liittyy huomattava määrä häilyvyyttä (ks. esim. Huomo 1997: 25), tydyn useimmiten puhumaan vain yleisemmällä tasolla ajanilmauksista täydennyksinä ja määritteinä (näiden termien merkityksestä ks. VISK, määritelmät). Tähdennettäköön kuitenkin, ettei tutkimukseen valittavia ajan-

³Argumentteja merkityksen näkemisen puolesta ja sitä vastaan on summannut esimerkiksi Martin Hilpert (2014: 59–66; ks. myös Goldberg 2013: 19).

⁴Ks. myös fennistiikassa käytössä oleva OSMAn käsite (VISK, määritelmät).

ilmauksia ole rajattu *a priori* kattamaan vain tiettyä lauseenjäsen-tehtävää edustavia ilmauksia, vaan ennemminkin jonkin ilmauksen luokittelu esimerkiksi adverbiaaliksi on aina tehty *a posteriori*, tulkintana jonkin ajanilmauksen roolista osana laajemman tason konstruktioita. Tarkemmin ajanilmauksiin laajempien konstruktioiden osina palataan alempana osiossa 3.1.

2.2 Kolme näkökulmaa ajanilmausten luokitteluun

Vaikka aikaa ilmaisevien konstruktioiden joukon rajaa kattamaan vain sijainniltaan vaihtelevat tapaukset, saadaan tulokseksi verrattain suuri määrä erityyppisiä kielenaineiksia. Nyt käsillä olevassa osiossa tätä lähtökohtaisesti epämääräistä potentiaalisten tutkittavien ilmausten joukkoa jäsennetään tarkastelemalla sitä kolmesta eri näkökulmasta. Huomattakoon, etteivät tässä käytettävät näkökulmat ole toisensa poissulkevia tiukkoja taksonomioita, vaan limittyvät ja toimivat ennemminkin eri kuvakulmista otettavien valokuvien tai eri suunnista valaisevien lampputen tavan: niiden tarkoituksena on luoda potentiaalisesti tutkittavien ajanilmausten joukkoon struktuuria, jonka avulla joukon pilkkominen mielekkäiksi, tiettyä ilmaustyyppiä edustaviksi yksiköiksi on mahdollista.

Käyttämäni kolme luokittelunäkökulmaa muistuttavat jossain määrin M.V. Vsevolodovan teoksessa *Способы выражения временных отношений в русском языке* ('Ajallisten suhteiden ilmaisemisen keinot venäjässä') (1975) esitettyä jaottelua. Näkökulmien ydinajatuksukset voidaan tiivistää seuraaviin kysymyksiin:

1. Minkälaisista kielellisistä aineksista ajanilmauksia muodostetaan (vrt. Vsevolodovan "sanojen luokat", mts. 29)?
2. Mitä (semanttisia) funktioita ajanilmauksilla on (vrt. Vsevolodovan ajallisten suhteiden tyytit, mts. 18)?
3. Millainen on se kiintopiste aikajanalla, johon ajanilmaus suhteutetaan?

Ensimmäinen näkökulma tarkastelee aikaa ilmaisevia konstruktioita muodon, toinen funktion ja merkityksen tasolla. Kolmas näkökulma on kahta edellistä täydentävä ja tutkii lähemmin yhtä ajanilmausten ominaisuutta, referentiaalisuutta. Luonnollisesti tässä esitettyjen lisäksi ajanilmauksia voisi luokitella muidenkin ominaisuuksien osalta, mutta tämän tutkimuksen puitteissa katson nyt esitettyjen näkökulmien riittämään turvaamaan tutkimusaineiston monipuolisuuden. Onkin syytä vielä kerran korostaa, että esitettävien luokittelunäkökulmien tavoite on melko vaatimaton: niillä ei pyritä niinkään antamaan

kattavaa taksonomiaa ajan ilmaisemisen tavoista (tähän keskittyneitä ansiokkaita tutkimuksia on jo olemassa useita, vrt. esim. Fillmore 1975; Haspelmath 1997; Klein 1999; Kucera & Trnka 1975) tai edes erittelemään kaikkia suomelle ja venäjälle ominaisia tapoja (näistä ks. Viimaranta 2006; Sulkala 1981; Vsevolodova 1975). Pikemminkin päämääränä on, kuten jo todettu, erotella sijainnin tutkimisen kannalta mielekäs ja riittävän monitasoinen joukko erilaisia ilmauksia.

2.2.1 Näkökulma 1: ajanilmausten kielelliset ainekset

Ensimmäisessä luokittelunäkökulmassa huomio kiinnitetään aikaa ilmaisevien konstruktioiden (muoto–funktio-parien) muoto-osaan ja tarkastellaan sitä, minkälaisista kielellisistä aineksista ajanilmauksia tyypillisesti muodostetaan. Tässä yhteydessä on paikallaan lyhyesti ennakoida varsinaisesti luvussa 4 tarkasteltavaa kysymystä siitä, miten nyt käsillä olevassa tutkimuksessa ymmärretään konstruktioiden kieltenvälinen vertailu.

Vaikka konstruktiokieliopissa ei hylätä ajatusta tiettyjen kielellisten universaalien olemassaolosta, nähdään konstruktiot yleensä enemmän itsenäisinä kielikohtaisina yksiköinä kuin kielirajat ylittävinä entiteetteinä (Goldberg 2013: 23). Tämä oletus asettaa haasteen aikaa ilmaisevien konstruktioiden kontrastiiviselle vertailulle: lähtökohtaisesti ei voida sanoa, että sama ajanilmaus X olisi käytössä sekä suomessa että venäjässä, vaan enemmän on otettava käsittelyyn suomen ilmaus X_1 ja venäjän ilmaus X_2 , joiden samanlaisuutta voidaan arvioida (tarkemmin tästä periaatteesta ks. osio 4.1).

2.2.1.1 Kanoniset ajanyksiköt

Kuten tämän luvun alussa todettiin, aika voidaan nähdä paitsi vaikeasti määriteltävänä mielensisäisenä ilmiönä, myös objektiivisesti mitattavana suureena. Jos mietitään kieltenvälistä vertailtavuutta, edustavat aikaa jälkimmäiseksi mainitulla tavalla kuvaavat konstruktiot selkeimpiä tapauksia. Hyvän lähtökohdan tällaisten ilmausten luokittelulle tarjoaa esimerkiksi Martin Haspelmathin (1997: 25) käyttämä kanoniset ajanyksiköt -termi.

Haspelmath nimittää kanonisiksi ajanyksiköiksi ensinnäkin ilmauksia, jotka mittaavat aikaa hyödyntämällä ihmisten elämää universaalisti jaksottavia syklisiä tapahtumia kuten maapallon kiertoa auringon tai oman akselinsa ympäri. Varsinaisten luonnon sykleihin perustuvien *päivän*, *kuukauden* ja *vuoden* lisäksi kanonisiksi ajanyksiköiksi voidaan kuitenkin

kin lukea myös myöhemmät keinotekoiset yksiköt (*viikko*⁵) sekä toisalta päivää tarkemmat yksiköt *tunti*, *minuutti* ja *sekunti* (mts. 26). Mainituista yksiköistä kaikkien voidaan tulkita niin suomessa kuin venäjässä olevan käytössä hyvin pitkälle samanlaisina ja siten maksimaalisen vertailukelpoisina. Kummassakin kielessä *päivä*-käsitteen (vrt. venäjän *день*) lisäksi on käytössä myös eksaktimmin 24 tunnin mittaiseen ajanjaksoon viittaava termi (*vuorokausi* / *сүмкү*).

Haspelmath (mts. 27) katsoo kanonisiin ajanyksiköihin kuuluviksi edellä mainittujen käsitteiden lisäksi myös näihin läheisesti liittyvät kalendaariset yksiköt kuten *tammikuu* ja *maanantai* sekä toisaalta Haspelmathin kvalitatiivisiksi jaksoiksi kutsumat käsitteet kuten *kevät* tai *aamu*. Myöhemmin konstruktiokieliopin syntyyn voimakkaasti vaikuttanut Charles Fillmore (1975: 251) nimittää tällaisia toistuvien sekvenssien erikseen nimettyjä osasia positionaalisiksi ajanyksiköiksi.⁶ Positionaalisiksi voitaisiin viikonpäivien tai kuu-kausien nimitysten lisäksi lukea myös esimerkiksi kuukauden numeroidut päivät (helmi-kuun 1./2./3./...).

Vaikka *aamu* ja *ilta* ovat koko lailla universaaleja käsitteitä, on kysymys näitä hienoja-koisempien päivää segmentoitvien ilmausten (kuten suomen *iltapäivä*) kielten ja kulttuurien välisestä vastaavuudesta mutkikkaampi (suomen ja venäjän vertailusta ks. Härme 2017). Vsevolodova (1975: 31) huomauttaa lisäksi, että myös ruoka-aikojen nimitykset voivat toimia päivän osien kanssa limittyvänä ja niitä täydentävänä positionaalisten ilmausten joukkona. Tällöin päivän voisi katsoa jakautuvan esimerkiksi osiin *ennen lounasta*, *päiväkahvin aikaan*, *ennen illallista* ja niin edelleen. Toinen mahdollinen täydentävä päivän jaottelu perustuu Vsevolodovan (mp.) mukaan auringon asentoihin ja pitää sisälleen sellaisia ilmauksia kuin *в сумерках* ('iltahämärissä') ja *после восхода* ('auringonnousun jälkeen'). Koska nyt käsillä oleva tutkimus keskittyy merkityssisällön asemesta sijaintia koskeviin kysymyksiin, rajaan päivää jaksottavista ilmauksista tutkimuksen ulkopuolelle muut kuin oletettavasti vähiten häilyvät, varsinaiset kanoniset ajanyksiköt *aamun* (*ympo*) ja *illan* (*бечеп*).

⁵Tarkemmin viikko-käsitteen historiasta ks. Zerubavel (1989).

⁶Vsevolodova (1975: 29) käyttää käsitettä suljetut ajanilmausten joukot, jollaisia ovat kaikki tässä positionaalisiksi määritellyt, mutta myös ylipäättään esimerkiksi kaikki vuorokauden johdannaisyksiköt (tunnit, minuutit, sekunnit). Avoimia joukkoja ovat tapaukset, jossa ajanjaksoja ikään kuin tilannekohtaisesti ryhmitellään laajemmiksi joukoiksi, sellaiset ilmaukset kuin *vuosisata* tai "*viisiminuuttinen*".

2.2.1.2 Muut ilmaukset

Vaikka kanoniset ajanyksiköt ovat lähimpänä universaaleja ja selkeimmin vertailukelpoisia, voidaan suomesta ja venäjistä erottaa myös monia muita tämän tutkimuksen kontekstissa mielekkäitä tapoja muodostaa aikaa ilmaisevia konstruktioita.

Ensinnäkin, kanonisia ajanyksiköitä muistuttavat käytöltään erilaisiin juhlapäiviin kuten jouluun tai (venäjän kontekstissa oleellisemmin) uuteen vuoteen sekä toisaalta historiallisiin tapahtumiin kuten sotiin (erityisesti toiseen maailmansotaan) perustuvat käsitteet.⁷ Tämänkaltaiset ilmaukset ovat alttiita muutoksille ja oletettavasti esimerkiksi juhlapäivillä on aikaisemmin historiassa ollut huomattavasti suurempi rooli ajan jaksottamisessa. Selvää on, että juhlapäiviin ja historiallisiin tapahtumiin perustuvat ajanilmaukset ovat kanonisia ilmauksia huomattavasti voimakkaammin kulttuurisidonnaisia ja vertailun kannalta ongelmallisempia. Kulttuurisidonnaisista ajallisista kiintopisteistä voidaan luonnollisesti edetä myös astetta pidemmälle, jonkin pienemmän yhteisön jakamiin tai tyystin subjektiivisiin kiintopisteisiin kuten lapsuuteen, opiskeluvuosiin tai sairastumiseen.

Niin suomessa kuin venäjässä oman ajanilmausjoukkonsa muodostavat ajan käsitteitä itseään hyödyntävät ilmaukset, eli tapaukset, joissa aikaa ilmaiseva konstruktio muodostetaan hyödyntämällä suomen *aika*- tai venäjän *время*-sanaa. Esimerkkejä tällaisista ilmauksista ovat muun muassa *некоторое время назад*, *vähän aikaa*, *в те времена* ja *nuijasodan aikaan*. *Aika*-sanana lisäksi suomessa melko vastaavalla tavalla voidaan käyttää myös *hetki*-sanaa; venäjässä *hetken* tavalliset käännösvastineet *момент*, *миг* ja *мгновение* ovat käytössä rajoitetummin, mutta toisaalta etymologialtaan kanonisiin ajanyksiköihin palautuvat ilmaukset kuten *мигнута* toteuttavat vastaavia tehtäviä (Jakovleva 1994: 107). Venäjältä on myös mainittava *нопа*-sana (vrt. Viimaranta 2006: 29), joka leksikaalisesti tarkasteltuna on *время*-sanaa harvinaisempi mutta silti tavallinen monissa aikaa ilmaisevissa konstruktioissa (kuten *с тех пор*, *после*). Viitataan tässä esiteltyyn ilmausjoukkoon lyhesti *aika*-sanaan perustuvina ilmauksina. Jossain määrin vastaavan joukon muodostavat suomen *kerta*- ja venäjän *раз*-sanoihin pohjaavat kvanttoritapaukset, jotka nekin mielletään tämän tutkimuksen kontekstissa ajanilmauksiksi (tarkemmin ks. seuraava alaluku).

Suurin osa edellä tarkastelluista kielenaineiksista on ollut substantiiveja, joista muodostetaan ajanilmauksia taivutusmuotojen ja adpositioiden avulla. Niin suomessa, venäjässä kuin laajemminkin on kuitenkin tavallista, että aikaa ilmaisevan konstruktion muoto-osa rakentuu vähemmän kompleksisesti, yksittäisistä adverbeista. Näiden konstruktioiden merkitys/funktio-osan määrittely on usein melko hämärärajaista, poikkeuksena kuitenkin erityisesti *eilen*, *tänään* ja *huomenna* (*вчера*, *сегодня*, *завтра*), joihin viitataan jat-

⁷Vsevolodova (1975: 30) esittää myös, että vuoden voi tietyissä konteksteissa ajatella jakautuvan kausiin, jollainen on erityisesti venäläisille tärkeä *дачный сезон* ('mökkikausi').

kossa myös käsitteellä deiktiset päivännimet. Näkökulmien 2 ja 3 yhteydessä muitakin suomen- ja venäjän adverbi-ilmauksia pyritään luokittelemaan mielekkäiksi, mahdollisimman vertailukelpoisiksi ryhmiksi. Huomattakoon, että eräät adverbitapaukset (kuten *jo*) esiintyvät paitsi itsenäisinä, myös osina laajempia konstruktioita. Lisäksi on paikallaan todeta, että yksi vielä mainitsematon ajanilmausjoukko ovat ne anaforiset ilmaukset, jotka perustuvat vain pronominiin ja adpositioon, esimerkiksi *siitä asti*.

Jätän tässä tutkimuksessa vähemmälle huomiolle sellaiset rakenteeltaan kompleksisemmat ajanilmaukset, jotka koostuvat kokonaisista (sivu)lauseista tai edellä mainituista temporaali- ja gerundirakenteista. Tarkoitukseni ei tällä ratkaisulla ole implikoida, että näiden ilmausten sijoittaminen osaksi laajempaa tekstiyhteyttä olisi täysin suoraviivaista tai triviaalia. Kyse on kuitenkin luonteeltaan eri tason ongelmasta kuin muiden tässä luvussa tarkasteltavien ajanilmausten kohdalla.

2.2.2 Näkökulma 2: ajanilmausten semanttiset funktiot

Mirjam Friedin (2015: 977) mukaan konstruktiot voidaan sijoittaa jatkumolle, jonka toisessa ääripäässä ovat täysin skemaattiset ja avoimet, toisessa merkitykseltään lukitut ilmaukset. Ajanilmausten osalta jatkumo voitaisiin nähdä myös siten, että sen toisessa päässä ovat tapaukset, joissa konstruktion muoto-osan vastapuolena on selkeästi määriteltävä merkitys, toisessa tapaukset, joissa funktiosta puhuminen on loogisempaa. Ensimmäiseen ääripäähän voidaan lukea useimmat kanonisista ajanyksiköistä muodostettavat ilmaukset sekä sellaiset adverbit kuin *eilen* ja *tänään*. Jälkimmäistä ääripäätä edustavat esimerkiksi *jo*-sanat sisältävät ilmaukset, joiden kohdalla konstruktio on helpointa määritellä sen viestinnällisen tehtävän kautta, jota sillä toteutetaan (*jo*-sanasta ks. osio 2.2.2.4 alla). Kuten konstruktioissa yleensä, merkitys ja funktio eivät kuitenkaan ole erillisiä, vaan limittyviä käsitteitä, ja suurin osa tässä tutkimuksessa tarkasteltavista ilmauksista sijoittuikin jonnekin mainittujen ääripäiden välille. Viestinnällisen tehtävän ja merkityksen limittyneisyyttä kuvaa hyvin Haspelmathin (1997) ajanilmausten luokittelussa käyttämä termi semanttiset funktiot.

Johanna Viimaranta (2006: 319) erottaa yksityiskohtaisessa katsauksessaan suomen ja venäjän ajanilmauksille 56 eri merkitystä tai funktiota, joita puhujat ajasta haluavat ilmaista. Viimarannan aineistosta selkeimmin esille nouseva johtopäätös on, että pohjimmiltaan niin suomessa kuin venäjässä puhujat pyrkivät ilmaisemaan ajasta samoja asioita – esimerkiksi sitä, kuinka pitkään tapahtumat kestävät, kuinka usein tapahtumat toistuvat ja tapahtuuko jokin tapahtuma sopivaan tai oikeaan aikaan (2006: 321). Voidaan hyvin

olettaa, että monet näistä kategorioista ovat enemmän tai vähemmän universaaleja. Suppeampia ja yleistettävyyteen pyrkiviä jaotteluja ovatkin aikojen saatossa esittäneet muun muassa Kucera & Trnka (1975), Klein (1999), Jacobson (1978), Haspelmath (1997) sekä monet muut.

Otan tässä semanttisten funktioiden luokittelun pohjaksi Kuceran ja Trnkan (1975) esittämän kolmijaon T-adverbiaaleihin (ajallista lokaatiota ilmaiseviin), D-adverbiaaleihin (ajallista kestoa ilmaiseviin) ja F-adverbiaaleihin (taajuutta ilmaiseviin). Tätä lähtökohtaa on käyttänyt myös Sulkala (1981) analysoidessaan ajan adverbeja⁸ suomessa (vrt. myös esim. Quirk & Greenbaum 1985: 230 ja englantia). Lisäksi muun muassa Wolfgang Klein (1999: 149) lähtee vastaavasta kolmesta kategoriasta, joita hän nimittää positionaalisiksi, taajuutta ilmaiseviksi ja kestoa ilmaiseviksi. Oma jaotteluni on synteesi Kuceran ja Trnkan kolmesta perusluokasta sekä Haspelmathin semanttisista funktioista, jotka puolestaan jakautuvat ainoastaan kahteen pääluokkaan: ajalliseen lokaatioon ja ajalliseen ekstensioon (1997: 8). Varsinaisten semanttisten ydinfunktioiden lisäksi erottelen lopuksi marginaalisempien semanttisten funktioiden joukon.

Tarkastelen kutakin semanttista ydinfunktiota seuraavassa ensin aikaa ilmaisevien konstruktioiden merkitys/funktio-osan näkökulmasta. Tämän jälkeen yhdistän nyt kässillä olevan luokittelunäkökulman ensimmäiseen luokittelunäkökulmaan tutkimalla tarkemmin, millä kielenaineiksilla kutakin funktiota ja niiden mahdollisia alaluokkia toteutetaan.⁹

2.2.2.1 Lokalisoiva semanttinen funktio

T-adverbiaalien kategorialla Kucera ja Trnka (1975: 12) tarkoittavat yleisimmällä tasolla sitä, että ilmaus lokalisoi jonkin tapahtuman aikaan vastaamalla kysymykseen *Milloin?*. Käytän tästä semanttisesta funktiosta nimitystä lokalisoiva funktio eli L-funktio. Virkkeet 1 – 2¹⁰ ovat esimerkkejä L-funktiosta:

⁸Sulkala keskittyy analyysissään ainoastaan adverbeihin sanaluokkana eikä adverbiaaleihin syntaktisena kategoriana.

⁹Edellä ajanilmausten muodostuskeinoja tarkasteltaessa tässä käytetty malli sai monilta osin tukea Vsevolodovan (1975) yksityiskohtaisesta jaottelusta. Semanttisten funktioiden osalta Vsevolodovan analyysi (1975: 19–22) on jossain määrin erisuuntainen kuin omani. Vsevolodovan mallissa ajanilmaukset jaetaan kolmeen tärkeimpään binääriseen oppositioon. Ensimmäinen oppositio perustuu siihen, onko lausumassa kuvattu toiminta samanaikaista kuin ajanilmauksen osoittama jakso vai ei (vrt. ilmauksia *koko yön* – samanaikaista – ja *ennen yötä* – eriaikaista). Toinen oppositio jaottelee ilmaukset sen perusteella, kuinka totaalisesti kuvattu toiminta täyttää ilmausten osoittaman ajan (vrt. ilmauksia *прошлой зимой*, ‘viime talvena’ – vain osittain – ja *с июля по сентябрь*, ‘heinäkuusta syyskuuhun’ – totaalisesti). Kolmas oppositio vastaa melko hyvin tässä esitettyä F-funktiota ja ilmaisee, onko kyse yksittäisestä vai toimintakertoihin jaettavasta toiminnasta.

¹⁰Venäjänkieliset esimerkit glossataan tässä tutkimuksessa ennen kaikkea sanajärjestyksen esittämisen kannalta, niin että sanojen morfologisista ominaisuuksista ilmoitetaan nominien osalta sija, verbeistä aikamuoto

(1) Pirkko remontoi viime viikolla keittiötä.

(2) В шесть часов я еще спал.
PREP kuusi tunti-GEN minä vielä nukkua-PRET
'[Kello kuudelta] minä vielä nukuin'

Huomaa, että esimerkin 1 ajanilmaus ei viittaa vain yhteen hetkeen, vaan tiettyyn ajanjaksoon, jonka pituutta ei kerrota eli jonka ekstensiota ei määritellä. Sen sijaan virkkeen 2 ajanilmaus osoittaa tarkan pisteen, johon lauseessa esitetty propositio lokalisoidaan.

Virkkeet 1 – 2 ovat Haspelmathin mallissa esimerkkejä simultaanista lokaatiosta: kummankin virkkeen ajanilmaukset identifioivat jonkin viittauskohteen (yksittäisen pisteen tai laajemman jakson) ajassa, ja virkkeessä kuvattavasta tapahtumasta annetaan informaatiota sikäli, kuin se koskettaa tätä viittauskohdetta (Haspelmath 1997: 29). Nimitän laajemman jakson sisällä tapahtuvaa lokalisointia kehyksiseksi ja yksittäiseen pisteeseen liittyvää punktuaaliseksi lokalisoinniksi.

Simultaanisen lokaation lisäksi Haspelmath (1997: 32, 35) erottaa sekventiaalisen lokaation eli lokalisoitavan tapahtuman sijoittumisen joko ennen tai jälkeen jotakin aikajanan pistettä (*Pirkko remontoi keittiön ennen lamaa*) sekä lokaation mitattavana etäisyytenä (*Pirkko aloitti keittiöremontin viikon kuluttua lottovoitosta*). Sekventiaalisen lokaation erikoistapauksena voidaan pitää sellaisia ilmaisuja kuin *ensiksi*, *nonhacay* ja *lopuksi* (vrt. Viimaranta 2006: 115) jotka ilmaisevat jonkin tapahtumajoukon sisäistä järjestystä.

Niin simultaani, sekventiaalinen kuin ajalliseen etäisyyteen perustuva lokaatio ovat ajallista lokalisoinnista myös Kuceran ja Trnkan mallissa (1975: 13–14). Haspelmath (1997: 33) erottaa kuitenkin vielä sekventiaalis-duratiivisen ajallisen lokalisoinnin: tapahtuman sijoittamisen ennen tai jälkeen viitepistettä niin, että viitepiste sisällytetään kuuluvaksi tapahtuman ajalliseen ekstensioon (*Pirkko on remontoanut keittiötään maaliskuusta asti*). Niin kuin nimitys sekventiaalis-duratiivinen antaa ymmärtää, tässä tapauksessa kyse on tietyssä mielessä keston ilmaisemisesta. On kuitenkin olennaista huomata, ettei ilmaus *maaliskuusta asti* ainoastaan kerro viestin vastaanottajalle, että jokin tila on voimassa tietyn ajan, vaan myös lokalisoi tapahtuman [keittiötä remontoidaan] aika-akselille. Tämä käy selväksi, jos vertaa ilmausta *maaliskuusta asti* ilmaukseen *kaksi kuukautta*, joka ilmaisee ainoastaan kestoja. Onkin huomattava, että yksi ja sama ajanilmaus voi toteuttaa useampaa semanttista funktiota.

L-funktiota voidaan pitää laajimpana tässä esitettävistä kolmesta merkitysryppästä. Sitä edustavat konstruktioit voivat muotonsa puolesta koostua yhtä lailla substantiivis-

---

ja persoona; tarvittaessa merkintöjen yksinkertaistamiseksi käytetään suoraan suomenkielisiä taivutusmuotoja. Jos samassa yhteydessä venäjänkielisen virkkeen kanssa ei ole esitetty suomenkielistä samanmerkityksistä virkettä (ks. esimerkki 4 alla), annetaan lisäksi vapaamuotoisempi käännös. Huomattakoon, että näissä käännöksissäkin ajanilmaukset on sijoitettu venäjänkielisen mallin mukaan, minkä takia ne on merkitty hakasulkeiden sisään.

ta, adpositioilmauksista kuin yksittäisistä adverbeistakin. L-funktiota ilmaistaan yleisesti paitsi kanonisilla ajanyksiköillä, myös *aika*-sanaan perustuvilla konstruktiolla sekä adverbeilla (esimerkiksi *silloin, nyt, tuolloin, Москва, номом, скоро*).

Konkreettisemmin tarkasteltuna voidaan todeta, että melkein kaikki suomen paikallissijat voivat toimia L-funktion morfologisena ilmaisimena, samoin nominatiivi. Venäjässä rakenne *в* + akkusatiivi on yleinen, niin kuin myös *на* + akkusatiivi. Lisäksi tiettyjen substantiivien (*месяц, год*) yhteydessä näitä prepositioita seuraa prepositionaali (Vsevolodova 1975: 28). Myös instrumentaalimuoto ilman prepositiota on tavallinen. Muodot *утром, вечером, зимой, летом* jne. lasketaan itse asiassa usein ennemmin taipumattomiksi adverbeiksi kuin instrumentaalimuotoisiksi substantiiveiksi (Haspelmath 1997: 112; Švedova 1980: 398). Tässä listattujen lisäksi L-funktioon linkittyvät luonnollisesti sekventiaalisuutta tai sekventiaalis–duratiivisuutta ilmaisevat adpositiot kuten *asti, ennen, jälkeen, до, перед* ja *после*.

2.2.2.2 Taajuutta ilmaiseva semanttinen funktio

Käsittelen toisena semanttisena funktiona taajuutta eli F-funktiota ilmaisevia konstruktiota. Kucera ja Trnka (1975: 67) määrittelevät taajuuden tarkemmin jonkin tapahtuman toteutumiseksi useamman kuin kerran (ks. myös Sulkala 1981: 126). Tässä suhteessa edellä mainittu usean semanttisen funktion samanaikainen toteutuminen vaikuttaa todennäköiseltä, sillä usein ilmaistaessa jonkin tapahtuman tai asiointitilan toistumista ilmaistaan myös, miten tapahtuma sijoittuu aika-akselille – toisin sanoen L-funktiota. Juuri L- ja F-funktoiden läheisyydestä johtuen käsittelen F-funktiota ennen oletettavasti jossain määrin yleisempää, kestoja ilmaisevaa E-funktiota.

Kuten edellä todettiin, Haspelmath (1997) ei käsittele taajuuden ilmauksia omana luokkanaan. Tämän voi ainakin osin tulkita johtuvan Haspelmathin tutkimusaineiston rajautumisesta substantiivipohjaisiin tapauksiin, sillä F-funktiota ilmaisevat ajanilmaukset ovat tyypillisesti adverbeja. F-funktio on kaiken kaikkiaan etenkin L-funktiota selkeästi suppeampi kategoria, eikä jakaudu yhtä selvästi semanttisiksi alaluokiksi kuin muut kaksi tässä osiossa käsiteltäviä semanttista funktiota.¹¹ Tästä johtuen myös tutkimusaineiston tilastollisen tarkastelun yhteydessä funktio käsitetään yhtenä kategoriana (ks. luku 6).

¹¹Kucera ja Trnka (1975: 67–68) jakavat F-ilmaukset a) sen perusteella, onko niillä ankkurointipiste jossain muussa ajanjaksossa vai ei ja b) sen perusteella, ilmaisevatko ne definiittistä vai indefiniittistä toistomäärää. Ensimmäinen jaottelu osuu tässä esitetyssä katsauksessa ennemmin osiossa 2.2.3 tutkittavan referentiaalisuuden piiriin; toista jaottelua käsitellään alla muotoon perustuvan luokittelun yhteydessä.

Muodon tasolla tarkasteltuna suomen ja venäjän taajuutta ilmaisevat konstruktiot voidaan jakaa pääpiirteissään neljään kategoriaan, jotka on tarkemmin lueteltu seuraavassa.

1. *joka* / *каждый* + (kvantifioija) + substantiivi

Yksi yleinen tapa ilmaista taajuutta on kanonisen ajanyksikön yhdistäminen toistoa ilmaiseviin *joka*- ja *каждый*-sanoihin. Kanonisiin ajanyksiköihin perustuvien ilmausten – kuten *joka päivä* ja *joka vuosi* – lisäksi myös sanat *hetki*, *момент*, *мгновение* sekä *kerta/pas* voivat esiintyä tätä funktiota toteuttavissa konstruktioissa. Toistoa voidaan myös kvantifioida lisäämällä järjestysluku substantiivin ja määritteen väliin (*joka toinen päivä*). Käyttö on sikäli rajoitettua, että vaikka positionaaliset *maanantai* ja *aamu* toteuttavat usein tämän tyyppistä toistoa, on ilmaus *joka helmikuu* ainakin oman kielitajuni mukaan vähintäänkin harvinainen. Venäjästä voidaan tähän ryhmään lukea lisäksi *еже*-alkuiset ajanyksiköistä johdetut adverbit, kuten *ежемесячно*, *ежeminутно* ym.

2. Positionaalinen ajanilmaus + instruktiivi / *no* + positionaalinen ajanilmaus datiivissa

Kucera ja Trnka (1975: 12–13) eivät luokittele tätä ryhmää varsinaisesti taajuutta ilmaisevaksi, vaan analysoivat tässä käsiteltäviä ilmauksia T-adverbialien (lokalisoivien ilmausten) yhteydessä. Nähdäkseni mukana on kuitenkin selkeästi myös tapahtumien useutta: itse asiassa tämän ryhmän ilmaukset (*maanantaisin*, *no вечерам*) ovat monessa mielessä synonyymisia edellisen ryhmän ilmausten kanssa.¹² Toisaalta vaikka esimerkiksi *iltaisin* ei sijoita tapahtumaa absoluuttiselle aika-akselille (vrt. Fillmore 1975: 252), on se lokalisoiva siinä mielessä, että tapahtuma asemoidaan suhteessa siihen sykliin, jonka osa positionaalinen termi on.

3. *Kerta/pas*-sanat ja adverbijohdokset

¹² Ainakin suomen instruktiivimuotoisen konstruktion ja *joka* + N -konstruktion välillä kuitenkin on käytösfrekvensseissä havaittavia eroja, jotka viittaavat siihen, että kyseiset konstruktiot eroavat paitsi muodoltaan, myös funktioltaan. Alempana luvussa 5 esiteltävästä Araneum Finnicum -korpuksesta (koko noin miljardi sanaa) voidaan tehdä tähän liittyen kaksi nopeaa havaintoa. Ensiksi, instruktiivikonstruktio vaikuttaa selkeästi yleisemmältä: esimerkiksi *joka aamu* esiintyy korpuksessa 6 780 kertaa, *aamuisin* taas peräti 10 316 kertaa. Toiseksi, *joka* + N -konstruktion produktiivisuus on instruktiivikonstruktioon verrattuna jossain määrin rajallista. Esimerkiksi *joka aamupäivä* esiintyy Araneum Finnicumissa vain 20 kertaa siinä missä *aamupäivisin* esiintyy 796 kertaa. *Aamu*-sanana osalta konstruktioiden suhde on prosentteina ilmaistuna 39.7% (*joka aamu*) / 60.3% (*aamuisin*), *aamupäivä*-sanana osalta taas 2.5% (*joka aamupäivä*) / 97.5% (*aamupäivisin*). Vaikka tarkempaan analyysiin ei tässä kohden ole syytä saati tilaa, todettakoon yhtenä selityksenä havaittavalle erolle, että *joka* + N -konstruktio voidaan nähdä jossain määrin tunnusmerkellisempänä, spesifimmin fokaalista (tai affektiivista) tulkintaa vaativana konstruktiona kuin instruktiivikonstruktio (tarkemmin fokaalisuudesta ja affektiivisuudesta ks. osiot 3.2.2.2 ja 3.2.2.5).

Toiston numeerisen määrän ilmaiseminen tapahtuu suomen *kerta*- ja venäjän *раз*-sanojen avulla. Lisäksi kummassakin kielessä on lukusanojen pohjalta muodostettavia adverbeja,¹³ joita voidaan usein käyttää synonyymisesti ilmaisujen *kaksi kertaa* / *два раза* kanssa. Erityistä huomiota on kiinnitettävä yhtä kertaa tarkoittaviin ilmaisuihin, joiden semanttinen funktio on useimmiten tulkittava lokalisoivaksi (*kerran Pirkko päätti, että...*, *как-то раз/однажды я увидел на дороге...*). Määrälliselle toistolle voidaan määrittää jakso, jonka sisällä toisto tapahtuu (esim. *kaksi kertaa vuodessa*). Lisäksi kardinaalisesta toistosta voidaan erottaa ordinaalinen toisto, esimerkiksi ilmaus *seitsemännen kerran* tai venäjän *впервые* (ks. Hakulinen & Karlsson 1979: 210).

4. Ei-numeerista taajuutta ilmaisevat adverbis

Kuten edellä mainittiin, F-funktiota ilmaistaan tyypillisesti adverbein. Käsittelen muita kuin edellä mainittuja *kahdesti*-tyyppisiä adverbeja seuraavassa jaoteltuna kolmeen semanttiseen¹⁴ alaryhmään:

4.a taajuutta korostavat adverbis

Taajuutta korostavat adverbis kuvaavat tapahtumakertojen määrän puhujan näkökulmasta suurena tai maksimaalisen suurena. Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat mm. *usein*, *часто*, *постоянно*, *koko ajan*, *alituisesti*, *беспрестанно*, jälkimmäiseen puolestaan lähinnä *aina* ja *всегда*.

4.b harvuutta korostavat ja neutraalit adverbis

Tähän ryhmään kuuluu paitsi selvästi leksikaalistuneita adverbeja, myös läpinäkyvämmiin *aika*-sanaan perustuvia ilmauksia kuten *временами*, *ajoittain*, *время от времени* ja *aika ajoin*. Tyypillisiä harvuutta korostavia ovat *редко*, *никогда*, *koskaan* ja joko neutraaleja tai harvuutta korostavia *joskus*, *silloin tällöin*, *poroi* ym.

¹³Suomessa *kahdesti*, *kolmesti* jne., venäjässä *дважды*, *трижды*, *четырежды* sekä produktiivisemmat mutta vähemmän käytetyt *кратно*-johdokset (*пятикратно*, *шестикратно* jne.)

¹⁴Koska tässä esitetyt semanttiset ryhmät sopivat lähinnä adverbien jaotteluun, ei niitä käytetty F-ilmausten luokittelun pohjana yleisellä tasolla.

4.c epämääräistä taajuutta ilmaisevat adverbit

Tiettyjen ilmaisujen kohdalla käy hämäräksi, ovatko ne varsinaisesti ajallisia ja ilmaisevatko ne varsinaisesti taajuutta. Näiden ilmaisujen kuvaama tapahtumien toistuvuus on epämääräistä ja useimmiten taajuutta korostavaa. Tällaisia tapauksia ovat sellaiset adverbit kuin *yleensä*, *обычно* ja *tavallisesti*.

2.2.2.3 Ekstensiota ilmaiseva semanttinen funktio

Semanttisista ydinfunktioista L-funktiota voi pitää laajimpana, mutta selkeästi homogeenisempänä joukkona kuin F-funktiota, joka on hajanainen ja myös harvinaisempi.¹⁵ Ajallista ekstensiota ilmaiseva funktio (E-funktio) on luultavasti harvinaisempi kuin L-funktio mutta yleisempi kuin F-funktio, ja myös sille on ominaista tietty hajanaisuus, niin että joitakin hämärärajaista tapauksia (vrt. Kucera & Trnka 1975: 56) luokitellaan tässä varsinaisen E-funktion ulkopuolelle.

E-funktion määrittäminen ajallisen ekstension käsitteen kautta on yrityys välttää keston käsitteeseen (vrt. Sulkala 1981: 56) liittyvää hajanaisuutta. Samasta syystä erotan omaksi ryhmäkseen varsinaisesti ajallista ekstensiota ilmaisevat ja tulkinnanvaraisesti ajallista ekstensiota ilmaisevat tapaukset. Jaan varsinaisesti ekstensiota ilmaisevan kategorian kahteen alaryhmään (vrt. Haspelmath 1997: 38–39), joista ensimmäinen ilmaisee, kuinka kauan jotakin toimintaa suoritetaan (*Pirkeko remontoi keittiötä kolme kuukautta*) ja toinen, missä ajassa toiminta suoritetaan (*Pirkeko remontoi keittiön kolmessa kuukaudessa*). Nimitän ensimmäistä merkitystä duratiiviseksi ekstensioksi ja toista resultatiiviseksi ekstensioksi¹⁶.

Duratiivisesta ekstensiosta on kyse myös silloin, kun asetetaan ajallinen laajuus jonkin toiminnan tapahtumattomuudelle. Hakulisen ja Karlssonin (1979: 210) nimittävät näitä esimerkkien 3 ja 4 kaltaisia tapauksia kieltoduratiiviksi.

(3) En ole nähnyt häntä kahteen vuoteen.

(4) Уже два года, как я её не вижу
jo kaksi vuotta kun minä hän-ACC ei nähdä-PRES-1p

¹⁵Vertaa esimerkiksi pro gradu -tutkielmassani (2012: 36) tehty manuaalinen luokittelu ajankohtaan, taajuuteen ja keston, jossa taajuuden luokka osoittautui huomattavasti muita suppeammaksi.

¹⁶Haspelmath käyttää näistä luokista termejä *atelic extent* ja *telic extent*, Hakulisen ja Karlssonin suomenkielisessä terminologiassa ovat käytössä käsitteet *duratiivinen* ja *punktuaalinen kesto* (nimityksistä tarkemmin ks. Sulkala 1981: 38).

Varsinainen resultatiivinen ekstensio on (niin venäjässä kuin suomessa) sidoksissa aspektiltaan loppuun suoritettua toimintaa kuvaaviin verbeihin (vrt. Sulkala 1981: 38). Tässä suhteessa sellaiset rakenteet kuin venäjän *в течение* + genetiivi tai suomen genetiivi + *mittaan/aikana/kuluessa* eroavat prototyyppisistä resultatiivisen ekstension ilmaisusta. Katson, että nämä ja muut vastaavat ilmaukset muodostavat resultatiivisen ekstension alalajin, jatkuvan resultatiivisen ekstension, jonka tarkoituksena on ilmaista tietty määrä resultatiivisuuden suhteen määrittelemättömiä toimintoja tietyn ajan sisällä (kuten *olen tämän vuoden aikana pelannut paljon tietokonetta*). Samaan tapaan kuin sekventiaalis-duratiivinen merkitys, myös jatkuvan resultatiivisen ekstension merkityksen voi joissakin tapauksissa nähdä ilmaisevan oikeastaan ajallista lokaatiota (vrt. *в течение прошлого лета / в прошлое лето*). On syytä panna merkeille, että jatkuvaa ekstensiota ilmaistaan usein myös sivulauseilla (*пока Анна и Ира делали покупки, мы сидели в машине*), jolloin tosin ajatus resultatiivisuudesta voi tietyissä tapauksissa jäädä häilyväksi.

Seuraavassa on kuvattu tapauksia, joissa tarkasteltavien ilmausten funktio ajallisen ekstension ilmaisimena tai ajallisuus ylipäättään eivät ole yhtä selkeästi määriteltävissä kuin edellä esitettyjen esimerkkien kohdalla.

- (5) He lähtivät heti/pian.
- (6) Luin kirjan nopeasti.
- (7) Ilmoittautumisaikaa jatkettiin keskiviikkoon asti.

Esimerkin 5 voisi nähdä ilmaisevan ajallista ekstensiota siinä mielessä, että se kuvaa, mikä on sen ajanjakson pituus, joka kului puhehetkestä tapahtuman alkuun, tässä tapauksessa lähtemiseen. Ehkä loogisempaa olisi kuitenkin puhua ennemmin tapahtuman lokalisoinnista lähitulevaisuuteen. Esimerkki 6 kertoo puolestaan jotain lukemiseen käytetystä ajasta, mutta on luonteeltaan yhtä lailla myös tapaa ilmaiseva. Esimerkissä 7 kyse on taas ikään kuin metatason ajallisesta ekstensiosta: ajanilmauksen osoittama ekstensio koskee ennemmin yksittäistä substantiivia kuin itse tapahtumaa. Esimerkkejä 5 – 7 lähempänä varsinaista E-funktiota ovat esimerkin 8 kaltaiset tapaukset:

- (8) Он приехал сюда на год
hän tulla-PRET tänne PREP vuosi
Hän tuli tänne [vuodeksi]

Kucera ja Trnka (1975: 57) huomauttavat, että esimerkin 8 ajanilmaus *на год* ei kuitenkaan kerro lauseen varsinaisen tapahtuman [hän tuli tänne] ekstensiosta mitään. Sen sijaan lause ikään kuin olettaa toisen tapahtuman (esimerkiksi [hän viipyi täällä]) jonka kesto *на год* määrittää (vrt. myös Haspelmath 1997: 49). Hakulinen ja Karlsson käyttävät

suomen kielen vastaavista rakenteista nimitystä futuurinen duratiivi (1979: 210). Tässä tutkimuksessa näihin tapauksiin viitataan ajallisen päämäärän ilmauksina.

Siirryttäessä ekstensiota ilmaisevien konstruktoiden funktio-osasta muoto-osan kuvaamiseen voidaan todeta, että kummassakin tarkastellussa kielessä resultatiivisen ekstension ilmaisemiseen käytettävät kielelliset keinot ovat melko selkeitä ja rajattuja. Suomessa resultatiivista ekstensiota ilmaistaan lähinnä inessiivillä, venäjässä ilmaisimena taas on rakenne *sa* + akkusatiivi. Duratiivista kestoja ilmaisevat sanat puolestaan ovat kummassakin kielessä syntaktisesti katsottuna objekteja¹⁷ ja käyttäytyvät myös morfologisesti objektien tavoin, niin että kummastakin kielestä itse asiassa puuttuu selkeä morfologinen duratiivisen ekstension indikaattori. Tämä duratiivisen ekstension tunnusomaisuus vaikuttaa itse asiassa Haspelmathin havaintojen perusteella (1997: 120) melko universaalilta tendenssiltä. Tutkimusaineistoa muodostettaessa tunnusomaisuudesta havaittiin olevan paikoin merkittävääkin haittaa siinä, että varsinaisia duratiivisia ajanilmauksia oli vaikea erottaa muista objekteista (ks. mm. osiot 5.2.4.1 ja 9.2.1).

Suomessa duratiivista ekstensiota ilmaisevat konstituentit ovat totaaliobjekteja, joten ne esiintyvät aina joko genetiivissä tai nominatiivissa (vrt. VISK §925). Venäjässä duratiivisen ekstension ajanilmaukset käyttäytyvät kuten mitkä tahansa elottomat substantiivit akkusatiivissa (Vsevolodova 1975: 29). Kummassakin kielessä kiellon vaikutus objektiin realisoituu myös ajanilmauksilla tuottaen suomessa partitiiviojektin (*en pelannut kahta tuntiakaan*) ja venäjässä genetiivimuotoisen objektin (*я и двух часов не играл*). Adverbit esiintyvät luonnollisesti sellaisenaan, joskin esimerkiksi suomen *kauan* saattaa kielto-duratiivissa saada partitiivitaivutuksen (VISK §652).

Varsinaisten E-funktioiden alalajeista voidaan todeta, että kielto-duratiivi muodostetaan suomessa illatiivilla. Venäjässä kielteisyyttä ei läheskään aina näy ajanilmauksessa morfologisesti, mutta se voidaan ilmaista rakenteella (*уже*) + ajanilmaus + *как* – kuten esimerkissä 4. Kehyksisen ekstension samoin kuin tulkinnanvarasemmin ekstensiota ilmaisevien tapausten muodostustavat käytiin läpi edellä näiden ryhmien käsittelyn yhteydessä.

2.2.2.4 Muut semanttiset funktiot

L-, F-, ja E-funktiot muodostavat tässä tarkasteltavien ajanilmausten semanttiset ydinfunktiot. Kuten esimerkiksi edellä mainitun Viimarannan 56-osaisen luokittelun laajuudesta voi todeta, näiden lisäksi voidaan määritellä koko joukko muita, enemmän tai vä-

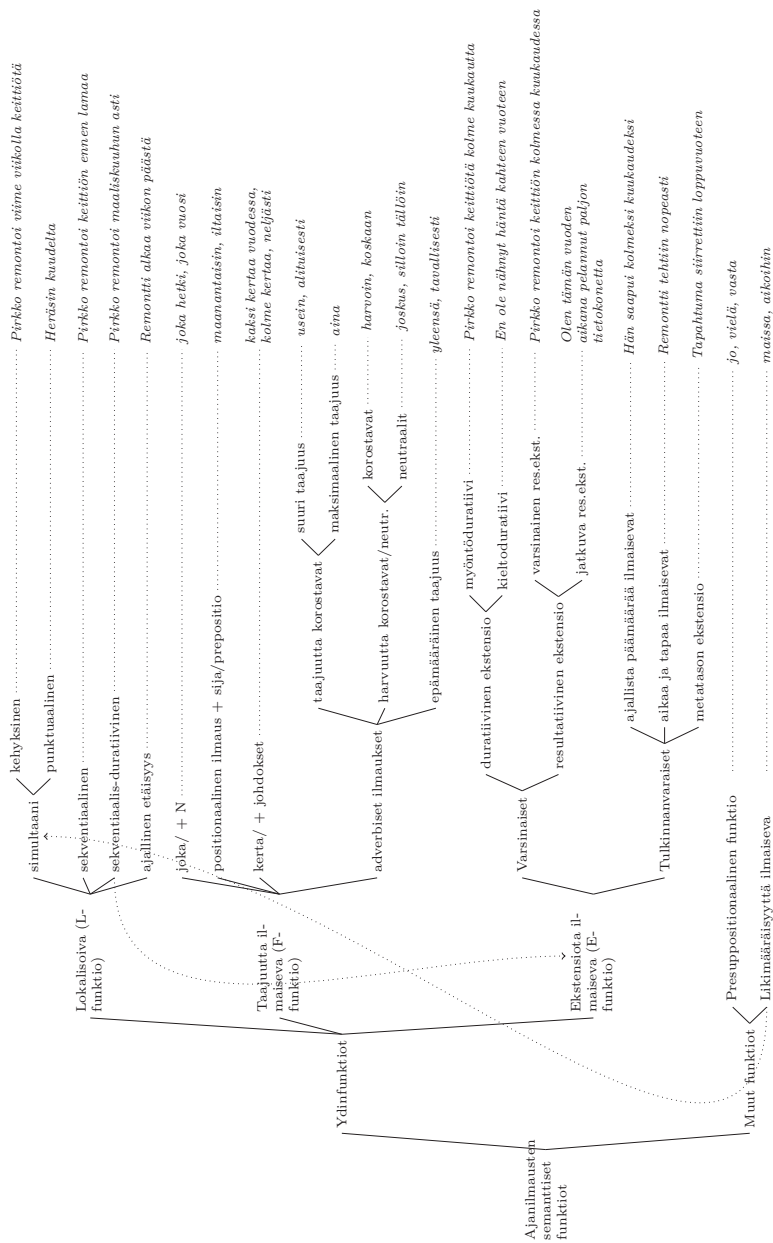
---

¹⁷vrt. OSMAn käsite edellä.

hemmän ydinfunktioiden kanssa limittyviä marginaalisia semanttisia funktiota. Viimarannan jaottelussa yksittäiset semanttiset funktiot ryhmitellään kymmeneksi laajemmaksi ryhmäksi, joista tässä määriteltyjen ydinfunktioiden ulkopuolelle osuvat ryhmät *sopiva ja oikea aika, elämä aikana, ajan rajallisuus, ajan kuluminen ja ajan likimääräisyys*. Viimarannan jaottelun lähtökohdat ovat erilaiset kuin tässä tutkimuksessa ja jaottelu liikkuu paljon tarkemmalla semanttisten nyanssien ja aikaan liittyvien metaforien tasolla. Tämän tutkimuksen kannalta relevantti on lähinnä ajan likimääräisyyden (Viimaranta 2006: 148) luokka. Lisäksi tarkastelen ajanilmauksen suhdetta viestijöiden odotuksiin (presuppositioaalinen funktio).

Haspelmath (1997: 48) huomauttaa, että monissa kielissä on oma adpositionsa, jonka tehtävä on ilmaista ajanmääreen likimääräisyyttä. Venäjässä tätä funktiota toteuttaa *около-prepositio*, suomessa *maissa*-postpositio. Lisäksi venäjässä voidaan käyttää lukusanojen yhteydessä konstruktia, jossa lukusanan genetiivimuotoinen määrite siirretään sen eteen (*часов в пять*). Likimääräisyyttä voidaan ilmaista myös delimitatiiveilla, mikä on luontevampaa venäjässä (*я часок постоял в магазине*) kuin suomessa (*?siinä kuluu ehkä tunteroinen*). Likimääräisyys ei kuitenkaan ole itsenäinen semanttinen funktio, vaan likimääräisyyttä viestivä ajanilmaus toteuttaa aina myös joko lokalisoivaa (*tulimme takaisin viiden maissa*) tai ekstension ilmaisevaa funktiota (*olimme siellä päivän-pari*).

Esitän osiossa 2.2.2 esitetyt tavat jaotella ajanilmauksia vielä tiivistetysti kuvion 1 avulla.

Kuvio 1: Toinen ajanilmausten luokittelunäkökulma tiivistettynä

2.2.3 Näkökulma 3: ajanilmausten viittauskohteet

Aikaa ilmaisevia konstruktioita on edellä luokiteltu kahdesta näkökulmasta, ensin konstruktioiden muoto-osaan ja sitten niiden funktioon keskittyen. Kolmannessa luokittelunäkökulmassa huomion kohteena on yksi aikaa ilmaiseviin konstruktioihin ja niiden rakenneosasiin liittyvä ominaisuus, viittauskohteet. Tässä näkökulmassa ajanilmauksia luokitellaan karkeasti ottaen sen perusteella, onko niillä viittauskohdetta eli ovatko ne referentiaalisia. Lähdän liikkeelle referentiaalisuuden tarkastelemisessa tutkimalla esimerkiksi 9.

(9) Tavataan kello 14 Mikon työhuoneessa

Esimerkissä 9 ilmauksilla *kello 14*, *Mikon* ja *Mikon työhuoneessa* on kaikilla jokin viittauskohde, jonka kumpikin viestijä (puhuja / kirjoittaja ja viestin vastaanottaja) oletettavasti kykenee identifioimaan. *Mikko* viittaa tiettyyn, kummankin viestijän tunnistamaan henkilöön ja *Mikon työhuoneessa* vastaavasti kummankin viestijän tunnistamaan paikkaan. Sekä *työhuone* että *Mikko* ovat konkreettisia objekteja viestijöiden mielen ulkoisessa maailmassa. Ilmauksen *kello 14* määrittelemisen konkreettiseksi osaksi fyysistä todellisuutta voi nähdä riippuvan määrittelijän aikakäsityksestä (vrt. tämän luvun alku). Oleellista on, että puheessa myös esimerkin 9 ajanilmaukseen suhtaudutaan samalla tavalla konkreettisena entiteettinä kuin paikanilmaukseen ja henkilöviittaukseen: kognition tasolla ilmauksen *kello 14* referentti on aivan yhtä todellinen kuin ilmausten *työhuone* ja *Mikko* referentit.

Ajanilmausten viittauskohteet voidaankin tulkita pisteiksi aika-akselilla samaan tapaan kuin paikanilmausten viittauskohteet ovat pisteitä jollakin kolmesta spatiaalisesta akselist (Haspelmath 1997: 21). Samalla tavoin kuin ilmaus *siellä* viittaa kohtaan maapallolla, jonka ekstensio voi olla suuri (esimerkiksi valtion alue) tai pieni (esimerkiksi talon piha), ilmaus *silloin* voi viitata ekstensioltaan suureen (vuosisatoja) tai pieneen (sekunteja) jaksoon aika-akselilla. Lisäksi ilmaus *sillä hetkellä* tarkoittaa yhtä konkreettista pistettä aika-akselilla samalla tavoin kuin ilmaus *siinä kohdassa* voi viitata yhteen konkreettiseen pisteeseen jollakin spatiaalisella akselilla.

Ajanilmaukset voivat siis kantaa mukanaan referentiaalista tietoa eli olettaa jonkin viittauskohteen, joskaan aina ei ole yksiselitteistä määritellä, onko ilmauksella referenttiä vai ei. Tarkastelen seuraavaksi lähemmin erityyppistä ajanilmauksiin kytkeytyvää referentiaalisuutta ja sitä, minkälaisiin eri ryhmiin ajanilmaukset voidaan tässä suhteessa

jaotella. Tavoitteena tämän jaottelunäkökulman mukaan ottamisella on varmistaa tutkimusaineistoksi valikoituvien ajanilmausten monipuolisuus.

2.2.3.1 Referentiaalisuuden indikaattoreita

Intuitiivisesti vaikuttaisi siltä, että substantiivisiin ajanyksiköihin (sekä kanonisiin yksiköihin että esimerkiksi juhlapäiviin) perustuvat ilmaukset ovat muita useammin, kenties jopa poikkeuksetta referentiaalisia. On kuitenkin todettava, että myös monille *aika*-sanaan perustuville konstruktiolle kuten *siiben aikaan* tai esimerkiksi *silloin*- ja *mosda*-sanojen kaltaisille adverbeille on kohtalaisen yksinkertaista määrittää viittaushohteet. Vaikuttaisikin siltä, että ajanyksiköihin perustuminen on riittävä, joskaan ei välttämätön ehto referentiaalisuudelle.

Toisaalta edellä mainitun ehdon riittävyyskin on jossain määrin kyseenalaista: esimerkiksi lauseesta *sellaisina päivinä ei jaksaisi edes hampaitaan harjata* on vaikea erottaa mitään sen identifioimaa aikajanan pistettä, vaikka se perustuukin kanoniseen ajanyksikköön. Kucera ja Trnka (1975: 13) mainitsevat lisäksi vastaavina tapauksina sellaiset ilmaukset kuin *ночью* ja *в апреле*, jotka eivät nekään välttämättä viittaa yhteen identifioitavissa olevaan pisteeseen. Kyse on näiden osalta lähinnä geneerisistä lauseista, kuten *в апреле обычно снега уже мало* ('heinäkuussa lunta on yleensä enää vähän') tai *ночью мне всегда холодно* ('öisin minulla on aina kylmä').

Toisena referentiaalisuuden todennäköisenä indikaattorina voitaisiin pitää lokalisointia semanttista funktiota, jota kaikki toistaiseksi esitetyt referentiaalisuusesimerkit ovat edustaneet. Etenkin ekstensiota ilmaisevilla tapauksilla (kuten *kauan*) on vaikea nähdä viittauspistettä, joskin vastaesimerkinä voidaan esittää muun muassa lause *pelasin korttia koko yön*. Jälleen kerran vaikuttaisi siltä, että ajallinen lokalisointi on riittävä, joskaan ei välttämätön ehto referentiaalisuudelle ja toisaalta riittävyyskin on samoista syistä kyseenalaista kuin edellä ajanyksiköihin perustumista tarkasteltaessa.

Vastaesimerkeistä huolimatta voidaan karkeasti ottaen todeta, että ajanyksiköihin perustuvat ja L-funktiossa toimivat ajanilmaukset ovat lähtökohtaisesti referentiaalisia, E-funktiossa toimivat tapaukset puolestaan lähtökohtaisesti ei-referentiaalisia. Useimmilla taajuuden adverbeilla kuten *harvoin* tai *tavallisesti* samoin kuin *пять раз* -tyyppisillä numeerisilla ilmauksilla viitepistettä on vaikea löytää, joskin jälkimmäisessä tapauksessa puhujan voi sinänsä ajatella viittaavan juuri tiettyihin viiteen kertaan. Erityisen hankalaa referentiaalisuuden määrittely on sellaisissa E-funktiota ilmaisevien tapauksissa kuin *maanantaisin*.

Myös ajanilmauksen itsenäisyys ja syntaktinen luonne ovat tekijöitä, joilla on vaikutusta referentiaalisuuteen. Esimerkiksi presuppositionaalisessa funktiossa käytettävillä *vielä*-, *jo*- tai *уже*-adverbeilla ei tavallisesti ole omaa viittauskohdettaan. Kuitenkin myös näitä sanoja voivat tietyissä konteksteissa käyttää referentiaalisesti. Esimerkiksi ilmauksissa *почему он еще не пришел?* tai *Lähdetään jo!* sanoilla *eще* ja *jo* on presuppositionaalisen funktion lisäksi myös lokalisoiva funktio, ja ne ankkuroivat *tulla*- ja *lähteä*-tyyppisten verbien kuvaaman toiminnan aikajanalle.¹⁸ Toisaalta näissä ja monissa muissa tapauksissa myös ajanilmauksen ajallisuus sinänsä alkaa horjua, ja sanojen funktio kallistuu kohti diskurssipartikkelin roolia. Tällaisilla temporaalisuutensa menettäneillä ilmaisuilla, kuten usein sanoilla *nyt*, *silloin* ja *myöhemmin* (vrt. osiot 8.1.1 ja 8.2.2.3), ei luonnollisesti ole myöskään referenttiä.

2.2.3.2 Viittauskohteen tarkkuus

Referentiaalisten ajanilmausten viittauskohteet voivat olla tarkempia tai epämääräisempiä. Punktuaalista lokalisovaa funktiota edustavilla ajanilmauksilla viittauskohde on yksittäinen piste, kehyksistä lokalisovaa funktiota edustavilla puolestaan lyhyempi tai pidempi jakso. Kummassakin funktiossa esiintyvillä sanoilla voi olla joko eksakteja tai epämääräisiä referenttejä. Esimerkiksi virkkeen 10 ajanilmauksen referentti on punktuaalinen (pallon iskeytyminen otsaan viittaa yhteen jakamattomaan hetkeen) mutta myös epämääräinen (tarkkaa viittauskohdetta aikajanalla ei ilmaista). Virkkeessä 11 sen sijaan ajanilmaus toteuttaa kehyksistä lokalisovaa funktiota, ja referentti on samalla tavoin epämääräinen.

(10) Sain hiljattain pallon otsaani

(11) Remontti tehdään sitten myöhemmin.

Esimerkit 10 ja 11 eroavat lisäksi siinä, että edellisessä viittaushetki on puhujan tiedossa ja sille voidaan määrittää tarkka aikapiste puhujan (muttei vastaanottajan) subjektiivisella aikajanalla, kun taas esimerkissä 11 viittauskohteen tarkka sijainti ei ole edes puhujan tiedossa.

¹⁸Käytän referentiaalisuudesta puhuttaessa ankkuroida-termiä tarkoittamaan kiinnekohdan löytämistä aikajanalta. Ankkuroimista informaatorakenteen kannalta käsitellään osiossa 3.2.1.

2.2.3.3 Deiktiset ajanilmaukset

Referentiaalisista ajanilmauksista voidaan erottaa omaksi ryhmäkseen ilmaukset, joiden viittauskohde määritellään suhteessa puhehetkeen. Näitä ajanilmauksia on perinteisesti nimitetty deiktisiksi (vrt. deiktisyyden määritelmät Fillmorella 1975: 256).¹⁹ Deiktisiä ajanilmauksia ovat

1. monet puhehetkeen liittyvät adverbit kuten *nyt, hiljattain, недавно, скоро*
2. puhehetkeä lähellä olevia päiviä tarkoittavat *eilen, tänään, huomenna, toissapäivänä, ylihuomenna*.
3. päivän osien ja viikonpäivien viittauskohteet, jotka tosin eivät aina ole deiktisiä. Deiktiseksi nämä ilmaukset voidaan tulkita esimerkiksi lauseessa *aamulla minulla oli huono olo*, jossa puhehetkeen suhteuttaminen tekee mahdolliseksi ajanilmauksen identifioimisen juuri tietyksi aamuksi (muuhun kuin puhehetkeen viittaamisesta ks. kuitenkin kontekstiajan käsite alla).
4. muut puhehetkeen suhteutettavat ilmaukset kuten *kaksi vuotta sitten, в прошлое воскресенье* sekä *hetki sitten*. Lisäksi tietyissä tilanteissa *hetken/ muutaman päivän päästä* -tyyppiset ajallisen etäisyyden ilmaukset (vrt. osio 7.2.1.1).

2.2.3.4 Ei-deiktiset referentiaaliset ajanilmaukset

Jos referentiaalinen ilmaus ei ole deiktinen tai ankkuroi absoluuttiselle aikajanalle (kuten *vuonna 1992* tai *kello 9*), se viittaa joko johonkin yleisesti tunnistettavaan historialliseen tapahtumaan (*Rooman palon aikana*) tai johonkin subjektiivisen aikajanan pisteeseen (*ө молодости, берättyäni*). Viittauskohteet voivat lisäksi olla tavalla tai toisella edeltävässä diskurssissa muodostettuja, kuten esimerkissä 12:

- (12) Muistan sen päivän hyvin. Aamulla minulla oli huono olo... Sitten se onneksi helpotti.

Lause *muistan sen päivän hyvin* asettaa ajan, josta puheenvuoron myöhemmät lauseet kertovat. Wolfgang Klein (1999: 5, 39) nimittää tätä aikaa termillä *topic time*, jonka suomen-

¹⁹Deiktiset ilmaukset kattavat paitsi ajan, myös paikan ilmauksia, ja tämän vuoksi myös adjektiivi aikadeiktinen esiintyy tutkimuskirjallisuudessa (ks. ainakin Shore 2008: 31).

kielisenä vastineena käytän tässä sekaannusten välttämiseksi kontekstiajan käsitettä (vrt. myös Bondarko 2005: 260). Viitataan kontekstiaikaan tarvittaessa myös Kleinin tavoin lyhenteellä TT ja otan lisäksi käyttöön tähän rinnastuvan lyhenteen UT (utterance time), jolla viitataan eksplisiittisesti puhe- tai kirjoitushetkeen. Puhehetki sinänsä voidaan ymmärtää yhtenä kontekstiajan erityistapauksena: se on ikään kuin automaattisesti käytettävissä oleva ajallinen viitekehys, johon sellaisia ajanilmauksia kuin *aamulla*, *hetken päästä* tai *pian* voidaan suhteuttaa myös ilman esimerkin 12 kaltaista erillistä alustamista (vrt. tähän liittyen osiossa 7.2.1.1 käsiteltävät anaforinen ja tulevaisuuteen viittaava konstruktio).

Kontekstiajan käsite auttaa myös määrittämään tiettyjen F-funktiossa toimivien ajanilmausten sijaintia aikajanalla. Tätä valottaa seuraava esimerkki:

- (13) Toisen maailmansodan jälkeen isoisä muutti Kuopiosta Mikkeliin. Siellä hänen elämänsä asettui raiteilleen. Aamuisin hän käveli kirjastoon lukemaan lehtiä. Joka sunnuntai hän kävi tuomiokirkossa jumalanpalveluksessa.

Esimerkissä 13 ajanilmausten *aamuisin* ja *joka sunnuntai* voi nähdä viittaavan tiettyyn joukkoon aamuja ja sunnuntaita. Joukko on selvästi rajattu: esitetyt väitteet koskevat vain sitä ajanjaksoa, jonka isoisä vietti Mikkeliissä, mahdollisesti vielä tarkemmin tuon ajanjakson alkuvaiheita. Tämä ajanjakso on esimerkin 13 jälkimmäisten virkkeiden TT²⁰. Tässä mielessä ajanilmaukset *aamuisin* ja *joka sunnuntai* ovat myös referentiaalisia.

Kontekstiajan käsitteeseen läheisesti liittyvä joskaan ei sinänsä aivan identtinen ilmiö on referenttien anaforisuus. Tyypillisesti esimerkiksi sellaisten ajanilmausten kuin *sitten*, *sittenmin*, *noche moro* ja *moroda* referenttinä on piste tai jakso aikajanalla, joka ankkuroidaan suhteessa jonkin edellä mainitun ajanilmauksen referenttiin. Fillmore (1975: 289) käyttää tähän liittyen termiä diskurssideiksis ja soveltaa sitä myös kirjoitettuun tekstiin kuvaamaan esimerkiksi sanojen *aiemmin* ja *edellisessä kappaleessa* referenttejä. Tässä tutkimuksessa käytän kontekstiajan käsitettä viittaamaan sekä varsinaisiin, Kleinin määritelmän mukaisiin TT:ihin että Fillmoren diskurssideiksis-käsitteen alle luokittelemiin viittauskohteisiin.

Referentiaaliset ajanilmaukset voidaan tiivistäen jakaa neljään kategoriaan sen perusteella, miten niiden viitepiste on ankkuroitu viestijöiden kognitiossa:

1. Ankkurointi suhteessa puhehetkeen (UT)
2. Ankkurointi absoluuttiselle aikajanalle
3. Ankkurointi subjektiiviselle aikajanalle
4. Ankkurointi suhteessa kontekstiaikaan (TT) tai anaforinen ankkurointi

²⁰Vertaa myös Le Draoulec & Péry-Woodley (2003) historiallisten tekstien ajallisten topiikkien rakentumisesta.

3 AJANILMAUSKONSTRUKTIOT JA INFORMAATORAKENNE

Edellä osiossa 2.2.2 mainittiin Johanna Viimarannan väitöstutkimus, jossa selvitettiin semanttiselta kannalta sitä, minkälaisia asioita ajanilmauksilla viestitään. Viimarannan tutkimuksessa (2006: 321) tarkasteltiin sitä, minkälaisin kielenaineiksin suomalaiset ja venäläiset puhujat ilmaisevat aikaa ja minkälaisiin viestintätarpeisiin temporaaaliset käsitteet suomessa ja venäjässä liittyvät. Tuloksena oli, että tarpeet ja keinot ovat yllättävänkin samanlaisia. Tässä tutkimuksessa luotava näkökulma ajanilmauksiin on enemmän syntaktinen kuin semanttinen: ratkaisevana pyrkimyksenä on tutkia, minkä takia ajanilmaukset sijaitsevat juuri tietyssä kohden lausetta.

Niin suomen kuin venäjän sanajärjestyksestä on perinteisesti pidetty ”vapaana” siinä mielessä, että lauseen konstituenteilla on huomattava määrä eri variaatioita, jotka eivät vaikuta sen kielipillisuuteen²¹ (Vilkuna 1989: 9; Zimmerling 2013: 251; määritelmästä ks. Puskás 2000: 41). Generatiivisessa perinteessä suomen ja venäjän kaltaisista kielistä voidaan käyttää termiä diskurssikonfiguraationaalinen, joka Kissin (1995: 5) mukaan merkitsee ennen kaikkea sitä, etteivät lauseen tärkeimpiä konstituenteja ole syntaktisesti määritellyt subjekti ja predikaatti vaan informaation järjestämiseen liittyvät topiikki ja fokus. Topiikin ja fokuksen määritelmiin palataan alempana osiossa 3.2, mutta tässä kohtaa on oleellista kiinnittää huomiota siihen, että suomessa ja venäjässä sanajärjestys on prosodian²² ohella toinen niistä keinoista, joiden avulla puhuja tai kirjoittaja määrittelee, mikä rooli jollakin lauseen osalla on informaation välittämisessä. Tästä seuraa, että

²¹Termiä kielipillinen on tässä käytetty Puskásin alkuperäisen määritelmän tavoin viittaamaan kielenmuokaisuuteen / hyväksyttävyyteen. Käsitteen myöhemmästä käytöstä tässä tutkimuksessa ks. alaviite sivulla 133.

²²Kun puhutaan sanajärjestyksestä ja prosodiasta informaation välittämisen keinoina, on paikallaan muistuttaa, että nyt käsillä olevan tutkimuksen varsinaisena aineistona – ja siten myös tutkimuskohteena – on kirjoitettu kieli. Olen kuitenkin eri mieltä kuin esimerkiksi Susanna Shore (2008) siitä, ettei kirjoitettuja tekstejä tutkittaessa olisi tarpeen tehdä oletuksia kirjoittajan ja vastaanottajan tiedontiloista ja siten tulkita tekstin lukemista yhtenä keskustelun muotona. Oma käsitykseni on lähempänä Yokoyaman (1986: 144) ajatusta, jonka mukaan kirjoitetun tekstin lukeminen on kirjoittajan ja lukijan välinen viestintätilanne samassa mielessä kuin tavallinen keskustelu on kahden suullisesti ja reaaliaikaisesti viestivän osallistujan välinen viestintätilanne (vertaa myös Shoren itsensä mainitsema Halliday & Matthiessen 2013: 59–90). Janko (2001: 14) puolestaan toteaa, että ääneen luettaessa lukija osallistuu merkityksen rakentamiseen yhdessä tekijän kanssa yrittäessään kuvitella kirjoittajan tarkoittamat prosodiset piirteet. Itse olen valmis menemään askeleen pidemmälle ja esittämään, että vaikka tekstiä ei ääneen luetaisikaan, sille on kuviteltava tietyt prosodiset piirteet – voi hyvin olla, että eri lukijat (kirjoittaja itse mukaan lukien) kuvittelevat eri tavoin, mutta yhtä kaikki tekstin merkityksen rakentamiseksi sitä ei voi lukea ikään kuin kirjallisessa tyhjössä, vailla minkäänlaista, edes kuviteltua, prosodiaa.

etsittäessä syitä ajanilmauksen sijaintiin on ennen kaikkea vastattava kysymykseen siitä, minkälaisia erilaisia tehtäviä ajanilmauksilla voi olla viestinnässä ja viestintään liittyvässä informaationkulussa.

Edellisen luvun alussa esittelin konstruktiokieliopin mukaisen näkemyksen ajanilmauksista muoto–merkitys-pareina, joiden koostumus voi vaihdella aina yksittäisistä morfeemeista kokonaisiin (sivu)lauseisiin. Tutkittaessa tällaisten aikaa ilmaisevien konstruktioiden sijaintia lähtökohtani on tarkastella niitä itseään osina laajempia konstruktioita, joilla vastaavalla tavalla on kullakin omat muoto- ja funktionapansa. Muodon tasolla kaikkia näitä laajemman tason konstruktioita yhdistää ennen kaikkea se, että yhtenä niiden komponenttina on jokin edellä luokitelluista aikaa ilmaisevista konstruktioista. Funktion-/merkityksen tasolla ne eroavat kuitenkin toisistaan siinä, että niillä toteutetaan erilaisia viestinnällisiä ja tiedonvälityksellisiä tavoitteita (vrt. Goldberg 1995: 67 ja ”Principle of no synonymy”).

Laajemman tason konstruktioiden sisällä ajanilmausten ja muiden elementtien sijaintia säätelee ennen kaikkea informaatorakenne, jonka piiriin edellä mainitut topiikin ja fokuksen käsitteetkin kuuluvat. Paitsi yksittäisten konstruktioiden, usein on mielekästä puhua myös kokonaisen diskurssin tai tekstin informaatorakenteesta, jolloin on perinteisesti käytetty esimerkiksi tekstistrategian (Virtanen 1992: 42) tai systeemis-funktionaalisessa paradigmassa teemankulun (Shore 2008) käsitteitä. Mainittakoon, että konstruktionististen lähestymistapojen piirissä tällaista laajemman tason informaatorakenteen tarkastelua voidaan tehdä myös mieltämällä kokonaiset teksti konstruktioiksi (vrt. Oksanen 2017), joskaan en itse hyödynnä tätä teoreettisena lähtökohtanani.

Edellä esitetty ajatus konstruktioiden sisäkkäisyydestä herättää väistämättä kysymyksen siitä, miten konstruktioiden välisiä suhteita olisi kuvattava ja mitä sisäkkäisyydellä oikeastaan tarkoitetaan. Pureudun näihin suhteisiin seuraavassa osiossa, jossa esitellään myös tarkemmin formaali tapa kuvata konstruktioiden muoto- ja merkitysnapoja. Juuri konstruktiokieliopin perinteessä kehittyneet käytännöt esittää myös lausetason kielelliset yksiköt yhtenä matriisina ovat yksi lähestymistavan keskeisistä eduista nyt käsillä olevan kaltaisen tutkimuksen kannalta (vrt. myös Leino 2003: 78). Argumenttini onkin, että vaikka ajatus lauseiden käsittämisestä itsenäiseksi kielenkäyttäjien muistiin (mentaaliseen korpukseen) tallentuviksi kielenyksiköikseen saattaa monen mielestä vaikuttaa radikaalilta, voidaan käyttämäni konstruktio pohjaista lähestymistapaa perustella vähintäänkin käteväenä formaalina keinona kuvata erilaisten lauseyhteyksien välisiä eroja ja ja ominaisuuksia.²³

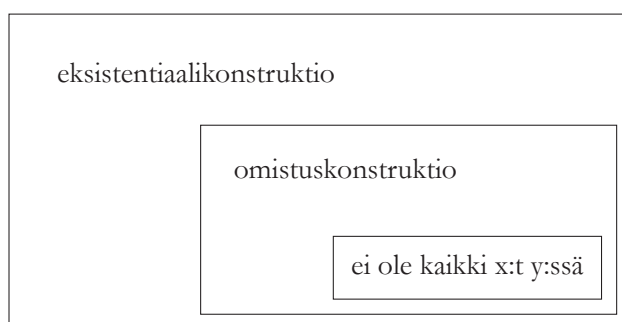
²³Lähestymistavan laajemman teoreettisen oikeutuksen puolesta ks. kuitenkin esim. Bybee (2006), Taylor (2012).

Käsittelen seuraavassa ensin tarkemmin konstruktioiden käyttöä sijainnin kuvaamisen välineenä, minkä jälkeen keskityn kuvaamaan informaatorakennetta ja siihen liittyvien käsitteiden soveltamista tämän tutkimuksen kontekstiin.

3.1 Ajanilmaukset osana konstruktioita ja konstruktioiden väliset suhteet

Goldbergin (1995: 67) mukaan konstruktioit eivät ole vain joukko kielen rakennuspalikoita vailla tarkempaa struktuuria, vaan niiden voidaan nähdä järjestyvän systemaattisten periaatteiden mukaisesti. Kieli on mielletävissä tiheäksi verkoksi, konstruktikoksi²⁴, jonka sisällä konstruktioit ovat linkittyneet monin eri tavoin, ennen muuta perimiseksi (inheritance) nimitettävän ilmiön kautta (Hilpert 2014: 66). Konstruktikko on hierarkkinen ja sen osasten voi nähdä edustavan eri abstraktiotasoja, niin että spesifimmät, alemman tason konstruktioit perivät piirteitä yleisluontoisemmilta ylemmän tason konstruktioilta. Jos ajatellaan esimerkkinä (lause 14) vaikkapa nykysuomen idiomattista ei ole kaikki x:t y:ssä -konstruktioita (ks. Kortelainen 2012), voidaan Hilpertia (2014: 67) mukaillen piirtää esimerkin alla kuvattu perimishierarkiaa esittävä kaavio.

(14) Kallella ei ole kaikki muumit laaksossa.

Kuvio 2: Ei ole kaikki x:t y:ssä -konstruktio esimerkkinä perimisestä

Kuviossa 2 ajatuksena on, että suomen eksistentiaalikonstruktio ilmentää kaikkein abstrakteinta, ei ole kaikki x:t y:ssä taas kaikkein spesifeintä konstruktioita. Ei ole kaikki

²⁴Englanninkielisessä kirjallisuudessa termi constructicon on yleisessä käytössä (ks. esim. Hilpert 2014), mutta suomesta vastaava termi vaikuttaisi koko lailla puuttuvan – ainoa löytämäni maininta on Petri Jääskeläisen väitöskirja (2004: 16).

x:t y:ssä -konstruktio perii ominaisuuksia omistuskonstruktioilta,²⁵ tämä puolestaan eksistentiaalikonstruktioilta (omistus- ja eksistentiaalikonstruktion suhteesta ks. VISK §895). Lisäksi ei ole kaikki x:t y:ssä -konstruktion on helppo nähdä perivän myös eksistentiaali- ja omistuskonstruktioihin suoraan liittymättömältä kieltoverbikonstruktioilta. Jälkimmäinen havainto kuvastaa sitä, että konstruktioiden väliset yhteydet todella muodostavat verkoston eivätkä vain yhtä lineaarista hierarkiaa (Goldberg 1995: 73).

Goldbergin mukaan konstruktiot voivat perii toisilta konstruktioilta eri tavoin. Nämä tavat toteutuvat neljänä erilaisena perintälinkkinä, joita ovat polysemialinkki, toteutumalinkki, metaforisen laajentuman linkki ja osarakennelinkki (suomenkielisistä nimistä ks. Leino 2003: 83). Esimerkin 14 edustamassa tapauksessa omistuskonstruktion ja eksistentiaalikonstruktion suhde voidaan nähdä polysemialinkkinä (polysemy link). Karkeasti ottaen tämä tarkoittaa, että omistuslauseet ilmentävät eksistentiaalilauseen keskeistä merkitystä (entiteetin x olemista tietyssä paikassa) omalla, perusmerkityksestä hie-man poikkeavalla tavallaan (entiteetin olemista jonkin omistamiseen kykenevän agentin hallussa). Edelleen esimerkistä 14 voitaisiin analysoida, että ei ole kaikki x:t y:ssä -konstruktion suhde omistuskonstruktioon on luonteeltaan toteutumalinkki (instance link, Goldberg 1995: 79). Ei ole kaikki x:t y:ssä -konstruktio on siis omistusrakenne (ei-kä vain linkity siihen siinä mielessä, että niiden merkitykset kuuluvat samaan merkityserheeseen). Kyseessä on oikeastaan hyperonymiasuhde siinä mielessä, että (tarkemmin ilmaistuna) z:lla ei ole kaikki x:t y:ssä -konstruktio on yksi omistusrakenteen erityistapaus.

Ajan ilmaisemiseen liittyen perintälinkkien ensimmäinen ilmeinen sovellus on, että monien aikaa ilmaisevien konstruktioiden voidaan nähdä perivän ominaisuuksia paikkaa ilmaisevilta konstruktioilta. Ajan- ja paikanilmausten suhdetta voisi monilta osin kuvata Goldbergin (1995: 88) metaforisen laajentuman linkillä. Goldberg käyttää linkkiä kuvaamaan englannin resultatiivilauseiden (kuten *Joe kicked Bob black and blue*) suhdetta aiheutetun liikkeen konstruktioon (*Joe kicked the bottle into the yard*): edellinen perii jälkimmäisen ominaisuuksia, koska tulokset voidaan mieltää ikään kuin liikkeeksi tiettyyn paikkaan. Vastaavalla tavalla ajallinen lokalisointi on temporaalisten suhteiden käsittämistä ikään kuin spatiaalisina. Esimerkiksi lauseen *tapabtuma järjestetään keskiviikkona* ajanilmaus käytetty samoin kuin lauseen *tapabtuma järjestetään urheilukentällä* paikanilmaus, koska siinä aika mielletään (vrt. huomiot luvun 2 alussa) puhujien kognitiossa edustetuksi akseliksi. Kuten spatiaalisilla akseleilla, temporaalisilla voidaan liikkua ja sijaita tai niiltä voidaan mitata etäisyyksiä ja ekstensiota.

Toinen ajanilmausten ja ennen kaikkea nyt käsillä olevan näkökulman kannalta oleellinen perintälinkki ovat osarakennelinkit. Osarakennelinkit Goldberg (1995: 78) määrit-

²⁵Tarkemmassa analyysissä ei ole kaikki x:t y:ssä -konstruktion ja omistuskonstruktion välissä voisi nähdä vielä oman x:llä on y z:ssä -rakenteensa.

telee yksinkertaisesti tapauksiksi, joissa jokin kielenaines on samaan aikaan sekä oma konstruktionsa että osa jotakin laajemman tason konstruktioita. Edellisessä luvussa ajanilmaukset kuten *kolme vuotta sitten* tai *уасмо* todettiin omiksi, itsenäisiksi konstruktioiksi. Tämän tutkimuksen varsinaisen huomion kohteena ovat kuitenkin laajemman tason konstruktio, joihin edellä luetellun kaltaiset aikaa ilmaisevat konstruktioit nivoituvat osarakennelinkin. Esimerkkinä voitaisiin ajatella seuraavaa ajanilmauksen sisältävää (keksittyä) lausetta:

- (15) Я редко смотрю телевизор.
 minä harvoin katsoa-PRES-1p televisio-ACC
 'Minä [harvoin] katson televisiota.'

Esimerkin 15 kaltaiset tapaukset nähdään tässä tutkimuksessa ensiksikin yleisemmän tason transitiivikonstruktiosta perivinä rakenteina. En kuitenkaan esitä ajanilmausten sijaintia tässä transitiivikonstruktion, vaan spesifimmän, ajanilmauksen sisältävän transitiivikonstruktion ominaisuudeksi. Itse **aikaa ilmaiseva** konstruktio *уасмо* nähdään siis esimerkissä 15 osana transitiivikonstruktiota spesifimpää **ajanilmauskonstruktiota**.²⁶

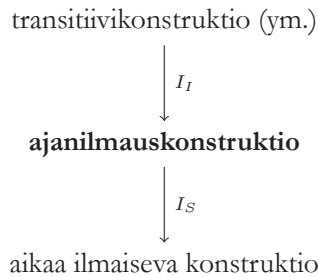
Koska yhteydet korkean abstraktiotason konstruktion (esimerkissä 15 ja tutkimusaineistossa laajemminkin pääosin transitiivikonstruktion), ajanilmauskonstruktion ja aikaa ilmaisevan konstruktion välillä ovat tutkimuksen varsinaisen kohteen rajaamiseksi olennaisia, selvennän niitä vielä kahden kuvion avulla.

Kuvio 3 esittää, miten ajanilmauskonstruktio perii transitiivikonstruktion toteutumalinkin (I_1) kautta ja miten toisaalta aikaa ilmaiseva konstruktio yhdistyy ajanilmauskonstruktion osarakennelinkillä (I_5)²⁷. Ylimmän abstraktiotason konstruktioksi on tässä ja seuraavassa kuviossa merkitty transitiivikonstruktio ennen muuta siksi, että tutkimuksen varsinainen aineisto rajautuu transitiivilauseisiin (ks. osiot 4.2 ja 5.1.2.3.2). Todellisuudessa ajanilmauskonstruktioit perivät ominaisuutensa oletettavasti useammasta korkeamman abstraktiotason lähteestä ja toisaalta toimivat muillakin kuin transitiivilauseista perivillä tapauksilla.

²⁶Käytän tässä tutkimuksessa termejä aikaa ilmaiseva konstruktio ja ajanilmauskonstruktio erottamaan tarpeen tullen toisistaan varsinaiset ajanilmaukset ja ne konstruktioit, joiden osina ajanilmaukset esiintyvät. Lihavointeja on tässä käytetty poikkeuksellisesti korostamaan tekemääni terminologista eroa.

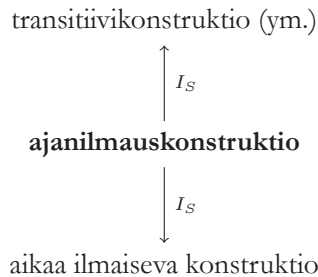
²⁷ison I-kirjaimen käyttö on linkkejä ilmaistaessa konventiona ja johtuu englannin *inheritance*-sanasta (Goldberg 1995: 73). Alatunnisteen *I* puolestaan viittaa toteutumalinkkiin (instance link) ja *S* osarakennelinkkiin (subpart link).

Kuvio 3: Ajanilmauskonstruktion, aikaa ilmaisevan konstruktion ja ylemmän abstraktiotason konstruktion suhteet

Kuvio 3 siis esittää ajanilmauskonstruktiot transitiivikonstruktion (tai muun ylemmän abstraktiotason konstruktion) toteutumiksi, toisin sanoen transitiivikonstruktion erityistapauksiksi. Toiselta suunnalta katsottuna voidaan kuitenkin todeta, että myös kuvion kaksi ylintä konstruktiota kytkeytyvät toisiinsa osarakennelinkeillä. Tämä johtuu siitä, että transitiivikonstruktio on yksi ajanilmauskonstruktion osa. Tämä näkökulma on ilmaistuna kuviossa 4.

Kuvio 4: Ajanilmauskonstruktion, aikaa ilmaisevan konstruktion ja ylemmän abstraktiotason konstruktion suhteet uudelleen

Toteutumalinkki ja osarakennelinkki ovat siis toistensa käänteisrelaatioita: toteutumalinkistä seuraa aina osarakennelinkki (Goldberg 1995: 80–81). Sama yleistys ei kuitenkaan päde toiseen suuntaan – osarakennelinkistä ei aina seuraa toteutumalinkkiä (Goldberg 1995: 234), minkä vuoksi aikaa ilmaisevan konstruktion suhde ajanilmauskonstruktion on molemmissa kuvioissa esitetty samalla tavalla.

Kuvioiden 3 ja 4 tarkoituksena on valaista tarkemmin tämän tutkimuksen varsinaista kohdetta, kuvioissa lihavoituna esitettyjä ajanilmauskonstruktoita ja niiden paikkaa kielijärjestelmässä (konstruktikossa). Samalla pyrin niillä tähdentämään tutkimuksen tavoitteiden tiettyä vaatimattomuutta. Nyt käsillä oleva tutkimus ei esitä korkealle abstraktiotasolle sijoitettavia yleistyksiä tai toisaalta vertaile ajan ilmaisemiseen sinänsä liittyviä kieltenvälisiä semanttisia tai pragmaattisia eroja. Tutkimuksen kohteena ovat tarkkaan rajatut ajanilmauksen sisältävät rakenteet, joista tehtävät päätelmät toki ovat sidoksis-

sa kuvioden 3 ja 4 ylä- ja alaosiin mutta joita tässä yhteydessä tarkastellaan itsenäisinä kielenyksiköinä. Vaikka tätä lähtökohtaa ei pitäisi teoreettisesti perusteltuna, auttaa se havainnollistamaan yhtenä kimpuna niitä syitä, jotka kulloinkin liittyvät tiettyyn ajanilmauksen saamaan sijaintiin.

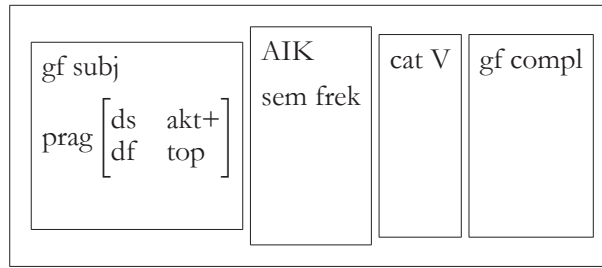
3.1.1 Ajanilmauskonstruktiot attribuutti–arvo-matriiseina

Nyt käsillä olevan tutkimuksen varsinaisena kohteena ovat siis ajanilmauskonstruktioksi nimittämäni kielenyksiköt, jotka perivät ominaisuuksia abstraktimman tason syntaktisilta rakenteilta ja toisaalta sisältävät yhtenä osanaan aikaa ilmaisevan konstruktion eli lyhyesti ajanilmauksen. Edellä todettiin, että yksi syy konstruktiolähtöisen näkökulman valitsemiseen on niissä mahdollisuuksissa, joita se tarjoaa tämänkaltaisten kielenyksiköiden muodolliseen, tiivistettyyn kuvaamiseen. Ajanilmauskonstruktioiden esittämiseen käytetäänkin tässä tutkimuksessa niin kutsuttuja attribuutti–arvo-matriiseja, jotka ovat konstruktiokieliopin perinteessä jokseenkin vakiintunut tapa esittää niin konstruktion osasten kuin konstruktioiden itsensä ominaisuuksia erilaisia arvoja saavina muuttujina (vrt. Leino 2003: 64).

Attribuutti–arvo-matriisit ovat perusrakenteeltaan laatikkokuvioita, joissa vierekkäisten ja sisäkkäisten laatikoiden avulla pystytään kuvaamaan eri osien välisiä riippuvuussuhteita ja järjestystä (Fried & Östman 2004: 25). Kussakin laatikossa kuvattavan informaation luonne ja määrä voi vaihdella paljonkin ja on luonnollisesti sovellettavissa sen mukaan, mikä kulloinkin on tutkijan tarkkailun kohteena (Leino 2003: 79). Tässä tutkimuksessa tarkasteltavien erilaisten syntaktisten rakenteiden variaatio on pitkälti teknistä ja aineistonhankinnallisista syistä rajattu minimiin (ks. osio 4.2). Suurin osa esittämistäni attribuutti–arvo-matriiseista muistuttaakin seuraavaa yksinkertaista esimerkkiä:²⁸

---

²⁸Attribuutti–arvo-matriisien luomisessa käytettiin tässä tutkimuksessa liitteen 2 kohdassa 1 mainittua `pandoc_avm`-työkalua.

Matriisi 1: Esimerkki attribuutti–arvo-matriisista

Matriisi 1 voisi olla kuvaus esimerkin 15 ilmentämästä konstruktiosta, jossa ajanilmaus sijaitsee subjektin ja verbin välissä. Matriisi koostuu ulommasta laatikosta ja tämän sisällä olevasta neljästä vierekkäisestä laatikosta, joista kukin kuvaa konstruktion konstituentteja.²⁹ Sisemmillä laatikoilla on vaihteleva määrä attribuutteja – tarkoituksenani on pyrkiä välttämään redundanssia ilmoittamalla vain arvot, jotka ovat kulloinkin tarkasteltavan konstruktion kannalta relevantteja. Esimerkiksi viimeiseen laatikkoon on kirjattu ainoastaan gf-attribuutti arvolla compl, joka kertoo, että kyseinen konstituentti on verbin valenssin vaatima täydennys (useimmiten tässä tutkimuksessa akkusatiiviobjekti);³⁰ tätä edeltävässä laatikossa esitetty lauseen verbi on puolestaan merkitty kirjaamalla cat-attribuutin (leksikaalinen kategoria) arvoksi V, muttei tarkempia, esimerkiksi semanttikasta kertovia ominaisuuksia.

Itse ajanilmauskonstruktioiden osana toimivat aikaa ilmaisevat konstruktiot merkitään tässä tutkimuksessa matriisin 1 mukaisesti lyhenteellä AIK. Koska tässä tarkasteltavien ajanilmausten syntaktinen asema saattaa jossain tapauksissa vaihdella, AIK-laatikoihin ei erikseen liitetä gf-attribuuttia. Katson tutkimuksen päämäärien kannalta pikemminkin riittäväksi, että kyseinen konstruktion osa on merkitty täytettäväksi jollakin edellisessä luvussa määritellyn kaltaisella ajanilmauksella. Aikaa ilmaisevista konstruktioista voidaan kuitenkin tarpeen tullen ilmaista tarkempia ominaisuuksia kuten semanttista funktiota, ja matriisissa 1 onkin frek-merkinnällä ilmaistu ajanilmauksen edustavan F-funktiota.

Attribuutit voidaan konstruktiomatriiseissa ryhmitellä kimpuiksi, kuten matriisin 1 ensimmäisessä laatikossa, jossa prag-attribuutti koostuu useammasta päртеestä. Nämä

²⁹Oikeastaan attribuutti–arvo-matriisien laatikot voivat kuvata mitä tahansa kielen yksiköitä, myös toisia konstruktioita. Ennen kaikkea on oleellista huomata, että vaikka usein yhtä laatikkoa vastaa yksi sana, laatikot eivät linkity suoraan sanoihin. Toisesta ääripäästä ajateltuna voidaan todeta, että konstruktiolähtöisen kuvauksen kohteena on morfologia saattaa yhtä laatikkoa vastata esimerkiksi yksi affiksi.

³⁰Gf-attribuutilla (grammatical function) viitataan konstruktionotaatiossa yleensä Leinoa (2003: 78) lainaten ”likimain lauseenjäsenasemaan”. Tässä tutkimuksessa kysymyksen tulevat arvot subj (subjekti), adv (adverbiaali), obj (objekti) sekä compl, jota käytän lähes synonyymisesti obj-merkinnän kanssa mutta joka kattaa laajemmin myös sellaiset verbin valenssin kannalta venäjässä pakolliset täydennykset kuin *ego ymenxy*-lausekkeen lauseessa *я забуду его ymenxy* (’kadehdin hänen menestystään’). Tarkemmin täydennyksen käsitteestä ja siihen venäjän osalta tehdyistä tarkennuksista ks. osio 5.1.2.3.2.

piirteet kuvaavat konstituenttiin liittyviä pragmaattisia ominaisuuksia, ennen muuta seuraavassa alaluvussa käsiteltävää informaatorakennetta (vrt. Fried & Östman 2004: 26; Michaelis & Lambrecht 1996: 227). Lyhenne df merkitsee diskurssifunktiota (osio 3.2.2), lyhenne ds puolestaan diskurssistatusta (osio 3.2.1).

Konstruktionotaatiossa voidaan käyttää merkintöjä # + numero (#1, #2, #3...) niin kutsuttuina samuusmuuttujina (Fried & Östman 2004: 36; Leino 2003: 78) osoittamaan, että useammalla eri attribuutilla on jokin sama arvo. Jos matriisissa 1 esimerkiksi haluttaisiin eksplikoida, että objektin on oltava verbin valenssin mukainen argumentti, tämä voitaisiin merkitä matriisin 2 mukaisella tavalla:

gf subj prag $\begin{bmatrix} ds & akt+ \\ df & top \end{bmatrix}$	AIK funct frek	cat V val #1	#1 gf compl

Matriisi 2: Samuusmuuttuja attribuutti–arvo-matriisissa

Palaan konstruktioiden käyttämiseen erilaisten sanajärjestyksien kuvaajina ja toisaalta kontrastiivisen tutkimuksen välineenä tarkemmin tutkimuksen myöhemmissä luvuissa. Konstruktionotaatioissa käyttämäni lyhenteet on puolestaan koottu yhdessä muiden tutkimuksessa käytettyjen lyhenteiden kanssa tutkimuksen alussa esitettyyn listaan.

3.2 Ajanilmaukset ja informaatorakenne

Informaatorakenteen tutkimisessa on nimensä mukaisesti kyse sen tarkastelemisesta, miten tekstissä välitetään tietoa. Tätä tiedon jäsentämistä on pidetty morfologian ja syntaksin ohella kolmantena luonnollisen kielen peruskomponenttina (Lambrecht 1994: 5). Informaatorakenteen tutkimuksen kannalta merkittäviä ja etenkin slavistisessa perinteessä käytettyjä ovat niin sanotun Prahan koulukunnan tutkimukset (esim. Daneš 1964; Firbas 1964), joiden perua ovat muun muassa klassiset käsitteet teema ja reema. Kuten esimerkiksi Leino (2013: 319) toteaa, informaatorakenne on kuitenkin ollut merkittävä

tutkimuskohde myös konstruktiokieliopin piirissä, missä yhteydessä käsiteparin teema-reema sijasta on tavattu käyttää termejä topiikki ja fokus.

Yksinkertaistetusti voidaan sanoa, että informaatorakenteessa oleellista on sen erittely, mikä tieto on vanhaa tai annettua ja mikä uutta. Jo varhain informaatorakenteen tutkijat ovat kuitenkin tunnistaneeet, etteivät uutuus ja annettuus sinänsä ole riittävän tarkkoja käsitteitä kuvaavaan erityyppistä informaatiota. Esimerkiksi Jeanette Gundel (1999b: 4), toteaakin, että jokin lauseen elementti voi olla uusi, vanha tai jotain siltä väliltä ainakin kahdella tasolla: ensinnäkin, jonkin konstituentin – kuten pronominin *hän* tai lausekkeen *eräs tamperelainen nainen* – viittauskohde voi olla viestijöille tuttu tai tuntematon sekä lisäksi joko aktiivisen huomion kohteena tai syvemmällä tajunnassa; toiseksi, jokin tämän viittauskohteen ominaisuus tai viittauskohteeseen liittyvä tapahtuma voi olla viestijöiden tiedossa tai heille tuntematon. Nimitän tässä ensimmäisenkaltaista informaatiota diskurssistatukseksi ja jälkimmäistä diskurssifunktioksi, joskin jälkimmäinen termi on tässä tutkimuksessa myös laajemmassa käytössä (vrt. osio 3.2.2.5).

3.2.1 Diskurssistatus

Edellä mainittiin ohimennen ajatus siitä, ettei kirjoitettua tekstiä tutkittaessa tarvitsisi tehdä oletuksia viestijöiden (Shoren termin) tiedontiloista. Esitin, että kirjoitettua tekstiä kuitenkin voidaan hyvinkin käsitellä ilmiönä, joka muistuttaa keskustelua: toisin sanoen viestintätilanteena, johon osallistuvat sekä viestin lähettäjä että vastaanottaja. Oma näkemykseni on, että viestin rakentumiseen vaikuttaa se, minkälaisia oletuksia kirjoittaja tekee lukijan tiedontiloista. Tämä on erityisen ilmeistä Internet-viestinnässä, jota suuri osa tämän tutkimuksen aineistoa edustaa (vrt. Crystal 2011: 19–20). Kaiken kaikkiaan on kuitenkin korostettava, että vaikka pidän perusasetelmaa (viestijä ja viestin vastaanottaja) puhutussa ja kirjoitetussa diskurssissa samanlaisena, en väitä, etteikö puhutun ja kirjoitetun viestintätilanteen välillä olisi myös merkittäviä eroja.

Olga Yokoyama (1986) on vienyt ajatuksen tiedontilojen tulkitsemisesta erityisen pitkälle esittelemällä tietojoukon (set of knowledge / когнитивное множество) käsitteen. Yokoyaman mukaan (mts. 3) jokainen viestintätilanne vaatii vähintään neljä eri komponenttia: viestijät A ja B sekä joukot, jotka kuvaavat viestijöiden tämänhetkisen huomion kohdetta (matter of current concern): C_a ja C_b . A ja B voidaan määrittää tarkemmin tarkoittamaan viestijöiden hallussaan pitämää tietomäärää ylipäänsä. Jotta viestintä ylipäänsä olisi mahdollista, joukkojen A ja B on leikattava toisensa: on oltava tiettyjä asioita (propositioita, referentiaalista tietoa muun muassa eri henkilöistä, yhteinen kieli), jot-

ka ovat sekä A:n että B:n tiedossa. Tätä leikkauskohtaa, intersektiota, voidaan merkitä joukko-opin notaatiota lainaten $A \cap B$.

$A \cap B$ -intersektiota oleellisempi on kuitenkin intersektio $C_a \cap C_b$ eli kohta, jossa tämänhetkisen huomion kohteena olevat asiat leikkaavat. Tavallisesti tähän joukkoon kuuluvat aina vähintään deiktiset elementit eli esimerkiksi keskustelun osapuolet (minä, sinä) ja – tämän tutkimuksen kannalta oleellisesti – nykyhetki ja siihen viittaavat ilmaukset kuten *nyt*, *сейчас* ja *срочно* (ks. myös osio 2.2.3.3). Yokoyama esittää, että viestijät tekevät jatkuvasti oletuksia siitä, missä tietojoukossa jokin elementti sijaitsee, ja erityisesti venäjän (kuten myös suomen) kaltaisissa kielissä nämä oletukset ilmaistaan sanajärjestyksen avulla. Hän antaa (mts. 218) muun muassa seuraavan yksinkertaisen esimerkin venäjästä (Yokoyamalla numero 30):

- (16) Я сейчас уезжаю в Бостон
 minä nyt lähtee-PRES-1p PREP Boston-ACC
 'Minä [nyt] olen lähdössä Bostoniin.'

Yokoyaman analyysin mukaan esimerkissä 16 Я ja *сейчас* edustavat tietoa, joka on kummankin viestijän tämänhetkisen huomion kohteena eli osa sekä C_a - että C_b joukkoa ja sitä kautta $C_a \cap C_b$ -intersektiota. *Boston* puolestaan on osa viestin lähettäjän tämänhetkistä huomiota. Mitä tulee viestin vastaanottajaan, lähettäjä olettaa että a) *Boston* ei ole viestin lähettämisen hetkellä vastaanottajan huomion kohteena ja b) vastaanottaja kuitenkin ylipäätään tuntee sanan *Boston* viittauskohteen, eli se on osa B-joukkoa, joskaan ei C_b -joukkoa – tarkemmin ilmaistuna *Boston*-sanana referentti kuuluu joukkoon $C_a \cap (B - C_b)$.

Yokoyaman mukaan esimerkin 16 kaltaisissa tapauksissa (konstruktioissa) venäjänkielinen viesti rakennetaan yksinkertaistetusti siten, että $C_a \cap C_b$ -joukkoon kuuluva informaatio sijoitetaan ennen verbiä ja $C_a \cap (B - C_b)$ -joukkoon kuuluva verbin jälkeen. Toisin sanoen, sijoittamalla ilmauksen tiettyyn kohtaan lausetta puhuja tekee "oletuksen vastaanottajan tiedontilasta" eli siitä, kuuluuko elementti ylipäätään vastaanottajan hallussa pitämään tietoon ja siitä, kuinka lähellä vastaanottajan tajunnan pintaa elementti sijaitsee.

Vaikka Yokoyaman tietojoukkoteoria ei ole erityisen käytetty ja se on ainakin slavisti-piireissä saanut kritiikkiäkin (Anton Zimmerling, henkilökohtainen tiedonanto), on sen keskeinen ajatus tajunnan eri tasoista ja tiedontiloista tehtävistä oletuksista kiinnostavan lähellä sitä, mitä monet laajemmin tunnetut pragmaatikot ovat esittäneet. Vastaavia ajatuksia voidaan havaita esimerkiksi Knud Lambrechtilla, joka Leinon (2013: 319) mukaan on konstruktiokieliopin piirissä eniten informaatiorakennetta käsitellyt tutkija.

Lambrechtilla idea jonkin tiedon sijaitsemisesta joko viestijän hallussa ylipäätään tai nykyisen huomion kohteena olevaksi tiedoksi tarkentuu ajatukseksi siitä, kuinka lähellä

tajunnan pintaa jokin tieto on ja kuinka mahdollista tieto on toisaalta tunnistaa, toisaalta tuoda lähemmäs pintatasoa. Tämä taas ilmenee konkreettisesti tunnistettavuuden (identifiability) ja aktivoituneisuuden (activation) käsitteissä, jotka Lambrecht on edelleen kehittänyt Chafen (1987, esim. 1994; 1976) pohjalta.

Tunnistettavissa oleva tieto – tai tarkemmin jokin viittauskohde, (diskurssi)referentti – on Lambrechtin (1994: 87) ja Chafen (1976: 39) mukaan sellainen, josta virkkeen lausumishetkellä on olemassa representaatio niin lausujan kuin vastaanottajankin mielessä. Kuuliija pystyy oletettavasti tunnistamaan (identifioimaan) jonkin ilmauksen referentin silloin, kun keskustelijoiden jakamassa keskusteluavaruudessa (Yokoyaman termien tietojoukossa $A \cap B$) on jokin yksittäinen elementti, johon ilmaus voi viitata. Jos elementti on tunnistettavissa, voidaan kysyä, kuinka lähellä viestijöiden tajunnan pintaa se sijaitsee, jolloin puhutaan aktivoituneisuudesta (Lambrecht 1994: 93–94). Jos elementti on hyvin lähellä tajunnan pintaa (vertaa Yokoyaman C_a - ja C_b -joukot), sen on Lambrechtin (mts. 76, 165) termien aktivoitu; hieman kauempana tajunnan pinnasta olevia elementtejä voidaan nimittää käytettävissä oleviksi ja tunnistettavissa olevia mutta kaukana tajunnan pinnasta sijaitsevia käyttämättömiksi.

Tiivistän edellä esiteltyjen käsitteiden taustalla olevat ajatukset tässä tutkimuksessa diskurssistatus-termiin. Diskurssistatuksesta on ensinnäkin huomautettava, että sen määrittäminen on mielekäästä lähinnä referentiaalisille elementeille tai toisaalta kokonaisille propositioille. Yksinkertaistan Lambrechtin tunnistettavuuden ja aktivoituneisuuden käsitteitä siten, että miellän diskurssireferentit tämän tutkimuksen puitteissa yleisimmällä tasolla joko aktivoituiksi tai aktivoimattomiksi. Jälkimmäiset jaan edelleen toisaalta tunnistettavissa oleviin, toisaalta – Princea (1981: 236) mukaillen – täysin uusiin. Puhuttaessa täysin uusista elementeistä olennainen on myös ankuroinnin käsite, johon palataan alempana esimerkin 19 yhteydessä.

Käytän ajanilmauskonstruktioita kuvatessani merkintää *ds akt+* kuvaamaan aktivoitua elementtejä. Muihin tapauksiin viittaan joko merkinnällä *ds ident+* (kuvaamaan tunnistettavissa olevia referenttejä) tai vähemmän spesifisti merkinnällä *akt-* (jolloin olennaista on, että kyseessä on jokin muu kuin aktivoitu referentti). Selvennän näitä merkintätapoja ja diskurssistatuksen käsitettä laajemmin esimerkkien 17 – 19 avulla.

(17) Eduskunta käsittelee keskiviikkona täysistunnossaan Libyan tilannetta.

Esimerkki 17 on keksitty suomenkielinen virke, jota käsitellään tarkemmin varsinaisen tutkimusaineiston analyysin yhteydessä luvussa 7.2.2.1 ja joka on kuviteltu kirjoitetuksi osana uutistekstiä keväällä 2011. Esimerkistä voidaan ensinnäkin erotella, että siinä on kaksi selkeän referentiaalista elementtiä – toisin sanoen kaksi elementtiä, joiden diskurssistatus voidaan määritellä. Ensimmäinen näistä on eduskunta (jonka referenttiä,

Suomen 200-jäsenistä parlamenttia, merkitsen *r1*), toinen Libyan tilanne (tätä viittauskohdetta, Libyassa helmikuussa 2011 alkanutta aseellista konfliktia, merkitsen *r2*).

Esimerkissä 17 ei ole ainuttakaan täysin uutena lukijalle esiteltävää (*A – B* - tietojokkoon kuuluvaa) elementtiä. Sekä *r1* että *r2* ovat sen sijaan tunnistettavissa. Jos esimerkin 17 esittäisi osiossa 3.1 esitelyjen attribuutti–arvo-matriisien avulla, notaatio olisi tässä tutkimuksessa seuraavanlainen:

gf subj prag [ds ident+]	cat V	AIK	gf adv sem paikka	gf compl prag [ds ident+]

Matriisi 3: Esimerkki 17 attribuutti–arvo-matriisina

Matriisissa 3 lauseen subjektin ja objektin diskurssistatuksiksi on merkitty yllä kuvatun konvention mukaisesti *ds ident+*. Huomattakoon, että myös kahden adverbialin, *keskiviikkona* ja *täysistunnossa* voi ajatella viittaavan konkreettiseen, tunnistettavissa olevaan diskurssireferenttiin: tapahtumaan [eduskunnan keskiviikkoinen täysistunto]. Vastaaviin adverbialeihin liittyvien diskurssireferenttien ja sitä kautta diskurssistatusten määrittely on kuitenkin usein huomattavasti hämäämpää kuin esimerkin 17 subjektiin ja objektiin liittyvien viittauskohteiden, joilla luvuissa 7 – 9 havaitaan usein olevan myös huomattavasti enemmän selitysvoimaa pohdittaessa ajanilmauksen saamaa sijaintia. Itse ajanilmauksen diskurssistatukseen liittyvät määrittelyongelmat tulevat esille esimerkiksi seuraavassa, esimerkin 17 aloittamaa diskurssia jatkavassa lauseessa:

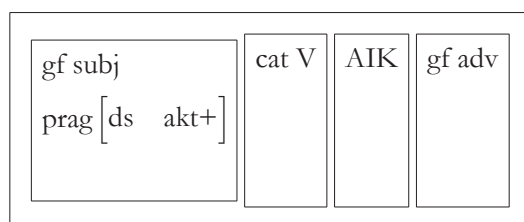
- (18) Se on viime aikoina kärjistynyt entisestään.

Ajanilmauksella *viime aikoina* voidaan nähdä referenttinä epämääräinen jakso aikajanalta (vrt. luku 2.2.3.2). Kuten luvussa 6.2.1 todetaan, tämä ei loppujen lopuksi kuitenkaan ole ajanilmauksen sijainnista tehtävien päätelmien kannalta erityisen selitysvoimainen ratkaisu, vaan oleellisempaa on ylipäätään se, että kyseessä on lokalisoivaa funktiota edustava ilmaus. Tämän vuoksi luvuissa 7 – 10 käsiteltävissä ajanilmauskonstruktioissa ei useinkaan oteta kantaa ajanilmausten omaan diskurssistatukseen, vaikka sen määrittely alaluvussa 2.2.3 kuvatulla teoreettisella tasolla olisikin mahdollista.

Esimerkki 18 eroaa esimerkistä 17 myös siltä osin, että siinä on vain yksi kielellinen elementti, jolle on mahdollista yksiselitteisesti määrittää viittauskohde. Tämä viittaus-

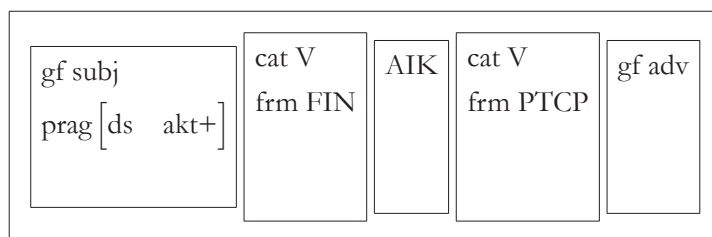

kohde on sama kuin toinen esimerkin 17 sisältämistä referenteistä, Libyassa vallitseva konfliktitilanne (r2). R2-referentin diskurssistatus on kuitenkin muuttunut, niin ettei se enää ole vain tunnistettavissa vaan aktiivinen. Tämä konkretisoituu viittauksen toteuttamisessa substantiivilausekkeen sijasta pronominilla, mikä onkin Lambrechtin (1994: 95) mukaan kielestä riippumatta tyypillisimpiä keinoja aktivoituneisuuden ilmaisemiselle. R2-referentin aktiivisuus esimerkissä 18 kuvattaisiin konstruktionotaatioissa seuraavasti:

Matriisi 4: Esimerkki 18 attribuutti-arvo-matriisina

Matriisissa 4 subjektin diskurssistatukseksi on merkitty *akt+*, eikä *ident+* kuten matriisissa 3. Matriisi 4 on kuitenkin sikäli puutteellinen, ettei siihen erikseen ole merkitty verbin liittomuodon partisiippiosan sijaintia. Jos partisiippiosa merkittäisiin näkyviin, se voisi tapahtua esimerkiksi matriisin 5 mukaisesti:

Matriisi 5: Esimerkki 18 tarkempaa attribuutti-arvo-matriisina

Koska useimmissa tässä tutkimuksessa käsiteltävissä konstruktioissa verbin liittomuotoisuus ei ole edellytyksenä konstruktion toteutumiselle, käytetään jatkossa kuitenkin matriisin 4 kaltaista yksinkertaisempaa muotoa. Kuten jäljempänä osiossa 4.2 tähdennetään, ajanilmauksen katsotaan tässä tutkimuksessa sijoittuvan SVO-lauseessa verbin jälkeen, jos se sijaitsee liittomuodon apuverbin jäljessä. Matriisin 4 kaltainen rakennekuvaus pitää siis sisällään sekä liittomuotoiset että yksinkertaiset verbit. Vaikka ajanilmauksen sijainnilla suhteessa esimerkiksi liittomuotoisen verbin osiin voidaan epäilemättä nähdä jonkinlaista vaikutusta lauseen rakentumiseen (vrt. esim. Härme 2012: 51), on se tämän

tutkimuksen kannalta sikäli yksityiskohtaisen tason ilmiö, että se jää varsinaisen, suomen ja venäjän välisiin tärkeimpiin eroihin ja yhtäläisyyksiin keskittyvän analyysin ulkopuolelle (vrt. kuitenkin venäjää koskevat huomiot osiossa 8.3.1.2).

Diskurssistatukseen liittyvistä käsitteistä on vielä selvittämättä, mitä tässä tutkimuksessa ymmärretään niillä diskurssireferenteillä, jotka eivät ole aktiivisia eivätkä edes tunnistettavia, vaan täysin uusia. Esimerkkinä tällaisista viittauskohteista voidaan tarkastella vaikka seuraavaa Libyan vuoden 2011 konfliktista kertovaan Wikipedia-artikkeliin³¹ kuuluvaa virkettä:

- (19) Maan entinen oikeusministeri Mustafa Mohamed Abud Ajleil kertoi lauantaina 26. helmikuuta, että hän pyrkii muodostamaan väliaikaisen hallituksen.

Esimerkin 19 subjektina oleva substantiivilauseke *Maan entinen oikeusministeri Mustafa Mohammed Abud Ajleil* (r3) eroaa edellä käsitellyistä esimerkkien 17 ja 18 r1- ja r2-referenteistä siinä, ettei se ole sen paremmin aktiivinen kuin tunnistettavissakaan. Kuten edellä todettiin, tällöin kyse on täysin uudesta viittauskohteesta. R3-referentistä voidaan kuitenkin sanoa, että se esitellään lukijalle suhteuttamalla se johonkin, minkä lukija voi tunnistaa (kyseessä on puheenaiheena olevan maan entinen oikeusministeri). Lambrecht (1994: 86, 167) lainaa vastaavia tapauksia varten Princeltä (1981: 236) käsitteen *brand new anchored* (täysin uusi, mutta ankkuroitu). Prince itse käytti alun perin esimerkkeinä englannin lauseita *I got on a bus yesterday* ja *A guy I work with says he knows your sister*, joista ensimmäisessä *a bus*-lausekkeen referentin hän analysoi täysin uudeksi ja ankkuroimattomaksi ja jälkimmäisessä *a guy I work with*-lausekkeen referentin taas täysin uudeksi mutta ankkuroiduksi. Viitataan tässä tutkimuksessa diskurssistatukseltaan täysin uusiin mutta ankkuroituihin diskurssireferenteihin merkinnällä *ds ank+*. Esimerkki 19 voitaisiin kuvata matriisilla 6

gf subj prag [ds ank+]	cat V	AIK	gf obj

Matriisi 6: Esimerkki 19 tarkempana attribuutti-arvo-matriisina

³¹https://fi.wikipedia.org/wiki/Libyan_sis%C3%A4llisota#Tapahtumat, tarkistettu 22.4.2019

3.2.2 Diskurssifunktio

Käytän termiä diskurssifunktio lähtökohtaisesti kuvaamaan informaatorakenteen perinteisiä ydinkäsitteitä topiikki ja fokus (teema ja reema). Termin yksi tarkoitus on tässä suhteuttaa toisiinsa Gundelin (1999b: 125) mainitsemat informaatorakenteen kaksi osatekijää, joista toisen muodostavat diskurssifunktiot (suhteellinen merkitys Gundelin termin), toisen edellä käsitelty diskurssistatus (referentiaalinen merkitys Gundelin termin).³² Laajennan kuitenkin vielä käsitettä myös varsinaisen informaatorakenteen tutkimuksesta tekstintutkimuksen suuntaan, niin että topiikin tai fokuksen lisäksi etenkin tutkimuksessa tarkasteltavien ajanilmauksilla voi olla myös eräitä muita diskurssifunktioita, joita käsitellään alaluvussa 3.2.2.5. Tämä on sikäli olennainen lisäys, että ajanilmausten määrittäminen topiikiksi tai fokukseksi ei useinkaan ole yksiselitteistä, ja monesti juuri topiikista ja fokuksesta poikkeavat diskurssifunktiot ovatkin ajanilmauksen sijaintia mietittäessä selitysovoimaisempia.

3.2.2.1 Topiikki

Lambrechtin (1994: 118) pohjalta voidaan määritellä, että topiikin diskurssifunktion täyttää lauseessa³³ se elementti, josta kyseinen lause kertoo tai josta lauseessa on kyse. Kuten Vilkuna (1989: 79) huomauttaa, informaatorakenteen tutkimuksessa vastaavan määritelmän kilpailijana on perinteisesti pidetty määritelmää, jonka mukaan topiikki (tai teema) on se osa lauseesta, joka edustaa vanhaa tai annettua (old/given) informaatiota. Uutuus ja annettuus ovat nähdäkseni kuitenkin itsessään liian yksinkertaisia käsitteitä. Yhdistänkin niiden merkityspiiriin kuuluvat ilmiöt tässä ennemmin diskurssistatukseen kuin diskurssifunktioihin. Lambrecht (1994: 117) korostaa lisäksi eroa siihen, että topiikki määriteltäisiin lineaarisesti niin, että mikä tahansa on virkkeessä ensimmäisenä elementtinä, on topiikki (vrt. myös Guijarro 2001: 104). Vastaava määritelmä olisi erityisen ongelmallinen tämän tutkimuksen kannalta: koska tarkoituksena on muun muassa pyrkiä ymmärtämään eri syitä ajanilmauksen lauseenalkuiseen sijaintiin, olisi hyödytön kehäpäättelmä määrittää *a priori*, että kaikkien lauseenalkuisten ajanilmausten diskurssifunktio on topiikki.

---

³²Huomattakoon, että käyttämäni diskurssifunktion käsite eroaa esimerkiksi Vilkunan (1989: 38) tai Virtasen (1992: 44) käyttämistä *discourse function* -termeistä. Sen sijaan tässä käytetty diskurssifunktion käsite on lähellä Dikin (1989: 266) termiä *pragmatic function*.

³³Puhun tässä yksinkertaisuuden vuoksi lauseista, vaikka kyse saattaa yhtä hyvin olla kompleksisemmista rakenteista kuten yhdyslauseista, tai – kuten alempana nähdään – laajemmistakin tekstikokonaisuuksista.

Koska tutkimuksen kohteena ovat suomalaiset ja venäläiset ajanilmaukset, on syytä kiinnittää erityistä huomiota venäläisen tutkimustradition tapaan määrittää topiikki tai topiikinkaltainen diskurssifunktio. Venäläinen informaatorakenteen tutkimus nojaa voimakkaasti Prahan koulukunnan tutkimustuloksiin, ja merkittävimpana nimenomaan venäjän kieltä käsittelevänä kontribuutiona pidetään yleisesti Irina Kovtunovan (1976) tutkimusta (Zimmerling 2013: 262–263). Kovtunovan määritelmän mukaan teema³⁴ on lauseen lähtökohta ja aihe (1976: 6–7). Janko (2001: 23, 25) määrittelee teeman suhteessa tämän vastakohtaan, reemaan, niin että teema on viestin ei-toteava osa, joka muodostaa lähtökohdan viestille.

Oleellinen kysymys suhteessa topiikin käsitteeseen on, minkälaiset elementit voivat toimia tai tyypillisesti toimivat topiikin funktiossa. Ensinnäkin on tyypillistä, että lauseen subjekti on topiikki (Lambrecht 1994: 131). Voidaan sanoa, että subjekti on eräänlainen oletuskandidaatti³⁵ topiikin funktioon. Esimerkiksi lauseen 20 *Muuu* on selkeästi referenti, josta lause kertoo:

- (20) Миша играет на скрипке
 M. soittaa-PRES-3p PREP viulu-PREP
 'Miša soittaa viulua'

Subjektit eivät kuitenkaan ole ainoita mahdollisia topiikkeja, eikä se, että lauseessa on subjekti, automaattisesti tarkoita, että subjekti saisi topiikin funktion. Tämän tutkimuksen kannalta tärkeää on huomata, että myös adverbialit voivat toimia topiikin funktiossa. Topiikkina ei voi silti esiintyä mikä tahansa lauseen elementti, vaan funktioon liittyy olennaisia rajoitteita, joita on hyvä havainnollistaa edellä käsitellyn diskurssistatuksen avulla.

Ensinnäkin, topiikiksi kelpaa vain elementti, jolla ylipäätään on jokin diskurssistatus – toisin sanoen elementin on oltava luonteeltaan referentiaalinen. On vaikea esittää lauseen kertovan jostakin, jos potentiaalisella topiikilla ei voi olla viittauskohdetta viestintätilanteen osapuolten mielessä. Tarkemmin sanottuna lauseet eivät ylipäätään kerro jostakin sanasta tai konstituentista, vaan referentistä, johon konstituentti viittaa (Lambrecht 1994: 161).

Toiseksi, topiikiksi kelpaavuuden voi nähdä asteittaisena ominaisuutena, niin että todennäköisyys toimia topiikin funktiossa kasvaa sitä suuremmaksi, mitä lähempänä tajunnan pintaa viestin lähettäjä olettaa entiteetin vastaanottajalla sijaitsevan (Lambrecht 1994: 165). Kaikkein todennäköisimpiä topiikkeja ovat tämän oletuksen mukaan diskurssistatukseltaan aktivoidut entiteetit, hivenen vähemmän todennäköisiä käytettävissä olevat ja edelleen vähemmän todennäköisiä käyttämättömät entiteetit. Tunnistamattomat

³⁴käytän toistaiseksi käsitettä teema venäläisestä tutkimuksesta puhuttaessa

³⁵vrt. käsite DT Vilkinsonilla (1989: 41).

eli täysin uudet elementit ovat topikaalisuusasteikon alapäässä niin, että täysin uudet ankkuroidut ilmaukset ovat kuitenkin todennäköisempiä topiikkejä kuin täysin uudet ankkuroimattomat.

3.2.2.2 Fokus

Fokuksen diskurssifunktio on perinteisesti ollut toinen osapuoli käsiteparissa, jonka toisena osapuolena on topiikki tai teema. Esimerkiksi Kovtunova (Kovtunova 1976: 6, 39) määrittelee, että lauseet voidaan jakaa kahteen osaan, joista ensimmäisen tehtävänä on toimia lähtökohtana (teema) ja toisen kertoa jotakin ensimmäisestä, toisin sanoen vastata kysymykseen, joka esitetään suhteessa ensimmäiseen. Gundel (1999a: 295) käyttää tällä tavalla määrittelystä fokuksesta termiä semanttinen fokus. Hänen mukaansa semanttinen fokus on se osa lausetta, joka vastaa (implisiittiseen tai eksplisiittiseen) lausetta koskevaan kysymykseen siinä kontekstissa, jossa lausetta käytetään.

Kovtunovalta saatava määritelmä on sikäli puutteellinen, ettei kaikissa tapauksissa Lambrechtin (1994: 206) mukaan voida erottaa “ensimmäistä osaa”, mistä seuraa, ettei fokusta aina voi määrittää suhteessa topiikkiin tai teemaan.³⁶ On myös tärkeä huomata, ettei uutuuden käsite automaattisesti nivoudu fokuksen käsitteeseen. Esimerkiksi Gundelin (1999b: 126) mukaan jokin entiteetti voi olla viestintätilanteen osapuolille tuttu tai annettu, mutta silti toimia fokuksen funktiossa.

Jotta tässä käytettävä Lambrechtin oma määritelmä fokuksesta kävisi ymmärrettäväksi, on syytä tarkastella kahta hänen teoriansa kannalta olennaista käsitettä, pragmaattista oletamaa (pragmatic presupposition) ja pragmaattista väittämää (pragmatic assertion). Lambrecht selventää käsitteiden sisältöä seuraavalla esimerkillä (1994: 52):

(21) I finally met the woman who moved in downstairs

Lambrechtin (mts. 54) mukaan henkilö, joka esittää lauseen 21, olettaa vastaajan tietävän, että a) joku on muuttanut alakertaan, b) tuo joku on sukupuoleltaan nainen ja c) viestin lähettäjän olisi olettanut tapaavan kyseisen henkilön jo aiemmin. Tämä informaatio muodostaa esimerkin 21 kontekstissa pragmaattisen oletaman. Pragmaattinen väittämä puolestaan on Lambrechtin (mts. 52) mukaan se lauseen ilmaisema propositio, joka viestin vastaanottajan oletetaan tietävän sen jälkeen, kun tämä on vastaanottanut viestin –

³⁶Yksi Lambrechtin (mts. 177) antama esimerkki topiikkittomista lauseista ovat viestintätilanteen aloittavat esittelylauseet (presentational sentences) tyyppiä *olipa kerran prinssi*.

esimerkissä 21 se, että alakertaan on muuttanut joku nainen, joka viestin lähettäjän olisi jo pitänyt tavata sekä se, että viestin lähettäjä on nyt tavannut kyseisen henkilön.

Lambrecht (1994: 213) esittää fokuksen määritelmäksi, että kyseessä on se (semanttinen) osa propositiota, jonka suhteen pragmaattinen väittämä eroaa pragmaattisesta olettamasta. Jos esimerkissä 21 pragmaattinen oletama kattaa tiedot (vastaanottajan oletetaan tietävän että) [alakertaan on muuttanut nainen; viestin lähettäjän olisi pitänyt jo tavata nainen] ja pragmaattinen väittämä näiden lisäksi tiedon [viestin lähettäjä on tavannut naisen], on fokus silloin se, että viestin lähettäjä on tavannut naisen. Tällä tavoin määriteltynä fokus on oletettujen tiedontilojen suhde: se ei määräydy syntaktisesti tietyn lauseaseman mukaan, eikä fokuksena toisaalta voi pitää jotakin tiettyä sanaa tai lauseketta, vaan pikemminkin fokus on viestinjälkeisin tiedon suhde viestiä edeltävään.

Palaan tässä kohtaa diskurssistatuksen käsitettä määriteltäessä käytettyyn esimerkkiin 18, joka esitetään uudestaan numerolla 22.

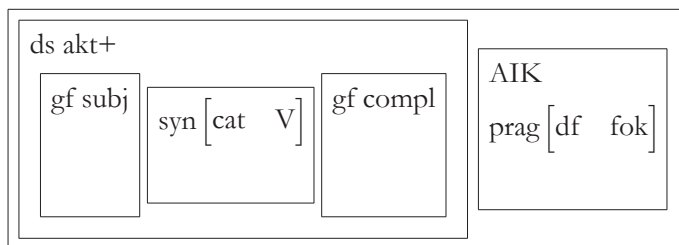
(22) Se on viime aikoina kärjistynyt entisestään.

Esimerkissä 22 – jos ajatellaan, että tätä ennen on esitetty esimerkki 17 – pragmaattiseksi olettamaksi voitaisiin määritellä esimerkiksi väitteet [Suomessa on olemassa eduskunnaksi kutsuttu elin, joka käsittelee erilaisia kysymyksiä; Eduskunta aikoo käsitellä Libyan tilannetta; Libyan tilanne on negatiivinen (siellä on konflikti)]. Esimerkin 22 pragmaattinen väittämä lisää tähän väittämien listaan tiedon siitä, että Libyan tilanne on muuttunut vielä negatiivisemmaksi.

Selvitän lopuksi ajanilmausten esiintymistä fokuksena tarkastelemalla vielä yhtä vuoden 2011 liittyvää keksittyä virkettä 23:

(23) Armeija jatkoi sotimista kahdeksan kuukautta.

Esimerkistä 23 voidaan todeta, että siinä pragmaattinen oletama pitää sisällään ajatuksen siitä, että sota on ollut käynnissä, ja pragmaattisen väittämän erottaa olettamasta ajallinen informaatio siitä, kuinka pitkään asiantila on ollut voimassa. Konstruktionotatona esimerkki 23 esitettäisiin tässä tutkimuksessa seuraavasti:

Matriisi 7: Esimerkki 23 attribuutti–arvo-matriisina

Matriisissa 7 koko ajanilmausta edeltävä propositio on merkitty diskurssistatukseltaan aktiiviseksi, ja ajanilmaukselle puolestaan on määritelty fokuksen diskurssifunktio (*fok*). Tällaisia fokaaliseksi ajanilmauskonstruktioiksi nimittämiäni rakenteita tarkastellaan lähemmin osiossa 9.1.1.

3.2.2.3 Ajanilmauksen topikaalisuuteen liittyviä määrittelyongelmia

Kuten edellä on jo useammassa yhteydessä käynyt ilmi, en näe mielekkääksi pyrkiä soveltamaan ajanilmauksia aina joko topiikin tai fokuksen diskurssifunktioihin. Erityisen paljon määrittelyongelmia liittyy topiikin käsitteeseen.

Topiikki määriteltiin edellä yksinkertaistaen siksi, mistä jokin lause kertoo. Kuten Shore (2008: 39) huomauttaa, puheenaiheena oleminen on lopulta siinä mielessä petollinen määritelmä, että oikeasta kulmasta katsottuna lauseen voi nähdä kertovan melkein pä mistä tahansa siinä mainitusta. Esimerkiksi lauseen 22 voi periaatteessa tulkita kertovan ajanilmauksen *viime aikoina* referentistä – siitä aikajanan segmentistä, johon ajanilmaus viittaa, mutta ajanilmauksen kutsuminen lauseen topiikiksi vaikuttaisi silti jossain määrin ongelmalliselta ja epämääräiseltä.

Avuksi tähän määrittelyn epämääräisyyteen voidaan ottaa Lambrechtin (1994: 119) ajatus siitä, että myös topikaalisuus tulisi ymmärtää asteittaisena ilmiönä, niin että jokin propositio *p* kertoo jossain määrin referentistä *a*, jossain määrin – mahdollisesti enemmän – referentistä *b*, ja yhdessä ja samassa lauseessa voi siis olla useampia topiikkeja. Myös esimerkin 22 *viime aikoina* -ajanilmauksen voi nähdä jossain määrin topikaalisena, sikäli kuin tällaisella analyysillä on jonkinlaista lisäarvoa pohdittaessa syitä ajanilmauksen sijainnille. Selkeimmin lauseen topiikkina on kuitenkin Libyan tilanne, josta kerrotaan tiettyä ajallista taustaa vasten.

Ajatus useasta topiikista (teemasta) on keskeinen myös Jankolla, joka esittää seuraavan esimerkin: (2001: 78)³⁷

- (24) На другой день в двенадцатом часу утра гробовщик и его дочери
 PREP seuraava päivä PREP kahdestoista-PREP tunti-PREP aamu-GEN arkunketijä ja hänen tyttäret
 ВЫПШЛИ ИЗ КАЛИТКИ.
 mennä-ulos-PRET PREP veräjä-GEN
 'Seuraavana päivänä, tasan kello kaksitoista, ruumisarkunketijä meni ulos äskettäin ostamansa talon veräjästä'³⁸

Jankon analyysin mukaan virkkeessä 24 sekä *на другой день, в двенадцатом часу утра* että *гробовщик и его дочери* ovat samanlaisia, "täysiverisiä" (*полноценные*), teemoja. Jos mietitään mainittujen topiikkien informaatorakenteellista painoarvoa, niiden väliltä on vaikea löytää eroja: esimerkki 24 tuntuu kertovan yhtä paljon ja samansuuruisella painotuksella niin seuraavasta päivästä, kahdennestatoista tunnista kuin arkunketijästä ja tämän tyttäristäkin. Vastaavissa tapauksissa on toisaalta usein ollut tapana puhua myös erityyppisistä topiikeista tai teemoista. Esimerkiksi Shore (2008: 45) käyttää nimitystä orientoiva sivuteema ja havainnollistaa käsitettä seuraavalla lauseella:

- (25) Viime vuosikymmenellä me suomalaiset kulutimme ennätysmäärän ulkomaisia tuotteita.

Esimerkissä 25 Shore analysoi ajanilmauksen *viime vuosikymmenellä* (orientoivaksi) sivuteemaksi ja subjektin *me suomalaiset* varsinaiseksi teemaksi. Samantyyppiseen analyysiin viittaavat myös esimerkiksi Chafen (1976) käyttämä nimitys *scene-setting topics* (vrt. Le Draoulec & Péry-Woodley 2003 ja *frame-setting topics*) sekä venäjänkielisessä tutkimusperinteessä tavallinen termi *локализатор* (ks. esim. Suleimanova 2015: 210), joka kuitenkin luonnollisesti rajoittuu lokalisoiviin ilmauksiin. Kaikkien mainittujen käsitteiden ongelmana tämän tutkimuksen kannalta on, että niiden määrittely tuntuu olevan väkisinkin jo valmiiksi sidoksissa niiden sijaintiin: sivuteema on jotakin, joka ilmaistaan varsinaista teemaa edeltävällä konstituentilla. Samaten *scene-setting topic* viittaa juuri lauseen alkuun (Lambrecht 1994: 118).

Esimerkin 25 kaltaisista lokalisoivista ilmauksista on myös tavallisesti huomautettu, että ne ovat syntaktisesti irrallaan muusta lauseesta ja liittyvät siihen ennen kaikkea semanttisesti (Shi 2000: 388). Ne voi tulkita verbin mutta toisaalta myös koko lauseen määritteiksi: tällaisen syntaktisen määritelmän nojalla erityisesti fennistiikassa on ollut tapana nimittää esimerkin 25 kaltaisia ajanilmauksia kehysadverbiaaleiksi (ks. esim. Hakulinen & Karlsson 1979: 220). Kovtunovalla (1976: 61) puolestaan vastaava nimitys

³⁷ Alun perin esimerkki peräisin Padutševalta (1984), joka on poiminut sen Puškinin novellista *Гробовщик* ('Ruumisarkunketijä').

³⁸ Käännös tässä J. A. Hollon vuodelta 1962

on adverbiaalideterminantti (обстоятельственный детерминант). Oma lähestymistapani on kuitenkin olla ottamatta kantaa ajanilmauksen syntaktisen aseman hienojakoisempaan kuvaukseen tai topiikkien jaotteluun esimerkiksi erilaisiksi sivuteemoiksi. Sen sijaan näen jossain määrin hyödylliseksi toisentyypin, topiikkien suhdetta ylemmän tason tekstuaalisiin kokonaisuuksiin kuvaavan jaottelun, jonka esitän lyhyesti seuraavassa.

3.2.2.4 Eri tason topiikkeja

Edellä mainittiin, että lausetason lisäksi informaatorakennetta on mahdollista tarkastella ylemmällä, esimerkiksi kokonaisten tekstien tasolla. Toteutan ylemmän tason tarkastelun hyödyntämällä Simon Dikin (1989) tapaa jaotella topiikit useampaan eri alaluokkaan riippuen siitä, mikä rooli niillä on sen laajemman tekstikokonaisuuden kannalta, jonka osina ne esiintyvät. (esimerkkinä jaottelun kontrastiivisesta sovellutuksesta ks. Hildalgo & Downing 2010).

Dik (mts. 267) lähtee liikkeelle siitä, että minkä tahansa diskurssin (kirjoitetun tekstin, luennon, keskustelun ym.) voi aina nähdä kertovan jostakin. Jos tätä vertaa edellä esitettyyn topiikin määritelmään, voidaan perustellusti tulkita, että myös kokonaiset diskurssit toteuttavat topiikin funktiota. Näitä ylätasoon topiikkeja Dik nimittää diskurssitopiikeiksi. Diskurssitopiikeista on syytä huomata, että niitä voi olla monentasoisia ja ne voivat olla hierarkkisessa suhteessa keskenään: esimerkiksi tämä kappale kokonaisuudessaan on kertonut diskurssitopiikista, mutta samalla se on osa informaatorakenteesta kertovaa osiota ajanilmausten sijaintia käsittelevässä väitöskirjassa.

Diskurssitopiikin lisäksi Dik määrittelee erilaisiksi topiikin lajeiksi esittelytopiikit (new topic), esiteltyt topiikit (given topic), alatopiikit (subtopic) ja palautetut topiikit (resumed topic). Ajatus annetuista ja palautetuista topiikeista palvelee osin edellä kuvattuun diskurssistatukseen liittyvän käsitteistön kanssa päällekkäisiä tarkoituksia, mutta erityisesti esittelytopiikin ja alatopiikin käsitteet ovat myös tämän tutkimuksen kannalta selitysvomaisia konsepteja.

Tekstin luominen voidaan Dikin mallissa nähdä prosessina, jossa viestijä esittelee uusia diskurssitopiikkeja ja toisaalta pyrkii pitämään jo esiteltyt topiikit käytettävissä (vrt. diskurssistatus ja käytettävissä oleminen edellä) viittaamalla niihin eri tavoin – tätä prosessia on Dikin (mts. 271) mukaan nimitetty muun muassa käsitteellä topiikkiketju (ks. Givón 1983). Topiikkiketjut rakentuvat tavallisesti yksinkertaisimmillaan niin, että ketjun alussa uusi diskurssitopiikki tuodaan esittelytopiikkina mukaan tekstiin, minkä jälkeen siihen voidaan joko viitata jo esiteltynä topiikkina tai siitä voidaan esimerkiksi lohkaista

uusi alatopiikki. Topiikkiketjun ajatusta voidaan havainnollistaa seuraavalla analyysitapaa soveltaneen Jesus Guijarron (2001: 110) esittämällä esimerkillä (tässä lyhennettynä):

- (26) ...Crete (1) has a fascinating history... Being the largest of the Greek islands, its landscape (2) changes at every road bend... ...whatever your idea of a good time, Crete's (3) got something just for you!

Guijarron analyysin mukaan katkelman ensimmäinen *Crete* (1) on esittelytopiikki. Tässä numerolla 2 merkitty *landscape* edustaa Kreetan saaren esittelyn myötä diskurssistatukseltaan käytettävissä olevaksi tullutta entiteettiä (ks. 3.2.1 edellä), jota voidaan hyödyntää alatopiikin roolissa. Kohdassa 3 on puolestaan kyseessä esitelty topiikki: kirjoittaja viittaa kohteeseen, joka on kerran jo tuotu tekstiin ja siten sijaitsee oletettavasti lähellä lukijan tajunnan pintaa eikä vaadi erityistä lauseasemaa tai tarkentavia määreitä.

Tutkimuksen luvussa 7.2.1.2 havaitaan, että alatopiikit ovat tärkeässä roolissa, kun mietitään etenkin lauseenalkuisen ajanilmauksen diskurssifunktioita tekstissä. Tässäkin yhteydessä on otettava huomioon luvussa 2 esitetty ajatus siitä, että aika ja temporaalisuus hahmotetaan usein paikan ja spatiaalisuuden tarjoaman mallin mukaan. Vastaavalla tavalla kuin esimerkissä 26 kirjoittaja rakentaa tekstiään pilkkomalla käsiteltävää aihetta erilaisiin maantieteellisiin palasiin, on tavallista, että jokin diskurssitopiikki kuvataan erilaisten ajallisten segmenttien kautta. Esimerkiksi jonkun tekstin aiheena olevan henkilön elämää voitaisiin käsitellä jaotteleamalla se relevantteihin ajanjaksoihin kuten lapsuus, nuoruus ja aikuisuus (vrt. Vilkuna 1989: 92).

Esittelytopiikeista on paikallaan huomata, että niitä voidaan toteuttaa lukuisilla eri strategioilla. Monet uuden topiikin esittelytavat ovat enemmän tai vähemmän universaaleja, mutta esimerkiksi venäjässä tyypilliset verbialkuiset rakenteet kuten Yokoyaman (1986: 217) esimerkki *К вам пришла Галина Петровна* ('Galina Petrovna tuli tapaamaan teitä') (vrt. myös Kovtunova 1976: 68) eivät tulisi kysymykseen suomessa. Joskus kirjoittaja voi käyttää erityisiä metakielellisiä rakenteita kuten *Kerron nyt X:stä*, mutta usein uuden topiikin esitleminen kuitenkin tapahtuu hienovaraisemmin, esimerkiksi tiettyjen ilmentymistä merkitsevien verbien avulla (Dik 1989: 268; Janko 2001: 161; Vilkuna 1989: 165).

Dik (mts. 269) mainitsee, että esittelytopiikit sijaitsevat tyypillisesti kielestä riippumatta lauseen loppupuolella. Ei kuitenkaan ole lainkaan harvinaista, että esittelytopiikkina on esimerkiksi lauseen alussa oleva subjekti. Esimerkiksi Lambrecht (1994: 143, 177) käyttää uuden topiikin diskurssiin tuovista rakenteista nimitystä esittelykonstruktio (presentational construction), ja antaa esimerkkinä yhtä lailla satukirjan aloittavan *once there was a wizard* kuin arkisessa puhetilanteessa käytettävän *JOHN called* (isot kirjaimet Lambrechtin tapa osoittaa prosodista korostamista). Esittelykonstruktiosta irrallinen il-

miö ovat tavallisesti topikalisoituiksi kutsutut tapaukset, joissa jokin elementti tuodaan topiikille tyypilliseen asemaan lauseen alkuun (Lambrecht 1994: 147; Vilkuna 1989: 91).

3.2.2.5 Muut diskurssifunktiot

Informaatorakenteen tutkimuksessa on usein tapana erotella paitsi topikiin ja fokuksen diskurssifunktiot, myös suorittaa tarkempia jaotteluita esimerkiksi sen perusteella, onko kyseessä kontrastiivinen fokus tai topiikki. Esimerkiksi Tatjana Janko, joka tarkastelee informaatorakennetta puheaktien käsitteen kautta, erottelee toisistaan puheakteja muodostavat funktiot kuten fokus ja puheakteja muokkaavat funktiot, joita ovat muun muassa kontrasti, vahvistus ja emfaasi (2001: 46).

Jankon (mts. 47) mukaan kontrastin käsitteelle on olennaista ajatus siitä, että jostakin vaihtoehtojen joukosta valitaan tai osoitetaan oikeaksi yksi tietty vaihtoehto. Gundell (1999a: 294) puolestaan määrittelee, että kontrastin tapauksessa viestin lähettäjä ajattelee, ettei viestin vastaanottaja ole keskittänyt huomiotaan siihen entiteettiin, jossa huomion lähettäjän mielestä pitäisi olla. Janko antaa muun muassa seuraavan esimerkin:

- (27) Вася пришел (а не Мама)
Vasja tulla-PRET
'Vasja tuli (eikä Maša)'

Esimerkissä 27 olennaista on, että Vasja on erotettu muusta lauseesta intonaation keinoin. Lauseesta on helppo määrittää, että siinä kuvataan kontrasti *Vasja*- ja *Maša*-sanojen referenttien välillä. Voisi määritellä, että *Vasja* on lauseen kontrastiivinen fokus.

Informaatorakennetta käsittelevässä kirjallisuudessa ei kuitenkaan ole aina yksiselitteistä, katsotaanko kontrastin kohteena oleva entiteetti yläkäsitteeltään topiikiksi vai fokukseksi. Esimerkiksi Gundell esittää edellä mainitun määritelmänsä yhteydessä seuraavan esimerkin:

- (28) To ROB you can complain about anything having to do with the PROGRAM, and to CHRISTINE you can address all the OTHER complaints.

Gundellin mukaan esimerkissä 28 on kyse puhtaan kontrastiivisesta fokuksesta. Toisaalta esimerkiksi Carola Féry ja Manfred Krifka (2009: 127) kuvaavat seuraavaa esimerkkiä kontrastiiviseksi topiikiksi:

- (29) A: What are your sisters playing? B: My YOUNGER sister plays the VIOLIN, and my OLDER sister, the FLUTE.

Esimerkeistä 28 ja 29 toinen on siis analysoitu kontrastiiviseksi fokukseksi, toinen kontrastiiviseksi topiikiksi, vaikka päällisin puolin kumpikin kuvaa melko samanlaista viestintätilannetta. Itse en näe tämän tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaiseksi tehdä mitään ehdotonta erottelua kontrastiivisten topiikkien ja kontrastiivisen fokusten välillä, ja katsonkin kontrastin yksinkertaisesti omaksi diskurssifunktiokseen – yhdeksi mahdolliseksi diskurssifunktio-attribuutin arvoksi siinä missä topiikin ja fokuksenkin.

Kontrastin ohella toinen topiikin ja fokuksen lisäksi käyttämäni diskurssifunktio on affekti, jolla viittaaan Isoa suomen kieliooppia (VISK §1707) mukaillen siihen, miten puhuja osoittaa suhtautumistaan tai asennoitumistaan puheenalaiseen asiaan tai puhekumppaniinsa. Esimerkiksi Yokoyaman (1986: 256) mukaan suhtautumisella viestittävään asiaan tai viestissä mainittaviin referentteihin on ainakin venäjässä vaikutusta myös syntaksin tasolle ja siihen, mihin kohtaa lausetta elementtejä sijoitetaan. Yokoyama itse viittaa ilmiöön empatian käsitteellä (Alun perin ks. Kuno & Kaburaki 1977).

Topiikin, fokuksen, kontrastin ja affektin lisäksi ajanilmauksen diskurssifunktioksi määritellään joissain tapauksissa pelkästään *muu*. Tällainen tapaus koskee esimerkiksi seuraavan varsinaiseen tutkimusaineistoon kuuluvan virkettä, jota käsitellään tarkemmin luvussa 7.1.1.

- (30) Arjen rutiinit rikkoutuvat ja äkkiä elämä saa odottamattoman käänteen.

Esimerkissä 30 ei ole tarkoituksenmukaista puhua *äkkiä*-sanon diskurssifunktiosta siinä mielessä, että sen voisi jollain tasolla katsoa olevan virkkeessä fokuksena tai topiikkina tai toisaalta kontrastin tai affektin ilmaisimena. Tästä huolimatta sillä on selkeä viestinnällinen tehtävä: se auttaa luomaan ajatuksen siirtymisestä staattisesta tilasta kohti jotakin muutosta ja toimii eräänlaisena konnektorina tai ”segmentaatiomarkkerina” (”segmentation marker”, vrt. Bestgen & Vonk 1995: 387).

Luvussa 8.1.1 tarkasteltavassa esimerkissä 31 nyt-sanalla puolestaan on lähes tyystin ei-ajallinen diskurssipartikkelin funktio:

- (31) Jos joku nyt vetää herneen siitä nenään, että blogin pitäjä sattuu pitämään jostakin/jonkun mielipiteestä, niin ehkä kannattaisi sitten seurata jotain blogia, jonka kirjoittajalla ei ole mielipiteitä.

Myös esimerkin 31 kaltaiset tapaukset esitetään konstruktioita kuvaavissa pürrematriisseissa *muu*-merkinnällä.

4 SUOMEN JA VENÄJÄN AJANILMAUSKONSTRUKTIOT KONTRASTIIVISENA TUTKIMUSKOHTENA

Edellä osiossa 3.1 esiteltiin ajanilmauskonstruktion käsite ja todettiin sen olevan nyt käsillä olevan tutkimuksen varsinainen kohde. Tämän luvun tehtävänä on eritellä tarkemmin, minkälaiset ajanilmauskonstruktiot ovat suomessa ja venäjässä tutkimuskirjallisuuden perusteella mahdollisia ja miten yleisiä minkäkin tyyppiset konstruktiot ovat. Ennen siirtymistä suomen ja venäjän konkreettisiin ominaisuuksiin tarkastelen kuitenkin sitä, minkälainen kieltenvälinen vertailu on tämänkaltaisen tutkimuksen kannalta mielekästä.

4.1 Ajanilmauskonstruktiot ja kontrastiivinen (funktionaalinen) analyysi

Andrew Chesterman (1998: 53) esittää, että kieltenvälisen vertailun – kontrastiivisen analyysin – tavoitteena on tuottaa ja testata falsifioitavissa olevia hypoteeseja jonkin ilmiön samanlaisuudesta kahden kielen välillä. Tässä tutkimuksessa tutkittavana ilmiönä ovat ajanilmauskonstruktiot ja tutkimuksen tavoitteena sen tarkasteleminen, kuinka samanlaisia tietyt ajanilmauksen sisältävät rakenteet ovat suomessa ja venäjässä.

Mielenkiintoista kyllä, konstruktiokieliopin piirissä kontrastiivinen tutkimus on esimerkiksi Hans Boasin (2010: 2) mukaan ollut verrattain vähäistä. Kuten Boas argumentoi, tämä ei kuitenkaan johdu siitä, etteikö konstruktioteoria sopisi hyvin kontrastiivisen vertailun lähtökohdaksi. Päinvastoin, juuri ajanilmauskonstruktioita ajatellen konstruktiokielioppi tarjoaa erityisen hedelmällisen teoreettisen lähtökohdan siitä syystä, että konstruktion käsite antaa mahdollisuuden vertailla kieliä kaikilla tasoilla – ei vain leksikaalisella tai syntaktisella vaan myös esimerkiksi informaatorakenteen tasolla (mts. 15).

On korostettava, että nyt käsillä olevassa tutkimuksessa konstruktion käsite on ennen muuta työkalu, käsitteellinen tila, jonka sisällä suomea ja venäjää voidaan vertailla. Lähtökohtani on enemmän kontrastiivinen (alhaalta ylös) kuin typologinen (ylhäältä alas) (vrt. Boas 2010: 7): en lähde ajatuksesta, jonka mukaan suomen ja venäjän ajan-

ilmauskonstruktiot heijastaisivat jotakin universaalia konstruktioimallia – ennemminkin lähestyn konstruktioita itsenäisinä, kielispesifeinä ilmiöinä, joiden keskinäisestä samanlaisuudesta voidaan tehdä päätelmiä. Aivan kuten Leino (2010: 125), katson siis, ettei ole mielekäästä puhua yhden ja saman konstruktion realisoitumisesta kielessä A ja kielessä B, vaan pikemminkin kahdesta erillisestä konstruktioista, joiden samanlaisuutta (Leinolla *correspondence*) voidaan arvioida.

Samanlaisuus sinänsä on pintapuolisesta yksinkertaisuudestaan ja arkipäiväisyydestään huolimatta melko monitahoinen käsite, johon liittyy paljon määrittelyongelmia (Chesterman 1998: 6). Chesterman mainitsee samanlaisuuden määrittelyn kannalta merkittävänä tutkijoina muun muassa Tversky (1977), Medinin ja Goldstonen (1995) ja Sovranin (1992).

Yksi keskeisimmistä samanlaisuuteen liittyvistä käsitteistä ovat piirteet ja piirrejoukot: Chestermanin (mts., 7) mukaan yksinkertaisimmillaan voidaan ajatella, että jos kahdella entiteetillä on jokin yhteinen piirre, ovat ne ainakin jossain määrin samanlaisia ja jos niillä on pelkästään yhteisiä piirteitä, ne ovat identtisiä. Olennaista kuitenkin on erottaa ne piirteet, jotka kulloisenkin vertailun kannalta ovat relevantteja tai keskeisiä ja ymmärtää, että samanlaisuuden asteeseen vaikuttavat aina myös olosuhteet, joissa vertailu suoritetaan (mts. 9). Lisäksi, kuten Leino (2010: 132) painottaa, on huomattava, että samanlaisuudessa on aina kyse asteittaisesta ominaisuudesta. Konstruktioiden tapauksessa on Leinon mukaan (mp.) ajateltava paitsi merkityksen, myös muodon tason samanlaisuutta.

Kieltenvälisestä vertailusta puhuttaessa ei samanlaisuuden käsitteen lisäksi voi välttää termiä ekvivalenssi. Chestermanin (1998: 20–25) mukaan termi on kulkenut käännostieteissä pitkän matkan: alun perin kyse on ollut oletuksesta lähde- ja kohdetekstin yhtäläisyydestä, mistä sittemmin on siirrytty jaottelemaan ekvivalenssia eri alalajeihin (kuten Nidan formaalinen ja dynaaminen ekvivalenssi) ja lopulta relativistiseen näkemykseen, jonka mukaan lähde- ja kohdeteksteistä ei ylipäätään ole mielekäästä pyrkiä määrittelmään, ovatko ne millään tasolla samoja. Järkevämmäksi on lopulta nähty se, että tarkastellaan ennemmin samanlaisuutta ja pohditaan esimerkiksi sitä, onko lähdetekstin suhde johonkin tiettyyn kohdetekstiin tarkoituksenmukainen. Vaikka lähtökohtaisesti voisi ajatella, että se, mitä kontrastiivisessa kielitieteessä ymmärretään ekvivalenssilla eroaisi siitä, miten käsite ymmärretään käännostieteessä, Chesterman (mts. 39) esittää, että myös kontrastiivisessa tutkimuksessa ajatus kääntämisestä on yleensä vähintään implisiittisesti läsnä: kieliä vertailevat tutkijat arvioivat loppujen lopuksi sitä, voisiko jokin kielen A esiintymä olla käännos jollekin kielen B esiintymälle.³⁹

Nyt käsillä olevan tutkimuksen kannalta ekvivalenssi ei kuitenkaan ole erityisen keskeinen käsite. Allekirjoitan Chestermanin (1998: 28) mainitseman Touryn (1981: 256) oletuksen siitä, että kontrastiivisen ja käännostieteellisen tutkimuksen välillä voidaan

³⁹ esimerkiksi Leino käyttääkin spesifisti termiä *translation equivalence* ekvivalenssista puhuessaan.

nähdä työnjako: siinä missä edellisen tehtävänä on selvittää, mitä samanlaisuuksia kielten välillä on, pyrkii jälkimmäinen selittämään, miksi kääntäjä on valinnut juuri tietyn samanlaisuuden käännösratkaisunsa pohjaksi. Näen oman tutkimukseni selkeämmin osana kontrastiivista kenttää, enkä pyri niinkään arvioimaan ajanilmauskonstruktioihin liittyviä käännösratkaisuja kuin tarjoamaan tällaisten arvioiden tekijöille materiaalia arvioinnin pohjaksi. Tässä mielessä omalta kannaltani on oleellisempaa puhua enemmän yksinkertaisesti samanlaisuudesta kuin ekvivalenssista – olkoonkin, että määritellessäni jotkin konstruktiot samanlaisiksi tulen samalla tehneeksi jonkinlaisen esityksen niiden käännettävyydestä.

Metodologiselta kannalta ajateltuna noudattelen samanlaisuuden määrittelemisessä Chestermanin funktionaaliseksi kontrastiiviseksi analyysiksi nimittämää strategiaa, joka etenee siten, että aluksi tutkijalla on jokin havainto, jonka perusteella hän katsoo kielen A ilmauksen X olevan mahdollisesti samanlainen kuin kielen B ilmauksen Y. Kussakin konkreettisessa vertailussa on erikseen määriteltävä, mitä ovat ne ilmaukseen ja sen käyttöön liittyvät piirteet, joiden samanlaisuus on vertailun kannalta relevanttia (Chesterman 1998: 56). Kun tutkija on määritellyt kriteerit, joiden perusteella samanlaisuutta arvioidaan, hän esittää lähtökohtaiseksi hypoteesikseen, että ilmaukset X ja Y ovat identtisiä (mts. 57). Tämän jälkeen hypoteesia testataan ja mikäli ilmaukset eivät ole identtisiä, muodostetaan uusi hypoteesi, jossa X:n ja Y:n välistä suhdetta kuvaillaan joksikin muuksi kuin identtiseksi ja esitetään, millä tavoin X ja Y eroavat (mts. 58). Tätä muokattua hypoteesia testataan ja muokataan edelleen.

Palaan ajanilmauskonstruktioiden samanlaisuutta mittaaviin kriteereihin tarkemmin luvussa 10, jonka tavoitteena on etsiä konkreettisia konstruktioryppejä ja esittää arvioita niiden samanlaisuudesta suomessa ja venäjässä. Jaan itse vertailtavat konstruktiot ajanilmauksen sijainnin mukaan neljään pääryhmään, jotka määritellään lähemmin seuraavassa.

4.2 Ajanilmauksen neljä sijaintia

Tässä yhteydessä on tarpeen esitellä eräs oleellinen tässä tutkimuksessa analysoitavaa tutkimusaineistoa määrittelevä rajoite. Koska tarkoituksena on tutkia ajanilmauksen sijaintia eikä esimerkiksi sanajärjestystä yleensä, pyrin rajoittamaan tarkasteltavien lauseiden joukkoa vakioimalla sen syntaktisen ympäristön, jossa ajanilmauksia tarkastellaan. Tällaisena vakioituna syntaktisena ympäristönä toimivat myönteiset SVO-lauseet eli lauseet

- jotka eivät ole kieltolauseita

- joissa on nominatiivimuotoinen subjekti, finiittiverbi ja objekti (tai vastaava valenssin kannalta olennainen verbin argumentti, ks. osio 5.1.2.3.2)
- joissa mainitut kolme elementtiä esiintyvät järjestyksessä subjekti–verbi–objekti.

Valittu raja ei välttämättä kuvasta kaikkein yleisintä syntaktista ympäristöä sen paremmin suomessa kuin venäjässä, eikä se ole täysin tasapuolinen kielten välillä. Oman näemykseni mukaan tärkeimmät rajaukseen liittyvät ongelmakohdat voidaan tiivistää seuraavaan listaan:

1. Kummassakin kielessä on hyvin tavallista, että subjekti ilmaistaan osana taivutus-päätettä tai jätetään kokonaan ilmaisematta.
2. Kummassakin kielessä on paljon erilaisia subjektittomia lausetyyppejä (ks. Leinonen 1985)
3. Venäjässä SVO-järjestys ei ole yhtä tavallinen kuin suomessa⁴⁰
4. Venäjässä erityisesti SOV-järjestys on tavallisempi kuin suomessa (ks. Vehmaslehto & Rodima 1984: 207). Ajanilmausten sijaintiin venäjän SOV-lauseissa luodaankin oma lyhyt katsauksensa luvun 5 lopuksi.

Yhtä kaikki, on myös selvää, että SVO-lauseet ovat sellainen syntaktinen ympäristö, joka kummassakin kielessä on kaikesta huolimatta tavallinen. Se, mitä ajanilmausten sijainnista selviää myönteisiä SVO-lauseita tarkastelemalla, on luultavasti relevanttia ja yleistettävissä laajemmallekin. Ehdottomasti tärkein syy tässä esitetyn rajauksen valitsemiselle on kuitenkin tekninen: SVO-lauseet on kaikkein helpoin erottaa koneellisen annotoinnin perusteella ja toisaalta niiden osalta koneellisen annotoinnin tarkkuus myös on oletettavasti hyvä.

SVO-lauseiden valinta syntaktiseksi rajaukseksi saattaa ensi silmäyksellä olla epätyypillinen myös konstruktiokieliopin näkökulmasta – onhan konstruktiokieliopissa nähty ensiarvoisen tärkeäksi nimenomaan perifeeristen rakenteiden tutkiminen ja vastustettu filosofiaa, jossa lähdetään liikkeelle yksinkertaisista tapauksista ja siirrytään asteittain kompleksisempiin (Fried & Östman 2004: 15). Tässäkin yhteydessä on kuitenkin korostettava uudestaan, että syyt SVO-lauseiden valintaan ovat ennen kaikkea tekniset. Koska konstruktiokieliopin näkökulmasta tavoitteena on lopulta kattaa kaikki mahdolliset kielen ilmiöt – yksinkertaiset ja kompleksiset – ei SVO-lauseiden valitseminen syntaktiseksi rajaukseksi ainakaan mitenkään sodi tätä ajatusta vastaan, vaan ne ovat rakenteita siinä missä muutkin. Kielteisistä lauseista on vielä todettava, että pääsy niiden sulkemiseen aineiston ulkopuolelle on se, että suomessa kieltorakenteet muodostetaan erityistä kieltoverbiä käyttäen tavalla, joka eroaa selvästi venäjän kieltorakenteiden muodostami-

⁴⁰ Vaikka venäjää on perinteisesti pidetty SVO-kielenä tai tarkemmin kielenä, jossa SVO on hallitseva järjestys (Dryer 2013), on esimerkiksi King (1995) esittänyt perusteita jopa VSO-järjestyksen ensisijaisuudelle.

sesta (suomen kieltoverbistä ks. esim Miestamo 2004; venäjän kieltorakenteista esim. Padutševa 2013). Koneelliseen analyysiin liittyviin ongelmiin sekä rajauksen tekniseen toteutukseen pureudutaan tarkemmin osiossa 5.1.2.

SVO-järjestyksessä pitäytymisellä on myös se etu, että se tekee ajanilmauksen sijainnin määrittelemisen melko selkeäksi. Käyttämäni luokittelun mukaan ajanilmauksen sijainti voidaan jakaa neljään kategoriaan, joihin viitataan lyhenteillä S1–S4. Sijainnit ovat:

1. Sijainti ennen sekä subjektia että verbiä (S1)
2. Sijainti juuri ennen verbiä, mutta subjektin jäljessä. (S2)
3. Sijainti juuri verbin jälkeen, ennen objektia (S3)
4. Sijainti sekä verbin että sen (muiden) täydennysten jälkeen (S4)

Tarkemmalla syntaktisella tasolla on huomautettava, että mikäli lauseen pääverbinä on etenkin suomessa tavallinen liittomuoto (kuten lauseessa *Aatos on pitkään harrastanut jalkapalloa*), katsotaan ajanilmauksen sijainniksi S3, jos se sijaitsee verbin persoonamuotoisen osan jälkeen – suluissa annetun lauseen sijainniksi määriteltäisiin siis S3.

Tutkimuksen rajauksesta SVO-tapauksiin seuraa se, että vaikka tutkimuksen tuloksina esitettävät konstruktiot ovat luultavasti useimmiten yleistettävissä moniin erilaisiin lausetyyppeihin ja syntaktisiin rakenteisiin, esitän ne tässä tutkimuksessa aina käyttämällä rakenteita, joissa edellä esitetyn matriisin 1 tavoin on läsnä subjekti, verbi, objekti tai muu täydennys sekä adverbiaali. Jos kulloinkin käsiteltävän konstruktion kannalta ajanilmauksen sijainti on olennainen – toisin sanoen, jos ajanilmauksen sijaitseminen esimerkiksi S3-asemassa S1-aseman sijaan tuo mukanaan jotain olennaista eroa konstruktion merkitykseen tai käyttöön – käytän konstruktioista nimityksiä S1-konstruktio, S2-konstruktio ja niin edelleen. Sitä, miten usein ajanilmaukset tutkimuskirjallisuuden perusteella sijaitsevat missäkin edellä määritellyistä asemissa, käsitellään tarkemmin seuraavissa kahdessa alaluvussa.

4.3 Ajanilmauksen tyypilliset sijainnit venäjässä

Kuten osiossa 3.2.2.1 mainittiin, venäjän sanajärjestystutkimuksen perusteos on Kovtunova (1976), jonka perusteella kirjoitetussa kielessä esiintyvälle ajanilmaukselle voidaan määrittää kaksi oletusasemaa.

Ensinnäkin, mikäli ajanilmaus on tavallinen adverbii, oletussijainti on kiinteästi aivan verbin edessä (mts. 166). Esimerkkinä tästä voidaan tarkastella seuraavia tutkimusaineiston lauseita:

- (32) Екатерина Васильева очень редко дает интервью. (RuPress: Труд-7)
 Jekaterina Vasiljeva todella harvoin antaa-PRES-3p haastattelu-ACC
 'Jekaterina Vasiljeva [todella harvoin] antaa haastatteluja'
- (33) Я долго искал правильного партнера (RuPress: РБК Daily)
 Minä pitkään etsiä-PRET oikea-ACC kumppani-ACC
 'Minä [pitkään] etsin oikeaa kumppania.'

Toiseksi, on tavallista, että ajanilmaus sijaitsee koko lauseen ensimmäisenä. Tämä on tilanne erityisesti siinä tapauksessa, että ajanilmaus toimii Kovtunovan termin determinanttina. Determinantin käsite liittyy lauseen jakamiseen predikaattilausekkeeksi⁴¹ (предикативная группа) ja predikaattilausekkeen ulkopuolisiksi elementeiksi. Predikaattilausekkeen muodostavat subjekti ja finiittiverbi, ja näiden muodostamaa kokonaisuutta määrittävät elementit ovat determinantteja (mts: 61). Määritelmä muistuttaa pitkälti edellä mainittua kehysadverbiaalin käsitettä (ks. osio 3.2.2.3). Kovtunova itse antaa seuraavan esimerkin determinanttina lauseen alussa toimivasta ajanilmauksesta:

- (34) В раннем детстве меня посещала странная грёза
 PREP varhainen-PREP lapsuus-PREP minä-ACC käydä-PRET outo uni
 '[Varhaisessa lapsuudessa] minä näin oudon unen'

Kahdesta oletussijainnista poikkeavat lauseasemat ovat Kovtunovan mukaan aina seurausta joistakin lauseen informaatorakenteesta tai Prahan koulukunnan termin funktionaalisessa lauseperspektiivissä tapahtuvista muutoksista. Esimerkiksi sijainti lauseen lopussa on mahdollinen, jos ajanilmaus täyttää reeman funktion (Kovtunova 1976: 68) tai jos lause on jollain tapaa tyylillisesti väritetty ja korostaa determinanttia (mts. 106).

Sijainti heti finiittiverbin jälkeen mutta ennen objektia on venäjässä mahdollinen, mutta rajoittunut. Esimerkiksi Kallestinova & Slabakova (2008: 200) toteavat, ettei verbin ja objektin välinen sijainti ole täysin kieliopin vastainen, mutta yhtä kaikki huomattavasti epätyypillisempi kuin verbinetinen sijainti. Tähän huomioon palataan tarkemmin osiossa 8.3.

⁴¹Huomattakoon, että lauseke-sana ei tässä viittaa samassa mielessä konstituentteihin kuin esimerkiksi termi substantiivilauseke.

4.4 Ajanilmauksen tyypilliset sijainnit suomessa

Maria Vilkunan (1989, 1995) sanajärjestysesityksillä ei välttämättä ole aivan yhtä käytettyä statusta suomen sanajärjestystutkimuksen historiassa kuin Kovtunovalla venäjän osalta. Yhtä kaikki Vilkunan esitykset ovat laajimpia ja kaiken kaikkiaan käyttökelpoisia lähtökohtia, kun mietitään ajanilmauksille tavallisia sijainteja suomessa.

Vilkunan sanajärjestysteorian kulmakivi on lauseen jaottelu diskurssifunktioihin (huomaa ero termiin niin kuin se on käytössä tässä tutkimuksessa) eli K-, T- ja V-kenttiin (1995: 244). K-kenttään sijoittuu usein (muttei aina) kontrastiivista aineista, T-kenttä kattaa lauseen topikaalisen ytimen ja T:n jälkeinen aines kuuluu V-kenttään (Vilkuna 1989: 38–39). Vilkunan kuvaus on tarkoituksellisen lineaarinen, niin että diskurssifunktiot ovat staattisia kenttiä, eivätkä mahdollisesti eri lauseasemin toteuttavia informaatorakenteellisia funktioita. Sekaannuksen välttämiseksi käytän Vilkunan diskurssifunktioista vastedes erillistä termiä diskurssikenttä. Huomattakoon, että Vilkunan kenttä-käsitteet ovat pohjana myös Ison suomen kielioopin tavalle kuvata sanajärjestystä (ks. esim. VISK § 1369).

Diskurssikenttämallin hankaluus nyt käsillä olevassa tutkimusasetelmassa on, ettei adverbialien sijoittaminen malliin ole ongelmatonta, vaan usein – joskaan ei aina – esimerkiksi lauseenalkuinen ajanilmaus vaikuttaisi vaativan kokonaan oman diskurssikenttensä esitettyjen kolmen lisäksi (ks. alaviite Vilkuna 1989: 58). Verrattuna venäjään lauseenalkuinen ajanilmaus on suomessa vaikeammin määriteltävä: se on myös suomessa melko tavallinen, mutta sen funktioiden erottelu on usein monimutkaista. Shore (2008: 45) toteaa tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavasti:

– näiden konstituenttien [lauseenalkuisten adverbialien, objektien ym.] tekstuaalisten tehtävien perusteelliseksi ymmärtämiseksi tarvittaisiin laajaan aineistoon ja eri tekstilajeihin perustuvaa tutkimusta.

Tutkimuksen luvut 7 ja 10 pyrkivät ajanilmausten osalta vastaamaan tähän haasteeseen. Tavoitteena on esittää lauseenalkuiset ajanilmaustapaukset niiden tekstuaalisten – tai paremminkin ylipäätään viestinnällisten – tehtävien ymmärtämiseksi osina erilaisia S1-sijaintia hyödyntäviä konstruktioita, joilla kaikilla on oma käyttötarkoituksensa ja -tilanteensa. Kuten luvussa 7 käy ilmi, suomessa nämä käyttötilanteet ovat lopulta yllättävänkin rajattuja. Esimerkkinä voidaan esittää virke 35.

- (35) Kosteikkovahvero on paljolti suppilovahveron näköinen ja myös erinomainen ruokasieni, mutta joskus rustonupikka saattaa harhauttaa kerääjää. (Araneum Finnicum: sienikoto.fi)

Esimerkin 35 *joskus*-ajanilmauksen voi Vilkunan mallissa katsoa kuuluvan K-kenttään – tämän tutkimuksen kehityksessä ajanilmaus on kuvailtavissa diskurssifunktioltaan kontrastiiviseksi. Vastaavat tapaukset, joissa rinnastetaan esimerkiksi jokin tavallisesti voimassa oleva asiointi ja siihen tietyissä tilanteissa liittyvät poikkeukset, tulkitaan luvussa 7.2.1.2 kontrastiivinen konstruktio -nimisen rakenteen edustajiksi.

Tavallisin adverbiaalinen ja sitä kautta ajanilmausten sijainti on Vilkunan mukaan V-kentän sisällä: suoraan finiittiverbin jäljessä ennen verbin muita täydennyksiä, ennen kaikkea objektia (1989: 25, 40). Tästä esimerkkinä on seuraavassa esitetty tutkimusaineiston lauseet 36 ja 37:

(36) Useimmat aikuiset kokevat ajoittain selkäongelmia. (Araneum Finnicum: kolumbus.fi)

(37) Albumi myi jo kolmessa päivässä tuplaplatinaa. (Araneum Finnicum: himosareena.fi)

Vaikka edellä on todettu sijainnin subjektin ja verbin välissä (T-kentän lopussa ennen V-kenttää) olevan suomessa rajoitettu, sekin on mahdollinen ja jopa tavallinen etenkin sivulauseissa (Vilkuna 1989: 59). Näin on myös tutkimusaineistoon kuuluvassa esimerkissä 38:

(38) Vapaa-aika nyt on jokaisen oma asia ja vaikka tuohon onkin kerätty ehkä kaikkein tyrkyimmät tyypit, niin voisin kuvitella, että hekin kymmenen vuoden päästä häpeävät omaa käytöstään ja olemustaan (Araneum Finnicum: forum.hevostalli.net)

Esimerkin 38 kaltaisista poikkeuksista huolimatta on selvää, että ennalta ajateltuna yksi selkeimmistä eroista suomen ja venäjän välillä koskee ajanilmauksen oletusasemaa joko verbin edessä tai sen jälkeen (Nikunlassi 1993: 57).

Paitsi lauseenalkuinen, myös lauseenloppuinen sijainti vaikuttaa lähtökohtaisesti olevan suomessa paikoin venäjää monitulkintaisempi. Samoin kuin venäjässä, loppusijainti liittyy luonnollisesti tilanteisiin, joissa ajanilmaus on fokuksessa. Kuitenkin suomessa on myös käyttötilanteita, joissa lauseen lopussa sijaitseva ajanilmaus ei merkitse mitenkään erityisellä tavalla uutta informaatiota (vrt. Vilkuna 1989: 89, esimerkki 31). Vastavat lauseet, kuten tutkimusaineiston esimerkki 39, ovat myös erityishuomion kohteena osiossa 9.2.4.

(39) ...ja teki oikein kovasti mieli listiä se vanha äijä, joka kopeloi minua tänään. (Araneum Finnicum: finfanfun.yuku.com)

5 AJANILMAUKSET TUTKIMUSAINEISTOSSA

5.1 Tutkimusaineistot

Edellä luvussa 4 painotettiin Chestermanin (1998: 57–58) näkemystä, jonka mukaan oleellista (funktionaalisessa) kontrastiivisessa analyysissä on, että hypoteeseja voidaan testata empiirisellä aineistolla. Kenties tavallisin empiirisen aineiston muoto niin kieli- kuin käännöstieteissä ovat jo pitkään olleet erilaiset sähköiset tekstikokoelmat eli korpuks, joiden voidaan jopa väittää mullistaneen sen, miten kieltä tutkitaan (Mikhailov & Cooper 2016: 16). Kuten jo Fried & Östman (2004: 24) toteavat (tuoreempana katsauksena ks. Gries 2013), korpusaineistojen käyttö on ollut erityisen keskeisellä sijalla konstruktiokieliopin piirissä tehtävässä tutkimuksessa.⁴²

Tehtäessä vertailevaa tutkimusta korpusten hankkimiseen ja käyttöön liittyy tiettyjä erityispiirteitä. Kahta kieltä vertailtaessa on tavallisesti turvauduttu joko rinnakkaisiin (parallel) tai verrannollisiin (comparable) korpuksiin (Mikhailov & Cooper 2016: 5). Edelliset Mikhailov ja Cooper (mp.) määrittelevät lyhyesti korpuksiksi, jotka sisältävät vähintään kaksi versiota samasta⁴³ tekstistä (parallel corpora -termistä ks. Teubert 1996); jälkimmäisistä taas esimerkiksi Stig Johansson (2007: 9) tiivistää, että ne koostuvat erillisistä kahden- tai useammankielisistä alkuperäisteksteistä, jotka vastaavat toisiaan tiettyjen kriteerien kuten genren tai julkaisuajankohdan osalta.

Tässä tutkimuksessa keskitytään käyttämään kahta verrannollista kokonaisuutta, joista toinen – Internet-tekstien verrannollinen korpus – on alun perin verrannolliseksi koottu ja toinen – lehtitekstien verrannollinen korpus – sisältää kaksi täysin riippumatonta aineistolähdettä. Viitataan näihin kaikkiin verrannollisina korpuksina, joskin verrannollisuus on tässä yhteydessä ymmärrettävä jossain määrin väljästi.

⁴²Äärimmilleen vietyinä (laajoilla) korpusaineistoilla tehtävät päätelmät ovat olleet käyttöpohjaisessa kielio-
pissa (ks. esim. Barlow & Kemmer 2000; Bybee 2006).

⁴³Kuten edellisessä osiossa huomautettiin, kysymys tekstien samuudesta on luonnollisesti sinänsä mutkikas.

Syynä käytettävien korpusten väljään verrannollisuuteen on aineistojen tavoittelussa koossa. Luonnollisesti voisi argumentoida, että mitä tiukempien kriteerien perusteella tutkittavat tekstimassat valitaan, sitä paremmin verrannollinen tuloksesta tulee – jos palataan edellisessä luvussa pohdittuun samanlaisuuden käsitteeseen, voidaan todeta, että jonkin hyvin kapeasti määritellyn kentän sisällä samanlaisuuden aste on väistämättä korkea (Chesterman 1998: 11). Tiukasti rajatun aineiston ongelma on kuitenkin jo määrittämällisesti itse rajauksessa, sillä kapean rajauksen väistämättömänä seurauksena mahdollisen tutkittavan tekstiaineksen määrä pienenee. Tämän tutkimuksen kannalta aineiston on kuitenkin oltava laaja ainakin seuraavista syistä:

1. Vaikka ajanilmaukset sinänsä ovat melko frekventti ilmiö, pyrkimykseni on tarkastella mahdollisimman monia (luvussa 1 määritellyillä tavoilla) erilaisia ilmauksia.
2. Edellisessä luvussa määritelty syntaktinen raja (myönteiset SVO-lauseet) ei ole mahdollinen, ellei aineistoa ole paljon.
3. Koska tavoitteena on tehdä kvantitatiivisia päätelmiä, ei riitä, että tutkittavana olisi vain joitakin yksittäisiä tapauksia, vaan mitä enemmän aineistoa saadaan, sitä varmempia päätelmiä pystytään tekemään ja sitä hienojakoisempien ilmiöiden vaikutuksen tarkastelu mahdollistuu.
4. Tutkimusaineiston analyysi perustuu koneellisten jäsenninten tuloksena saatuun annotointiin. Tähän prosessiin auttamatta liittyvien virheiden (ks. osio 5.1.2.4 alla) tilastollisten vaikutusten minimointi edellyttää, että aineistoa on riittävän paljon.

Vaatus aineiston laajuudesta oli myös tärkein yksittäinen tekijä, jonka perusteella tutkimuksessa päädyttiin verrannollisiin eikä rinnakkaisiin korpuksiin.⁴⁴ Lisäksi verrannollisiin aineistoihin keskittyminen auttaa välttämään ne ongelmat, joita syntyy, kun käännoiksi käytetään kieltenvälisten vertailun pohjana – muun muassa von Waldenfelsin (2012: 279) mainitsema käännetyn kielen erityispiirteet⁴⁵ ja ekvivalenssin osittaisuuden (partial equivalence).

5.1.1 Verrannollisten korpusten rakenne

Tarpeeksi laajoja aineistoja etsittäessä luonnollinen lähestymiskulma on hakea tekstimassoja Internetistä, jonka sisältämän aineiston määrä on käytännössä loputon (ks. esim. Kilgarriff & Grefenstette 2003; Kanerva, Luotolahti, Laippala, & Ginter 2014). Internet-

⁴⁴Puhtaasti rinnakkaisteksteihin perustuvana käsitteilynä samasta aiheesta katso kuitenkin (Härme 2012).

⁴⁵Ilmiöstä suomen osalta katso (Mauranen ym. 2005).

aineiston käyttöön liittyy kuitenkin monia ongelmia. Internet-korpusten ongelmia sanakirjojen kokoamisen kannalta tutkineet Tarp ja Fuertes-Oliveira (2014: 278) listaavat muun muassa seuraavat, myös yleisemmällä tasolla pätevät vaikeudet:

- Tekstien laatua ja alkuperää ei pystytä kontrolloimaan
- Tekstit voivat olla koneellisesti tuotettuja
- Tekstit voivat olla peräisin henkilöltä, jonka kielitaito on puutteellinen

Lisäksi merkittävä ongelma on tekstien heterogeenisyys: genren määrittäminen Internet-aineistojen tapauksessa on usein ongelmallista ja esimerkiksi pelkkä ”Internet-teksti” on lajityypin määritteenä miltei absurdi. Kaikki puutteet ja haitat huomioidenkin Internetin tarjoama laajuus itsessään on nähdäkseni silti riittävän suuri hyöty, jotta Internet-aineistojen käyttöä voidaan harkita. Tässä on loppujen lopuksi kyse ilmiöistä, jota informaatiotutkimuksessa kutsutaan termeillä tarkkuus (precision) ja saanti (recall). Encyclopedia of Machine Learning -käsikirjan (2010: 781) määritelmää soveltaen esitän nämä käsitteet seuraavanlaisina suhteina:

$$\text{tarkkuus} = \frac{\text{kaikki tutkittavan ilmiön kannalta olennaiset esiintymät, jotka tutkija onnistuu erottamaan aineistosta}}{\text{kaikki esiintymät, jotka tutkija erottaa aineistosta}}$$

$$\text{saanti} = \frac{\text{kaikki tutkittavan ilmiön kannalta olennaiset esiintymät, jotka tutkija onnistuu erottamaan aineistosta}}{\text{kaikki tutkittavan ilmiön kannalta olennaiset esiintymät, jotka aineisto sisältää}}$$

Voidaan argumentoida, että tiukasti rajattu, genreltään ja ajankohdaltaan hyvin samanlaisia tekstejä sisältävä verrannollinen kokonaisuus saavuttaisi hyvän tarkkuuden, mutta auttamattomasti liian pienen saannin. Väljempi rajausta puolestaan varmistaa hyvän saannin: mukana on paljon epämääräistä ainesta (karkeammin ilmaistuna ”roskaa” / engl. noise), mutta toisaalta tarpeeksi suuren koon voi nähdä aiheuttavan sen, että marginaalisten tekstien vaikutus kokonaiskuvaan jää pieneksi. Tutkimukseen valittiin kaksi erityyppistä verrannollista kokonaisuutta – Internet-aineistojen lisäksi lehtitekstit – juuri sen takia, että tällöin voidaan selkeämmin erottaa tapaukset, joissa on kyse ennemmin Internet-aineiston ongelmallisuuden aiheuttamasta anomaliasta kuin suomeen tai venäjään oikeasti liittyvästä piirteestä tai ominaisuudesta.

Tutkimukseen valituissa Internet-aineistoissa on se hyvä puoli, että ne on alun perin koottu vertailevaa käyttöä varten. Valitut Internet-aineistot ovat osa Vladimir Benkon (2014) kokoamaa Aranea-projektia⁴⁶, joka kattaa noin kaksikymmentä erikielistä korpusa, jotka tekijöiden mukaan ovat verrannollisia seuraavista kolmesta syystä (mts. 247):

1. Korpuksia on kerätty Internetistä suurin piirtein samaan aikaan
2. Korpuksia koottaessa on pyritty siihen, että kukin korpus sisältäisi saman sekoi-tuksen erilaisia Internetissä tavattavia tekstityyppejä, genrejä ja rekistereitä
3. Korpuksia ovat samankokoisia

---

⁴⁶http://ucts.uniba.sk/aranea_about/, viitattu 21.5.2018

Toinen Benkon mainitsema verrannollisuuden aspekti vaatii selvennystä: todellisuudessa Aranea-korpusten tiedonkeruuprosessiin ei varsinaisesti ole kuulunut vaihetta, jossa valittujen tekstien genrejä olisi pyritty jollakin tavalla lajittelemaan tai karsimaan. Tekstimaassat Aranea-korpuksiin on kerätty hyödyntämällä BootCAT-nimistä sovellusta, joka toimii siten, että hakukoneeseen (tässä tapauksessa Google) syötetään tiettyjen avainsanojen satunnaisia yhdistelmiä, ja hakutuloksien perusteella saatujen sivujen osoitteet tallennetaan jatkokäsittelyä varten (Baroni & Bernardini 2004: 2). Aranea-korpusten lähtökohtana, siemeninä, toimivat avainsanalistat on kunkin korpuksen osalta valittu samoista⁴⁷ asiakirjoista: Ihmisoikeuksien julistuksesta, Johanneksen evankeliumin ensimmäisestä luvusta sekä *polkupyörä-* ja *rakkaus-*sanojen Wikipedia-artikkeleista (Benko 2014: 249). Korpuksset ovat siis samanrakenteisia tässä hyvin löyhässä mielessä: niiden siemeninä on käytetty sanoja, jotka ovat peräisin oletettavasti samankaltaisista tekstilähteistä.

Tarkkaan ottaen tässä tutkimuksessa hyödynnettävät Internet-korpuksset ovat Araneum Finnicum (Aranea-projektin suomenkielisistä aineistoista koostuva korpus) ja Araneum Russicum (Aranea-projektin venäjänkielisistä aineistoista koostuva korpus). Molemmista korpuksista käytetään Maius-versioita eli suurempia, noin miljardin saneen kokoisia korpuksia⁴⁸. Finnicum- ja Russicum-korpusten koosta kertovat tilastot on esitetty taulukossa 3:

Taulukko 3: Suomen ja venäjän Araneum-korpusten koko

	Araneum Finnicum	Araneum Russicum
Saneet	1 200 000 100	1 200 000 258
sanat	816 931 276	859 319 823
virkkeet	88 733 910	71 616 173
kappaleet	33 218 052	29 510 308
lähdeasiakirjat	2 279 618	1 826 514

Taulukosta 3 havaitaan konkreettisesti, että vaikka korpuksia rakennettaessa on pyritty likimain samaan kokoon, tämä ei ole aivan toteutunut. ”Sama koko” on selvästikin tarkoittanut sitä, että sanemäärät ovat yhteneviä. Eri kielten vertailu sanemäärien avulla on kuitenkin kielten rakenteellisten erilaisuuksien takia ongelmallista (vrt. Härme 2017: 36). Suomea ja venäjää verrattaessa on otettava huomioon ainakin

1. yhdistämisen tavallisuus suomen sananmuodostuskeinona (Tyysteri 2015: 42)

⁴⁷Sana *sama* ei tässäkään kohden ole aivan korrekti, vaan tarkkaan ottaen mainittujen tekstien ”samuus” on hyvin erilaista eikä missään nimessä tarkoita identiteetin yhtenevyyttä.

⁴⁸Aranea-korpuksista on saatavilla erikseen Minus-versiot (noin sanetta) ja suuremmat Maius-versiot (noin miljardi sanetta). Maius-versioiden käyttö edellyttää rekisteröitymistä.

2. suffiksien ja liitepartikkeleiden suuri määrä suomessa
3. prepositioiden tavallisuus venäjässä⁴⁹

Muun muassa mainitut kolme seikkaa vaikuttavat siihen, että jos jokin teksti sisältää esimerkiksi 1000 sanaa venäjässä, on siinä oletettavasti vähemmän informaatiota (todellista ”pituutta”) kuin suomenkielisessä 1000-sanaisessa tekstissä. Yksinkertaistavana indikaattorina erosta voidaan tarkastella edellä mainittuja ihmisoikeuksien julistusta ja Johanneksen evankeliumia. Ihmisoikeuksien julistuksen suomenkielinen käännös sisältää 1 246 ja venäjänkielinen 1 563 sanetta; koko Johanneksen evankeliumin suomenkielinen käännös sisältää 14 101 ja venäjänkielinen 15 161 sanetta.⁵⁰

Kun otetaan huomioon suomen ja venäjän väliset rakenteelliset erot, on todettava, että Araneum Finnicum on suurempi korpus kuin Araneum Russicum. Tämä oletus vahvistuu, kun tutkitaan taulukkoa 3 muiden ominaisuuksien kuin sanemäärien osalta. Suomenkielinen aineisto sisältää suurin piirtein yhtä monta sanetta mutta peräti 17 117 737 virkettä enemmän kuin venäjänkielinen. Lukuihin ei voi suhtautua täysin varauksetta, sillä korpuksot eivät tarjoa tarkkaa tietoa tavasta, jolla määrät on laskettu, ja vaikka laskelmat olisivatkin tarkkoja, ei virkemääräkään ole pituusmittana ongelmaton.

Tässä tutkimuksessa hyödynnettävien Internet-aineistojen yksi merkittävä etu tutkitessa sanajärjestykseen ja informatorakenteeseen liittyviä kysymyksiä on siinä, että ne tarjoavat helpomman pääsyn yksittäisten esimerkkien laajempaan kontekstiin. Ensinnäkin, koska aineistot ovat alun perinkin sijainneet vapaasti saatavilla Internetissä, ne on voitu sisällyttää Araneum-korpuksiin siten, että hakutuloksia on mahdollista tarkastella suoraan yhtä virkettä laajempina konteksteina. Toiseksi hakutulokset sisältävät suoran linkin itse alkuperäistekstiin, niin että mikäli teksti on tutkimuksen tekohteksti yhä olemassa alkuperäisellä palvelimellaan, on sen tarkasteleminen alkuperäisessä julkaisuymäristössä nopeaa ja helppoa.

Internet-aineiston vastapainona käytän aineistoja, joita nimitän lehtiaineistoiksi, vaikka kyseessä eivät sinänsä ole puhtaasti sanoma- ja aikakauslehdistä koostuvat tekstikoelmat, vaan joukkoon mahtuu myös esimerkiksi Internetissä julkaistuja uutistoimistojen tekstejä. Oleellista näissä vastapainoksi valituissa korpuksissa on, että on, että siinä missä Aranea-korpuksot edustavat jäsentämätöntä ja heterogeenistä tekstimassaa, tässä lehtikorpuksina käsitellyt aineistot edustavat ammattimaisesti tuotettuja tekstejä, joiden alkuperä ja lajityyppi ovat hyvin tiedossa (Internet-korpuksen ja perinteisemmän korpuksen eroista venäjän tapauksessa ks. Kutuzov & Kuzmenko 2015).

⁴⁹ Esimerkiksi Araneum-korpusten taajuuslistoja vertaamalla voidaan todeta, että venäjässä viidestä yleisimmästä sanasta (*a, na, c*) on prepositioita, suomessa listan ensimmäinen adpositio on postpositio *kaassa* (36. yleisin).

⁵⁰ Laskettuna suomessa vuoden 1992 käännöksestä ja venäjässä vuoden 2003 *Радостная весть* - käännöksestä.

Suomenkielinen lehtitekstiaineisto koostettiin kahdesta Kielipankin (www.kielipankki.fi) aineistokokonaisuuksiin kuuluvasta korpuksesta: Suomen kielen tekstikokoelmasta (<http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201403268>; vastedes: SKT) sekä Kansalliskirjaston sanoma- ja aikakauslehtikokoelmasta (<http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201405276>; vastedes: KLK).⁵¹ KLK-korpus kattaa materiaalia aina 1770-luvulta asti, mutta koska tavoitteena ei ole tehdä diakronisen tason havaintoja, korpuksesta erotettiin käyttöön ainoastaan vuonna 1990 ilmestyneet ja sitä tuoreemmat aineistot. KLK:sta valittu otos koostuu pääasiassa Länsi-Savo-lehden arkistoista⁵²; SKT:n tekstilähteet ovat moninaisemmat, joskin siitä on rajattu pois eräät koko SKT:hen kuuluvat kirja-aineistot, niin että tässä käytetty SKT koostuu sanomalehdistä (mm. Helsingin sanomat, Aamulehti, Turun sanomat) ja aikakauslehdistä (mm. Tekniikan maailma, Suomen kuvalehti).⁵³

Venäjänkielinen lehtitekstiaineisto on peräisin venäjän kansalliskorpukseen (www.ruscorpora.ru) kuuluvasta lehdistökorpuksesta. Lehdistökorpuksen kuvaus on saatavilla osoitteessa <http://ruscorpora.ru/corpora-structure.html> (tarkistettu 22.4.2019), jossa todetaan, että korpus koostuu 2000-luvulla julkaistuista teksteistä – paitsi painetuista lehdistä kuten Izvestija, Sovetski sport ja Komsomolskaja pravda, myös uutistoimistojen, kuten RIA novosti, tarjoamista sähköisistä materiaaleista. Kansalliskorpuksen lehdistökorpuksen aineisto otettiin kokonaisuudessaan mukaan tutkimukseen.

Viittaan jatkossa suomen- ja venäjänkielisiin lehdistökorpuksiin lyhenteillä FiPress ja RuPress. Kuten annetuista kuvauksista käy ilmi, FiPress koostuu vanhemmasta materiaalista kuin RuPress: edellinen kattaa pääosin 1990-luvulla, jälkimmäinen taas 2000-luvulla julkaistuja tekstejä. Koska tutkimuskohteena ovat syntaksin eivätkä esimerkiksi sanaston tason ilmiöt, en näe ajankohtaeroa erityisen haitallisena aineistojen vertailukelpoisuuden kannalta. Myös lehdistökorpuksista on kuitenkin todettava, että suomenkielinen aineisto on venäjänkielistä laajempi: Siinä missä RuPress-korpus kattaa 16 669 748 virkettä ja 228 521 421 sanetta, kattaa FiPress-korpus 27 622 211 virkettä ja noin 294 460 000 sanetta.⁵⁴

Lehtiaineistojen huono puoli verrattuna Internet-aineistoihin on siinä, että laajemman kontekstin saaminen esimerkkeihin on usein huomattavasti vaikeampaa, sillä lehdistöaineistojen käyttöoikeudet eivät mahdollista laajempien kontekstien tarkastelua suoraan korpuskäyttöliittymien kautta. Pääosin melko tuoreista julkaisuista koostuva venäjänkielinen alkuperäisaineisto on tästä huolimatta monissa tapauksissa saatavilla digitaal-

⁵¹URL-osoitteet tarkistettu 22.4.2019

⁵²Tarkka listaus KLK-aineiston lehdistä saatavissa <https://www.kielipankki.fi/wp-content/uploads/klk-lehdet-fi.pdf> (tarkistettu 25.4.2017)

⁵³Tarkka listaus SKT-aineiston lehdistä saatavissa <https://kitwiki.csc.fi/twiki/bin/view/FinCLARIN/KielipankkiAineistotFtc> (tarkistettu 22.4.2019)

⁵⁴Informaatio korpusten koista on saatu suomen osalta Korp-käyttöliittymän kautta (korp.csc.fi) ja venäjän osalta lehdistökorpuksen hakutulossivulta. (tarkistettu 25.4.2017)

lisesti lehtien Internet-sivuilta. Vanhemmatkin tapaukset ovat käytännössä poikkeuksetta saatavilla venäjänkieliset julkaisut kattavasti kokoavan Integrum-palvelun (ks. esim. Mustajoki 2006) kautta. Suomenkielisen lehtitekstiaineiston kanssa tilanne on haastavampi. Suurimmat päivälehdet, Helsingin Sanomat ja Aamulehti, tarjoavat kuitenkin maksullisena tai esimerkiksi kaupunginkirjastojen kautta saatavana palveluna digitaaliset kokotekstien arkistot (joihin sisältyvät myös FiPress-korpukseen kuuluvat samojen mediayhtiöiden iltapäivälehdet Iltasanomat ja Iltalehti), niin että myös suomenkielisten lehtiaineistojen konteksteja voidaan tarvittaessa tarkastella. Tilanteissa – esimerkiksi aineistosta lähempää tarkastelua varten otetuissa satunnaisotannoissa (ks. osio 6.4) – joissa laajempaa kontekstia on vaadittu, onkin FiPress-korpuksen osalta joko rajattu käytettävä aineisto vain digitaalisen arkiston tarjoaviin julkaisuihin tai vaihdettu laajempaa kontekstia vaativat esimerkit erikseen Helsingin Sanomista, Aamulehdestä tai iltapäivälehdistä peräisin oleviin.

Lehtiteksteistä on vielä huomautettava, että aivan samaan tapaan kuin käännösten on esitetty edustavan omaa kielimuotoaan, käännöskieltä (translationese), myös lehtitekstit voi nähdä lehdistökielen (journalese) edustajina. Gries (2009: 7) korostaa tämän seikan huomioimisen tärkeyttä: on tiedostettava, että lehtitekstejä tutkimalla saadaan informaatiota ennen kaikkea siitä melko spesifistä rekisteristä ja tyylistä, jota ne edustavat. Tutkimuksen Internet-aineistojen roolina on kompensoida – siinä määrin kuin ne itse eivät ole lehdistötekstejä – tätä erityispiirrettä.

5.1.2 Tutkittavien ajanilmaustapausten erottaminen verrannollisista korpuksista

Edellä kuvattujen neljän korpuksen rooli tutkimuksen kannalta on ollut toimia eräänlaisena työstämättömänä raaka-aineena – lähtökohtana, jonka pohjalta varsinainen tutkimusaineisto on jalostettu. Jalostamisella tarkoitan tässä yhteydessä karkeasti ottaen sitä, että korpuksista erotettiin tutkittavaksi sellaiset ajanilmauksen sisältävät virkkeet, jotka noudattavat osiossa 4.2 määriteltyä syntaktista rajausta. Tarkoituksena ei ollut tutkia kaikkia mahdollisia ajanilmauksia, vaan ennemminkin valita laaja joukko erilaisia ajanilmausryhmiä mahdollisimman hyvin edustavia yksittäisiä esimerkki-ilmauksia. Käsiteltävien ajanilmausten laaja-alaisuus pyrittiin takaamaan valitsemalla tarkasteltavat esimerkki-ilmaukset siten, että ne edustaisivat mahdollisimman monia luvussa 2 esitetyissä luokittelunäkökulmissa esiin tulleita ilmaustyypejä.

Esimerkki-ilmausten valinnassa pyrittiin ensinnäkin huomioimaan osiossa 2.2.1 mainitut eri muodostustavat, niin että aineisto käsittäisi paitsi kanonisiin ajanyksiköihin perustuvia ilmauksia (kuten *maanantaina*), myös adverbeja (*usein*) ja esimerkiksi *aika*-sanaa hyödyntäviä ei-kanonisia substantiivitapauksia (*vähän aikaa*). Toiseksi, olennainen lähtökohta esimerkki-ilmauksia valittaessa olivat osiossa 2.2.2 määritellyt semanttiset funktiot, niin että mukaan pyrittiin ottamaan niin L-funktiota, E-funktiota kuin F-funktiota edustavia ilmauksia. Edelleen eri semanttisten funktioiden sisältä pyrittiin poimimaan kunkin funktion eri alalajeja edustavia ilmauksia, niin että mukaan tulisi paitsi simultaanista (kuten *viime viikolla*), myös esimerkiksi sekventiaalista (kuten *sodan jälkeen*) L-funktiota edustavia tapauksia. Kolmanneksi eri aineistoryhmiä koottaessa otettiin huomioon osiossa 2.2.3 esitellyt referentiaalisuuden eri ilmenemismuodot.

Aineistoryhmien muodostusprosessi on tarkemmin kuvattu alla osiossa 5.2.1. Jo tässä kohtaa voidaan kuitenkin todeta, että sen lopputuloksena saatiin kaikkiaan 50 aineistoryhmää, jotka on tarkemmin määritelty alla osioissa 5.2.2.1–5.2.5.2. Osa valituista aineistoryhmistä koostuu vain yhdestä yksittäisestä ilmauksesta: esimerkiksi ryhmään L6b kuuluvat suomen ilmaus *sodan jälkeen* sekä venäjän ilmaus *после войны*. Jotkin ryhmistä taas kattavat useampia samankaltaisia ilmauksia, kuten ryhmä F1a, joka koostuu suomen ilmauksista *joka päivä*, *joka viikko*, *joka kuukausi* ja *joka vuosi* sekä venäjän ilmauksista *каждый день*, *каждую неделю*, *каждый месяц* ja *каждый год*.

5.1.2.1 Ensimmäinen vaihe

Varsinaisen tutkimusaineiston kokoamisen ensimmäinen vaihe oli suorittaa jokaisen aineistoryhmän osalta konkordanssihaut (ks. esim. Mikhailov & Cooper 2016: 48) kaikista neljästä tutkimuskorpuksesta. Tämä vaihe oli toisten aineistoryhmien kohdalla – erityisesti merkitykseltään yksiselitteisten adverbien kuten *tavallisesti*/*обычно* – yksinkertainen, toisten kohdalla – esimerkiksi ryhmä E1a eli ilmaukset tyyppiä *kaksi tuntia* tai *kolme vuotta* – taas monimutkaisempi. Konkordanssihaut muodostettiin korpuskäyttöliittymän niin salliessa hyödyntämällä erityisiä kyselykieliä – FiPress-korpuksen tapauksessa CQP-kieltä (Evert 2010) ja Araneum-korpusten tapauksessa CQL-kieltä (Jakubicek, Kil-

garrieff, McCarthy, & Rychlý 2010).⁵⁵ Alla on esimerkki CQP-kyselystä, jota käytettiin L9a-aineistoryhmän suomenkielisten ilmausten konkordanssien hakemiseksi.⁵⁶

```
[word="vuonna" %c]
```

```
[word="199."]
```

```
[msd != ".*AgPcp.*"
```

```
& msd != ".*CASE_(G|I|A|P|E|T|K).*PCP_PrfrPrs.*"
```

```
& msd != ".*PCP_PrfrPrs.*"]
```

Ajatuksena tässä kuvatussa kaltaisissa kyselyissä on, että tulosten joukosta suodetaan pois mahdollisimman suuri määrä tapauksia, joita ei haluta tarkastella. Yllä olevassa esimerkissä kolmas hakasulkein erotettu kokonaisuus pyrkii karsimaan tuloksista pois ajanilmausta seuraavat partisiippimuodot, jotta esimerkiksi sellaiset tapaukset kuin *vuonna 1994 perustettu yhtiö* eivät sisältyisi hakutuloksiin.

Tehdyistä korpushauista on huomautettava, että osa niistä – etenkin frekventteihin adverbien kuten esimerkiksi *nyt*- tai *uacmo*-sanaan liittyvät – tuottivat niin suuren määrän hakutuloksia, että tälle tutkimuksen vaiheelle päätettiin määrittää raja maksimimäärälle mukaan otettavia konkordansseja. Konkordanssihakujen tuloksista otettiin lopulta mukaan maksimissaan 20 000 ensimmäistä tapausta. Rajoitus oli luonnollisesti tarpeellisempi Araneum-korpuksissa, joiden käyttöliittymä tarjosi myös vaihtoehdon sekoittaa tulokset, niin että ensimmäiset 20 000 osumaa eivät esimerkiksi olleet aina peräisin samoista lähteistä, vaan ne oli järjestetty satunnaisesti.

5.1.2.2 Toinen vaihe

Vaikka jo konkordanssihaun yhteydessä pyrittiin kohtalaiseen hakutarkkuuteen, varsinaisen tarkempi suodattaminen tapahtui tutkimuksen toisessa vaiheessa, jossa saatujen konkordanssilistojen perusteella muodostettiin ikään kuin uudet neljä korpusta. Nämä neljä jalostettua korpusta – joita kutsun myös myös tämän vaiheen jälkeen nimillä FiPress, RuPress, Araneum Finnicum ja Araneum Russicum – eivät enää käsittäneet satoja miljoonia saneita, vaan ennemminkin kymmeniä tuhansia konteksteja, joita kaikkia yhdistää se, että ne sisälsivät vähintään yhden alaluvussa 5.2 määriteltävän ajanilmauksen.

⁵⁵Venäjän kansalliskorpus ei tue kyselykieliä, mutta tarjoaa graafisen käyttöliittymän, jonka avulla päästään lähes samoihin tuloksiin. Myös Aranea-korpuksien ja Korp-käyttöliittymä sisältävät graafiset vaihtoehdot kyselyjen tekemiselle.

⁵⁶Linkit Araneum-korpusten yhteydessä käytettyihin CQL-kyselyihin sekä FiPress-korpuksen CQP-kyselyihin on annettu liitteen 1 kohdissa 20–22; Liitteen kohtaan 23 on linkitetty lista RuPress-aineiston korpuskyselyt sisältävistä URL-osoitteista.

Oleellinen seikka tutkimuksen toisessa vaiheessa muodostetuista jalostetuista korpuksista on se, että jalostettuja korpuksia muodostettaessa kaikki ensimmäisessä vaiheessa mukaan suodatetut kontekstit annotoitiin koneellisesti.⁵⁷ Kaikki tekstit sisälsivät alun perinkin vähintään morfologisen annotoinnin – toisin sanoen teksteihin oli jo alun perin lisätty koneellisesti saatu informaatio esimerkiksi kunkin nominin suvusta, luvusta ja sijamuodosta. Tutkimuksen toisen vaiheen korpuksia muodostettaessa kaikki kontekstit kuitenkin annotoitiin uudelleen, niin että lopputuloksena kaikki suomenkieliset aineistot noudattivat omaa yhteneväistä annotointikaavaansa ja kaikki venäjänkieliset omaansa.

Morfologisen analyysin lisäksi tutkittaville konteksteille tehtiin myös syntaktinen analyysi eli aineistot jäsennettiin dependenssijäsentimellä. Niin suomen kuin venäjän tapauksessa hyödynnettiin vapaasti saatavilla olevia ohjelmistoja, suomenkielisen aineistojen osalta Turun yliopistossa kehitettyä jäsennintä (Haverinen ym. 2014)⁵⁸ ja venäjänkielisen aineistojen osalta Sergej Sharoffin ja Joakim Nivren MALT-ohjelmistoa (<http://maltparser.org>) hyödyntävää jäsennintä (Sharoff & Nivre 2011). Koska dependenssijäsentimet eivät voi toimia ilman morfologista analyysiä, molempiin jäsentimiin sisältyvät sanojen lemmatisoinnista ja morfologisesta annotoinnista vastaavat komponentit, joita luonnollisesti myös hyödynsin – toisin sanoen, vaikka kaikki tekstit oli jo alkuperäisissä korpuksissa morfologisesti annotoitu, tutkimuksen toiseen vaiheeseen otetut kontekstit annotoitiin uudestaan niillä työkaluilla, joita käytetyt dependenssijäsentimet hyödyntävät.

Kahden kielen vertailu koneellisesti annotoitujen aineistojen perusteella on lähtökohteisesti ongelmallista, sillä eri jäsentimet toimivat usein jossain määrin eri periaatteiden mukaisesti ja tuottavat myös eri käsitteistöön nojaavia lopputuloksia. Yhtenä kiinnostavana ratkaisuna ongelmaan voidaan nähdä Universal Dependencies -projekti (<http://universaldependencies.org>)⁵⁹, jonka tarkoituksena on kehittää yli kielirajojen sovellettavia annotaatiomalleja: standardoidut merkinnät sanaluokasta, morfologisista ominaisuuksista, syntaktisista suhteista ja periaatteista, joiden mukaan syntaktisia rakenteita analysoidaan (Luotolahti, Kanerva, Laippala, Pyysalo, & Ginter 2015: 211). Tutkimusaineistoa kerättyäessä suomi oli yksi projektissa täysipainoisesti mukana olevista kielistä, mutta venäjään sovellettavia työkaluja ei vielä ollut saatavilla, minkä vuoksi projektin tuloksia ei varsinaisesti ole hyödynnetty tässä tutkimuksessa. On kuitenkin todettava, että tässä käytetty suomen kielen jäsentimen annotaatiomalli noudattaa Universal dependencies 1.0 -standardia. Lause 40 antaa esimerkin siitä, miltä suomen kielen jäsentimen

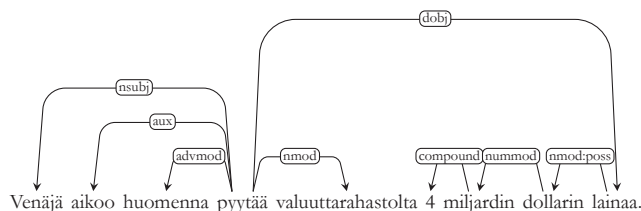
⁵⁷ Annotoinnilla viitataan tässä yhteydessä karkeasti ottaen siihen, että tekstien sisältämiin sanoihin merkitään niiden ominaisuuksia. Tarkemmin kirjallisissa korpuksissa yleensä käytettävistä erilaisista annotoinneista ks. (Gries & Berez 2017: 383–385).

⁵⁸ Jäsentimen lataaminen ja asennusohjeet: <http://turkunlp.github.io/Finnish-dep-parser/> (tarkistettu 22.4.2019)

⁵⁹ Tarkistettu 22.4.2019

tuottama annotointi näyttää. Lauseessa 41 puolestaan on esimerkki venäjän jäsentimen tuottamasta lopputuloksesta.

(40)

(41)

5.1.2.3 Kolmas vaihe

Kolmannessa aineiston keräämisen vaiheessa tutkimukseen valikoituneita ja annotoituja ajanilmauskonkordansseja suodatettiin edelleen kahdella tavalla.

5.1.2.3 Aineistoryhmien määrittelyjen tarkennus ja tutkimusdatan suodatus

Ensinnäkin aineistoa pyrittiin suodattamaan tarkemmin vastaamaan kunkin aineistoryhmän alempana osiossa 5.2 annettavia määritelmiä, mikä tapahtui liitteen 1 kohdissa 7 ja 8 linkitettyjen python-skriptien avulla. Tämä vaihe olisi voitu pitkälti saavuttaa myös tarkentamalla alkuperäisiä konkordanssikyselyitä, mutta toisaalta etenkin venäjän kansalliskorpuksen kyselykäyttöliittymä todettiin käyttömahdollisuuksiltaan rajalliseksi ja toisaalta monet aineistoryhmissä tarpeellisista lisärajausista havaittiin tarpeellisiksi vasta korpushakujen tuloksia tarkastellessa, jolloin oli yksinkertaisempaa suodattaa yhtenäisesti korpuksista jo ladattua dataa kuin ladata data uudestaan tarkennetuilla kyselyillä.

Konkordanssien tarkempi suodatus toteutettiin teknisesti siten, että korpuksista saadut annotoidut hakutulokset syötettiin conLL-muodossa (ks. esim. Telljohann, Heinrichs, Kübler, Zinsmeister, & Beck 2015: 157) SQL-tietokantaan, josta varsinaiset tutkimusaineistoon päätyneet lauseet suodatettiin edellä mainittujen python-skriptien suorittamien tietokantahakujen avulla. Näiden hakujen tuloksina syntynyt tutkimusdata siirrettiin lopulta R-tilasto-ohjelmalla luettavaan muotoon.⁶⁰ Tutkimusta tehdessä tästä R-muotoisesta datasta havaittiin vielä eräitä suodattamista kaipaavia piirteitä: esimerkiksi tiettyjen suomen muutosta ilmaisevien intransitiiviverbien kuten (*muuttua, kasvaa, väihetä*) havaittiin tulevan systemaattisesti tulkituksi suoran objektin saaviksi, joten tällaisen pääverbin sisältävät tapaukset poistettiin datasta. Tällaiset datan tarkkuuden parannukset toteutettiin R-skriptillä, joka on linkitetty liitteen 1 kohtaan 9. Samalla skriptillä toteutettiin myös kieltolauseiden karsiminen pois tutkimusdatasta (kieltolauseista ks. myös liitteen kohta 10).

5.1.2.3 Tutkimuksen syntaktisen rajauksen toteuttaminen

Toiseksi, edellisessä vaiheessa kuvattua koneellista syntaksin analyysia hyödynnettiin siten, että sen avulla lopulliseen tutkimusaineistoon suodatettiin mukaan ainoastaan lauseet, jotka täyttivät seuraavat ehdot (vrt. osio 4.2):

- Ehto 1: Lauseessa on oltava (nominatiivimuotoinen) subjekti, finiittiverbi ja objekti
- Ehto 2: Subjektin, verbin ja objektin keskinäisen järjestyksen on oltava SVO.
- Ehto 3: Ajanilmauksen on esiinnyttävä itsenäisenä, suoraan finiittiverbistä riippuvana lauseen elementtinä. Lisäksi on pystyttävä toteamaan, että myös subjekti ja objekti ovat kyseisen verbin dependenttejä.

Ehdon 2 tarkastelu koneellisen analyysin perusteella oli melko suoraviivaista: kun lauseesta oli eroteltu subjekti, objekti, verbi ja ajanilmaus ja varmistettu että subjekti, objekti ja ajanilmaus ovat verbin dependenttejä, voitiin niiden järjestys määrittää yksinkertaisesti vertaamalla jäsentimen kullekin sanalle antamia järjestysnumeroita (esimerkissä 40 sanalla *Venäjä* on järjestysnumero 1, sanalla *aikoo* numero 2 ja niin edelleen). Linkki vertailun teknisesti toteuttavaan koodiin on annettu liitteen 1 kohdassa 1.

⁶⁰Datasta on julkisesti saatavilla liitteen 1 kohdassa 11 annetun linkin kautta karsittu versio. Karsimisella tarkoitan sitä, että yksityisyydensuojaan ja tekijänoikeuksiin liittyvien ongelmien (edelliset koskevat lähinnä internetkorpusten, jälkimmäiset lehdistöcorpusten dataa) välttämiseksi datasta on poistettu varsinaiset esiintymiskontekstit ja jätetty vain numeerinen data sekä muun muassa ajanilmauksen sijainnista, pääverbistä, objektin ja subjektin tyypistä ym. kertovat tiedot.

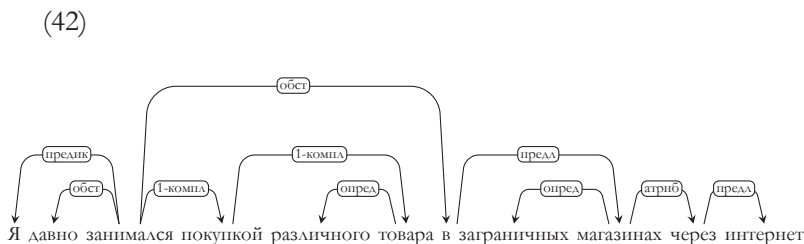

Ehtoihin 1 ja 3 liittyy enemmän hankaluuksia, joista ensimmäinen koskee lauseen objektin tunnistamista. Kuten esimerkeistä 40 ja 41 havaitaan, jäsentimet merkitsevät jokaiselle analysoitavan virkkeen sanalle *dependenssiroolin*. Subjektin määrittelemisen tällaisen dependenssiroolin perusteella on yksinkertaista: suomen jäsennin merkitsee nominatiivisubjekteille dependenssiroolin *nsubj*, venäjänkielinen puolestaan *npедук*. Esimerkissä 40 subjektiksi saadaan siis substantiivi *Венэжэ*, esimerkissä 41 pronomini *я*.

Objektin määrittelemisen on kuitenkin yksi niistä seikoista, jonka osalta käytetyt jäsentimet eroavat toisistaan. Suomen jäsennin sisältää koko lailla selkeän dependenssiroolin *obj*, mutta venäjän jäsentimellä vastaavaa kategoriaa ei ole. Sen sijaan venäjän jäsennin erottaa viisi eri tasoista luokkaa erilaisille verbin (tai esimerkiksi substantiivin) täydennyksille.⁶¹ *1-kompl*, *2-kompl*, *3-kompl*, *4-kompl* ja *5-kompl* (tämän merkintätavan juurista ks. Melčuk 1988). Tästä erosta johtuen olen tarkoituksella ymmärtänyt objektin käsitteen venäjän osalta jossain määrin suomea laajemmin. Venäjänkielisessä aineistossa ”objekteiksi” on luettu lähtökohtaisesti kaikki sellaiset *1-kompl*-dependenssiroolin saavat sanat jotka

- a) eivät ole jäsentimen analyysin mukaan adpositioita, verbejä, konjunktioita, partikleita tai adverbija
- b) riippuvat (alla selitettävin poikkeuksin) suoraan samasta finiittiverbistä kuin ajanilmaus ja subjektikin

Tämä tarkoittaa, että mukaan otettiin paitsi esimerkissä 41 *1-kompl*-roolin saanut puhtaan akkusatiivimuotoinen⁶² sana *итогу*, myös esimerkin 42 *покупкой*:

On kuitenkin huomattava, että esimerkissä 42 myös sana *товара* on analysoitu roolilla *1-kompl*. Tätä sanaa ei kuitenkin sellaisenaan laskettaisi objektiksi, koska se ei ole finiittiverbin vaan substantiivin dependentti.

Rajoitusta (a) käytettäessä huomattiin, että tälläkin tavalla määriteltynä venäjän *1-kompl*-kategoria oli vielä jossain määrin epätarkka. Tarkkuutta ja vertailukelpoisuutta

⁶¹Käytän nimitystä täydennys kuvaamaan verbin valenssin kannalta pakollista argumenttia; täydennysten sisarkäsite ovat määritteet, jotka ovat valenssin kannalta valinnaisia. (VISK, määritelmät)

⁶²Joskin tässä tapauksessa akkusatiivi on nominatiivin kaltainen.

suomeen lisättiin lopulta vielä siten, että muut kuin akkusatiivimuotoiset *1-kompl*-täydennykset rajoitettiin kattamaan vain tiettyjen yleisten instrumentaali-, genetiivi- ja datiivitäydennystä vaativien verbien dependentit. Linkit listoihin näistä verbeistä on annettu liitteen 2 kohdissa 3 – 5 ja tämän suodattimen tekninen toteutus kohdassa 12. Listat määriteltiin venäjää vieraana kielenä opiskeleville suunnattuja kielioppeja (Šeljakin 2006; Wade 2010) hyödyntäen ja niitä täydennettiin oman tietämykseni ja korpushakujen perusteella, kuitenkin siten, että mukaan otettiin ennen kaikkea verbejä, joiden vastineet suomessa saavat akkusatiivitäydennyksen. Listojen ei ole tarkoitus olla kattavia eikä niiden muodostustapa ollut tarkan systemaattinen – niiden tehtävänä oli ainoastaan varmistaa, että venäjänkieliseen aineistoon saadaan enemmän esimerkkejä kuin pelkät akkusatiivimuotoiset suorat *1-kompl*-komponentit mutta kuitenkin sikäli rajatusti, ettei mukaan tule tapauksia, jotka suomenkielisessä aineistossa olisivat tulleet analysoiduksi muuksi kuin objektiksi.

Kysymys *1-kompl*-merkinnällä annotoidun sanan pääsanasta vaatii vielä yhden tarkennuksen, joka liittyy edellä esitettyyn ehtoon 3. Esimerkissä 41 sana *umozu* ei nimittäin riipu samasta finiittiverbistä kuin ajanilmaus *zasmpa*. Itse asiassa *umozu* ei riipu finiittiverbistä lainkaan, vaan infinitiivimuodosta *nodobodumь*. Näissä tapauksissa lauseiden suodatusääntöjä tarkennettiin siten, että jos ajanilmauksen pääverbin dependenttinä

- a) ei ole objektia mutta
- b) on infinitiivimuotoinen verbi, jolla puolestaan on objekti (kuten esimerkissä 41)

infinitiivimuotoisen verbin objekti katsottiin lauseen objektiksi, vaikka sillä oli eri pääsana kuin ajanilmauksella ja vaikka pääsana oli infinitiivinen. Tämä tarkennus koskee vain venäjänkielisiä lauseita, sillä kuten esimerkistä 40 havaitaan, suomen jäsennin analysoi joka tapauksessa niin subjektin, objektin kuin ajanilmauksen riippuvaksi samasta verbistä. Suomen jäsentimeen liittyy kuitenkin toinen tähdennys: kuten esimerkistä 40 nähdään, apuverbitapauksissa ajanilmauksen, subjektin ja objektin kaikkien pääverbiksi on analysoitu infinitiivimuoto, jonka dependentiksi myös lauseen finiittiverbi on luettu. Näissä tapauksissa toimittiin siten, että mikäli

- a) ajanilmaus on infinitiivimuotoisen verbin dependentti ja
- b) saman infinitiivimuotoisen verbin dependenttinä on finiittiverbi

lause otettiin mukaan tutkimukseen. Linkki tämän rajauksen tarkempaan toteutukseen on liitteen 1 kohdassa 6.

Ehdosta 3 on vielä todettava, että sen avulla pyrittiin karsimaan pois tapaukset, joissa ajanilmaus on esimerkiksi partisippiimuodon dependentti, kuten lauseessa *Eilen järjestetyn*

taphtuman osallistajat olivat kotoisin kymmenestä eri maasta (vrt. myös edellä esitelty CQL-lauseke, jolla pyrittiin samaan päämäärään).

5.1.2.4 Erottamisprosessin tarkkuuden arviointia

Edellä lueteltujen kolmen vaiheen tarkoituksena oli tuottaa mahdollisimman vertailukelpoiset suomen- ja venäjänkieliset aineistot sellaisista myönteisistä SVO-lauseista, joissa ajanilmaus on pääverbin suora dependentti. Aineiston lopullisena muotona ovat seuraavassa luvussa tarkemmin käsiteltävät 50 aineistoryhmää, jotka yhteenlaskettuna kattavat 80 723 suomen- ja 70 046 venäjänkielistä tapausta.

Tutkimusaineistoa kerätessä pyrittiin tuottamaan niin suuri määrä esimerkkitapauksia, että niiden käsittely automaattisen jäsennyksen keinoin ja hyödyntäminen tilastollisissa päätelmissä olisi mielekästä. On kuitenkin kysyttävä, kuinka suuressa osassa tapauksia lopulliseen tutkimusaineistoon päätynyt materiaali on tullut oikein analysoiduksi – toisin sanoen, kuinka suurella todennäköisyydellä esimerkiksi S3-sijaintiin määritelty L1a-aineistoryhmän tapaus todella on S3-sijoittunut L1a-aineistoryhmän tapaus.

Tutkimusaineiston keräämisprosessi oli altis ennen muuta kahdenlaisille annotointivirheille. Ensinnäkin, on mahdollista, että aineistoryhmien sisältö poikkeaa halutusta esimerkiksi siten, että aineistoon valikoitunut ajanilmaus on ominaisuuksiltaan vääränlainen tai ei lainkaan ole esimerkiksi adverbiaali. Esimerkiksi etsittäessä suomen duratiiviseen ekstensioon viittaavaa ilmausta *tunnin* (kuten lauseessa *Aatos pelasi tunnin jalkapalloa*) aineistoon on voinut päätyä lause *Opettaja kannatti tunnin siirtämistä seuraavaan päivään*, jossa sananmuotoa *tunnin* on käytetty konkreettiseen referenttiin viittaavana *kannattaa*-verbin objektina eikä niinkään ajanilmauksena. Huomattakoon kuitenkin, että etenkin monilla adverbisillä ajanilmauksilla on sekä temporaalisia että ei-temporaalisia merkityksiä, joiden automaattinen erottelu ei tavallisesti ole mahdollista – esimerkiksi *silloin*-sanaa käytetään usein ilmaisemaan ennemmin kausaalisuutta kuin ajankohtaa (vrt. esimerkit osiossa 8.2.2.3). Tällaisia ei-ajallisia merkityksiä ei ole pyritty tietoisesti karsimaan pois eikä niiden ilmenemistä aineistossa katsota virheeksi.

Toinen potentiaalinen virhelähde on, että automaattiseen analyysiin käytetyt jäsentimet ovat analysoineet jonkin lauseen syntaktisen rakenteen väärin. Tällaiset virheet ovat odotuksenmukaisia, sillä jäsenninten tarkkuuden ei oletetakaan olevan sataa prosenttia. Jäsenninten tarkkuuden mittaamiseen voidaan käyttää muun muassa LAS-mittaria (*labeled attachment score*), joka tarkoittaa karkeasti ottaen oikein annotoitujen⁶³ saneiden suh-

⁶³Oikein annotoidulla tarkoitetaan sanetta, jonka dependenssirooli ja pääsana on annotoitu oikein.

detta kaikkiin saneisiin. Tällä mittarilla mitattuna suomenkielisen aineiston analysointiin käytetty jäsennin on (tässä käytettyä varhaisemmalla versiolla) saavuttanut tarkkuuden 81 % (Haverinen ym. 2014: 529) ja venäjän jäsennin tarkkuuden 82,3% (Sharoff & Nivre 2011: 8). On kuitenkin otettava huomioon, että tähän tutkimukseen kerättävän datan kannalta jäsentimiltä vaaditaan vain tietyntyyppisten, vaiheessa 1 määriteltyjen ajanilmauksen sisältävien lauseiden oikein tunnistamista, ja niitä käytetään suodattamaan vain SVO-lauseita, mikä saattaa vaikuttaa positiivisesti tarkkuuteen. Toisin sanoen, LAS-mittarista poiketen tämän tutkimuksen kannalta onnistunut jäsenitys ei vaadi jokaisen, vaan ainoastaan tiettyjen kriittisten (predikaattiverbi, ajanilmaus, subjekti, objekti) saneiden onnistunutta analysointia. Lisäksi tavoitteena on ennemminkin suuri tarkkuus kuin suuri saanti: oleellista on, että mukaan tulevat tapaukset ovat mahdollisimman pitkälle oikein analysoituja. Se, että tutkimuksen ulkopuolelle jää tapauksia, toki heikentää saantia, mutta toisaalta edellä esitetyt luvut osoittavat, että aineistoa on silti runsaasti.

Tutkimukseen päätyneessä aineistossa oletettiin siis olevan jonkin verran virheitä, mahdollisesti kuitenkin vähemmän kuin mitä syntaktisten jäsenninten LAS-lukemat antaisivat ymmärtää. Todellisen tarkkuuden arvioimiseksi valmiista tutkimusaineistosta otettiin yhteensä 1000 (500 kpl / kieli) lausetta kattanut satunnaisotanta. Jokainen satunnaisotannan esimerkki käytiin läpi siten, että kustakin esimerkistä arvioitiin, kelpasiko se kuvaamansa kategorian edustajaksi – toisin sanoen, voitiinko esimerkiksi S3-sijaintiin määriteltyä L1a-aineistoryhmän tapausta todella pitää S3-sijoittuneena L1a-tapauksena. Analyysin tarkentamiseksi ensimmäisellä kerralla hyväksytyksi tulleet tapaukset käytiin läpi vielä toiseen kertaan. Esimerkkien hyväksyttävyyden arviointi tehtiin sikäli tiukasti, että muun muassa lause *Uuden pääministerin olisi nyt vietävä Puola ulos poliittisesta kriisistä*, katsottiin muun kuin nominatiivimuotoisen subjektinsa takia annotointivirheeksi, vaikka se sinänsä sopisi hyvin tutkimusaineistoon ja antaisi luultavasti luotettavan kuvan ajanilmauksen sijainnista.

Tarkkuusanalyysin lopputulos on esitetty taulukossa 4.

Taulukko 4: Erottamisprosessin tarkkuustestin tulokset

	oikein	väärin	tarkkuus
suomi	439	61	87,8 %
venäjä	440	60	88,0 %

Taulukosta 4 käy ilmi, että niin suomen kuin venäjänkin osalta oikein analysoitujen tapausten osuus on melko korkea (odotetusti edellä mainittuja jäsenninten LAS-arvoja korkeampi), eikä kielten välillä itse asiassa ole juuri minkäänlaista eroa. Tutkimusaineistoon liittyy siis jonkin verran epätarkkuutta, mutta epätarkkuuden osuus on

odotuksenmukainen eikä nähdäkseni nyt käsillä olevan kokoisessa aineistossa häiritsevä. Epätarkkuus voidaan nähdä kaikkeen empiiriseen tutkimukseen liittyvänä mittausvirheenä, jonka olemassaolo erityisesti tässä tutkimuksessa käytettävässä tilastollisen päättelyn muodossa, bayesiläisissä menetelmissä (ks. osio 6.1), on ymmärrettävissä päättelyprosessiin luonnollisesti kuuluvana epävarmuutena. Aineistossa olevat epätarkkuudet tulevat luvuissa 7 – 9 esille lähinnä käsiteltäessä erityisen harvinaisia kategorioita, joihin päätyneet tapaukset ovat monesti selitettävissä jäsentimeen tai ilmauksia suodattaneeseen hakulausekkeeseen liittyvinä virheinä.

5.2 Aineistoryhmät

Tutkimusaineiston perusyksiköksi muodostuivat siis edellä kuvatun prosessin perusteella aineistoryhmiksi kutsumani ilmausjoukot, joiden tarkoituksena on mahdollisimman monipuolisesti edustaa suomen- ja venäjänkielisissä teksteissä esiintyviä ajanilmauksia. Tässä osiossa kukin näistä aineistoryhmistä ja niihin johtaneet valintakriteerit käydään läpi.

Käytin edellä kokonaisen luvun ajanilmausten luokitteluun kolmesta eri näkökulmasta, jotta tutkimukseen osattaisiin valita mahdollisimman monia erilaisia ajanilmauksia ja jotta mahdollisimman moni ajanilmaustyyppi tulisi tutkimuksessa edustetuksi. Kuten luokitteluja tehdessä todettiin, pyrkimyksenä oli keskittyä ilmauksiin, jotka olisivat mahdollisimman samanlaisina edustettuna niin suomessa kuin venäjässäkin. Kun luokitteluiden pohjalta ryhdyttiin rakentamaan konkreettisista, korpuksesta haettavissa olevista sanoista muodostuvia aineistoryhmiä, törmättiin kuitenkin myös jonkin verran rajoituksiin siinä, minkä ilmausten käyttäminen on mahdollista. Näitä rajoituksia on selvennetty alempana kunkin aineistoryhmän kohdalla tarkemmin. Lisäksi osiossa 4.2 mainitut syntaktiset rajoitukset (muun muassa se, ettei aineistoon valittu lainkaan kieltolauseita) kaventavat mahdollisten ilmausten joukkoa.

Onkin syytä korostaa, ettei tarkoitukseni ole kuvata kaikkia mahdollisia ajanilmauksia eikä välttämättä edes edustavaa otosta, vaan ennen kaikkea vain suurta joukkoa erilaisia ilmauksia. Tässä kuvattavien aineistoryhmien roolina on tuottaa luvussa 6 muodostettavaa tilastollista mallia varten riittävä joukko toisistaan poikkeavia tapauksia, joilla on riittävä määrä sellaisia ominaisuuksia, joiden avulla suomen ja venäjän välillä havaittavien erojen taustalla olevista syistä voidaan saada vihjeitä. Edelleen, tarkoitukseni ei ole aukottomasti selittää kaikkia suomen ja venäjän välillä mahdollisesti olevia eroja ja yhtä-

läisyyksiä vaan pikemminkin löytää yleisemmän tason suuntaviivat sille, minkä tyyppiset erot ovat tavallisia ja mille osa-alueille erot tavallisesti sijoittuvat.

5.2.1 Aineistoryhmien muodostusprosessi

Ensimmäinen luvussa 2 esitelty ajanilmausten luokittelunäkökulma koski aikaa ilmaisevien konstruktien muoto-osaa eli niitä kielenaineiksia, joista ilmauksia suomessa ja venäjässä rakennetaan. Ajanilmauksista erotettiin omaksi joukokseen kanonisiin ajanilmauksiin perustuvat tapaukset, joiden sisällä tehtiin lisäksi jako positionaalsiin (kuten *maanantai*) ja ei-positionaalsiin ilmauksiin. Kanonisia ajanyksiköiden lisäksi eroteltiin toisaalta tapahtumiin ja juhlapäiviin sekä *aika*-sanaan perustuvat tapaukset sekä toisaalta yksittäisten adverbien tai pronomien muodostama laaja joukko. Adverbeista mainittiin erikseen *eilen*, *tänään* ja *huomenna*, joita nimitän kokoavasti myös termillä deiktiset päivännimet. Lisäksi tutkimuksen ulkopuolelle todettiin jäävät kompleksisemmat rakenteet kuten aikaa ilmaisevat sivulauseet.

Ensimmäinen askel mahdollisimman kattavan ajanilmausjoukon muodostamisessa oli saada mukaan ilmauksia kaikista yllä luetelluista, muodostustavaltaan eroavista alajoukoista. Toinen askel oli tutkia osiossa 2.2.2 esiteltyjä semanttisia funktioita alaryhmineen ja pyrkiä löytämään edustajia jokaiselle kuviossa 1 esitetyn puukuvaimen haaralle.

Semanttiset funktiot jaettiin edellä kolmeen pääluokkaan, L-, F- ja E-funktioihin, joista etenkin L- ja E-funktiot voitiin edelleen jakaa moniin alaluokkiin. F-funktiosta osiossa 2.2.2.2 esitetty alajako erosi sikäli L- ja E-funktioiden tarkemmista luokista, että luetellut alaryhmät eivät niinkään ole tarkempia semanttisia ominaisuuksia vaan ennemmin muodostustapaan liittyviä. Tästä johtuen F-funktion alaluokat on otettu huomioon aineistoryhmiä muodostettaessa aineiston paremman kattavuuden ja monimuotoisuuden saavuttamiseksi, mutta tutkimuksen varsinaisessa tilastollisessa mallissa (ks. luku 6) F-funktioita käsitellään yhtenä kategoriana.

F-funktion mainittuja alaluokkia olivat toisaalta *joka*-sanat, toisaalta *kerta*-sanat sisältävät ilmaukset, viikonpäiviin liittyvät ilmaukset tyyppiä *maanantaisin* sekä adverbi-ilmaukset, jotka jaoteltiin erikseen taajuutta korostaviin (kuten *usein*), harvuutta korostaviin tai neutraaleihin (*joskus*, *harvoin*) sekä epämääräisiin (*yleensä*). L-funktio puolestaan jaettiin kehyksiin (kuten *viime viikolla*), ja punktuaalisiin simultaanisiin (*kello kahdelta*), sekventiaalsiin (*joulun jälkeen*), sekventiaalis-duratiivisiin (*tammikuusta asti*) ja ajallista etäisyyttä ilmaiseviin (*kuukauden päästä*) tapauksiin. E-funktion alaluokkia olivat myönteistä (*tunnin*) ja kielteistä (*kahteen tuntiin*) duratiivista ekstensiota ilmaisevat,

varsinaista (*kolmessa kuukaudessa*) ja jatkuvaa (*viime vuoden aikana*) resultatiivista ekstensiota ilmaisevat sekä ajallista päämäärä (*kolmeksi vuodeksi*), aikaa ja tapaa ilmaisevat (*nopeasti*) ja metatason ekstensiota ilmaisevat (*kilpailu siirrettiin keskiviikkoon*).

Edellä mainituista luokista tutkimuksen ulkopuolelle jätettiin luvussa 4.2 esitetyn syntaktisen rajauksen perusteella kieltoduratiivit sekä toisaalta metatason ekstensio, jota edustavien ilmausten katsottiin luonteeltaan olevan sikäli muista erottuvia ja toisaalta käytöltään rajattuja, ettei niiden mukaan ottamista nähty mielekkäänä. Kolmen pääfunktion lisäksi mukaan tutkimukseen otettiin presuppositionaalinen ja likimääräinen funktio, joita ei erikseen jaettu alaluokkiin. Huomattakoon, että likimääräistä funktiota edustavat ilmaukset (kuten *viiden maissa*) voidaan toisella tasolla tulkita myös simultaanisiksi, mutta niitä käsitellään tilastollisessa mallissa omana luokkana.

Osiossa 2.2.3 tarkastellun referentiaalisuuden huomioon ottaminen aineistoryhmissä osoittautui hankalammaksi kuin kahden ensimmäisen ennen kaikkea siitä syystä, ettei referentiaalisuuden määrittelemisen sekä referentiaalisten ja ei-referentiaalisten tapausten erottelu korpuserästä haastaviksi kyselyiksi ole yksiselitteistä (ks. myös tähän liittyvät huomiot osiossa 6.2.1). Referentiaalisuutta pyrittiin kuitenkin saamaan aineistossa edustetuksi toisaalta muodostamalla referentiaalinen/ei-referentiaalinen-pareja kuten oletettavasti ei-referentiaalinen *viikon* ja oletettavasti referentiaalinen *koko viikon*, toisaalta ottamalla tutkimukseen mukaan puhehetkeen viittaavia (deiktisiä) adverbeja kuten *eilen*, *nyt* ja *äskettäin* ja lisäksi vielä erikseen anaforisesti ankkuroivia ilmauksia kuten *sii-tä asti*. Tilastollisen mallin kannalta ensiksi mainitun kaltaisilla pareilla ei juuri havaittu selitysvoimaa, joten referentiaalisuutta tarkasteltiin lopulta deiktisten adverbien ja anaforisten ilmausten kategorioiden avulla.

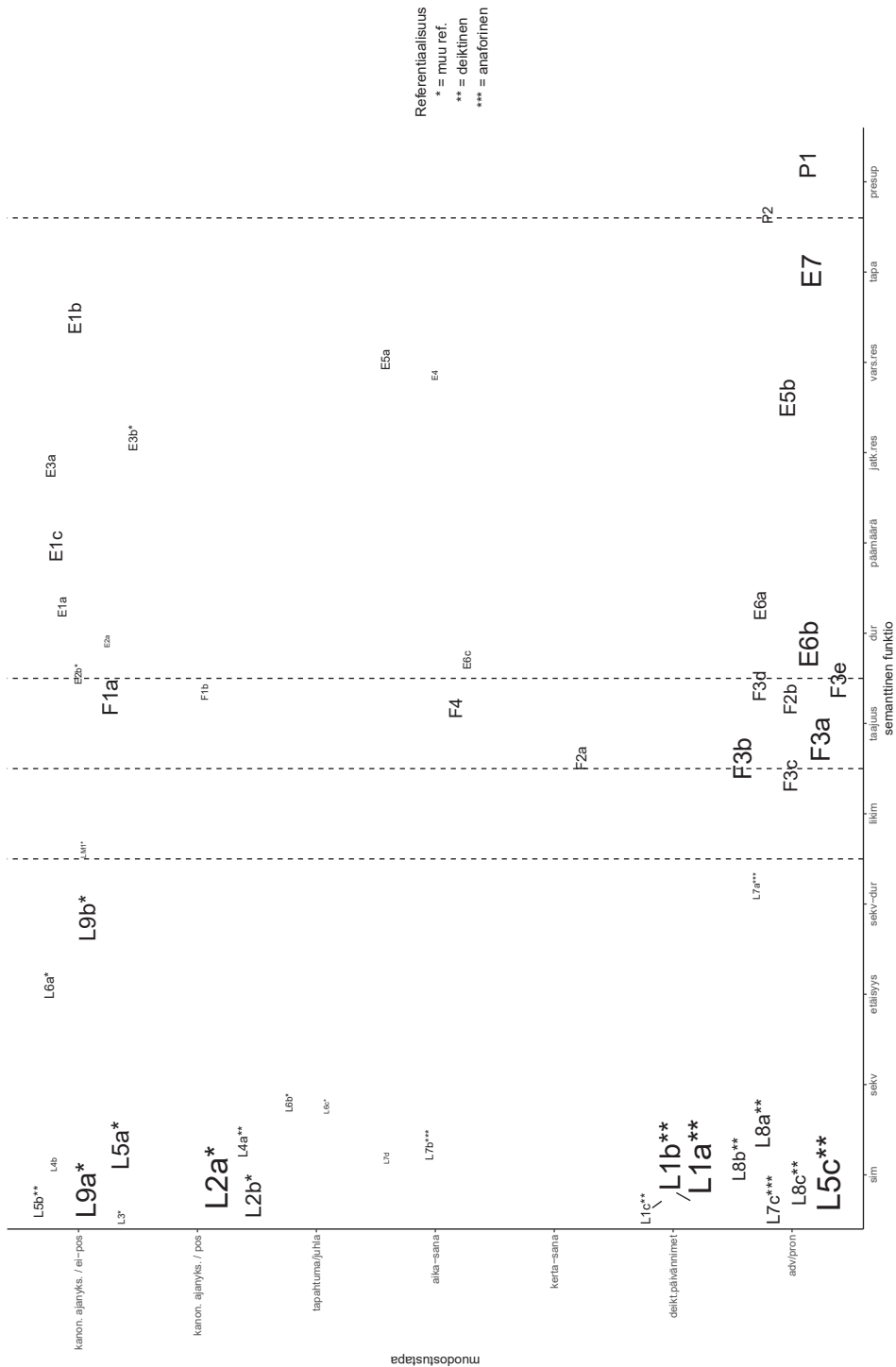
Edellä kuvatun prosessin myötä tutkimukseen valikoitui lopulta kaikkiaan 50 aineistoryhmää. Viittaamisen helpottamiseksi ryhmille annettiin lyhyet koodit, jotka muodostettiin liittämällä semanttisen funktion mukaista pääryhmää kuvaavaan isoon kirjaimen (*L, F, E, LM* tai *P*) numero. Ryhmät, joilla on jokin selkeä yhdistävä tekijä (esimerkiksi *vuosi-* tai *rod-*sanat sisältävät *L*-funktioita edustavat ryhmät *L9a* ja *L9b*), liitettiin saman iso kirjain + numero -koodin alle ja erotettiin toisistaan pienaakkosin. Ryhmien tarkat kuvaukset on esitetty seuraavassa osiossa, mutta luvun 2 luokitteluiden operationalisointi konkreettisiksi aineistoryhmiksi on tiivistetty jo tässä kohden alla olevaan kuvioon 5.

Kuvion 5 tarkoitus on mallintaa sitä, miten hyvin aineistoryhmien valinnassa on onnistuttu poimimaan tutkimukseen mukaan ilmauksia koko luvun 2 määrittelemältä ajan-ilmausten kirjoilta sekä toisaalta sitä, mitkä osa-alueet ovat saaneet muita selkeämmän painotuksen. Kuvion *x*-akselille on kuvattu semanttiset funktiot⁶⁴ siten, kuin ne luvun 6 tilastollisessa mallissa on otettu huomioon ja *y*-akselille puolestaan muodostustapaan

⁶⁴Funktioiden nimistä tässä ja jäljempänä tutkimuksessa käytetyistä lyhenteistä ks. tutkimuksen alussa esitetty lista.

perustuvat alaluokat. Lisäksi eri ryhmien suhtautuminen referentiaalisuuteen on esitetty merkinnöillä *, ** ja ***. Kunkin ryhmän nimen koko on suhteessa siihen, kuinka monta tapausta ryhmään kuuluu.

Kuvio 5: Tutkimuksen aineistiryhmien suhtautuminen luvussa 2 määriteltyihin luokittelunäkökulmiin

Huomattakoon, että aineistoryhmien nimien sijaintiin koordinaatistossa on kuviossa 5 lisätty satunnaista hajontaa sen tähden, että ne eivät peittäisi toisiaan – todellisuudessa esimerkiksi L1b-ryhmä (*tänään/ceзodua*-sanat) on yksselitteisesti simultaaninen eikä sijaitse simultaanisuuden ja sekventiaalisuuden välimaastossa.

Kuviosta 5 käy ilmi, että aineisto on jossain määrin painottunut L-funktiota edustaviin, ennen kaikkea simultaanisiin ilmauksiin. Tämä on sikäli luonnollinen painotus, että kuten jo aiemmin mainittiin, lokalisoiva funktio vaikuttaisi esimerkiksi pro gradu -työssäni tehtyjen havaintojen perusteella (Härme 2012: 36) selvästi yleisimmältä ja F-funktio puolestaan harvinaisimmalta. Toinen huomionarvoinen havainto on, että F-funktioon liittyy muita funktioita enemmän adverbeja. Lisäksi on todettava (vrt. osio 2.2.3.1), että myös referentiaalisuus on linkittynyt ennen muuta lokalisoivaan funktioon, tämän sisällä vielä tarkemmin ottaen simultaaniseen alaluokkaan.

Kuten tässä osiossa on jo useasti korostettu, tutkimusaineiston muodostamisessa tärkeimpänä päämääränä oli koota sellainen joukko ilmauksia, joka mahdollisimman monimuotoisesti edustaisi erilaisia luvun 2 alussa annettujen määritelmien mukaisia ajanilmauksia. Monimuotoisuus on pyritty varmistamaan ottamalla systemaattisesti mukaan ilmauksia niin monesta luvussa 2 esitellyssä eri ilmaustyyppistä kuin mahdollista. Päätettäessä niitä konkreettisia sanoja ja lausekkeita, jotka kunkin aineistoryhmän muodostavat, ei kuitenkaan ole noudatettu tiettyä eksaktia valintajärjestelmää, vaan valittu oman intuition perusteella ilmauksia, jotka täyttävät seuraavat kriteerit:

1. Ilmaukselle on löydettävissä riittävän samanlaiset ja korpuksista haettavissa olevat edustajat kummastakin tutkittavasta kielestä.
2. Ilmaus on frekvenssiltään riittävän yleinen. Riittävä frekvenssi on määritelty tutkimalla, kuinka paljon ilmauksia aineistoryhmään jää, kun sanat on haettu lähdekorpuksista ja suodatettu osiossa 5.1.2 kuvattujen vaiheiden mukaisesti. Tapauksille, joissa lopulliseen tutkimusaineistoon valikoituneita ilmauksia on jäänyt alle sata, on pyritty löytämään frekventimpiä, samalla tavalla luvun 2 luokitteluihin suhtautuvia vaihtoehtoja, mutta joissakin tilanteissa (selkeimpänä esimerkkinä suomen *siitä asti*-ilmaukset, joista tarkemmin alla osiossa 5.2.2.7) on jouduttu tyytymään ainoastaan muutamaan kymmeneen esiintymään. Tutkimukseen ei siis ole pyritty järjestelmällisesti valikoimaan kaikkein frekventeimpiä kustakin ajanilmaustyyppistä, vaan ennen kaikkea saamaan kustakin tyyppistä ylipäättään edustaja, toki mieluummin tavallinen kuin harvinainen.
3. Valintaprosessissa painotettiin myös sitä, mitkä ilmaukset ovat saaneet huomiota aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa. Yksi selkeä esimerkki ovat venäjän *menep-* ja *ceiуac*-sanat, joita koskevaa kirjallisuutta on tarkemmin lueteltu osiossa 8.2.2.3.

Aineistoryhmät on luokiteltu seuraavassa kolmen semanttisten funktioiden yläluokan mukaan siten, että osio 5.2.2 kattaa L-funktiota, osio 5.2.3 F-funktiota, osio 5.2.4 E-funktiota sekä osio 5.2.5 muita semanttisia funktioita edustavat tapaukset. Huomattakoon, että ryhmien sisällön nopeaa tarkistusta varten tutkimuksen alussa on erikseen annettu myös lyhyet, yhdestä ilmauksesta koostuvat esimerkit.

5.2.2 L-funktiota edustavat aineistoryhmät

Niin kuin kuviosta 5 ja osiosta 2.2.2.1 on käynyt ilmi, L-funktio on semanttisista funktioista yleisin ja aineistossa laajimmin edustettuna: sitä edustaa kaikkiaan 23 ryhmää. Nämä valikoitiin siten, että mukaan pyrittiin saamaan edustajia toisaalta kustakin lokalisoivan funktion alaluokasta, toisaalta mahdollisimman monesta osioissa 2.2.1 ja 2.2.3 esitellystä mudostustavan ja referentiaalisuuden kategoriasta.

Jos tarkastellaan muodustustapaan liittyen ensin kanonisiin ajanyksiköihin perustuvia ilmauksia, voidaan todeta, että positionaalisia ilmauksia edustavat ryhmät L2a–b ja L4a, ei-positionaalisia ryhmät L5a, L9a ja L9b (suoraan luonnon sykleihin perustuvat yksiköt kuten *vuosi*) sekä ryhmät L3, L4b ja L5b (edelleen johdetut yksiköt kuten *viikko*). Muut kuin kanonisiin yksiköihin perustuvat ilmaukset ovat edustettuina siten, ryhmät L7d ja L7b edustavat *aika*-sanaan ja ryhmät L6b–c juhlapäiviin tai tapahtumiin perustuvia tapauksia. Adverbi-ilmauksista deiktiset päivännimet on koottu ryhmiin L1a–L1c, muita adverbi-/pronominitapauksia taas ryhmiin L5c sekä L8a–c.

Referentiaalisuuden kannalta tarkasteltuna tutkimusta varten rakennetut L-funktiota edustavat aineistoryhmät jakautuvat niin, että ryhmät L7a–L7c edustavat anaforisesti ankkuroivia, ryhmät L1a–c, L5a–c ja L8a–c puhehetkeen ankkuroivia ja ryhmät L2a–b, L3, L9d muulla tavoin referentiaalisia ajanilmauksia.

Ryhmiiin liittyvät tarkemmat hakukriteerit sekä kunkin ryhmän kielikohtaiset kokonaismäärät on esitetty seuraavissa alaluvuissa.

5.2.2.1 L1a, L1b, L1c

Taulukko 5: Aineistoryhmiin L1a, L1b ja L1c kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
L1a	eilen	вчера
L1b	tänään	сегодня
L1c	huomenna	завтра

L1-ryhmät edustavat kolmea tavallisinta deiktistä päivänimeä. Korpuksista etsittävien ilmausten valitseminen L1-ryhmiin oli suoraviivaista, koska niin suomessa, venäjässä kuin oletettavasti paljon laajemmallakin tasolla nämä ilmaukset ovat selkeästi rajattavissa yksittäisiin adverbilekseemeihin. Tarkemmalta semanttiselta funktioltaan kaikki ryhmät voidaan luokitella simultaanisen funktion edustajiksi. Viitepisteiden kannalta voidaan todeta, että kaikki tässä mainitut ilmaukset ovat puhehetkeen ankkuroivia referentiaalisia ilmauksia, mikä on kuviossa 5 osoitettu **-merkinnällä.

L1a–L1c-ryhmien ilmaisuja etsittäessä aineistosta pyrittiin hakemaan ainoastaan itseenäisesti aikaa ilmaisevat tapaukset. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi ilmaukset *eilen viideltä*, *eilen aamulla* ja *eilen kello kaksi* on jätetty korpushakujen ulkopuolelle.

Kunkin ryhmän suhtautuminen osioissa 2.2.1–2.2.3 esitettyihin luokittelunäkökulmiin on listattu taulukkoon 6. Luokittelunäkökulmia on tässä ja muissa vastaavissa taulukoissa kuvattu nimillä muodostustapa, semanttinen funktio ja referentiaalisuus. Taulukon viimeiset sarakkeet kertovat, kuinka monta suomen- ja kuinka monta venäjänkielistä tapausta tutkimukseen kaikkiaan päätyi lauseiden suodattamisen jälkeen (vrt. tutkimusvaiheiden kuvaus osiossa 5.1.2).

Taulukko 6: Ryhmien L1a, L1b ja L1c tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
L1a	deikt. päivännimet	L / sim	deikt.	3192	3945
L1b	deikt. päivännimet	L / sim	deikt.	2787	3531
L1c	deikt. päivännimet	L / sim	deikt.	659	1258

5.2.2.2 L2a, L2b

Taulukko 7: Aineistoryhmiin L2a ja L2b kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
L2a	tiistaina, keskiviikkona, torstaina	во вторник, в среду, в четверг
L2b	maaliskuussa, lokakuussa	в марте, в октябре

Ryhmät L2a ja L2b valittiin edustamaan kahta selkeimmin positionaalista ilmausjoukkoa, viikonpäiviä ja kuukausia. L2-ryhmät ovat lähtökohtaisesti referentiaalisia ilmaisuja, joskin se, miten ne aikajanalle ankkuroidaan, vaihtelee. Toisaalta esimerkiksi *tiistaina* saattaa kytkeytyä puhe- tai kirjoitushetkeen, jos puhujan tai kirjoittajan tarkoituksena on viitata tätä hetkeä lähimpään (joko menneeseen tai tulevaan) tiistaipäivään. Toisaalta kyseessä voi olla jonkin aiemmassa diskurssissa määritellyn viikon tiistai.

Myös näiden ryhmien tapauksessa hakutuloksista pyrittiin karsimaan pois epäitsenäiset tapaukset kuten *tiistaina aamulla*. Huomattakoon, että niin kuin yllä olevasta taulukosta käy ilmi, mukaan ei valittu kaikkia mahdollisia viikonpäiviä ja kuukausia, vaan ainoastaan yllä luetellut kolme päivää ja kaksi kuukautta. Tämä rajoitus tehtiin, koska niin viikonpäiviä kuin kuukausia edustavia L-funktioita tapauksia oli korpuksissa niin paljon, että osiossa 5.1.2 mainittu 20 000 korpusesiintymän raja rikkoutui nopeasti. Rajaamalla mukaan vain joitakin viikonpäiviä ja kuukausia aineistoryhmistä saatiin suhteessa sopivamman kokoiset kuin jos mukaan olisi otettu kaikki mahdolliset viikonpäivät tai varsinkaan kuukaudet. Ryhmien tarkemmat ominaisuudet ja tällä tavoin saadut lopulliset, suodatetut esiintymämäärät on lueteltu taulukossa 8.

Taulukko 8: Ryhmien L2a ja L2b tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
L2a	kanon. ajanyksiköt / pos	L. / sim	muu	4361	2685
L2b	kanon. ajanyksiköt / pos	L. / sim	muu	3172	1260

5.2.2.3 L3

Taulukko 9: Aineistoryhmään L3 kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
L3	kahdelta, kolmelta ... kahdeltatoista	в два часа, в три часа... в двенадцать часов

Ryhmä L3 sisältää tasatuntisiin kellonaikoihin viittaavat ilmaisut. Nämäkin ovat luonteeltaan simultaanisia, mutta viittaavat edellisistä ryhmistä poiketen selkeän punktuaalisesti ajalliseen viitepisteeseensä eivätkä kehyksisesti koko tiettyyn ajanjaksoon. Samalla ilmaukset eivät ankkuroi referenttiään suhteessa puhehetkeen, vaan ennemminkin suoraan absoluuttiselle aikajanalle. Kolme pistettä yllä olevassa taulukossa merkitsee sitä, että mukana ovat kaikki luvut kahden ja kahdentoista väliltä (yksi on jätetty pois sen takia, että venäjässä kello yhteen viitataan tavallisesti ilman numeroa, pelkästään sanalla *час*, ‘tunti’).

Hakutuloksista on karsittu ilmaukset tyyppiä *kahdelta aamulla*, *kahdelta illalla*. Tarkemmat tiedot on esitetty taulukossa 10.

Taulukko 10: Ryhmän L3 tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
L3	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	L / sim	muu	279	452

5.2.2.4 L4a, L4b

Taulukko 11: Aineistoryhmiin L4a ja L4b kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
L4a	aamulla, illalla	утром, вечером
L4b	yhtenä aamuna/päivänä/iltana	однажды утром / вечером / днём

Ryhmä L4a on samantapainen kuin L1-ryhmät siinä, että se kattaa (tavallisesti) puhehetkeen ankkuroituja simultaanisia ilmauksia, jotka lokalisoivat tapahtumia kehyksisesti tie-

tyn ajanjakson sisään. Lisäksi L4a on L2-ryhmien ohella yksi tutkimusaineiston positionaalisista aineistoryhmistä, sikäli kuin *aamu* ja *ilta* nähdään päivää jaottelevina ajanyksiköinä.⁶⁵ Ryhmä L4b on puolestaan valittu tutkimukseen mahdollisena esimerkkinä ajallisesti ankkuroimattomasta (ei-referentiaalisesta) ilmauksesta. L4-ilmausten morfologisesta rakenteesta on syytä nostaa se esille osiossa 2.2.2.1 mainittu seikka, että venäjän *ymptom* ja *veuepom* on tapana analysoida leksikaalistuneiksi adverbiksi, vaikka ne onkin alun perin muodostettu instrumentaalin sijapäätteellä substantiiveista *ympo* ja *veuep*. Kieltenvälisen vertailun helpottamiseksi tulkitsemme tästä huolimatta myös venäjän L4-ilmaukset nominaalisiksi⁶⁶, mitä puoltaa sekin, että aineistossa on myös selvästi ei-leksikaalistuneita tapauksia kuten luvussa 9.2.4 annettu esimerkki 466 osoittaa.

Myös ryhmän L4a ilmauksissa on pyritty itsenäisyyteen karsimalla esiintymät tyyppiä *aamulla viideltä* ja *eilen aamulla*. Ryhmien tarkemmat tiedot on esitetty taulukossa 12. Huomattakoon, että L4b:tä ei ole merkitty positionaaliseksi, koska L4b-tapauksissa ajanilmaukset viittaavat ajallisiin referentteihin yksilöinä eivätkä osana rajattua joukkoa.

Taulukko 12: Ryhmien L4a ja L4b tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
L4a	kanon. ajanyksiköt / pos	L. / sim	deikt.	1231	506
L4b	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	L. / sim	ei	288	48

5.2.2.5 L5a, L5b, L5c

Taulukko 13: Aineistoryhmiin L5a, L5b ja L5c kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
L5a	viime vuonna	в прошлом году
L5b	viime viikolla	на прошлой неделе, в прошлом году
L5c	hiljattain/äskettäin	недавно

⁶⁵Tarkemmin päivän jaottelevista suomessa ja venäjässä ks. Härme (2017).

⁶⁶Kuten osiossa 6.2.1 huomautetaan, nominaalisuus sinänsä ymmärretään tutkimuksen tilastollisen mallin kontekstissa laajasti adverbisuuden vastakohtana, niin että se kattaa varsinaisten substantiivilausekkeiden lisäksi myös adpositioliusekkeet sekä alempana F-funktion yhteydessä käsiteltävät kvanttoritapaukset tyyppiä *kaksi kertaa*.

Myös L5-ryhmät edustavat simultaanista L-funktiota, ja ne kaikki voidaan tarkemmin jaotella kehyksisesti lokalisoiduiksi, joskin ryhmän L5a voi joissain tapauksissa tulkita myös punktuaaliseksi. A- ja b-ryhmien ajallinen ekstensio on moniin edellisiin ryhmiin verrattuna melko laaja, c-ryhmän osalta taas poikkeuksellinen epämääräinen. C-ryhmään kuuluu muoto-osaltaan adverbisiä ajanilmauskonstruktiota, muut ryhmät perustuvat kanonisiin ajanyksiköihin. Kaikki L5-ryhmät ovat referentiaalisia, puhehetkeen ankkuroivia ilmauksia, joita yhdistää myös viittaaminen menneisyyteen. Tarkemmat yksityiskohdat on tiivistetty taulukkoon 14.

Taulukko 14: Ryhmien L5a, L5b ja L5c tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
L5a	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	L / sim	deikt.	2847	2202
L5b	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	L / sim	deikt.	915	821
L5c	adv/pron	L / sim	deikt.	4236	3181

5.2.2.6 L6a, L6b, L6c

Taulukko 15: Aineistoryhmiin L6a, L6b ja L6c kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
L6a	kahden, kolmen... päivän/viikon/vuoden kuluttua/päästä	через/спустя два, три... дней/недель/лет
L6b	sodan jälkeen	после войны
L6c	joulun jälkeen	после нового года

Ryhmä L6a edustaa tarkemmin jaoteltuna ajallisen etäisyyden, ryhmät L6b–c puolestaan sekventiaalista funktiota. L6a on luonteeltaan referentiaalinen ja se voidaan ankkuroida joko puhehetkeen tai TT:hen (TT:n käsitteestä ks. osio 2.2.3.4). L6b on myös referentiaalinen, mutta ankkuroituu eri tavalla: suhteessa objektiivisen aikajanan pisteeseen. Tämäntyyppistä ajanilmausta etsittäessä päädyttiin lopulta ilmauksiin *sodan jälkeen* ja *после войны*, koska a) niistä oli kummassakin kielessä mahdollista löytää melko paljon esiintymiä ja b) ilmausten käytön voidaan olettaa olevan koko lailla samanlaista. Se, mihin konkreettiseen sotaan kummassakin kielessä kulloinkin viitataan, luultavasti vaihtelee jonkin verran. Oleellista kuitenkin on, että kirjoittaja ja lukija identifioivat ajanilmauksen viittauskohteen samalla tavalla.

Jotta osiossa 2.2.1 käsitellyt eri muodostustavat tulisivat kattavammin edustetuksi, otettiin aineistoon mukaan myös ryhmä L6c edustamaan juhlapäiviin perustuvia ajan-ilmauksia. Ilmauksessa käytettäväksi juhlapäiviksi valittiin ajankohdaltaan ja statukseltaan kutakuinkin vastaavat *joulu* ja *новый год*. Kuten alla olevasta taulukosta käy ilmi, L6c-ryhmä on kooltaan kummassakin kielessä melko suppea.

Taulukko 16: Ryhmien L6a, L6b ja L6c tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
L6a	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	L / etäisyys	muu	421	1348
L6b	tapahtuma / juhla	L / sekv	muu	704	154
L6c	tapahtuma / juhla	L / sekv	muu	164	56

5.2.2.7 L7a, L7b, L7c, L7d

Taulukko 17: Aineistoryhmiin L7a, L7b, L7c ja L7d kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
L7a	siitä asti/lähtien/pitäen	с тех пор
L7b	siihen aikaan	в то время
L7c	silloin	тогда
L7d	sellaisena hetkenä/hetkinä, sellaisella hetkellä/hetkillä	в такой момент, в такие моменты

L7-ryhmät sisältävät monta *aika*-sanaan tai vastaavaan perustuvaa ilmausta. L7a on tarkemmalta funktioltaan sekventiaalis–duratiivinen, muut kolme ryhmää simultaanisia. Jos mietitään simultaanisten ilmausten joukon sisäistä jaottelua punktuaalisiin ja kehyksisiin, ryhmistä L7b, L7c ja L7d vain L7b viittaa selkeästi ajanjaksoon eikä yhteen pisteeseen. L7c voi puolestaan viitata niin yksittäiseen hetkeen kuin laajempaankin ajanjaksoon.

L7-ryhmät ovat erityisiä referentiaalisuutensa osalta. Ryhmien L7a–c viittauskohdetta voi pitää anaforisena; L7d-ryhmän mukaan ottamisella taas pyrittiin saamaan esimerkkejä ankkuroimattomista simultaanisista ajanilmauksista. Tällaiset tapaukset ovat jo lähökohtaisesti harvinaisia, eikä L7d-ilmauksia löytynyt lähdekorpuksista kovinkaan paljon. Lisäksi on todettava, että L7d-ryhmäkin voitaisiin tietyissä tekstiyhteyksissä tulkita myös suoraan anaforiseksi. Ajatuksena kuitenkin on, että *sellaisina hetkinä* viittaa lähökohtaisesti tarkemmin spesifioimattomaan tietäntyyppisten hetkien joukkoon eikä samalla tavalla konkreettiseen hetkeen kuin vaikkapa *siitä lähtien*.

L7d-ryhmän harvinaisuus oli odotuksenmukaista, mutta yllättävää kyllä myös L7a-ryhmä osoittautui etenkin suomessa erittäin vähälukaiseksi, niin kuin taulukosta 18 käy ilmi. Tarkkaa syytä tapausten niukkuudelle ei lopulta saatu selville. Esimerkiksi Araneum Finnicum -korpuksen koko hakutulos kyselylle *siitä asti* tuottaa ainoastaan 4 025 tulosta, siinä missä vaikkapa *silloin*-sana tuottaa 492 747 hakutulosta. Suomen kielen lehdistökorpukselta haettaessa tuloksia *siitä asti* -ilmaukselle saadaan puolestaan vain 243. Kun tuloksista suodatetaan osiossa 5.1.2 asetettujen kriteerien mukaisesti, jäljelle jäävien ilmausten määrä jää auttamatta pieneksi.

Taulukko 18: Ryhmien L7a, L7b, L7c ja L7d tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
L7a	adv / pron	L / sekv-dur	anafor.	30	742
L7b	aika-sana	L / sim	anafor.	504	711
L7c	adv / pron	L / sim	anafor.	1303	1799
L7d	aika-sana	L / sim	ei	46	137

5.2.2.8 L8a, L8b, L8c

Taulukko 19: Aineistoryhmiin L8a, L8b ja L8c kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
L8a	pian	скоро
L8b	nykyisin/nykyään	теперь
L8c	nyt	сейчас

L8-aineistoryhmät koostuvat lyhyistä puhehetkeen ankkuroituvista ja tarkemmalta semanttiselta funktioltaan simultaanisista adverbeista. Jako L8b- ja L8c-ryhmien välillä on tehty venäjän tähden, sillä *menebь-* ja *сейчас*-sanoilla on tunnetusti erityislaatuinen työnjako (ks. luku 8.2.2.3). L8-ilmausten simultaanisuus on pääosin kehyksistä, joskin ryhmä L8c voi lokalisoida tapahtumia myös punktuaalisesti.

L8a-ryhmä päätettiin lisätä tutkimukseen mukaan sen tähden, että L8-ilmausten kaltaiset deiktiset adverbit ovat kummassakin kielessä hyvin tavallisia, mutta toisaalta L8b- ja erityisesti venäjässä myös L8c-ryhmiin liittyy paljon leksikaalisia erityispiirteitä. L8a-ryhmän tarkoitus on tuoda vastaavat deiktiset adverbit monipuolisemmin edustetuksi.

L8-ilmausten yleisyys näkyy myös taulukossa 20, joka osoittaa tässä esiteltujen aineistoryhmien kokonaismääräksi 10 867.

Taulukko 20: Ryhmien L8a, L8b ja L8c tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
L8a	adv/pron	L / sim	deikt.	2024	2083
L8b	adv/pron	L / sim	deikt.	1876	1360
L8c	adv/pron	L / sim	deikt.	1698	1826

5.2.2.9 L9a, L9b

Taulukko 21: Aineistoryhmiin L9a ja L9b kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
L9a	vuonna 1990...1999	в 1990...1999 году
L9b	vuodesta 1900...1999	с 1900...1999 года

L9-ryhmät sisältävät vuosiin ankkuroituja ajanilmauksia. L9b on sekventiaalis-duratiivinen, L9a taas simultaaninen ja esiintyy tarkemmin määriteltynä sekä kehyksisesti että punktuaalisesti lokalisoiduna, mahdollisesti useammin kuitenkin jälkimmäisenä versiona.

L9b-ryhmässä tutkittavien tapausten ulkopuolelle pyrittiin tarkoituksella jättämään ilmaukset, joissa myös ajanjakson loppupää on ilmaistu (vuodesta 1900 vuoteen 1910). Mukaan otettiin kuitenkin esimerkin 43 kaltaiset venäjänkieliset tapaukset, joissa ajanjakson loppupiste on selkeästi oma erillinen ilmauksensa:

- (43) С 1925 года с небольшим перерывом он занимает этот пост до
 PREP 1925-GEN vuosi-GEN PREP pieni-INSTR tauko-INSTR hän hoitaa-PRES-1p tämä-ACC pesti-ACC PREP
 1953 года, то есть до самой своей кончины. (Araneum Russicum:
 1953-GEN vuosi-GEN se on PREP aivan-GEN POSS-GEN kuolema-GEN
 historians.in.ua)

’[Vuodesta 1925] hän hoiti tätä pestiä pientä taukoa lukuun ottamatta aina vuoteen 1953 eli aivan kuolemaansa asti.’

Suomessa mukaan on otettu niin postposition *asti* tai *lähtien* sisältävät ilmaisut kuin ilmaisut ilman postpositiota.

L9-ryhmien tarkempia ominaisuuksia on lueteltu taulukossa 22.

Taulukko 22: Ryhmien L9a ja L9d tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
L9a	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	L / sim	muu	3499	2574
L9b	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	L / sekv-dur	muu	3594	946

5.2.3 F-funktiota edustavat aineistoryhmät

F-funktiota edustaa tutkimusaineistossa 10 aineistoryhmää. Näistä muodostustavaltaan kanonisiin ajanyksiköihin perustuvat ainoastaan ryhmät F1a ja F1b, joista jälkimmäinen kuuluu lisäksi positionaalisten ilmausten alaluokkaan. Suurin osa F-funktion edustajista onkin adverbitapauksia, poikkeuksena kuitenkin tässä tutkimuksessa nominaalisiksi luokiteltavat kvanttorilausekkeet eli *kerta/paz*-sanoille perustuva F2a-ryhmä. Nominaalisiksi luokittelamisen taustalla on tilastollista mallia varten tehtävä jaottelu adverbisiin ja muihin tapauksiin (tarkemmin ks. osio 6.2.1).

F-funktiota edustavien ajanilmausten määrittely referentiaalisuuden suhteen ei ole aivan yksiselitteistä: lähtökohtaisesti F-funktion edustajat ovat ei-referentiaalisia, joskin F2a-ryhmän *maanantaisin*-tyyppisillä ilmauksilla voidaan tietyissä yhteyksissä tulkita olevan viittauskohde (tarkemmin ottaen useita viittauskohteita) aikajanalla. Tämä problematiikka tulee esille myös tutkimuksen varsinaisissa analyysiluvuissa, tarkemmin ottaen osioissa 7.2.2.4.2 ja 10.1.

5.2.3.1 F1a, F1b

Taulukko 23: Aineistoryhmiin F1a ja F1b kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
F1a	joka päivä/viikko/kuukausi/vuosi	каждый день/неделю/месяц/год
F1b	maanantaisin...sunnuntaisin	по понедельникам...воскресеньям

F1b-ryhmässä huomionarvoista on se, että kyseessä on L2- ja L4a-ryhmien tavoin positionaalinen aineistoryhmä. Koska *maanantaisin*- ja *по понедельникам* -tyyppiset ilmaukset

ovat aineistossa huomattavasti harvinaisempia kuin L2a-ryhmän viikonpäivätapaukset, otettiin F1b-ryhmään mukaan kaikki seitsemän viikonpäivää (vrt. osio 5.2.2.2 edellä). Muodostustavan kannalta F1-ryhmät edustavat aineiston ainoita kanonisiin ajanyksiköihin perustuvia F-funktiotapauksia. Ryhmien tarkemmat ominaisuudet on listattu taulukkoon 24.

Taulukko 24: Ryhmien F1a ja F1b tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
F1a	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	F	ei	2022	2372
F1b	kanon. ajanyksiköt / pos	F	ei	691	121

5.2.3.2 F2a, F2b

Taulukko 25: Aineistoryhmiin F2a ja F2b kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
F2a	kaksi....kymmenen kertaa	два...десять раз
F2b	kahdesti, kolmesti	дважды, трижды

F2-ryhmät edustavat aikaa ilmaisevia konstruktioita, jotka eroavat toisistaan muodon tasolla mutta joiden merkitys/funktio-osat ovat melko lähellä toisiaan. Kieltenvälisen vertailun kannalta edullisesti molemmat kaksi ilmaustyyppiä ovat käytössä niin suomessa kuin venäjässäkin, minkä takia ne otettiin mukaan omina aineistoryhminään. Osiossa 2.2.3 esitetyn luokittelunäkökulman kannalta voidaan suoraviivaisesti todeta, ettei tässä esitetyillä ilmauksilla ole referenttejä.

F2-tapauksista jätettiin lopulta pois yhteen toistumiskertaan viittaavat ilmaukset, ennen muuta suomen *kerran* ja venäjän *однажды*. Nämä olisivat muodostaneet mielenkiintoisen, semanttiselta funktioltaan ambivalentin (kontekstista riippuen joko F- tai L-funktiota ilmaisevan) tapauksen. Ilmausten hakeminen ja suodattaminen lähdekorpuksista osoittautui kuitenkin lopulta liian haastavaksi, joten näiden tapausten mukaan ottamisesta luovuttiin. *Kerran*- ja *однажды*-tapauksiin viitataan kuitenkin lyhyesti osiossa 8.1.1.

F2-ryhmien tarkemmat ominaisuudet on lueteltu taulukkoon 26.

Taulukko 26: Ryhmien F2a ja F2b tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
F2a	kerta-sana	F	ei	1112	959
F2b	adv/pron	F	ei	1546	1599

5.2.3.3 F3a, F3b, F3c, F3d, F3e

Taulukko 27: Aineistoryhmiin F3a, F3b, F3c, F3d ja F3e kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
F3a	usein	часто
F3b	aina	всегда
F3c	harvoin	редко
F3d	joskus	иногда
F3e	tavallisesti, yleensä	обычно

F3-ryhmät ovat joukko taajuuden adverbeja, joista F3a–b korostavat yleisyyttä, F3c harvuutta, F3d on neutraali ja F3e alaryhmältään epämääräistä taajuutta ilmaiseva. Yksikään F3-aineistoryhmistä ei ole referentiaalinen.

F3-ryhmien muodostaminen oli sikäli suoraviivaista, että molemmissa tutkimuksen kielissä ovat käytössä koko lailla vastaavat ilmaukset. Kummassakin kielessä on lisäksi olemassa yllä mainituista adverbeista johdettuja, merkitykseltään hivenen erilaisia tapauksia kuten useuteen viittaava venäjän *зачастую* sekä venäjän ja suomen harvuuteen viittaavat *изредка* ja *harvakseltaan*. Tutkimukseen otettiin kuitenkin mukaan vain selkeimmin vertailtavissa olevat ja frekventeimmät perustapaukset, jotka ovatkin jo sellaisinaan tutkimuksen suurimpien aineistoryhmien joukossa. Tarkat frekvenssit näkyvät taulukosta 28.

Taulukko 28: Ryhmien F3a, F3b, F3c, F3d ja F3e tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
F3a	adv/pron	F	ei	3080	2491
F3b	adv/pron	F	ei	1952	3315
F3c	adv/pron	F	ei	1802	1852
F3d	adv/pron	F	ei	1632	1652
F3e	adv/pron	F	ei	2482	1848

5.2.3.4 F4

Taulukko 29: Aineistoryhmään F4 kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
F4	ajoittain	временами

F4-ryhmän voi nähdä edustavan *aika*-sanaan perustuvia F-funktiotapauksia. Merkitykseltään se on lähellä ryhmää F3d (*joskus*)⁶⁷ ja myös se on aineistossa tulkittu morfologiselta rakenteeltaan adverbiryhmäksi, joskin tässä tapauksessa leksikaalistuneen ilmauksen pohjalla oleva nomini ja siihen liittyvät sijapäätteet ovat kummassakin kielessä yhä hyvin näkyvissä. Kuten F-ryhmät yleensä, tässäkin tapauksessa kyseessä on ei-referentiaalinen ilmausjoukko.

Taulukko 30: Ryhmän F4 tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
F4	aika-sana	F	ei	2425	715

5.2.4 E-funktiota edustavat aineistoryhmät

Ekstensiota ilmaisevia aineistoryhmiä kerättiin tutkimusaineistoon kaikkiaan 14 kappaletta. Koska ekstension ilmaiseminen on läheisesti sidoksissa kuluneen tai kuluvan ajan mittaamiseen, monet E-aineistoryhmistä on muodostettu kanonisista ajanyksiköistä. Tällaisia ryhmiä ovat E1a–c, E2a–b ja E3a–b. Ryhmät E4, E5a ja E6c perustuvat *aika*-sanoihin, ryhmät E5b-, E6a-, E6b- ja E7-ryhmät ovat puolestaan adverbi-ilmauksia.

Referentiaalisuuden osalta voidaan todeta, että ryhmät E2b ja E3b toteuttavat edellä osiossa 5.2.1 mainittua pyrkimystä saada tutkimukseen mukaan monipuolisesti erilaisia referentiaalisia ilmauksia – myös muita kuin tyypillisiä lokalisoivia tapauksia. Mainittujen

⁶⁷Annan jatkossa aineistoryhmiin viitatessani tarpeen vaatiessa suluissa esimerkin ryhmään kuuluvista ilmauksista. Yksinkertaisuuden vuoksi käytän tavallisesti pelkkiä suomenkielisiä ilmauksia. Esimerkit on tarkoitettu nopeaksi muistutukseksi ryhmien sisällöstä – samalla on kuitenkin pidettävä mielessä, että (toisin kuin F3d-ryhmän tapauksessa) ryhmät kattavat useimmiten enemmän kuin yhden ilmauksen, eikä venäjänkielisten ilmausten päättely aina ole itsestään selvää. Tällaisissa tapauksissa tässä esitetyt ryhmien kuvaukset toimivat referenssinä.

ryhmien muilta ominaisuuksiltaan samantyyppiset parit E2a ja E3a samoin kuin kaikki muut E-funktiota edustavat ryhmät ovat luonteeltaan ei-referentiaalisia.

5.2.4.1 E1a, E1b, E1c

Taulukko 31: Aineistoryhmiin E1a, E1b ja E1c kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
E1a	kaksi...kymmenen päivää/vuotta/viikkoa/tuntia	два...десять дней, лет, недель, часов
E1b	kahdessa...kymmenessä päiväs- sä/vuodessa/viikossa/tunnissa	за два...десять дней, лет, недель, часов
E1c	kahdeksi...kymmeneksi kuukaudek- si/viikoksi/päiväksi/vuodeksi/tunniksi	на два...десять месяцев/недель/дней/лет/часов

E1-ryhmien ilmaukset sisältävät lukusanan ja kanonisen ajanyksikön. E1a edustaa duraatiivista, E1b varsinaista resultatiivista (erotuksena jatkuvasta resultatiivisesta kuten E3-ryhmät alla) ja E1c ajallisen päämäärän E-funktiota. Kuten E-funktiolle on tavallista, näistä yksikään ei ole referentiaalinen ilmaus.

Erityisesti E1a-ilmausten etsiminen aineistosta oli haastavaa, sillä numero + ajanyksikkö -yhdistelmää haettaessa tarkkuus on väistämättä huono. Selkein hakutuloksista ohitettu joukko olivat ne venäjän tapaukset, joissa etsityn ilmauksen jäljessä oli tai niitä edelsi adpositio (esimerkiksi *назад, спустя* tai *через*) sekä lisäksi venäjän *впервые за x* ('ensimmäistä kertaa x:ään') ja *за X лет(дней,...) до* ('x vuotta(päivää,...) ennen'). Ongelmia aiheutti myös se, että ekstensiota ilmaisevat tapaukset ovat molemmissa kielissä objekteja, mistä seurasi E1a-ryhmän osalta lopulta yllättävänkin paljon annotointivirheitä. Näihin pureudutaan tarkemmin osioissa 7.2.2.6 ja 9.2.1.1.

Lopulliset määrät varsinaiseen aineistoon päätyneistä ilmauksista on totuttuun tapaan koottu alla olevaan taulukkoon:

Taulukko 32: Ryhmien E1a, E1b ja E1c tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
E1a	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	E / dur	ei	951	553
E1b	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	E / vars.res	ei	2492	863
E1c	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	E / päämäärä	ei	1963	1188

5.2.4.2 E2a, E2b

Taulukko 33: Aineistoryhmiin E2a ja E2b kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
E2a	viikon	неделю
E2b	koko viikon	всю неделю

Kuten tämän osion johdannossa mainittiin, E2-ryhmät muodostavat ei-referentiaalinen-referentiaalinen-parin: siinä missä E2a ei viittaa mihinkään tiettyyn jaksoon aikajanalla, ankkuroi E2b-ilmauksen attribuutti ilmauksen vähintäänkin puhujan subjektiiviselle aikajanalle, jossain mielessä myös absoluuttiselle, ajatellen että kyseessä on joka tapauksessa ollut kaikille ihmisille sama, tietty viikko. Muodostustavan kannalta kyseessä ovat kanoniseen ajanyksikköön perustuvat ilmaukset ja tarkempi semanttinen alaluokka on duratiivinen E-funktio.

Ajanyksikkönä *viikko* valikoitui näihin ryhmiin, koska venäjän *неделя* on feminiinisu-kuinen ja sitä kautta sen akkusatiivimuodot on helppo erottaa aineistosta. Kaiken kaikkiaan myös E2-ryhmien ilmaisujen kohdalla korpushakujen tarkkuus osoittautui tavallista heikommaksi. Suomessa tarkkuutta on parannettu poistamalla ilmausta seuraavat *ajan, mittaan, jälkeen* ym., venäjässä taas ennen kaikkea poistamalla adpositio *назад*. Samaten ryhmää E2a haettaessa oli luonnollisesti poistettava ryhmään E2b kuuluvat tapaukset sekä muut referentiaalisuutta implikoivat attribuutit kuten *viime/ensi*.

Ryhmiin tarkemmat ominaisuudet on listattu taulukkoon 34:

Taulukko 34: Ryhmien E2a ja E2b tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
E2a	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	E / dur	ei	151	118
E2b	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	E / dur	muu	117	604

5.2.4.3 E3a, E3b

Taulukko 35: Aineistoryhmiin E3a ja E3b kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
E3a	vuoden/viikon/kuukauden/kevään... ~~talven~~	в течение года/месяца/недели/весны...зимы
E3b	kuluessa viime/koko/sen/tuon vuoden/viikon/kuukauden/kevään...talven aikana	в течение того/того/прошлого/последнего года/месяца/недели/весны...зимы

E3-ryhmiin on koottu jatkuvan resultatiivisen ekstension ilmauksia eli jonkin tietyn ajanjakson mittaiselle ajalle sijoitettavia tapahtumia. Koska nämä ilmaukset ovat kategoriana melko spesifi, ryhmiin on riittävän saannin takaamiseksi sisällytetty mahdollisimman monia eri ajanyksiköitä. E3a ei ole referentiaalinen, mutta E3b-tapauksissa attributit ankkuroivat ilmauksen joko puhujan subjektiiviselle aikajanalle tai suhteessa puhehetkeen, niin että E3-ilmaukset muodostavat E2-ryhmien kaltaisen referentiaalinen–ei–referentiaalinen-parin. Suomessa E3a-ryhmää varten on käytetty *aikana*-postposition sijaan postpositiota *kuluessa*, millä on pyritty parantamaan E3a-ryhmän hakutulosten tarkkuutta: tuloksena on varmemmin ei-referentiaalisia ilmauksia kuin mitä *aikana*-sanalla olisi saatu. Niin kuin useimmilla E-funktio tapauksilla, myös E3-ryhmissä aikaa ilmaisevien konstruktoiden muoto-osa rakentuu kanonisista ajanyksiköistä. Ryhmien yksityiskohdat on lueteltu taulukkoon 36.

Taulukko 36: Ryhmien E3a ja E3b tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
E3a	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	E / jatk.res	ei	847	1136
E3b	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	E / jatk.res	muu	1223	322

5.2.4.4 E4

Taulukko 37: Aineistoryhmään E4 kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
E4	siinä ajassa	за это время

E4-ryhmä käsittää yhden *aika*-sanaan perustuvan ilmauksen. Merkityksen/funktion kannalta ryhmä ilmaisee varsinaista resultatiivista ekstensiota. Ryhmän referentiaalisuus ei ole täysin yksiselitteistä, mutta edellä käsiteltyjen L7-ryhmien tavoin määrittelen ryhmän anaforisesti ankkuroivaksi. Kyseessä on niin suomessa kuin venäjässä kohtalaisen harvinainen aineistoryhmä, niin kuin taulukosta 38 käy ilmi:

Taulukko 38: Ryhmän E4 tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
E4	aika-sana	E / vars.res	anaf	115	171

5.2.4.5 E5a, E5b

Taulukko 39: Aineistoryhmiin E5a ja E5b kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
E5a	hetkessä	в/во/за мгновение/мгновение
E5b	äkkiä, yhtäkkiä	вдруг

E5-ryhmät edustavat lähtökohtaisesti varsinaista resultatiivista ekstensiota, joskin kummassakaan tapauksessa – etenkin E5b-ryhmän kohdalla – tämä ei läheskään aina ole yksiselitteistä: kuten luvussa 7.1.1 todetaan, E5b-ryhmän sanoilla on etenkin venäjässä usein jopa ei-temporaalinen diskurssipartikkelin funktio.

E5a-ryhmä on aineistossa merkittävämpi suomen kuin venäjän kannalta, sillä suomessa *hetkessä*-ilmaukset ovat verrattain yleisiä. E5b-ilmaukset ovat (temporaalisesti käytettynä) merkityksensä puolesta lähellä E5a-ilmauksia, mutta ilmentävät tiettyä punktuaalista luonnetta. Viitepisteiden jaottelun kannalta ryhmät ovat ei-referentiaalisia; muo-

don tasolla voidaan todeta, että E5a-ryhmä on aineistossa analysoitu nominaaliseksi, E5b-ryhmä taas adverbiseksi.

Kuten taulukko 40 osoittaa, venäjässä tähän valikoidut ilmaukset ovat melko harvinaisia johtuen kielten välillä olevasta, osiossa 2.2.1.2 mainitusta erosta *betki*-sanankäytössä: venäjässä monet suomen *betkessä*-sanalla kuvattavat ilmiöt tulevat enemmän ilmaistuksi joko E5b-ryhmän ilmauksilla tai esimerkiksi *muutama*-sanaa käyttämällä. Jälkimmäisten tapausten vertailukelpoinen hakeminen korpusaineistoista olisi kuitenkin ollut vaikeaa ja haun tarkkuus olisi jäänyt heikoksi.

E5-ryhmien ominaisuuksia on lueteltu taulukossa 40.

Taulukko 40: Ryhmien E5a ja E5b tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
E5a	aikaa kvant.	E / vars.res	ei	1529	103
E5b	adv/pron	E / vars.res	ei	1419	2744

5.2.4.6 E6a, E6b, E6c

Taulukko 41: Aineistoryhmiin E6a, E6b ja E6c kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
E6a	kauan	долго
E6b	pitkään	давно
E6c	jonkin aikaa	какое-то время, некоторое время

E6-ryhmien ilmaukset edustavat kaikki duratiivista E-funktiota. E6a ja E6b ovat muodostustavaltaan adverbija. Suomen E6b-ilmausten konkordanssihakujen tuloksia oli sisältävä tarkkuuden varmistamiseksi: E6b-ryhmästä karsittiin pois kaikki sellaiset tapaukset, joissa *pitkään* olisi syntaktisessa analyysissä luokiteltu jonkin substantiivin dependentiksi.⁶⁸ Venäjän E6b-ryhmään puolestaan liittyy se erityispiirre, että *давно*-sana voi esiintyä myös ei-duratiivisesti, lokalisoiduna ilmauksena merkityksessä ‘kauan sitten’. Näitä tapauksia ei erikseen pyritty suodattamaan aineistosta pois (mikä olisikin ollut teknisesti haastavaa), vaan tämä *давно*-sanankäytön ominaisuus pyrittiin ottamaan huomioon päätelmiä tehtäessä (ks. osio 9.2.1.2).

⁶⁸Tapauksista karsittiin myös ilmaukset *pitkään aikaan*, koska näiden käyttö rajoittuu toisaalta kieltolauseisiin, toisaalta tilanteisiin, joissa koko adverbiaali määrittää substantiivia (kuten ilmauksessa *paras konsertti pitkään aikaan*)

Referentiaalisuuden osalta voidaan todeta, että E6-ryhmien ilmauksilla ei lähtökoh-
taisesti ole viittauskohdetta, joskin E6c-ilmausten voi nähdä sisältävän jonkinlaisen vih-
jeen käsiteltävänä olevan ajanjakson esittämisestä tietyssä, eroteltavissa olevana aikaja-
nan lohkona.

E6-ryhmien koosta on huomautettava, että tutkimusaineiston yleisestä tendenssistä
poiketen suomenkielisiä tapauksia on niissä huomattavasti venäjänkielisiä vähemmän.
Tämä käy ilmi taulukosta 42:

Taulukko 42: Ryhmien E6a, E6b ja E6c tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
E6a	adv/pron	E / dur	ei	905	1991
E6b	adv/pron	E / dur	ei	2427	3338
E6c	aika-sana	E / dur	ei	697	498

5.2.4.7 E7

Taulukko 43: Aineistoryhmään E7 kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
E7	nopeasti	быстро

Ryhmään E7 kuuluvat ajanilmaukset määriteltiin osiossa 2.2.2.3 aikaa ja tapaa ilmaisevik-
si, sillä niiden ajallisuus on jossain määrin tulkinnanvaraista. Nämä ilmaukset toimivatkin
hyvänä rajatapauksena, jonka avulla voidaan tarkastella ajanilmausten sijainnin suhdet-
ta tavanilmausten sijaintiin. Muoto-osaltaan E7-ryhmän aikaa ilmaisevat konstruktiot
ovat luonnollisesti adverbija, ja ne on helppo määritellä ei-referentiaalisiksi. Taulukko
44 puolestaan osoittaa, että ilmausten hakeminen aineistosta oli yksinkertaista ja lopul-
liseen tutkimusaineistoon päätyneiden tapausten määrä suuri.

Taulukko 44: Ryhmän E7 tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
E7	adv/pron	E / tapa	ei	3247	2772

5.2.5 Muita funktiota edustavat aineistoryhmät

L-, E- ja F-ajanilmausten lisäksi tutkimusaineistoon on kerätty pieni edustus myös edellä presuppositionaaliseksi ja likimääräiseksi määritellyistä semanttisista funktioista. Näistä presuppositionaaliset tapaukset (ryhmäkoodien ensimmäinen kirjain *P*) ovat muodostustavaltaan adverbija, tähän valitut likimääräiset tapaukset (ryhmäkoodin alussa *LM* erotuksena lokalisoivaan funktioon viittaavasta *L*:stä) taas kanonisiin ajanyksiköihin perustuvia nominaalisia ilmauksia.

5.2.5.1 P1, P2

Taulukko 45: Aineistoryhmiin P1 ja P2 kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
P1	jo	уже
P2	vielä	еще

Presuppositionaalista funktiota edustavat aineistossa suomen *jo*- ja *vielä*- sekä venäjän *уже*- ja *еще*-sanat, kaikki morfologiselta rakenteeltaan adverbija. Kummassakin kielessä näihin sanoihin liittyy ymmärrettävästi paljon tapauksia, joiden tulkitseminen ajallisiksi on usein ongelmallisia (ks. esim. osio 9.2.2). Lähtökohtaisesti aineistoa on suodatettu niin, että mukaan on otettu ainoastaan itsenäiset tapaukset, ei siis esimerkiksi ilmausta *jo eilen*. Presuppositionaalisten ilmausten käyttöä osina kompleksisempia konstruktioita on kuitenkin tutkimuksen mittaan tarkasteltu muun muassa osioissa 7.2.2.1, 8.2.2.3 ja 9.2.4. P1-ryhmien tarkemmat ominaisuudet ovat nähtävillä taulukossa 46.

Taulukko 46: Ryhmien P1 ja P2 tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus	n / suomi	n / venäjä
P1	adv/pron	P / presup	ei	2094	2513
P2	adv/pron	P / presup	ei	1844	437

5.2.5.2 LM1

Taulukko 47: Aineistoryhmään LM1 kuuluvat ilmaukset suomessa ja venäjässä.

Koodi	suomi	venäjä
LM1	viiden...kahdentoista maissa/tienoilla/hujakoilla	ОКОЛО ДВУХ...ДВЕНАДЦАТИ

Likimääräisyyttä edustavaan aineistoryhmään valittiin kummastakin kielestä ilmaukset, joissa likimääräinen tulkinta saadaan aikaan adposition avulla. Venäjästä tarkastelun kohteeksi otettiin *около*-prepositio, suomesta joukko postpositioita. Venäjänkielistä aineistoa pyrittiin suodattamaan siten, ettei mukaan tule E-funktiota ilmaisevia tapauksia kuten *он играл на скрипке около двух часов* (‘hän soitti viulua noin kaksi tuntia’) eikä myöskään sellaisia esimerkiksi F-funktiota ilmaisevia (*она звонила около пяти раз*, ‘hän soitti noin viisi kertaa’) tapauksia, joissa numeraalin pääsanana on jokin muu substantiivi kuin tuntiin viittaava *час*. Sen sijaan mahdollisia olivat tapaukset, joissa substantiivi puuttuu kokonaan, kuten *он приехал около пяти* (‘hän tuli viiden maissa’)⁶⁹.

Kuten taulukosta 48 käy ilmi, LM1-ryhmä on kummassakin kielessä kohtalaisen harvinainen.

Taulukko 48: Ryhmän LM1 tarkemmat ominaisuudet

Ryhmä	Muodostustapa	Sem.funkt.	Referentiaalisuus / suomi	n / venäjä
LM1	kanon. ajanyksiköt / ei-pos	L / likim	muu 128	146

5.3 Yleiskatsaus sijainneista tutkimusaineiston perusteella

Luon luvun 5 lopuksi alustavan katsauksen siihen, miten ajanilmausten neljä sijaintia suomen- ja venäjänkielisessä tutkimusaineistossa jakautuvat. Jos tarkastellaan kaikkia aineistoryhmiä yhdessä, saadaan taulukon 49 mukainen prosentuaalinen jakauma. Prosenttiosuuksien lisäksi taulukossa on suluissa ilmoitettu absoluuttiset esiintymismäärät.

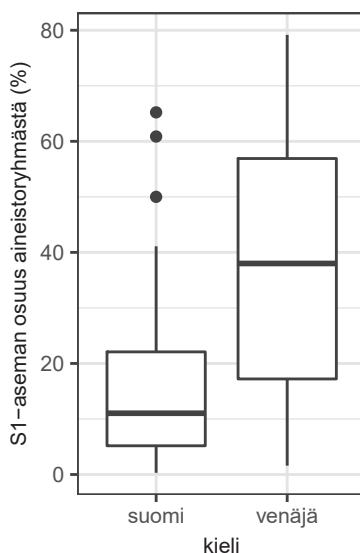
⁶⁹Tässä esitety esimerkit keksittyjä, eivät tutkimusaineistosta.

Taulukko 49: Yleiskuva jakautumisesta eri sijainteihin suomessa ja venäjässä.

	S1	S2	S3	S4
suomi	11,09 % (8 955)	5,76 % (4 652)	47,89 % (38 656)	35,26 % (28 460)
venäjä	36,03 % (25 240)	50 % (35 026)	4,8 % (3 364)	9,16 % (6 416)

Taulukko 49 antaa karkean yleiskuvan kieltenvälisestä erosta. Oletusten mukaisesti sijainnit S1 ja S2 ovat yleisimmät venäjässä, ja sijainti S3 on yleisin suomessa. Kontrasti tutkittavien kielten välillä on kuitenkin yllättävänkin selvä. Suomi ja venäjä näyttävät ajanilmausten sijoittumisen valossa suorastaan toistensa peilikuvilta: venäjässä painottuvat sijainnit ennen verbiä, suomessa sijainnit verbin jälkeen. Jo taulukon 49 tarkastelu osoittaa, että venäjän ja suomen välillä on selvä systemaattinen ero siinä, miten ajanilmaukset lauseessa sijoittuvat. Ero on jyrkempi kuin pelkästään tutkimuskirjallisuuden tai intuition perusteella saattoi olettaa ja ulottuu paitsi ennalta oletettavissa olleisiin S2- ja S3-sijainteihin, myös muihin.

Ehkä yllättävin havainto koskee eroa S1-sijainnin osuudessa. Kuvio 6 esittää S1-sijainnin suhteellisen yleisyyden eri aineistoryhmien välillä:

Kuvio 6: S1-sijainnin suhteellinen yleisyys aineistoryhmissä

Kuvion 6 perusteella S1 on kauttaaltaan yleisempi sijainti venäjässä kuin suomessa – suurimmassa osassa venäjänkielisiä aineistoryhmiä S1-sijainnin osuus asettuu suurin piirtein 20 ja 50 prosentin välille, kun taas suomessa valtaosa ryhmistä asettuu 5 ja 20 prosentin välille. Havainnosta tekee yllättävän se, ettei pelkän tutkimuskirjallisuuden tai intuition perusteella nouse yhtä selkeää ajatusta siitä, mikä S1-sijaintija voisi tarkastel-

luissa kielissä erottaa. Päinvastoin, tutkimuskirjallisuuden pohjalta oli syytä olettaa, että S1-sijoittuneen ajanilmauksen sisältävät konstruktiot (S1-konstruktiot) ovat yhtä lailla tavallisia niin venäjässä kuin suomessa. Esimerkiksi Hakulinen ym. (2015: 123) toteavat oman kvantitatiivisen tutkimuksensa yhteydessä, että suomessa ajan adverbiaalit ovat esimerkiksi paikkaan verrattuna selvemmin “kasaantuneet alkuasemaan”.

5.3.1 SOV-tapaukset

Edellä osiossa 4.2 mainittiin, että venäjä hyödyntää suomea enemmän myös SOV-järjestystä. Vaikka itse tutkimus keskittyy parhaiten suomen ja venäjän välillä vertailtavissa oleviin SVO-tapauksiin, luon näin tutkimusaineistoa käsittelevän luvun lopuksi vielä yleissilmäyksen niihin SOV-esiintymiin, joita aineisto pitää sisällään.

Kaiken kaikkiaan osiossa 5.1.2.1 kuvatussa aineistonkeruun ensimmäisessä vaiheessa tuloksena syntyneestä materiaalista saatiin tätä katsausta varten suodatettua 3916 venäjän- ja 906 suomenkielistä SOV-tapausta. Oletusta SOV-järjestyksen taajemmasta hyödyntämisestä venäjässä voidaan siis aineiston perusteella pitää hyvinkin perusteltuna, etenkin kun suomenkielinen aineisto on osiossa 5.1.1 luetelluista syistä kaiken kaikkiaan suurempi. Suhteellisesti mitattuna voidaan todeta, että venäjän SOV-aineiston koko on 5,59 % SVO-aineistosta, suomen taas 1,12 %. Luvut osoittavat, että tässä hyödynnetyn kaltaisissa aineistoissa SOV-järjestys on venäjässäkin melko harvinainen ajanilmauksen sisältävissä lauseissa, mikä taas puoltaa SVO-tapausten käyttämistä varsinaisena vertailun kohteena.

Jos aineistoon valikoituneita SOV-tapauksia tutkitaan tarkemmin, voidaan etenkin suomen osalta odotetusti todeta, että tapaukset ovat käyttöyhteyksiltään melko spesifejä, kuten esimerkeissä 44 ja 45:

(44) Kyllä moni sen äkkiä tajuaa, että saman rahan saa helpommallakin. (FiPress: Turun Sanomat)

(45) Ja sitten ihmetellään, että mikä näitä pentuja nykyisin vaivaa. (Araneum Finnicum: kotiteollisuus.com)

Jo tutkimuskirjallisuuden perusteella voidaan puolestaan olettaa, että venäjässä SOV on tyypillinen tapauksissa, joissa objekti on ilmaistu pronominilla. Esimerkiksi Dag Svedstedt (1976: 3) toteaa pronominiobjektin sisältäviä lauseita käsittelevän tutkimuksensa aluksi pronominiin suuremman SOV-taipumuksen olevan “tunnettu fatka”. Havainto vahvistuu Svedstedtin pelkästään pronominiobjekteja sisältävässä tutkimusaineistossa,

jossa SVO ja SOV ovat itse asiassa yhtä yleisiä (mts. 184).⁷⁰ Nyt käsillä olevan tutkimuksen aineistossa pronominiobjektin sisältäviä SOV-esimerkkejä ovat muun muassa seuraavat:

- (46) Он трижды его ронял, пока цветок не погиб. (Araneum Russicum:
hän kolmesti se-ACC pudottaa-GEN kunnes kukka PART kuolla-PRET
sibris-neo.ru)

”Hän [kolmesti] pudotti sen, kunnes kukka kuoli”

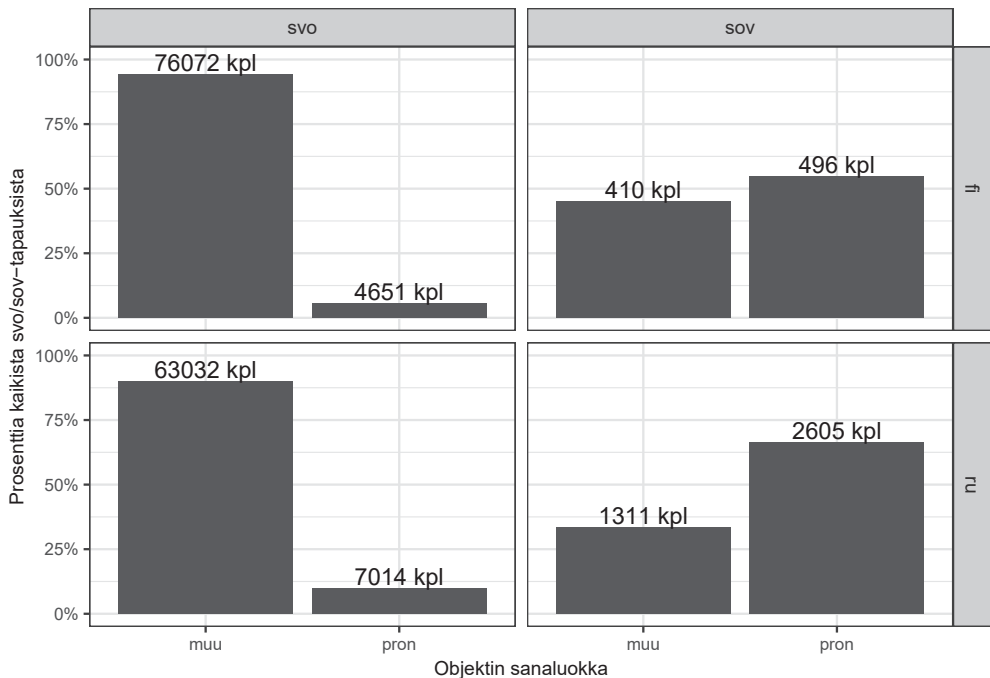
- (47) В свежем виде вы ее увидите редко. (Araneum Russicum:
PREP tuore-PREP muoto-PREP te se-ACC nähdä-PRES-2pPl harvoin
annaportugal.ru)

”Tuoreena sitä näkee [harvoin].”

Pronominiobjektin tyypillisuus näkyy itse asiassa myös suomen vähissä sov-tapauksissa. Tämä voidaan havaita vertailemalla pronominin ilmaistujen objektien osuutta kaikista SOV- ja SVO-tapauksista. Vertailu on esitetty kuviossa 7, jossa vasemmassa sarakkeessa näkyvät SVO-tapaukset, oikeassa SOV-tapaukset. Ylärivillä on suomenkielinen aineisto, alarivillä venäjänkielinen.

---

⁷⁰Tämän tutkimuksen teoreettisessa kehyksessä voitaisiin todeta, että SOV on oletettavasti tyypillinen ylipäätään objekteilla, joiden diskurssistatus on aktiivinen.

Kuvio 7: Pronominaalisten objektien osuus SVO- ja SOV-lauseista

Kuvio osoittaa, että esimerkkien 44, 46 ja 47 tavoin suurin osa suomen- ja etenkin venäjänkielisistä SOV-tapauksista sisältää pronominilla ilmaistun objektin, joka oletettavasti viittaa johonkin tekstissä jo aktivoituun referenttiin.

Aineistoryhmäkohtaisesti katsottuna voidaan todeta, että venäjässä suhteessa eniten SOV-tapauksia on ryhmissä L4b (*утром/вечером*)⁷¹, LM1 (*около яму*), L1c (*завтра*) ja E4 (*за это время*), suomessa taas ryhmissä L7d (*sellaisena hetkenä*), L7a (*siitä asti*), L1a (*ei-len*) ja L7b (*silloin*). Mainitut venäjänkieliset ryhmät kattavat suurimmillaan 18,75 ilmausta sataa saman ryhmän svo-aineistoa kohden (L4b), suomessa luvut ovat luonnollisesti huomattavasti pienempiä (korkeimmillaan 6,67 ryhmässä L7d). Verrattaessa lehti- ja internetkorpuksia nähdään puolestaan, että suomessa SOV-tapaukset painottuvat internetaineistoihin (71,96 % kaikista SOV-tapauksista), venäjässä taas jakautuvat koko lailla tasaisesti (internetkorpuksen osuus 51,51 %).

Jotta SOV-lauseita voitaisiin verrata SVO-lauseisiin, määriteltiin ajanilmaukselle niissäkin neljä mahdollista sijaintia. S1- ja S4-sijainnit tarkoittavat luonnollisesti SVO-lauseiden tavoin sijainteja ennen subjektia, verbiä ja objektia, S2-sijainniksi määriteltiin sijainti subjektin ja objektin välissä ja S3-sijainniksi taas sijainti objektin ja verbin

⁷¹Mainitsen jatkossa aineistoryhmään viitattaessa suluissa yhden tai kaksi ryhmään kuuluvaa ilmausta helpottaakseni sen hahmottamista, mistä ryhmästä on kyse. Ryhmän tarkempia ominaisuuksia varten on syytä palata osion 5.2 alakohtiin.

välissä. Tällä tavoin tarkasteltuna sijainnit jakautuvat koko aineiston tasolla taulukon 50 mukaisesti:

Taulukko 50: SOV-lauseiden jakautuminen eri sijainteihin suomessa ja venäjässä

	S1	S2	S3	S4
suomi	9,6 % (87)	22,08 % (200)	31,02 % (281)	37,31 % (338)
venäjä	22,01 % (862)	27,91 % (1 093)	31,21 % (1 222)	18,87 % (739)

Taulukko 50 noudattaa samoja yleisiä suuntaviivoja kuin taulukko 49 edellä sillä erotuksella, että suomen S2- ja venäjän S3-sijaintien osuudet ovat huomattavasti korkeammat. S2- ja S3-sijainteja koskevat erot ovat ymmärrettäviä, sillä sijaintien nelijakoa ei niiden osalta voi pitää vertailukelpoisena SVO- ja SVO-lauseiden välillä. Merkittävämpi huomio on, että venäjän S4-sijainnin osuus on SOV-lauseissa jonkin verran suurempi. Vaikka niin suomen kuin venäjän SOV-lauseet tarjoavat tässä tehdyn lyhyen katsauksen perusteella oman, sinänsä kiinnostavan tutkimuskohteensa, keskitytään tutkimuksessa tästä eteenpäin varsinaiseksi tutkimusaineistoksi edellä määriteltuihin SVO-tapauksiin.

6 TILASTOLLINEN MALLI

6.1 Bayesiläinen päättely tilastollisen analyysin lähtökohtana

Kvantitatiivisten tutkimustulosten tulkinnassa ovat viime vuosikymmeninä voimakkaasti yleistyneet niin kutsutut bayesiläiset tilastomenetelmät (Andrews & Baguley 2013: 2). Bayesiläinen tulokulma on tavallisesti nähty vastakohtana perinteiselle eli frekventistiselle tilastolliselle päättelylle, joka oli hallitseva lähestymistapa koko 1900-luvun ajan (mts. 5).

Frekventistisessä päättelyssä keskeisellä sijalla on sen toteaminen, voidaanko niin kutsuttu nollahypoteesi hylätä vai ei. Yhden käytetyimmistä bayesiläisen päättelyn oppaista kirjoittanut John Kruschke (2014: 298) käyttää tämän vuoksi frekventistisestä metodista termiä Null hypothesis significance testing (NHST).

Nollahypoteesimenetelmien (jatkossa NHST-menetelmät) olennainen rajoitus on, että ne antavat mahdollisuuden ainoastaan hypoteesin kumoamiseen, eivät vahvistamiseen. Andrewsin ja Baguleyn (2013: 3) mukaan juuri ajatus käänteisen todennäköisyyden mittaamisesta oli 1700-luvulla eläneen Thomas Bayesin ja 1800-luvulla eläneen Pierre-Simon Laplacen tärkein saavutus tilastotieteen edistymisen kannalta. Ajatus käänteisestä todennäköisyydestä on pohjimmiltaan yksinkertainen: jos NHST-menetelmien mukaisen merkitsevyydestin perusteella voidaan osoittaa viiden prosentin todennäköisyys sille, että kymmenen kertaa heitetty kolikko on epäreilu (tuottaa esimerkiksi kruunia useammin kuin klaavoja), tutkija ei silti voi todeta, että todennäköisyys kolikon reiluu-delle olisi 95%. Bayesiläisissä menetelmissä etuna on se, että tutkija pystyy suoraan arvioimaan sitä, kuinka varma hän on kolikon reiluudesta – ei vain tietyissä tapauksissa hylkäämään oletusta epäreiluudesta.

Bayesiläisen päättelyn ytimessä on ennakko-oletusten määrittäminen. Kruschke demonstroi ennakko-oletusten mallintamisen tärkeyttä seuraavasti. Kuvitellaan, että tutkijan olisi tehtävä päätelmä siitä, kannattaisiko jalkapallo-ottelun aloittaja valita heittämällä

kolikon sijasta naulaa (Kruschke 2014: 315). Naulaa heitetessä kaksi mahdollista heitotulosta ovat a) se, että naula putoaa kyljelleen sekä b) se, että naula jää seisomaan kannalleen. Etenkin pienellä aineistolla (ainoastaan muutama heitto) mitattuna NHST-menetelmin toimiva tutkija ei voisi perustellusti hylätä ajatusta siitä, että naula saattaisi olla tasapuolinen väline aloittajan arpomiseksi. Bayesiläinen tutkija taas pystyy sisällyttämään tilastolliseen malliinsa perustellun ennako-oletuksensa: sen, että naulan putoaminen kannalleen on fysikaalisesti jollei mahdotonta niin ainakin vaikeaa ja siten äärimmäisen harvinaista.

Bayesiläinen päättely lähtee siitä, että tutkija määrittelee ennako-oletuksensa jonkin tapahtuman todennäköisyydestä. Nämä ennako-oletukset ilmaistaan tilastollisten jakaumien (priorijakauma) muodossa. Tämän jälkeen mallia päivitetään eli katsotaan, missä määrin käsitys jonkin ilmiön todennäköisyydestä muuttuu, kun otetaan huomioon ilmiötä kuvaavaa dataa. Myös muuttuneet käsitykset ilmaistaan jakaumana (posteriorijakauma). Juuri posteriorijakaumat eli arviot siitä, kuinka paljon tutkimusdata vaikuttaa tutkijan tietämykseen ilmiöstä (muuttaa ennakkokäsitystä siitä), ovat bayesiläisen tilastollisen analyysin tulkitsemisen kannalta olennaisia.

6.2 Tutkimuksessa käytettävä tilastollinen malli

Nyt käsillä olevan tutkimuksen tärkeimpiä tavoitteita on vastata kysymykseen siitä, mitkä tekijät vaikuttavat ajanilmauksen sijoittumiseen suomessa ja venäjässä – toisin sanoen, mitkä piirteet ovat tyypillisiä suomen, mitkä taas venäjän S1-, S2-, S3- ja S4-konstruktioille. Mikko Ketokivi (2015: 131) tähdentää omassa tilastollisen päättelyn johdantoteoksessaan, että tämänkaltaiset tutkimuskysymykset ovat kysymyksiä, joissa yhden muuttujan arvojen vaihtelua eli varianssia selitetään toisten muuttujien varianssilla. Muuttujaa, jonka varianssia pyritään selittämään, on tavallisesti kutsuttu esimerkiksi riippuvaksi muuttujaksi (dependent variable) tai y-muuttujaksi. Muuttujat, joiden avulla yhden muuttujan varianssia pyritään selittämään, ovat usein nimeltään riippumattomia muuttujia (independent variable). Käytän tässä Ketokiven esittelemiä, mielestäni kuvaavia suomenkielisiä termejä selitettävä ja selittävä muuttuja, jotka vertautuvat hyvin englanninkielisessä kirjallisuudessa esiintyviin ja esimerkiksi Rolf Baayenin (2012: 14) suosittelemiin nimityksiin predicted variable ja predictor variable.

Selitettävänä muuttujana tässä tutkimuksessa on ajanilmauksen sijainti. Kyseessä on kategorinen (nominaalinen)⁷² muuttuja, jolle oli alun perin tarkoitus antaa neljä mahdol-

⁷²Voisi esittää, että tässä käytetyt neljä sijaintimuuttujan arvoa tekevät muuttujasta itse asiassa ordinaalimuuttujan eli muuttujan, jossa eri arvojen järjestyksellä on merkitystä. Tätä lähestymistapaa en kuitenkaan noudata,

lista arvoa: S1, S2, S3 ja S4. Tämä jaottelu olisi kuitenkin heikentänyt mallin selitysvoimaa.

Jos katsotaan edellisessä luvussa esitettyjä yleishavaintoja eri sijaintien osuuksista tarkastelluissa kielissä, voidaan todeta – niin kuin tutkimuskirjallisuuden perusteellakin saatettiin olettaa – että suomen ja venäjän välillä on lähtökohtainen, osin kieliopillinen⁷³ ero S2- ja S3-sijaintien käytössä. Suomi ei juurikaan hyödynnä S2-sijaintia (siihen osuu ainoastaan 5,76 % tapauksista); vastaavasti venäjä ei juurikaan hyödynnä S3-sijaintia (johon osuu 4,80 % tapauksista). Toisin päin katsottuna S2 on venäjän yleisin sijainti (50,00 %) ja S3 suomen yleisin sijainti (47,89 %). Tästä seuraa, että olisi kokonaiskuvan kannalta melko hedelmätöntä vertailla keskenään suomen ja venäjän S3-sijainteja tai venäjän ja suomen S2-sijainteja. Kokonaiskuvan kannalta informatiivisempien vertailujen mahdollistamiseksi sijainnit S2 ja S3 onkin tilastollisessa mallissa yhdistetty, niin että selitettävällä muuttujalla on kolme arvoa: S1, S2/S3 ja S4. Nimitän näitä jatkossa myös alku-, keski- ja loppusijainneiksi. Kummankin kielen harvinaisempaan keskisijainnin osaan (suomen S2- ja venäjän S3-sijaintiin) perehdytään tarkemmin erikseen osiossa 8.3.

Jos käytettävässä tilastollisessa mallissa ei olisi yhtään selittävää muuttujaa, malli vastaisi kysymykseen *mikä on minkäkin sijainnin todennäköisyys?*. Esitän alla, miten näitä todennäköisyyksiä voitaisiin kuvata muodollisemmin ja havainnollisuuden vuoksi liitän karkeimpana mahdollisena arviona kustakin todennäköisyydestä tiedon siitä, kuinka suuri osuus koko tutkimusaineistosta kuhunkin sijaintiin sijoittuu:

- Alkusijainnin todennäköisyys: $P(S1) \sim 22,68 \%$
- Keskisijainnin todennäköisyys: $P(S2/S3) \sim 54,19 \%$
- Loppusijainnin todennäköisyys: $P(S4) \sim 23,13 \%$

Ymmärrettävästi tällaisenaan malli olisi koko lailla epäinformatiivinen. Sen avulla voisi ainoastaan tehdä päätelmiä siitä, millä todennäköisyydellä satunnaisesti valittu suomen- tai venäjänkielinen positiivinen SVO-lause sisältää S1-, S2-, S3- tai S4-sijoittuneen ajanilmauksen. Olennaisin selittävä muuttuja onkin kunkin tapauksen kieli, jolloin tutkimuskysymys muuttuu muotoon *Mikä on sijainnin Y todennäköisyys, jos tiedossa on, että kyseessä on kieltä X edustava lause?* Tällaisia ehdollisia todennäköisyyksiä voitaisiin merkitä pystyviivan avulla, niin että S1-sijainnin todennäköisyys suomenkieliselle lauseelle on ilmeisissä muodoissa $P(S1|kieli = suomi)$, S3-todennäköisyys venäjänkieliselle lauseelle $P(S3|kieli = venj)$ ja niin edelleen.

---

sillä järjestyksen selitysvoima sinänsä ei ole niin suuri, että sitä olisi mieltä erikseen mallintaa. Olennaista on kysymys siitä, mikä neljästä sijaintikategoriasta jossakin datapisteessä havaitaan.

⁷³Käytän tässä ja myöhemmin luvuissa 7–9 termiä kieliopillinen erottamaan toisistaan toisaalta pragmatiikan (ei-kieliopillinen), toisaalta syntaksin (kieliopillinen) tason eroja (ks. maininnat esim. sivuilla 184, 243 ja 271).

6.2.1 Selittävät muuttujat

Luvussa 3 tähdennettiin, että nyt käsillä olevan tutkimuksen tavoitteena on löytää syitä ja selittäviä tekijöitä sille, minkä takia ajanilmaukset kulloinkin sijaitsevat juuri siinä, missä sijaitsevat. Luvussa 2 pyrittiin puolestaan määrittelemään mahdollisimman tarkasti, mitä ajanilmauksella tässä tutkimuksessa tarkoitetaan ja minkälaisia erilaisia ajanilmauksia (aikaa ilmaisevia konstruktioita) voidaan erottaa. Nämä erilaisten ajanilmausten ominaisuudet olivat tärkein lähtökohta myös määriteltäessä niitä selittäviä muuttujia, joita tutkimuksen tilastollisessa mallissa käytetään.

Mahdolliseksi selittäviksi muuttujiksi voidaan luvussa 2 esitettyjen luokittelunäkökulmien pohjalta (ks. osiot 2.2.1, 2.2.2 ja 2.2.3) erotella *muodostustapa*, *semanttinen funktio* ja *referentiaalisuus*. Lisäksi yksi vaihtoehto olisi ollut tarkastella aineistoryhmää yhtenä ainoana muuttujana, jolla tässä tapauksessa olisi ollut 50 eri arvoa ja joka ei olisi säilyttänyt edellä tehtyjen luokittelujen kautta saatua informaatiota erilaisten ajanilmausten luonteesta. Muita oletettavasti sijaintiin vaikuttavia ja aineistosta mitattavissa olevia tekijöitä ovat lausetyyppi eli se, onko kyseessä esimerkiksi alisteinen sivulause, relatiivilause tai kysymyslause sekä mahdollisesti korpus, josta lause on peräisin.

Lausetyyppejä ja lähdekorpusta kokeiltiin liittää tilastolliseen malliin omina muuttujinaan, mutta niiden selitysvaikutus koko aineiston kannalta havaittiin lopulta olemattoman pieneksi, minkä seurauksena ne suljettiin pois varsinaisesta, koko aineistoon sovellettavasta mallista. Kumpaakin muuttujaa hyödynnettiin kuitenkin vain tiettyjä aineistoryhmiä tarkastelevissa pienemmissä tilastollisissa malleissa (ks. alaluvut 8.2.2.1.1, 8.3.1 ja 9.2.4.1).

Ajanilmauksen muodostustapa ja referentiaalisuus päädyttiin lopulta operationalisoimaan yhdellä, molempia luokittelunäkökulmia yhdistävällä muuttujalla. Lisäksi, koska muodostustapaan liittyvällä ajanilmauksen positionaalisuudella (ks. osio 2.2.1.1) havaittiin tiettyä muista muuttujista ilmi käymätöntä vaikutusta, erotettiin se omaksi muuttujakseen.

Positionaalisuuden ohella muodostustapaan perustuvasta luokittelusta oli selkeästi operationalisoitavissa ryhmittely adverbeihin (esim. *kauan*) ja muihin ilmauksiin (kuten *viime vuonna*; kutsun jälkimmäistä joukkoa laveasti nominaalisiksi ilmauksiksi). Referentiaalisuutta oli sen sijaan vaikeampi jaotella johdonmukaisiksi, aineistoryhmien välisiksi kategorioiksi. Erillisen referentiaalisuusmuuttujan arvoina kokeiltiin sekä hienojakoisempaa viittauskohteen luonteeseen perustuvaa (absoluuttinen / subjektiivinen aikajana, deiktinen, tekstinsisäinen, ei-referentiaalinen) että karkeampaa referentiaalinen/ei-referentiaalinen-jaottelua. Viimein ajatus referentiaalinen/ei-referentiaalinen-jaottelun sisällyttämisestä tilastolliseen malliin hylättiin, ja siihen liittyvien vaikutusten tarkaste-

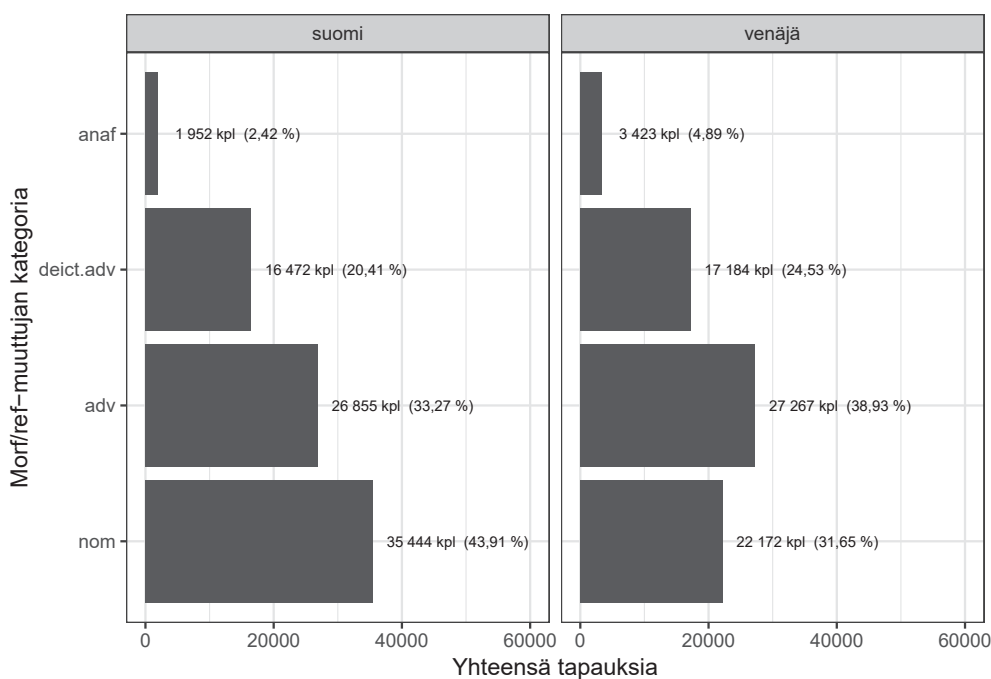

lu jätettiin osaksi laadullista, esimerkkikohtaista analyysia. Tämä toteutui ennen muuta referentiaalisuuden suhteen opposition muodostavia ryhmiä vertailemalla (ks. esim. E2-ryhmien analyysi osioissa 7.2.2.6 ja 9.2.1.1 sekä E3-ryhmien käsittely osiossa 9.2.3).

Referentiaalisuuteen liittyvää informaatiota sisällytettiin lopulta tilastolliseen malliin siten, että morfologiseen rakenteeseen perustuvaa adverbis/nominaaliset ilmaukset - jaottelua tarkennettiin erottamalla omaksi joukokseen deiktiset adverbis. Näihin laskettiin aineistoryhmät L1a–L1c (deiktiset päivännimet *eilen, tänään, huomenna*), L5c (*hiljattain*) ja L8a–L8c (*pian, nykyisin, nyt*).⁷⁴ Lisäksi omaksi kategoriakseen eroteltiin anaforiset ilmaukset, joita edustavat aineistoryhmät E4a (*siinä ajassa*), L7a (*siitä asti*), L7b (*siihen aikaan*), ja L7c (*silloin*).⁷⁵ Näin ollen muuttuja edustaa lopulta sekä erilaisia aikaa ilmaisevien konstruktoiden muodostustapoja että niitä referentiaalisuuden kategorioita, joiden määrittely oli selkeää ja tilastollisesti mielekästä. Muuttujan hybridiluonnetta korostaakseni viittaan siihen jatkossa nimellä morf/ref. Muuttujan eri arvot ja kunkin arvon yleisyys kielikohtaisissa aineistoissa on esitetty kuviossa 8. Kuvioon on sisällytetty myös tieto siitä, kuinka suuren osuuden kielikohtaisista aineistoista kukin kategoria kattaa.

⁷⁴Tarkemmin ks. osiot 5.2.2.1, 5.2.2.5 ja 5.2.2.8 edellä.

⁷⁵Anaforisuuden sisällyttäminen osaksi morf/ref-muuttujaa johti siinä mielessä informaation häviämiseen, että esimerkiksi ilmaus *siinä ajassa* voitaisiin laskea myös nominaalisten, *silloin* taas adverbisten ilmausten kategoriaan. Tarkemmin analysoituna menetetty informaatio koskee kysymystä siitä, käyttäytyvätkö nominaaliset anaforiset ilmaukset eri tavalla kuin adverbiset anaforiset ilmaukset. Vaikka kysymys ei välttämättä ole irrelevantti, oli tilastollista mallia luotaessa otettava huomioon myös ne laskentatehoo ja kuvauksen selkeyteen liittyvät edut, jotka saavutettiin, kun anaforisuuden kategoria yhdistettiin osaksi morf/ref-muuttujaa.

Kuvio 8: Morf/ref-muuttujan kategoriat ja niiden koko kielikohtaisissa aineistoissa

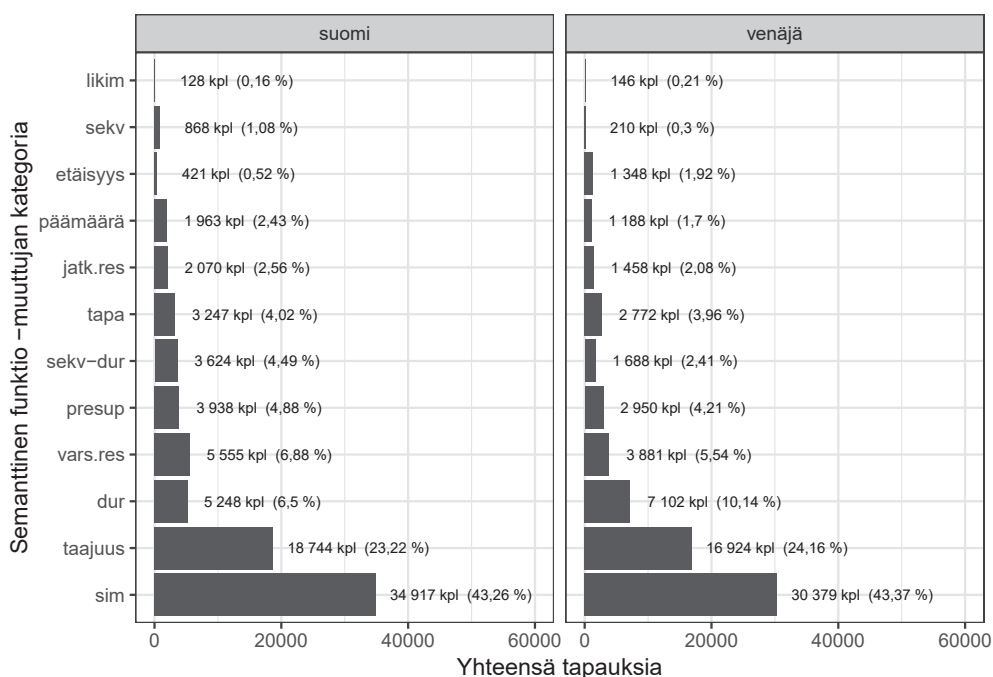
Kuvio 8 osoittaa, että aineistoryhmien kokoeroista johtuen morf/ref-muuttujan jakautuminen eri arvoihin ei ole täysin samanlaista suomessa ja venäjässä. Kummassakin kielessä anaforiset ilmaukset muodostavat kuitenkin pienimmän joukon ja deiktiset adverbis toiseksi pienimmän. Nominaalisuus-kategoriasta (kuviossa *nom*) on vielä huomautettava, että se kattaa paitsi *viime vuonna* -tyyppiset selkeät substantiivilausekkeet, myös kvanttoritapaukset tyyppiä *kaksi kertaa* sekä adpositiolausekkeet kuten *после войны*.

Positionaalisuutta mitattiin tutkimusaineistossa arvoilla *positionaalinen* ja *ei positionaalinen*. Positionaalisia aineistoryhmiä tutkimusaineistossa edustavat ryhmät L2a-L2b (luku 5.2.2.2), L4a (5.2.2.4) ja F1b (5.2.3.1), mikä tarkoittaa, että suurin osa kaikista tutkimusaineiston tapauksista on ei-positionaalisia. Suomessa positionaalisten tapausten osuus kaikista on 11,71 ja venäjässä 6,53 prosenttia (absoluuttisina määrinä ilmaistuna positionaalisia tapauksia on suomessa 9 455 ja venäjässä 4 572).

Morf/ref-muuttujan ja positionaalisuuden lisäksi tilastollisessa mallissa otettiin kolmantena selittävänä muuttujana huomioon ajanilmauksen semanttinen funktio. Semanttinen funktio -muuttuja muodostettiin luvussa 2.2.2 esitellyn luokittelun perusteella siten, että niin kuin osiossa 5.2.1 mainittiin, F-funktio käsitettiin yhtenä yhtenäisenä kategoriana eikä sitä jaoteltu kuvion 1 mukaisiin alaluokkiin. Kuten osiossa 5.2.1 huomautettiin, F-funktion alaluokat liittyvät enemmän ajanilmausten muodostustapaan kuin

varsinaisiin semanttisiin ominaisuuksiin, ja ne otettiin huomioon aineistoryhmiä rakennettaessa. Lisäksi on huomautettava, että tarkasteltaessa F-funktion vaikutuksia osioissa 7.2.2.4 ja 9.2.2 tutkitaan luonnollisesti myös sitä, miten eri F-funktiota edustavat aineistoryhmät eroavat toisistaan.

Kaiken kaikkiaan semanttinen funktio -muuttuja kattaa 12 kategoriaa (vrt. kuvio 5 edellä). Näiden koot kielikohtaisissa aineistoissa on esitetty kuviossa 9. Eri kategorioista käytettyjen lyhenteiden selitykset on annettu liitteessä 1.

Kuvio 9: Semanttinen funktio -muuttujan kategoriat ja niiden koko kielikohtaisissa aineistoissa

Kuvio 9 osoittaa, että niin suomessa kuin venäjässäkin tavallisimman semanttinen funktio -muuttujan kategorian muodostavat simultaanista lokalisovaa funktiota edustavat tapaukset, joita kummassakin kielessä on liki puolet kaikista tapauksista. Vähiten on likimääräistä funktiota edustavia tapauksia.

Tutkimusta lähdettiin tekemään edellä kuvatulla mallilla, jossa kielen lisäksi on kolme selittävää muuttujaa. Tutkimuksen kuluessa (ks. osio 7.2.1.3) havaittiin kuitenkin, että malliin olisi mielekästä sisällyttää informaatiota myös siitä, onko ajanilmauksen sisältämissä lauseessa läsnä sanoja, jotka on automaattisessa morfologisessa analyysissä merkitty numeraaleiksi. Näin ollen lopullinen malli sisälsi myös viidennen selittävän muuttujan, numeraalin läsnäolon.

Karkeasti ottaen numeraalin läsnäololla tarkoitetaan tässä tapauksia, joissa morfologinen jäsennin on analysoinut jonkin ajanilmauksen sisältävän lauseen sanoista⁷⁶ sanaluokaltaan numeraaliksi ja joissa ajanilmausta seuraava sana on suomessa partitiivissa tai venäjässä genetiivissä.⁷⁷ Numeraalisuuden määrittelevää algoritmia pyrittiin lisäksi tarkentamaan edelleen esimerkiksi poislukemalla tapaukset, joissa numeraali liittyy suoraan ajanilmaukseen tai muuten selvästi muuhun kuin määrään viittaavaan ilmaukseen. Algoritmin tarkka toteutus on nähtävillä liitteen 1 kohdan 19 mukaisesta linkistä.

Kaiken kaikkiaan tutkimuksen suomenkielinen aineisto sisältää 2 814 numeeriseksi merkittyä lausetta, mikä tarkoittaa 3,49 prosenttia kaikista suomenkielisistä tapauksista. Venäjänkielisessä aineistossa numeerisia tapauksia taas on 1 370, mikä vastaa 1,96 prosenttia koko venäjänkielistä aineistoa. Numeraalin läsnäolo -muuttujan arvoiksi on merkitty yksinkertaisesti joko *numeraali* tai *ei numeraalia*.

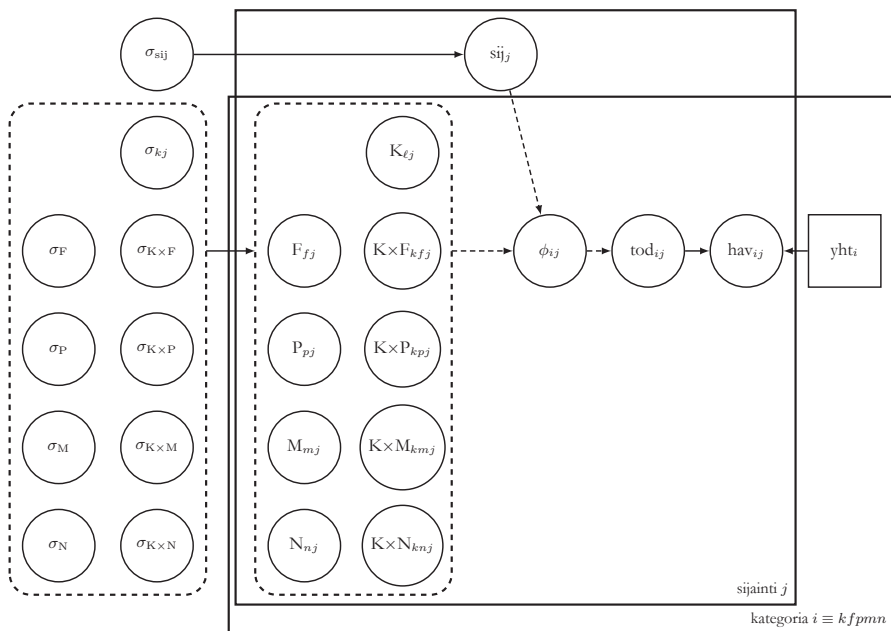
6.2.2 Mallin kuvaus kootusti

Tilastollinen malli, joka edellä kuvattujen selitettävän ja selittävien muuttujien perusteella rakennettiin, on luonteeltaan regressiomalli (Ketokivi 2015: 134). Kenties tavallisin regressiomallin muoto on lineaarinen regressiomalli, jossa mitataan jatkuvien muuttujien, esimerkiksi ihmisen painon ja viikoittaisen liikuntaan käytetyn ajan, yhteyttä. Kun selitettävä muuttuja on, niin kuin tässä, kategorinen, käytetään tavallisesti logistista regressiomallia. Nyt käsillä olevassa tapauksessa, kun selitettävällä kategorisella muuttujalla on enemmän kuin kaksi mahdollista arvoa, kyseessä on malli, jota Ketokivi (mts. 135) samoin kuin muun muassa Gelman ja Hill (2006: 124) nimittävät kategoriseksi regressioksi (categorical regression). Kruschke (2014: 668) käyttää jossain määrin vastaavista malleista nimitystä ehdollinen logistinen regressio (conditional logistic regression).

Tarkastelen tässä käytettävää kategorista regressiomallia lähemmin mallin rakennetta havainnollistavan kuvion 10 avulla.

⁷⁶Niin sanallisista numeraaleista kuten *seitsemän* kuin numeroin kirjoitetuista tapauksista kuten 7; pois lukien luonnollisesti ajanilmaukseen itseensä kuuluvat sanat kuten E1a-ryhmän ilmauksessa *viisi vuotta*.

⁷⁷Tällä haluttiin lisätä numeraalin läsnäolon liittymistä nimenomaan osiossa 7.2.1.3 esiteltävään määrää painottavaan konstruktion. Niin suomen partitiivi kuin venäjän genetiivikin viittaavat yleensä numeraalin jälkeen siihen, että kyseessä on tietty määrä jotakin entiteettiä, kun taas numeraalin jälkeiset muut sijat liittyvät usein esimerkiksi juuri ajan tai pelkän hinnan ilmaisemiseen. Toisaalta itsenäisinä esiintyvät numeraalit liittyvät usein esimerkiksi urheilutuloksiin. Partitiivin/genetiivin vaatimisella pyrittiin siis lisäämään haun tarkkuutta, eikä tästä mahdollisesti seurannutta saannin (ks. osio 5.1.1) pienenemistä katsottu tehtävien päätelmien kannalta haitaksi.

Kuvio 10: Tutkimuksen tilastollinen malli graafisesti esitettynä

Kuten todettu, bayesiläisessä päättelyssä olennaista on sen tarkasteleminen, miten havainnoidun datan huomioon ottaminen muuttaa ennakko-oletuksia jostakin ilmiöstä, tässä tapauksessa ajanilmauksen sijoittumisesta johonkin kolmesta määritellystä lauseasemasta. Empiiristä dataa kuviossa 10 edustaa merkinnällä *hav* (lyhennetty sanasta *havainnot*) erotettu noodi kuvion oikeassa laidassa. *Hav* koodattiin tilastolliseen malliin kaikkiaan kuusiulotteisena taulukkona, joka sisältää tutkimusaineistosta tehtyt havainnot kustakin selittävien muuttujien ja selittävän muuttujan yhdistelmästä. Esimerkkinä taulukosta voidaan antaa seuraava taulukon osa, jossa on kuvattu suomen ja venäjän eri semanttisten funktioiden frekvenssit siinä tapauksessa, että morf/ref -muuttuja saa arvon *ADV*, positionaalisuus-muuttuja arvon *ei positionaalinen*, numeraalin läsnäolo -muuttuja arvon *numeraali* ja sijaintimuuttuja arvon *S1*:

Taulukko 51: Esimerkki tilastollisen mallin empiiristen havaintojen ristiintaulukoinnista

	etäisyys dur		taajuus likim		presup.jatk.res vars.ressekv				sekv-dur	sim	tapa	pääm.
suomi	0	0	6	0	0	0	3	0	0	0	1	0
venäjä	0	6	13	0	0	0	11	0	0	0	3	0

Vastaavalla tavalla hav-taulukko sisältää informaation myös kaikista muista eri muuttujien yhdistelmistä, kuten tilanteesta, jossa morf/ref-muuttujan arvo on *nom*,

positionaalisuus-muuttujan arvo *positionaalinen* ja niin edelleen. Toinen mallin empiirisesti määräytyvä osa on koko lailla vastaava moniulotteinen *yht*-taulukko (kuvion oikeanpuolimmaisn noodin), joka sisältää todennäköisyyksien laskemisessa tarvittavan tiedon siitä, kuinka monta esiintymää kussakin selittävien muuttujien kategoriassa yhteensä on. Esimerkiksi taulukossa 52 on esitettyä, kuinka monta edustajaa kummankin kielen kullakin semanttinen funktio -muuttujan arvolla on kaikki sijainnit yhteenlaskettuna, jos katsotaan taulukon 51 tavoin sitä taulukon siivua, jossa morf/ref-muuttuja saa arvon *ADV*, positionaalisuus arvon *positionaalinen* ja niin edelleen.

Taulukko 52: Esimerkki tilastollisen mallin muuttujakohtaiset kokonaismäärät tallentavasta yht-taulukosta

	etäisyys dur		taajuus likim		presup.jatk.res vars.ressekv				sekv-dur	sim	tapa	pääm.
suomi	0	14	116	0	0	0	19	0	0	0	19	0
venäjä	0	31	110	0	0	0	29	0	0	0	23	0

Kuviossa 10 esitetyn tilastollisen mallin antamat ennusteet on ilmaistu kuviossa kolmantena oikealla näkyvässä tod-noodissa (todennäköisyydet), joka on hav-noodin muotin mukainen kuusiulotteinen taulukko mutta jossa ei ole ilmaistu sitä, kuinka monta tapausta taulukon kussakin solussa on, vaan pikemminkin se, mikä on mallin perusteella kunkin solun todennäköisyys. Koska mallissa tarkastellaan kategorista selitettävää muuttujaa, se ei pyri varsinaisesti suoraan ennustamaan selitettävän muuttujan eri arvoja (niin kuin jatkuvan muuttajan tapauksessa, jolloin kyseessä olisi lineaarinen regressio), vaan nimenomaan todennäköisyyttä sille, että selitettävä muuttuja saa esimerkiksi arvon *S1* tiettyjen olosuhteiden ollessa vallalla. Esimerkkinä tällaisista olosuhteista voidaan sanoa, että mikäli kieli-muuttujan arvo on *suomi*, semanttinen funktio -muuttujan arvo *sim*, morf/ref-muuttujan arvo *nom*, positionaalisuus-muuttujan arvo *positionaalinen* ja numeraalin läsnäolo -muuttujan arvo *ei numeraalia*, on *S1*-sijainnin todennäköisyys noin 8 %, *S2/S3*-sijainnin noin 53 % ja *S4*-sijainnin noin 38 % (muodollisemmin ilmaistuna esim. $P(S1|kieli = suomi, morf/ref = nom, pos = positionaalinen, num = einumeraalia) = 0,08$).

Tutkittavan ilmiön kannalta tod-taulukon todennäköisyydet eivät kuitenkaan sinänsä kerro kovin paljon, vaan kiinnostavaa on ennen kaikkea se, miten voimakkaasti ja mihin suuntaan eri selittävät muuttujat vaikuttavat näihin todennäköisyyksiin, toisin sanoen kuinka suuren osan hav-taulukossa havaittavasta varianssista ne selittävät. Jotta selittävien muuttujien vaikutukset voitaisiin jakaa suurempiin ja pienempiin ja jotta niitä voitaisiin lineaarisesti vertailla keskenään, muuttujien vaikutus on ilmaistu muunnettuna logaritmiselle asteikolle (Ketokivi 2015: 168), eli regressiomallissa on käytetty logaritmis-

ta linkkifunktiota (Kruschke 2014: 436). Logaritminen muunnos on toteutettu kuviossa 10 neljäntenä oikealta esitetyn, puhtaasti laskennallisen⁷⁸ ϕ -muuttujan avulla.

Varsinaisen tutkimuksen kannalta oleellisin osa tilastollista mallia ovat kuvion 10 keskellä (oikeanpuoleisessa) katkoviivoin rajatussa laatikossa esitetyt noodit, jotka kuvaavat edellä mainittua kunkin selittävän muuttujan vaikutusta eri sijaintien todennäköisyyteen. Selittävästä muuttujasta erityisasemassa on kieli, joka on merkitty kuvioon kirjaimella K. Muut selittävät muuttujat on merkitty kielen alle kirjaimin F (semanttinen funktio), P (positionaalisuus), M (morf/ref) ja N (numeraalin läsnäolo). Kirjainten F, P, M ja N viereen on merkitty noodit KxF, KxP, KxM ja KxN, jotka kuvaavat semanttisen funktion, positionaalisuuden, morf/ref-muuttujan ja numeraalin läsnäolon interaktiovaikutusta kielen kanssa. Juuri nämä interaktiovaikutukset ovat olennaisessa asemassa pohdittaessa kielten välisiä eroja, sillä ne kertovat sen, missä määrin esimerkiksi jokin tietty semanttinen funktio vaikuttaa ajanilmauksen eri sijaintien todennäköisyyteen suomessa verrattuna venäjään: voidaan ajatella, että vaikkapa duratiivisella semanttisella funktiolla on kauttaaltaan lauseenloppuisen sijainnin todennäköisyyttä kasvattava vaikutus, mutta kun tätä vaikutusta tarkastellaan kielikohtaisesti, se todetaan voimakkaammaksi suomenkielisessä aineistossa.⁷⁹

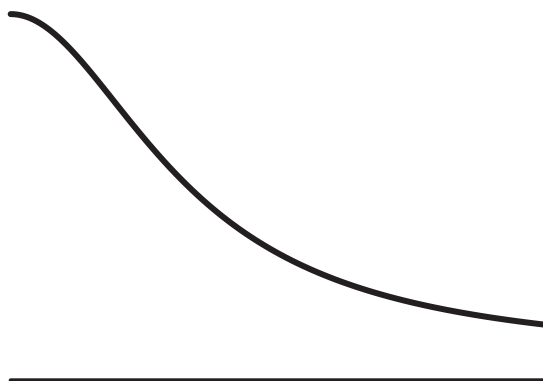
Kunkin selittävän muuttujan sekä kieli + muuttuja -tyyppisen interaktion vaikutuksen voimakkuutta (niiden selittämän varianssin määrää) voidaan mitata niiden posteriorijakauman keskihajonnan suuruudella: jos muuttujalla (tai interaktiolla) on pieni keskihajonta, se merkitsee, että selittävän muuttujan eri kategoriat jakautuvat tasaisesti kaikkien kolmen sijaintimuuttujan arvon kesken. Jos taas jokin selittävän muuttujan kategorioista on voimakkaasti assosioitunut johonkin tiettyyn sijaintiin, seuraa tästä myös suurempi keskihajonta, mikä tarkoittaa, että kyseisellä muuttujalla tai interaktioilla on suuri vaikutus ajanilmauksen sijaintiin.

Tämän luvun alussa todettiin, että olennainen osa bayesiläistä tilastollista päättelyä on ennakkokäsitysten ilmaiseminen priorijakaumien muodossa. Tätä tilastollista mallia rakennettaessa lähdettiin liikkeelle sallivasta ennakkokäsityksestä eli siitä, että kunkin tässä käytetyn selittävän muuttujan on mahdollista vaikuttaa ajanilmauksen sijaintiin paljonkin, mutta vaikutuksen tarkasta voimakkuudesta ei ole perusteltua esittää kovin spesifiä arviota.

⁷⁸Kuviossa 10 katkoviivoin esitetyt kuvaavat puhtaan laskennallista, determinististä määräytymistä ja katkoviivoin esitetyt stokastisia, ei-laskennallisia suhteita.

⁷⁹Myös selittävät muuttujat ovat teknisessä mielessä taulukoita, tässä tapauksessa kaksiulotteisia. Taulukot kattavat toisaalta kolme eri arvoa kolmelle mahdolliselle sijainnille ja toisaalta jokaisen muuttujan kategorian arvon ristiintaulukoituna kutakin sijaintia vasten, niin että esimerkiksi numeraalin läsnäolo -muuttuja sisältää arvot N[numeraali, S1], N[ei numeraalia, S1], N[numeraali, S2/S3], N[ei numeraalia, S2/S3], N[numeraali, S4] ja N[ei numeraalia, S4]. Tämä moniulotteisuus on kuviossa 10 esitetty yhtenäisin viivoin piirretyillä laatikoilla ja kunkin kirjaimen yhteydessä olevalla alaindeksillä. Alaindeksi j tarkoittaa kaikkia ajanilmauksen sijainti -muuttujan kolmea arvoa ja alaindeksi i puolestaan kaikkia selittävien muuttujien arvoja (tästä merkintätavasta graafisissa malleissa ks. esim. Lee & Wagenmakers 2014: 43).

Kunkin selittävän muuttujan mahdollinen vaikutus on ilmaistu normaalijakaumalla, jonka olennainen parametri on sen keskihajonta – jos priorijakaumassa määritellään valmiiksi, että keskihajonta on pieni, merkitsee se, ettei muuttujalla juuri uskota olevan vaikutusta ja toisaalta, jos priorijakaumassa määritellään suuri keskihajonta, merkitsee se uskoa muuttujan suureen vaikutukseen. Koska tähän malliin ei liittynyt vahvoja ennakkokäsityksiä, itse keskihajontojen vaihtelua kontrolloitiin Andrew Gelmanin (2006) suosituksen mukaisesti niin kutsutulla puoli-cauchy-jakaumalla, joka antaa suuremman painon pienille kuin radikaaleille arvoille mutta yhtä kaikki ei rajaa pois suuriakaan arvoja. Esimerkki puoli-cauchy-jakaumasta on annettu kuviossa 11

Kuvio 11: Esimerkki puoli-cauchy-jakaumasta

Kuviossa 10 kunkin selittävän muuttujan ja kieli + muuttuja -interaktion taustalla olevat normaalijakaumat (ja normaalijakauman leveyden määrävät puoli-cauchy-perustaiset keskihajonnat) on merkitty vasemmanpuoleisen katkoviivoin erotetun suorakulmion sisälle. Myös sijaintimuuttujan priorijakauma on vastaava puoli-cauchy-jakaumasta keskihajontansa saava normaalijakauma, jotka on ilmaistu kuvion vasemmassa yläkulmassa olevalla σ_{sij} -noodilla. Sijainti-muuttujan varianssi ilman selittävien muuttujien huomioimista on mallinnettu tämän noodin oikealle puolelle sij-noodiin (sijainti).

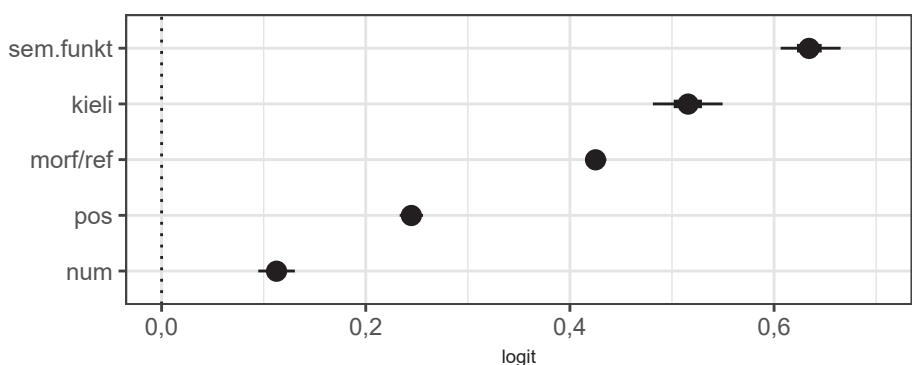
Kuviossa 10 esitetty tilastollinen malli rakennettiin hyödyntämällä R-ohjelman rjags-kirjastoa (Plummer 2016). Itse mallin kuvaus kirjoitettiin bugs-muodossa ja se on vapaasti saatavilla github-palvelun kautta liitteen 1 kohdan 15 mukaisesta osoitteesta. Esimerkki jossain määrin vastaavasta mallista on mallin yhtenä lähtökohtana toiminut WinBUGS-ohjelman käyttöoppaan (Winbugs example volume 2 2012) esimerkki alligaattoreiden ravinnosta (alun perin ei-bayesiläisittäin Agresti 2007: 174; ks. myös Ntzoufras 2009: 300).

Tässä kuvatussa mallista on vielä todettava, että vaikka siinä mitataan ainoastaan kieli + muuttuja -tyyppisiä interaktioita, se ei tarkoita, etteikö muunkinlaista kovarianssia aineistossa esiintyisi. Esimerkiksi monet semanttiset funktiot ovat linkittyneet juuri morfologiselta rakenteeltaan tietynlaisiin ilmauksiin, niin että esimerkiksi F-funktiota edustavat tapaukset ovat muita useammin adverbeja. Tässä käytettyjen selittävien muuttujien roolina on kuitenkin ennen kaikkea paikantaa niitä ilmauksia ja ominaisuuksia, jotka selkeimmin liittyvät suomen ja venäjän välisiin eroihin eikä niinkään esittää hypoteeseja esimerkiksi siitä, että jokin havaittu vaikutus liittyy enemmän juuri ilmauksen semantiseen luonteeseen kuin sen morfologiaan. Toisin sanoen se, mitä reittiä käyttäen jokin suomen ja venäjän eroista kertova ilmausjoukko paikannetaan, ei ole samalla tavalla olennainen asia kuin itse ilmausjoukon löytyminen. Tästä syystä tilastollinen malli haluttiin pitää suhteellisen yksinkertaisena ja tarkemmat, muuhun kuin kieli-muuttujaan liittyvät interaktiot jätettiin mallintamatta, vaikka niiden olemassaolo pyritään mallia tulkittaessa koko ajan tiedostamaan.

6.3 Mallissa havaittavat vaikutukset yleisellä tasolla

Tarkastelen seuraavaksi yleisellä tasolla, miten hyvin edellä luetellut muuttujat tässä esitellyn tilastollisen mallin perusteella selittävät aineistossa havaittavaa sijaintimuuttujan varianssia. Kuten edellä todettiin, arvioitaessa eri muuttujien vaikutusta yksi tärkeimmistä mittareista ovat muuttujien keskihajonnat: mitä lähempänä nollaa keskihajonta on, sitä pienempi selitysvoima muuttujalla voidaan nähdä (huomattakoon, että keskihajonnat ovat aina suurempia kuin nolla). Arviot tässä käytettyjen selittävien muuttujien keskihajonnoista käyvät ilmi kuvioista 12:

Kuvio 12: Selittävien muuttujien arvioidut keskihajonnat

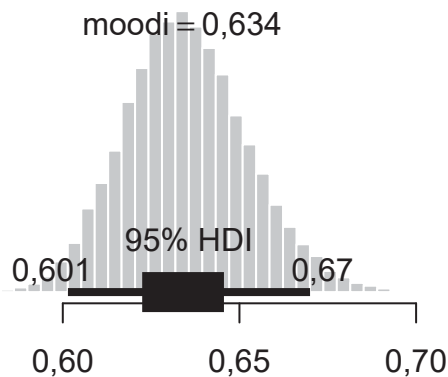
Kuvion 12 kaltaisia kuvioita kutsutaan tavallisesti termillä caterpillar plot. Tässä käytetyt caterpillar-kuviot on luotu R-ohjelman ggmcmc-paketilla (Fernández-i-Marín 2016), ja koska ne ovat tutkimuksen kannalta olennainen keino kuvata tilastollisia havaintoja, annan tässä kohtaa muutamia suuntaviivoja niiden tulkitsemiseksi.

Caterpillar-kuvioiden y -akselilla ovat tarkkailtavat muuttujat, kuvion 12 tapauksessa kielen, morf/ref-muuttujan, semanttisen funktion, positionaalisuuden (pos) ja numeraalinen läsnä olo -muuttujan (num) keskihajonnat. x -akseli puolestaan kuvaa arviota kyseisen muuttujan vaikutuksen voimakkuudesta tai tarkemmin sanottuna siitä, kuinka paljon varianssia muuttuja selittää. Kuviossa 12 kyse on keskihajonnoista, joten x -akseli lähtee nolasta (keskihajonta ei voi olla negatiivinen) eikä sillä ole varsinaista ylärajaa. Kuten edellä selitettiin, tässä tutkimuksessa käytetyn tilastollisen mallin vaikutukset on kuvattu muunnettuna logaritmiselle asteikolle, minkä tähden useimmissa kuvioissa x -akselin arvot voivat olla myös negatiivisia. Kuvioissa esitettyjä lukuja ei ole järkevää yrittää tulkita absoluuttisesti, vaan eri muuttujien arvoja on verrattava toisiinsa. Nyrkkisääntönä voidaan ajatella, että mitä kauempana nolasta x -akselin “toukat” ovat, sitä suurempi on kyseisen muuttujan vaikutus.

Kuviosta 12 nähdään, että kieli-muuttujan kohdalla x -akselille on piirretty kolmeosainen kuvio: ohut viiva, paksumpi viiva sekä ympyrä. Viivat kuvastavat sitä, kuinka paljon tilastollinen malli on muuttanut ennakkokäsitystä kielen vaikutuksesta eri sijainteihin – toisin sanoen viivat esittävät posteriorijakauman kieli-muuttujan keskihajonnalle. Ympyrä osoittaa jakauman mediaanin: sen, mikä on oletettavasti paras yksittäinen arvio vaikutuksen voimakkuudesta. Paksumpi viiva osoittaa, mille välille 50 % arvioista osuu ja ohuin viiva sen, mille välille osuu 95 % kaikista arvioista. Kuviossa 12 osa arvioista (morf/ref-muuttujan ja positionaalisuuden keskihajonnat) on niin tarkkoja, että ohuita ja paksuja viivoja ei kuvasta juuri voi erottaa. Kokoavasti voidaan sanoa, että semanttisen funktion vaikutus näyttäisi kaikkein suurimmalta. Sillä, onko kyseessä esimerkiksi pre-

suppositionaalista funktiota edustava *jo-* tai *juice-*adverbi (jotka oletettavasti kummassakin kielessä painottuvat voimakkaasti keskisijaintiin) vai esimerkiksi simultaanista funktiota edustava ilmaus *viime vuonna*, on siis kokonaisuutta katsottaessa lopulta kieltäkin suurempi selitysvoima sen kannalta, minkä sijainnin jokin ajanilmaus saa. Kielen keskihajonta on toiseksi suurin ennen morf/ref-muuttujaa, joka puolestaan erottuu melko selvästi positionaalisuudesta ja numeraalin läsnäolosta. Myös viimeksi mainitut ovat kuitenkin selvästi irti nollasta, eli niilläkin on vaikutusta.

Caterplot-kuvioiden lisäksi luvuissa 7–9 tarkastellaan paikoitellen myös tarkemmin varsinaisia posterijakaumia. Tällöin kyseessä voi olla joko yhden tietyn muuttujan jakauma tietylle arvolle tai tavallisemmin kahden muuttujan tai arvon välinen vertailu. Kuvio 13 esittää tarkemmin sen, minkä arvion käytetty tilastollinen malli antaa semanttisen funktion vaikutuksesta. Vastaavat jakaumat on piirretty edellä mainitun John Kruschken (2014) teoksen tarjoamien R-funktioiden avulla.

Kuvio 13: Semanttisen funktion vaikutuksen posteriorijakauma

Kuviota 13 voidaan pitää ikään kuin suurennoksena kuvion 12 ylimmästä rivistä – siinä, missä kuvio 13 näyttää posteriorijakaumat ikään kuin ylhäältä päin kuvattuna, esittää kuvio 13 yhden yksittäisen jakauman edestä päin katsottuna. Kuvioon 13 merkitty HDI-viiva on sama kuin kuviossa 12 näkyvät pitkät viivat eli kuvaa aluetta, jolle 95 % posteriorijakauman arvoista osuu. HDI-lyhenne tulee sanoista highest density interval ja tarkoittaa yksinkertaisesti aluetta, jolle suurin osa jakauman arvoista sijoittuu, toisin sanoen niitä jakauman pisteitä, jotka ovat kaikkein uskottavimpia tai luotettavimpia arvioita jostakin vaikutuksesta (Kruschke 2014: 87).⁸⁰ Kuvioon 13 on havainnollisuuden vuoksi lisätty myös paksumpi viiva, joka on sama kuin kuviossa 12 funct-muuttujalle piirretty paksumpi viiva ja tarkoittaa kapeampaa aluetta, jolle 50 % kaikista jakauman arvoista osuu.

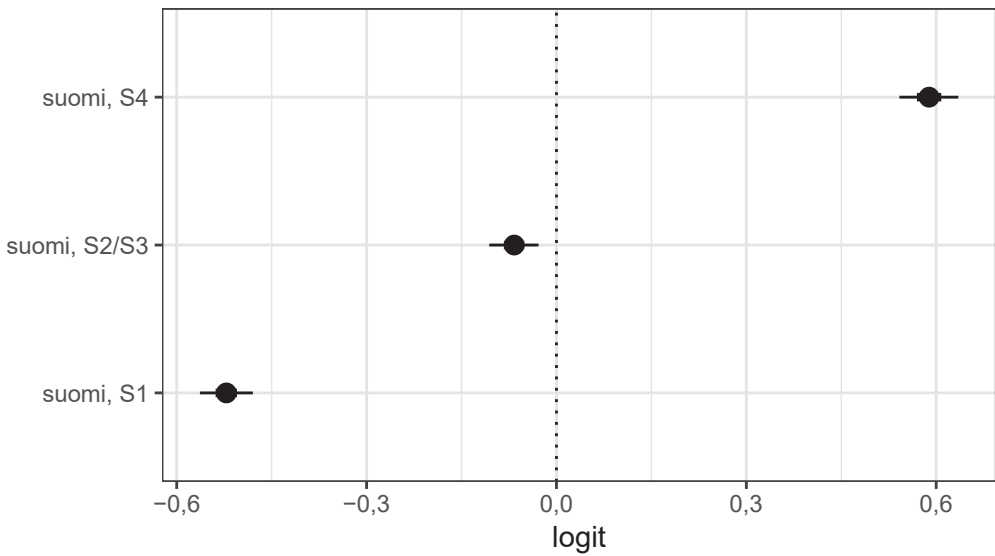
⁸⁰vrt. NHST-menetelmissäkin tavallinen luottamusväli-termi.

Kuviosta 13 havaitaan, että arvio semanttisen funktion vaikutuksesta on sekin lopulta kohtalaisen tarkka. Kuviossa 12 pallona esitetty mediaani on noin 0,634. Tarkkaan ottaen 95 % mahdollisista arvoista osuu välille 0,601 – 0,670 ja 50 % välillä 0,622 – 0,646. Luottamusvälien käyttöä tilastollisesta mallista tehtävissä päätelmissä voitaisiin havainnollistaa toteamalla, että varovaisimmankin arvion (95% luottamusväli) mukaan semanttisen funktion vaikutus on logaritmisella asteikolla vähintään 0,601 ja enintään 0,670, hieman rohkeamman arvion (50% luottamusväli) mukaan vähintään 0,622 ja enintään 0,646. Kuten todettu, absoluuttiset arvot sinänsä eivät kuitenkaan ole juuri merkityksellisiä, vaan ennen muuta niiden suhde muiden muuttujien vastaaviin arvoihin.⁸¹

Kuvio 12 on merkittävä muutenkin kuin vain keinona esitellä caterplot-kuvioiden tulkintaa. Se, että kielellä on paljon vaikutusta selittävän muuttujan saamiin arvoihin, vahvistaa edellä puhtaiden prosentiosuuksien perusteella tehdyn päätelmän suomen ja venäjän välisestä systemaattisesta erosta ajanilmausten jakautumisessa eri sijainteihin.

Jos kielen vaikutusta tutkitaan tilastollisen mallin valossa tarkemmin, saadaan itse asiassa samankaltainen vaikutelma kuin edellä puhtaita prosentiosuuksia tarkasteltaessa. Tämä näkyy kuviosta 14, joka esittää, miten todennäköinen kukin tarkastelluista neljästä sijainnista on suomessa verrattuna venäjään. Juuri tämä suomi verrattuna venäjään-näkökulma on luvuissa 7 – 9 käytäntönä, kun vastaavia kuvioita tarkastellaan enemmän. Kuten todettu, bayesiläisittäin rakennettu tilastollinen malli toimii siten, että ensin kullekin sijainnille määritellään jokin ennakoarvio sen todennäköisyydestä. Kysyttäessä todennäköisyyttä $P(S1|kieli = suomi)$ kysytään lopulta sitä, minkä verran ja mihin suuntaan arvio S1-sijainnin todennäköisyydestä muuttuu, jos kieli-muuttujan kahdesta mahdollisesta arvosta valitaan *suomi*. Jos tarkasteltavalla selittävällä muuttujalla on kaksi arvoa, kuten kielen tapauksessa, on eri arvojen (*suomi* ja *venäjä*) vaikutus täsmälleen toistensa peilikuva: jos *suomi*-arvo aiheuttaa oletusarvoon poikkeaman -0.5, on vastaava *venäjä*-arvon aiheuttama poikkeama tällöin +0.5. Tämän vuoksi jatkossa vertailtaessa suomea ja venäjää kuvioissa näytetään ainoastaan *suomi*-arvoa koskevat posteriorijakaumat – *venäjä*-arvon jakaumat ovat aina näiden käänteislukuja.

⁸¹Liisa Mustanoja (2011: 112) tarjoaa väitöskirjassaan hivenen toisenlaisen toukkakuvioiden ja posteriorijakaumien suhteen havainnollistuksen.

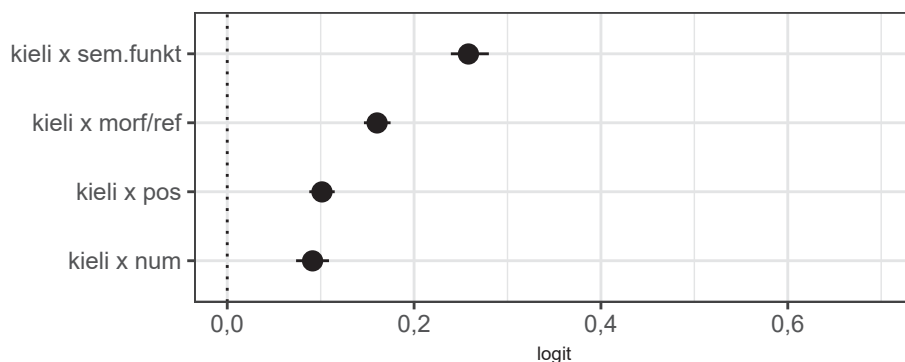
Kuvio 14: Kielen vaikutus eri sijaintien todennäköisyyteen

Kuvio 14 havainnollistaa hyvin suomen ja venäjän välisiä eroja eri sijaintien käytössä. Kuvioista nähdään, että jos kielen tiedetään olevan suomi, on S4-sijainti selvästi oletusarvoa todennäköisempi ja S1-sijainti vastaavasti epätodennäköisempi. S2/S3-sijainti taas on mitä luultavimmin jotakuinkin yhtä tavallinen kielestä riippumatta, joskin on täysin mahdollista, että suomessa S2/S3 on jonkin verran venäjää epätodennäköisempi. Kuvio 14 toimii mallina siitä, miten vastaavia logaritmiselle asteikolle sijoittuvia kuvioita tulisi tämän tutkimuksen yhteydessä tulkita: positiiviset arvot tarkoittavat, että jokin selitettävän muuttujan arvo eli ajanilmauksen sijainti on oletustodennäköisyyttä (sijaintimuuttujan arvoa koskeva prior) todennäköisempi ja negatiiviset puolestaan sitä, että jokin sijainti on oletustodennäköisyyttä epätodennäköisempi. Kuvion 14 kaltaisissa suomesta ja venäjää vertaavissa kuvioissa on lisäksi täydennettävä, että “oletustodennäköisyyttä todennäköisempi” ja “oletustodennäköisyyttä epätodennäköisempi” tulee ymmärtää tarkasteltuna suomessa verrattuna venäjään.

Palataan vielä keskihajontoja käsittelevään kuvioon 12. Edellä jo todettiin, että semanttisella funktiolla näyttäisi olevan jopa suurempi merkitys ajanilmauksen sijainnin kannalta kuin kielellä. Myös morf/ref-muuttujalla, positionaalisuudella ja numeraalin läsnäololla keskihajonnat erottuvat nollasta, mikä tarkoittaa, että kaikki mainitut muuttujat selittävät ainakin jonkin verran sijaintimuuttujan arvojen vaihtelua. Tämän tutkimuksen kannalta olennaisimmat havainnot eivät kuitenkaan liity pelkästään kieliin tai pelkästään muihin selittäviin muuttujiin, vaan ennen muuta siihen, miltä osin semanttinen funktio, morf/ref-muuttuja, positionaalisuus ja numeraalin läsnäolo vaikuttavat kielestä riippuen eli interaktiossa kielimuuttujan kanssa. Voidaanko esimerkiksi sanoa

sekä 1) jos ajanilmaus on morfologiselta rakenteeltaan nominaalinen, sillä on yleisesti ottaen adverbistä ajanilmausta suurempi todennäköisyys sijoittua lauseen loppuun että 2) jos kyseessä on venäjänkielinen ajanilmaus, havaittu vaikutus on suurempi verrattuna suomenkieliseen ajanilmaukseen (jälkimmäistä todennäköisyyttä voitaisiin muodollisemmin merkitä $P(S4|kieli = venj, morf/ref = nom))$?

Kuvio 15 esittää, minkä verran kielen ja muiden selittävien muuttujien interaktioilla on mallin mukaan vaikutusta. Vaikutukset ovat pienempiä ja osin epävarmempia kuin muuttujilla ilman interaktion huomioimista, mutta eroja on yhtä kaikki havaittavissa.

Kuvio 15: Kielen ja muiden selittävien muuttujien välisten interaktioiden keskihajonnat

Kuviossa 12 havaittu semanttisen funktion voimakas vaikutus näkyy kuvion 15 mukaan myös yhdistettynä kieleen, niin että kieli + semanttinen funktio -yhdistelmä erottuu selitysvoimaltaan selvästi muista selittävien muuttujien ja kielen interaktioista. Positio-naalisuuden ja numeraalin läsnäolon kielisidonnaiset vaikutukset ovat lähellä toisiaan (joskin jälkimmäiseen liittyy enemmän epävarmuutta, eli sen posteriorijakauma on leveämpi), ja morf/ref-muuttuja sijoittuu vaikutukseltaan näiden kahden ja semanttisen funktion välimaastoon.

6.4 Analyysin kulku

Kontrastiivista tutkimusta tehdessä asioiden esittämisjärjestyksen määrittäminen on välillä ongelmallista. Koska tutkittavaa ilmiötä on vertailtava monesta näkökulmasta, mikä tahansa valittava käsittelyjärjestys kärsii jonkin verran siitä, että tiettyjä asioita on jo vertailtu aiemmin ja toisaalta siitä, että tiettyjen asioiden vertailu tapahtuu vasta myöhemmin. Olen tässä tutkimuksessa jakanut tilastollisen mallin tulkinnan ja aineiston var-

sinaisen analyysin siten, että käsittelen kutakin kolmesta selitettävän muuttujan arvosta omana lukunaan. Luvussa 7 keskitytään siis alkusijaintiin eli S1-konstruktioihin, luvussa 8 taas keskisijaintiin eli S2- ja S3-konstruktioihin ja lopulta luvussa 9 loppusijaintiin ja S4-konstruktioihin.

Sijaintikohtaisilla käsittelyluvuilla on karkeasti katsottuna kaksi päämäärää. Ensinnäkin tarkoituksena on kartoittaa, minkälaisen konstruktioiden osina ajanilmaukset kussakin sijainnissa kummassakin kielessä toimivat. Toiseksi tavoitteena on löytää niitä eroja, joita kuhunkin sijaintiin ja sitä hyödyntäviin konstruktioihin suomen ja venäjän välillä liittyy. Sijaintikohtaisten lukujen jälkeisessä kokoavassa luvussa 10 suoritetaan varsinainen kontrastiivisen funktionaalisen analyysin menetelmää mukaileva samanlaisuushypoteesien arviointi: verrataan luvuissa 7 – 9 tehtyjä havaintoja ja määritellään, mitä suomen ajanilmauskonstruktioita millekin venäjän ajanilmauskonstruktioille voidaan pitää vastineina ja minkälaisissa tilanteissa.

Lukujen 7–9 analyysi on luonteeltaan lähtökohtaisesti kvantitatiivista. Lukujen alkusi tutkimuksen varsinaista tilastollista mallia tarkastelemalla paikannetaan ne tekijät – esimerkiksi tietyt semanttiset funktiot – jotka ovat erityisen tyypillisiä tai epätyypillisiä kulloinkin tarkasteltavalle sijainnille. Näistä tekijöistä tutkitaan ensin lyhyemmin kielestä riippumattomia vaikutuksia, minkä jälkeen päähuomio siirretään siihen, mitä suomen ja venäjän välisiä eroja havaitut tekijät tuovat esille.

Kun tilastollista mallia hyödyntämällä on löydetty suomen ja venäjän välisiin yhteneväisyyksiin ja eroihin viittaavia tekijöitä, tarkennetaan huomio niihin esimerkkitapauksiin, jotka edustavat esiin nostettuja tekijöitä – esimerkiksi S1-sijoittuviin ajallista etäisyyttä ilmaiseviin suomen kielen lauseisiin. Tätä tapausjoukkoa tarkastellaan ensin laadullisesti: joukkoa haravoimalla pyritään päättelämään, mitkä ajanilmauskonstruktiot ovat joukon yleisyyden tai harvinaisuuden taustalla. Päättelyprosessin tuloksena syntyvät havainnot ovat luonteeltaan hypoteettisia – ne ovat tutkijan intuitioon perustuvia oletuksia siitä, mikä voisi olla selityksenä tehdyille tilastollisille havainnoille.

Tehtyjen hypoteesien uskottavuutta ja selitysvoimaisuutta pyritään kussakin varsinaisten analyysilukujen alaluvussa arvioimaan pääosin kahdella eri menetelmällä. Jos hypoteesi on operationalisoitavissa jonkin aineistosta laskennallisesti saatavan ominaisuuden perusteella, hypoteesin vaikutusalaan kuuluvaa aineiston osaa tarkastellaan aina ensisijaisesti tämän ominaisuuden kautta (esim. osiot 7.2.1.3, 7.2.2.1, 8.2.2.1, 9.2.4). Jos tämä ei ole mahdollista ja tarkasteltava aineiston osa on kooltaan suuri, erotetaan aineistosta satunnaisotanta, jonka jokainen esimerkkitapaus luokitellaan hypoteesin mukaisten konstruktioiden perusteella (mm. osiot 7.1.1, 7.2.1.1, 7.2.2.3.1, 8.2.2.3 ja 9.2.2). Jos huomion kohteena on kooltaan suhteellisen pieni osa-aineisto, voidaan hypoteeseja puolestaan arvioida tutkimalla kaikkia osa-aineiston tapauksia (kuten osioissa 7.2.2.6, 7.2.2.5, ja 9.2.1.1). En kuitenkaan testaa erikseen satunnaisotannalla hypoteeseja, jot-

ka ovat tutkimuskirjallisuuden perusteella ilmeisiä tai muuten yllätyksettömiä, eivätkä siten oleellisia tutkimuksessa esitettävän uuden tiedon kannalta. Tällaisia ilmiöitä ovat esimerkiksi adverbien taipumus sijoittua kummassakin kielessä ikään kuin oletuksena keskusijaintiin (luku 8.1.1).

Satunnaisotantojen toteutukseen vaikutti jossain määrin se edellä osiossa 5.1.1 mainittu seikka, että suomenkielisen lehdistöaineiston kaikista lähteistä ei ollut mahdollista yksinkertaisesti saada tarkasteltavaksi lauseiden alkuperäiskonteksteja. Niissä tilanteissa, joissa jonkin lauseen tulkitseminen jonkin tietyn konstruktion edustajaksi vaati laajempaa kontekstia mutta tapaus oli peräisin suomen kielen lehtiaineiston kontekstittomista lähteistä (esim. sanomalehdet Karjalainen ja Länsi-Savo), tapaus korvattiin uudella satunnaisella esimerkillä. Lisäksi on todettava, ettei satunnaisotantojen analyysin tuloksena syntyneitä konstruktioiluokitteluja enää edelleen arvioitu uusilla tilastollisilla malleilla. Tähän on kaksi syytä: ensinnäkin konstruktioiluokittelut ovat lopulta omia tulkintojani eivätkä samalla tavalla mitattavia ominaisuuksia kuin vaikkapa subjektin pituus; toiseksi, tilastollisten mallien liittäminen tilastollisen mallin perusteella tehtyjen päätelmien arvioinnissa käytettyjen menetelmien arviointiin tekisi tutkimustekstistä raskaan ja johdaisi päätelmien ja perustelujen kehään, jolle ei välttämättä olisi määriteltävissä selkeää loppua. Satunnaisotannot edustavatkin ennemminkin kooltaan mielekkääksi rajatun aineiston systemaattista laadullista analyysia, jonka tulokset esitetään määriteltyjen konstruktioiden yksinkertaisina absoluuttisina frekvensseinä.

Ideaalitapaus olisi luonnollisesti ollut, jos satunnaisotantojen analysoimisen eri konstruktioiksi olisi voinut toteuttaa yhdistämällä usean eri henkilön tulkinnat, mutta aineiston laajuuden ja tehtävän vaatiman perehtyneisyyden sekä kielitaidon asettamien vaatimusten valossa tämä ei ollut realistista. Kuten todettu, satunnaisotantojen roolina on kuitenkin lopulta vain täydentää varsinaisen tilastollisen mallin perusteella tehtyjä kvantitatiivisia havaintoja ja tarjota lisäkerros systemaattisuutta siihen luonteeltaan laadulliseen analyysiin, joka väistämättä oli kohdistettava tilastollisen mallin avulla paikannettuihin, kielten välisten erojen kannalta merkityksellisiksi todettuihin ajanilmaustapauksiin. Kuten Lüdeling ym. (2016: 609) huomauttavat informaatiorakenteen tason annotointeja kommentoidessaan, informaatiorakenteeseen liittyvässä, luonteeltaan pragmaattisessa tutkimuksessa on väistämättä aina mukana annos tutkijan omaa tulkintaa, ja tämän tutkimuksen tietyissä osissa käytetyt 50 kappaleen satunnaisotannot ovat vain keino pyrkiä systematisoimaan tulkinnan kohteena olevat tapaukset. Kun mahdollista, luvuissa 7 – 9 tehtävässä analyysissa turvauduttiin ennemmin subjektin pituuden kaltaiseen epäsuoraan evidenssiin (mts. 611) kuin suoriin tulkintoihin, joskin molempia informaatiorakenteellisen evidenssin muotoja pyrittiin myös yhdistelemään (ks. esimerkiksi osio 9.2.1.1).

Huomattakoon vielä, ettei luvuissa 7 – 9 tehtävän analyysin pyrkimyksenä ole aukottomasti kuvata kunkin osa-aineiston ominaisuuksia, vaan ennen kaikkea päästä käsiksi

suomea ja venäjää erottaviin ja yhdistäviin tekijöihin. Nämä havaitut tekijät ovat merkittävä osa tutkimuksen varsinaisia tuloksia: niiden on tarkoitus toimia sinä luvussa 1 mainittuna raaka-aineena, jonka perusteella kääntäjät, opettajat ja opiskelijat voivat tehdä päätöksiä tietyn kielenaineksen valitsemisesta jonkin toisen sijaan.

7 AJANILMAUKSET JA ALKUSIJAINTI

Sijaintia lauseen alussa voidaan pitää monella tapaa erityisenä, ja – kuten Tuija Virtanen (2004: 94) asian ilmaisee – sillä on paljon kognitiivista potentiaalia. Virtasen (mp.) mukaan lauseenalkuisia adverbiaaleja käytetään yli kielirajojen muun muassa puheenaiheen alustamiseen, koherenssin luomiseen, tekstin segmentoimiseen ja adverbiaalia seuraavan varsinaisen lauseen ilmaiseman affektin tai mielipiteen esille tuomiseen.

Lauseenalkuisilla adverbiaaleilla yleensä ja epäilemättä myös ajanilmauksilla erityisesti on siis monia kielessä kuin kielessä esiintyviä tehtäviä. Luvuissa 5 ja 6 esitettyjen lukujen valossa vaikuttaa kuitenkin selvältä, että suomi ja venäjä eroavat melko suurestikin siinä, miten paljon ajanilmauksia lauseen alussa käytetään. Tämän luvun tarkoituksena on pureutua mainittujen tilastollisten erojen taustalla oleviin tekijöihin ja selvittää, miksi alkusijainti on suomessa venäjää harvinaisempi. Nyt käsillä oleva luku on siinä mielessä keskeinen, että tässä esitellään suurin osa niistä konstruktioista, joiden perusteella suomen ja venäjän välisiä eroja ajanilmausten sijoittumisessa voidaan selittää.

Niin tässä esitettävän alkusijainnin kuin lukujen 8–9 aiheena olevien keski- ja loppusijaintien osalta käsittelyn lähtökohtana on edellisessä luvussa kuvattu tilastollinen malli. Tavoitteenani ei ole esittää jännöksetöntä listausta kaikista suomen ja venäjän alkusijaintiin liittyvistä ajanilmauskonstruktioista, vaan keskittyä niihin tapauksiin, jotka mallin perusteella nousevat esiin ja jotka parhaiten havainnollistavat tässä tarkasteltujen kielten suhdetta toisiinsa. Kuten edellisen luvun loppuun todettiin, tässä eriteltyjen konstruktioiden varsinainen kontrastiivinen (funktionaalinen) analyysi toteutetaan luvussa 10.

7.1 Samanlaisia vaikutuksia

Luvussa 5.3 havaittiin, että tutkimusaineiston 80 723 suomenkielisestä lauseesta 8 955 sisältää S1-sijoittuneen ajanilmauksen. Vastaavasti 70 046 venäjänkielisestä lauseesta S1-

ajanilmaus havaittiin 25 240 tapauksessa. Tässä osiossa etsitään niitä piirteitä, jotka mainituille 8 955 suomenkieliselle ja 25 240 venäjänkieliselle lauseelle ovat yhteisiä.

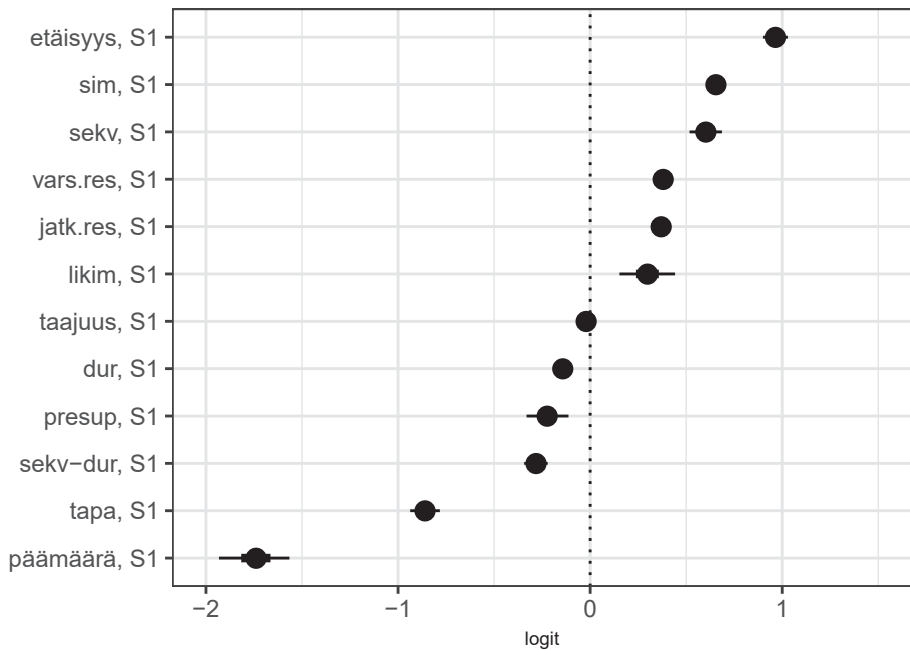
Kun arvioidaan, mitkä ovat kummallekin kielelle yhteisiä piirteitä, edellisessä luvussa rakennettua tilastollista mallia on hyödynnettävä kahdella tasolla. Ensinnäkin on tarkasteltava selittävien muuttujien päävaikutuksia aineistossa. Jos halutaan löytää tapauksia, joissa S1-konstruktio on todennäköinen sekä suomessa että venäjässä, on tutkittava niitä selittävien muuttujien arvoja, joiden vaikutus S1-sijainnin todennäköisyyteen on koko aineistolla mitattuna positiivinen. Nämä koko aineiston tasolla mitatut vaikutukset on esitetty kuvioissa 16 – 18.

Toiseksi on etsittävä niitä selittävien muuttujien ja kielen välisiä interaktiotapauksia, joissa interaktio on mahdollisimman pieni. Vaikutuksen toteamiseksi suomessa ja venäjässä samanlaiseksi ei vielä riitä, että jokin selittävän muuttujan arvo on positiivinen koko aineiston tasolla: vaikutuksen voimakkuus on myös suhteutettava siihen eroon, joka mahdollisesti havaitaan kielten välillä. Jos ajatellaan esimerkkinä S1-sijainnin todennäköisyyttä ja tähän todennäköisyyteen mahdollisesti kasvattavasti tai pienentävästi vaikuttavaa muuttujan X arvoa X_1 , voidaan tämän vaikutusta luonnehtia jollakin seuraavista väittämistä:

- A) X_1 kasvattaa / pienentää S1-sijainnin todennäköisyyttä kielestä riippumatta (paljon / vähän)
- B) X_1 kasvattaa / pienentää S1-sijainnin todennäköisyyttä kummassakin kielessä, mutta vaikutus on voimakkaampi suomessa tai venäjässä
- C) X_1 kasvattaa / pienentää S1-sijainnin todennäköisyyttä vain toisessa kielessä
- D) X_1 kasvattaa S1-sijainnin todennäköisyyttä toisessa ja pienentää toisessa kielessä

Selittävien muuttujien ja kielen väliset interaktiot on esitetty alempana kuvioissa 21–23. Kuten edellä kuvion 14 yhteydessä todettiin, nämä kuviot on piirretty siten, että niissä verrataan suomea suhteessa venäjään. Toisin sanoen esimerkiksi morf/ref-muuttujan osalta kuvio 22 kertoo, että verrattuna venäjään deiktiset adverbit sijoittuvat suomessa keskimääräistä epätodennäköisemmin S1-asemaan.

Aloitetaan selittävien muuttujien ja S1-aseman välisen yhteyden tarkastelemisen kuitenkin semanttisen funktion muuttujasta, jonka koko aineistoa koskevat vaikutukset näkyvät kuviosta 16. Semanttinen funktio koostuu kaiken kaikkiaan 12 eri arvosta, ja voidaankin ajatella, että kyseessä on tutkimukseen valituista selittävästä muuttujista tarkin. Semanttisen funktion avulla aineistoa kuvataan siis kaikkein hienojakoisimmin ja se muodostaakin tärkeimmän niistä kehyksistä, joiden avulla suomea ja venäjää tässä ja seuraavissa kahdessa luvussa vertaillaan.

Kuvio 16: Semanttisten funktioiden vaikutus alkusijaintiin

Kuvion 16 perusteella voidaan alustavasti todeta, että koko aineiston tasolla S1-sijainnin todennäköisyyttä kasvattavat ajallisen etäisyyden funktio (*etäisyys*), sekventiaalinen (*sekv*) ja simultaaninen (*sim*) funktio, molemmat resultatiivisista funktioista sekä mahdollisesti likimääräinen funktio. Koko aineiston tasolla S1-sijainnin todennäköisyyttä taas näyttäisivät selvästi pienentävän ainakin ajallista päämäärää (*päämäärä*) ja tapaa ilmaiseva (*tapa*) funktio, vähemmän selkeästi lisäksi sekventiaalis–duratiivinen (*sekv–dur*) ja presuppositionaalinen (*presup*) funktio.

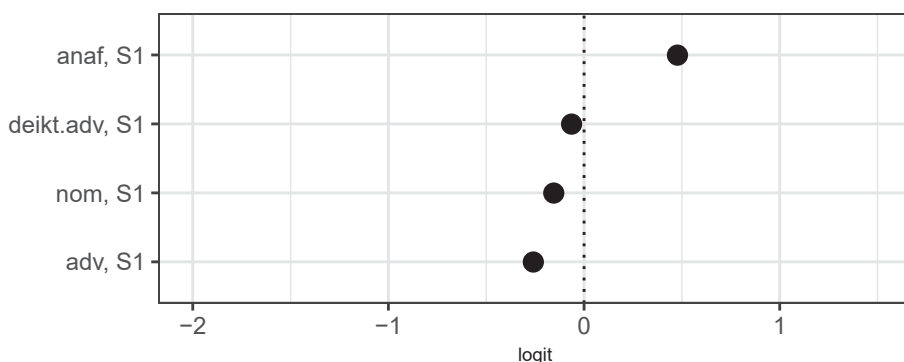
Jos kuviota 16 verrataan alempana esitettyyn kuvioon 21, havaitaan, ettei kielen ja semanttisen funktion välinen interaktio ole kuitenkaan yhdenkään edellä mainitun kategorian osalta täysin neutraali, vaan kielet eroavat toisistaan siinä, miten eri semanttiset funktiot vaikuttavat alkusijainnin todennäköisyyteen. Pienin kielen ja semanttisen funktion välinen interaktio havaitaan kuvion 21 mukaan varsinaisella resultatiivisella ekstensiolla, joka näyttäisi kasvattavan S1-aseman todennäköisyyttä koko lailla yhtä paljon kielestä riippumatta (vrt. luonnehdinta A edellä). Presuppositionaalisen ja tapaa ilmaisevan funktion voi samaten sanoa kielestä riippumatta pienentävän S1-todennäköisyyttä⁸² yhtä paljon, sillä niiden interaktiovaikutukset ovat hyvin lähellä nollaa. Päämäärää ilmaisevan funktion päävaikutus on erittäin voimakas –

⁸²Puhun jatkossa myös S1-todennäköisyydestä, S2-todennäköisyydestä jne. sen sijaan, että käyttäisin koko pitkää muotoa *S1-aseman todennäköisyys*.

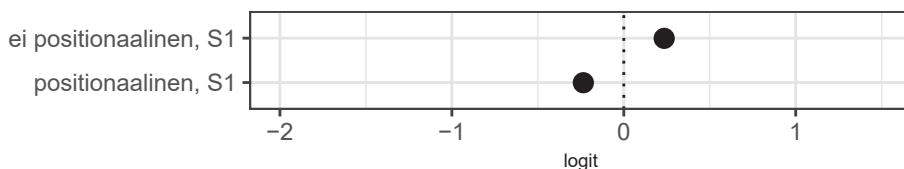
se epäilemättä pienentää S1-todennäköisyyttä niin suomessa kuin venäjässä – mutta sen kielikohtaiseen vaikutukseen liittyy melko paljon epävarmuutta: mahdollisesti vaikutus ei ole suomessa aivan yhtä suuri kuin venäjässä (vrt. luonnehdinta B).

Edellä mainituista havainnoista kuvion 16 vasenta puolta koskevat (semanttiset funktiot, jotka pienentävät alkusijainnin todennäköisyyttä suomessa ja venäjässä yhtä paljon) eivät ole erityisen yllättäviä tai informatiivisia. Niin suomessa kuin venäjässä on odotuksenmukaista, etteivät tapaa ilmaisevat *быстро* tai *ноpeasti* useinkaan esiinny lauseen alussa; presuppositionaalisten *jo*, *vielä*, *jos* tai *eikä* esiintyminen ilman toista ajanilmausta lauseen alussa on puolestaan monin paikoin kielipollisesti mahdotonta tai ainakin käyttötilanteitaan hyvin rajoittunutta. Sama koskee pitkälti myös ajallisen päämäärän ilmauksia kuten *kahdeksi vuodeksi* tai *na dva zoda*. Sen sijaan vähemmän ilmeistä on kuvion 16 oikealta puolelta (semanttiset funktiot, jotka kasvattavat alkusijainnin todennäköisyyttä yhtä paljon) tehty havainto varsinaisesta resultatiivisesta ekstensiosta. Tämä havainto on tarkemman huomion kohteena aluvussa 7.1.1.

Kuviot 17 ja 18 havainnollistavat sitä, miten morf/ref-muuttuja ja positionaalisuus vaikuttavat alkusijainnin todennäköisyyteen koko aineiston tasolla.

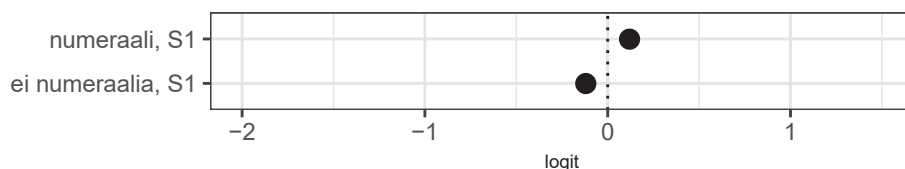
Kuvio 17: Morf/ref-muuttujan vaikutus alkusijaintiin

Kuvio 18: Positionaalisuuden vaikutus alkusijaintiin

Kuviosta 17 nähdään, että erillään tarkasteltuna morf/ref-muuttujan *anaf*-arvo (‘anatorinen ilmaus’) kasvattaa alkusijainnin todennäköisyyttä samoin kuin kuvion 18 perusteella positionaalisuusmuuttujan arvo *ei positionaalinen*. Alempana esitettävät kuviot 22 ja 23 puolestaan osoittavat, että molemmat vaikutukset ovat suomessa venäjään nähden voimakkaampia, minkä takia niihin palataan tarkemmin vasta alaluvussa 7.2.2.

Tarkastelen lopuksi vielä numeraalin läsnäolo -muuttujan vaikutusta alkusijainnin todennäköisyyteen:

Kuvio 19: Numeraalien läsnäolon vaikutus alkusijaintiin

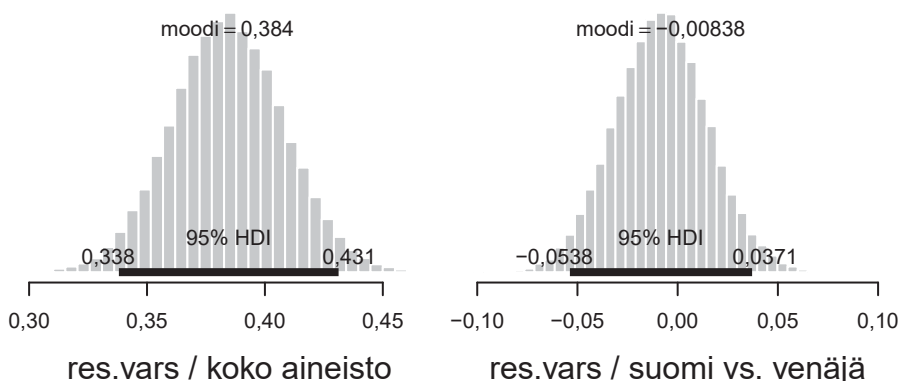
Kuvion 19 tarkastelu rinnakkain kieli + numeraalin läsnäolo -interaktiota esittävän kuvion 24 kanssa antaa pitkälti samanlaisen vaikutelman kuin positionaalisuutta mitaavien kuvioiden tarkastelu. Koko aineiston tasolla tarkasteltuna numeraalin läsnäolo kasvattaa hieman S1-todennäköisyyttä, mutta vaikutuksessa on myös kielestä riippuva interaktio, niin että suomessa positiivinen vaikutus on venäjään verrattuna voimakkaampi.

Kaiken kaikkiaan tässä tehty yleiskatsaus alkusijaintiin viittaa siihen, etteivät suomen ja venäjän S1-asetat ole rakenteeltaan kovin samanlaisia. Selkein aineistosta nähtävä yhteneväisyys koskee varsinaista resultatiivista ekstensita, jota seuraavassa tutkitaan lähemmin. On kuitenkin huomattava, että vaikka aineistossa on vain vähän edellä esitetyn tyyppin A mukaisia yhteneväisyyksiä (tapauksia, joissa jollakin tekijällä on kielestä riippumaton S1-todennäköisyyttä kasvattava tai vähentävä vaikutus), käsitellään alaluvussa 7.2 monia sellaisia havaintoja, joissa vaikutus on kummassakin kielessä samansuuntainen mutta voimakkuudeltaan erilainen (tyyppi B edellä).

7.1.1 Varsinainen resultatiivinen ekstensio

Kuvioita 16 – 18 sekä 21 – 23 vertailemalla saatettiin todeta, että tutkimuksen kannalta hedelmällisin alkusijaintia koskeva suomen ja venäjän välinen yhteneväisyys liittyy varsinaisen resultatiivisen ekstension semanttiseen funktioon. Tätä funktiota edustavat tutkimusaineistossa aineistoryhmät E1b, E4, E5a ja E5b eli muun muassa ilmaukset *kahdessa*

päivässä, siinä ajassa, hetkessä ja äkkiä (tarkemmin ks. luvut 5.2.4.1, 5.2.4.4 ja 5.2.4.5). Kaikkiaan näihin ryhmiin kuuluu 5 555 suomen- ja 3 881 venäjänkielistä ajanilmaustapausta. Kuvio 20 esittää tarkemmin varsinaisen resultatiivisen ekstension posteriorijakaumat S1-aseman osalta. Vasemmalle on kuvattu jakauma vaikutuksesta koko aineiston tasolla, oikealle vaikutus suomessa verrattuna venäjään.

Kuvio 20: Varsinaista resultatiivista ekstensiota koskevat posteriorijakaumat

Kuvion 20 oikea puoli osoittaa, etteivät suomi ja venäjä tilastollisen mallin valossa juuri eroa siinä, mikä vaikutus varsinaisella resultatiivisella ekstensiolla on S1-aseman todennäköisyyteen: kuvion moodi on hyvin lähellä nollaa, ja 95 % arvoista osuu välille -0,0537681–0,0371457. Kuvion vasen puoli taas kertoo, että mallin mukainen arvio vaikutuksesta koko aineistolla on melko selkeä ja voimakas, sillä kaikki posteriorijakauman arvot sijoittuvat selkeästi nollan yläpuolelle.

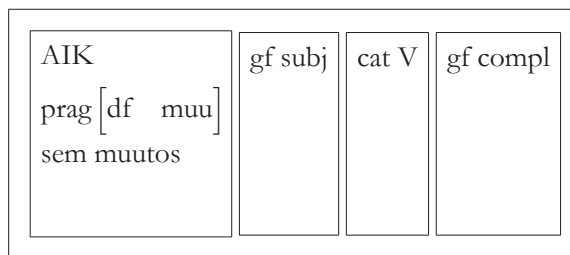
Tilastollisen mallin perusteella on siis syytä olettaa, että varsinaisen resultatiivisen ekstension ilmaukset sijoittuvat sekä suomessa että venäjässä keskimääräistä tyypillisemmin lauseen alkuun. Looginen selitys havainnolle olisi, että molemmissa kielissä on käytössä enemmän tai vähemmän samanlaisia varsinaista resultatiivista ekstensiota edustavia ajanilmauskonstruktioita. Tarkastelen seuraavassa esimerkkien avulla, minkälaisia nämä mahdolliset konstruktioit voisivat olla.

Katsotaan ensin aineistoryhmää E5b eli suomen *äkkiä*- ja venäjän *вдруг*-sanoja, joita edustavat esimerkit 48 ja 49:

- (48) Arjen rutiinit rikkoutuvat ja äkkiä elämä saa odottamattoman käänteen. (Araneum Finnicum: tikkurilanteatteri.fi)
- (49) И вдруг сюжет нашей акции совершил неожиданный кульбит. (RuPress: ja äkkiä kulku meidän-GEN tempaus-GEN tehdä-PRET odottamaton voltti Комсомольская правда)

ja [äkkiä] tempauksemme sai odottamattoman käänteeseen

Esimerkkien 48 ja 49 tapauksessa *äkkiä*- ja *өдпыз*-sanat vaikuttaisivat toimivan osina hyvin samanlaista konstruktia. Kummassakaan esimerkissä ajanilmaukset eivät ole informaatorakenteen kannalta topiikkeja tai fokuksia, vaan toimivat ennemminkin kerronnallisten segmenttien rajaa ilmaisevina diskurssipartikkeleina. Niin esimerkin 48 *äkkiä* kuin esimerkin 49 *өдпыз* johdattavat lukijan huomaamaan, että tapahtumien siihenastisessa kulussa tapahtuu jokin (äkillinen) muutos. Kutsun tällaisia ajanilmauksen sisältäviä rakenteita yksinkertaisesti äkkiä-konstruktioiksi. Ne voidaan SVO-lauseiden osalta kuvata seuraavan matriisin avulla:

Matriisi 8: Äkkiä-konstruktio

Matriisissa 8 ajanilmauksen semanttisiin ominaisuuksiin on merkitty, että kyseessä on jotakin muutosta vallitsevaan asiointilaan merkitsevä ajanilmaus – kriteeri, jonka oletettavasti voivat täyttää monet muutkin ilmaukset kuin suomen *äkkiä* ja venäjän *өдпыз*. Varsinaisen resultatiivisen ekstension kielestä riippumaton S1-painottuminen ei selitykään pelkästään *äkkiä*- ja *өдпыз*-sanoilla tai äkkiä-konstruktioilla sinänsä. Esimerkkejä 48 ja 49 voidaan verrata seuraaviin nominaalista E1b-ryhmää edustaviin esimerkkeihin:

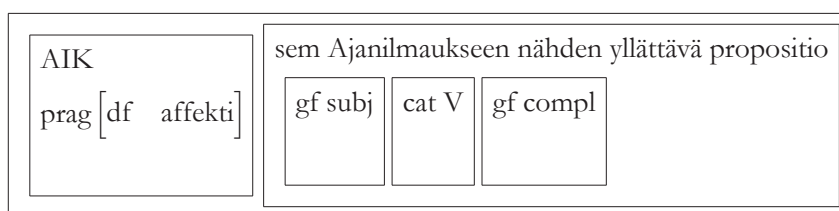
- (50) Kolmessa vuodessa se on houkutellut jo kaksi miljoonaa kävijää ja näin noussut Itä-vallan toiseksi suosituimmaksi nähtävyydeksi Schönbrunin linnan jälkeen. (FiPress: Keskisuomalainen 1999)
- (51) Kahdessa päivässä me voimme hankkia sitä salaisista varastopaikoistamme niin suuret määrät kuin haluamme. (Areneum Finnicum: netikka.net)
- (52) Всего за несколько дней дорожники отремонтировали центральную
ainoastaan PREP muutama päivät-GEN tienekijät remontoida-PRET keskus-ACC
улицу города. (RuPress: РИА Новости)
katu-ACC kaupunki-GEN
’[vain muutamassa päivässä] työmiehet olivat remontoineet kaupungin keskuskadun’

- (53) Но за несколько лет местная фауна подавила весь этот сброд. (RuPress:
mutta PREP muutama vuodet-GEN paikallinen fauna painaa-PRET koko se-ACC roska-ACC
kp.ru/daily)

’mutta [muutamassa vuodessa] paikallinen fauna oli peittänyt koko roskan alleen’

Esimerkeissä 50 – 53 ei ole samassa mielessä kyse muutoksesta vallitsevaan asiointilaan kuin esimerkeissä 48 ja 49. Olennaista tuntuisi olevan ennen kaikkea se, että jotakin on tapahtunut odotuksiin nähden yllättävän nopeassa ajassa. Käytän matriisissa 8 esitettyä affektiivista konstruktioita alustavasti kuvaamaan vastaavia tapauksia, joissa kirjoittaja pyrkii korostamaan tapahtumaan kuluneen ajan ja itse tapahtuman suhteen yllättävyyttä:

Matriisi 9: Affektiivinen konstruktio (yllättävyyteen perustuva variantti)

Matriisissa 9 on esitetty ajanilmauksen diskurssifunktioksi affekti. Tällä tarkoitan sitä, että aikaa ilmaisevan konstruktion viestintätehtävänä on jollain tavalla neutraalia sävyä voimakkaamman tunteen tai asenteen välittäminen. Luvun 3 alussa esitettiin ajatus siitä, että myös kirjoitettua viestiä vastaanottava lukija vähintäänkin kuvittelee lukemalleen tietyt prosodiset piirteet. Affektiivisen konstruktion osalta voidaan todeta, että niin suomessa kuin venäjässä lauseenalkuista ajanilmausta hyvin todennäköisesti korostetaan esimerkiksi äkillisesti nousevalla intonaatiolla.⁸³

Ajanilmauksen ja itse lauseessa ilmaistavan väittämän suhdetta kuvaa subjektin, verbin ja täydennyksen yhdistävä laatikko, jonka semanttiseksi ominaisuudeksi (sem-attribuutti) on merkitty yllättävyys ajanilmaukseen nähden. Kuten osiossa 7.2.2.4.1 havaitaan, yllättävyydellä voidaan viitata paitsi tapahtuman nopeuteen, myös esimerkiksi frekvenssiin, jolla väittämässä kuvattu tapahtuma toistuu. Affektiivinen konstruktio onkin nähtävissä enemmän polysemialinkillä (ks. osio 3.1) toisiinsa yhdistyvien konstruktioiden ryppääksi kuin yhdeksi homogeeniseksi konstruktioksi. Tätä näkemystä kehitetään tarkemmin nyt käsillä olevan luvun myöhemmissä osioissa sekä kokoavassa analyysissä luvussa 10.

⁸³En kuitenkaan merkitse foneettisia ominaisuuksia konstruktiomatriiseihin, vaan tyydyn yksittäisiin mainintoihin silloin, kun prosodialla on esimerkiksi tässä kuvatun kaltainen affektin käsitteeseen olennaisesti liittyvä funktio.

Huomattakoon, ettei sen paremmin matriisissa 8 kuin matriisissa 9 kuvata lainkaan tarkemmin subjektiin, verbiin ja täydennyksiin kohdistuvia ominaisuuksia sinänsä. Tämä johtuu siitä, että niin äkkiä-konstruktio kuin affektiivinen konstruktiokin esiintyvät monenlaisissa konteksteissa ja lauseissa, jotka saattavat esimerkiksi informaatorakenteen osalta erota toisistaan merkittävästikin.⁸⁴ Oleellista vaikuttaisi olevan se, että äkkiä-konstruktioiden ajanilmausten ajallisuus on pienemmässä roolissa ja ennemmin kyse on äkillistä muutosta indikoivasta diskurssipartikkelin tehtävästä; affektiivisissa konstruktioiden taas keskeistä on ajanilmauksen ja muun lauseessa välitettävän viestin välisen suhteen odottamattomuus.

Varsinaista resultatiivista funktiota ja S1-asemaa tarkasteltaessa on nostettava esiin vielä yksi pelkästään venäjään liittyvä piirre, eli *вопрос*-sanana tyystin ei-temporaalinen käyttö merkityksessä ‘siltä varalta että’ (vrt. Kiseleva & Paier 1998: 325). Tätä kuvaa esimerkiksi 54, jonka edustamille konstruktioiden ei suomessa ole *äkkiä*-sanalla toteutettavia vastineita.

- (54) Взрывчатку я оставил у себя, побоялся, вдруг Чикита сделает что-то не
 рājāhde-ACC minä jättää-PRET PREP itse-GEN pelätä-PRET äkkiä Tšikita tehdä-FUT jokin-ACC ei
 так. (rulit.org)
 niin
 ’Räjähteen pidin itselläni, pelkäsin, että mitä sitten, jos Tšikita tekee jotain mitä ei pitäisi’

Olen tässä alaluvussa tutkinut varsinaista resultatiivista funktiota ja etsinyt selityksiä sen S1-todennäköisyyttä kasvattavalle vaikutukselle. Analyysi on ollut luonteeltaan laadullista: poimimalla esimerkkejä eri resultatiivisista aineistoryhmistä on pyritty määrittelemään niitä tapauksia, jotka edustavat tyypillisiä, sekä suomessa että venäjässä S1-todennäköisyyttä kasvattavia konstruktiota. Esiin nostetut tapaukset ovat analyysin luonteesta johtuen selityksinä ainoastaan hypoteettisia. Niiden uskottavuutta voidaan kuitenkin arvioida tutkimalla varsinaisista resultatiivisista S1-tapauksista erotettua satunnaisotantaa.

Tässä käytetty satunnaisotanta⁸⁵, kuten myös muut luvuissa 7–9 tehtävät vastaavat otannat, kattaa 50 tapausta kummastakin kielestä. Otantaa ei ole painotettu esimerkiksi aineistoryhmittäin.⁸⁶ Kukin tapaus luokiteltiin edellä määriteltyjen konstruktioiden pe-

⁸⁴Lisäksi on paikallaan muistuttaa, että vaikka tutkimusaineisto lähinnä teknisistä syistä koostuu vain SVO-lauseista, lauseen syntaktinen rakenne ylipäättään voisi luultavasti olla myös tyystin erilainen, ja silti sopia affektiiviseen konstruktiin. Toisin sanoen vaikka tässä on esitetty transitiivikonstruktiosta perivä affektiivisen konstruktion versio, ylemmän abstraktiotason konstruktioksi on helppo kuvitella myös muita. Tarkemmin tästä ajatuksesta ks. osio 10.1.

⁸⁵Satunnaisotantojen teknisestä toteutuksesta ks. liitteen 1 kohdat 13–14.

⁸⁶Edellä tehdyssä laadullisessa aineiston haravoinnissa esimerkkejä etsittiin kaikista aineistoryhmistä. Tässä tehtävän satunnaisotannan tehtävänä on kuitenkin ainoastaan arvioida, onko tässä tehdyillä konstruktiioletuksilla selitysvoimaa tilastollisen mallin perusteella tehdyn koko resultatiivista funktiota koskevan havainnon kannalta.

rusteella joko äkkiä-konstruktion, affektiivisen konstruktion, venäjän ei-temporaalisen *одпыг*-rakenteen tai jonkin muun, tässä käsittelemättömän⁸⁷ konstruktion edustajaksi.

Taulukko 53: Konstruktioittain luokiteltu satunnaisotanta varsinaista resultatiivista funktiota edustavista S1-tapauksista

Konstruktio	n / suomi	n / venäjä	Yht.
äkkiä-konstruktio	16	28	44
affektiivinen konstruktio	14	7	21
määrää painottava konstruktio	11	2	13
ei-temporaalinen <i>вдпыг</i> -konstruktio	0	9	9
ei luokiteltavissa	3	2	5
topikaalinen konstruktio	3	2	5
anaforinen konstruktio	2	0	2
kontrastiivinen konstruktio	1	0	1
Yht.	50	50	100

Taulukon 53 perusteella tässä alaluvussa esitetyt syyt varsinaisen resultatiivisen ekstension alkusijaintia painottavalle vaikutukselle vaikuttavat kauttaaltaan uskottavilta: satunnaisotantaan osuneet tapaukset analysoitiin pääosin osiksi äkkiä-konstruktiota, affektiivista konstruktiota sekä venäjän ei-temporaalista *вдпыг*-konstruktiota. Suomenkielissä aineistossa selkeän ryhmän muodostivat lisäksi määrää painottavaa konstruktiota edustavat tapaukset (ks. osio 7.2.1.3). Näiden konstruktioiden ohella aineisto sisälsi hajanaisia tapauksia muista, jäljempänä tarkemmin esiteltävistä konstruktioista: osiossa 7.2.1.2 käsiteltävästä kontrastiivisesta sekä osiossa 7.2.1.1 käsiteltävistä anaforisesta ja topikaalisesta konstruktioista.

Huomattakoon, että osa satunnaisotantaan päätyneistä esimerkeistä on taulukossa 53 analysoitu merkinnällä *ei luokiteltavissa*. Tähän kategoriaan on satunnaisotantojen analyysissä listattu tapaukset, joita ei ole voitu luokitella esimerkiksi sen tähden, että ne osoittautuivat annotointivirheeksi. Annotointivirhe on tapahtunut, jos ajanilmaus esimerkiksi paljastuu todellisuudessa jonkin muun kuin verbin dependentiksi (vrt. osio 5.1.2.4). Taulukon 53 kuvaamassa otannassa annotointivirheitä ovat seuraavat esimerkit, joista ensimmäisessä mukaan on virheellisesti päässyt kieltolause ja toisessa oletettavasti ellipsis-erikoismerkin tähden oman, irrallisen virkkeensä muodostava ajanilmaus.

- (55) Ja en ihan äkkiä keksi siistimpää tapaa viettää 18 wee synttäreitä, kun en mitään kotibileitä kuitenkaan ole pitämässä. :D Ja toi liikkuva gif-kuva (Araneum Finnicum: lys-kari.fi)

⁸⁷Joudun satunnaisotantoja analysoitassa väistämättä viittaamaan konstruktioihin, jotka tuodaan esiin vasta tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa. Tämä ei ole lukemisen kannalta optimaalinen esitystapa, mutta vastavia tekstinsisäisiä kytköksiä on hankala välttää.

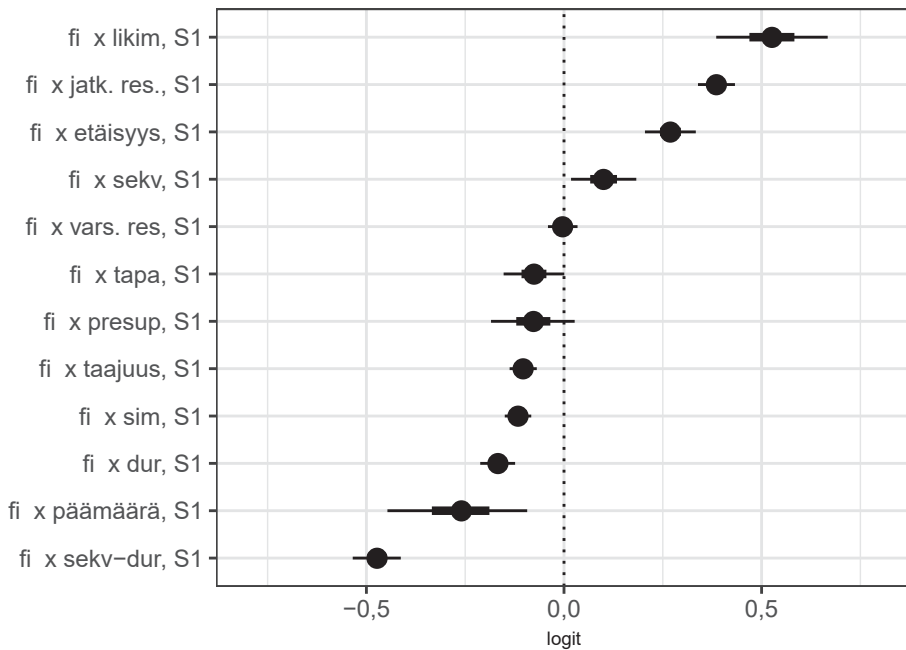
(56) варуг... Я даже протер глаза — не чудится ли (Araneum Russicum:
 äkkiä minä jopa kuivata-PRET silmät-ACC – PART uneksia PART
 lib.web-malina.com)

’äkkiä... Minä ihan hieroin silmiäni – uneksinko’

7.2 Eriäviä S1-vaikutuksia

Kuten edellä todettiin, tutkimuksen luvuilla 7 – 9 on kaksioisainen tehtävä. Toisaalta tavoitteena on ylipäättään selvittää, mitä alkusijaintiin liittyviä ajanilmauskonstruktioita tässä tarkasteltavissa kielissä on, toisaalta taas sen eksplikoiminen, miltä osin suomi ja venäjä eroavat toisistaan. Erityisesti jälkimmäiseen tavoitteeseen pyrkimisessä olennainen rooli on sen tarkastelemisella, miten morf/ref-, positionaalisuus-, numeraalin läsnäolo- ja semanttisen funktio -muuttujat vaikuttavat ajanilmauksen sijaintiin vuorovaikutuksessa kielimuuttujan kanssa.

Edellisessä luvussa todettiin alustavasti, että suurin yhteisvaikutuksiin liittyvä keskihajonta koskee semanttista funktiota ja kieltä. Eri funktiota edustavat ajanilmaukset siis käyttäytyvät suomessa jossain määrin eri tavalla kuin venäjässä. Kuten jo mainittu, semanttisen funktion tarkastelu muodostaa tässä tehtävän analyysin rungon. S1-aseman osalta kielen ja semanttisen funktion väliset interaktiot on esitetty kuviossa 21. Muistettakoon, että kuvio esittää suomen (tässä ja vastaavissa interaktiokuvioissa merkitty lyhenteellä /i/) ja semanttisen funktion välisen interaktion voimakkuuden suhteessa keskiarvoon. Venäjän ja semanttisen funktion välinen interaktio on aina tässä esitetyn käänteisluku.

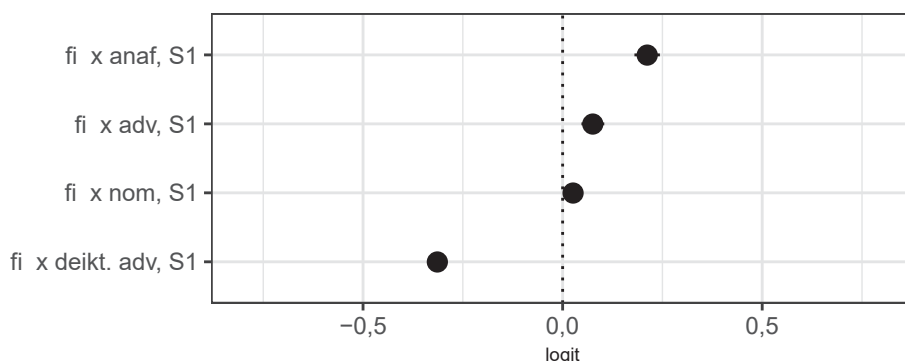
Kuvio 21: Semanttisten funktioiden ja kielen interaktio alkusijainnissa

Kuviosta 21 on erotettavissa kolme kutakuinkin yhtä suurta funktiojoukkoa.

1. Ensimmäiseksi joukoksi voidaan erottaa funktiot, joilla interaktio kielen kanssa on lähellä neutraalia. Edellä jo käsiteltiin varsinaista resultatiivista ekstensiota, jonka vaikutus ei juuri eroa kielten välillä mutta jolla koko aineiston tasolla on S1-sijaintia painottava efekti. Lisäksi osiossa 7.1 mainittiin nollan tuntumaan sijoittuvat pre-suppositionaalinen ja tapaa ilmaiseva funktio, joiden vaikutukseen liittyy jonkin verran enemmän epävarmuutta.
2. Erityisesti likimääräisellä ja jatkuvalla resultatiivisella mutta myös ajallisen etäisyyden funktiolla sekä sekventiaalisella funktiolla on suomessa venäjää suurempi positiivinen vaikutus. Tutkin näitä funktioita tarkemmin osiossa 7.2.1.
3. Kolmannen joukon muodostavat funktiot, jotka pienentävät suomen S1-aseman todennäköisyyttä suhteessa venäjään – toisin sanoen ne funktiot, joiden jakaumat ovat kuviossa 21 vasemmalla eli arvoiltaan negatiivisia. Selkeimmin tällaisia ovat sekventiaalis-duratiivinen ja duratiivinen funktio, mutta myös simultaaniset ja F-

funktiot kuuluvat tähän ryhmään ja ovat lähemmän tarkastelun kohteena osiossa 7.2.2.⁸⁸

Semanttinen funktio ei kuitenkaan ole ainoa selitysvomainen muuttuja, kun pohditaan suomen ja venäjän välisiä eroja S1-aseman todennäköisyyteen vaikuttavissa tekijöissä. Morf/ref-muuttujan osalta kuviosta 22 nähdään, että deiktiset adverbit vaikuttavat suomessa selvästi epätodennäköisemmiltä S1-sijoittujilta kuin muuttujan kolme muuta kategoriaa. Toisaalta anaforisten ilmausten S1-todennäköisyyttä kasvattava vaikutus on suomessa yhtä lailla selvästi venäjää suurempi.

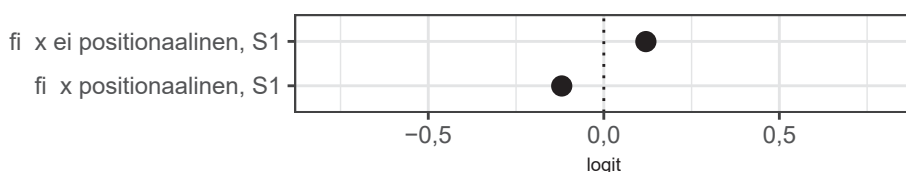

Kuvio 22: Morf/ref-muuttujan vaikutus alkusijaintiin suomessa verrattuna venäjään

Mainittujen selkeiden vaikutusten lisäksi kuvion 22 perusteella voidaan todeta pieni suomen S1-todennäköisyyttä kasvattava vaikutus ei-deiktisillä adverbeilla. Tähän ryhmään kuuluviin adverbeihin pureudutaan tarkemmin F-funktion käsittelyn yhteydessä osiossa 7.2.2.4. Deiktisiä adverbeja tarkastellaan laajemmin osiossa 7.2.2.2, anaforisia ilmauksia taas yhdessä sekventiaalisen ja ajallisen etäisyyden funktion kanssa osiossa 7.2.1.1.

Käännän huomion lopuksi vielä positionaalisuuden ja kielen väliseen vuorovaikutukseen. Myös näillä muuttujilla on selvä interaktio, joka havaitaan kuviosta 23:

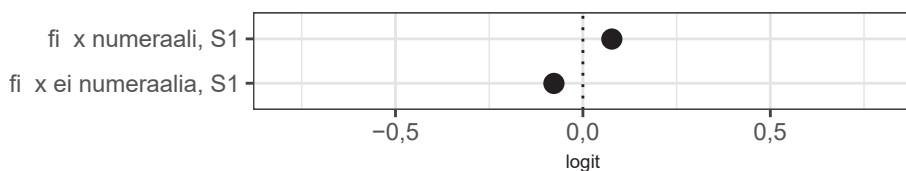
⁸⁸Kuten edellä mainittiin, myös ajallisen päämäärän funktion posteriorijakauma on kauttaaltaan nollan alapuolella. Lauseenalkuiset päämääriä ilmaisevat tapaukset ovat kuitenkin niin marginaalinen ilmiö, ettei niitä käsitellä tässä sen tarkemmin.

Kuvio 23: Positionaalisuuden vaikutus alkusijaintiin suomessa verrattuna venäjään

Kuvion 23 mukaan positionaalisuus-muuttujan vaikutus arvolla *ei positionaalinen* on suomessa positiivinen ja arvolla *positionaalinen* negatiivinen. Toisin sanottuna positionaalisuus on edellä mainittujen deiktisten adverbien sekä esimerkiksi duratiivisen semanttisen funktion ohella yksi niistä tekijöistä, jotka pienentävät alkusijainnin todennäköisyyttä suomessa verrattuna venäjään. Vaikka vaikutus on pienempi kuin esimerkiksi deiktisillä adverbeilla ylemmässä kuviossa, osiossa 7.2.2.1 käy ilmi, että tällä havainnolla on lopulta melko paljon selitysvoimaa pohdittaessa eroja suomen ja venäjän S1-konstruktioissa.

Kuvio 24 esittää vielä numeraalin läsnäolo -muuttujan kielisidonnaiset vaikutukset S1-sijaintiin.

Kuvio 24: Numeraalin läsnäolon vaikutus alkusijaintiin suomessa verrattuna venäjään

Kuviosta 24 havaitaan jotakuinkin samansuuruiset kieltenväliset erot kuin positionaalisuuden kohdalla kuviossa 23. Kuvion mukaan numeraalin läsnäolo kasvattaa S1-sijainnin todennäköisyyttä Suomessa verrattuna venäjään. Vaikka vaikutus ei ole yhtä voimakas kuin esimerkiksi eräillä semanttisen funktion arvoilla, voidaan siihen suhtautua verrattain suurella varmuudella, sillä posteriorijakauman kaikki arvot ovat hyvin lähellä toisiaan.

Tarkastelen suomen ja venäjän välisiä eroja seuraavassa kahteen alaryhmään jaoteltuna. Aloitan tapauksista, joissa tietty muuttujan arvo nostaa S1-aseman todennäköisyyttä suomessa enemmän kuin venäjässä. Osiossa 7.2.2 siirrytään puolestaan analysoimaan tapauksia, joissa tietty muuttujan arvo pienentää suomen S1-todennäköisyyttä venäjään nähden.

7.2.1 Tekijät, jotka kasvattavat S1-todennäköisyyttä suomessa verrattuna venäjään

Edellisessä osiossa tehdyn katsauksen perusteella tutkimusaineistosta voidaan erotella karkeasti ottaen kuusi tekijää, jotka kasvattavat alkusijainnin todennäköisyyttä suomessa suhteessa venäjään. Näitä ovat likimääräinen, jatkuva resultatiivinen, sekventiaalinen ja ajallisen etäisyyden semanttinen funktio, ajanilmauksen anaforisuus sekä numeraalin läsnäolo lauseessa. Koska S1 on suomessa paljon venäjää harvinaisempi ja siten oletettavasti käytöltään rajatumpi, ovat mainitut kuusi tekijää luultavasti oleellisessa asemassa määriteltäessä suomessa oleellisia S1-konstruktioita. Asian voisi muotoilla myös niin, että koska venäjässä alkusijainti on tasaisen yleinen, toimivat tässä mainitut kohoumat vihjeinä alkusijainnin käytön suomessa liittyvistä erityisyyistä.

Aloitan suomen S1-todennäköisyyttä kasvattavien tekijöiden tarkastelun luomalla yh-teisen katsauksen kahteen samantyyppiseen tekijään – ajallisen etäisyyden semanttiseen funktioon sekä ajanilmauksen anaforisuuteen.

7.2.1.1 Ajallisen etäisyyden funktio ja anaforisuus

Tässä alaluvussa käsiteltävistä interaktiovaikutuksista voidaan todeta, että ne molemmat edustavat edellä osiossa 7.1 määriteltäviä vaikutustyyppiä B: kummallakin tekijällä on S1-todennäköisyyttä kasvattava vaikutus sekä suomessa että venäjässä, mutta vaikutus on voimakkaampi suomessa. Voidaan siis lähtökohtaisesti olettaa, että nyt tutkittaviin kategorioihin liittyy paljon suomen ja venäjän välillä havaittavia yhtäläisyyksiä, toisin sanoen samanlaisia S1-konstruktioita, joiden merkitys vain korostuu alkusijaintia ylipäättään harvemmin hyödyntävässä suomessa.

Ajallisen etäisyyden semanttista funktiota edustaa tutkimusaineistossa ainoastaan yksi ryhmä, L6a, joka sisältää sellaisia ilmauksia kuin suomen *kahden viikon päästä* ja venäjän *через две недели* (ks. osio 5.2.2.6). Ryhmään kuuluu 421 suomen- ja 1348 venäjänkielistä tapausta.

Kuten kuvio 16 antaa ymmärtää, S1-sijainti on ajallisen etäisyyden ilmauksilla kaiken kaikkiaan keskimääräistä yleisempi: venäjässä L6a-ryhmän S1-osuus on 57,34 % (vrt. 36,03 % koko aineistossa) suomessa 41,09 % (vrt. 11,09 % koko aineistossa). Niin kuin kuvio 21 osoittaa, suomessa ero koko aineiston S1-osuuteen (3,7-kertainen) on venäjää jyrkempi (1,59-kertainen).

Tarkastelen L6a-ryhmän S1-tapauksia lähemmin esimerkkien 57 ja 58 valossa:

- (57) Только через 10 лет мы получили известие о том, что он утонул на
 vasta kuluttua 10 vuotta me saada-PRET tieto PREP se-PREP että hän hukkuu-PRET PREP
 рыбалке. (Araneum Russicum: markday.ru)
 kalareissu-PREP
 '[vasta 10 vuoden kuluttua] saimme tietää, että hän oli hukkunut kalareissulla'
- (58) Parin päivän päästä erikoislääkäri vahvisti diagnoosin. (Araneum Finnicum: zenin-
 nan.com)

Esimerkit 57 ja 58 tuovat hyvin esiin ajallisen etäisyyden ilmausten erityislaatuisuuden suhteessa referentiaalisuuden käsitteeseen. Nämä ilmaukset erottaa monista muista se, miten ne ankkuroituvat viestijöiden mielessä olevalle aikajanelle. Ajallisen etäisyyden ilmauksista voidaan nimittäin todeta

1. ettei niiden ankkuripisteinä ole puhehetki
2. ettei niiden ankkuripisteinä ole mikään absoluuttisen aikajanan piste (kuten vuosi 1987).

Kuten osiossa 2.2.3.4 esitettiin, esimerkkien 57 ja 58 voi nähdä ankkuroituvan suhteessa kontekstiaikaan eli TT:hen (Klein 1999: 5), joka on muodostettu edeltävässä tekstissä. Esimerkin 57 tapauksessa laajempi konteksti näyttää seuraavalta:

Мой непутёвый отец хоть и не пил спиртное и не курил, но имел две другие страсти – рыбалка и конфеты. Испытав «прелести» семейной жизни в питерской коммуналке, он бросил мою беременную мать и исчез. Только через 10 лет мы получили известие о том, что он утонул на рыбалке.

Kelvoton isäni ei ehkä juonut tai polttanut, mutta hänellä oli kaksi muuta intohimoa – kalareissut ja makeiset. Saatuaan kyllikseen perhe-elämästä pietarilaisessa kommunalkassa hän jätti raskaana olleen äitini ja katosi. Vasta kymmenen vuoden päästä saimme tietää, että hän oli hukkunut kalareissulla.

Esimerkin 57 laajemmasta esiintymisyhteydestä nähdään, että kontekstiaika (TT), johon itse esimerkissä viitataan, muodostetaan virkkeessä *испытав прелести семейной жизни - - он бросил мою беременную мать и исчез*. Lukija muodostaa tämän virkkeen kohdatessaan mielessään kuvan siitä, että virkkeessä kuvattu traaginen tapahtuma on sattunut jossain tietyssä kohtaa menneisyyttä. Ilmaus *только через 10 лет* suhteuttaa seuraavat tapahtumat tähän ajalliseen kehyyteen, toisin sanoen TT:hen.

Suomenkielisen esimerkin laajempi konteksti on puolestaan seuraavanlainen:

Vauvoilla takaisinvirtaus sinänsä on normaalia, mutta häiritsevä ja kipuilevana sekä yhdessä muiden oireiden kanssa, se ei ole normaalia. Eräänä unettomana yönä mies sen sitten googletti: hiljainen refluksi. Parin päivän päästä erikoislääkäri vahvisti diagnoosin. Mikä helpotus; oireilla on nimi ja nyt myös hoitokeinot!

Aivan kuten venäjänkielisessä tapauksessa edellä, myös tässä kontekstiaika muodostetaan varsinaista esimerkkiä edeltävässä virkkeessä. Edeltävän virkkeen *eräänä yönä* saa lukijan muodostamaan käsityksen aikajanalla jossain kohtaa menneisyyttä sijaitsevasta TT:stä, johon seuraavan virkkeen *parin päivän päästä* ankkuroidaan. Esimerkkien 57 ja 58 kaltaisissa tapauksissa vaikuttaakin siltä, että ajanilmauksen sijainti lauseen alussa on seurausta sen roolista juuri mainittuun kontekstiaikaan viittaavana elementtinä. Tämä käy selvemmäksi, jos tarkastellaan virkkeen 58 ajanilmausta esimerkiksi suomessa tavalisemmassa S3-sijainnissa:

Eräänä unettomana yönä mies sen sitten googletti: hiljainen refluksi. Erikoislääkäri vahvisti parin päivän päästä diagnoosin.

Muokattu esimerkki on ainakin oman intuitioni mukaan kömpelö: tekstin koheesio rikoontuu pahasti, kun ajanilmauksen siirtää pois alkusijainnista. Tässä valossa onkin ymmärrettävää, että ajallisen etäisyyden ilmaukset nostavat S1-sijainnin todennäköisyyttä.

Siirrän nyt huomioni toiseen tämän alaluvun analyysikohteeseen, anaforisiin ilmauksiin (ks. osiot 2.2.3.4, 5.2.2.7 ja 5.2.4.4), joita edustavat aineistoryhmät L7a–c (*siitä asti, siihen aikaan, silloin*) ja E4 (*siinä ajassa*) Verrattuna ajallisen etäisyyden ilmauksiin anaforiset tapaukset muodostavat selvästi suuremman, 1952 suomen- ja 3423 venäjänkielistä esimerkkiä kattavan joukon. Tässä joukossa suomen S1-osuus on 40,57 % (3,66-kertainen koko aineiston tasoon nähden) ja venäjän 59,83 % (1,66-kertainen koko aineiston tasoon nähden).

Siinä missä ajallista etäisyyttä ilmaistaessa viitataan edeltävässä diskurssissa implisiitisti muodostettuun TT:hen, on anaforisuudessa kyse jossain määrin suuremmasta tekstin osien välisestä kytköksestä. Tämä käy ilmi esimerkeistä 59–64, joissa kaikissa ajanilmauksen viittauskohde on itse asiassa muodostettu saman yhdyslauseen aiemmassa osassa:

- (59) Edellisen kerran vastaavaa lainaa myönnettiin joulukuussa 2011, silloin pankit ottivat lainarahaa 489 miljardin euron arvosta. (Araneum Finnicum: essee.wordpress.com)
- (60) Tämä meidän viiri täytyy vaihtaa parin vuoden välein, koska siinä ajassa tuuli, aurinko ja sade tekevät siitä kalvakkaa näköisen. (Araneum Finnicum: vartsi.net)
- (61) Olen kuullut irkkupubeissa tehtävän Guinness-pataa, ja siitä asti ajatus onkin vainonnut minua. (Araneum Finnicum: blogit.mtv.fi)
- (62) Группа была образована в 1998 году, тогда же ребята подписали контракт
bändi olla-PRET perustaa-PCP PREP 1998 vuosi-LOC silloin PART kaverit allekirjoittaa-PRET sopimus
с компанией EMI Records. (RuPress: РИА Новости)
PREP yhtiö-INSTR EMI Records

'Bändi perustettiin vuonna 1998, [silloin] kaverit allekirjoittivat sopimuksen EMI Records -yhtiön kanssa.'

- (63) Допустим это житель Москвы, который жил несколько лет в
olettaa-PRES-1pPL PART asukas Moskova-GEN joka elää-PRET muutama vuosi-GEN PREP
Мюнхене, естественно за это время он хорошо выучил язык, знает
München-PREP lunnollisesti PREP tämä aika hän hyvin oppia-PRET kieli-ACC tietää-PRES-1p
разговорную речь и правила фонетики, получается, что он хороший
puhe-ACC kieli-ACC ja säännöt-ACC fonetiikka-GEN tarkoittaa että hän hyvä
специалист для младших школьников. (Araneum Russicum: blogavod.ru)
asiatuntija PREP pienet-GEN koululaiset-GEN
'Oletetaan, että kyseessä on Moskovalainen, joka on asunut muutaman vuoden Münchenissä, luon-
nollisesti [siinä ajassa] hän on oppinut kielen hyvin, tuntee puhekielen ja ääntämyksen ja on siis
hyvä opettaja pienimmille koululaisille'
- (64) Коллеги избрали ее председателем профкома в 1996 году, и с тех
Kollegat valita-PRET hän-ACC puheenjohtaja-INSTR ammattiyhdistys-GEN PREP 1996 vuosi-LOC ja PREP ne-GEN
пор Наталья Александровна успешно совмещает обязанности учителя
ajat-GET Natalja Aleksandrovna menestyksekkäästi yhdistää velvollisuudet-ACC opettaja-GEN
химии с деятельностью профсоюзного лидера. (Araneum Russicum: ug.ru)
kemian-GEN PREP toiminta-INSTR ammattiilallinen-GEN johdaja-GEN
'Kollegat valitsivat hänet ammattiyhdistyksen puheenjohtajaksi vuonna 1996, ja siitä lähtien Na-
talja Aleksandrovna on onnistunut hyvällä menestyksellä yhdistämään kemianopettajan ja am-
mattiliiton johtajan toimet'

Esimerkeissä 59, 62 ja 64 ajanilmaukselle voidaan eksplisiittisesti esittää korrelaatit, joita ovat joulukuu 2011, vuosi 1998 ja vuosi 1996. Esimerkki 61 on lähempänä edellä esitettyjä ajallisen etäisyyden tapauksia siinä mielessä, että siinä yhdyslauseen ensimmäinen lause määrittää implisiittisemmin vain tapahtuman, johon seuraavan lauseen *siitä* viittaa. Myös ajallista ekstensiota ilmaisevissa esimerkeissä 60 ja 63 viittauskohde on rajattavissa konkreettisiin ilmauksiin, edellisessä tapauksessa *parin vuoden välein*, jälkimmäisessä *несколько лет*.

Kaiken kaikkiaan esimerkeissä 59–64 kuvatut anaforiset tapaukset muistuttavat esimerkkejä 57 ja 58 siltä osin, että alkusijainti voidaan niissäkin tulkita seuraukseksi viittauksesta edeltävässä diskurssissa muodostettuun ajalliseen referenttiin. Nimitän tällaista ajanilmauksen käyttötapaa anaforiseksi konstruktioksi, jonka ominaisuudet on tiivistetty matriisiin 10:

AIK prag df muu ref TT_{act+}	gf subj	cat V	gf compl

Matriisi 10: Anaforinen konstruktio

Tässä esitetty matriisi sisältää uutena piirteenä prag-piirrekimppuun liitetyn ref-attribuutin, jolle on annettu arvo TT (kontekstiaika). Tällä merkitään sitä konstruktion ominaisuutta, että ajanilmauksen referenttinä on edellisessä diskurssissa muodostettu kontekstiaika, joka voi osiossa 2.2.3.4 annetun määritelmän mukaisesti olla joko varsinainen TT tai anaforisen ilmauksen korrelaatti. Ajallisesta viittauskohteesta on myös merkitty, että sen on oltava diskurssistatukseltaan aktiivinen. Tämä on siinä mielessä redundantti attribuutti, että TT:t ovat käytännössä aina aktiivisia. Juuri aktiivisuus tekee kuitenkin anaforisen viittaamisen mahdolliseksi ja on olennainen syy myös sille, että alempana esitettävässä tulevaan viittaavassa konstruktiossa (matriisi 12) alkusijainti on samalla tavoin tyypillinen puhehetkeen ankkuroivilla ilmauksilla.

Ajanilmauksen diskurssifunktioksi on matriisissa 10 merkitty pelkästään *muu* (vrt. osio 3.2.2.5). Anaforisten ilmausten joukossa on kuitenkin aineistoryhmässä L7b (*siihen aikaan*) myös tapauksia, joissa lauseen voi katsoa kertovan jotakin ajanilmauksen viittauskohteesta ja jotka siten ovat osiossa 3.2.2.1 esitetyn määritelmän mukaisesti diskurssifunktioltaan topiikkeja. Tästä käyvät esimerkeiksi muun muassa seuraavat suomen- ja venäjänkieliset virkkeet:

- (65) В то время жители этих мест занимались в основном
PREP se-ACC aika-ACC asukkaat nämä-GEN paikat-GEN harrastaa-PRET PREP pääasiassa
скотоводством, земледелием. (Araneum Russicum: himki-nedv.ru)
karjanhoito-INSTR maatalous-INSTR
'[Siihen aikaan] näiden seutujen asukkaat hankkivat elantonsa pääasiassa karja- ja maataloudella'
- (66) Siihen aikaan pakit yleensä asettelivat kiekkoa ja virittelivät lämäreitään sekuntikaupalla. (Araneum Finnicum: kiekkoareena.fi)

Esimerkin 65 laajempi konteksti⁸⁹ on seuraavanlainen:

История Химок берет свое начало еще в эпоху палеолита, в которую, согласно находкам археолога, здесь уже находились стоянки человека. В то время жители этих мест занимались в основном скотоводством, земледелием.

⁸⁹kirjoittamishetkellä saatavilla ainoastaan Araneum Russicum -korpuksen kautta.

Himkin historia alkaa paleoliittiselta kaudelta, jolloin arkeologisten löytöjen mukaan alueella jo oli ihmisasutusta. Siihen aikaan näiden seutujen asukkaat bankkivat elantonsa pääasiassa karja- ja maataloudella.

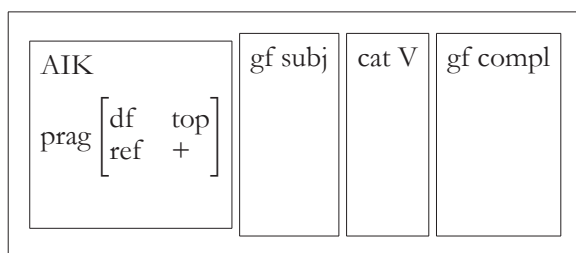
Laajemmasta kontekstista käy hyvin ilmi, että esimerkki 65 kertoo tietystä ajanjaksosta, joka tässä tapauksessa on helppo myös nimetä edeltävässä virkkeessä mainittavaksi paleoliittiseksi kaudeksi.

Suomenkielinen esimerkki 66 on ajalliseen topiikkiin viittaamisessaan vähemmän eksplisiittinen. Esimerkin laajempi konteksti on esitetty seuraavassa:

Lukko saavutti ensimmäisen aikuisten SM-mitalinsa - hopeisen - kaudella 1960-61, jolloin se vielä pelasi luonnonjäällä Lonsissa lähellä silloista Rauma-Repolan tehdaskompleksia. Sillä kaudella näin ensimmäistä kertaa katsomosta Teppo Rastion taituruuden. Hän pelasi puolustajana, teki peliä kuin rakennusmestari taloa, puijasi ja psyykkasi vastustajia ja syötteli millimetrintarkasti. - - Siihen aikaan pakit yleensä asettelivat kiekkoa ja virittelivät lämäreitään sekuntikaupalla.

Vaikka viittaus on implisiittisempi, laajennetun kontekstin perusteella nähdään, että koko propositio [pakit asettelivat kiekkoa ja virittelivät lämäreitään sekuntikaupalla] esitetään tässäkin viittauskohteena olevasta ajanjaksosta itsestään.

Esimerkkien 65 ja 66 taustalla voidaan nähdä seuraavaan matriisiin tiivistetty topikaalinen konstruktio:

Matriisi 11: Topikaalinen konstruktio

Matriisin 11 erottaa matriisista 10 se, ettei ajanilmauksen diskurssifunktiona ole *muu* vaan topiikkiin viittaava *top*. Huomattakoon, ettei ajanilmauksen referentin näissä tapauksessa ole välttämätöntä olla juuri TT, vaan se voi olla myös muulla tavalla muodostettu, johonkin ajalliseen referenttiin viittaava topiikki – tällaisia esimerkkejä käsitellään muun muassa alempana osiossa 7.2.2.4.2. Lisäksi matriisiin on merkitty ajanilmauksen ominaisuudeksi referentiaalisuus (merkintä *ref* +). Jotta olisi mahdollista kertoa jotakin jostakin tietystä ajanjaksosta, vuorovaikutustilanteeseen osallistujilla (tässä tapauksessa kirjoittajalla ja lukijalla) on oltava mielessään jokin konkreettinen aikajanan segmentti (tai mahdollisesti useita, toistuvia segmenttejä), joihin ajanilmauksella viitataan.

Käsitys topikaalisesta konstruktiosta tarkentuu, kun tutkitaan myös L7d-aineiston ilmauksia (esim. *sellaisina hetkinä*, osio 5.2.2.7), joita ei tutkimuksen tilastollista mallia rakennettaessa luokiteltu anaforisiksi, mutta jotka yhtä kaikki muistuttavat läheisesti L7b-aineistoryhmää (*siihen aikaan*). Kuten esimerkit 67 – 68 osoittavat, L7d-tapauksissa on vielä suuremmassa määrin kyse tietynlaisten hetkien kuvaamisesta, toisin sanoen ajallisista referenteistä, jotka muodostavat lauseen topiikin.

(67) Kuitenkin, jos elokuvista on kyse, niin tällaisina hetkinä pariskunnat katsovat ensin toisiaan rakastuneesti, he tarttuvat toisiaan käsistä ja molemmat itkevät hellästi ja pyyhkivät toistensa kyyneleet. (Araneum Finnicum: inthecity.fi)

(68) В такие моменты вы можете ощутить себя чем-то вроде ментального PREP sellaiset-ACC hetket-ACC te voida-PRES-2pPl aistia itse-ACC jokin-INSTR ikään-kuin mentaalinen-GEN тела, плавающего в физическом мире. (Araneum Russicum: sleeplive.ru)
keho-GEN uida-PTCP-GEN PREP fyysinen-PREP maailma-PREP
'[Sellaisina hetkinä] voit tuntea itsesi ikään kuin fyysisessä maailmassa uivana mentaalisena keho-
na'

Esimerkkien 67 ja 68 topikaalisuus tulee esiin siinä, että kumpikin niistä on mahdollista parafraseraa rakenteella *Mitä tällaisiin hetkiin tulee...* Näissä tapauksissa ero anaforiseen konstruktion on melko selvä, joskin yhdistävänä tekijänä on se, että ajanilmaukset on ankkuroitu tavalla tai toisella edeltävässä kontekstissa muodostetulle TT:lle.

Kuten osion 7.1.1 edellä, päätän myös ajallisen etäisyyden funktiota ja ilmauksen anaforisuutta käsittelevän alaluvun tutkimalla satunnaisotannan avulla tässä esitettyjen konstruktioiden selitysvoimaa suomen ja venäjän S1-aineistoissa. Koska tässä tehdyt S1-vaikutusta selittävät hypoteesit – anaforinen ja topikaalinen konstruktio – pyrkivät selittämään kahta eri muuttujakategoriaa, muodostettiin myös tässä käytettävä satunnaisotanta siten, että se kattaa 50 suomen- ja venäjänkielistä S1-tapausta niin ajallista etäisyyttä kuin anaforisuutta edustavista aineiston osista. Ajallisen etäisyyden funktion osalta tehdyn analyysin tulokset on esitetty taulukossa 54.

Taulukko 54: Konstruktiotain luokittelu satunnaisotanta ajallista etäisyyttä edustavista S1-tapauksista

Konstruktio	n / suomi	n / venäjä	Yht.
anaforinen konstruktio	21	31	52
tulevaan viittaava konstruktio	17	10	27
ei luokiteltavissa	6	3	9
affektiivinen konstruktio	2	5	7
kontrastiivinen konstruktio	3	1	4
alatopiikkikonstruktio	1	0	1
Yht.	50	50	100

Niin kuin taulukko osoittaa, varsinaisen yllä käsitellyn anaforisen konstruktion ohella satunnaisotanta sisälsi huomattavan joukon tapauksia, jotka on tässä nimetty tulevaan viittaavan konstruktion ilmentymiksi. Kyseessä ovat anaforiseen konstruktion rinnastettavissa olevat tapaukset, jotka nimensä mukaisesti viittaavat johonkin tulevaisuudessa voimassa olevaan asiointilaan, kuten seuraavat satunnaisotantaan kuuluneet esimerkit:

(69) Viiden vuoden päästä yhtiömme työllistää noin 30 henkilöä ja liikevaihto on 10 M €. (Araneum Finnicum: villivisio.fi)

(70) Да, теоретически через несколько лет акции вновь начнут приносить
 PART teoreettisesti päästä muutama vuosi-GEN osakkeet uudestaan alkaa-FUT tuoda
 прибыль, и тогда можно будет их выгодно продать. (RuPress: trud)
 tulo-ACC ja silloin voi olla-FUT ne-ACC edullisesti myydä
 'Kyllä, teoriassa osakkeet alkavat muutaman vuoden päästä uudestaan tuottaa, ja silloin ne on mahdollista myydä hyvällä voitolla.'

Tulevaan viittaavissa tapauksissa ajanilmauksen referenttiä ei kuitenkaan erikseen muodosteta edeltävässä diskurssissa, vaan viittauskohteena toimii lähinnä puhe- tai kirjoitus-hetki (UT). Kuten esimerkissä 70, tulevaan viittaavaan konstruktion liitty usein tietty epävarmuus ja mahdollisuuksien pohtimien. Tämä näkyy erityisen selvästi seuraavassa suomenkielisessä satunnaisotannan esimerkissä, joka on esitetty suoraan Araneum-korpuksen kautta saadussa laajemmassa asiayhteydessään:

(71)

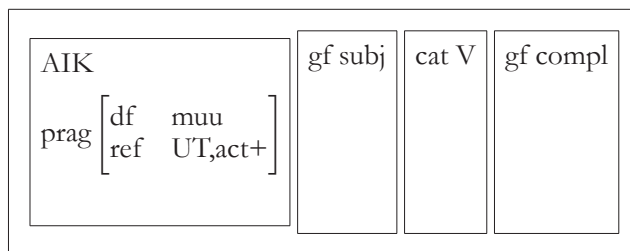
Tyttäreni tuskin vieläkään sisäistää, ettemme ole enää menossa takaisin huoneistoon, johon hänet kannoimme turvaistuimeen vyötettynä kahden päivän vanhana elokuussa 2010. Toisaalta, niin; en usko, että hänellä edes on välineitä sisäistää tapahtunutta.

Ehkä joskus parinkymmenen vuoden päästä hän kävelee ensimmäisen asuintalonsa vierustaa ja aistii jotain, mitä hän ei pysty palauttamaan mihinkään järjelliseen.

Muuttopäivä ei koskaan kestä vuorokautta. Se alkaa siitä hetkestä, kun ensimmäiset banaanilaa-tikot tuodaan lähikaupasta olohuoneeseen; siitä, kun roskakatoksen paperiastia tyhjennetään Helsingin Sanomista ja vitriinin posliiniastiat saavat paperimassakäärteen

(Araneum Finnicum: subutex.blogs.fi)

Suomen ja venäjän tulevaan viittaavat konstruktiot voidaan kuvata seuraavalla matriisil-la, jonka ainoa ero anaforiseen konstruktion nähden on ajanilmauksen viitepisteeksi merkitty UT:

Matriisi 12: Tulevaan viittaava konstruktio

Tulevaan viittaavaa konstruktioita voidaan pitää anaforisen konstruktion erityistapauksena eli nivoutuvan siihen toteutumalinkillä. Puhe- tai kirjoitushetki (UT) voidaan tässä yhteydessä nähdä yhdenlaisena TT:nä – viittauskohteeksi kelpaavana ajallisena kehyksenä, joka viestintätilanteesta riippumatta on automaattisesti diskurssistatukseltaan aktiivinen (vrt. Yokoyama 1986: 32). Tämä implisiittisesti aktiivinen TT-rooli tekee alkusijainnin esimerkin 69 kaltaisissa tapauksissa luontevaksi.

Taulukosta 54 on vielä huomautettava, että edellisen satunnaisotannon tavoin sekin sisältää eräitä kontrastiiviseksi konstruktioiksi (ks. seuraava osio) luokiteltuja tapauksia ja tämän lisäksi edellä käsiteltyä affektiivisiä tapauksia sekä yhden ilmentymän alatiipikonstruktiosta (senkin esittely seuraavassa osiossa).

Anaforista aineistoa koskevan satunnaisotannon luokittelu on puolestaan esitetty taulukossa 55:

Taulukko 55: Konstruktioittain luokittelu satunnaisotanta anaforisuutta edustavista S1-tapauksista

Konstruktio	n / suomi	n / venäjä	Yht.
anaforinen konstruktio	18	24	42
ei-temporaalinen	12	11	23
silloin/тогда-konstruktio			
topikaalinen konstruktio	13	6	19
fokaalinen konstruktio	0	6	6
affektiivinen konstruktio	2	1	3
ei luokiteltavissa	1	2	3
äkkiä-konstruktio	2	0	2
johdantokonstruktio	2	0	2
Yht.	50	50	100

Myös anaforisen S1-aineiston satunnaisotantaa käsiteltäessä esiin nousi oletettujen anaforisen ja topikaalisen konstruktion lisäksi käyttötapa, johon ei edeltävässä analyysissä kiinnitetty huomiota. Anaforisilla ilmauksilla tällaisen käyttötavan muodostavat ei-ajallisessa merkityksessä toimivat suomen *silloin*- ja venäjän *тогда*-sanat, joita on tar-

kemmin käsitelty keskisijainnin analyysin yhteydessä osiossa 8.2.2.3. Samassa yhteydessä kiinnitetään huomiota fokaaliseen S1-konstruktioon, jonka edustajaksi yllä esitetyssä satunnaisotannassa analysoitiin 6 venäjänkielistä tapausta. Taulukossa 55 huomionarvoisia ovat lisäksi kaksi suomen johdantokonstruktioksi analysoitua tapausta, joihin palataan tarkemmin johdantokonstruktion määrittelyn yhteydessä luvussa 7.2.2.1.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että tässä alaluvussa esitetyt hypoteesit syistä ajallisen etäisyyden funktion ja anaforisuuden S1-vaikutukselle ovat uskottavia, joskin satunnaisotantojen analyysi antoi myös syitä täydentää tehtyjä oletuksia. Suomen ja venäjän välillä ei havaittu merkittäviä eroja siinä, mitkä konstruktiot ovat erityisen tyypillisiä S1-sijainnin todennäköisyyden kasvattajia. Edellä kuvioista 21 ja 22 tehdyt havainnot ajallisen etäisyyden ja anaforisuuden suomeen kohdistuvasta venäjää suuremmasta vaikutuksesta liittynevätkin, kuten mainittua, lähinnä siihen, että suomessa alkusijainti on kauttaaltaan harvinaisempi, jolloin anaforisten ja ajallisen etäisyyden ilmausten kaltaiset tapaukset erottuvat venäjää selkeämmin muusta aineistosta.

7.2.1.2 Likimääräinen ja sekventiaalinen funktio

Kuvioiden 21 – 24 perusteella voimakkaimman suomen S1-todennäköisyyttä venäjään nähden kasvattaa likimääräinen semanttinen funktio. Koska suomen likimääräisen funktion S1-suosioon vaikuttavat tekijät ovat osittain samoja kuin jossain määrin maltillisemmin kieliä erottavan sekventiaalisen funktion, käsittelem näitä kahta kategoriaa samassa alaluvussa.

Likimääräinen semanttinen funktio (ks. osiot 2.2.2.4 ja 5.2.5.2) kattaa tämän tutkimuksen aineistossa esimerkiksi suomen *viiden maissa*- ja venäjän *около пяти* -tyyppiset ilmaukset. Kuvion 21 perusteella likimääräisellä funktiolla on selkeä kieliä erottava vaikutus, johon kuitenkin liittyy myös kohtalaisen paljon epävarmuutta. Epävarmuus johtuu siitä, että likimääräinen funktio on tutkimusaineistossa verrattain harvinainen: suomenkielisiä tapauksia on kaiken kaikkiaan 128 ja venäjänkielisiä 146. Erotuksena edellisessä alaluvussa käsitellyistä tekijöistä, joiden todettiin kasvattavan S1-todennäköisyyttä yhtä lailla suomessa kuin venäjässä mutta suomessa voimakkaammin, likimääräisen funktion kohdalla vaikutus on lähempänä osiossa 7.1 esiteltyä tyyppiä A: venäjässä likimääräisyyden vaikutus on lähellä neutraalia, mutta suomessa selvästi kasvattava. Tämä ilmenee siinä, että likimääräisyyden vaikutus koko aineiston tasolla on huomattavasti pienempi kuin esimerkiksi ajallisen etäisyyden tai anaforisuuden.

Koska likimääräinen funktio ei ole erityisen yleinen, kokonaiskuvan saaminen etenkin kaikista suomen likimääräisistä S1-tapauksista on suoraviivaista. Näitä on aineistossa kaikkiaan 34 kappaletta, edustavana esimerkkinä virke 72:

- (72) Ilta kahdeksan maissa Kiuruveden kalastusalueen isännöitsijä Pekka Eerikinharju otti laatikollisen ankeriaita takapenkkillensä ja jo yhdeksän maissa nämä päivälennolla saapuneet ankeriaat uiskentelivat Kiuruvedessä. (Araneum Finnicum: kiuruvesi-lehti.fi)

Olennaista esimerkissä 72 on sen informaattiorakenne, jonka lähemmäksi tarkastelemiseksi on paikallaan tutkia esimerkkiä sen laajemmassa kontekstissa. Kyseessä on lyhyt Kiuruvesi-lehden verkkosivujen uutinen:

Tuhat ankeriasta istutettiin Kiuruveeseen

KIURUVETEEN istutettiin torstai-iltana tuhat lasiankeriasta. Ranskasta peräisin olevat ankeriaat saapuivat Helsinki-Vantaan lentokentälle puolenpäivän jälkeen oltuaan ensin karanteenissa Ruotsissa. Styroksilaatikoissa Ylä-Savoon matkanneet 3000 ankeriasta tulivat Iisalmeen Pohjois-Savon kalatalouskeskuksen kalatalousneuvoja Tuula Keinosen kyydissä. Ilta kahdeksan maissa Kiuruveden kalastusalueen isännöitsijä Pekka Eerikinharju otti laatikollisen ankeriaita takapenkkillensä ja jo yhdeksän maissa nämä päivälennolla saapuneet ankeriaat uiskentelivat Kiuruvedessä. Kiuruveeseen on tiettävästi viimeksi istutettu ankeriaita 70-luvulla. - -

Edellä luvussa 3.2.2.4 tehdyn jaottelun mukaisesti voidaan todeta, että esimerkin 72 kontekstina olevan tekstin diskurssitopiikkina ovat Kiuruveeseen istutetut ankeriaat. Tästä topiikista kirjoittaja kertoo alatopiikkeja hyödyntävällä strategialla: pilkkomalla diskurssitopiikin useammaksi segmentiksi, jolloin teksti on ikään kuin näistä segmenteistä koostuva lista. Kuten esimerkiksi Vilksen (1989: 92) ja Shore (2008: 46) huomauttavat, on hyvin tavallista, että jaottelu tehdään nimenomaan ajallisiin segmentteihin, jolloin on luonnollista, että ajanilmaukset sijaitsevat esimerkin 72 tavoin aivan lauseen alussa. Tutkimusaineiston *kahdeksan maissa* -tyyppiset likimääräiset ilmaukset vaikuttavatkin lähes poikkeuksetta liittyvän tilanteisiin, joissa kirjoittaja kuvaa jotakin topiikkia yhden päivän ajalle ulottuvalta ajanjaksolta. Esimerkin 72 lisäksi tämä näkyy muun muassa seuraavassa virkkeessä:

- (73) Kolmen maissa iltpäivällä Pirttimaa hakee vaimonsa takaisin kotiin.

Esimerkin 73 laajemmasta kontekstista käy ilmi, että tekstin varsinainen diskurssitopiikki on henkilö nimeltä Veijo Pirttimaa ja tämän rooli vaimonsa omaishoitajana. Kuten esimerkissä 72, myös esimerkin 73 tapauksessa varsinaisesta diskurssitopiikista kerrotaan jaottelemalla se ajallisiin segmentteihin.

Töitä kellon ympäri

Pirttimaa on vaimonsa omaishoitaja ja käy lisäksi päivätoissa. Työpäivän ajaksi Pirttimaa lähettää vaimonsa invataksilla hoitokotiin. Herätys on joka aamu kello 4.30, sillä Pirttimaan työt alkavat jo kuudelta. Kolmen maissa iltapäivällä Pirttimaa hakee vaimonsa takaisin kotiin.

Vastaava alatopiikkieihin nojaava tapa kertoa diskurssitopiikeista näkyy myös seuraavissa esimerkeissä:

- (74) Kello kahden maissa mies kävi naisen kimppuun ja alkoi hakata tätä metallisella jakkaralla. (Araneum Finnicum: sanasinko.net)
- (75) Kymmenen maissa Aik herättää siipan. (Araneum Finnicum: aistitasolla.blogspot.fi)
- (76) Yhdeksän maissa minä ja Ron kokoonnuimme konsulin ruokasalin pöydän ääreen ja allekirjoitimme sopimuksen. (Araneum Finnicum: pohjolafilmi.net)

Esitän, että esimerkkien 72 – 76 tapauksessa ajanilmauksen alkusijainnin taustalla on kaikissa sama alatopiikkikonstruktioksi nimittämäni rakenne, jonka avulla kirjoittaja kuvaa varsinaista diskurssitopiiikkiaan jaotteleamalla sen ajallisiin segmentteihin. Konstruktiio on kuvattu tässä aineistossa tyypillisimmin esiintyvässä muodossaan matriisissa 13:

D-topic #1			
AIK prag [df muu]	#1 gf subj prag [ds act+]	cat V	gf compl

Matriisi 13: Alatopiikkikonstruktiio

Matriisin 13 vasemmanpuolimmaisessa laatikossa ajanilmauksen diskurssifunktioksi on merkitty *muu*. Tällä tarkoitetaan sitä, että ajanilmauksen tehtävänä on tekstin jäsentely eri segmentteihin ja näiden segmenttien rajojen merkitseminen (vrt. Shore 2008: 58; Bestgen & Vonk 1995: 387). Subjektista puolestaan on merkitty, että se on diskurssistatukseltaan aktiivinen, mikä ei ole konstruktion kannalta välttämätöntä, mutta tavallisin tapa, jolla alatopiikkikonstruktiio tässä tutkimusaineistosta ilmenee. Tämä näkyy erityisesti esimerkeissä 73 – 76, joissa subjektit *Pirttimaa*, *mies*, *Aik* sekä *minä ja Ron* ovat selkeästi aktiivisia ja edustavat oletettavasti kunkin tekstin varsinaisia diskurssitopiikkeja. Jälkimmäinen ominaisuus on merkitty matriisiin 13 samuusmuuttujalla #1 (ks. osio 3.1

ja esimerkkimatriisi 2), jonka tarkoitus on tässä osoittaa, että subjekti on yhtä kuin konstruktion käyttöhetkellä voimassa oleva diskurssitopiikki.⁹⁰

Matriisissa 13 kuvattu konstruktio vaikuttaa uskottavalta selitykseltä S1-aseman suosiolle suomen likimääräistä funktiota edustavissa lauseissa. Venäjänkielisessä aineistossa vastaavaa S1-aseman suosiota kasvattavaa vaikutusta ei kuitenkaan havaita: siinä missä suomen likimääräistä funktiota edustavilla tapauksilla S1-aseman osuus kaikista tapauksista (26,56 %) on koko aineiston S1-osuuteen verrattuna 2,39-kertainen, on vastaava osuus venäjän likimääräisillä tapauksilla (23,97 %) itse asiassa koko venäjänkielisen aineiston S1-osuutta (36,03 %) selvästi pienempi.

Syy S1-aseman korostumattomuuteen venäjässä lieenee pitkälti likimääräisen LM1-aineistoryhmän erilaisessa rakenteessa. Venäjässä aineistoryhmään määriteltiin *около* + kellonaika -ilmaukset, jotka eivät vaikuta samalla tavoin linkittyvän päivän jaotteluun eri kokoisiksi segmenteiksi vaan joilla ennemmin viitataan yksittäisiin, erillisiin ajankohtiin kuten seuraavissa esimerkeissä:

- (77) Но только около девяти утра охранники обнаружили пропажу. (RuPress:
mutta vasta lähellä kymmenen-GEN aamu-GEN vartijat huomata-PRET katoaminen-ACC
Komsomolskaja pravda)

’Mutta [vasta yhdeksän maissa aamulla] vartijat huomasivat katoamisen’

- (78) Около часа ночи, 19 октября, в одном из частных домов Ленинского
lähellä tunti-GEN yö-GEN 19 lokakuu-GEN PREP yksi-PREP PREP yksityiset-GEN talot-GEN leninskij-GEN
района Астрахани Г. Жумагазиев оказал вооруженное
kaupunginosa-GEN Astrahan-GEN kaupunki Žumagaziev osoittaa-PRET aseellinen-ACC
сопротивление и в ходе столкновения с милицией, длившегося около
vastarinta-ACC ja PREP kulku-PREP yhteenotto-GEN PREP miliisi-INSTR kestää-PTCP-GEN lähellä
часа, был уничтожен. (Araneum Russicum: rusk.ru)
tunti-GEN olla-PRET hävittää-PTCP

’[Yhden maissa yöllä 19. lokakuuta] yhdessä Astrahanin kaupungin leninskij-nimisen kaupungin-
osan asuintaloista Žumagaziev osoitti asellista vastarintaa ja sai surmansa noin tunnin kestäneessä yhteydenotossa miliisin kanssa.’

Esimerkin 77 voi tulkita myöhemmin tässä luvussa (osio 7.2.2.6) käsiteltäväksi fokaa-
liseksi S1-konstruktioiksi, esimerkin 78 puolestaan osiossa 7.2.2.3.1 huomion kohteena
olevaksi raportoivaksi konstruktioiksi. Molemmat ovat tämän tutkimuksen aineiston va-
lossa suomelle harvinaisia syitä käyttäviä alkusijaintia.

⁹⁰Esimerkki 72 osoittaa, etteivät subjektin aktiivisuus ja linkki diskurssitopiikkiin ole kuitenkaan konstruk-
tion kannalta välttämättömiä. Esimerkin subjektista *Kiuruveden kalastusalueen isännöitsijä Pekka Eerikinharju* on
tosin todettava, että se on diskurssistatukseltaan ankkuroitu: Koko tekstijako kertoo Kiuruvedestä ja kalanis-
tutuksesta, joten *Kiuruveden kalastusalueen isännöitsijä* on tämän kehyksen kautta helposti esiteltävissä lukijalle.

Venäjän LM1-ryhmästä on lisäksi todettava, että sen osalta aineiston suodattaminen osoittautui siinä mielessä ongelmalliseksi, että mukaan päätyi tehdyistä rajauksista huolimatta myös eräitä ajallista ekstensiota ilmaisevia tapauksia, kuten esimerkki 79:

- (79) Женья вырубился почти сразу, а Кате я читал книгу еще около часа,
 Ženja simahtaa-PRET melkein heti mutta Katja-DAT minä lukea-PRET kirja-ACC vielä lähellä tunti-GEN
 пока ее не повело от усталости. (Araneum Russicum: isproved-zadr
 kunnes hän-ACC ei viedä-PRET PREP väsymys-GEN
 ota.blogspot.ru)

”Ženja simahti melkein heti, mutta Katjalle minä luin kirjaa vielä [noin tunnin], kunnes hän väsyi”

Vaikka myös esimerkki 79 ilmaisee likimääräisyyttä, eroaa se kuitenkin suomenkielisen LM1-aineiston yleisluonteesta selvästi. Voidaankin todeta, ettei likimääräisen semanttisen funktion kielikohtaisista vaikutuksista sinänsä voida tämän tutkimusaineiston perusteella tehdä erityisen luotettavia johtopäätöksiä. Suomen kellonaika + *maissa* -tyyppisten ilmausten taipumus tulla käytetyksi päivää segmentoivissa ilmauksissa on kuitenkin itsessään arvokas havainto. Se auttaa kiinnittämään huomiota suomen alkusijainnin käytön kannalta keskeisessä asemassa olevaan alatopiikkikonstruktion. Alatopiikkikonstruktio nousee esiin myös tarkasteltaessa toista tämän alaluvun analyysikohdetta, sekventiaalista semanttista funktiota.

Sekventiaallinen semanttinen funktio linkittyy edellä käsiteltyihin ajallisen etäisyyden funktioon ja anaforisuuden kategoriaan siinä mielessä, että senkin osalta S1-sijaintia kasvattava vaikutus havaitaan niin suomessa kuin venäjässä, mutta suomessa voimakkaampana. Sekventiaalista funktiota edustavat aineistoryhmät L6b–c (ks. osio 5.2.2.6) eli ilmaukset *sodan jälkeen* / *после войны*, ja *joulun jälkeen* / *после нового года*. Sekventiaalisen funktion S1-osuudet ovat jonkin verran aineiston yleistä tasoa korkeampia niin suomessa kuin venäjässä. Suomessa sekventiaalisen osa-aineiston S1-osuus on 2,34-kertainen, venäjässä taas 1,39-kertainen koko kielikohtaiseen aineistoon nähden.

Niin kuin *viiden maissa* -tyyppiset suomenkieliset ilmaukset edellä, myös erityisesti *sodan jälkeen* -ilmaukset vaikuttaisivat olevan tyypillisiä tekstin varsinaista diskurssitopiikkia jaottelevan segmentoijan roolissa. Tästä hyvänä esimerkkinä toimivat seuraavat tapaukset, joista keskimääräinen tosin on päätynyt aineistoon sen tähden, että *Toinen maailmansota* on kirjoitettu kolmena eri sanana:

- (80) Kunnioitukseni Hergéä kohtaan sarjakuvataiteilijana kohoaa kohisten; hän aloitti bannaaleilla seikkailukertomuksilla, 1930-luvulla Tintti kehittyi kuvaukseksi kansainvälisestä politiikasta, sodan jälkeen Tintti manifestoi kehitysoptimismia käymällä kuussa, Castafioreni koruissa hän kommentoi 1950- ja 1960-luvun yhteiskuntaa komedialla, jota voi verrata eurooppalaisen modernismin parhaimpiin teoksiin. (Araneum Finnicum: rauma.fi)

- (81) Toisen maailman sodan jälkeen Japanin hallitus määritteli 1945 kanjia ”yleisesti käytössä oleviksi kanjeiksi eli Chángyòng hànzi, jotka jokaisen japanilaisen on osattava. (Araneum Finnicum: kanjikaveri.net)

- (82) После войны он оставил службу и стал штатным корреспондентом
PREP sota-GEN hän jättää-PRET palvelus-ACC ja alkaa-PRET vaikuinen-INSTR kirjeenvaihtaja-INSTR
издания Time, после чего занялся свободной писательской деятельностью.
julkaisu-GEN Time PREP mikä-GEN ryhtyä-PRET vapaa-INSTR kirjailijan-INSTR toiminta-INSTR
(Araneum Russicum: veinik.ru)

”[Sodan jälkeen] hän poistui palveluksesta ja hänestä tuli Time-julkaisun vakituinen kirjeenvaihtaja, minkä jälkeen hän ryhtyi vapaaksi kirjailijaksi”

Esimerkki 80 on jo yhden virkkeen laajuisella kontekstilla edustava esimerkki tyypillisestä alatopiikkeja sisältävästä strategiasta. Tekstin diskurssitopiikki, Hergé, kuvataan jaotteleamalla tämän uraa eri ajanjaksoihin. Vastaavalla tavalla esimerkissä 81 kerrotaan kanji-kirjoitusmerkkien historiasta ja esimerkissä 82 henkilön elämästä. Näiden laajemat kontekstit on esitetty alla:

”Han-merkit”, kiinalaiset merkit (”kiinalaiset kirjoitusmerkit”) taikka kiinamerkit, joissa yksi merkki vastaa yhtä ideaa, merkitystä tai käsitettä, on omaksuttu Japaniin Kiinasta 400-luvulla. Niitä käyttivät aluksi buddhalaiset munkit, mutta ajan myötä kanjit levisivät yleiseen käyttöön. Kanjeja on olemassa yli 50 000 (13-osainen sanakirjajätiläinen Dai Kan-Wa Jiten sisältää nämä kanjit ja vielä lisäksi 530 000 yhdyssanaa...), mutta niistä on käytössä noin 5 000 -10 000.

Toisen maailman sodan jälkeen Japanin hallitus määritteli 1945 kanjia ”yleisesti käytössä oleviksi kanjeiksi” eli Chángyòng hànzi, jotka jokaisen japanilaisen on osattava. Listaa on sittenmiten päivitetty, viimeksi vuonna 2010. Tällä hetkellä Chángyòng hànzi-listalla on 2136 kanjimerkkiä.

Бёрд (Bird Christopher) Кристофер (1928-1996), родился в Бостоне (США). Изучал биологию, философию, историю русского, китайского, японского и восточно-азиатского народов. Во время Второй мировой войны состоял на службе военной разведки в под прикрытием журналистской деятельности. После войны он оставил службу и стал штатным корреспондентом издания ”Time”, после чего занялся свободной писательской деятельностью.

Bird Christopher (1928–1996) syntyi Bostonissa (USA). Opiskeli biologiaa, filosofiaa sekä Venäjän, Kiinan ja Itä-Aasian historiaa. Oli toisen maailmansodan aikaan tiedustelun palveluksessa toimittajaksi tekeytyneenä. Sodan jälkeen hän poistui palveluksesta ja hänestä tuli Time-julkaisun vakituinen kirjeenvaihtaja, minkä jälkeen hän ryhtyi vapaaksi kirjailijaksi.

Esimerkki 82 on laajemman kontekstinsa perusteella myös osoitus siitä, ettei rajan piirtäminen alatopiikkikonstruktion ja anaforisen konstruktion välille ole aina yksiselitteistä ja että myös anaforinen konstruktio saattaa hyvin olla sekventiaalisen funktion S1-suosion taustalla. Tästä selkeämpi esimerkki on seuraava suomenkielisen aineiston edustaja:

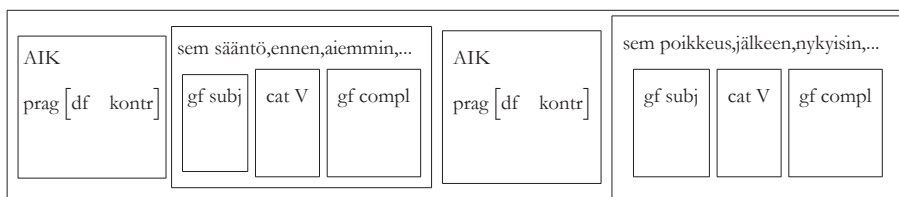
- (83) Sodan jälkeen Lönnroth joutui tosin vaikeuksiin tästä sodan aikaisesta puolueettomuudesta. (Araneum Finnicum: willimiehenjaljilla.blogspot.fi)

Esimerkki 83 on laajemman kontekstinsa perusteella vanhasta pappilasta kertova lyhyt historiikki, jonka edeltävät virkkeet ovat seuraavanlaisia:

Monet kohtalot tämä pappila on joutunut kokemaan, mutta se on selvinnyt niistä kaikista. Siisälissodan aikaan pappilaa ei ryöstetty, eikä kajottu muutenkaan. Silloinen kirkkoherra Alfons Lönnroth - -

Kontekstinsa perusteella esimerkki 83 muistuttaa melko pitkälle edellisessä alaluvussa esiteltäviä anaforisen konstruktion tapauksia, joissa ajanilmaus viittaa edeltävissä virkkeissä muodostettuun TT:hen.

Alatopiikkikonstruktion ja anaforisen konstruktion ohella kolmas erityisesti L6b-aineiston S1-tapauksia leimaava rakenne on jo aiemmissa tässä luvussa tehdyissä satunnaisotannoissa esille tullut kontrastiivinen konstruktio. Kontrastiiviseksi konstruktioiksi nimitetään tässä tutkimuksessa sellaisia alkusijaintia hyödyntäviä tapauksia, joissa kaksi ajankohtaa rinnastetaan toisiinsa. Usein vertailuun liittyy selvä vastakkaisuus, kuten *aikaisemmin–nykyisin*, *yleensä–tällä kertaa* tai – sekventiaalisten ilmausten kannalta oleellisesti – *ennen–jälkeen*. Kuvaan kontrastiivista ajanilmauskonstruktioita matriisilla 14.

Matriisi 14: Kontrastiivinen konstruktio

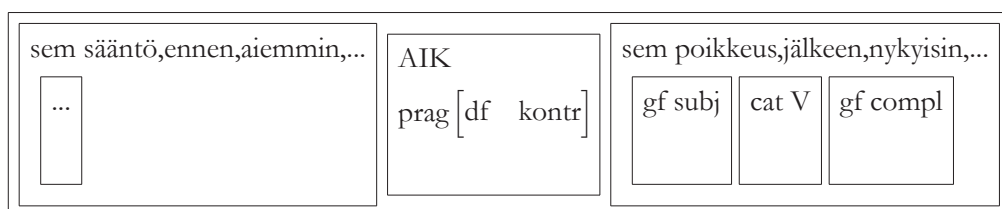
Matriiseissa 14 ajanilmauksen diskurssifunktioksi on merkitty *kontr* (vrt. osio 3.2.2.5) erotukseksi aiemmissa matriiseissa käytetyistä *muu-* ja *top-*arvoista. Matriisi poikkeaa aiemmista myös siinä, että se esittää kaksi rinnakkaista ajanilmauksen sisältävää rakennetta. Semanttiset arvot *sääntö*, *ennen*, *aiemmin* ja *poikkeus*, *jälkeen*, *nykyisin* on merkitty koko ajanilmausta seuraavan proposition ominaisuudeksi. Molemmat propositionit voivat ensinnäkin olla itsenäisiä, erillisiä väittämiä kuten esimerkissä 84:

- (84) Talvisodan alussa Neuvostoliitto miehitti Petsamon, mutta sodan jälkeen Suomi sai lähes koko alueen takaisin. (Araneum Finnicum: vapaussoturi.fi)

Toinen vaihtoehto on, että propositionit kerrotaan samasta, lauseiden subjektien edustamasta topiikista kuten esimerkissä 85:

- (85) Я сегодня снова на фронт, - сказал он мне на прощанье
 minä tänään jälleen PREP rintama-ACC sanoa-PRET hän minä-DAT PREP hyvästi-ACC ja
 и прибавил негромко: - А после войны я непременно
 lisätä-PRET hiljaa mutta PREP sota-GEN minä ehdottomasti kirjoittaa-FUT-1p kirja-ACC
 напишу книгу о Зое. (Araneum Russicum: 1941-1945-2010.ru)
 PREP Zoja-PREP
 'Lähden tänään taas rintamalle – hän sanoi minulle hyvästiksi ja lisäsi hiljaa: – Mutta sodan jälkeen kirjoitan ehdottomasti kirjan Zojasta'

Esimerkistä käy ilmi myös toinen kontrastiiviseen konstruktion liittyvä variaation mahdollisuus, sillä sen ensimmäisessä lauseessa ajanilmaus ei sijaitse S1- vaan S2-asemassa. Voisikin ajatella, että yleisellä tasolla kontrastiivinen konstruktio tulisi ilmaista matriisin 15 mukaisesti:

Matriisi 15: Kontrastiivinen konstruktio yleisemmällä tasolla

Matriisi 15 jättää avoimeksi ensimmäisen ajanilmauksen sisältävän lauseen tarkan rakenteen ja esittää eksplicitisesti vain sen, että S1-asema liittyy jälkimmäiseen. Matriisissa 14 esitetty konstruktio liittyy tähän yleisemmän tason konstruktion toteutumalinkin kautta. Se on siis matriisissa 15 esitetyn konstruktion erityistapaus (ks. osio 3.1). Tutkimusaineiston sisältävät kontrastiivisen konstruktion edustajat ovat tyypillisesti matriisin 14 mukaisia, joskin esimerkin 85 lisäksi muun muassa esimerkki 122⁹¹ alla edustaa variaatiota, jossa yhdyslauseen ensimmäinen osa on rakenteeltaan erilainen.

Esimerkit 84 ja 85 edustavat molemmat L6b-aineistoryhmää (*sodan jälkeen*). Kooltaan pienen L6c-aineiston (*joulun jälkeen*) joukosta kontrastiivisia tapauksia ei juuri ole löydetävissä, mihin syynä saattaa olla se, että joulun ja uusi vuosi ilmauksissa *joulun jälkeen* ja *после нового года* eivät niinkään ole kahta eri ajanjaksoa erottavia vaan yksinkertaisesti keinoja lokalisoida jokin tapahtuma puhujien jakamalla objektiiviselle aikajanelle (vrt. luku 2.2.3.4), kuten esimerkissä 86:

⁹¹ *Tämän sanoi IEA -- viime syksynä ja äskettäin IPCC vahvisti saman* (s. 208). Koska tutkimuksen sisäisiä viittauksia varsinaisesti toisaalla esitettäviin esimerkkeihin on runsaasti, käytän jatkossa alaviitettä tarjotakseni tiivistelmän kauempana tutkimuksessa esiintyvistä esimerkeistä myös viittauskohdan yhteydessä. Nämä tiivistelmät on merkitty alaviitteisiin kursivoilla. Muistutettakoon, että sähköisessä muodossa luettaessa esimerkkien numerot ovat linkkejä, joita klikkaamalla lukija voi siirtyä suoraan viitatus esimerkin varsinaiseen tekstiyhteyteen. Painettua versiota ajatellen alaviitteissä on kuitenkin ilmaistu myös alkuperäisten esimerkkien sivunumerot.

- (86) Costello laittoi videon kunniaksi Facebookissa käyntiin arvonnin, jossa joulun jälkeen joku onnellinen saa itselleen Costellon akustisen kitaran. (Araneum Finnicum: morjensta.fi)

Koska tässä esitettyjen alatopiikkikonstruktion, anaforisen konstruktion ja kontrastiivisen konstruktion yleisyyden määrittely kvantitatiivisin keinoin ei ole luontevasti mahdollista, tutkin myös tämän luvun lopuksi satunnaisotantaa sekventiaalisista tapauksista arvioidakseni näiden konstruktioiden muodossa esitettyjen hypoteesien uskottavuutta sekventiaalisen funktion S1-vaikutuksen selittämisessä. Kuten likimääräisen funktion analyysin yhteydessä todettiin, likimääräinen S1-aineisto on niin pieni ja osin epäsymmetrinen, ettei sen arvioiminen erikseen satunnaisotannalla ole mielekasta. Sekventiaalisen S1-aineiston satunnaisotannan luokittelun tulokset on sen sijaan esitetty taulukossa 56:

Taulukko 56: Konstruktioittain luokiteltu satunnaisotanta sekventiaalisuutta edustavista S1-tapauksista

Konstruktio	n / suomi	n / venäjä	Yht.
alatopiikkikonstruktio	23	6	29
anaforinen konstruktio	9	14	23
johdantokonstruktio	4	12	16
kontrastiivinen konstruktio	6	8	14
ei luokiteltavissa	4	3	7
adverbinen konstruktio	0	3	3
affektiivinen konstruktio	0	3	3
tiivistetty anaforinen konstruktio	2	0	2
äkkiä-konstruktio	0	1	1
ei-temporaalinen jälkeen-konstruktio	1	0	1
topikaalinen konstruktio	1	0	1
Yht.	50	50	100

Taulukon 56 kuvaamien analyysitulosten perusteella on todettava, että suomenkielisessä sekventiaalisessa aineistossa alatopiikkikonstruktio osoittautui yllättävänkin hallitsevaksi. Tätä voidaan selittää sillä, että suomenkielisessä aineistossa *sodan jälkeen*-ilmaukset vaikuttaisivat esiintyvän ennen muuta osina pidempiä elämäkerrallisia, kertovia tekstejä, jotka tyypillisesti rakentuvat ajallisten segmenttien varaan. Venäjän osalta tässä esitettyjen hypoteesien ulkopuolelta merkittäväksi tekijäksi nousi luvussa 7.2.2.1 tarkemmin käsiteltävä johdantokonstruktio, jota satunnaisotannassa edusti muun muassa virke 87:

- (87) Я говорил на этой неделе по телефону с моей тетей Ивой,
 Minä puhua-PRET PREP tämä-PREP viikko-PREP PREP puhelin-PREP PREP minun-INSTR täti-INSTR Iva-INSTR
 рассказал о Вашей книге, и она вспомнила, что после войны моя бабушка
 kertoa-PRET PREP teidän-PREP kirja-PREP ja hän muistaa-PRET että PREP sota-GEN minun isoäiti

посыла́ла официа́льное пи́сьмо в испо́лком Ба́ра с прось́бой
 lähettää-PRET virallinen-ACC kirje-ACC PREP toimeenpaneva-komitea Bar-GEN PREP pyyntö-INSTR
 соо́бщить о судьбе́ отца́. (shorashim.narod.ru)
 ilmoittaa PREP kohtalo-PREP isä-GEN.

'Puhuin tällä viikolla puhelmissa Iva-tätini kanssa, kerroin kirjastanne, ja hän muisti, että [sodan jälkeen] minun isoäitini oli lähettänyt Barin toimeenpanevalle komitealle virallisen pyynnön ilmoittaa isän kohtalosta.'

Esimerkissä 87 *после войны* ei viittaa johonkin edellä muodostettuun kontekstiaikaan (sodasta ei esimerkin kontekstissa ole aikaisemmin puhuttu), ei kerro yksittäistä segmenttiä tekstin varsinaisen diskurssitopiikin elämästä eikä myöskään rinnasta tapahtunutta johonkin toisena ajankohtana tapahtuneeseen tapahtumaan. Sen sijaan kyseessä on kokonaan uusi lukijalle kerrottava tapahtuma, joka esitellään ikään kuin ajanilmauksen tarjoamaa taustaa vasten. Kuten muun muassa luvuissa 7.2.2.1 ja 7.2.2.3.2 havaitaan, tämäntyyppiset tapaukset ovat avainasemassa pohdittaessa suomen ja venäjän S1-aseman käytössä havaittavia eroja. Huomattakoon kuitenkin, että toisin kuin luvussa 7.2.2.1 analysoitavien positionaalisten ilmausten tapauksessa, sekventiaalisilla ilmauksilla johdantokonstruktio havaittiin ainakin tässä tehdyn satunnaisotannan osalta täysin mahdolliseksi myös suomenkielisessä aineistossa. Esimerkki 88 kuvaa tätä mahdollisuutta.

- (88) Käytännössä meillä Suomessa kävi niin, että sodan jälkeen naturalistis-positivistiset professorit ja 1970-luvun marxilaiset yhdessä amputoivat uudesta ikäluokasta sivistys-humanismia, joka läntisissä kulttuureissa luo ihmisille ja yhteisöille edellytykset luoda kestäviä tavoitteita sekä tahtoa ja toimintaa niiden toteuttamiseksi – eli myös edellytykset kansakunnan ja sen osien johtamiseen. (Araneum Finnicum: ristovolanen.fi)

Sekventiaalisesta aineistosta esiin nousevat johdantokonstruktiotapaukset eroavat sikäli monista muista myöhemmissä alaluvuissa käsiteltävistä, että ne eivät yleensä sijaitse koko tekstin alussa ja esittele varsinaista diskurssitopiikkia, vaan kuuluvat ennemminkin myöhemmin tekstissä esiintyviin sivulauseisiin ja kertovat anekdootinomaisesti jostakin varsinaisen tekstin kannalta sivuroolissa olevasta tapahtumasta. Tähän johdantokonstruktion variaatioon palataan lyhyesti luvun 10 kokoavassa katsauksessa.

Taulukosta 56 tarkemman maininnan vaativat vielä kahdenlaisia konstruktioita edustavat esimerkit. Ensimmäisen ryhmän muodostavat esimerkin 89 kaltaiset sivulauseetapaukset, jotka muistuttavat luvussa 8.1.1 käsiteltävää adverbista konstruktioita siinä, että niiden sijainti tuntuu määräytyvän lähinnä kieliopillisesti ilman että ajanilmaukseen sinänsä kohdistuisi mitään informaatorakenteeseen tai tekstin jäsentymiseen liittyvää tehtävää:

- (89) Из США и Канады, где после войны Калейс нашел пристанище, ему
 PREP USA ja Kanada-GEN missä PREP sota-GEN Kaleis löytää-PRET piilopaikka-ACC hän-DAT
 пришлось бежать под давлением неопровержимых улик. (RuPress: Труд-7)
 joutua-PRET karata PREP paine-INTR kiistattomat-GEN todisteet-GEN
 'USA:sta ja Kanadasta, josta [sodan jälkeen] Kaleis oli löytänyt piilopaikan, hänen oli kiistatto-
 mien todisteiden paineesta paettava.'

Toiseen ryhmään kuuluvat esimerkin 90 ilmentämät lauseet:

- (90) Lohikäärmejumala Tiamatin tukemia hobgoblineita vastaan käydyin sodan jälkeen pe-
 laajahahmot ovat nyt perustaneet oman paronikuntansa erämaan laidalle Elsinin laak-
 sosta länteen.

Esimerkin 90 laajempana kontekstina on roolipelaamista käsittelevään blogiin kuuluva kirjoitus, jonka toinen kappale alkaa esimerkin kuvaamalla virkkeellä. Blogikirjoituksen⁹² ensimmäinen kappale puolestaan kertoo metatason (tosielämän) taustaa sitä seuraavalle, fantasiamaailmaan sijoittuvalle tekstille, eikä "hobgoblineita vastaan käytyä sotaa" ole siinä lainkaan mainittu. Itse asiassa mainintaa ei ole myöskään blogin aikaisemmissa kirjoituksissa, vaan se tulee ensimmäistä kertaa esille esimerkissä 90. Tästä huolimatta ilmausta *sodan jälkeen* käytetään siinä anaforisen konstruktion tapaan aivan kuin edellisessä kappaleessa olisi kerrottu sodasta ja nyt sekventiaalisesti siirryttäisiin sotaa seuraavaan aikaan. Koska kirjoittaja ei kuitenkaan syystä tai toisesta halua erikseen esitellä mainittua sotaa, hän turvautuu rakenteeseen, jota olen tässä esitetyn satunnaisotannon luokittelussa nimittänyt tiivistetyksi anaforiseksi konstruktioksi. Koska konstruktio on luonteeltaan melko spesifi eikä tutkimusaineistossa erityisen frekventti, tyydyn tässä kohtaa vain toteamaan, että suomessa sen muoto-osan kannalta olennaisia elementtejä ovat lauseenalkuinen ajanilmaus, perfektissä esiintyvä verbi ja *nyt*-sana. Funktion/merkityksen tasolla voidaan sanoa, että konstruktion tehtävänä on ikään kuin tiivistetysti maalata se ajallinen tilanne, josta jokin kertomus lähtee liikkeelle.

Kaiken kaikkiaan tässä alaluvussa muodostettujen hypoteesien ja näiden uskottavuutta arvioitun satunnaisotannon perusteella voidaan todeta, että sekventiaaliset ilmaukset, etenkin tässä käsitellyt *sodan jälkeen*- / *после войны* -tapaukset, ovat jossain määrin heterogeeninen ilmausjoukko. Etenkin suomessa sekventiaalisten ilmausten S1-vaikutuksen taustalla voidaan selkeimmin nähdä ilmausten taipumus tulla käytetyksi osina elämäkerallisia tekstejä, joissa tekstin varsinaista diskurssitopiiikkia käsitellään jakamalla se erilaisiin merkityksellisiin ajanjaksoihin. Ymmärrettävästi sota – useimmin tässä aineistossa 1900-lukuun erottamattomasti liittyvä toinen maailmansota – on hyvin todennäköinen tällaisia merkityksellisiä segmenttejä erotteleva ajallinen jakolinja.

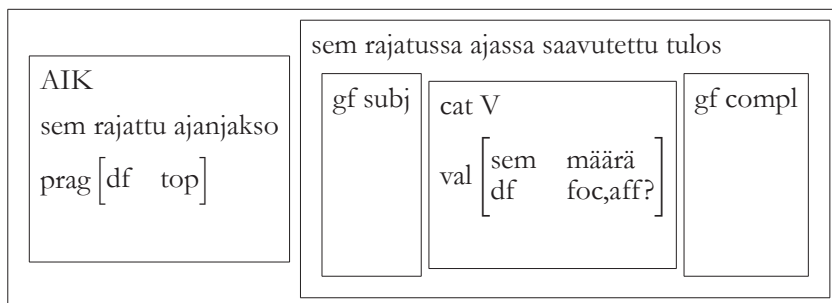
⁹²<http://iimu.kapsi.fi/limunropellukset/archives/791>, tarkistettu 22.4.2019

7.2.1.3 Numeraalin läsnäolo ja jatkuva resultatiivinen ekstensio

Käsittelen seuraavana suomen S1-todennäköisyyttä kasvattavana tekijänä numeraalin läsnäoloa ajanilmauksen sisältävässä lauseessa. Syynä tämän muuttujan sisällyttämiseen osaksi analyysia oli alun perin toinen suomen S1-todennäköisyyteen positiivisesti vaikuttanut parametri. Kuten eri semanttisten funktioiden kieli-interaktiota vertailevasta kuvioista 21 nähdään, jatkuvan resultatiivisen ekstension positiivinen vaikutus suomen S1-todennäköisyyteen on yksi voimakkaimmista. Jatkuvaa resultatiivista ekstensiota (aineistoryhmät E3a ja E3b, ks. osio 5.2.4.3) edustavat muun muassa seuraavat suomen S1-tapaukset:

- (91) Viime vuoden aikana työvoimaneuvojat kirjoittivat 11 500 työvoimapolitiittista lausuntoa. (FiPress: Länsi-Savo)
- (92) 21 viime vuoden aikana hän on viettänyt yli 15 vuotta kotiaarestissa. (Araneum Finnicum: maailma.net)
- (93) Viiden viime vuoden aikana Nokia on kerännyt liikevoittoa 36 miljardia markkaa. (FiPress: Turun Sanomat)
- (94) Hallituksen tilastojen mukaan yhdentoista viime vuoden aikana yli 180 000 intialaista maanviljelijää on tehnyt itsemurhan. (Araneum Finnicum: global.finland.fi)
- (95) Viime vuoden aikana kaupunki on antanut rahoituslainaa 350 000 markkaa. (FiPress: Länsi-Savo)

Esimerkeistä 91 – 95 on helppo huomata eräs säännönmukaisuus: jokainen niistä käsittelee jollain tavalla tietyn rajatun ajanjakson sisällä saavutettuja tai syntyneitä määriä – kirjoitettuja työvoimapolitiittisia lausuntoja, kotiaarestissa vietettyjen vuosien osuutta, kertynyttä liikevoittoa, tehtyjä itsemurhia ja myönnettyä rahoituslainaa. Joissain tapauksissa määrä on ilmaistu lauseen objektissa (kuten 91), joissakin objektin määreessä (kuten 93), joissakin taas subjektissa (94). Näiden tapausten taustalla vaikuttaisi olevan oma määrää painottava konstruktionsa, jota kuvaan seuraavanlaisella matriisilla:

Matriisi 16: Määrää painottava konstruktio

Matriisissa 16 aikaa ilmaisevan konstruktion semanttiseksi ominaisuudeksi on merkitty, että kyseessä on tavalla tai toisella rajattu ajanjakso, jonka sisälle voidaan ajatella jokin tietyn tuloksen käsittävä tapahtuma. Ajatus siitä, että jonkin konstituentin (joko subjektin, objektin tai näiden määreen) on ilmaistava määrää, on kuvattu merkitsemällä määrä osaksi verbin valenssia. Määrää ilmaiseva konstituentti edustaa usein fokaalista informaatiota, minkä tähden verbin valenssiin kuuluvan elementin ominaisuudeksi on asetettu paitsi määrän ilmaiseminen, myös fokuksen diskurssifunktio, jonka tosin voi monesti tulkita koskevan koko propositiota ylipäätään.

Fokuksen lisäksi määrää ilmaisevan konstituentin diskurssifunktioksi on merkitty affekti. Samoin kuin affektiiviseen konstruktion (ks. osio 7.1.1), myös määrää painottaviin tapauksiin liittyy usein ajatus siitä, että jonkin ajanjakson ja sen sisällä saavutetun määrän välillä on tietty jännite tai tiettyä odottamattomuutta. Tällainen tulkinta on melko suoraviivaista esimerkeissä 92 (21 viime vuodesta peräti 15 on kulunut kotiarestissa) ja 94 (itsemurhasta puhuminen on tuskin koskaan neutraalia, ja niiden valtavan määrän odotetaan herättävän lukijassa tunteita). Affektiivisuuden roolista määrää painottavassa konstruktiossa on kuitenkin tehtävä kaksi oleellista huomiota:

1. Määrää painottava konstruktio ei sinänsä kuulu samaan polysemialinkillä nivoutuvaan ajanilmauskonstruktioiden ryppääseen kuin matriisissa 9 esitelty yllättävyyteen perustuva affektiivinen konstruktio, siihen vertautuvat *viimeksi*-tapaukset (ks. osio 7.2.2.1) tai poikkeuksettomuutta ilmaisevat tapaukset (ks. osio 7.2.2.4.1). Näissä affektiivisuuden voi nähdä kohdistuvan itse ajanilmaukseen, ja ääneen lausuttuna se saisi luultavasti prosodisen korostuksen. Määrää painottavissa tapauksissa korostuksen kohteena puolestaan on se verbin (yleensä numeraalinen sisältävä) argumentti, jolla määrää ilmaistaan.
2. Kaikissa määrää painottavissa esimerkeissä ajanjakson ja siinä saavutetun tuloksen välillä ei välttämättä ole nähtävissä jännitettä tai odottamattomuutta. Edellä esite-

tyistä tapauksista esimerkki 95 vaikuttaa koko lailla neutraalilta, ja siinä määrää ilmaiseva konstituentti toteuttaa lähinnä fokuksen diskurssifunktiota.

En siis linkitä määrää painottavaa konstruktioita suoraan affektiiviseen konstruktion – näiden konstruktioden välinen sidos on nähdäkseni epäsuorempi ja liittyy ylemmälle abstraktiotasolle, affektin diskurssifunktioon sinänsä. Koska affektin ilmaiseminen ei myöskään koske kaikkia määrää painottavia tapauksia, on affektiivisia määrää painottavia konstruktioita loogista pitää varsinaisen määrää painottavan konstruktion erityistapauksina. Yksinkertaisuuden vuoksi olen ilmaissut tämän potentiaalisen erityistapauksen lisäämällä matriisiissa 16 *aff*-arvon perään kysymysmerkin. Toinen vaihtoehto olisi esittää affektiiviset erityistapaukset omalla matriisillaan.

Mutkattomampi yhteys määrää painottavalla konstruktiolla voidaan olettaa edellä osiossa 7.2.1.1 esiteltyyn topikaaliseen konstruktion, sillä etenkin esimerkkien 91 – 95 kaltaisissa referentiaalisissa tapauksissa ajanilmauksella on helppo nähdä myös topiikin diskurssifunktio. Voidaankin todeta, että ilmaistaessa jonkin ajanjakson sisällä saavutettavia tuloksia esitetään yleensä myös vähintään implisiittisesti väitteitä tästä ajanjaksosta sinänsä. Tässä mielessä määrää painottavaa konstruktioita voidaan pitää topikaalisen konstruktion erityistapauksena eli linkittyvän siihen toteutumalinkillä. Tämäkään yhteys ei kuitenkaan ole aivan ongelmaton, ja siihen liittyvään problematiikkaan palataan osiossa 10.1.

Määrää painottavaa konstruktioita ei esiinny ainoastaan suomenkielisessä aineistossa, vaan muun muassa esimerkit 96 ja 97 osoittavat, että venäjässä on käytössä koko lailla vastaava rakenne.

- (96) В течение года контрольно-ревизионный отдел министерства провел 41
PREP kulku-ACC vuosi-GEN valvonta osasto ministeriö-GEN suorittaa-PRET 41
инспекцию в своих образовательных учреждениях. (Araneum Russicum:
tarkastus-ACC PREP POSS-GEN koulutus-PREP laitokset-PREP
engsi.ru)

’[Vuoden aikana] ministeriön valvontaosasto suoritti koulutuslaitoksissaan 41 tarkastusta.’

- (97) В течение года спортсмены области приняли участие в 160
PREP kulku-ACC vuosi-GEN urheilijat alue-GEN ottaa-PRET osa-ACC PREP 160
региональных, всероссийских и международных соревнованиях, на которых
alueelliset-GEN yleisvenäläiset-PREP ja kansainväliset-PREP kilpailut-PREP PREP jotka-PREP
ими было завоевано 294 медали. (Araneum Russicum: zrpess.ru)
he-INSTR olla-PRET hankkia-PTCP 294 mitali-GEN
’[Vuoden aikana] alueen urheilijat osallustivat 160 alueelliseen, kansalliseen ja kansainväliseen kilpailuun, joissa he saivat 294 mitalia.’

Määrää painottava konstruktio on epäilemättä yksi selittävä tekijä sille, miksi jatkuva resultatiivinen ekstensio kasvattaa suomessa S1-sijainnin todennäköisyyttä. Se on edellä käsiteltyjen äkkiä-, anaforisten ja alatiipitapausten ohella yksi niistä syistä, joiden läsnäolo vaikuttaisi olevan edellytys alkusijainnin käytölle suomessa. Koska määrän painottamisen ei sinänsä pitäisi olla millään tavalla sidottu vain jatkuvaan resultatiiviseen ekstensioon, voisi kuitenkin olettaa, että konstruktion vaikutus näkyisi suomenkielisessä aineistossa laajemminkin. Juuri tätä oletusta testaamaan tutkimuksen tilastolliseen malliin sisällytettiin numeraalin läsnäoloa mittaava muuttuja, ja kuvion 24 perusteella oletus saa kuin saakin ainakin jonkinlaisen vahvistuksen: numeraalin läsnäolo lauseessa näyttäisi lisäävän sen S1-todennäköisyyttä suomessa verrattuna venäjään.

Numeraalin sijaitseminen lauseessa on kuitenkin luonnollisesti ainoastaan välttämätön, ei riittävä ehto sille, että lause edustaisi määrää painottavaa konstruktioa. Se, että numeeriset tapaukset tilastollisen mallin mukaan nostavat suomen S1-todennäköisyyttä verrattuna venäjään, on yhtä kaikki loogisimmin selitettävissä määrää painottavan konstruktion vaikutuksena.

Niin kuin edellä osiossa 6.2.1 todettiin, kaiken kaikkiaan tutkimuksen suomenkielinen aineisto sisältää 2 814 numeeriseksi merkittyä lausetta, mikä tarkoittaa 3,49 prosenttia kaikista suomenkielisistä tapauksista. Venäjänkielisessä aineistossa numeerisia tapauksia taas on 1 370, mikä vastaa 1,96 prosenttia koko venäjänkielistä aineistoa. Aineistoryhmien tasolla tarkasteltuna suurimmat numeeristen tapausten osuudet osuvat suomessa ryhmille L5a (*viime vuonna*), E1b (*viidessä vuodessa*), E3b (*viime vuoden aikana*), L9b (*vuodesta 1990*), L9a (*vuonna 1990*) ja F1a (*joka vuosi*).⁹³ Esimerkeissä 101 – 103 on esitetty yksi numeerinen tapaus näistä jokaisesta:

- (98) Viime vuonna joukkue saalisti runkosarjassa 87 pistettä ja pudotti Pittsburghin ensimmäisellä pudotuspelikierroksella. (FiPress: Keski-suomalainen)
- (99) Viidessä vuodessa äijäjooga on notkistanut tuhatkunta suomalaismiestä. (Araneum Finnicum: sivistys.net)
- (100) Kahdeksan viime vuoden aikana kuusi henkilöä on lyönyt pillit pussiin. (Araneum Finnicum: suomenystavat.org)
- (101) Viime vuoden toukokuusta työttömien määrä on pienentynyt 29 200 henkilöä (FiPress: Länsi-Savo)
- (102) Vuonna 1999 Etelä-Savon riistanhoitopiiri myönsi siis 60 prosenttia enemmän hirven kaatolupia kuin vuonna 1998. (FiPress: Länsi-Savo)

---

⁹³Muistutuksena todettakoon, että tässä suluissa annetut ilmaukset ovat ainoastaan yksittäisiä esimerkkejä ryhmien mahdollisista edustajista. Ryhmien tarkemmat määritelmät on esitetty luvussa 5.

- (103) Joka vuosi noin 30 näkövammaista saa avukseen Opaskoirakoulussa koulutetun opaskoiran. (FiPress: Demari)

Kaikkia tässä lueteltuja esimerkkejä voidaan pitää määrää painottavina siitä huolimatta, että ne edustavat eri semanttisia funktioita ja eri aineistoryhmiä. Yhdistävä tekijä esimerkeille 101 – 103 kuitenkin on, että kaikissa esiintyy sana *vuosi*. Voisikin ajatella, että vuosi on tyypillisesti sellainen rajattu aika, josta tehdään sen kuluessa saavutettuja tuloksia arvioivia katsauksia – tämä pätee myös silloin, kun kyse on yhden vuoden sijasta vuosista yleensä, kuten F1a-aineistoryhmässä (tarkemmin ks. osio 7.2.2.4.1 myöhemmin tässä luvussa). Vastaavat katsaukset ovat omiaan motivoimaan määrää painottavan konstruktion käyttämistä.

S1-aseman käyttömahdollisuuksien laajuusero suomessa ja venäjässä tulee hyvin esille, kun verrataan esimerkkien 101 – 103 kaltaisten numeeristen tapausten osuutta kaikista näiden esimerkkien edustamien aineistoryhmien S1-tapauksista. Vertailu on esitetty taulukossa 57.

Taulukko 57: Numeraalin sisältävien tapausten osuus kaikista aineistoryhmän S1-tapauksista – suomi ja venäjä vertailussa.

	L5a	E1b	E3b	L9a	F1a
suomi	28,81 %	21,66 %	18,97 %	13,82 %	11,03 %
venäjä	8,86 %	4,71 %	0,00 %	3,43 %	3,88 %

Taulukosta nähdään, että tässä tarkastelluissa aineistoryhmissä suomen ja venäjän välillä on huomattavia eroja siinä, miten suuri osa S1-tapauksista voidaan ainakin potentiaalisesti selittää määrää painottavalla konstruktiolla. Venäjässä numeerisia S1-tapauksia ei kaikissa ryhmissä ole ollenkaan ja enimmilläänkin tapauksia on L5a-ryhmässä vajaat kymmenen prosenttia. Suomessa taas numeraali havaitaan pienimmillään noin kymmenessä prosentissa kaikkia S1-tapauksia (F1a-ryhmä), suurimmillaan lähes kolmanneksessa (L5a-ryhmä). Etenkin tässä kuvattujen *vuosi/zod*-sanat sisältävien ryhmien osalta havaitaan siis selvästi, että suomessa S1-sijainnin käyttötavat ovat venäjään verrattuna rajatummalla, ja yksi tietty konstruktio – tässä määrää painottava – saattaa olla syynä sille, että jossakin aineistoryhmässä on tavallista enemmän S1-tapauksia.⁹⁴

⁹⁴Huomattakoon, että tässä ja suuressa osassa seuraavia alalukuja hypoteesia tilastollisessa mallissa havaittavien S1-vaiikutuksen taustalla olevista syistä on voitu arvioida kvantitatiivisin menetelmin. Tästä johtuen en suorita erikseen edellisissä kolmessa alaluvussa toteutettua satunnaisotannan luokittelua (vrt. metodin selostus luvussa 6.4).

7.2.2 Tekijät, jotka pienentävät S1-todennäköisyyttä suomessa verrattuna venäjään

Osion 7.2 alussa kielen ja muiden selittävien muuttujien interaktiosta tehtävät päätelmät jaettiin kolmeen joukkoon: (1) kielen suhteen neutraaleihin vaikutuksiin, (2) niihin, joissa suomeen kohdistuu (voimakkaampi) S1-todennäköisyyttä kasvattava vaikutus ja (3) niihin, joissa suomeen kohdistuu (voimakkaampi) S1-todennäköisyyttä pienentävä vaikutus. Edellisessä osiossa tutkin toista joukkoa, jonka avulla voitiin tehdä joitakin päätelmiä siitä, minkälaiset S1-konstruktiot ovat suomessa keskimääräistä tavallisempia. Saadut tulokset viittasivat pitkälti konstruktioihin, jotka ovat kutakuinkin samanlaisina käytössä sekä suomessa että venäjässä mutta joiden merkitys vain suomessa korostuu, koska S1-sijainti ei muuten ole erityisen yleinen. Kolmatta joukkoa tarkastelemalla voidaan kuitenkin saada eksplisiittisemmin tietoa siitä, mitä ovat ne S1-asemaan liittyvät konstruktiot, joille suomessa ei varsinaista vastinetta ole tai jotka syystä tai toisesta ovat suomessa venäjää harvinaisempia.

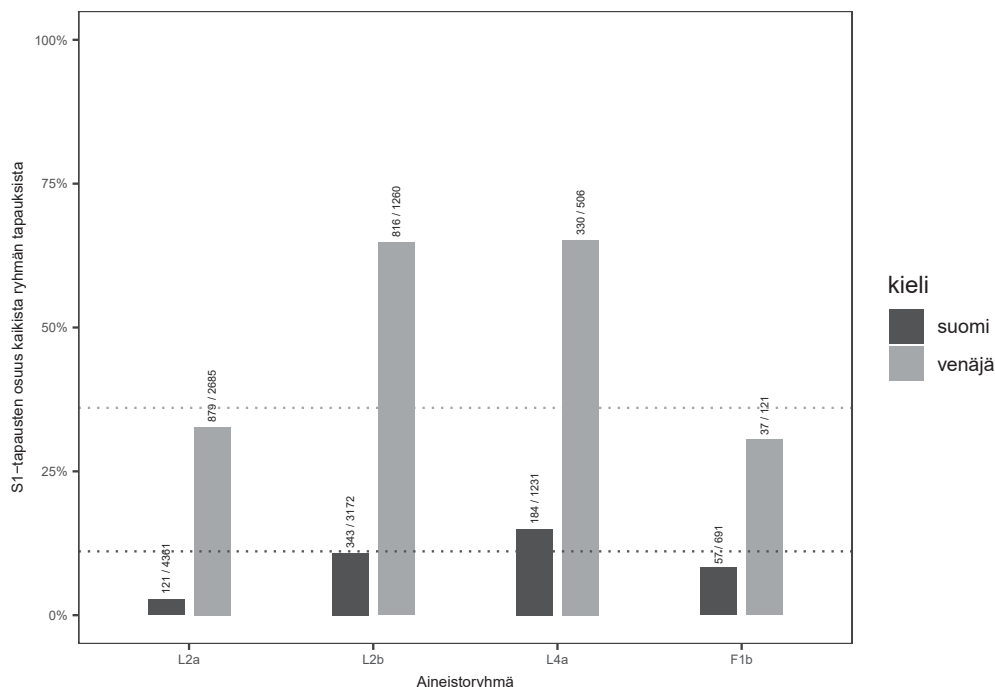
Kuvion 21 perusteella suomen S1-todennäköisyyttä pienentävät semanttisista funktioista selvimmin sekventiaalis-duratiivinen ja duratiivinen funktio, mutta myös simultaaniset ja F-funktiota edustavat tapaukset. Näiden lisäksi selvä pienentävä vaikutus havaittiin kuvioden 23 ja 22 perusteella ilmauksen positionaalisuudella sekä morf/ref-muuttujan arvolla *deiktinen adverb*i. Aloitan suomen S1-todennäköisyyttä laskevien tekijöiden tarkastelun kahdesta viimeksi mainitusta tapausjoukosta.

7.2.2.1 Positionaalisuus

Kuvion 23 mukaan positionaalisuuden (ks. osio 2.2.1.1) ja kielen välillä on interaktio, niin että suomessa positionaalisuus pienentää S1-todennäköisyyttä verrattuna venäjään. Interaktiovaikutus edustaa osiossa 7.1 esitetyn luokittelun tyyppiä B – positionaalisuus vähentää S1-todennäköisyyttä myös koko aineiston tasolla, mutta suomessa voimakkaammin (vrt. päävaikutukset esittelevä kuvio 16).

Positionaalisia ilmauksia tutkimusaineistossa edustavat aineistoryhmät F1b (esim. *maanantaisin*, ks. osio 5.2.3.1), L2a–b (esim. *maanantaina*, *tammikuussa*, ks. 5.2.2.2) ja L4a (esim. *aamulla*, ks. 5.2.2.4). Mainittujen aineistoryhmien välillä on melko selkeitäkin eroja alkusijainnin yleisyydessä ja toisaalta siinä, kuinka jyrkästi suomi ja venäjä eroavat toisistaan. Venäjässä F1b-ryhmä on ainoa, jossa alkusijaintitapausten osuus on selvästi alle koko aineiston vastaavan osuuden; suomessa taas ainoastaan L4a-ryhmässä al-

kusijaintitapauksia on enemmän kuin mitä koko aineiston tasolla mitattuna. Kuvio 25 tiivistää ryhmäkohtaiset S1-osuudet ja niiden asettumisen suhteessa koko kielikohtaisen aineistojen S1-osuuksiin. Tummempi (alempi) katkoviiva merkitsee S1-tapausten osuutta koko suomen- ja vaaleampi koko venäjänkielisessä aineistossa. Pylväiden päälle on merkitty S1-tapausten absoluuttinen määrä suhteessa kunkin aineistoryhmän kokoon.

Kuvio 25: Positionaaliset aineistoryhmät ja suhteellinen S1-osuus suomessa ja venäjässä.

Kuviosta 25 nähdään muun muassa se, että viikonpäiviä sisältävät ilmaukset (ryhmät F1b ja L2a) sijoittuvat kummassakin kielessä keskimääräistä harvemmin S1-asemaan. Suomen L2a-ryhmässä alkusijainti on erityisen epätavallinen: siinä S1-osuus on vain 2,77 prosenttia, mikä on yli kymmenen kertaa vähemmän kuin venäjän vastaava osuus (32,74 %). Myös L2b-ryhmässä suomen- ja venäjänkielisten aineistoryhmien välinen suhteellinen ero on melko suuri (yli kuusinkertainen) verrattuna L4a-ryhmään (noin nelinkertainen) ja F1b-ryhmään (noin kolminkertainen). Koska F1b-ryhmää tarkastellaan lähemmin luvussa 7.2.2.4.1 F-funktioiden vaikutuksen yhteydessä ja L4a-ryhmään syvennyttään loppusijainnin yhteydessä luvussa 9.2.4, keskityn positionaalisten ilmaisujen tarkasteluni seuraavassa L2a- ja L2b-ryhmiä edustaviin tapauksiin.

Suomen L2a- ja L2b-ryhmiin (jatkossa myös lyhyesti L2-ryhmiin) kuuluu kaiken kaikkiaan 7 533 tapausta, joista S1-asemaan sijoittuu 464. Venäjän vastaavat luvut ovat 3 945

(kokonaismäärä) ja 1 695 (S1-tapaukset). Suomen osalta kyseessä on siis kohtalaisen pieni ryhmä, jolle tyypilliset piirteet on mahdollista eritellä melko tarkastikin. Lähden liikkeelle näiden piirteiden kartoittamisessa tutkimalla esimerkkejä 104 ja 105:

- (104) Helmikuussa toteutettiin Kipinävärtti, maaliskuussa palaveri vanhempainyhdistyksen kanssa tuotti kaksi mediapysäkkiä Suosmereen. (Araneum Finnicum: meka.tv)
- (105) Tiistaina, keskiviikkona ja torstaina aamulla klo 8-9 välillä Tapio Maunuvaara soittaa trumpettillaan serenadeja aamuvirkuille. (Araneum Finnicum: victoriamedia.fi)

Esimerkit 104 ja 105 muistuttavat osiossa 7.2.1.2 esiteltyä alatopiikkikonstruktiota. Tässä esitetyissä tapauksissa ajanilmausten rooli on kuitenkin hivenen erilainen verrattuna aiemmin käsiteltyihin.

Edellä likimääräisyyttä ilmaisevissa esimerkeissä 72 ja 73⁹⁵ yhtä päivää käytettiin siinä ajallisena kokonaisuutena, jota kirjoittaja lohkoii pienemmiksi segmenteiksi. Näiden segmenttien avulla mainituissa esimerkeissä kerrottiin jotakin tekstin varsinaisista diskurssitopiikeista, esimerkissä 72 ankeriaista ja esimerkissä 73 omaishoitajasta. Ehkä tavanomaisempi käyttötilanne alatopiikeille havaittiin sekventiaalista semanttista funktiota tutkittaessa, muun muassa esimerkeillä 80 ja 82⁹⁶. Näissä tapauksissa ajallisiin segmentteihin pohjaavia alatopiikkeja käytettiin kerrottaessa jonkun henkilön elämästä, ja ylemmän tason ajallinen kehys muodostui huomattavasti pidemmästä, kymmeniä vuosia kattavasta ajanjaksosta.

Positionaalisten ajanilmauksien erityispiirteenä vaikuttaisi olevan, että niissä tällainen ylemmän tason ajallinen kehys on ikään kuin sisäänrakennettuna: kuukausien tapauksessa kehystenä toimii vuosi, viikonpäivien tapauksessa viikko. Tämä käy hyvin ilmi, kun katsotaan esimerkin 104 laajempaa kontekstia. Tekstin otsikko kuuluu *Minne meri katosi ja muita tarinoita Suosmerestä 2006*, mikä antaa ymmärtää, että tekstissä käsitellään yhtä tiettyä vuotta (2006):

Suistomaat iski Suosmereen kyläillan merkeissä tammikuussa 2006, jolloin kartoitettiin kylän mahdollisuuksia. Helmikuussa toteutettiin Kipinävärtti, maaliskuussa palaveri vanhempainyhdistyksen kanssa tuotti kaksi mediapysäkkiä Suosmereen. Pysäkit toteutettiin maaliskuun ja toukokuun välisenä aikana. Kaikkiaan pysäkeillä tehtiin kuusi elokuvaa, jotka nähtiin ensi-illassa Suosmeren koululla toukokuussa.

Esimerkin 105 laajempi konteksti puolestaan paljastaa, että katkelmassa mainittu trumpetin soitto liittyy ruusuja Oulun keskustaan vuonna 2013 tuoneeseen taideteokseen, joka on ollut esillä viikon ajan.

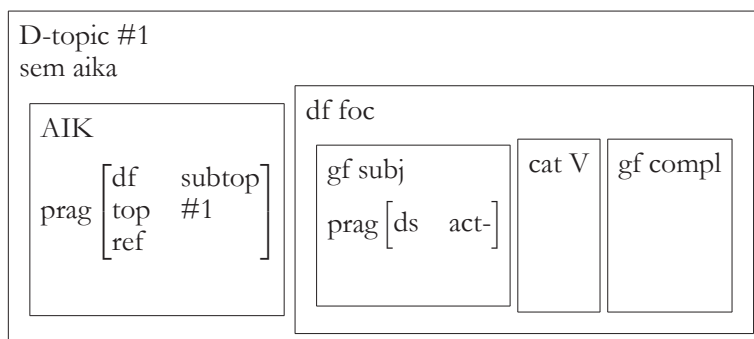
⁹⁵ *Ilta kahdeksan maissa -- otti laatikollisen ankeriaita -- jo yhdeksän maissa nämä -- uiskentelivat Kuurivedessä.* (s. 176); *Kolmen maissa iltapäivällä Pirttimaan hakee vaimonsa takaisin kotiin.* (s. 176)

⁹⁶ *После войны он оставил службу и стал-- после чего занялся--* (s. 180); *1930-luvulla Tintti-- sodan jälkeen Tintti manifestoi--* (s. 179)

Kaisa Salmen ruusuteos valtasi Oulun keskustan kadut

Ruusuteos on avoinna 26.8.-1.9 välisen ajan. Viikon ajan ruusuteoksessa on monenlaista ohjelmaa. Tiistaina, keskiviikkona ja torstaina aamulla klo 8-9 välillä Tapio Maunuvaara soittaa trumpetillaan serenadeja aamuvirkuille. Keskiviikkona 28.8. tanssija Pirjo Yli-Maunula tanssii ruuhka-aikoina liikennevaloissa. Perjantaina ja lauantaina lounasaikaan klo 11-13 välillä ihmiset voivat rentoutua riippumatoissa kuunnellen jousitrion soittamaa klassista musiikkia. Taiteilija Kaisa Salmi antaa samalla rentoutushoitoja. Sunnuntaina 1.9. klo 10 alkaen ruusujuurakot jaetaan maksutta ihmisille.

Nyt käsitellyissä tapauksissa ajanilmauksen diskurssifunktio on siis joissain määrin erilainen kuin edellä kuvatuissa alatiipikkikonstruktioissa. Esimerkeissä 104 ja 105 laajempi ajallinen kehys – vuosi tai viikko – on lopulta samalla myös se topiikki, jota eri ajanilmaukset pilkkovat osiin. Toisin kuin vaikka esimerkissä 80, lauseen subjekti ei ole diskurssistatukseltaan aktiivinen topiikki, josta lukijalle kerrottaisiin fokuksena jokin uusi tieto, vaan fokuksena on itse lauseessa ilmaistava propositio, jokin tapahtuma ([järjestettiin Kipinävärtti], [Tapio Maunuvaara soittaa serenadeja]). Ajanilmaukselle itselleen – tarkemmin sanottuna sen referentille – jää varsinaisen alatiipikin rooli, eikä pelkästään tekstin eri segmenttejä erotteleva tehtävä. Tulkitsenkin tämän positionaalisilla ajanilmauksilla havaittavan rakenteen omaksi kielenyksiköksi, jota nimitän segmentoitu ajanjakso -konstruktioksi. Sen ominaisuudet on tiivistetty matriisiin 17.

Matriisi 17: Segmentoitu ajanjakso -konstruktio

Matriisissa 17 käynnissä olevan tekstijakson diskurssitopiikista on erikseen merkitty, että se on luonteeltaan ajallinen (esimerkissä 104 vuosi, esimerkissä 105 viikko). Ajanilmauksen diskurssifunktioksi on puolestaan merkitty alatiipikki, jonka yhteys ajalliseen diskurssitopiikkiin on ilmipantu samuusmuuttujalla #1: merkintä *top #1* tarkoittaa, että topiikki, josta alatiipikit lohkotaan, on konstruktion käyttöhetkellä voimassa oleva (ajallinen) diskurssitopiikki, joka on mainittu konstruktiomatriisiin yläreunassa. Ajallisen diskurssitopiikin lisäksi tämän konstruktion ilmentymissä voi implisitiivisemmin olla läs-

nä myös jokin koko tekstin kannalta oleellisempi diskurssitopiikki, jollaiseksi esimerkin 104 tapauksessa on helppo erottaa Suosmeri.

Segmentoitu ajanjakso -konstruktioilla on helppo nähdä melko tiheät yhteydet muihin konstruktioihin. Ilmeisin tarkasteltava sidos koskee alatopiikkikonstruktiota (vrt. matriisi 13), johon edeltävässä analyysissä eksplisiittisesti viitattiinkin. Segmentoitu ajanjakso -konstruktiota ei kuitenkaan voi pitää suoraan alatopiikkikonstruktion toteutumana. Se ei ole alatopiikkikonstruktion erityistapaus, jossa tietyt elementit olisi vain määritelty konkreettisemmin (vrt. Goldberg 1995: 79), vaan on ylipäättään rakenteeltaan hivenen erilainen. Alatopiikkikonstruktio ja segmentoitu ajanjakso -konstruktio ovat kuitenkin linkittyneitä funktionsa tasolla: kummankin tehtävänä on segmentoida jokin ylemmän tason topiikki alemman tason topiikeiksi. Loogisinta olisikin ajatella, että alatopiikkikonstruktio ja segmentoitu ajanjakso -konstruktio ovat molemmat saman, ylemmän abstraktiotason konstruktion toteutumia ilman että kumpikaan olisi varsinaisesti toisensa toteutuma.

Segmentoitu ajanjakso -konstruktio linkittyy myös toiseen osiossa 7.2.1.2 käsiteltyyn rakenteeseen, kontrastiiviseen konstruktion (ks. matriisit 14 – 15). Kontrastiivisen konstruktion tapauksessa jokin ajanjakso jaettiin kahteen segmenttiin, jotka olivat jollain tasolla toisilleen vastakkaisia tai ainakin selkeässä vertailusuhteessa keskenään. Näistä ajanjaksoista (vähintään) jälkimmäistä ilmaistiin lauseenalkuista ajanilmausta käyttäen rakenteella, jota voitaisiin pitää tässä esitetyn segmentoitu ajanjakso -konstruktion erityistapauksena. Kääntäen segmentoitu ajanjakso -konstruktion voi puolestaan sanoa yhdistyvän kontrastiiviseen konstruktion osarakennelinkillä.

Kolmanneksi on vielä todettava, että segmentoitu ajanjakso -konstruktio liittyy sikäli osiossa 7.2.1.1 esitettyyn topikaaliseen konstruktion, että ajanilmaus mielletään molemmissa tapauksissa todelliseksi referentiksi, josta jotakin voidaan kertoa (minkä takia myös matriisissa 17 ajanilmausta koskevaan prag-piirrekimppuun on lisätty merkintä *ref*). Tämäkin linkki on loogisinta nähdä siten, että niin segmentoitu ajanjakso -konstruktio kuin topikaalinen konstruktiokin ovat saman ylemmän abstraktiotason konstruktion toteutumia.

Kontrastiivinen konstruktio liittyy L2-aineistojen ilmauksiin paitsi segmentoitu ajanjakso -konstruktion kautta, myös sellaisenaan. Esimerkiksi seuraavat suomen L2b-aineiston tapaukset vertautuvat hyvin sekventiaalisten ilmausten yhteydessä esitettyihin esimerkkeihin 85 ja 84⁹⁷:

- (106) Joulukuussa 2011 markkinointiviestinnän alan yritykset arvioivat tämän vuoden kasvuksi -0, 2 prosenttia, ja maaliskuussa ne ennustivat 2, 7 %:n kasvua. (Araneum Finnicum: julkaisija.fi)

---

⁹⁷ *Talvisodan alussa Neuvostoliitto --, mutta sodan jälkeen Suomi--* . (s. 181); *Я сегодня -- А после войны я --*. (s. 182)

- (107) Brittituomioistuin peruutti joulukuussa jenkkinaisen karkotuksen, koska tämä on efektiivisesti kolmen hengen avioliitossa brittien kanssa; maaliskuussa toinen määräsi lapselle kolme vanhempaa, lesboparin ja homoisan. (Araneum Finnicum: vapaasana.net)

Esimerkit 106 ja 107 erottaa esimerkeistä 104 ja 105 se, ettei vuosi ole niissä ylemmän tason topiikki, jota ajanilmausten avulla segmentoitaisiin. Pikemminkin esimerkeissä mainitut kuukaudet ovat itsenäisiä diskurssireferenttejä, jotka rinnastetaan toisiinsa. Niin esimerkissä 106 kuin esimerkissä 107 tämä käy epäsuorasti ilmi siitä, että rinnastettavia ajanilmauksia on lueteltu järjestyksessä *joulukuun–maaliskuu*, mikä antaa syyn olettaa, että ajanilmausten viittauskohteet kuuluvat itse asiassa eri vuosiin.

Segmentoitu ajanjakso -konstruktio ja kontrastiivinen konstruktio vaikuttavat päällisin puolin tavallisimmilta syiltä sijoittaa L2-ajanilmaus S1-asemaan suomessa. Näiden konstruktioiden yleisyyttä voidaan arvioida eksaktimmin tutkimalla, kuinka suuri osa aineiston lauseista sisältää esimerkkien 104 – 107 tavoin vähintään kaksi viikonpäivää tai kuukauden nimeä. Suomen L2a-aineistosta tällaisia tapauksia on 19,01 ja L2b-aineistosta 14,29 prosenttia. Kiinnostavaa kyllä, venäjässä vastaavien tapausten osuus on selvästi pienempi: L2a-ryhmässä 4,78 ja L2b-ryhmässä 6,37 prosenttia. Esimerkki 108 edustaa kontrastiivista, esimerkki 109 puolestaan segmentoitu ajanilmaus -konstruktiota.⁹⁸

- (108) Так, в марте Медведев инициировал начало процесса передачи в
 PART PREP maaliskuu-PREP Medvedev käynnistää-PRET alku-ACC prosessi-GEN luovuttaminen-GEN PREP
 собственность церкви недвижимости – храмов и земельных участков, а в
 omaisuus-ACC kirkko-GEN kiinteistö-GEN – kirkot-GEN ja maa-GEN tontti-GEN ja PREP
 октябре пообещал придать государственный статус дипломам духовных
 lokakuu-PREP luvata-PRET antaa valtiollinen-ACC status-ACC todistukset-DAT kirkolliset-GEN
 школ и ученым степеням богословов. (Araneum Russicum: humanism.al.ru)
 koulut-GEN ja tieteellinen-DAT tutkinto-DAT teologit-GEN
 '[Maaliskuussa] Medvedev pani alkuun prosessin, joka tähtää kiinteistöjen - kirkkojen ja tonttien -
 luovuttamiseen kirkolle, ja lokakuussa hän lupasi antaa valtiollisen statuksen kirkollisten koulujen
 todistuksille ja tutkinnoille.'

- (109) Вся неделя разбита на различные тематические дни: во вторник вас
 koko viikko jakaa-PTCP PREP erilaiset-ACC temaattiset-ACC päivät-ACC PREP tiistai te-ACC
 ждет школа мам, в среду чередой познавательных лекций, в
 odottaa-PRES-1p koulu äidit-GEN PREP keskiviikko-PREP vuoro opettavainen-GEN luento-GEN PREP
 четверг вы сможете посмотреть кино на оригинальном языке, а в
 torstai tei voida-FUT-2pPL katsoa elokuva-ACC PREP alkuperäinen-PREP kieli-PREP ja PREP
 пятницу и субботу стать участником городского события и заняться спортом.
 perjantai-ACC ja lauantai-ACC tulla osallistuja-INSTR kaupunki-GEN tapahtuma-GEN ja harrastaa urheilu-INSTR
 (Araneum Russicum: droogie.ru)

'Koko viikko on jaettu erilaisiin teemapäiviin: [tiistaina] teitä odottaa äitien koulu, keskiviikkona ovat vuorossa opettavaiset luennot, torstaina pääset katsomaan elokuvia alkuperäiskielellä ja per-

⁹⁸Esimerkissä 109 varsinaisena tutkimusaineiston datapisteenä on lause *в четверг вы сможете посмотреть кино на оригинальном языке*.

Vaikka venäjässä kontrastiivinen ja segmentoitu ajanilmaus -konstruktio ovat esimerkkien 108 ja 109 valossa täysin mahdollisia, antavat yllä esitetyt luvut samassa virkkeessä toistuvista positionaalisista ilmauksista viitteitä siitä, että suomenkielisessä L2-aineistossa kyseiset konstruktiot selittävät huomattavasti suuremman osan alkusijaintitapauksista. Lisää merkillepantavia eroja suomen ja venäjän L2-ryhmien koostumuksessa nähdään, jos vertaillaan loppujen L2-tapausten (niiden, joissa esiintyy ainoastaan yksi viikonpäivä tai kuukausi) kollokaatteja eli sanoja, joiden yhteydessä ajanilmaukset esiintyvät (ks. esim Gledhill 2000: 5; Evert 2008: 3). L2a-ryhmän osalta kymmenen yleisintä vasemmanpuoleista kollokaattia on esitetty taulukossa 58:

Taulukko 58: L2a-aineistoryhmän S1-tapausten yleisimmät vasemmanpuoleiset kollokaatit suomessa ja venäjässä

Suomi			Venäjä		
Kollokaatti	Frek.	Suht. frek.	Kollokaatti	Frek.	Suht. frek.
tänään	10	10,2 %	—	561	67,03 %
viime	10	10,2 %	что	22	2,63 %
ja	6	6,12 %	а	19	2,27 %
mutta	6	6,12 %	вечером	11	1,31 %
sillä	5	5,1 %	ранее	11	1,31 %
viimeksi	5	5,1 %	уже	10	1,19 %
eilen	4	4,08 %	однако	9	1,08 %
jo	4	4,08 %	утром	9	1,08 %
vielä	4	4,08 %	так	6	0,72 %
aiemmin	3	3,06 %	вот	5	0,6 %

Venäjän osalta taulukko 58 on silmiinpistävän yksipuolinen: suurimmalla osalla tapauksista ei yksinkertaisesti ole vasemmanpuoleista kollokaattia, vaan L2a-ryhmän ajanilmaus sijaitsee koko lauseen ensimmäisenä. Suomenkielisessä aineistossa yleisimpiä kollokaatteja ovat puolestaan ajanilmausta tarkentavat *tänään* ja *viime*. Edellinen kattaa lähinnä esimerkin 110 kaltaisia lyhyitä mainoksia (esimerkki annettu tässä koko kontekstissaan):

- (110) Tänään tiistaina Rauman Lukon liigamiehistö pelaa vierasottelunsa Tampereella ja vastaan asettuu Ilves. Tule katsomaan ottelu suorana Kivikylän Areenan Fox Grill and Baariin. Ottelu alkaa klo 18.30 ja ovet aukeavat viimeistään klo 18.00. Tervetuloa.

Taulukon 58 perusteella niin suomessa kuin venäjässäkin suhteellisen tavanomaista on, että L2a-ryhmän ajanilmaus esiintyy suoraan konjunktion jäljessä. Tällöin on usein kyse esimerkkien 111 ja 112 kaltaisista äkkiä-konstruktion ilmentymistä:

(111) Akillesjännevaiva on viivästyttänyt kauden alkua, mutta keskiviikkona HIFK:n juoksija avaa kautensa. (Araneum Finnicum: urheilulehti.fi)

(112) ФАТИХ ДВЕ НЕДЕЛИ ЗАНИМАЛСЯ ИНДИВИДУАЛЬНО, А В ЧЕТВЕРГ ОН ВОЗОБНОВИЛ
 Fatih kaksi viikko-GEN harjoitella-PRET yksin mutta PREP torstai hän palata-PRET
 тренировки в общей группе. (RuPress: Советский спорт)
 harjoitukset PREP yleinen-PREP ryhmä-PREP
 'Fatih harjoitteli kaksi viikkoa yksin, mutta [torstaina] hän palasi yleisiin harjoituksiin.'

Esimerkissä 111 kuvataan tiettyä, vallalla olevaa asiointilaa – juoksija ei ole voinut aloittaa kauttaan – johon ajanilmauksen kuvaamalla hetkellä tulee muutos (vertaa myös esimerkki 139 seuraavassa alaluvussa). Venäjänkielinen esimerkki 112 on sekä rakenteeltaan että asiasisällöltään hyvin samantyyppinen: myös siinä kuvataan urheilijan oletettavasti loukkaantumisesta johtunutta poikkeavaa harjoittelua, joka on ollut vallitseva asiantila tors-taina tapahtuneeseen muutokseen asti.

Suomenkielisestä aineistosta on syytä mainita erikseen melko frekventit *viimeksi*-sanana sisältävät tapaukset, joita tässä kuvaa esimerkki 113:

(113) Viimeksi keskiviikkona pääministeri Paavo Lipponen torjui ajatuksen pääjohtajan toimikauden jakamisesta. (FiPress: Turun Sanomat)

Esimerkki 113 ilmentää yhtä affektiiviseen konstruktiorypäaseen kuuluvaa konstruktiota, jota voisi tarkemmin nimittää viimeksi-konstruktiksi. Ajanilmauksen alkusijainnilla korostetaan tässä sitä, miten lähellä nykyhetkeä on vielä tapahtunut jotakin käsiteltävän aiheen kannalta merkittävää. Vastaavan konstruktion edustajia ovat monet suomen *vielä*-tapaukset, kuten esimerkki 114:

(114) Vielä torstaina Italian Alberto Tomba arvosteli kärkevästi Kranjska Goran suurpujotelurinteen kuntoa, jätti kisan kesken ja uhkasi lähteä pois paikkakunnalta. (FiPress: Aamulehti)

Jos käännetään huomio L2b-ryhmän kollokaatteihin, havaitaan, että kielten väliset erot ovat vähemmän jyrkkiä, mutta yhtä kaikki selviä ja samansuuntaisia. Taulukko 59 esittää tämän ryhmän yleisimmät vasemmanpuoleiset kollokaatit niissä S1-tapauksissa, joissa viikonpäiviä tai kuukauden nimiä ei ole useampia:

Taulukko 59: L2b-aineistoryhmän S1-tapausten yleisimmät vasemmanpuoleiset kollokaatit suomessa ja venäjässä

Suomi			Venäjä		
Kollokaatti	Frek.	Suht. frek.	Kollokaatti	Frek.	Suht. frek.
viime	103	35,03 %	—	354	46,34 %
ja	30	10,2 %	что	57	7,46 %
vuoden	30	10,2 %	уже	33	4,32 %
jo	15	5,1 %	еще	31	4,06 %
ensi	11	3,74 %	а	23	3,01 %
että	10	3,4 %	но	16	2,09 %
esimerkiksi	7	2,38 %	и	14	1,83 %
vielä	5	1,7 %	однако	13	1,7 %
mutta	4	1,36 %	так	11	1,44 %
aiemmin	3	1,02 %	когда	8	1,05 %

Myös taulukossa 59 venäjä erottuu suomesta siinä, että venäjässä kollokaattittomat tapaukset ovat erittäin tavallisia, vaikka suomessa ne puuttuvat kymmenen yleisimmän tapauksen joukosta kokonaan. Venäjän kollokaattittomista L2b-ilmauksista on kuitenkin huomattava, että *прошлый*-adjektiivi (‘viime’) voi suomesta poiketen olla myös kuukauden nimen jäljessä kuten esimerkissä 115:

- (115) В октябре прошлого года эксперты из iSight Partners уличили
PREP lokakuu-PREP viime-GEN vuosi-GEN asiantuntijat PREP iSight Partners paljastaa-PRET
 российских хакеров в шпионаже за НАТО, ЕС и Украиной.
venäläiset-AKK hakkerit-AKK PREP vakoilu-PREP PREP Nato EU Ukraina-INST
 (Araneum Russicum: jacta.ru)

’[Viime vuoden lokakuussa] iSight Partnersin asiantuntijat saivat venäläisiä hakkereita kiinni NATO:n, EU:n ja Ukrainan vakoilemisesta.’

Esimerkin 115 kaltaisia tapauksia ei kuitenkaan ole aineistossa kovinkaan paljon. Jos lasketaan kaikki tapaukset, joissa kuukauden nimeä seuraa jokin genetiivimuotoisista adjektiiveista *прошлого*, *того*, *текущего* tai *этого*, saadaan tulokseksi yhteensä 57 tapausta eli 6,99 prosenttia kaikista venäjän L2b-ryhmän lauseista.

Minkä takia suomessa sitten on niin runsaasti *viime tammikuussa* ja *viime maanantaina* -tyyppisiä tapauksia (joista 91,43 % on koko lauseen ensimmäisiä), mutta tuskin lainkaan tapauksia, joissa *tammikuussa* tai *maanantaina* olisivat itse lauseen aloittavana sanana? Kysymyksen ymmärtämiseksi on syytä tarkastella ensin erästä venäjänkielisen aineiston kollokaattittomista tapauksista, esimerkkiä 116.⁹⁹

⁹⁹Olen esimerkin 116 ja muiden vastaavien tapausten käännöksiin merkinnyt myös paikanilmauksen alkuperäistekstin mukaiselle paikalleen, mistä merkinä sekin on ympäröity hakasuluin.

- (116) В среду Госдума на очередном пленарном заседании рассмотрит
 PREP keskiviikko-PREP duuma PREP seuraava-PREP täysi-PREP istunto-PREP käsitellä-FUT-p3
 ситуацию в Ливии. (RuPress: Новый регион 2 2011)
 tilanne-ACC PREP Libya-PREP
 '[Keskiviikkona] duuma [täysi-istunnossaan] käsittelee Libyan tilannetta.'

Esimerkissä 116 erityistä on, että kun sitä tarkastellaan osana laajempaa kontekstia (kyseessä on lyhyt Internetissä julkaistu *Новый регион* -lehden uutinen), havaitaan, että ajanilmaus *в среду* sijaitsee paitsi koko lauseen, myös koko tekstin ensimmäisenä:

Госдума готовится осудить военную операцию в Ливии
 В среду Госдума на очередном пленарном заседании рассмотрит ситуацию в Ливии. Такое решение только что принял Совет Думы.
 По итогам слушаний депутаты планируют принять официальное заявление, в котором ГД осудит действия стран, совершающих военную операцию в отношении Ливии.
 «Государственная Дума попросит президента Российской Федерации Д.А.Медведева поручить Министерству иностранных дел предпринять меры по скорейшему созыву Совета Безопасности ООН с тем, чтобы незамедлительно прекратить военные действия и направить в Ливию комиссию в составе представителей стран – постоянных членов Совета Безопасности ООН и государств – представителей Африканского Союза и Лиги Арабских Государств», – сообщила «Новому Региону» автор одного из проектов заявления (всего их два), эсер Олег Шенн.

Duuma valmistautuu käsittelemään Libyan sotilasoperaatiota
 [Keskiviikkona] duuma [täysi-istunnossaan] käsittelee Libyan tilannetta. Päätöksen tästä teki hetki sitten duuman neuvosto.

Kansanedustavat aikojat tehdä kuulemisten perusteella virallisen ilmoituksen, jossa duuma tuomitsee niiden maiden toimet, jotka ovat mukana Libyaan kohdistuvissa sotatoimissa.

"Duuma pyytää Venäjän federaation presidenttiä D. A. Medvedeviä antamaan ulkoministeriölle määräyksen ryhtyä toimenpiteisiin YK:n turvallisuusneuvoston pikaiseksi koollekkutsumiseksi, jotta sotatoimet lopetettaisiin viipymättä ja Libyan lähetettäisiin pysyvien jäsenvaltioiden, Afrikan liiton ja Arabimaitten liiton edustajista koostuva lähetystö."

Niin kuin esimerkiksi Shore (2008: 44) huomauttaa, koko tekstin ensimmäiset lauseet ovat erityisasemassa analysoitaessa informaatorakennetta. Edellä osiossa 3.2.2.4 esitellyllä käsitteistöllä voidaan todeta, että tekstin aloittavat lauseet sisältävät tavallisesti esitelytopiikkeja: niissä tuodaan lukijan tietoisuuteen se diskurssitopiikki, josta seuraavassa jaksossa (kuten ortografisen kappaleen mittaisessa segmentissä) kerrotaan. Näin tapahtuu myös esimerkissä 116, jossa esitellään tekstin diskurssitopiikiksi *Libyan tilanne*. Lauseen subjektina oleva *Госдума* voidaan puolestaan nähdä diskurssistatukseltaan tunnistettavana entiteettinä: lukija pystyy oletettavasti identifioimaan yhden ainoan *duuman*, johon kirjoittaja viittaa (Lambrecht 1994: 87).

Myös suomessa olisi helposti kuviteltavissa uutinen, joka alkaa sanalla *eduskunta*, niin ettei eduskuntaa ole sen kummemmin ankkuroitu (olisi päinvastoin outoa aloittaa uutisteksti esimerkiksi tarkentavalla määritteellä *Suomen eduskunta*). Esimerkin 116 vastineena voisi olla vaikkapa virke *Eduskunta käsittelee keskiviikkona täysistunnossaan Libyan tilannetta* tai *Eduskunnan on määrä käsitellä Libyan tilannetta täysistunnossaan keskiviikkona*. Suomen ja

venäjän L2-aineistojen välinen ero on kuitenkin siinä, että tekstinalkuinen S1-tapaus vaikuttaa tässä yhteydessä mahdottomalta ratkaisulta niin oman kielitajuni kuin tutkimusaineistonkin perusteella. Ainoita mielekkäitä tulkintakehyksiä lauseelle *Keskiviikkona eduskunta käsittelee täysistunnossaan Libyan tilannetta* olisivat – kuten edellä olevat esimerkkien 104¹⁰⁰ – 107¹⁰¹ kaltaiset tapaukset ovat osoittaneet – segmentoitu ajanjakso -konstruktio tai kontrastiivinen konstruktio.

Vaikka esimerkissä 116 lauseen subjekti on ilmaistu yhdellä tunnistettavaan referenttiin viittaavalla sanalla, ovat venäjänkielisissä L2-ryhmissä tavallisia myös tapaukset, joissa subjekti on erikseen ankkuroitu selittävillä määreillä. Tällaisia ovat muun muassa esimerkit 117 ja 118:

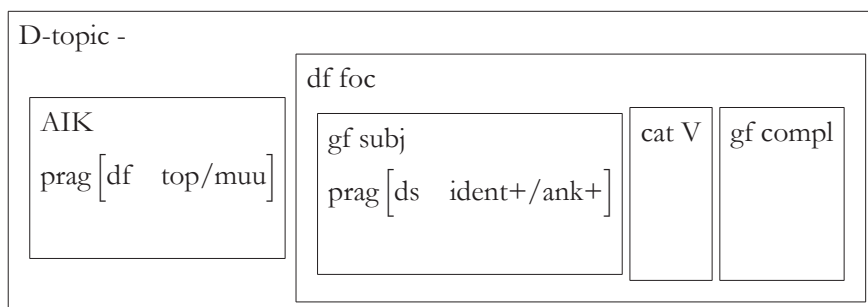
- (117) Во вторник в штаб-квартире ВТО в Женеве президент Украины Виктор
 PREP tiistai-ACC PREP päämaja-PREP WTO PREP Geneve presidentti Ukraina-GEN Juštšenko
 Ющенко и генеральный директор организации Паскаль Лами
 ja pää johtaja järjestö-GEN Pascal Lamy allekirjoittaa-PRET
 подписали протокол о присоединении Украины к Всемирной
 pöytäkirja-ACC PREP liittyminen-PREP Ukraina-GEN PREP maailma-DAT kauppa-DAT
 торговой организации. (RuPress: РИА Новости 2008)
 järjestö-DAT
 '[Tiistaina] [WTO:n päämajassa Genevessä] Ukrainan presidentti Viktor Juštšenko ja järjestön
 pääjohtaja Pascal Lamy allekirjoittivat pöytäkirjan Ukrainan liittymisestä Maailman kauppajärjes-
 töön.'

- (118) В среду специалисты Межгосударственного авиационного комитета (МАК)
 PREP keskiviikko-PREP asiantuntijat valtioidenvälinen-GEN ilmailukomitea-GEN MAK
 обнародовали итоги расследования авиакатастрофы в Иркутске, в
 julkistaa-PRET tulokset-ACC tutkinta-GEN lento-onnettomuus-GEN PREP Irkutski-PREP PREP
 которой погибли 124 человека. (RuPress: Известия 2006)
 joka-PREP kuolla-PRET 124 ihminen-GEN
 '[Keskiviikkona] valtioidenvälisen ilmailukomitean (MAK) asiantuntijat julkistivat Irkutskin
 lento-onnettomuuden tutkinnan tulokset. Onnettomuudessa kuoli 124 ihmistä.'

Sekä esimerkki 117 että esimerkki 118 muistuttavat esimerkkiä 116 siinä, että kumpi-kin voidaan tarkempien kontekstien perusteella todeta uutistekstien ensimmäiseksi virkkeeksi. Viittaan näiden kolmen esimerkin ilmentämään konstruktion jatkossa johdantokonstruktiona, jonka muodollinen kuvaus on annettu matriisissa 18:

¹⁰⁰ Brittituomioistuin peruutti joulukuussa --; maaliskuussa toinen määräsi-- (s. 196)

¹⁰¹ Helmikuussa toteutettiin Kipinävartti, maaliskuussa palaveri -- tuotti kaksi mediapysäkkiä Suomereen. (s. 193)

Matriisi 18: Johdantokonstruktio

Matriisissa 18 lauseen subjektista on merkitty, että sen on oltava yleensä diskurssistatuksetta joko tunnistettavissa tai ainakin ankkuroitu. Esimerkin 116 osalta huomautettiin jo, että tunnistettavuus saavutetaan, koska *duuma* identifioituu tekstin oletetulle lukijalle tutuksi entiteetiksi, joita tietävästi on olemassa yksi ainoa. Esimerkissä 117 taas *президент Украины* toimii diskurssistatuksetta täysin uuden subjektin ankkurina.

Johdantokonstruktioiden ajanilmaukset voidaan monesti tulkita diskurssifunktioltaan topikaalisiksi. Kun muu lauseen sisältävä informaatio on uutta, toimii ajanilmaus ikään kuin helpoimpana saatavissa olevana lähtökohtana lukijalle – jonakin tuttuna, josta käsin uutta diskurssitopiiikkia voidaan lähteä esittelemään. Tällaiseen venäjälle tyypilliseen tapaan tuoda diskurssiin uutta informaatiota ikään kuin ajanilmaukseen nojaten on kiinnittänyt huomiota muun muassa Tracy King (1995: 101). On kuitenkin todettava, että joissain johdantokonstruktion tapauksissa ajanilmauksen topiikkifunktio on vähemmän ilmeinen, minkä takia myös matriisissa 18 df-attribuutin arvo on *top/muu*.

Koko ajanilmausta seuraavan proposition diskurssifunktioksi on matriisissa 18 määritetty fokus, sillä juuri itse propositionissa ilmaistava tapahtuma on se, jolta osin pragmaattisen väittämän voi nähdä eroavan pragmaattisesta olettamasta (ks. luku 3.2.2.2). Olennaista matriisissa 18 on lisäksi sen yläosan merkintä *D-topic* -, millä viitataan siihen, ettei kyseisen tekstisegmentin diskurssitopiiikkia ole vielä muodostettu. Tästä syntyy ero myös niihin taulukon 59 perusteella tavallisiin tilanteisiin, joissa suomenkielistä ajanilmausta edeltää adjektiivi *viime* ja jotka sijaitsevat koko lauseen ensimmäisenä. Yksi tällainen esimerkki on virke 119:

- (119) Viime lokakuussa Corporate Europe Observatory (CEO) -tutkimusryhmä vuoti julkisuuteen salaisen asiakirjan, joka paljasti Euroopan komission reagoineen Euroopan laajuiseen kritiikkiin luomalla TTIP-sopimusta käsittelevän viestintästrategian. (Ara-neum Finnicum: city.fi)

Esimerkki 119 muistuttaa esimerkkiä 118 siltä osin, että tässäkin subjekti on samalla tavoin eksplisiittisesti ankkuroitu: CEO-tutkimusryhmä oletetaan lukijalle toistaiseksi

tuntemattomaksi referentiksi, ja se esitellään kirjoittamalla koko ryhmän nimen lyhenne auki. Tästä huolimatta kyseessä ei ole koko tekstin ensimmäinen virke, vaan vasta toinen varsinainen kappale. Tekstin laajempi konteksti on tiivistetty seuraavaan katkelmaan.

”Hienot sopat” eli Transatlanttinen vapaakauppasopimus

”Kun kyse on viidestäkymmenestä prosentista maailman bruttokansantuotetta ja kolmestakymmenestä prosentista koko maailmankauppaa, saadaan vielä hienot sopat keitettyä.” – Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri Alexander Stubb

Puolet maailman bruttokansantuotteesta ja kolmannes maailmankaupasta ovat isoja lukuja. Niin isoja, että niitä on hyvä toistella julkisuudessa - - Paljon muuta ei sopimuksesta sitten kuulukaan, sillä neuvotteluja käydään suljettujen ovien takana.

Viime lokakuussa Corporate Europe Observatory (CEO) -tutkimusryhmä vuoti julkisuuteen salaisen asiakirjan, joka paljasti Euroopan komission reagoineen Euroopan laajuiseen kritiikkiin luomalla TTIP-sopimusta käsittelevän viestintästrategian. Strategian tavoite on - -

- - -

Vuoden 2011 alussa valtiovarainministeri Jyrki Katainen vaati että Euroopan pysyvään kriisin-hallintamekanismiin (EVM) kirjataan selkeästi myös yksityisten sijoittajien vastuu. - -

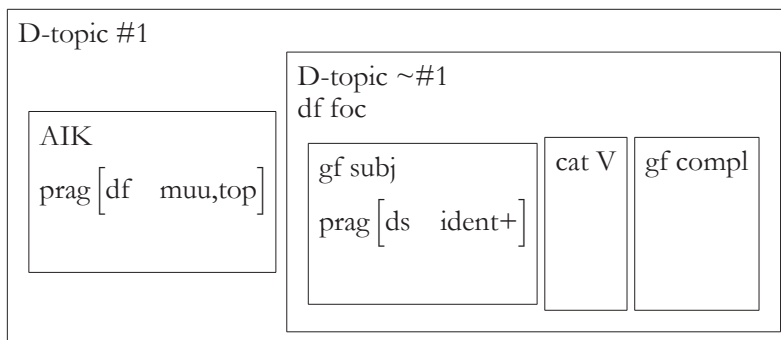
Sama tarina toistuu ympäri maailmaa. Argentiinan vuoden 2001 kriisi ja CEO:n raportti osoittavat, miten - -

Kun vastaavan mittakaavan asioista päätettiin viimeksi, oli vuosi 1998 ja asialistalla Emu-jäsenyys - -

Esimerkki 119 on peräisin City-lehden julkaisemasta laajasta blogitekstistä, jonka aiheena ovat monikansalliset kauppaa säätelevät sopimukset ja niihin liittyvät ongelmat. Tämä tekstin varsinainen diskurssitopiikki on muodostettu ensimmäisessä kappaleessa ja sitä edeltävässä sitaatissa. Esimerkki 119 aloittaa aiheen tarkastelun eri näkökulmista esittelemällä narratiiviseen tyyliin CEO-tutkimusryhmän vuotaman asiakirjan: Tapahtuma kuvataan ikään kuin yhtenä monikansallisia sopimusten ongelmia valottavana episodina. Tekstin mittaan episodeja esitetään muitakin, esimerkiksi loppupuolella samaan tapaan ajanilmauksella alkavassa kappaleessa *Vuoden 2011 alussa valtiovarainministeri...* . Kyseessä on siis toisaalta johdanto-, toisaalta alatopiikkikonstruktioita muistuttava rakenne, jossa diskurssin muotoutuminen voitaisiin parafraseerata seuraavasti:

Kerron nyt teille monikansallisista kauppasopimuksista ja niiden ongelmista. Viime lokakuussa kävi niin, että.. Vuoden 2011 alussa sattui näin... Sama tarina toistuu ympäri maailmaa...

Nimitän esimerkin 119 kaltaisia tapauksia jakson aloittaviksi konstruktioiksi. Konstruktion tarkempi rakenne on kuvattu matriisissa 19.

Matriisi 19: Jakson aloittava konstruktio

Matriisi 19 on pitkälti samanlainen kuin edellä johdantokonstruktiosta esitetty matriisi 18. Konstruktioit eroavat kuitenkin siinä, että jakson aloittavassa konstruktiossa diskursiopiikki oletetaan jo muodostetuksi ja lauseessa välitettävän proposition katsotaan liittyvän tähän diskurssitopiikkiin. Merkitsen proposition liittymistä koko tekstin diskurssitopiikkiin (samuusmuuttuja #1) aaltoviivalla, jotta kävisi ilmi, että samalla, kun lokaali johdantokonstruktio linkittyy tekstin varsinaiseen diskurssitopiikkiin, esittelee se myös jonkin uuden, koko tekstin diskurssifunktiolle alisteisen alemman tason topiikin.

Jakson aloittavan konstruktion ja johdantokonstruktion suhde voidaan nähdä samanalaisena kuin alatiopiikki- ja segmentoitu ajanjakso -konstruktioiden suhde edellä. Kumpikaan ei ole selkeästi toisensa toteutuma, eikä niitä myöskään yhdistä polysemialinkki, jolloin kyse olisi tietyn keskeisen merkityksen varioimisesta. Molempien konstruktioiden funktio (merkitys) on pikemminkin koko lailla samanlainen, ja luontevinta on ajatella, että molemmat perivät sen samalta ylemmän abstraktiotason konstruktiolta, johon jatkossa viitataan käsitteellä esittelytopiikkikonstruktio. Johdantokonstruktion tapauksessa erityispiirteensä on, ettei ylemmän tason diskurssitopiikkia ole vielä esitelty lukijalle, kun taas jakson aloittavassa konstruktiossa diskurssitopiikki on jo esitelty ja itse konstruktiossa ilmaistaan esimerkinomaisesti jokin siihen liittyvä itsenäinen topiikki.

Kuten todettu, johdantokonstruktiokytköksen lisäksi jakson aloittavat konstruktiot muistuttavat jossain määrin alatiopiikkikonstruktioita. Alatiopiikki- ja jakson aloittavan konstruktion välisenä linkkinä on luonnollista nähdä sama abstraktimman tason alatiopiikkikonstruktio, josta alatiopiikki- ja ajallinen segmentti -konstruktioiden edellä esitettiin perivän. Jakson aloittavaa ja alatiopiikkikonstruktioita yhdistää siis yleisemmän tason ajatus siitä, että jostakin laajemmasta aihekokonaisuudesta voidaan kertoa jaotteleamalla se ajallisiksi segmenteiksi. Erona on kuitenkin se, että alatiopiikkikonstruktiossa tämä ylemmän tason kokonaisuus on yleensä mukana subjektin roolissa ja ajanilmauksin jaotellut segmentit ovat selkeämmin kytköksissä toisiinsa. Jakson aloittavassa konstruktiossa yhteys diskurssitopiikkiin on löyhempi ja niiden funktiona on selkeämmin jonkin itse-

näisen narratiivisen kokonaisuuden avaaminen. Kuten osiossa 7.2.2.2 nähdään, jakson aloittavat konstruktiot voidaan oikeastaan sijoittaa alatopiikki- ja johdantokonstruktion väliselle jatkumolle, niin että implisiittisemmin diskurssitopiikkiin linkittyvät ovat lähempänä johdantokonstruktiota, eksplisiittisemmin linkittyvät taas alatopiikkikonstruktiota.

Palattakoon nyt kuitenkin esimerkin 119 varjolla tehtyyn oletukseen siitä, että suomen L2b-aineistossa tavalliset *viime* + ajanilmaus -tapaukset ovat enemmän esimerkkejä jakson aloittavasta konstruktiosta kuin johdantokonstruktiosta. Pysin seuraavassa osoittamaan tarkemmin, että johdantokonstruktio on myös suomen L2b-aineiston *viime*-tapauksilla harvinainen ja sitä on syytä pitää lähinnä venäjänkielisen aineiston ominaisuutena.

Taulukon 59 mukaan *viime* + ajanilmaus -tapauksia on kaikkiaan 105 kappaletta. Tässä joukossa havaittavien potentiaalisten johdantokonstruktioiden määrää voidaan rajata keskittymällä ensinnäkin niihin 96 tapaukseen, joissa aikaa ilmaiseva *viime* + kuukausi -konstruktio sijaitsee koko lauseen ensimmäisenä. Toinen, tehokkaampi raja on ottaa käsittelyyn vain ne esimerkit, joissa kyse on matriisin 18 mukaisesti kokonaan uusien topiikkien esittelemisestä.

Kuten jäljempänä tutkimuksessa todetaan (ks. etenkin osio 8.2.2.1), topiikkien esittelemättömyydestä voidaan saada vihjeitä esimerkiksi tutkimalla lauseen subjektin diskurssistatusta. Karkeasti ottaen voidaan olettaa, että mikäli subjekti on aktiivinen, lause sisältää viittauksen johonkin jo muodostettuun topiikkiin, eikä siten voi olla johdantokonstruktion edustaja (vrt. matriisi 18). Subjektin diskurssistatuksen aktiivisuutta taas voidaan arvioida yksinkertaisimmin mittaamalla sen pituutta: lyhyt, etenkin pronominaalinen subjekti, viittaa aktiviseen, pitkä taas johonkin uuteen, mahdollisesti kyseisessä lauseessa esiteltävään referenttiin.¹⁰²

Pronominaaliset tai muuten vain yhdestä sanasta koostuvat subjektit osoittautuivat lähemmässä tarkastelussa tavallisiksi suomen *viime* + ajanilmaus -tapausten joukossa. Suomen lauseenalkuisten *viime* + kuukausi -ilmausten subjekteista yleisin on pronomini *hän* (6 tapausta), ja ylipäätään 48,96 prosentissa tapauksia subjektikonstituentti on vain yhden sanan pituinen.

Tapauksia, joissa subjekti koostuu vähintään kahdesta sanasta suomen havaittiin lähtökohtaisesti 49, mutta tarkemmassa analyysissä näistä 16 osoittautui annotointivirheeksi (esimerkiksi *viime lokakuussa vaikeaan sairanteen kuollut Morita*; ks. osio 5.1.2) Kun nämä tapaukset ottaa huomioon, jäljelle jää 33 virkettä, jotka potentiaalisesti voisivat sijaita tekstin alussa ja siten olla enemmän johdantokonstruktioita kuin jakson aloittavia tai esimerkiksi alatopiikkikonstruktioita. Kun tästä lausejoukosta erottelee vain Araneum-korpusta edustavat tapaukset (joiden tarkemman kontekstin selvittäminen on yksinker-

¹⁰²Subjektin pituuden toimivuudesta aktiivisuuden mittarina ks. kuvio 39.

taisinta), saadaan 20 lauseenalkuista *viime* + kuukausi -tapausta. Näiden tapausten esiintymisyhteydet tarkistettiin, ja tuloksena löydettiin lopulta viisi lähdettä, joissa ajanilmaus sijaitsi koko tekstin ensimmäisenä. Näistä yksi on esimerkki 120:

- (120) Viime lokakuussa Juha Uusitalo levytti urkuri Kalevi Kiviniemen, sellisti Jussi Peltosen ja Euga-seksetin kanssa körttihohtaja Väinö Malmivaaran rukousvirsiä. (Araneum Finnicum: seurakuntalainen.fi)

Esimerkin 120 koko konteksti on esitetty seuraavassa. Kyseessä on tiivistelmä lehtijutusta:

Siionin virsiä ei voi vain laulaa. Ne pitää tulkita. Kuolet tylsyyteen minkä tahansa virren kanssa, jos sanoituksen merkitys ei sinulle avaudu, oopperalaulaja Juha Uusitalo sanoo Hengellisessä Kuukauslehdessä (6/2014).

Viime lokakuussa Juha Uusitalo levytti urkuri Kalevi Kiviniemen, sellisti Jussi Peltosen ja Euga-seksetin kanssa körttihohtaja Väinö Malmivaaran rukousvirsiä.

”Olen aina tykännyt hengellisistä lauluista. Niissä on samanlaista jyrkyyttä kuin työväen marssissa. Sanoma tulee niissä vahvasti esiin”, Uusitalo pohtii Hengellisen Kuukauslehden haastattelussa.

Levyn julkistamiskonsertti on Lapuan herättäjäjuhlien yhteydessä 5. heinäkuuta.

Esimerkki 120 ja muut aineistosta löydetty neljä tapausta osoittavat, että johdantokonstruktiot ovat suomessa mahdollisia. Havaitut tapaukset ovat kuitenkin harvinaisia ja eroavat venäjänkielisen aineiston johdantokonstruktioista siinä, että niissä positionaalinen ajanilmaus sisältää tarkentavana määreenä *viime*-adjektiivin. *Viime*-sanan voi nähdä yksilöivän sen kuukauden, johon kirjoittaja viittaa ja ikään kuin vapauttavan ilmauksen muutoin todennäköisestä alatiipiksi- tai segmentoitu ajanilmaus -tulkinnasta. Aloittamalla *viime lokakuussa Juha Uusitalo levytti...* (eikä *lokakuussa Juha Uusitalo levytti*) kirjoittaja ei laukaise lukijalla odotusta siitä, että käsillä olevan segmentin diskurssitopiiikkia käsiteltäisiin jaotteleamalla se kuukauden mittaisiin lohkoihin. Siinä, missä itsenäinen kuukauden nimi edellyttäisi väistämättä, että lauseen subjekti olisi diskurssistatukseltaan aktiivinen, antaa *viime lokakuussa* mahdollisuuden tulkita virke johdantokonstruktioksi, jonka subjektissa esitellään kokonaan uusi referentti.

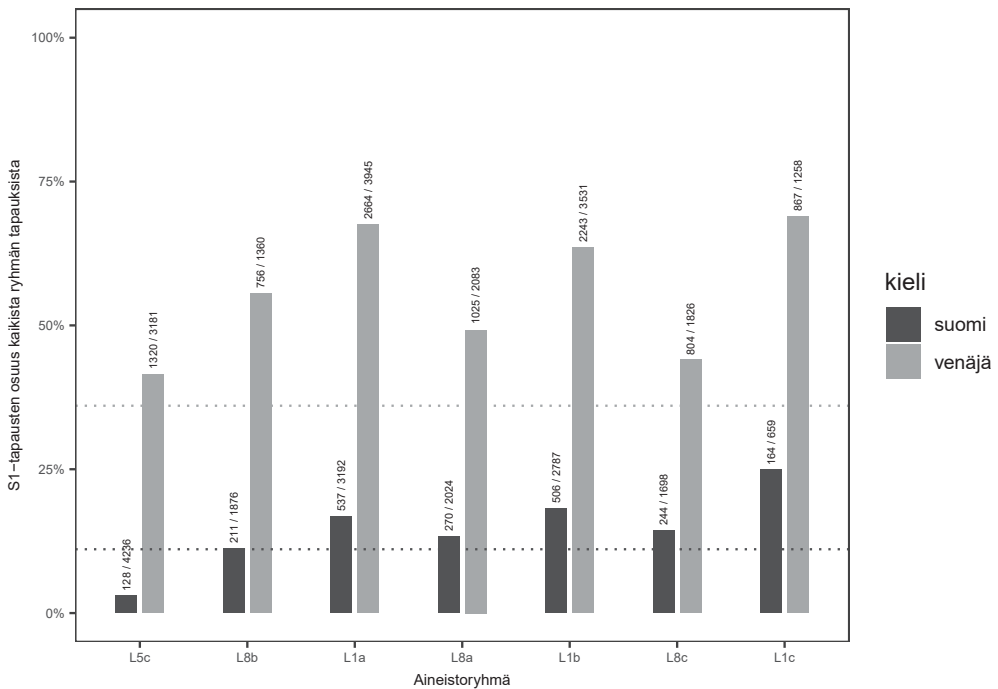
Kaiken kaikkiaan L2-ryhmien tavallista suuremmat kieltenväliset erot vaikuttaisivat olevan selitettävissä sillä, että suomessa alkusijainnin käyttö on positionaalisten ilmausten yhteydessä melko rajattua. Etenkin ilman yksilöivää määritettä esiintyvät lauseenalkuiset viikonpäivät ja kuukaudet edustavat lähes poikkeuksetta kontrastiivisen, alatiipiksi- ja segmentoitu ajanjakso -konstruktioiden muodostamaa linkittyneiden konstruktioiden rypästä, kun taas venäjässä myös johdantokonstruktiot ovat tavallisia. Jos ajanilmaus sisältää yksilöivän määreen, on johdantokonstruktio suomessakin mahdollinen, muttei missään nimessä frekventti.

7.2.2.2 Deiktiset adverbit

Kuviosta 22 havaittiin edellä, että deiktisillä adverbeilla (aineistoryhmät L1a–c, L5c ja L8a–c eli muun muassa ilmaukset *eilen*, *tänään*, *huomenna*, *pian*, *nykyisin*, *nyt*; ks. osiot 5.2.2.1, 5.2.2.5 ja 5.2.2.8) on suomessa venäjään verrattuna selkeä S1-todennäköisyyttä pienentävä vaikutus. Tämä interaktiovaikutus on siitä erityinen, ettei vastaavaa koko aineiston tason vaikutusta ole kuvion 17 perusteella juuri lainkaan. Deiktisten adverbien ja kielen interaktio edustaakin osiossa 7.1 esitellyistä vaikutustyypeistä viimeistä (D-tyyppi): ne pienentävät S1-todennäköisyyttä suomessa mutta kasvattavat venäjässä.

Aivan kuten edellä positionaalisten ilmausten kohdalla, myös deiktisten adverbien tapauksessa on valaisevaa katsoa suomen ja venäjän eroja yksittäisten aineistoryhmien tasolla. Kuviossa 26 on kuvion 25 tapaan kuvattu kunkin deiktiseksi adverbiksi luokitellun aineistoryhmän S1-osuus prosentteina ja verrattu sitä koko kielikohtaisen aineiston S1-osuuksiin, jotka on kuvattu vaalealla (venäjä) ja tummalla (suomi) katkoviivalla.

Kuvio 26: Deiktiset aineistoryhmät ja suhteellinen S1-osuus suomessa ja venäjässä.

Kuvio 26 havainnollistaa, miten suomessa S1-aseman osuus on kaikissa tässä kuvatuissa deiktisten adverbien ryhmissä melko lähellä koko aineiston S1-osuutta. Venäjässä taas etenkin L1-ryhmissä alkusijainti on huomattavasti tavallisempi kuin koko aineis-

tossa keskimäärin. L1- ja L8-ryhmiin pureudutaan tarkemmin keski- ja loppusijainnin yhteydessä luvuissa 8.2.2.1, 8.2.2.3 ja 9.2.4. Keskityn tässä yhteydessä tarkastelemaan L5c-ryhmää, jonka sijoittuminen S1-asemaan on suomessa vielä harvinaisempaa kuin edellä L2a-ryhmän kohdalla havaittiin, mutta joka venäjässä on kuitenkin jopa hieman keskimääräistä tavallisempi S1-asemassa.

Kokonaisuutena tarkasteltuna L5c-ryhmä on siitä mielenkiintoinen, että se kuuluu niin suomessa kuin venäjässäkin koko aineiston yleisimpiin. Suomessa L5c kattaa kaikkiaan 4 236, venäjässä taas 3 181 tapausta. S1-sijaintiin osuu näistä suomessa 128 eli ainoastaan 3,02 %, venäjässä taas 1 320 eli peräti 41,50 %.

Esitetyt luvut osoittavat, että suomenkielisten L5c-ilmausten sijoittuminen lauseen alkuun on harvinaista, joskaan ei mahdotonta. Suomen S1-lauseiden joukossa on ensinnäkin tapauksia, jotka muistuttavat sekventiaalisten ilmausten (osio 7.2.1.2) ja L2-aineistoryhmien (osio 7.2.2.1) kohdalla käsiteltyä kontrastiivista konstruktioita kuten esimerkit 121 – 123.

- (121) Ensin Twitter esti kavereiden etsimisen Instragramin sisällä Twitter-tunnuksen perusteella, ja äskettäin Instagram esti kuvien näyttämisen tweettien sisällä. (Araneum Finnicum: fonectaenterprise.fi)
- (122) Tämän sanoi IEA, kansainvälinen energiajärjestö viime syksynä ja äskettäin IPCC vahvisti saman. (Araneum Finnicum: satuhassi.net)
- (123) Huhtikuussa virkavallan haaviin tarttui amfetamiinia, ja äskettäin poliisi paljasti Mikkelin Nuijamiehenkadulta huumeiden käyttöpaikan ja myyntitukikohdan. (FiPress: Länsi-Savo)

Kaikissa esitetyistä esimerkeissä verrataan kahta ajankohtaa: yhtä, joka sijaitsee kauempana menneisyydessä ja toista, joka on hyvin lähellä nykyhetkeä. Kontrastiivisuudesta puhuminen on tosin tässä yhteydessä sikäli harhaanjohtavaa, etteivät rinnastettavina ajankohtina tapahtuvat asiat ole mitenkään välttämättä toisiinsa nähden vastakkaisia – esimerkin 122 tapauksessa voisi jopa puhua samasta tapahtumasta.

Toiseksi, suomen L5c-aineisto sisältää myös alatöpiikkikonstruktioita kuten esimerkiksi 124 ja tätä muistuttavia jakson aloittavia konstruktioita kuten esimerkki 125:

- (124) Aivan äskettäin hän sai suurta mainetta kansainvälisestä toiminnastaan. (FiPress: Kaleva)
- (125) Aivan hiljattain Sudanissa asuva brittiopettaja Gillian Gibbons sai syytteen uskonnon pilkkaamisesta ja vihan levittämisestä. (Araneum Finnicum: humanisti.wordpress.com)

Vaikkei tässä annetusta lehtiesimerkistä 124 ole saatavissa laajempaa kontekstia, voidaan todeta, että esimerkki muistuttaa monia jo aiemmin käsiteltyjä alatopiikkikonstruktioita siinä, että sen subjekti on diskurssistatukseltaan aktiivinen ja ilmaistu persoonapronominilla. Tämän voi nähdä kertovan siitä, että kyseisen tekstin tai ainakin kyseisen segmentin varsinainen diskurssitopiikki on henkilö, johon persoonapronomini viittaa.

Esimerkissä 125 tilanne on toinen: subjektina on täysin uusi diskurssireferentti *Sudanissa asuva brittiopettaja Gillian Gibbons* (vrt. esimerkki 119 edellä) ja varsinainen diskurssitopiikki on erilainen kuin esimerkissä 124. Diskurssitopiikin luonne käy hyvin ilmi, kun tarkastellaan tekstiä, jonka osana esimerkki alun perin esiintyy. Kyseessä on laajahko blogikirjoitus aiheesta *islam ja ihmisoikeudet kuuluvat yhteen*. Esimerkin sisältävä osio on ot-sikoitu *Mistä negatiivinen islamkuva johtuu?* Esitän seuraavassa lyhennettyinä esimerkkiä 125 edeltävät kappaleet ja itse esimerkin:

Viime vuosina mediassa on esitetty lukuisia esimerkkejä muslimien radikalisoitumisesta ympäri maailman - -

Paavi Benedictus XVI puolestaan erehtyi siteeraamaan Saksassa syyskuussa 2006 pitämässään puheessa erästä 1300-luvulla elänyttä keisaria - -

Hieman myöhemmin Saksassa nousi valtava kohu Berliinin Deutsche Operin päätöksestä perua esitys, jonka lopussa mm. Jeesus ja Muhammad menettävät päänsä. - -

Aivan hiljattain Sudanissa asuva brittiopettaja Gillian Gibbons sai syytteen uskonnon pilkkäämisestä ja vihan levittämisestä. Gibbons sai ns. rikoksestaan 15 päivää vankeutta ja hänet karkotettiin maasta. Kadulla mieltään osoittanut kansa kuitenkin vaati häntä tämän ilmeisesti liian lievän tuomion jälkeen ammuttavaksi.

Tässä olen esittänyt joitakin syitä sille, miksi länsimaissa on aivan viime vuosien aikana alkanut esiintyä korostetusti negatiivisia islamkriittikkejä.

Esimerkissä 125 on laajemman kontekstin perusteella hyvin nähtävissä kytkös, joka yhdistää esimerkissä alustettavan spesifimmän tapauksen (Gillian Gibbonsin saama syyte) ylemmän tason diskurssitopiikkiin (syitä negatiiviselle islamkuvalle). Esimerkkitapausten ja diskurssitopiikin suhde eksplikoidaan vielä katkelman lopussa virkkeellä *tässä olen esittänyt joitain syitä sille, miksi länsimaissa--*.

Kontrastiivisen, alatopiikki- ja jakson aloittavan konstruktion lisäksi suomen L5c-aineistosta voidaan löytää seuraavanlaisia esimerkkejä äkkiä-konstruktiosta.¹⁰³

- (126) Muugaan on kaavailtu noin 600 miljoonan dollarin investointeja ja äskettäin Tallinnan satamajohtaja Peeter Palu välitti tiedon, jonka mukaan rahoituksesta on - - (FiPress: Länsi-Savo)

Samaan tapaan kuin edellä esimerkissä 148¹⁰⁴, esimerkissä 126 voidaan nähdä, että voimassa on ollut tietty asiaintila, jonka kulminoituminen johonkin yksittäiseen tärkeään

¹⁰³ Esimerkki 126 katkeaa lähdekorpuksessa kesken lauseen.

¹⁰⁴ *Kiinnostus kasvoi nopeasti ja vuonna 1991 Euroopan neuvosto perusti --* (s. 223)

tai kokonaisuuden kannalta kuvaavaan tapahtumaan on esitetty ajanilmauksella alkavalla lauseella.

Kaiken kaikkiaan suomen S1-asemaan sijoittuva osa L5c-aineistosta muistuttaa koostumukseltaan pitkälti positionaalisia L2-aineistoja. Venäjänkielistä aineistoa tarkasteltaessa on huomattava, että *недавно*-sana on ylipäättään laajakäyttöisempi ja sisältää myös konteksteja, joissa suomessa *hiljattain*- ja *äskettäin*-sanoja luontevampi vaihtoehto olisivat esimerkiksi ilmaukset *jokin aika sitten* tai *vähän aikaa sitten*. Tämä näkyy erityisesti siinä, että venäjänkielinen aineisto sisältää melko runsaasti tapauksia, joita voidaan pitää edellisessä osiossa esitellyn *viimeksi*-konstruktion (ks. suomenkieliset esimerkit 113 ja 114¹⁰⁵) edustajina. Tätä affektiivisen konstruktion merkitysvarianttia ilmentävät muun muassa seuraavat lauseet:

- (127) Еще недавно люди чувствовали себя несчастными, потому что у них
 vielä hiljattain ihmiset tuntee-RET itse-ACC onnettomat-INSTR koska – PREP he-GEN
 было три телевизионных канала. (Araneum Russicum: jn.com.ua)
 olla-RET kolme televisio-GEN kanava-GEN
 '[Vielä hiljattain] ihmiset olivat onnettomia, kun heillä oli kolme televisiokanavaa.'

- (128) Еще недавно участники форума занимались совершенно разной
 vielä hiljattain osallistujat foorumi-GEN tehdä-RET aivan erilainen-INSTR
 социальной работой. (Araneum Russicum: apn-nn.ru)
 sosiaali-GEN työ-INSTR
 '[Vielä hiljattain] foorumin osallistujat tekivät aivan toisenlaista sosiaalityötä.'

Esimerkkien 127 ja 128 kaltaisia *ещё недавно*- tai *ещё совсем недавно*-tapauksia venäjän L5c-aineistossa on itse asiassa 128 kappaletta (9,70 %) siinä missä suomenkielisessä aineistossa vastaavia vielä-sanan sisältäviä tapauksia on huomattavasti vähemmän – 3 kappaletta eli 2,34 prosenttia.

Selkein eroavaisuus suomen- ja venäjänkielisen aineiston välillä vaikuttaisi kuitenkin liittyvän seuraavanlaisiin käyttötilanteisiin:

- (129) Совсем недавно я начал посещать синагогу, но, честно признаюсь, не для
 aivan äskettäin minä alkaa-RET käydä synagoga-PREP mutta rehellisesti tunnustaa-PRES-1p ei PREP
 того, чтобы молиться, а чтобы почувствовать принадлежность к своему
 se-GEN jotta rukoilla vaan jotta tuntee kuuluvuus-ACC PREP oma-DAT
 народу. (Araneum Russicum: jn.com.ua)
 kansa-DAT
 '[Aivan äskettäin] aloin käymään synagogassa, mutta – tunnustan suoraan – en rukoillakseni, vaan tunteakseni yhteenkuuluvuutta omaan kansaani.'

¹⁰⁵ *Viimeksi* keskiviikkona pääministeri Paavo Lipponen torjui ajatuksen-- (s. 198); *Vielä* torstaina Italian Alberto Tomba arvosteli kärkevästi-- (s. 198)

- (130) Недавно я пересмотрел Иронию судьбы и подумал, что режиссер, ее
 hiljattain minä katsoa-uudelleen-PRET ironija-ACC kohtalo-GEN ja ajatella-PRET että ohjaaja se-ACC
 снявший — парень нахальный, но, как говаривал один мой знакомый,
 kuvata-PTCP tyyppi julkea mutta kuten puhella-PRET eräs minun tuttava ei-kyvytön
 небеспособный человек. (RuPress: Труд-7)
 ihminen
 '[Hiljattain] katsoin Kohtalon ivaa -elokuvan uudestaan ja ajattelin, että sen kuvannut ohjaaja on
 julkea tyyppi, mutta – niin kuin eräs tuttavani totesi – ei täysin kyvytön.'

- (131) Владимир Александрович, недавно вы уволили начальника отдела ГИБДД
 Vladimir Aleksandrovitš hiljattain te erottaa-PRET johtaja-ACC osasto-GEN liikennepoliisi
 по Юго-Восточному округу, когда он сам нарушил правила движения.
 PREP kaakkois-DAT piiri-DAT kun hän itse rikkoa-PRET säännöt-ACC liikenne-GEN
 (RuPress: Комсомольская правда)

'Vladimir Aleksandrovitš, [hiljattain] te erotitte liikennepoliisin kaakkoispiirin osastojohtajan,
 kun tämä oli itse rikkonut liikennesääntöjä.'

Esimerkeissä 129 – 131 vaikuttaisi ainakin ensi näkemältä olevan kyse johdanto- ja jakson aloittavista konstruktioista. Esimerkit 129 ja 131 ovat siitä mielenkiintoisia, että kummassakin on laajemman kontekstin tarkastelun perusteella kyseessä haastattelu. Esimerkin 129 tekstiyhteys on seuraavanlainen:

– Одно из интервью с вами называется ”Плохой хороший еврей”. А какие у вас отношения с собственным еврейством сложились?

– Совсем недавно я начал посещать синагогу, но, честно признаюсь, не для того, чтобы молиться, а чтобы почувствовать принадлежность к своему народу. Я хожу на праздники, у меня есть приглашения из всех синагог Москвы. Вот моя супруга Иришка – она такая ”еврейка евренстая”. Она всегда дружила только с мальчиками-евреями. Она и меня приобщила. Я-то родом из Советского Союза, и как в то время относились к религии, известно. Я вырос атеистом, но теперь чувствую, что вера у человека должна быть.

– Yksi teistä tehdyistä jutuista on nimeltään Hyvä paha juutalainen. Minkälaiseksi teidän suhtautumisenne juutalaisuuteen on muodostunut?

– Aivan hiljattain aloin käymään synagogassa, mutta – tunnustan suoraan – en rukoillakseni, vaan tunteakseni yhteensuhdunnutta omaan kansaani. Otan osaa juhlapäivien viettoon, minulla on kutsuja kaikista Moskovan synagogista. Puolisoni Iriška, hän on sellainen juutalaisjuutalainen. Hän kaveerasi aina vain juutalaispoikien kanssa. Hän se minutkin sai mukaan. Minähän olen syntynyt Neuvostoliitossa, ja kaikki tietävät, miten siihen aikaan suhtauduttiin uskontoon. Kasvoin ateistina, mutta nyttemmin minusta on alkanut tuntua, että kyllä ihmisellä pitää olla uskoa.

Esimerkin 129 laajempi konteksti osoittaa, että haastateltava henkilö käyttää siinä ajanilmausta ankkurina, jota vasten kerrotaan jokin propositio. Kyseessä on ennemmin jakson aloittava konstruktio kuin johdantokonstruktio siinä mielessä, että katkelma on keskeltä haastattelua ja ylätason diskurssitopiikki, haastateltava itse, on sekä esitelty että luonnollisesti diskurssistatukseltaan aktiivinen puheenvuoroon siirryttäessä. Esimerkin esiintymisympäristö sinänsä on kuitenkin erilainen kuin esimerkissä 125. Siinä, missä suomenkielinen esimerkki on selvästi osa samaan diskurssitopiikkiin liittyvien tapausten

sarjaa, on esimerkissä 129 puolestaan kyse ennemmin yksittäisestä, löyhemmin diskurssitopiikkiin liittyvästä anekdootista. Voisikin sanoa, että näistä kahdesta jakson aloittavasta konstruktioista esimerkki 125 on lähempänä alatopiikki-, esimerkki 129 taas johdanto-konstruktiota.

Esimerkin 129 kaltainen rakenne on käytössä myös esimerkissä 131, joskin toisesta näkökulmasta: ajanilmauksen sisältävä lause on osa haastattelijan puheenvuoroa, ja lauseen fokuksessa on koko propositio [haastateltava erotti liikennepoliisin osaston johtajan]. Esimerkin 131 laajempi konteksti näyttää tältä:

– Владимир Александрович, недавно вы уволили начальника отдела ГИБДД по Юго-Восточному округу, когда он сам нарушил правила движения. Не слишком ли серьезные меры - сразу уволить?

– Нарушила его подчиненная. Я считаю, если инспектор позволяет себе на глазах у местного населения пересекать две сплошные полосы, выезжая из своего подразделения, она не имеет права работать в милиции.

– *Vladimir Aleksandrovitš, hiljattain te erotitte liikennepoliisin kaakkoispuurin osastajohtajan, kun tämä oli itse rikkonut liikennesääntöjä. Eikö suora erottaminen ole liian raju toimenpide?*

– *Rikkoja oli hänen alaisensa. Olen sitä mieltä, että jos tarkastaja katsoo sormiansa läpi sitä, kun osastolta lähdetään ylitellen yhtenäistä kaistaviivoja paikallisten asukkaiden nähdessä, niin hänellä ei ole oikeutta työskennellä miliisissä.*

Kaiken kaikkiaan esimerkeissä 129 ja 131 on merkillepantavaa se, että niissä lauseiden subjekteina ovat ensimmäisen ja toisen persoonan persoonapronominit. Tämä on melko tyypillistä venäjän L5c-aineiston S1-tapauksille, jotka sisältävät yhteensä 238 ensimmäistä ja 26 toista persoonaa edustavaa pronominisubjektia, niin että kaikkiaan ensimmäisen tai toisen persoonan pronominisubjekti on 20 prosentissa tapauksia. Vahvana kontrastina tähän suomen L5c-aineiston alkusijaintitapauksissa vastaavia lauseita ei ole ainuttakaan. Jos verrataan kaikkien pronominaalisten ja ei-pronominaalisten subjektien suhdetta, voidaan todeta, että venäjässä 33,48 % L5c-aineiston S1-lauseiden subjekteista on pronomineja, kun taas suomenkielisessä aineistossa vastaava lukema on 17,19 %.

Erot pronominitapausten määrässä viittaavat siihen, että esimerkkien 129 – 131 tyyppiset jakson aloittavat konstruktiot ovat venäjässä tavallisia mutta suomessa verrattain harvinaisia. Pronominitapausten lisäksi venäjänkielinen aineisto sisältää kuitenkin myös sellaisia esiintymiä, joissa subjekti on diskurssistatukseltaan aktiivoimaton, kuten seuraavassa:

- (132) Совсем недавно один мой хороший знакомый прислал мне воспоминания
 Aivan hiljattain eräs minun hyvä tuttava lähettää-PRET minä-DAT muistelmia-ACC
 дочери Александра Бердника Мирославы, на которые он случайно
 tytär-GEN Aleksandr-GEN Berdik-GEN Miroslava-GEN PREP jotka-ACC hän sattumalta

наткнулся в журнале Архивы Украины. (Araneum Russicum:
 törmätä-PRET PREP lehti-PREP arkistot Ukraina-GEN
 varjag-2007.dreamwidth.org)

‘[Aivan hiljattain] eräs hyvä tuttavani lähetti minulle Aleksandr Berdnikin tyttären Miroslavan muistelmat, joihin hän oli sattumalta törmännyt Arhiv Ukrainy -lehdessä.’

Oman selkeän ryhmänsä venäjänkielisten tapausten joukossa muodostavat esimerkkien 133 ja 134 kaltaiset lauseet, joita voisi ajatella ikään kuin tekstin lopussa esiintyvinä johdantokonstruktioina:

- (133) Напомним, недавно мэр Сергей Собянин уволил руководителя ГУП
 muistuttaa-FUT-1pPL hiljattain pormestari Sergej Sobjanin erottaa-PRET johtaja-ACC yhtiö
 «Московская городская служба технического контроля» (ГУП МГСТК) Игоря
 Moskovin- kaupunki- palvelu tekninen-GEN valvonta-GEN GUP MGSTK Igor-ACC
 Климакова за плохую организацию техосмотра машин в Москве
 Klimakov-ACC PREP huono-ACC järjestäminen-ACC katsastus-GEN autot-GEN PREP Moskova-PREP
 (RuPress: Комсомольская правда)

’ Muistutamme, että [hiljattain] pormestari Sergej Sobjanin erotti Moskovin kaupungin teknisen valvontayhtiön johtajan Igor Klimakovin johtuen Moskovin hunoihin katsastusjärjestelyihin.’

- (134) Напомним, недавно Госдума приняла законопроект, который отменяет
 muistuttaa-FUT-1pPL hiljattain duuma hyväksyä-PRET lakihanke-ACC joka lakkauttaa-PRES-3p
 участие суда присяжных при рассмотрении большой категории
 osallistuminen-ACC tuomioistuin-GEN valamiehet-GEN PREP käsittely-PREP suuri-GEN kategoria-GEN
 уголовных дел. (RuPress: РБК Daily)
 rikos-GEN asiat-GEN
 ’Muistutamme, että [hiljattain] duuma hyväksyi lakihankkeen, joka poistaa valamiestuuomioistui-
 men monien eri rikosasioiden käsittelystä ’

Esimerkkien 133–134 tehtävänä on kertoa lukijalle jostakin kokonaisesta tapahtumasta aivan samaan tapaan kuin vaikkapa johdantokonstruktiota esitellessä annetuissa esimerkeissä 116 ja 117¹⁰⁶. Nyt käsiteltävien lauseiden kohdalla kyse on kuitenkin tapahtumasta, joka ei sinänsä ole käsillä olevan tekstin diskurssitopiikkina vaan joka ainoastaan liittyy tekstin varsinaiseen aiheeseen ja jota kirjoittaja jollain tasolla pitää edellytyksenä sille, että lukija osaa sijoittaa tekstin oikeaan kontekstiinsä. Luokittelen tämänkaltaiset tapaukset johdantokonstruktion ilmentymiksi, joskin niitä voitaisiin pitää myös omana, johdantokonstruktiosta perivänä kielenyksikkönään. Kaiken kaikkiaan venäjänkielinen L5c-aineisto kattaa 35 S1-tapausta (2,65 % kaikista venäjän L5c-ryhmän S1-tapauksista), jotka alkavat sanalla *напомним*. Vaikuttaisi siltä, että vastaavaa tekstinloppuista rakennetta ei suomessa ole käytössä.

¹⁰⁶ В среду Госдума -- рассмотрит ситуацию в Ливии (s. 200); Во вторник -- президент Украины -- подписали протокол -- (s. 201)

Vaikka tässä esitettyjen konstruktioiden yleisyyttä kummankin kielen L5c-aineistoissa on edellä pystytty jossain määrin arvioimaan myös kvantitatiivisin menetelmin, tarkastelen tämän osion lopuksi vielä osioiden 7.2.1, 7.2.1.1 ja 7.2.1.2 tavoin aineistosta lohkaistua satunnaisotantaa. Otannan luokittelu eri konstruktioihin on esitetty taulukossa 60.

Taulukko 60: Konstruktioittain luokittelu satunnaisotanta L5c-aineistoa edustavista S1-tapauksista

Konstruktio	n / suomi	n / venäjä	Yht.
jakson aloittava konstruktio	24	27	51
affektiivinen konstruktio	3	8	11
ei luokiteltavissa	7	4	11
alatopiikkikonstruktio	7	3	10
johdantokonstruktio	2	7	9
kontrastiivinen konstruktio	6	1	7
äkkiä-konstruktio	1	0	1
Yht.	50	50	100

Taulukon 60 mukaan jakson aloittava konstruktio on tässä analysoidussa satunnaisotannassa hallitseva. Edellä esitetyt arviot alatopiikkikonstruktioista, affektiivisesta konstruktioista ja kontrastiivisesta konstruktioista saavat myös jonkin verran tukea, samoin ajatus johdantokonstruktioiden mahdollisuudesta venäjässä.

Satunnaisotantaan päätyneistä lukuisista jakson aloittavan konstruktion edustajista voidaan todeta, että erityisesti suomenkieliset tapaukset ovat luonteeltaan melko selkeästi esimerkkejä jostakin yleisemmän tason ilmiöstä, kuten seuraavassa:

- (135) Esimerkiksi hiljattain Metsäliitto-konserni haki Digitaalisen viestinnän asiantuntijaa. (Araneum Finnicum: vierityspalkki.fi)

Esimerkin 135 laajempi konteksti näyttää tältä:

It-alan työpaikkailmoitukset ovat joskus aika koomisia luettavia jos sattuu ymmärtämään jotain haettavan tehtävän edellyttämistä osaamisalueista tai tekniikoista. Luonnollisesti työnantajilla on intressissä laittaa vaatimukset yläkantiin, mutta rajansa kaikella.

Varsinkin yhden henkilön hakuilmoituksissa tämä piirre ilmenee aina ajoittain. Tulee mieleen, että kun se rekrytointilupa on vihdoin irronnut, niin sitten on lueteltu hakemukseen kaikki ne asiat jotka vaatisivat tekijää tai korjaamista. Esimerkiksi hiljattain Metsäliitto-konserni haki ”Digitaalisen viestinnän asiantuntijaa”.

Esimerkissä 135 kirjoittaja käsittelee IT-alan työpaikkailmoituksia yleensä ja antaa näistä yksittäisenä esimerkkinä tapauksen, jossa Metsäliitto-konserni on etsinyt työntekijöitä nimikkeellä digitaalisen viestinnän asiantuntija. Esimerkissä käytetty viestintästrategia on ainakin oman tulkintani mukaan jossain määrin suomelle epätyypillinen. Luon-

tevammalta ilmaisutavalta vaikuttaisi suomessa S3-aseman hyödyntäminen (*Esimerkiksi Metsäliitto-konserni haki hiljattain...*). Tällaisia esimerkkiin 135 rinnastettavia tapauksia tutkimusaineistossa edustavatkin muun muassa seuraavat virkkeet:

- (136) Esimerkiksi Metsä-Serla osti hiljattain Saksasta yhtiöitä, jotka käyttävät yhtiön sellua. (FiPress: Länsi-Savo)
- (137) Esimerkiksi Naxos on hiljattain julkaissut viisi levyllistä Adagio-musiikkia. (FiPress: Turun Sanomat)

Se, että suomenkielinen satunnaisotanta muistuttaa rakenteeltaan venäjänkielistä ja sisältää esimerkin 135 kaltaisia tapauksia, kuvaa sinänsä hyvin suomen ja venäjän S1-aseman välisen peruseron luonnetta. Kielten välillä ei useinkaan ole kieliopillista eroa, vaan venäjässä yleiset rakenteet – erityisesti johdanto- ja jakson aloittava konstruktio – ovat mahdollisia myös suomessa, mutta tulevat useammin toteutetuksi jollakin vaihtoehtoisella tavalla. Voidaan esittää, että muuten frekventin L5c-ryhmän S1-tapauksia on suomessa tavallista vähemmän sen takia, että *hiljattain*- ja *äskettäin*-sanojen yhteydessä johdanto- ja jakson aloittavat konstruktiot ovat kaiken kaikkiaan keskimääräistä tavallisempia.

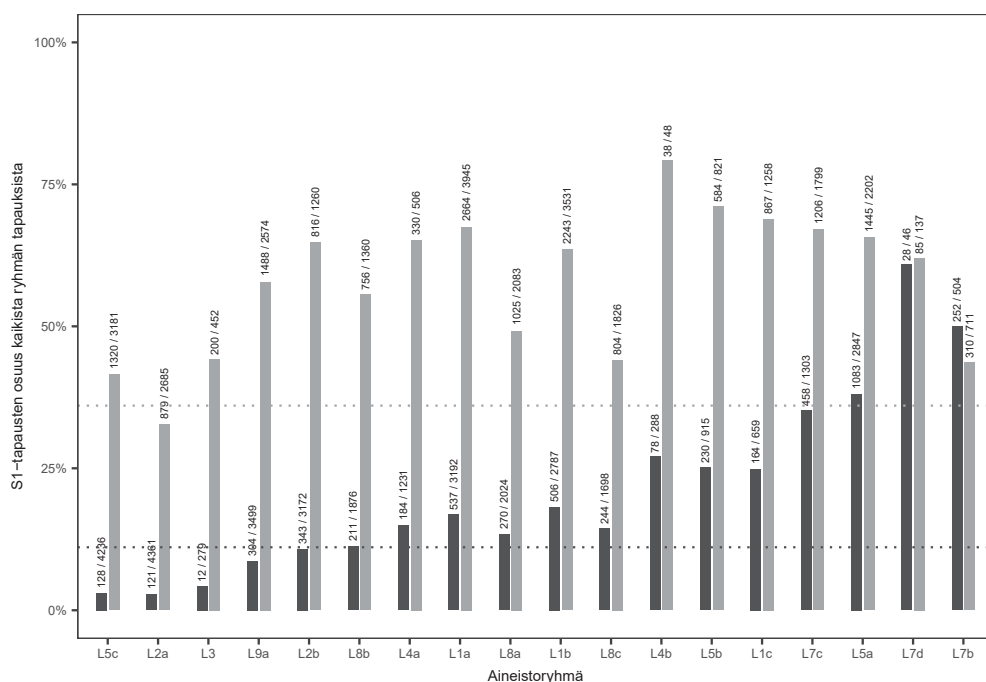
On kuitenkin myös todettava, että jakson aloittavien konstruktioiden luonne on suomessa usein erilainen kuin venäjässä. Siinä missä tyypillinen suomenkielinen esiintymä toimii virkkeiden 125 ja 135 kaltaisesti osana laajempaa esimerkkien ketjua, ovat jakson aloittavat venäjänkieliset tapaukset virkkeiden 129 ja 131 tavoin ennemmin yksittäisiä, irrallisia anekdootteja, joiden kytkös diskurssitopiikkiin on löyhempi. Karkeasti ottaen tässä käsitellyt suomenkieliset tapaukset ovat lähempänä alatopiikkikonstruktiota, venäjänkieliset taas johdantokonstruktiota.

7.2.2.3 Simultaaninen funktio

Edellä käsiteltyjä positionaalisia ilmauksia ja deiktisiä adverbeja yhdistää kaikkia se, että ne edustavat simultaanista semanttista funktiota. Luvun alussa kuviosta 16 nähtiin, että koko aineiston tasolla katsottuna simultaanisuus on S1-todennäköisyyttä kasvattava ominaisuus; toisaalta kuvion 21 perusteella tämä positiivinen vaikutus on suomessa venäjää pienempi.

On kuitenkin huomattava, että simultaaninen funktio on kategoriana hyvin laaja: kaiken kaikkiaan se kattaa 30 379 venäjänkielistä ja 34 917 suomenkielistä tapausta. Tästä seuraa, että simultaanisten tapausten aineisto on väistämättä heterogeeninen.

Jos verrataan kaikkia simultaanisia aineistoryhmiä keskenään – mukaan lukien edellä jo käsiteltyjä L2- ja L5c-ryhmiä – saadaan kuvion 27 mukainen tulos (vrt. kuviot 25 ja 26). Kuvion vasemmassa reunassa ovat ne aineistoryhmät, joissa suomen ja venäjän välinen suhteellinen ero S1-osuuksissa on suurimmillaan; oikeaan reunaan sijoittuvat ryhmät, joissa suhteellinen ero on pienimmillään. Kuten aikaisemmissa vastaavissa kuvioissa, tässäkin koko kielikohtaisten aineistojen S1-osuudet on merkitty tummalla (suomi) ja vaalealla (venäjä) katkoviivalla. Huomattakoon, että koska kuvioon on sisällytetty kaikki simultaaniset aineistoryhmät, on siitä tilan säästämiseksi jätetty pois merkintä siitä, että tummat pylväät viittaavat suomen- ja vaaleat venäjänkieliseen aineistoon.

Kuvio 27: Kaikki simultaaniset aineistoryhmät ja suhteellinen S1-osuus suomessa ja venäjässä.

Kuvio 27 osoittaa hyvin, miksi tilastollisessa mallissa simultaanisuus on koko aineiston tasolla S1-todennäköisyyttä kasvattava tekijä ja toisaalta, miksi kielen ja simultaanisuuden interaktioon liittyy jonkin verran epävarmuutta. Kuvion oikeassa reunassa olevissa L7-ryhmissä (esim. ilmaukset *siiben aikaan* ja *silloin*, joita käsiteltiin edellä osiossa 7.2.1.1) suomenkin S1-osuudet ovat liki 50 prosenttia ja siis selvästi tummalla katkoviivalla kuvattua koko aineiston S1-osuutta ylempänä. Samaten suomessakin yleisiä S1-sijoittujia ovat esimerkiksi luvussa 8.2.2.2 käsiteltävät L5a- ja L5b-ryhmät (*viime vuonna / viikolla*) sekä L1c- (*huomenna*) ja L4b-tapaukset (*yhtenä aamuna*). Toisaalta kuvion vasemmassa reunassa on eräitä simultaanisia aineistoryhmiä, joissa venäjän S1-osuus on yli

koko aineiston keskiarvon, mutta suomessa selvästi alle. Edellä käsiteltyjen L2a-, L2b- ja L5c-ryhmän lisäksi tällaisia suomen ja venäjän osalta silmiinpistävän erilaisia ryhmiä ovat L3 (*kahdelta*) ja L9a (*vuonna 1990*). Tarkastelen näitä ryhmiä seuraavaksi omissa alaluvuissaan (ryhmien esittelistä katso osiot 5.2.2.3 ja 5.2.2.9).

7.2.2.3 Aineistoryhmä L3 (*kahdelta*)

L3- ja L9a-ryhmät muistuttavat toisiaan ensinnäkin siinä mielessä, että molemmat ovat nominaalisia ja toiseksi siltä osin, että molemmat kykenevät ilmaisemaan punktuaalista simultaanista funktiota (ks. osio 2.2.2.1).

L3-ryhmän ilmaisema simultaanisuus on luonteeltaan yksinomaan punktuaalista: se ei kuvaa kehystä, jonka sisälle tapahtumia lokalisoidaan, vaan erottelee aina konkreettisen pisteen aikajanalta, kuten esimerkissä 138:

- (138) В 22 часа 57 минут дежурная смена обнаружила быстрое поступление
 PREP 22 tuntu-GEN 57 minuutit-GEN päivystäjä vuoro-GEN havaita-PRET nopea-ACC tulo-ACC
 ВОДЫ В МАШИННЫЙ ЗАЛ. (Araneum Russicum: 15kwt.ru)
 vesi-GEN PREP kone-ACC sali-ACC
 '[Kello 22.57] vuoropäivystäjä havaitsi veden nopean virtauksen konesaliin.'

Esimerkissä 138 kuvataan tapahtumaa [vuoropäivystäjä havaitsi veden nopean virtauksen konesaliin]. Ajanilmauksen tehtävänä on erottaa se piste aikajanalta, jolle tapahtuma sijoitetaan.

Kuten kuviosta 27 havaittiin, L3-ryhmän S1-osuuksissa on huomattava kieltenvälinen ero. Kaiken kaikkiaan 279 suomenkielisestä L3-tapauksesta S1-asemaan sijoittuu ainoastaan 12 kappaletta; venäjänkielinen L3-aineisto taas kattaa 452 tapausta, joista 200 osuu S1:een. Toisin kuin koko aineiston tasolla, venäjänkielinen aineisto on siis L3-ryhmän kohdalla ylipäättäänkin suurempi, mikä johtunee siitä, että venäjää varten oli mahdollista rakentaa saanniltaan parempi L3-ryhmän hakulauseke (ks. luku 5.2.2.3).

Suomen vähät L3-tapaukset on käytännössä kaikki kuvattu seuraavilla neljällä esimerkillä:

- (139) Minä vain olin ja puoli kymmeneltä professori Barnes työnsi käteeni paperilapun ja käski minun kirjoittaa nimeni siihen. (Araneum Finnicum:)
- (140) Ensin tosin odottelin nöyrästi ukkosmyräkän loppumista ja kuivattelin kotimatalla litimäriksi kastuneita farkkujani, mutta puoli yhdeksältä linnut pitivät jo sellaista meteliä että arvelin ulkoilun olevan turvallista. (Araneum Finnicum: ruusuistaelamaa.livejournal.com)

- (141) Mike nousi ylös yleensä viisitoista yli kolme yöllä ja puoli neljältä hän teki erilaisia asentoja ja hengitysharjoituksia ashramissaan oppilaidensa kanssa. (Araneum Finnicum: kotipetripaavola.com)
- (142) Syötyäni aamupalan ja pakattuani kassin lähdin kuuden aikoihin bussilla keskustaan ja puoli seitsemältä Mika Saastamoinen, spt-salibandyn yleismies Suomessa noukki minut Lutakon pihasta kyytiin. (Araneum Finnicum: kesset.com)

Esimerkit 139 ja 140 ovat tulkintani mukaan äkkiä-konstruktion ilmentymiä. Etenkin esimerkkiin 139 tiivistyy hyvin ajatus ensin vallitsevasta staattisesta olemisen tilasta ja tähän ajanilmauksen kautta tuotavasta muutoksesta. Loput kaksi esimerkkiä puolestaan vertautuvat osiossa 7.2.1.1 käsiteltyihin anaforisiiin konstruktioihin: niissä ensin alustetaan jokin kontekstiaika (IT), johon seuraavan, ajanilmauksella alkavan lauseen välittämät prepositiot suhteutetaan (vrt. mm. esimerkit 58 – 65 edellä).

Venäjässä L3-aineistoon liittyvien lauseenalkuisten konstruktioiden kirjo on oletettavasti suomea suurempi, onhan aineiston koko suomen vastaavaan verrattuna jopa monikymmenkertainen. Venäjänkielisestä aineistosta onkin löydettävissä ainakin kaksi sellaista L3-ilmauksille tyypillistä konstruktioita, jotka eivät ole sen paremmin äkkiä- kuin anaforisia konstruktioitakaan. Ensimmäistä näistä edustaa tämän alaluvun aluksi esitetty esimerkki 138, jonka laajempi konteksti on seuraavanlainen:

Технический инцидент на Загорской ГАЭС-2 произошел 17 сентября 2013 года. В 22 часа 57 минут дежурная смена обнаружила быстрое поступление воды в машинный зал. В тот момент на территории станционного узла находились 15 человек, все они организованно покинули здание и не пострадали. В течение нескольких часов произошло подтопление машинного зала и пристанционной площадки. В результате осмотра места происшествия было установлено, что произошла осадка здания ГАЭС.

Tekninen tapaturma Zagorskin pumppuvoimalaitos nro 2:ssa sattui [17 syyskuuta 2013]. [Kello 22.57] vuoropäivystäjä havaitsi veden nopean virtauksen konesaliin. [Tuolla hetkellä] voimalaitoksen alueella oleskeli 15 henkilöä, he kaikki poistuivat järjestäytyneesti rakennuksesta eikä kukaan loukkaantunut. Konesali ja voimalaitostasanne lämpenivät muutaman tunnin ajan. Tapaturmapaikan tarkastuksen yhteydessä havaittiin voimalaitosrakennuksen vajoama.

Tarkemman kontekstin perusteella voidaan esittää, että esimerkissä 138 on kyse omasta raportoivaan kirjalliseen tyyliin kuuluvasta rakenteestaan, jonka toisena edustajana voi nähdä esimerkin 143:

- (143) В два часа ночи вооруженный пневматическим пистолетом пьяный
PREP kaksi tuntu-GEN yö-GEN aseistautunut ilma-INSTR pistooli-INSTR juopunut
гражданин выломал входную дверь в редакции Радио-3, находящуюся в
kansalainen murtaa-PRET sisääntulo-ACC ovi-ACC PREP toimitus-PREP Radio-3 sijaita-PTCP PREP
здании Дома прессы, и проник в студию. (Araneum Russicum: gdf.ru)
rakennus-PREP talo-GEN lehdistö-GEN ja tunkeutua-PREP PREP studio-ACC
'[Kahdelta yöllä] ilmapistoolilla aseistautunut humalainen mies mursi Lehdistötalossa sijaitsevan
Radio 3:n toimituksen oven ja tunkeutui studioon.'

Esimerkki 143 on myös selvästi osa tyyliä melko virallista, raportoivaa uutistekstiä, kuten seuraavasta laajemmasta kontekstista käy ilmi:

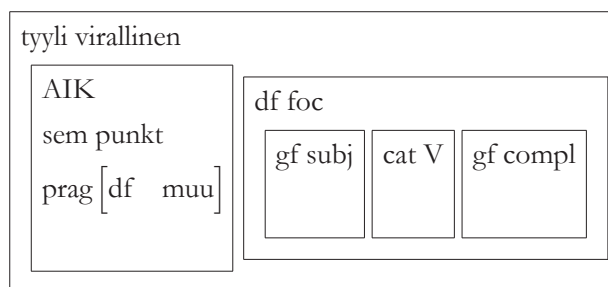
85. ОКТАБРЬ, 11

В Петропавловске-Камчатском ночью было совершено нападение на ведущего камчатской радиостанции "Радио-3" Геннадия Шеренговского. В два часа ночи вооруженный пневматическим пистолетом пьяный гражданин выломал входную дверь в редакции "Радио-3", находящуюся в здании Дома прессы, и проник в студию. Там, приставив к голове Г. Шеренговского пневматический пистолет, хулиган требовал поставить его любимую песню. При этом он угрожал разнести всю студию, стоимость которой оценивается в десятки тысяч долларов. Г. Шеренговский вызвал милицию, хулиган был обезврежен и доставлен в четвертый территориальный отдел милиции Петропавловска-Камчатского. Ведется следствие.

85. Lokakuun 11.

[Petropavlovsk-Kamtsatksissa yöllä] tapahtui hyökkäys kamtsatkalaisen radioaseman Radio 3:n toimittajaa Gennadi Šerengovskia vastaan. [Kahdelta yöllä] ilmapistoolilla aseistatunut juopunut mies mursi Lehdistö-talossa sijaitsevan Radio 3:n toimituksen oven ja tunkeutui studioon. Siellä häirikkö asetti G. Šerengovskin päätä vasten ilmapistoolin ja vaati soitettavaksi lempilauluaan. Samalla hän uhkasi hajottaa koko kymmenien tuhansien eurojen arvoisen studion. G. Šerengovski kutsui miliisin, häirikkö tehtiin vaarattomaksi ja vietiin Petropavlovsk-Kamtsatksin miliisin neljanteen alueelliseen osastoon. Tapauksesta on käynnissä tutkinta.

Esimerkkien 138 ja 143 laajemmat asiayhteydet antavat syyn olettaa, ettei niissä ole kyse esimerkiksi äkkiä-konstruktiosta, vaan, kuten todettu, omasta raportoivasta konstruktiostaan, jota voidaan tarkemmin kuvata seuraavalla notaatiolla:

Matriisi 20: Raportoiva konstruktio

Koska aikaa ilmaisevan konstruktion tehtävänä on ennen muuta muussa lauseessa ilmaistavan proposition lokalisointi tiettyyn hetkeen, on sen diskurssifunktioksi matriisissa 20 merkitty *muu*. Oleellista raportoivassa konstruktiossa on, että ajanilmausta seuraava lause ilmaisee jonkin kokonaisen tapahtuman, joka lukijalle välitetään uutena tietona. Tapahtuman osanottajiin liittyvä diskurssistatus voi vaihdella, joskin oletettavaa on, että esimerkiksi subjektit ovat vähintään tunnistettavissa.

Jos tarkastellaan raportoivan konstruktion suhdetta edellä käsiteltyihin rakenteisiin, voidaan sen todeta liittyvän melko läheisesti johdanto- ja jakson aloittaviin konstruktoi-

hin. Oikeastaan kyse on samasta abstraktimman tason esittelytopiikkikonstruktiosta perivästä rakenteiden ryppäästä, joka venäjässä näyttäisi tutkimusaineiston perusteella olevan suomea vahvemmin edustettuna. Tätä konstruktioiden rypästä edustaville tapauksille on yhteistä se, että ajanilmaus toimii eräänlaisena ponnahduslautana, jonka avulla uusien entiteettien esittelyä tehdään. Suomessa ajanilmauksen sijoittaminen tekstiin ennen diskurssitopiiikin tai keskeisten toimijoiden esittelyä on kuitenkin pääosin harvinaista, eikä esimerkiksi suomen L3-aineisto sisällä ainuttakaan raportoivaksi konstruktioksi analysoitavaa tapausta. Venäjänkielisestä L3-aineistosta voidaan sen sijaan löytää edellisten lisäksi muun muassa seuraava esimerkki:

- (144) 7 марта в 17 часов Художественная галерея приглашает на концерт
 7 maaliskuu-GEN PREP 17 tunnit-GEN taide- galleria kutsua-PRES-1p PREP konsertti-ACC
 инструментальной и вокальной музыки Смоленского гитарного ансамбля под
 instrumentaali-GEN ja laulu-GEN musiikki-GEN Smolenskilainen-GEN kitara-GEN yhtye-GEN PREP
 руководством Заслуженного работника культуры, доцента Виктора
 johto-INSTR ansioitunut-GEN tekijä-GEN kultuuri-GEN dosentti-GEN Viktor-GEN
 Федоровича Павлюченкова. (Araneum Russicum: smolensk-museum.ru)
 Fjodorovitš-GEN Pavljutšenko-GEN
 '[7. maaliskuuta kello 17] Taidegalleria kutsuu Smolenskin kitarayhtyeen instrumentaali- ja laulumusiikin konserttiin, jota johtaa Ansioitunut kulttuurintekijä dosentti Viktor Fjodorovitš Pavljutšenko'

Esitän myös virkkeen 144 laajemmassa kontekstissaan:

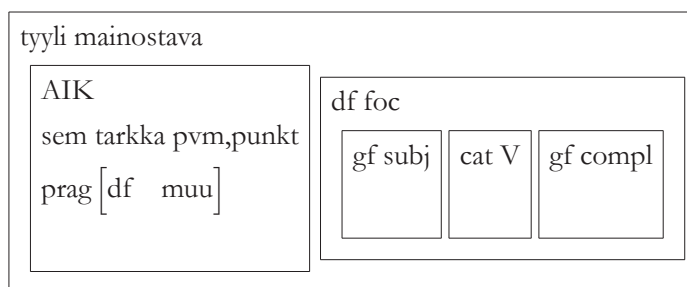
Дорогие друзья!
 7 марта в 17 часов Художественная галерея приглашает на концерт инструментальной и вокальной музыки Смоленского гитарного ансамбля под руководством Заслуженного работника культуры, доцента Виктора Федоровича Павлюченкова.
 Исполнители: Инна Нилова, Анна Петрова, Александр Скальский, Кристина Помозова, Валентин Рогов, Александр Ильюшкин.
 Солистка – Ольга Чекалина (вокал)
 В программе прозвучит классическая и современная музыка, русские романсы и лирические песни.
 Стоимость билетов – 300 рублей

Hyvät ystävät!
[7. maaliskuuta kello 17] Taidegalleria kutsuu Smolenskin kitarayhtyeen instrumentaali- ja laulumusiikin konserttiin, jota johtaa Ansioitunut kulttuurintekijä dosentti Viktor Fjodorovitš Pavljutšenko.
Esiintyjät: Inna Nilova, Anna Petrova, Aleksandr Skalski, Kristina Pomozova, Valentin Rogov, Alexandr Ilyushkin.
Solisti: Olga Tšekalina (laulu)
Ohjelmassa kuullaan klassista- ja nykymusiikkia, venäläisiä balladeja ja hyryisiä lauluja.
Lippujen hinta 300 ruplaa.

Esimerkki 144 muistuttaa edellä L2-ryhmien yhteydessä käsiteltyä suomenkielistä esimerkkiä 105¹⁰⁷, joka sekin on luonteeltaan tapahtumailmoitus. On kuitenkin todettava,

¹⁰⁷Tiistaina, keskiviikkona ja torstaina aamulla klo 8-9 välillä Tapio Mannuvaara soittaa trumpetillaan serenadeja aamuvirkuille. (s. 193)

että toisin kuin esimerkki 105, esimerkki 144 ei ole vain yksi tapahtuma laajemmassa tapahtumien sarjassa vaan oma itsenäinen ilmoituksensa. Merkillepantavaa esimerkissä 144 on kuitenkin ennen kaikkea se, että ajanilmaus sijaitsee paitsi lauseen, myös koko tekstin alussa. Esimerkin 144 voisi nähdä ilmentävän omaa, raportoivasta konstruktioista erillistä konstruktiotaan, jonka kuvaan seuraavalla tavalla:

Matriisi 21: Ilmoituksen aloittava konstruktio

Ilmoituksen aloittavan ja raportoivan konstruktion välille voidaan ajatella polysemialinkki, sillä molemmat varioivat samaa keskeistä merkitystä, tapahtumasta raportoimista. Lisäksi ilmoituksen aloittava konstruktio linkittyy luonnollisesti toteutumalinkillä abstraktimman tason esittelytopiikkikonstruktion. Molemmat konstruktio ovat tutkimusaineiston perusteella melko tavallisia – vastaavien rakenteiden liian tiheästä käytöstä on venäläisissä journalistiikan oppaissa jopa varoitettu (ks. Šostak 1998: 13).

Siinä missä raportoiva konstruktio vaikuttaa epätyypilliseltä suomessa, voisi ilmoituksen aloittavan konstruktion ainakin kuvitella olevan enemmän tai vähemmän käytössä kummassakin tarkastelluista kielistä. Yksi syy siihen, ettei konstruktioista löydy suomenkielisiä esimerkkejä, lienee siinä, että L3-aineistoon valikoitiin suomen osalta ilmaukset tyyppiä *seitsemältä* eikä ilmauksia tyyppiä *kello seitsemän*. Voisi nimittäin olettaa, että jälkimmäinen ilmaisutapa sopisi luontevammin yhteen esimerkiksi päivämäärän ilmauksen kanssa (vrt. 17. maaliskuuta kuudelta / 17. maaliskuuta kello 6).

7.2.2.3 Aineistoryhmä L9a (vuonna 1990)

L9a-aineistoryhmässä suomen S1-tapausten määrä on niin suhteellisesti katsottuna kuin lukumäärällisestikin suurempi kuin L3-aineistoryhmässä. Kaiken kaikkiaan L9a-aineisto kattaa suomessa peräti 3 499 tapausta, joista 304 eli 8,69 % osuu S1:een. Venäjässä koko L9a-aineiston koko on 2 574 tapausta, ja näistä S1:een sijoittu 1 488 eli 57,81 %.

Yksi merkittävä syy L9a-ilmausten laajemmalle lauseenalkuiselle käytölle suomessa lienee se, että L9a-ajanilmauksia voi (kielestä riippumatta) käyttää paitsi punktuaalisesti kuten esimerkissä 145, myös kehyksisesti kuten esimerkissä 146.

- (145) В 1999 году в Екатеринбурге появился фонд Город. (RuPress:
PREP 1999 vuosi-LOC PREP Jekaterinburg ilmestyä-PRET säätiö Kaupunki
Комсомольская правда)

'[Vuonna 1999] [Jekaterinburgiin] perustettiin Kaupunki-niminen säätiö'

- (146) Suomessa luvut ovat vallan toiset: vuonna 1991 Suomen hallitus piti 104 valtioneuvoston istuntoa, joissa käsiteltiin yhteensä peräti 4 091 asiaa. (FiPress: Länsi-Savo)

Esimerkissä 145 paikannetaan aikajanalta se piste, jossa Gorod-nimisen säätiön synty tapahtui. Huomaa, että venäjänkieliset esimerkit sopivat siinä mielessä hyvin kuvaamaan punktuaalisuutta, että niissä punktuaalisuus voidaan kytkeä perfektiviseen aspektiin, jolle tyypillistä on tunnetusti tapahtuman käsittäminen rajattuna kokonaisuutena ja ylipäättään yksittäisiin, kertaluontoisiin tapahtumiin viittaaminen (Zaliznjak & Šmelev 2000: 16). Esimerkissä 146 puolestaan *vuonna 1991* ei ole piste aikajanalla, vaan kehys, jonka sisälle tietyt tapahtumat lokalisoidaan (vrt. Haspelmath 1997: 29). Tässä suhteessa esimerkin 146 ajanilmauksen voisi jopa korvata jatkuvan resultatiivisen ekstension ilmaisulla *vuoden 1991 aikana* (vrt. osio 7.2.1.3 edellä).

Myös Suomen L9a-aineistosta on kuitenkin löydettävissä eräitä punktuaalisia S1-tapauksia, kuten seuraava esimerkki:

- (147) Vuonna 1993 Turun kaupunki ja Åbo Akademin säätiö perustivat Museoalus Sigynin säätiön ja seuraavana vuonna valmistui aluksen säilyttämistä helpottava uivatelakka. (Araneum Finnicum: ts.fi)

Alla esitetyn laajemman kontekstinsa perusteella esimerkki 147 voidaan tulkita alatopiikkikonstruktioksi:

Museolaiva Sigynin kallistuminen huolestutti ohikulkijoita

Åbo Akademin säätiö osti Sigynin Turkuun Suomen ensimmäiseksi museolaivaksi vuonna 1939. Alus kunnostettiin 1970-luvulla. Vuonna 1993 Turun kaupunki ja Åbo Akademin säätiö perustivat Museoalus Sigynin säätiön ja seuraavana vuonna valmistui aluksen säilyttämistä helpottava uivatelakka.

Esimerkin 147 taustalla on uutisteksti, jonka yksi kappale kertoo museolaiva Sigynin historian käyttäen ajallisia alatopiikkejä. Toinen punktuaalisen L9a-ilmauksen sisältävää

lause 148 edustaa puolestaan äkkiä-konstruktiota (vrt. L3-ryhmän esimerkit 139 ja 140¹⁰⁸ edellä):

- (148) Kiinnostus kasvoi nopeasti ja vuonna 1991 Euroopan neuvosto perusti rakennusperintöpäivät virallisesti. (Araneum Finnicum: rakennusperinto.fi)

Esimerkkiä 148 ei monista muista äkkiä-konstruktion edustajista poiketen voi luonnehtia niinkään yllättäen katkeavana ajan tasaisena virtauksena, vaan pikemminkin kehittyvänä tendenssinä, joka kulminoituu ajanilmauksella aloitettavaan lauseeseen.

Kaiken kaikkiaan myös L9a-ryhmän perusteella vaikuttaa siltä, että punktuaalista lokalisointia esiintyy suomessa lauseen alussa joko alatopiikki-, äkkiä- tai anaforisen konstruktion ilmentymänä. Tarkastelen kuitenkin vielä kahta tapausta, joiden osalta lokalisoinnin määrittely joko punktuaaliseksi tai kehyksiseksi ei ole aivan yksiselitteistä:

- (149) Jo vuonna 1996 Yva ry ja Uudenmaan ympäristökeskus järjestivät YVA-päivänsä koordinoitusti peräkkäisinä päivinä yhteisenä kokonaisuutena ja seuraavana vuonna päivät järjestettiin kokonaan yhteisinä (Araneum Finnicum: yvary.fi)
- (150) Varsinkin vuonna 1992 nuorimmat vastaajat torjuivat pornografian ja prostituution. (Araneum Finnicum: mv.helsinki.fi)

Esimerkkejä 149 ja 150 yhdistää ajanilmauksen sama korostava määrite – esimerkiksi 149 *jo* ja esimerkissä 150 *varsinkin*. Ensi katsomalta vaikuttaisi houkuttelevalta ratkaisulta luokitella tällaiset ajanilmausta jollakin tavalla korostavat tapaukset omaksi konstruktiokseen. Näin voisikin tehdä siinä mielessä, että *jo*-sana lisää lauseeseen oman, mahdollisesti affektiivisen konstruktion piiriin luettavan merkityksensä. Varsinaisena syynä ajanilmauksen lauseenalkuiseen sijaintiin on kuitenkin jälleen kerran nähtävä alatopiikki-konstruktio. Itse asiassa jo esimerkin 149 otsikko antaa odottaa, että tekstin diskurssitopiiikkina olevia YVA-päiviä käsitellään segmenttoimalla instituution 20-vuotinen historia ajallisiin lohkoihin:

20 vuotta YVA-päiviä – a Success Story

YVA-lain tullessa voimaan 1994 perustettiin myös YVA ry, ja sen ensimmäisiä ponnistuksia oli YVA-päivien järjestäminen 1995. - -

Koska monilla valtakunnallisilla toimijoilla oli pääkonttorit pääkaupunkiseudulla, herättivät nämä YVA-päivät heti alusta saakka kiinnostusta myös tällaisissa toimijoissa eikä heidän osallistumiselleen toki nähty mitään esteitäkään, vaikka niiden toiminta sijaitsi jossain muualla. Jo vuonna 1996 Yva ry ja Uudenmaan ympäristökeskus järjestivät YVA-päivänsä koordinoitusti peräkkäisinä päivinä yhteisenä kokonaisuutena ja seuraavana vuonna päivät järjestettiin kokonaan yhteisinä. Vuodesta 2007 Yva ry on ottanut täyden vastuun päivien järjestämisestä niin sisällöllisesti kuin taloudellisestikin. - -

---

¹⁰⁸ Minä vain olin ja puoli kymmeneltä professori Barnes -- (s. 217); Ensin tosin odottelin-- mutta puoli yhdeksältä linnut-- (s. 217)

Tässä esitetty laajempi konteksti osoittaa, että vaikka *jo*-sana tuo esimerkkiin 149 oman lisämerkityksensä, on alatioppiikkikonstruktio varsinaisen syy ajanilmauksen S1-sijaintiin.

Esimerkissä 150 käytetyn viestintästrategian tulkitseminen on hieman esimerkkiä 149 monimutkaisempaa. Esimerkin laajemmasta kontekstista voidaan tehdä se huomio, että kyseessä on html-muodossa¹⁰⁹ julkaistu tieteellinen artikkeli.¹¹⁰ Artikkelissa käsitellään kolmea kyselyaineistoa, jotka kerättiin vuosina 1971, 1992 ja 1999. Näistä vuosista muodostuu eräänlainen positionaalisten ilmausten joukko (vrt. L2-ryhmien analyysi luvussa 7.2.2.1), ja esimerkin 150 *vuonna 1992* on lopulta tulkittavissa osaksi segmentoitu ajanjaksoksi -konstruktiota, jossa nuorimpien vastaajien suhtautumista käsitellään kolmesta vuodesta koostuvana kokonaisuutena.

Tutkimusaineistosta huomataan melko nopeasti, että edellä käsitelty alatioppiikkikonstruktiot ja äkkiä-konstruktion variantit ovat käytössä myös venäjässä. Esimerkkeinä voidaan tarkastella virkkeitä 151 ja 152:

- (151) После развода у Татум начались проблемы с наркотиками и в 1998
 PREP ero-GEN PREP Tatum alkaa-PRET ongelmat PREP huumeet-INSTR ja PREP 1998
 году она потеряла опеку над детьми и они переехали жить к отцу.
 vuosi-LOC hän menettää-PRET huoltajuus-ACC PREP lapset-INSTR ja he muuttaa-PRET asua PREP isä-DAT
 (Araneum Russicum: runyweb.com)

’Eron jälkeen Tatum joitui ongelmiin huumeiden kanssa ja [vuonna 1998] hän menetti lastensa huoltajuuden ja nämä muuttivat asumaan isän luo.’

- (152) В 1997 году музыкант перенес операцию на горле, а в марте
 PREP 1997 vuosi-LOC muusikko läpikäydä-PRET leikkaus-ACC PREP kurkku-PREP ja PREP maaliskuu-PREP
 2001 года — на легких. (RuPress: РИА Новости)
 2001 — PREP keuhkot-PREP
 ’[Vuonna 1997] muusikolle tehtiin kurkkuleikkaus ja maaliskuussa 2001 keuhkoleikkaus.’

Esimerkissä 151 ajanilmaus aloittaa rinnasteisen lauseen, joka vertautuu samalla tavalla rinnasteiseen esimerkkiin 148: kummassakin tapauksessa ajanilmaus kuvaa tiettyä käänteen tuovaa hetkeä, jolloin tapahtuu jotakin merkittävää. Kyse on siis äkkiä-konstruktion variantista.

Esimerkki 152 puolestaan muistuttaa pitkälti edellä käsiteltyä alatioppiikkikonstruktiota hyödyntävää suomenkielistä esimerkkiä 147. Esimerkin tarkempi konteksti osoittaa, että kyse on George Harrisonin elämää muistelevasta kirjoituksesta, jossa viestintästrategiana on biografiselle tekstille tyypillisesti (vrt. vastaava esimerkki Vilkunalla 1989: 92) jaotella laulajan elämä ajallisiin alatioppiikkeihin:

¹⁰⁹Koska Internet on nykyisin merkittävä tieteellisten julkaisujen jakelukanava, voidaan kysyä, kuinka suuri osa Araneum-aineiston teksteistä on esimerkiksi tieteellisiä artikkeleita. Esimerkin 150 tilanne on kuitenkin siitä poikkeuksellinen, että teksti on julkaistu html-muotoisena verkkosivuna eikä erillisenä pdf-tiedostona, kuten yleensä on tapana. Tämä selittää tekstin valikoitumisen Araneum-korpukseen.

¹¹⁰<http://www.mv.helsinki.fi/home/jproos/Toivonen.htm>, tarkistettu 22.4.2019

Сегодня Джорджу Харрисону исполнилось бы 65 лет

Джордж Харрисон родился 25 февраля 1943 года в Ливерпуле. В юности он увлекся современной музыкой - -

В 1962 году окончательно сформировался состав «Битлз»: - -

После распада группы Джордж Харрисон выпустил свою первую сольную запись - песню «All Things Must Pass». В 1971 году он организовал первый крупнейший благотворительный «Концерт для Бангладеш», который состоялся в нью-йоркском «Мэдисон сквер-гарден». - -

В 1988 году Харрисон , Боб Дилан, Том Петти, Джефф Линн и Рой Орбюсон объединились в группу «Traveling Wilburys», выпустившую несколько успешных альбомов.

В 1997 году музыкант перенес операцию на горле, а в марте 2001 года - на легких.

[Tänään] George Harrison täyttäisi 65 vuotta

George Harrison syntyi 25. helmikuuta 1943 Liverpoolissa. Nuoruudessa hän barrasti nykymusiikkia - -

Vuonna 1962 muotoutui Beatlesin lopullinen kokoonpano - -

Bändin bajoamisen jälkeen George Harrison, Bob Dylan, Tom Petty, Jeff Lynn ja Roy Orbison yhdistivät voimansa ja muodostivat muutamia hyvin menestyneitä albumeja julkaiseen Travelling Wilburys -yhtyeen.

[Vuonna 1997] muusikolle tehtiin kurkkuleikkaus ja maaliskuussa 2001 keuhkoleikkaus.

Kuten yllä tarkastelluista esimerkeistä käy ilmi, suomen ja venäjän välillä on yhtäläisyyksiä siinä, mitä ajanilmauskonstruktioita L9a-aineistoryhmän ajanilmaukset edustavat. Kielten välillä voidaan kuitenkin havaita myös eroja, joiden tarkastelun aloitan esimerkeistä 153 ja 154.

(153) Только в 1995 году государство передало остатки монастыря церкви.

Vasta PRPE 1995 vuosi-LOC valtio luovuttaa-PRET jäänteet-ACC luostari-GEN kirkko-DAT

(RuPress: Труд-7)

’[Vasta vuonna 1995] valtio luovutti luostarin jäänteet kirkolle.’

(154) Уже в 1990 году либералы поставили вопрос о массовом переходе к
Jo PREP 1990 vuosi-LOC liberaalit asettaa-PRET kysymys-ACC PREP joukko-PREP siirtyminen-PREP PREP
фермерству. (Araneum Russicum: economicsandwe.com)

maatalousyrittäjyys-DAT

’[Jo vuonna 1990] liberaalit olivat nostaneet esiin kysymyksen joukkosiirtymisestä maatalousyrittäjyyteen.’

Kuten esimerkeissä 149 ja 150, myös tässä tarkastelluissa tapauksissa ajanilmausta määrittää adverbii. Siinä missä edellä analysoidut suomenkieliset esimerkit osoittautuivat pohjimmiltaan selvästi alatoipiikki- ja segmentoitu ajanilmaus -konstruktioiksi, ovat tässä esitetyt venäjänkieliset tapaukset monitulkintaisempia. Lähdän liikkeelle esimerkin 153 laajemmasta kontekstista:

Через речку от мужского монастыря находится женский Введенский Владычный монастырь, где согласно легенде и было в прошлом веке явление чудотворной иконы. Старый вояка и пьяница приполз к ней на четвереньках аж из Тверской губернии, а вышел на своих ногах, при этом ”страсть пьянки его оставила”.

Только в 1995 году государство передало остатки монастыря церкви. Настоятельница матушка Алексия, которая в мирской жизни была учительницей музыки, а теперь мужественно поднимает к небу исторические руины, осторожно говорит о том, что их чудотворная икона пропала во время революционного лихолетья. И в мужском, и в женском монастырях теперь висит список с той "Неупиваемой чаши" (неистоимой чаши исцеления).

Munkkeiluostarista katsottuna joen toisella puolella sijaitsee Vredenski Vladytšnyj -nunnaluostari, ja juuri siellä legendan mukaan ihmeitä tekevä ikoni viime vuosisadalla ilmestyi. Vanha juoppo sotilas raabautui sitä kohti kontaten aina Tverin läänistä asti ja lähti pois omilla jaloillaan, niin että "niinan bimo oli hänet jättänyt".

[Vasta vuonna 1995] valtio luovutti kirkolle luostarin jäänteet. Johtajatar äiti Aleksija, joka maalisessa elämässään oli musiikinopettaja ja nyt nostaa urheasti historiallisia raunioita kohti taivasta, puhuu varovasti siitä, että heidän ihmeitä tekevä ikoninsa katosi vallankumouksen melskeissä. Niin munkki- kuin nunnaluostarissa on nykyisin seinällä taulu tuosta "ehtymättömästä astiasta" (ehtymättömästä parannuksen astiasta).

Esimerkin sisältävän tekstin aiheena on ikoni, jonka väitetään parantavan alkoholismin. Tekstin alussa puhutaan munkkiluostarista ja esimerkkiä 153 edeltävässä kappaleessa huomio siirretään joen toisella puolen sijaitsevaan nunnaluostariin. Eräässä mielessä esimerkin sisältävän kappaleen voisi nähdä edustavan alatopiikkeja hyödyntävää strategiaa: esimerkkiä seuraavassa virkkeessä kerrotaan, miten ihmeitä tekevä ikoni hävisi *vallankumouksen melskeiden aikana*, ja kappaleen viimeisessä virkkeessä näkökulma siirretään nykypäivään (*menepь-sana*). Suomesta poikkeavaa on kuitenkin se, että koko kappale alkaa S1-asemaan sijoittuvalla ajanilmauksella, niin että esimerkkivirkkeen taustalla voidaan nähdä jakson aloittava konstruktio.

Esimerkin 154 laajempi konteksti on seuraavanlainen:

ОБ ЭФФЕКТИВНОСТИ СВИНСТВА

России необходимо создавать и развивать свиноводческие комплексы индустриального типа, иначе уже к 2020 году отечественных производителей могут потеснить зарубежные конкуренты после вступления страны во Всемирную торговую организацию (ВТО). Об этом на заседании коллегиин Минсельхоза заявил министр сельского хозяйства РФ Николай Федоров. - -

Заявлением Федорова завершен, по сути, долгий этап заигрываний либералов с мелкосерийным производством (оно же – «малый бизнес» и «фермерство») на селе. Рухнула ещё одна идеологическая опора ельцинизма, обнажив всю ущербность возводимой конструкции государства. Уже в 1990 году либералы поставили вопрос о массовом переходе к фермерству. Земля, по их мнению, должна была быть только у семейного фермера. Это стало красутольным камнем и одновременно «священной коровой» аграрной политики «новой России».

SIKAILUN TEHOKKUUDESTA

Venäjän on välttämätöntä luoda ja kehittää teollisen sikatalouden tuotantolaitoksia, muuten [jo vuoteen 2020 mennessä] kotimaiset tuottajat voivat joutua abtaalle ulkomaisten kilpailijoiden edessä, sen jälkeen kun maa on liittynyt Maailman kauppajärjestö WTO:hon. Tästä kertoi Venäjän maatalousministeri Nikolaj Fjodorov maatalousministeriön johtokunnan kokouksessa. - -

Omalla tavallaan Fjodorovin ilmoitus päättää liberaalien maatalouden piensarjatutannon (puhe "pienyrittäjisistä" ja "maatalousyrittäjyydestä") kanssa pitkään jatkuneen flirttailun. Samalla kaatui vielä yksi pystyssä ollut Jeltsinismien ideologinen tukipylväs paljastaen koko hallituksen pystyttämän rakennelman kestättömyyden. [Jo vuonna 1990] liberaalit olivat nostaneet esiin kysymyksen joukkosiirtymisestä maatalousyrittäjyyteen. Heidän mielestään kaiken maan on kuuluttava vain perheitälisille. Tästä tuli "uuden Venäjän" maatalouspolitiikalle yhtä aikaa sekä kulmakivi että pyhä lehmä.

Tekstikatkelman toinen kappale alkaa toteamuksella siitä, että maidontuotanto on pitkään ollut keskeinen kysymys liberaaleille ja että ensimmäisessä kappaleessa mainittu maatalousministerin lausunto asettaa tälle tarinalle tietynlaisen pisteen. Esimerkin 154 sisältävä virke puolestaan siirtää huomion tarinan alkupisteeseen kertomalla, että kaikki alkoi vuonna 1990. Tässäkin tapauksessa kyseessä on siis ennemmin jakson aloittava konstruktio kuin alatoپیikkikonstruktio. Jakson aloittavan konstruktion sekä toisaalta johdantokonstruktion tavallisuus venäjän L9a-aineistossa näkyy seuraavista esimerkeistä:

- (155) В 1996 году Pfizer использовала антибиотик для лечения вспышки
 PREP 1996 vuosi-LOC Pfizer käyttää-PRET antibiootti-ACC PREP hoito-GEN epidemia-GEN
 менингита в нигерийской провинции Кано, после чего умерли 11
 aivokalvontulehdus-GEN PREP nigeria-GEN provinssi-GEN Kano, prep mikä-GEN kuolla-PRET 11
 детей и десятки других остались парализованными.
 lapset-GEN ja kymmenet muut-GEN jäädä-PRET halvaantuneet-INSTR
 '[Vuonna 1996] Pfizer käytti antibioottia aivokalvontulehdusepidemian hoitoon Kanon osavaltiossa Nigeriassa, minkä jälkeen 11 lasta kuoli ja kymmeniä muita jäi halvaantuneiksi.'
- (156) В 1993 году пекинские власти ввели запрет на запуск фейерверков и
 PREP 1993 vuosi-LOC pekingiläiset viranomaiset asettaa-PRET kiello PREP laukaisu-ACC ilotulitteet-GEN ja
 взрыв петард в черте города.
 räjäyttämisen-ACC paukkupommit-GEN PREP lieve-PREP kaupunki-GEN
 '[Vuonna 1993] Pekingin viranomaiset kielsivät ilotulitteiden laukaisun ja paukkupommien räjäyttelyn kaupungin liepeillä.'
- (157) В 1996 году вы зарегистрировали домен Auto.ru.
 PREP 1996 vuosi-LOC te rekisteröidä-PRET osoite-ACC Auto.ru
 '[Vuonna 1996] te rekisteröitte osoitteen Auto.ru.'

Esimerkki 155 on osa lyhyttä uutista, joka on otsikoitu “Сотрудников Pfizer арестуют” (‘Pfizerin työntekijöitä pidätetty’):

Суд Нигерии ищет троих обвиняемых по делу об испытании антибиотика на детях
 В понедельник суд Нигерии выдал ордер на арест троих сотрудников американского фармацевтического гиганта Pfizer Inc., которые проигнорировали присланные им повестки и не явились на заседание по делу о незаконных клинических испытаниях нового препарата. В 1996 году Pfizer использовала антибиотик для лечения вспышки менингита в нигерийской провинции Кано, после чего умерли 11 детей и десятки других остались парализованными. Власти Нигерии требуют, чтобы компания выплатила почти 10 млрд долл. компенсации. Специалисты Pfizer проходят по делу как обвиняемые.

Nigerian oikeus etsii kolmea antibioottien testaamisesta lapsilla syytettyä

[Maanantaina] Nigerian oikeus antoi pidätysmääräyksen kolmesta amerikkalaisen lääkejätti Pfizer Inc.:n työntekijästä, jotka eivät olleet noudattaneet heille lähetettyjä kutsuja tuomioistuimeen ja saapuneet istuntoon, joka koski uuden lääkeaineen laittomia klinisiä testejä. [Vuonna 1996] Pfizer käytti antibioottia aivokalvontulehdusepidemian hoitoon Kanon osavaltiossa Nigeriassa, minkä jälkeen 11 lasta kuoli ja kymmeniä muita jäi halvaantuneiksi. Nigerian viranomaiset vaativat yhtiötä maksamaan lähes 10 mrd dollaria korvauksia. Pfizerin työntekijät ovat jutussa syytettynä.

Esimerkissä 155 on laajemman kontekstin perusteella itse asiassa kaksi mielenkiintoista lausetta, sillä koko teksti alkaa viikonpäivään viittaavalla lokalisoivalla ajanilmauksella, joka on tulkittavissa osaksi johdantokonstruktiota. Varsinainen esimerkissä 155 esitetty virke edustaa esimerkkien 153 ja 154 tavoin jakson aloittavaa konstruktiota, sillä Pfizer toimijana on jo esitelty lukijalle ja tekstin toisella ajanilmauksella esitellään se tapahtuma, joka alun perin johti tekstissä mainittuun oikeuskäsittelyyn.

Myös esimerkki 156 kuvaa jossain määrin samanlaista tilannetta. Tällä kertaa kyseessä on kiinalaisten uuden vuoden vietosta kertova uutinen:

Дома и улицы во всех городах и поселениях Китая украшены самодельными бумажными фонариками: считается, что они открывают человеку путь в Новый год. А начинать празднование принято с запуска фейерверков, которые, по преданию, должны отпугивать злых духов. Хотя в этом году продажу петард в Поднебесной сильно ограничили по соображениям безопасности, тем более, что в китайской столице уже почти месяц стоит густой смог.

В 1993 году пекинские власти ввели запрет на запуск фейерверков и взрыв петард в черте города, аргументировав это тем, что они наносят существенный вред окружающей среде и служат причиной многочисленных пожаров. Запрет был отменен в 2006 году под давлением общественного мнения.

Kaikkien Kiinan kaupunkien ja kylien talot ja kadut on koristeltu kotitekoisin paperilyhdyin: niiden uskotaan avaavan ihmiselle tien uuteen vuoteen. Uuden vuoden juhliminen on tapana aloittaa ampumalla ilotulitteita, jotka uskomuksen mukaan karkottavat pahoja henkiä. Tänä vuonna paukkupommien myyntiä on kuitenkin turvallisuussyistä rajoitettu voimakkaasti, etenkin kun pääkaupungissa on jo lähes kuukauden seissyt sankka savusumu. [Vuonna 1993] Pekingin viranomaiset kielsivät ilotulitteiden laukaisun ja paukkupommien räjäyttelyn kaupungin liepeillä argumentoiden tätä sillä, että niistä on merkittävää haittaa ympäristöllä ja ne aiheuttavat paljon tulipaloja. Kielto peruttiin vuonna 2006 yleisen mielipiteen painostuksesta.

Esimerkin 156 *в 1993 году* tuo jo tutuksi käyneeseen tyyliin lukijan tietoon jonkin tapahtuman, joka toimii lähtöpisteenä kappaleen varsinaiselle diskurssitopiikille. Diskurssitopiikki sinänsä käsitellään koko lailla narratiiviseen tyyliin aloittamalla kappaleessa käsiteltävän ilotulitekiellon syntyyn johtaneesta tapahtumasta ja lopettamalla kiellon päättäneeseen tapahtumaan. Tämä on kuitenkin lähtökohtaisesti hyvin erilaista aikajanan hyödynämistä tekstin rakentamisessa kuin mitä alatopiikkitapauksissa, joissa kirjoittajan ote voi olla hyvinkin analyyttinen ja ei–narratiivinen, eikä välttämättä edes etene kronologisesti.

Tarkastelen vielä esimerkkiä 157 laajemmassa yhteydessään. Kyseessä on yksi haastattelijan esittämistä kysymyksistä tekstissä, joka kertoo Auto.ru-verkkopalvelun omistajasta:

Поговорим об истории создания Auto.ru. В 1996 году вы зарегистрировали домен Auto.ru. Насколько было тяжело первое время? Я понимаю, что вы работали первые 2 года, если не больше, совсем один.

Pubutaan Auto.ru:n perustamisesta. [Vuonna 1996] te rekisteröitte osoitteen Auto.ru. Kuinka raskaita alkuajat olivat? Ymmärtääkseni te työskentelitte ensimmäiset 2 vuotta, tai kauemminkin, aivan yksin.

Esimerkin 157 konteksti on hyvin samanlainen kuin toisessa edellä käsitellyssä haastatteluesimerkissä 131:¹¹¹ myös tässä haastattelija rakentaa kysymyksensä esittelemällä jonkin tapahtuman haastateltavan menneisyydestä. Tässä esimerkissä erityistä on se, että ajanilmauksen sisältävää virkettä edeltää metatekstuaalinen *Поговорим об истории создания Auto.ru*. Kuten suurimmassa osassa edellä esitettyjä venäjänkielisiä esimerkkejä, tässäkin kokonainen kronologisesti etenevä tarina aloitetaan lauseenalkuisella ajanilmauksella, joka tässä tapauksessa on tulkittavissa jakson aloittavan konstruktion sijaan ennemmin johdantokonstruktioksi.¹¹²

Yleisesti ottaen L9a-ryhmän tarkastelu paljastaa seuraavan suomen ja venäjän välisen strategiatason eron: suomessa on tyypillisempää lähteä liikkeelle ensimmäisessä virkkeessä tarinan päähenkilöstä tai muusta keskeisestä referentistä ja mahdollisesti vasta seuraavassa virkkeessä siirtyä ajallisten alatiipien avulla kertomaan jonkin ilmiön tai henkilön eri vaiheista; venäjässä kirjoittaja tai puhuja asettaa usein ensin ajallisen näytämön, ja tälle valmiille näyttämölle sitten marssitetaan tarinan hahmot ja kohteet. Tätä suomen ja venäjän välillä havaittavaa eroa kuvaa hyvin edellä esitetyn esimerkin 149 laajemman kontekstin aloittava virke *YVA-lain tullessa voimaan 1994 perustettiin myös YVA ry, ja sen ensimmäisiä ponnistuksia oli YVA-päivien järjestäminen 1995..* Virkkeen aloittavassa lauseessa kirjoittaja lähtee liikkeelle esittelemällä ensin YVA-lain käsitteen ja kertomalla vasta sitten lain voimaantulovuoden. Myös virkkeen jälkimmäinen lause lähtee YVA-päivien käsitteen esittelemisestä, ja vuosiluku on ennemmin ylimääräinen liite kuin käsitteen esittämiseen käytettävä ponnahduslauta.

Edellisessä alaluvussa käsiteltyjen L3-ilmausten osalta suomen S1-sijainti havaittiin niin harvinaiseksi, ettei oletuksia suomen ja venäjän välisen erojen syistä ollut tarvetta arvioida erikseen satunnaisotannalla. Huomattavasti laajemman L9a-aineiston osalta tilanne on toinen, ja koska tässä esitettyjen konstruktioiden selitysvoimaa ei ole pystytty arvioimaan varsinaisin kvantitatiivisin keinoin, on satunnaisotannan analysoiminen mielekästä. Analyysin tulokset on esitetty taulukossa 61:

¹¹¹Владимир Александрович, недавно вы уволили начальника-- (s. 211)

¹¹²Toinen mahdollinen tulkinta esimerkin 157 lauseenalkuiselle ajanilmaukselle olisi osiossa 8.2.2.3 tarkemmin käsiteltävä fokaalinen S1-konstruktio. Tässä tapauksessa Auto.ru-domainin rekisteröiminen katsottaisiin diskurssistatukseltaan aktiiviseksi propositioksi, josta vain tähdennetään uutena informaationa, että rekisteröiminen tapahtui vuonna 1996. Lähdän tässä kohtaa kuitenkin siitä tulkinnasta, että lauseen funktiona on aloittaa varsinainen Auto.ru-osoitteen tarina eikä ainoastaan määritellä domainin rekisteröimistapahtuman ajankohtaa.

Taulukko 61: L9a-ryhmän konstruktioittain luokiteltu satunnaisotanta

Konstruktio	n / suomi	n / venäjä	Yht.
alatopiikkikonstruktio	16	23	39
jakson aloittava konstruktio	4	12	16
ei luokiteltavissa	6	3	9
johdantokonstruktio	2	6	8
määrää painottava konstruktio	7	0	7
anaforinen konstruktio	4	2	6
äkkiä-konstruktio	5	0	5
kontrastiivinen konstruktio	4	1	5
affektiivinen konstruktio	2	2	4
adverbinen konstruktio	0	1	1
Yht.	50	50	100

Taulukko 61 korostaa sitä edeltävässä analyysissä vähälle huomiolle jäänyttä mutta luvussa 7.2.1.3 lähemmin tarkasteltua tendenssiä, että suomessa vuosi-sanaan liittyvä ajanilmaus tuntuu erityisen usein linkittyvän määrää painottavaan konstruktion (ks. matriisi 16). Muutoin taulukko tukee melko pitkälle niitä oletuksia, joita tässä osiossa on tehty, joskin on kiinnitettävä huomiota siihen, että alatopiikkikonstruktio on hyvin olennaisessa asemassa myös venäjänkielisessä satunnaisotannan osassa. Toisaalta satunnaisaineistoon osui myös muutamia suomenkielisiä jakson aloittavia tapauksia, muun muassa seuraava esimerkki:

- (158) On kiinnostavaa, että vuonna 1996 suurempi määrä Kalifornian äänestäjiä äänesti lääkekannabiksen kuin Bill Clintonin puolesta.

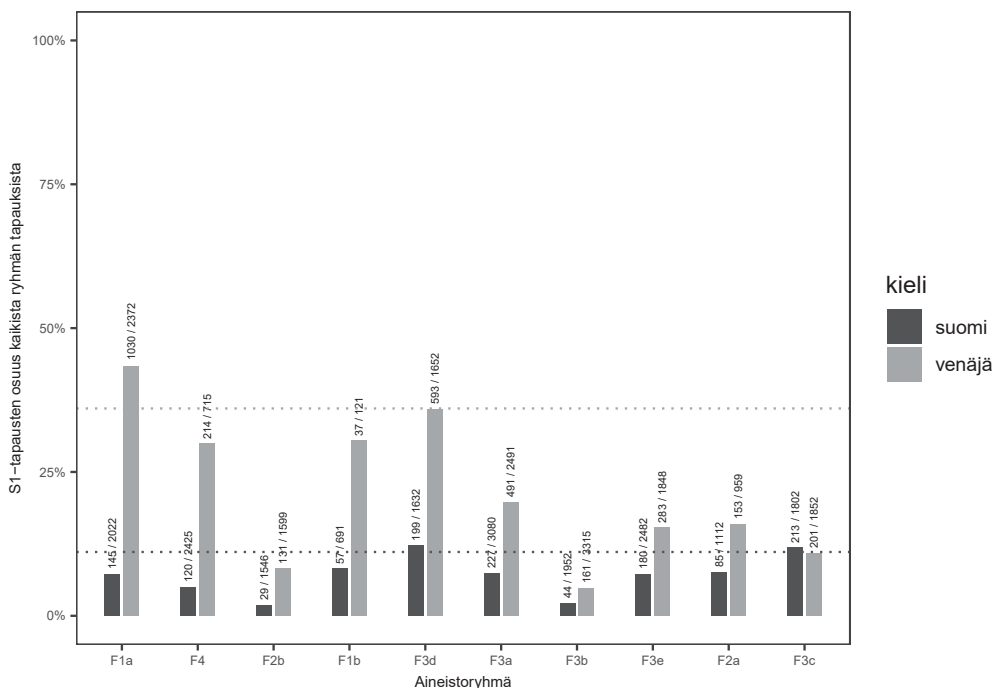
Yhtä lukuun ottamatta kaikki suomenkielisen aineistonosan jakson aloittaviksi konstruktioksi tulkitut tapaukset ovat esimerkin 158 tavoin osa *että*-konjunktiolla alkavaa sivulausetta.

7.2.2.4 F-funktio

Samoin kuin positionaalisuudella, deiktisillä adverbeilla ja simultaanisuudella, myös F-funktiolla on suomessa venäjään verrattuna negatiivinen S1-vaikutus. Kuvion 21 perusteella vaikutusta voidaan pitää jonkin verran voimakkaampana kuin simultaanisen funktion kohdalla, joskin tähän arvioon liittyy myös epävarmuutta.

Kuten edellä, tarkastelen F-funktion negatiivista vaikutusta suhteuttamalla aineistoryhmittäisen S1-osuuden koko kielikohtaisten aineistojen S1-osuuksiin. Tarkastelun lähtökohtana on kuvio 28.

Kuvio 28: Erot F-funktiota edustavien aineistoryhmien S1-osuuksissa

F-funktiota edustavat aineistoryhmät erottaa edellä tarkastelluista tapauksista (vrt. kuvat 25 – 27) se, että tällä kertaa myös venäjänkieliset aineistoryhmät sisältävät suurimaksi osaksi koko aineiston S1-osuutta vähemmän alkusijaintitapauksia. Suhteessa suurimmat erot suomen ja venäjän välillä havaitaan aineistoryhmissä F4 (*ajoitain/времями*, ks. osio 5.2.3.4), F1a (esim. *joka maanantai*, ks. 5.2.3.1), F2b (esim. *kahdesti*, ks. 5.2.3.2), F1b (esim. *maanantaisin*, ks. 5.2.3.1) ja F3d (*joskus/uhozda*, ks. 5.2.3.3). F2b-ryhmässä S1-sijainti on kuitenkin melko harvinainen sekä suomessa että venäjässä, joten hedelmällisimmiltä tutkimuskohteilta kieltenvälisten erojen kannalta vaikuttavat ryhmät F4, F1a–b sekä F3d. Näitä tarkastellaan lähemmin seuraavissa alaluvuissa. Mielenkiintoista kyllä, ryhmässä F3c (*harvoin/pedko*, ks. 5.2.3.3) suomen ja venäjän S1-osuudet ovat käytännössä identtiset.

7.2.2.4 Aineistoryhmä F1a (joka vuosi)

F1a-ryhmä kattaa suomessa kaikkiaan 2022 tapausta, joista 145 sijoittuu lauseen alkuun; venäjässä koko F1a-aineiston koko on 2 372 ja S1-tapausten määrä 1 030. Kuten kuvios-
ta 28 nähdään, venäjän S1-osuus on yli 40 %, mutta suomessa vain noin 5%. Jos tutki-
taan tarkemmin, minkälaisia tapauksia suomen S1-lauseiden joukkoon mahtuu, havai-
taan monia aiemmista analysoiduista ryhmistä tuttuja konstruktioita. Vertaa esimerkiksi
jatkuvan resultatiivisen ekstension yhteydessä osiossa 7.2.1.3 käsiteltyä määrää painot-
tavia tapauksia virkkeisiin 159 ja 160:

(159) Joka vuosi kymmenet tuhannet ihmiset maksavat viimeiset säästönsä paetakseen ar-
keaan ja tehdäkseen vaarallisen merimatkan Afrikan pohjoisrannikolta Italian Lampe-
dusan saarelle paremman tulevaisuuden toivossa. (Araneum Finnicum: pelastakaalap-
set.fi)

(160) Joka vuosi sairaala ottaa harjoitteluohjelmaansa 20 uutta oppilasta, joista kahdeksan,
kuusi nuorta naista ja kaksi miestä sijoitetaan asumaan samaan asuntolaan ylihoitaja
Liz McCarrenin kanssa. (Fipress: Länsi-Savo)

Jos mitataan määrän ilmaisemisen tavallisuutta luvussa 7.2.1.3 esitetyllä menetelmällä,
havaitaan, että suomen F1a-ryhmän S1-tapauksista 11,03 % sisältää esimerkkien 159 ja
160 tapaan ajanilmauksen jälkeisen numeraalin (vrt. myös taulukko 57 edellä). Esimerk-
kien 159 ja 160 kaltaiset määrää painottavat tapaukset muodostavat siis oletettavasti
tärkeän osan suomen S1-asemaan sijoittuvista F1a-lauseista.

Tässä esitetyt kaksi määrää painottavaa esimerkkiä eroavat toisistaan siltä osin,
että niistä ensimmäiseen liittyy myös melko ilmeistä affektiivisuutta. Esimerkissä 159
affektin diskurssifunktion voi nähdä lankeavan ilmaukselle *kymmenet tuhannet ihmiset*.
Kuten osiossa 7.2.1.3 esitettiin, nämä tapaukset eroavat varsinaista affektiivista ajan-
ilmauskonstruktiota edustavista lauseista, joissa affektin funktio liittyy ajanilmaukseen
itseensä, tarkemmin sanottuna ajanilmauksen ja sitä seuraavan proposition väliseen
suhteeseen.^[^itsm2sel] Useimmiten affektiiviset konstruktiot esittävät tämän suhteen
jollain tapaa yllättävänä tai odottamattomana, niin kuin vaikkapa osiossa 7.1.1 käsitel-
lyssä esimerkissä 52¹¹³. Suomen F1a-aineisto näyttäisi sisältävän melko runsaasti myös
tämäntyyppisiä rakenteita, muun muassa seuraavat:

(161) Melkein joka päivä joku on hakenut tätä museota kylällä. (Araneum Finnicum: museo-
paivakirja.20six.fr)

---

¹¹³Всего за несколько дней дорожники отремонтировали центральную улицу города (s. 211)

(162) Joka päivä me teemme syntiä, ja siksi joka päivä me tarvitsemme armoa. (Araneum Finnicum: rukoilevaisuus.com)

(163) Joka päivä mä löydän mun kropasta kohtia, joista en tykkää. (Araneum Finnicum: justdoitviviana.blogspot.com)

Esimerkkien 163–161 leimallisena piirteenä on niissä välitettävien tapahtumien toistumisfrekvenssin korostaminen. Virkkeessä 161 aiheena olevaa museota on etsitty niin usein, että lukijan voi odottaa hämmästyvän kuullessaan hakujen tavallisuudesta. Samoin esimerkeissä 162 ja 163 kirjoittaja olettaa kuulijan käsityksen synnin tekemisen ja epämiellyttävien kohtien löytämisen taajuudesta olevan jotain paljon harvempaa kuin ”joka päivä”. Erityisen selvästi ajatus epätavallisen korkeasta taajuudesta tulee esille esimerkiksi 164: on helppo tulkita, ettei lasten pelastaminen varmalta kuolemalta ole tapahtuma, jonka olettaisi toistuvan niinkin tiheästi kuin joka päivä.

(164) Joka päivä hän pelasti pieniä lapsia varmalta kuolemalta. (Araneum Finnicum: pudon-neitaomenoita.blogspot.fi)

Yksi suomen ja venäjän F1a-aineistoja erottavista piirteistä on, että suomessa on huomattavasti vähemmän tapauksia, joissa lauseen verbi olisi ensimmäisessä persoonassa. Tämä käy ilmi taulukosta 62:

Taulukko 62: Ensimmäistä persoonaa edustavien tapausten määrät suomen ja venäjän F1a-aineistoissa (alkusijainti).

Kieli	Kpl	Pros
suomi	12	9,30 %
venäjä	288	29,09 %

Kieltenvälistä eroa voidaan selittää sillä, että suomesta vaikuttaisivat kokonaan puuttuvan seuraavanlaiset omasta yrityksestä tai järjestöstä kertovat esittelytekstien osat:

(165) Каждый месяц мы проводим благотворительный день. (Araneum
Joka-ACC kuukausi-ACC me viettää-PRES-1pPL hyväntekeväisyys-ACC päivä-ACC.
Russicum: organicshopaz.ru)

’[Joka kuukausi] me järjestämme hyväntekeväisyyspäivän.’

(166) Каждый день мы помогаем различным компаниям разрешать задачи в
Joka-ACC kuukausi-ACC me auttaa-PRES-1pPL erilaiset-DAT yritykset-DAT ratkaista tehtävät-ACC PREP
различных областях: экспертизы, оценки, и сопутствующие им. (Araneum
erilaiset-PREP alueet-PREP tutkimukset arviot ja seurata-PTCP ne-DAT
Russicum: neko-business.ru)

’[Joka kuukausi] me autamme eri yrityksiä ratkaisemaan tehtäviä eri aueilla: tutkimuksissa, arvioissa ja muissa vastaavissa.’

- (167) Каждый месяц мы проводим мероприятие и, как правило, не одно.
 Joka-ACC kuukausi-ACC me järjestää-PRES-1pPL tapahtuma-ACC ja kuin sääntö ei yksi-ACC
 (Araneum Russicum: itrend.ru)

’[Joka kuukausi] me järjestämme tapahtuman ja yleensä useampia.’

- (168) Каждую неделю мы осуществляем бесплатную рассылку на тему
 Joka-ACC kuukausi-ACC me toteuttaa-PRES-1pPL ilmainen-ACC uutiskirje-ACC PREP aihe-ACC
 интернет-маркетинга, разработки и продвижения сайтов. (Araneum Russicum:
 internet-markkinointi-GEN kehittäminen-GEN ja edistäminen-GEN sivut-GEN
 seogigant.ru)

’[Joka kuukausi] me toteutamme ilmaisen uutiskirjeen internetmarkkinoinnista, sivustojen kehittämisestä ja edistämisestä.’

Esimerkit 165 – 168 eroavat monista edellä esitetystä suomenkielisistä tapauksista siinä, etteivät ne erityisesti korosta kuvaamiensa tapahtumien esiintymistiheyden yllättävyyttä. Esimerkiksi virke 165 voidaan laajemman kontekstin perusteella analysoida ennemmin alatiipiksi- kuin affektiiviseksi konstruktioksi:

Organic Shop - это модная сеть органических магазинов, которым доверяют.

В Organic Shop собрано более 80 брендов и 2500 наименований натуральной косметики -
 - Поэтому в Organic Shop вы найдете только самые лучшие средства, наполненные силой самой природы.

Каждый месяц мы проводим благотворительный день. Совершая покупку в этот день, вы помогаете детским домам, домам малютки и детям, оставшимся в сложной жизненной ситуации.

Organic Shop – это территория, объединяющая единомышленников, которые выбирают для себя лучшее и пользуются только органической и натуральной косметикой, зная все ее преимущества.

Organic Shop – muodikas ekokauppojen ketju, johon luotetaan

Organic Shopissa on esillä yli 80 brändiä ja 2500 luonnonkosmetiikan tuotetta. - - Tämän vuoksi Organic Shopista löytää vain kaikkein parhaimpia tarvikkeita, täynnä luonnon omaa voimaa.

[Joka kuukausi] me järjestämme hyväntekeväisyyspäivän. Kun teet tuona päivänä ostoksia, tuet samalla lastenkoteja ja muita vaikeaan elämäntilanteeseen joutuneita pienokaisia auttavia tahoja.

Organic Shop on tila, joka yhdistää samanhenkisiä, niitä, jotka valitsevat itselleen parasta ja käyttävät vain ekologista ja luonnonmukaista kosmetiikkaa ja tuntevat sen edut.

Esimerkissä 165 koko tekstin (ja tekstin taustalla olevan sivuston) diskurssitopiikkina on *Organic Shop* -yritys, josta kirjoittaja luettelee listamaisesti erilaisia tietoja – muun muassa sen, että yritys järjestää joka kuukausi hyväntekeväisyyspäivän. Erona moniin aiemmin käsiteltyihin alatiipkitapauksiin on se, ettei tekstiä ole segmentoitu lähtökohtaisesti ajallisin perustein, vaan esimerkin 165 ajanilmaus on vain yksi diskurssitopiikkia pilkkoava lohko muiden joukossa. Kuten todettu, suomenkielisessä aineistossa ei esimerkin

165 kaltaisia ensimmäisen persoonan tapauksia havaita. Jossain määrin samantyyppinen on kuitenkin seuraava Stockman-tavaratalosta kertova katkelma, joka ensi silmäyksellä näyttää sekin jonkinasteiselta yritysesityltä.

- (169) Joka vuosi tavaratalo täyttää kaupungin keskustan sekä pysyvillä että kävelevillä mainoksilla. (Araneum Finnicum: sitvasfi.wordpress.com)

Esimerkin laajempi konteksti on seuraavanlainen:

Stockmannin Hullut Päivät ovat taas täällä. Keltaisten kassien armeija on saapumassa Helsingin kaduille. Joka vuosi tavaratalo täyttää kaupungin keskustan sekä pysyvillä että kävelevillä mainoksilla. Hullut päivät tarjoaa mahdollisuuden kuluttaa tavoilla, joita ei normaalisti tulla ajatelleeksi.

Laajempi konteksti osoittaa esimerkin 169 olevan peräisin *Sitoutumattoman vasemmiston* verkkosivuilta, joiden alaotsikkona on *Punkkua porvarin pöytäliinalla jo vuodesta 1983*. Kirjoittajan lähtökohtana voikin hyvin pitää kulutusyhteiskunnan kritisoinnista, ja Hulluja päiviä käsitellään itse asiassa kaikkea muuta kuin neutraalissa valossa. Tässä mielessä esimerkin lauseenalkuinen *Joka vuosi* ei ole tyyliltään samanlainen alatopiikki kuin esimerkin 165 ajanilmaus, vaan lähempänä affektiivista konstruktioita. Ajanilmauksen ja lauseessa ilmaistavan proposition suhdetta ei kuitenkaan voi kuvailla sen paremmin määrää painottavaksi kuin yllättävyyttä korostavaksikaan. Yllättävyyttä paremmin esimerkin 169 affektiivisuutta voisi luonnehtia poikkeuksettomuuden käsitteellä: kirjoittaja ilmaisee turhautumistaan siihen, että halusipa sitä tai ei, hullut päivät toistuvat tasaisin väliajoin. Vastaavat poikkeuksettomuutta korostavat affektiiviset tapaukset voitaisiin ilmaista vielä korostetummin lisäämällä itse aikaa ilmaisevaan konstruktion *päivä*-sanana määreeksi adjektiivi *ikinen* tai jokin genetiivimuotoinen kirosana.

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että tässä tarkastelluilla suomen F1a-tapauksilla affektiivisen konstruktion eri muodot ovat koko lailla hallitsevassa asemassa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö alkusijainnilla olisi vastaavaa vaikutusta myös venäjässä. Affektiivisen konstruktion yllättävyyteen perustuvaksi variantiksi on nähdäkseni tulkittavissa muun muassa seuraava tapaus:

- (170) И каждый день мы нарушаем неписанные законы: приходим в слишком
Ja joka-ACC päivä-ACC me rikkoa-PRES-1pPI kirjoittamattomat-ACC lait-ACC tulla-PRES-1pPI PREP liian
фривольном декольте, приглашаем на кофе секретаршу старшего босса
avonainen-PREP kaula-aukko-PREP kutsua-PRES-1pPI PREP kahvi-ACC sihteeri-ACC ylempi-GEN pomo-GEN
или распечатываем новый роман Акунина на принтере компании. (RuPress:
tai tulostaa-PRES-1pPI uusi-ACC romaani-ACC Akunin-GEN PREP tulostin-PREP firma-GEN
Советский спорт)

’Ja joka päivä me rikomme kirjoittamattomia sääntöjä: tulemme liian avonaisessa kaula-aukossa, kutsumme pomon sihteerin kahville tai tulostamme Akuninin uuden romaanin työpaikan printerillä.’

Lisäksi on todettava, että vaikka numeraalin sisältäviä esimerkkejä on selvästi vähemmän kuin suomen F1a-aineistossa (3,88 %), esiintyy määrää painottavia konstruktioita yhtä kaikki myös venäjässä:

- (171) КАЖДЫЙ ГОД БОЛЕЕ ЧЕМ 1000 ЧЕЛОВЕК НАХОДЯТ РАБОТУ С ПОМОЩЬЮ
 Joka-ACC vuosi-ACC enemmän kuin 1000 henkilö löytää-PRES-1pPI työ-ACC PREP apu-INSTR
 нашего кадрового холдинга (Araneum Russicum: volgograd.superjob.ru)
 meidän-GEN työvoima-GEN yhtiö-GEN
 ’Joka vuosi yli 1000 henkilöä löytää työm meidän työnvälitysyriityksemme kautta.’
- (172) КАЖДЫЙ ГОД БОЛЕЕ 70 ТЫСЯЧ ДЕТЕЙ ИЗ ТАКИХ СЕМЕЙ ПОЛУЧАЮТ ЗА
 Joka-ACC vuosi-ACC enemmän 70-GEN tuhat-GEN lapset-GEN PREP sellaiset-GEN perheet-GEN saada-PRES-1pPI PREP
 счет казны продукты, одежду и обувь, посещают культурные
 lasku-ACC kassa-GEN ruoka-GEN vaatteet-ACC ja jalkineet-ACC käydä-PRES-1pPI kulttuuri-ACC
 мероприятия. (RuPress: Труд-7)
 tapahtumat-ACC
 ’[Joka vuosi] yli 70 tuhatta sellaisesta perheestä tulevaa lasta saa määrärahoista ruokaa, vaatteita ja kenkiä, pääsee käymään tapahtumissa.’

Edellä käsiteltyjen affektiivisten ja alatoiikkitapausten ohella F1a-aineistosta on nostettava esiin vielä kahdentyyppisiä lauseita. Ensinnäkin aineistossa havaitaan esimerkkien 173 ja 174 kaltaisia topikaalisen konstruktion (ks. matriisi 11) edustajia:

- (173) Форум на берегу Байкала проходит уже в третий раз, и каждый год
 Foorumi PREP ranta-LOC Baikal-GEN tapahtua-PRES-1p jo PREP kolmas-ACC kerta-ACC ja joka-ACC vuosi-ACC
 депутат находит время в своем плотном графике, чтобы пообщаться с
 edustaja löytää-PRES-1p aika-ACC PREP POSS-PREP tiivis-PREP aikataulu-PREP jotta keskustella PREP
 молодыми инженерами. (Araneum Russicum: sergeyten.ru)
 nuoret-INSTR insinöörit-INSTR
 ’Foorumi järjestetään Baikalin rannalla jo kolmatta kertaa, ja [joka vuosi] edustaja löytää tiiviistä aikataulustaan aikaa keskustella nuorten insinöörien kanssa.’
- (174) Joka vuosi viestimme on poikunut vilkkaan keskustelun myös mediassa elintarvikkeiden tuoreudesta, jäljitettävyydestä ja laadusta”, haastaa Kärkkäinen. (Araneum Finnicum: sisa-savo.fi)

Esimerkeissä 173 ja 174 vuosiin suhtaudutaan samalla tavalla topiikkeina kuin vaikkapa *siihen aikaan* esimerkissä 66¹¹⁴ osiossa 7.2.1.1. Venäjänkielisessä esimerkissä tämä topiikki ikään kuin alustetaan yhdyslauseen ensimmäisessä lauseessa, jossa kerrotaan, että foorumi on järjestetty kolme kertaa; jälkimmäisessä lauseessa kustakin järjestämiskerrasta

¹¹⁴ *Siihen aikaan pakit yleensä asettelivat kiekkoa* -- (s. 170)

kerrotaan jokin (yksi ja sama) väite. Suomenkielisessä tapauksessa topiikin alustaminen tapahtuu hivenen aiemmin, kuten laajemmasta kontekstista käy ilmi:

Marja-, karja- ja Järvi-Suomen keskeltä polkaistava Lähiruokaviesti ajellaan tänä vuonna elokuun lopussa, ma-pe 23.8.–27.8.2010. Jo neljännen kerran järjestettävä polkupyöräviesti päättyy tasavallan presidentin linnaan - -

- - Joka vuosi viestimme on poikunut vilkkaan keskustelun myös mediassa elintarvikkeiden tuoreudesta, jäljitettävyydestä ja laadusta”, haastaa Kärkkäinen:

Toiseksi, venäjänkielinen aineisto sisältää totuttuun tapaan myös eräitä johdantokonstruktioksi analysoitavia lauseita, kuten esimerkin 175:

- (175) Каждый день люди пользуются канализацией для бытовых нужд. (Araneum
joka-ACC päivä-ACC ihmiset käyttää-PRES-1pPI viemärointi-INSTR PREP koti-GEN tarpeet-GEN
Russicum: vse-o-trubah.ru)

’[Joka päivä] ihmiset käyttävät viemäreitä kodin tarpeisiin.’

Esimerkin 175 laajempi konteksti osoittaa, että kyseessä on johtantokonstruktioille tyyppisesti koko tekstin ensimmäinen virke.

Современное оборудование для прочистки труб

Каждый день люди пользуются канализацией для бытовых нужд. Со временем может наступить момент, когда накопившийся на стенках мусор полностью перекроет канализационную магистраль. Помочь в таком случае сможет специальная машина для прочистки труб. Эта проблема достаточно актуальна и для промышленных предприятий. Эффективно устранить возникающие неприятности сможет правильный выбор оборудования.

Nykyaikaiset välineet putkien puhdistukseen

[Joka päivä] ihmiset käyttävät viemäreitä kodin tarpeisiin. Ajan myötä voi vastaan tulla hetki, jolloin seinämiin kerääntynyt lika tukkii viemäriin kulkevan valtaväylän kokonaan. Sellaisessa tilanteessa voi erityisesti putkien puhdistamiseen tarkoitetusta laitteesta olla apua. Ongelma koskee myös teollisuusyrityksiä. Oikeat välineet auttavat pääsemään näistä harmeista eroon tehokkaasti.

Venäjänkielisessä F1a-aineistossa on ylipäätään tavallista, että lauseen subjektina on geneerisesti kaikkiin ihmisiin viittaava *люди*. Kaiken kaikkiaan tällaisia tapauksia on 15 kappaletta, esimerkin 175 lisäksi muun muassa seuraavat:

- (176) Буквально каждый день люди употребляют в пищу различные приправы
kirjaimellisesti joka-ACC päivä-ACC ihmiset käyttää-PRES-1pPI PREP ravinto-ACC erilaiset-ACC mausteet-ACC
и специи. (Araneum Russicum: kylesh.ru)
ja mausteet-ACC.
’[Ihan joka päivä] ihmiset käyttävät ruoassaan erilaisia mausteita.’

- (177) Каждый день люди пишут о разных компаниях, распространяя
 Joka-ACC päivä-ACC ihmiset kirjoittaa-PRES-1pPI PREP erilaiset-PREP yritykset-PREP levittää-GER
 молву. (Araneum Russicum: creditcoop.ru)
 huhu-ACC.
 '[Joka päivä] ihmiset kirjoittavat eri yrityksistä levittäen huhuja.'
- (178) Каждый день на протяжении всей жизни человек использует воду в
 Joka-ACC päivä-ACC PREP kuluminen-PREP koko-GEN elämä-GEN ihminen käyttää-PRES-1p vesi-ACC PREP
 различных целях. (Araneum Russicum: vedeniehoziaystva.ru)
 erilaiset-PREP tarkoitukset-PREP
 '[Joka päivä] [koko elämänsä ajan] ihminen käyttää vettä eri tarkoituksiin.'

Suomessa vastaavia tapauksia ei löydy, ja periaatteessa merkitykseltään geneerisetkin S1-tapaukset, kuten esimerkki 162 edellä, saavat usein affektiivisen tulkinnan.

Tiivistäen F1a-aineistosta voidaan todeta, että siihen kuuluvat ajanilmaukset esiintyvät monissa jo aiemmin käsitellyissä konstruktioissa. Havainnot esimerkiksi johdantokonstruktion tyypillisyydestä venäjälle ja määrää painottavien tapausten yleisyydestä suomessa sopivat yhteen edellä tehtyjen päätelmien kanssa. F1a-aineiston erityispiirteenä voidaan nähdä venäjässä melko tavalliset yrityksiä esittelevät alatopiikkitapaukset sekä toisaalta jo mainittu yllättävyyteen ja poikkeuksettomuuteen perustuvien affektiivisten konstruktioiden hallitsevuus suomessa.

Koska suomen F1a-ryhmän suppea S1-aineisto pystyttiin tässä osiossa tarkastelemaan lähes tapaus tapaukselta ja myös kvantitatiivisia menetelmiä hyödyntäen, en suorita suomenkielisille F1a-tapauksille erillistä satunnaisotannan analyysia. Venäjänkielinen S1-asemaan sijoittuva F1a-aineisto on sen sijaan huomattavan laaja, niin että sitä koskevia oletuksia on syytä tarkastella lähemmin. Taulukko 63 esittää 50 venäjänkielistä F1a-tapausta kattaneen satunnaisotannan luokittelun konstruktioittain:

Taulukko 63: Konstruktioittain luokiteltu satunnaisotanta venäjän F1a-ryhmää edustavista S1-tapauksista

Konstruktio	n / venäjä
alatopiikkikonstruktio	18
jakson aloittava konstruktio	10
affektiivinen konstruktio	7
johdantokonstruktio	6
adverbinen konstruktio	2
ei luokiteltavissa	2
määrää painottava konstruktio	2
fokaalinen konstruktio	1
ilmoituksen aloittava konstruktio	1
topikaalinen konstruktio	1
Yht.	50

Kuten taulukosta nähdään, alatopiikkikonstruktio osoittautui myös satunnaisotanan perusteella frekventiksi. Paitsi edellä käsitellyt ensimmäisen persoonan yrityskuvaukset, satunnaisotanta sisälsi myös monia kolmannen persoonan tekstikatkelmia. Yksi esimerkki näistä on seuraava virke, jonka laajempi konteksti on annettu suoraan varsinaisen esimerkin alapuolella.

- (179) Для туристов из России каждый год туроператоры организуют чартерные программы, благодаря чему на рынке появляются самые разнообразные варианты туров на Корфу со сравнительно недорогой чартерной перевозкой. (Araneum Russicum: tour-consultant.ru)
- PREP turistit-GEN PREP Venäjä-GEN joka-ACC vuosi-ACC matkatoimistot järjestää-PRES-3pPI tilaus-ACC
ohjelmat-ACC ansiosta joka-DAT PREP markkinat-PREP ilmestyä-PRES-1pPI kaikenlaiset erilaiset
vaihtoehdot matkat-GEN PREP Korfu PREP suhteellisen halpa-INSTR tilaus-INSTR
kuljetus-INSTR
- ”Venäläisille turisteille [joka vuosi] matkatoimistot järjestävät räätälöityjä ohjelmia, joiden ansiosta markkinoille tulee mitä erilaisempia matkavaihtoehtoja Korfulle suhteellisen halvoin atkakuluiin.

Korfu имеет связь воздушным сообщением со многими городами Европы. Каждый день на остров отправляются рейсы из Афин и два раза в неделю из Салоник. На остров Вы сможете добраться и морем: есть регулярная паромная связь с портами Пирей, Патра, Игуменица. Для туристов из России каждый год туроператоры организуют чартерные программы, благодаря чему на рынке появляются самые разнообразные варианты туров на Корфу со сравнительно недорогой чартерной перевозкой. С каждым годом туры на Корфу становятся все более популярными среди российских туристов из-за недлительного перелета, невысоких цен и множества комфортабельных отелей с развитой инфраструктурой.

Korfuun on ilmaitse yhteys monista Euroopan kaupungeista. [Joka päivä] saarelle on matkoja Ateenasta ja [kaksi kertaa viikossa] Thessalonikista. Saarelle pääsee myös meritse: Pireuksen, Partan ja Igoumenitsan satamiin on säännöllinen lauttayhteys. Venäläisille turisteille [joka vuosi] matkatoimistot järjestävät räätälöityjä ohjelmia, joiden ansiosta markkinoille tulee mitä erilaisempia matkavaihtoehtoja Korfulle suhteellisen halvoin matkakuluiin. [Joka vuosi] Korfun-matkoista tulee yhä suositumpia venäläisten turistien keskuudessa johtuen lyhyestä lennosta, huokeista hinnoista ja mukavien, hyvin varusteltujen hotellien suuresta määrästä.

Esimerkin 179 diskurssitopiikiksi on suoraviivaista määrittää Korfun saari, josta kirjoittaja kertoo jaottelemalla sitä erilaisiin toistuviin tapahtumiin: saarelle lähtee joka päivä lentoja Ateenasta ja matkatoimistot järjestävät joka vuosi venäläisille tilausmatkoja. Suomenkielisessä aineistossa vastaavien taajuutta ilmaisevien rakenteiden esiintyminen vaikuttaa sekä oman intuitioni että yllä esitetyn aineiston analyysin perusteella epätodennäköiseltä.

7.2.2.4 Aineistoryhmät F1b (*maanantaisin*), F3d (*joskus*) ja F4 (*ajoittain*)

Käännän nyt huomioni lyhyesti aineistoryhmiin F1b (esim. *maanantaisin*), F3d (*joskus*) ja F4 (*ajoittain*), joista kaksi jälkimmäistä (ks. osio 5.2.3.3) eroavat F1a-ryhmästä muun muassa siinä, että ne ovat morfologiselta rakenteeltaan adverbbeja. Kuten osiossa 7.2.2.1 huomautettiin, F1b-ryhmä (ks. osio 5.2.3.1) pitää sisällään positionaalisia ilmauksia, ja F1b-tapaukset käyttäytyvätkin pitkälti samoin kuin toinen viikonpäiviä sisältänyt ryhmä L2a edellä. Koko suomen suppeaa (ainoastaan 57 tapausta) F1b-aineistoa kuvaa hyvin esimerkki 180, josta esitän seuraavassa myös varsinaista tutkimusaineiston virkettä edeltävän virkkeen:

- (180) Maanantaisin, tiistaisin ja keskiviikkoisin Saarinen matkustaa junalla työpaikalleen Helsinkiin ja takaisin. Torstaisin hän tekee etätöitä kotona ja perjantaisin on vapaalla lastensa kanssa. (Araneum Finnicum: uralehti.fi)

Esimerkki 180 vaikuttaa tyypilliseltä segmentoitu ajanjakso -konstruktion edustajalta: kuten suomen S1-sijoittuneissa viikonpäivätapauksissa yleensä, tässäkin esitetyllä tekstikappaleella on ajallinen diskurssitopiiikki (viikko), jota käsitellään alatopiiikkeina toimivien viikonpäivien avulla. Esimerkki vertautuu hyvin esimerkkeihin 104 ja 105 edellä.¹¹⁵ Kaiken kaikkiaan suomen ja venäjän F1b-ryhmien suhteen voikin nähdä samana kuin L2-ryhmien suhteet edellä.

Erityisesti suomen F3d-ryhmässä tyypilliset lauseenalkuisen ajanilmauksen käyttötavat vaikuttaisivat keskittyvän esimerkkien 181–183 kaltaisiin ainakin ensi katsomalta kontrastiivista konstruktiota ilmentäviin tapauksiin:

- (181) Joskus on sellaisia päiviä ettei juoksuttaminen eroa rodeosta paljoakaan, ja joskus Doti ojentee jalkojaan sievästi ja tahdikkaasti. (Araneum Finnicum: angelfire.com)
- (182) Yleensä päävoiton voittajat ilmoittautuvat meille heti, mutta joskus he odottavat protestiajan päättymistä ennen kuin ottavat yhteyttä. (FiPress: Aamulehti)
- (183) Toisinaan jotkut kristityt korostavat joitakin tiettyjä armolahjoja toisten lahjojen kustannuksella. Lisäksi ajoittain jotkut ovat tehneet ylilyöntejä armolahjojen käytössä. (Araneum Finnicum: Nuotta.com)

Esimerkissä 182 yhdyslauseen osien ilmaisemien asiaintilojen vastakohtaisuus on selkeää: yleensä vallitsee asiaintila A (voittajat ilmoittautuvat heti), mutta joskus tähän on poikkeuksena asiaintila B (voittajat odottavat). Myös esimerkki 181 esittää kaksi toisilleen vastakkaista tilannetta – räväkän ja rajun, rodeomaisen juoksuttamisen ja hillityn

¹¹⁵ *Helmikuussa toteutettiin Kipinävärtti, maaliskuussa--* (s. 193); *Tiistaina, keskiviikkona ja torstaina -- soittaa trumpetillaan* -- (s. 193)

oientelun. Esimerkissä 183 ei sen sijaan voida niinkään puhua kontrastista kuin samantyyppisten asioiden luettelemisesta. Nimitän tätä F-funktion käyttötapaa joskus–joskus-konstruktiksi, joka on tarkemmin esitetty seuraavassa matriisissa:

Matriisi 22: Joskus–joskus konstruktio

Matriisi 22 kuvaa kahta samalla taajuuden ajanilmauksella (#1) alkavaa lausetta, jotka molemmat esittävät merkitykseltään samantyyppisen proposition (#2). Joskus–joskus-konstruktio voisi matriisista 22 poiketen sisältää myös enemmän kuin kaksi toisiinsa vertautuvaa väitettä. Toisaalta, kuten esimerkki 183 osoittaa, väitteiden ei ole pakko sijaita samassa virkkeessä. Tyypillisesti joskus–joskus-konstruktio sisältää usemman samalla adverbilla alkavan lauseen mutta mahdollista on myös, että eri lauseet alkavat esimerkin 183 tavoin synonyymeilla.

Edellä osiossa 7.2.2.1 esitettiin, että kontrastiivinen konstruktio on oikeastaan segmentoitu ajanjakso-konstruktion erityistapaus eli sidoksissa toteutumalinkillä. Joskus–joskus-konstruktio ja kontrastiivinen konstruktio on puolestaan helppo nähdä polysemialinkillä nivoutuvina variantteina samasta keskeisestä merkityksestä, jota karkeasti voitaisiin kuvata ajankohtien vertailuksi.

Sürrän nyt huomioni F3d-ryhmästä (*jokus*) F4-ryhmään (*ajoitain*). Koska näiden ryhmien ajanilmaukset ovat merkitykseltään hyvin lähellä toisiaan, voisi niiden myös olettaa sijoittuvan samankaltaisesti. Kuten kuviosta 28 havaitaan, kummassakin kielessä F3d-ryhmä on kuitenkin tavallisempi lauseen alussa kuin F4-ryhmä – suomessa melko selvästikin. Suomessa S1-tapausten määrän suhde kaikkiin tapauksiin on F3d-ryhmässä 199 / 1 632 (12,19 %) ja F4-ryhmässä 120 / 2 425 (4,95 %); venäjässä vastaavat suhteet ovat 593 / 1 652 (35,90 %) ja 214 / 715 (29,93 %). Lähemmässä tarkastelussa molempien kielten F4-tapaukset osoittautuvat usein kontrastiivisen konstruktion edustajaksi, niin kuin esimerkit 184–187:

- (184) Isä huomioi tyttäriään, puuhailee heidän kanssaan, vaikka ajoittain työkiireet vievät aikaa. (Araneum Finnicum: vaestoliitto.fi)

(185) Liikenne oli melko vähäistä, joskin ajoittain rekat keräsivät lyhyitä jonoja. (Araneum Finnicum: noro.fi)

(186) Во-вторых, технические характеристики мягкой кровли не уступают, а
 Toiseksi tekniset ominaisuudet pehmeä-GEN katto-GEN ei hävitä-PRES-1pPl vaan
 временами — существенно превышают остальные виды кровли.
 ajoittain oleellisesti ylittää-PRES-1pPl muut-ACC tyypit-ACC katto-GEN
 (Araneum Russicum: krovlia.com.ua)

’Toiseksi, pehmeän katon tekniset ominaisuudet eivät kalpene, vaan [ajoittain] jopa lyövät selvästi muut kattotyypit.’

(187) Глубокая чернота ночного неба в состоянии не только манить наш взор,
 Syvä pimeys yö-GEN taivas-GEN PREP tila-PREP ei vain houkuttaa maidän katse-ACC
 но временами она дает нам ответы на заданные вопросы. (Araneum
 vaan ajoittain se antaa-PRES-1p me-DAT vastaukset-ACC PREP esittää-PTCP kysymykset-ACC
 Russicum: astrohit.ru)

’Öisen taivaan syvä pimeys ei vain kykene houkuttelemaan katsettame, vaan ajoittain se antaa meille vastauksia esitettyihin kysymyksiin.’

Venäjänkielisestä F4-aineistosta on kuitenkin löydettävissä myös seuraavanlaisia tapauksia, joissa *временами*-sanaa edeltää *jos*- tai *kun*-sivulause:

(188) Когда у терапевта уже есть опыт в использовании этих протоколов,
 kun PREP terapeutti-GEN jo olla kokemus PREP käyttö-PREP nämä-GEN menetelmät-GEN
 временами он обнаруживает удивительное соответствие между образами,
 ajoittain hän löytää-PRES-1p ihmeellinen-ACC vastaavuus-ACC PREP muodot-INSTR
 символами и темами метафор и еще не раскрытыми аспектами
 symbolit-INSTR ja teemat-INSTR metaforat-GEN ei paljastaa-PTCP osa-alueet-INSTR elämä-GEN asiakas-GEN
 жизни клиента. (Araneum Russicum: nlpr.ru)

’Kun terapeutilla on jo kokoemusta näiden menetelmien käytöstä, [ajoittain] hän löytää uskomattomia vastaavuuksia muodoista symboleista ja asiakkaan elämästä vielä paljastumattomista osa-alueista.’

(189) Теперь, если некоторое время держать прибор в руках, временами вы
 Nyt jos jokin-ACC aika-ACC pitää laite-ACC PREP kädet-PREP ajoittain te
 почувствуете кратковременную вибрацию. (Araneum Russicum: desole.ru)
 tuntea lyhytaikainen-ACC värinä-ACC.
 ’Nyt, jos pidät laitetta jonkin aikaa käsissä, [ajoittain] sinä tunnet lyhyttä värinää.’

(190) Даже сейчас, когда сила потока была гораздо слабее, временами он
 Jopa nyt kun voima virtaus-GEN olla-PRET huomattavasti heikompi ajoittain hän
 подхватывал нас и нес ... вверх, против течения. (Araneum Russicum:
 tarrata-PRET me-ACC ja nostaa-PRET ylöspäin PREP virta-GEN
 barque.ru)

’Nytkin, kun virtauksen voima oli paljon heikompi [ajoittain] hän tarrasi meistä ja nosti.. ylöspäin, vastavirtaan.’

Esimerkkien 188 – 190 tapauksissa kielten välillä on lähinnä kieliopillinen ero siinä, ettei alkusijainti ole suomessa mahdollinen.

Tarkastelen tämän osion lopuksi F3d- ja F4-osioita koskevaa yhdistettyä satunnaisotantaa, jonka luokittelu konstruktioittain on esitetty seuraavassa:

Taulukko 64: Konstruktioittain luokiteltu satunnaisotanta F3d- ja F4-ryhmiä edustavista S1-tapauksista

Konstruktio	n / suomi	n / venäjä	Yht.
topikaalinen konstruktio	16	17	33
kontrastiivinen konstruktio	17	11	28
joskus–joskus-konstruktio	9	8	17
ei luokiteltavissa	5	7	12
affektiivinen konstruktio	3	1	4
alatopiikkikonstruktio	0	4	4
adverbinen konstruktio	0	2	2
Yht.	50	50	100

Satunnaisotannan pohjalta kävi ilmi, että loppujen lopuksi suuri osa F3d- ja F4-tapauksista on kummassakin kielessä analysoitavissa topikaalisen konstruktion edustajiksi, kuten seuraavat esimerkit:

(191) Mutta jo toisessa erässä Espoon mylly alkoi jauhaa Puiun päässä ja ajoittain maalivahtiemme loistavat torjunnat pitivät meidän pystyssä. (Araneum Finnicum: puiu03p.blogspot.fi)

(192) Да, иногда религия приносит неудобства, в жару, к примеру, тяжело
 kyllä joskus uskonto tuoda-PRES-1-p epä mukavuudet-ACC PREP helle-LOC PREP esimerkki-DAT raskas
 носить закрытую одежду, но можно и потерпеть. (RuPress: Комсомольская
 kantaa umpinainen-ACC vaate-ACC mutta voi myös kestää
 правда)

’Kyllä, [joskus] uskonto tuo mukanaan epä mukavuuksia, esimerkiksi helteellä on raskasta pitää umpinaista vaatekappaletta, mutta kyllä sen voi kestääkin.’

Esimerkkien 191 ja 192 voi ajatella kertovan *ajoittain*- ja *иногда*-adverbien viittauskohteina olevista ajanjaksoista: ne voidaan nähdä ennen muuta tiettyjen hetkien kuvauksina, niin että esimerkissä 191 kerrotaan hetkistä, joina maalivahti piti joukkuetta pystyssä ja esimerkissä 192 hetkistä, jolloin uskonto aiheuttaa hankaluuksia. Näissä tapauksissa ei ole kyse sen paremmin kontrastista, samantyyppisten toistuvien tapahtumien luettelemisesta kuin affektiivisuudestaan, vaan ennemmin tiettyihin ajanjaksoihin viittaamisesta ja niistä kertomisesta. Matriisin 11 mukaisesti voidaan ajatella, että *ajoittain* ja *иногда* ovat yllä esitetyissä esimerkeissä referentiaalisia, ja niiden viittauskohteena on tietty toistuvien ajallisten segmenttien joukko.

Topikaalisen konstruktion ohella satunnaisotannassa nähtiin edellä esitettyjen hypoteesien mukaisesti paljon kontrastiivisen ja joskus–joskus-konstruktion edustajia. Kielten välillä ei lopulta havaittu suuriakaan eroja siinä, miten F3d- ja F4-ryhmien S1-aineistot ovat rakentuneet.¹¹⁶ On kuitenkin otettava huomioon, että suomen erottaa venäjästä paitsi S1-osuuden pienuus, myös kääntäen S4-osuuden suuruus: F3d-ryhmässä S4-asemaan sijoittuu suomenkielisistä ilmauksista 15,56 % ja F4-ryhmässä 19,05 %; venäjässä vastaavat luvut ovat 1,88 % (F3d) ja 5,45 %. Suomen loppusijainnin erikoisuutena voidaan pitää ennen kaikkea seuraavanlaisia virkkeitä:

- (193) Hän silti joutui vielä ottamaan lisähappea ajoittain, sillä happisaturaatio ei ollut lääkärin mielestä tarpeeksi hyvä. (Araneum Finnicum: juplin.net)
- (194) Hän kutsuu koulua kidutuslaitokseksi ajoittain, mutta mainitsee välillä myös nimen koulu. (Araneum Finnicum: koululainen.fi)
- (195) Asiasta varoitetaan Suomen passintarkastuspaikalla, mutta ammunnan ja metsästyksen harrastajat unohtavat sen joskus. (FiPress: Karjalainen)

Näistä erotuksena venäjän S4-tapaukset taas ovat pääosin esimerkin 196 tavoin rakenteita, joissa verbin täydennys on useampiosainen:

- (196) Да я и сам чувствовал себя временами в роли клоуна, правда,
PART minä myös itse tuntee-PRET itse-ACC ajoittain PREP rooli-PREP klouni-GEN tosin
 международного масштаба. (Araneum Russicum: vash-gorodok.ru)
kansainvälinen-GEN mittakaava-GEN
 'Kyllä minä itsekkin tunsin itseni [ajoittain] klouniksi, joskin kansainvälisen tason sellaiseksi.'

On myös todettava, että *joskus*- ja *иногда*-sanojen välillä on tiettyjä leksikaalisia eroja: *joskus* voi saada taajuutta ilmaisevan merkityksen sijasta myös puhtaan lokalisoivan merkityksen. Tämä on toisaalta mahdollista yhtä lailla lauseenalkuisilla kuin -loppuisillakin tapauksilla, kuten seuraavat esimerkit osoittavat:

- (197) Kirsi, minäkin olen nähnyt tuon elokuvan joskus ja se kyllä vaikutti aika voimakkaasti mielikuvini. (Araneum Finnicum: ammankirjablogi.blogspot.ru)
- (198) Ehkäpä joskus romunkeräys antaa toimeentulon, hän pohtii. (FiPress: Karjalainen)

¹¹⁶Kontrastiivinen konstruktio näyttäisi satunnaisotannassa jonkin verran tavallisemmalta suomessa, venäjässä taas eräitä tapauksia luokiteltiin myös alatiipiksi- ja adverbisiksi konstruktioiksi. Jälkimmäisillä viittaan esimerkkien 188–190 kaltaisiin tapauksiin, joissa sijainti ei niinkään ole pragmaattisten tekijöiden määräämä, vaan seurausta ajanilmauksen sisältämän yhdyslauseen rakenteesta (vrt. osio 8.1.1 alla).

Palaan S4-asemaa koskeviin eroihin tarkemmin loppusijainnin tarkastelun yhteydessä luvussa 9, jolloin esimerkkien 193 – 195 taustalle esitetään ei-fokaaliseksi konstruktioksi kutsuttua rakennetta.

7.2.2.5 Sekventiaalis-duratiivinen funktio

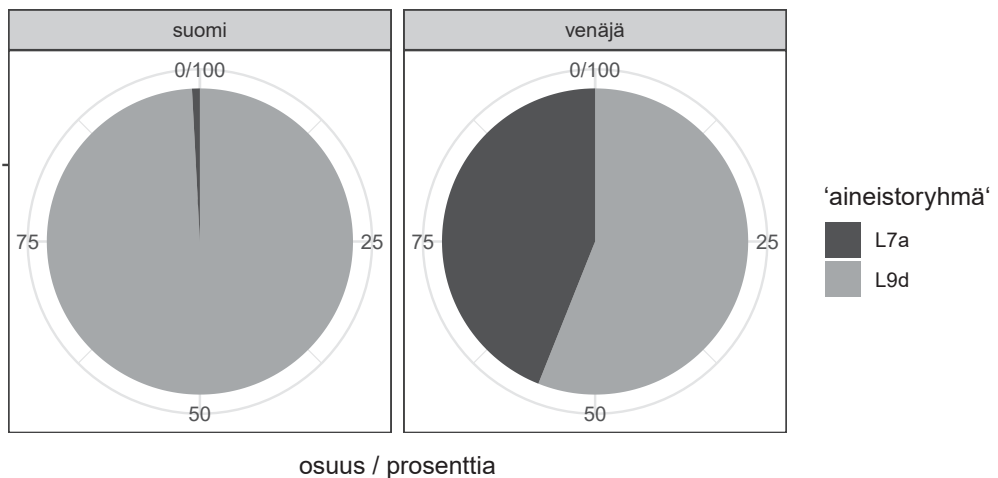
Suomen alkusijainnin todennäköisyyttä pienentävistä tekijöistä viimeisenä tarkastellaan sekventiaalis–duratiivista ja duratiivista funktiota, joista jälkimmäinen on kuitenkin tarkemman huomion kohteena ennen kaikkea loppusijainnin yhteydessä luvussa 9.2.1.

Sekventiaalis–duratiivista funktiota edustaa tutkimusaineistossa kaksi aineistoryhmää, edellä anaforisten ilmausten yhteydessä (osio 7.2.1.1) käsitelty L7a (*siitä asti*, / *c mexc nop*) sekä *vuodesta X (asti)* -tyyppiset ilmaukset käsittävä L9b (tarkemmin ks. osio 5.2.2.9). Kuten osiossa 7.2.1.1 todettiin, L7a-tapaukset ovat itse asiassa molemmissa kielissä keskimääräistä tavallisempia S1-sijoittujia ja niiden taipumus linkittyä alkusijaintiin on selitettävissä esimerkin 61¹¹⁷ kaltaisten anaforisten konstruktioiden yleisyydellä. Varsinaiset kieliä erottavat tekijät liittyvät siis L9b-ryhmään, mutta tilastollisessa mallissa havaittavan vaikutuksen voimakkuuden kannalta myös L7a-ryhmällä on merkitystä.

Kuten osiossa 5.2.2.7 todettiin, lähdekorpuksat sisälsivät suomen *siitä asti* -ilmauksia lopulta yllättävän vähän, niin että kaiken kaikkiaan tutkimusaineistoon päätyi mitättömät 30) suomenkielistä tapausta. Venäjän L7a-aineisto on sen sijaan melko suuri ja koostuu yhteensä 742 tapauksesta. Sekventiaalis–duratiivisen aineistonosan koostumuksessa valitsee siis kieltenvälinen räikeä epätasapaino, joka käy ilmi kuviosta 29:

---

¹¹⁷ *Olen kuullut --, ja siitä asti ajatus onkin vainonnut minua.* (s. 168)

Kuvio 29: L7a- ja L9b-aineistoryhmien prosentuaaliset osuudet kummankin kielen sekventiaalis-duratiivisesta aineistosta

Kuten kuviosta käy ilmi, L7a-ilmauksilla ei ole käytännössä mitään vaikutusta sekventiaalis-duratiivisen aineiston koostumukseen suomessa, mutta huomattava vaikutus koostumukseen venäjässä. Koska L7a-ilmaukset suosivat S1-asemaa, on selvää, että sekventiaalis-duratiiviset ilmaukset näyttäytyvät kokonaisuutena venäjässä suomea tavallisempina S1-sijoittujina. Jos katsotaan koko sekventiaalis-duratiivista aineistoa, jakautuvat eri sijainnit suomessa ja venäjässä taulukon 65 mukaan:

Taulukko 65: Koko sekventiaalis-duratiivisen aineiston jakautuminen eri sijainteihin

	S1	S2/S3	S4
suomi	2,76 % (100)	17,16 % (622)	80,08 % (2 902)
venäjä	44,49 % (751)	25 % (422)	30,51 % (515)

Taulukko 65 osoittaa hyvin, minkä takia sekventiaalis-duratiivisella funktiolla on niin suuri negatiivinen S1-vaikutus suomessa verrattuna venäjään: kun lasketaan mukaan sekä L7a- että L9b-aineistot, venäjän S1-sijainti on jopa koko aineiston tasoa tavallisempi, suomen S1-sijainti taas selvästi koko aineiston tasoa harvinaisempi. L9b-aineistoryhmä on kuitenkin etenkin suomessa kooltaan hyvin suuri ja vaikka sekventiaalis-duratiivisesta aineistosta karsisi pois eron jyrkkyyttä vääristävät L7a-tapaukset, kielten välillä voidaan silti todeta huomionarvoinen ero. Pelkkien L9b-tapausten osalta nimittäin venäjän S1-sijainnin osuus on edelleen 26,11 % (247 tapausta 946:sta), kun taas suomessa osuus laskee vielä hieman lisää, 2,59 prosenttiin (93 tapausta 3 594:sta). Toisin sanoen venäjän L9b-ryhmän S1-osuus on 72,46 % koko venäjänkielisen aineiston S1-osuudesta (36,03 %), siinä missä suomen L9b-ryhmän

S1-osuus on vain 23,33 % koko suomenkielisen aineiston S1-osuudesta (11,09 %). Vaikka kuviossa 21 nähtävän vaikutuksen jyrkkyyttä siis voidaan pitää harhaanjohtavana, on sekventiaalis–duratiivisten ilmausten linkittymisessä S1-sijaintiin kiistatta olemassa kieltenvälinen ero, joka ansaitsee tulla lähemmin tarkastelluksi L9b-ryhmien vertailun kautta.

Osiassa 5.2.2.9 venäjän L9b-ryhmään määriteltiin haettavaksi tapauksia, joissa c-prepositiota seuraa genetiivissä oleva vuosiluku. L9b-aineiston lähemmässä tarkastelussa kuitenkin havaittiin, että näin muodostettuun hakulausekkeeseen liittyi ainakin kaksi haun tarkkuutta huonontanutta epäkohtaa. Ensinnäkin, esimerkit 199 – 200 osoittavat, että *c + vuosiluku genetiivissä* -tapauksen joukkoon mahtuu myös eräitä simultaanista funktiota toteuttavia tapauksia:

- (199) Почетным гостем парада этого года была Индия, страна, с которой с
kunnia-INSTR vieras-INSTR paraati-GEN tämä-GEN vuosi-GEN olla-PRET Intia maa PREP joka-INSTR PREP
 1998 года Франция заключила договор о стратегическом партнерстве.
1998 vuosi-GEN Ranska solmia-PRET sopimus-ACC PREP strateginen-PREP kumppanuus-PREP
 (Araneum Russicum: echo.msk.ru)

- (200) С 1972 года Баварская академия наук заключила с ним контракт
PREP 1972-GEN vuosi-GEN baierilainen akademia tietee-GEN solmia-PRET PREP hän-INSTR sopimus
 для дальнейшей исследовательской работы в области древнерусского
PREP tuleva-GEN tutkimuksellinen-GEN työ-GEN PREP alue-GEN muinaisvenäläinen-GEN
 богослужебного пения. (Araneum Russicum: portal-credo.ru)
jumalanpalvelus-GEN laulu-GEN
 ’Vuonna 1972 Baierin tiedeakatemia solmi hänen kanssaan sopimuksen tutkimustyöstä muinais-
 venäläisen jumalanpalveluslaulun saralla.’

Esimerkeissä 199 – 201 ajanilmaus lokalisoi nimenomaan yksittäisen tapahtuman eikä jotakin jatkuvaa asiaintilaa.

Toiseksi, venäjässä sekventiaalis–duratiivisilla ilmauksilla kuvataan myös sellaisia tilanteita, joissa jokin toiminta alkaa tietyllä hetkellä ja jatkuu sen jälkeen, kuten esimerkiksi 201:

- (201) Где-то с 1994 года я начал делать электронные карты Москвы.
jossain PREP 1994-GEN vuosi-GEN minä alkaa-PRET tehdä sähköinen kartta Moskova-GEN
 (Araneum Russicum: alexjourba.dreamwidth.org)

’Noin vuonna 1994 minä aloin tehdä sähköisiä Moskovan karttoja.’

Suomessa vastaavat *alkaa* + infinitiivi -rakenteet kuitenkin toteutetaan simultaanisilla ajanilmauksilla, kuten *vuonna 1994*.

Mainitut kaksi venäjän L9b-ryhmään liittyvää epätarkkuutta ovat osaltaan saattaneet vaikuttaa venäjän S1-tapausten määrään, mutta tuskin yksinään riittävät selittämään kielten välillä havaittavaa eroa. Koska L9b-tapaukset ovat merkitykseltään lähellä osiossa 7.2.2.3.2 käsiteltyä L9a-ryhmää (*vuonna x*), voisi ajatella, että kieltenvälisten erojen taustalla on jossain määrin samanlaisia tekijöitä kuin tuolloin havaittiin. Tarkastelen tämän oletuksen paikkaansapitävyyttä tutkimalla lähemmin ensin suomen, sitten venäjän L9b-aineiston rakennetta.

Suomen L9b-ryhmän suppeasta S1-aineistosta voidaan tehdä käytännössä tapauskohtainen laadullinen analyysi. Kun aineistosta erotettiin Araneum-tapaukset sekä sellaiset lehdistökorpuksen lauseet, joiden laajemman kontekstin selvittäminen oli yksinkertaista (ks. osio 5.1.1), saatiin tutkittavien esimerkkien määräksi 69. Nämä luokiteltiin konstruktioihin taulukon 66 mukaisesti.

Taulukko 66: Suomen L9b-aineiston S1-tapaukset konstruktioittain luokiteltuna

Konstruktio	n / suomi
alatopiikkikonstruktio	36
ei luokiteltavissa	12
määrää painottava konstruktio	5
affektiivinen konstruktio	4
jakson aloittava konstruktio	4
kontrastiivinen konstruktio	3
tiivistetty historia -konstruktio	3
johdantokonstruktio	1
topikaalinen konstruktio	1
Yht.	69

Ensimmäinen taulukosta 66 esiin nouseva havainto on luokitteluun sopimattomien tapausten suhteellisen suuri määrä (17,39 %), joka on suurempi kuin luvussa 5.1.2.4 tehdyn testin perusteella saatu lukema tutkimusaineiston koontiprosessin tarkkuudesta (virheiden osuus 11,2 %). On kuitenkin muistettava, että koontiprosessin tarkkuutta testattiin koko kielikohtaisilla aineistoilla, kun taas virhetapaukset ovat yleensä kasaantuneet suomen alkuasemaisten L9b-lauseiden kaltaisiin harvinaisiin aineiston osiin. Tässä tehdyn analyysin virhetapauksista suurin osa on esimerkin 202 kaltaisia partisiippiirakenteita:

- (202) Jo vuodesta 1999 Jämsässä järjestetty Himosfestival vietti tänä kesänä 15-vuotisjuhlaansa. (Araneum Finnicum: noise.fi)

Jos taulukosta 66 karsii virhetapaukset, havaitaan, että peräti 63,16 % suomen L9b-aineiston S1-virkkeistä edustaa alatopiikkikonstruktioita. Näistä yksi on esimerkki 203:

- (203) Vuodesta 1997 hän on säännöllisesti kouluttanut laulajia Riikassa, Latvian Kansallisoopperassa ja vuodesta 2000 Suomen Kansallisoopperassa. (Araneum Finnicum: kangasniemenmusiikkiviikot.fi)

Esimerkin 203 laajempi konteksti osoittaa, että kyse on Irina Gavrilovici -nimistä muusikkoa kuvailevasta tiiviistä elämäkertamaisesta tekstistä, eli tyypillisestä alatopiikki-strategian käyttökohteesta (vrt. mm. esimerkki 152 edellä):

Romanialaissyntyinen professori Irina Gavrilovici opiskeli aluksi pianonsoittoa ja laulua L. Boicescu-Grosowscajan johdolla. Opiskeluaikanaan Irina Gavrilovici esiintyi sekä laulajana että pianistina. Hän valmistui Bukarestin Musiikkiakatemiasta Romaniasta - -

Muutettuaan 1986 Itävaltaan Wieniin Irina Gavrilovici perusti oman laulustudion, johon tulee oppilaita useista eri maista. - -

Irina Gavrilovici opettaa Kangasniemen lisäksi mestarikursseilla Sofian Musiikkiakatemiassa, Wienissä ja Turussa. Vuodesta 1997 hän on säännöllisesti kouluttanut laulajia Riikassa, Latvian Kansallisoopperassa ja vuodesta 2000 Suomen Kansallisoopperassa.

Paitsi alatopiikkitapauksia, tässä analysoitu suomen L9b-aineisto sisältää melko paljon määrää painottavaksi konstruktioiksi analysoituja esiintymiä kuten esimerkin 204:¹¹⁸

- (204) Kotien tuhoaminen on palestiinalaisille arkea, sillä vuodesta 1967 alkaen Israelin hallitukset ovat tuhonneet yli 25 000 palestiinalisperheen kodin. (Araneum Finnicum: rauhanpuolustajat.org)

Niin alatopiikki- kuin määrää painottavien tapausten runsaus tukee päätelmää siitä, että kieltenvälisten erojen taustalla ovat pitkälti samat syyt kuin toisessa vuoden käsitteeseen liittyvässä aineistoryhmässä, L9a:ssa. L9b-aineiston S1-tapausten suhteellinen määrä (2,59 %) on kuitenkin vielä selvästi pienempi kuin vastaava määrä L9a-aineistossa (8,69 %), mikä kertonee siitä, että L9b-ryhmän kaltaisten sekventiaalis–duratiivisten ilmausten käyttö alatopiikkeina ja esimerkiksi määrää ilmaistaessa vain on kauttaaltaan harvinaisempaa kuin simultaanisten L9a-ilmausten.

Taulukosta 66 on erikseen mainittava vielä *Tiivistetty historia* -konstruktioiksi nimetty rakenne, jota voidaan pitää L9b-ryhmän erityisominaisuutena. Viittaa tiivistetty historia -konstruktion käsitteellä esimerkkien 205–206 kaltaisiin tapauksiin:

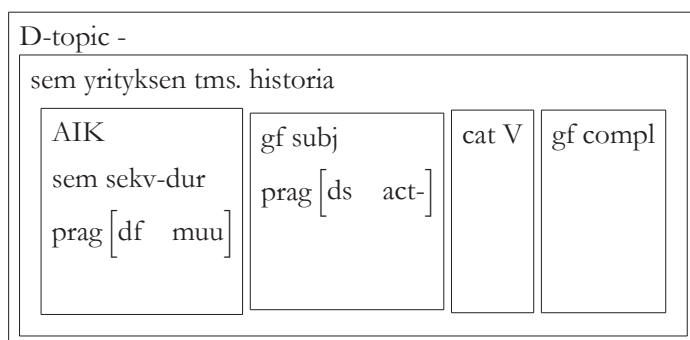
- (205) Jo vuodesta 1986 Optimum Nutrition on valmistanut laadustaan ja toimivuudestaan tunnettuja lisäravinteita ja tuotevalikoima on muodostunut erittäin laajaksi. (Araneum Finnicum: fitnesstukku.fi)

- (206) Jo vuodesta 1999 lähtien Zooplus tarjoaa Euroopan suurimman valikoiman lemmikitarvikkeita. (Araneum Finnicum: cuponation.fi)

---

¹¹⁸Määrää painottaviin sekventiaalis–duratiivisiin tapauksiin palataan tarkemmin loppusijainnin analyysin yhteydessä osiossa 9.2.2.

Esimerkit 205 ja 206 edustavat lyhyitä Internetin mainostekstejä, joissa pyritään tiivistämään esimerkiksi jonkin yrityksen historia tai perustarkoitus yhteen lauseeseen. Kuvaan konstruktiota matriisilla 23:

Matriisi 23: Tiivistetty historia -konstruktio

Tiivistetty historia -konstruktio muistuttaa funktioltaan jossain määrin johdantokonstruktiota, sillä molemmat esiintyvät usein tekstien alussa ja tuovat lukijan tietoisuuteen tekstin tulevan diskurssitopiikin. Tiivistetty historia -konstruktion voidaankin katsoa perivän ominaisuuksia samasta ylemmän tason esittelytopiikkikonstruktiosta kuin muun muassa johdanto- ja raportoivat konstruktiot edellä (ks. matriisit 18 ja 20). Lisäksi tässä esitetyt suomenkieliset tapaukset korostavat yritysten historian pituutta, mikä linkittää ne ainakin jossain määrin yllättävyyden käsitteeseen perustuvaan affektiivisen konstruktion versioon.

Kuten osiossa 8.2.2.4 havaitaan, tiivistetty historia -konstruktio on mahdollinen myös keskisijaintiin sijoittuvalla ajanilmauksella, ja tämä konstruktion versio vaikuttaisikin huomattavasti suomessa tavallisemmalta. Tässä esitettyjen koko lailla harvinaisten S1-esimerkkien taustalla voisi itse asiassa nähdä muiden kielten vastaavien S1-rakenteiden vaikutusta – tätä tulkintaa tukee se, ettei esimerkin 206 predikaattiverbin aikamuotona ole perfekti vaan (mielenkiintoista kyllä, venäjän mallin mukaisesti) preesens. Havainto kuvaa hyvin sitä, miten perifeerisistä tapauksista monissa suomen L9b-aineiston S1-ajanilmauksissa on kyse.

Jos käännetään huomio suomen vähistä S1-asemaan sijoittuvista L9b-tapauksista venäjän 247 tapaukseen, voidaan todeta, että edellä mainitut venäjän L9b-tapauksiin liittyvät semanttiset erityispiirteet (simultaanisten *с* + genetiivi -ilmausten läsnäolo ja alkaa + infinitiivii -tapauksen esiintyminen) vaikuttavat venäjän S1-aseman yleisyyteen oletettavasti siten, että L9b-ryhmä on venäjässä rakenteeltaan lähempänä L9a-ryhmää kuin suomessa. Tämän aineistoryhmien rakenteellisen eron voi nähdä yhtenä syynä siihen,

että venäjässä L9b on vain jonkin verran keskimääräistä harvinaisempi S1-sijoittuja eikä yksi koko aineiston harvinaisimmista kuten suomessa. Jos venäjän L9b-aineistoa tarkastelee tavanomaisen 50 tapauksen satunnaisotannan perusteella, saadaan taulukon 67 mukainen kuva:

Taulukko 67: Venäjän L9b-ryhmästä otettu satunnaisotanta konstruktioittain analysoituna

Konstruktio	n / venäjä
alatopiikkikonstruktio	24
ei luokiteltavissa	10
jakson aloittava konstruktio	4
johdantokonstruktio	4
kontrastiivinen konstruktio	2
tiivistetty historia -konstruktio	2
adverbinen konstruktio	1
affektiivinen konstruktio	1
määrää painottava konstruktio	1
topikaalinen konstruktio	1
Yht.	50

Taulukko 67 muistuttaa pitkälti rakenteeltaan edellä esitettyä suomen tapauskohtaista analyysia, joskin venäjänkielinen aineisto sisältää odotusten mukaisesti myös johdanto-konstruktion edustajia. Näistä esimerkki 207 edustaa edellä L5c-aineiston (*недавно*) yhteydessä (osio 7.2.2.2) käsiteltyjä *напомним*-tapauksia. Näiden tehtävänä on muistuttaa lukijaa tekstin loppupuoella jostakin varsinaiseen tekstiin liittyvästä tapahtumasta:

- (207) Напомним, что с 1974 года миротворческие силы несут службу
 Muistuttaa-FUT-1pPI että PREP 1974-GEN vuosi-GEN rauhanturva joukot toteuttaa-PRES-3pPI palvelus-ACC
 в составе сил ООН по наблюдению на Голанских высотах. (Araneum
 PREP vahvuus-PREP joukot-GEN YK-GEN PREP tarkkailu-DAT PREP golanin-PREP kukkulat-PREP
 Russicum: pomalu.ru)

’Muistutamme, että [vuodesta 1974] rauhanturvajoukot ovat palvelleet YK:n joukkojen vahvuudessa Golanin kukkuloiden tarkkailutehtävissä.’

Myös venäjänkielinen satunnaisotantaan päätynyt aineisto sisälsi yllä määritellyn tiivistetty historia -konstruktion edustajia, kuten esimerkin 208:

- (208) Еще с 1950 года сотрудники фирмы Горенье прикладывают
 Jo PREP 1950-GEN vuosi-GEN työntekijät firma-GEN Gorenje käyttää-PRES-1pPI
 максимальные усилия к совершенствованию своей продукции. (Araneum
 maksimaaliset-ACC ponnistelut PREP parantaminen-DAT POSS-GEN tuote-GEN
 Russicum: tot-service.ru)

[Jo vuodesta 1950] Gorenjen työntekijät ovat ponnistelleet kaikin voimin parantaakseen omaa tuotettaan.’

Kaiken kaikkiaan sekventiaalis–duratiivinen funktio ei kuvion 21 esittämästä voimakkaasta interaktiovaikutuksesta huolimatta tuo erityisen paljon lisävaloa suomen ja venäjän S1-asemia erottaviin tekijöihin. Kuten todettu, vaikutuksen todellinen voimakkuus ei ole niin suuri kuin kuvion perusteella näyttäisi, ja kielten välisiä eroja tarkasteltaessa oli keskityttävä L9b-ryhmässä havaittaviin eroihin. L9b-ryhmästä havaittiin, että sen S1-käyttö suomessa on poikkeuksellisen rajoittunutta mutta venäjässä osin aineiston koontitavasta johtuen lähempänä muita aineistoryhmiä. Vaikka suomen ja venäjän L9b-aineistot muistuttivat rakenteeltaan toisiaan, on todettava, että osa tässä käsitellyistä suomen L9b-ryhmän S1-tapauksista vaikutti melko epätyypilliseltä ja sisälsi tiettyä interferenssin tuntua, mikä näkyi esimerkiksi aikamuotojen käytössä. L9b-ryhmien välisiin eroihin palataan vielä alempana osiossa 8.2.2.4 sekä lyhyemmin osiossa 9.2.2.

7.2.2.6 Duratiivinen funktio

Kuvioiden 21 ja 16 perusteella duratiivinen funktio pienentää S1-todennäköisyyttä kummassakin kielessä, mutta suomessa voimakkaammin. Tämä näkyy suoraan eri sijaintien suhteellisissa osuuksissa, jotka koko duratiivisen aineiston osalta on esitetty taulukossa 68.

Taulukko 68: Duratiivista funktiota edustavan aineiston jakautuminen eri sijainteihin

	S1	S2/S3	S4
suomi	5,49 % (288)	31,27 % (1 641)	63,24 % (3 319)
venäjä	17,4 % (1 236)	75,8 % (5 383)	6,8 % (483)

Taulukossa 68 S1-sijainnin osuus on niin suomessa kuin venäjässä selvästi alle koko kielikohtaisen aineiston S1-osuuden (suomessa 11,09 %, venäjässä 36,03 %). Venäjässä duratiivisia S1-tapauksia on kuitenkin edelleen lähes viidesosa aineistosta. Loppusijainnin yhteydessä luvussa 9.2.1 todetaan, että merkittävä tekijä duratiivisten ilmausten sijaintierojen taustalla on niiden luontainen taipumus toteuttaa fokuksen diskurssifunktiota.¹¹⁹ Venäjän ja suomen välillä vaikuttaisi tässä suhteessa olevan se ero, että siinä missä suomessa fokaaliset tapaukset keskittyvät hyvin selkeästi loppusijaintiin, ovat ne venäjäs-

¹¹⁹Kuten luvun 6 lopuksi todettiin, nyt käsillä olevan kaltaisessa tutkimuksessa optimaalisen esitysjärjestyksen löytäminen ei ole yksinkertaista. Tutkimuksen analyysi on jaettu alku-, keski- ja loppusijaintiin, mutta niiden käyttöä säätelevät tekijät ovat väistämättä linkittyneitä toisiinsa. Tästä johtuen joudun myös tässä kohden viit-

sä melko tavallisia myös muissa sijainneissa. Tällöin voidaan puhua ajanilmausfokukseen tyypillisimmin liittyvän fokaalisen S4-konstruktion (ks. osio 9.1.1) sijaan fokaalisesta S2- (ks. osio 9.2.1.1) ja jossain määrin harvinaisemmin myös fokaalisesta S1-konstruktioista. Esimerkkejä jälkimmäistä konstruktioita edustavista duratiivisista tapauksista ovat muun muassa seuraavat:

- (209) Шесть часов я писал эту историю. (Araneum Russicum: pelevin.nov.ru)
 kuusi tunnit-GEN minä kirjoittaa-PRET tämä-ACC juttu-ACC
 '[Kuusi tuntia] minä kirjoitin tätä juttua.'

- (210) Восемь лет он вынашивал план мести и только в феврале 2010-го
 kahdeksan vuodelt-GEN hän hautaa-PRET suunnitelma-ACC kosto-GEN ja vasta PREP helmikuun-PREP 2010-GEN
 päättää-PRET se-ACC toteuttaa
 '[Kahdeksan vuotta] hän hautoi kostosuunnitelmaa ja [vasta helmikuussa 2010] päätti toteuttaa sen.'

- (211) Восемь лет я курила марихуану, из них пять лет марихуану
 Kahdeksan vuotta minä polttaa-PRET marihuana-ACC PREP ne-GEN viisi vuodelt-GEN kasvattaa-PTCP
 выращенную гидропоническим способом, которая имеет огромное
 hydroviljely-INSTR keino-INSTR joka omistaa-PRES-1p valtava-ACC vaikutus-ACC
 негативное влияние на весь организм человека. (Araneum Russicum:
 marinagribanova.com)
 '[Kahdeksan vuotta] minä poltin marihuanaa, niistä viisi vuotta hydroviljelyllä kasvatettu, jolla on valtava negatiivinen vaikutus ihmisen koko elimistöön.'

- (212) Вот уже десять лет Олег и Татьяна своим примером разрушают эти мифы
 PART jo kymmenen vuotta Oleg ja Tatjana oma-INSTR esimerkki-INSTR murtaa-PRES-3pPI myytit-ACC ja
 и вселяют надежду в других, вновь и вновь доказывая
 kylvää-PRES-3pPI toivo-ACC PREP muut-ACC uudestaan ja uudestaan osoittaa-GER raamatullinen-ACC
 библейскую истину: «все возможно верующему». (Araneum Russicum: cef.ru)
 totuus-ACC kaikki mahdollista uskova-DAT

'[Jo kymmenen vuotta] Oleg ja Tatjana ovat omalla esimerkillään murtaneet näitä myyttejä ja kylväneet toivoa muihin, näyttäen yhä uudestaan totuun Raamatun totuuden siitä, että kaikki on mahdollista sille, joka uskoo.'

- (213) Пять лет я веду чайные церемонии и тонко чувствую настроение
 Viisi vuodelt-GEN minä vetää-PRES-1p tee-ACC seremoniat-ACC ja tarkkaan aistia-PRES-1p mieliala-ACC
 группы. (Araneum Russicum: teamaster.info)
 ryhmä
 '[Viisi vuotta] minä olen vetänyt teeseremonioita ja tunnen ryhmän fiiliksen tarkkaan.'

---

taamaan luvussa 9 tehtäviin päätelmiin. Katson vastaavat lukujen väliset viittaukset koherentin kokonaiskuvan kannalta välttämättömyksi, joskin tiedostan niistä aiheutuvan tiettyä käytännön hankaluutta.

Fokaalisessa S1-konstruktiossa olennaista on, että varsinainen lauseessa välitettävä propositio (kuten [kirjoitin sitä tarinaa] esimerkissä 209) on diskurssistatukseltaan aktiivinen ja siten osa lauseen pragmaattista oletamaa (ks. osio 3.2.2.2). Ajanilmaus puolestaan muodostaa lauseen pragmaattisen väittämän, niin että lauseen lukemisen jälkeen lukijan hallussaan pitämä tietojoukko kasvaa tiedolla jonkin tapahtuman tai asiointilan voimassaolon kestosta. Yllä esitetyistä esimerkeistä on tähdennettävä, että vaikka virkkeestä 213 ei suoraan käy ilmi siinä ilmaistavan proposition [olen vetänyt teeseremonioita] aktiivisuus, osoittaa esimerkkiin laajempi konteksti, että näin on:

Чайная мастерская с Вадиком Шелкопрядом

Чайная мастерская с Вадиком Шелкопрядом – это игровая площадка для личного роста и совершенствования на основе авторской методики «Персональная картография» и эффективного инструмента для организации жизни «Компас У-Син»

Мастерская проходит в контексте чайной церемонии. На каждой встрече я завариваю для всех игроков высокосортный чай, который является топливом для командного вдохновения.

Пять лет я веду чайные церемонии и тонко чувствую настроение группы. Это проверенный на практике способ коммуникации, который идеально подходит для повышения эффективности лайф-коучинга.

Vadik Šelkoprijadin teepaja

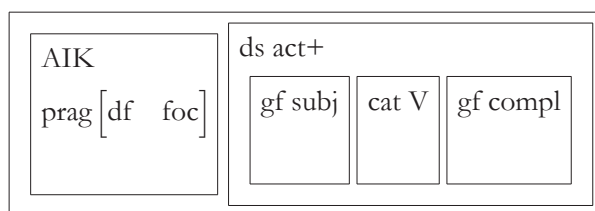
Vadik Šelkoprijadin teepaja on pelialusta henkilökohtaiselle kasvulle ja kehitymiselle, joka perustuu itse kehittämälleni henkilökohtaisen kartografian metodille ja tehokkaalle ”Kompas U-sin” -elämänhallintatyökalulle.

Pajaa vedetään teeseremonioiden muodossa. Joka tapaamiskerralla valmistan kaikille pelaajille korkealaatuista teetä, joka toimii yhteisen inspiraation polttoaineena.

[Viisi vuotta] minä olen vetänyt teeseremonioita ja tunnen ryhmän fiiliksen tarkkaan. Se on käytännössä koeteltua viestintää, joka ihannetapauksessa nostaa elämäntapa- ja valmentamisen tehokkuutta.

Esimerkkiä 213 edeltävässä kontekstissa on käynyt ilmi, että kirjoittaja järjestää teeseremonioiksi kutsumaansa toimintaa ja itse esimerkissä ajanilmauksen tehtävänä on määrittää, kuinka kauan tämä asiointila on ollut voimassa.

Esimerkkien 209–213 edustaman fokaalisen S1-konstruktion rakenne on tiivistetty matriisiin 24:

Matriisi 24: Fokaalinen S1-konstruktio

Esimerkkien 209 – 213 ajanilmauksista on huomautettava, että monia niistä leimaa alkusijainnille tyypillinen affektiivisuus. Kirjoittajan tarkoituksena vaikuttaisikin olevan paitsi sen raportoiminen, kuinka kauan esimerkiksi jutun kirjoittaminen on kestänyt, myös sen vaikutelman välittäminen, että kulunut aika on pidempi kuin ehkä ennalta olettaisi. Monissa tapauksissa onkin perusteltua olettaa, että fokaalista S1-konstruktiota edustava lause perii samaan aikaan (vrt. Goldberg 1995: 73–74) ominaisuuksia myös affektiiviselta konstruktiolta, lähinnä sen yllättävyyteen perustuvalta variantilta.

Kuten todettu, fokaaliseen konstruktiioon liittyy läheisesti ajatus ajanilmausta seuraavan proposition aktiivisuudesta. Silloinkin, kun sinänsä fokaalisen tapauksen voidaan tulkita perivän myös affektiivisesta konstruktiosta, tämä matriisiin 24 merkitty ominaisuus säilyy. Esimerkiksi lauseessa *Восемь лет я курила марихуану* ajatus marihuanan polttaminen on tulkittavissa aktiiviseksi, ja ajanilmaus määrittää uutena informaationa tämän asiointilan keston. Samaa aikaan syynä käyttää S1-asemaa S2- tai S4-asemien sijasta voidaan nähdä halu painottaa kuluneen ajan pituutta, jolloin tuloksena on sekä fokaalisesta että affektiivisesta konstruktiosta ominaisuutensa saava kielen rakenne.

Duratiivisten S1-tapausten joukossa on kuitenkin myös sellaisia, joissa ajanilmausta seuraavaa propositiota ei voi tulkita aktiiviseksi vaan joissa ennemmin on kyse jonkin kokonaan uuden tapahtuman välittämisestä.¹²⁰ Tällaisissa tilanteissa syynä lauseenalkuilleselle sijainnille on usein selkeintä pitää pelkästään affektiivista konstruktiota, kuten esimerkeissä 214 ja 215.

- (214) ЖИТЕЛЬ деревни Кацаки Вацлав ЖЕНДЗИНСКИЙ заявил на митинге: Пять
 asukas kylä-GEN Katsaka-GEN Vatslav Žendzinski kertoa-PRET PREP mielenosoitus-PREP viisi
 лет немцы топтали нашу землю и измывались над нами. (Araneum
 vuodet-GEN saksalaiset tallata-PRET meidän-ACC maa-ACC ja kiusata PREP me-INSTR.
 Russicum: 9may.ru)

’Katsakin kylän asukas Vatslav Žendzinski kertoi mielenosoituksessa: [Viisi vuotta] saksalaiset talloivat maaperäämme ja kiusasivat meitä.’

- (215) Peräti kuusi vuotta Mikkanen kutoi neuleita tunnetulle tekstiilitaiteilijalle ja neulesuunnittelijalle Sirkka Könöselle. (FiPress: Aamulehti)

Esimerkeissä 214 ja 215 ei ole kyse siitä, että propositiot [saksalaiset talloivat maaperäämme ja kiusasivat meitä] ja [Mikkanen utoi neuleita tunnetulle Sirkka Könöselle] olisivat aktiivisia ja niistä vain määriteltäisiin kesto. Pikemminkin kyseiset tapahtumat vasta esitellään lukijalle ja samalla ilmaistaan, että mainittu asiointila oli voimassa yllättävän kauan tai kauan suhteessa siihen, mikä olisi toivottavaa.

¹²⁰vrt. jaottelu fokaalisiin ja tapahtumista raportoiviin tapauksiin duratiivisten S4-tapausten analyysin yhteydessä luvussa 9.2.1.

Tutkimusaineiston duratiiviset ilmaukset jakautuvat kahteen ryhmään. Ensimmäisen näistä muodostaavat kanonisiin ajanyksiköihin perustuvat tapaukset, joita ovat numero + ajanyksikkö -yhdistelmistä (esim. *viisi tuntia, muutaman vuoden, kaksi päivää*) koostuva E1a sekä referentiaalinen–ei–referentiaalinen parin (ks. osiot 2.2.3.4 ja 5.2.4.2) muodostavat ryhmät E2a–b (*viikon/koko viikon; неделю / всю неделю*). Toinen duratiivisten ilmausten joukko koostuu adverbiryhmistä E6a (*kaian / долго*) ja E6b (*pitkään, давно*) sekä aikasanaan perustavasta E6c:stä (*jonkin aikaa / некоторое время*).

Kohdistan aluksi tarkemman huomioni suurimpaan kanonisten ajanyksiköiden ryhmään, E1a:han. Sen S1-osuus (39,06 % / 216 kappaletta) on venäjässä kutakuinkin koko kielikohtaisen aineiston tasoa, kun taas suomessa S1-tapauksia on keskimääräistä vähemmän (6,31 % / 60 kpl). Koska suomen S1-asemaan osuva E1a-aineisto on kooltaan niin pieni, se oli mahdollista käsitellä tapauskohtaisesti. Aineisto luokiteltiin totuttuun tapaan konstruktioittain, ja luokittelun tulokset on esitetty taulukossa 69:

Taulukko 69: Suomen E1a-aineiston S1-tapaukset luokiteltuna konstruktioittain

Konstruktio	n / suomi
alatopiikkikonstruktio	33
ei luokiteltavissa	17
affektiivinen konstruktio	8
topikaalinen konstruktio	2
Yht.	60

Niin kuin monissa muissa harvinaisissa osa-aineistoissa ja etenkin hankalasti määriteltävän E1a-ryhmän kohdalla (vrt. luku 9.2.1), myös tässä moni esimerkki (kaikkiaan 17) osoittautui joko annotointivirheeksi tai muuten mahdottomaksi luokitella. Lähemmässä tarkastelussa yllättävänkin suuri osa suomen S1-sijoittuneista E1a-tapauksista oli itse asiassa tulkittavissa alatopiikkikonstruktioiksi (kaikkiaan 33 tapausta 60:stä). Tyypillisesti duratiivisella ajanilmauksella on näissä lauseissa jokin tarkentava määräite: kaikkiaan 23 tapauksessa ajanilmausta edeltää jokin sanoista *viimeiset, edelliset* tai *seuraavat*. Tällainen on muun muassa esimerkki 216; esimerkki 217 puolestaan voidaan tarkemmin määrittellä segmenoitu ajanjakso -konstruktioiksi (ks. osio 7.2.2.1 edellä), ja se sisältääkin eksplisiittisen viittauksen siihen ylemmän tason ajanjaksoon, josta esimerkissä ilmaistava propositio on lohkottu.

- (216) Ensimmäiset kymmenen vuotta hän johti Eläketiedotusta, josta siirtyi koordinoimaan sidosryhmiä. (Araneum Finnicum: tela.fi)

- (217) Niistä kaksi viikkoa stipendiaatit asuvat perheissä, joissa on samanikäisiä nuoria, ja toiset kaksi viikkoa he tekevät osana kansainvälisiä koululaisryhmiä retkiä esimerkiksi Köln/ Bonniin, Müncheniin ja Hampuriin. (Araneum Finnicum: helsinki.diplo.de)

Esimerkin 216 laajempänä kontekstina on seuraava ingressimäinen kappale työeläkeva-
kuuttajien uutiskirjeessä:

Esittelyssä Markku J. Jääskeläinen

Markku J. Jääskeläinen toimii sidosryhmäsuhteista vastaavana johtajanamme. Hän on tullut taloon vuonna 2001. Ensimmäiset kymmenen vuotta hän johti Eläketiedotusta, josta siirtyi koordinoimaan sidosryhmätyötä.

Esimerkissä 216 tekstin diskurssitopiikkina on siis Markku Jääskeläinen -niminen henkilö, jonka elämää jaotellaan ajanilmauksin alatopikkeiksi. Esimerkin 217 laajempi konteksti on seuraavanlainen

Tämän ryhmän lisäksi matkaan lähtee myös neljä erityisstipendin saajaa Espoosta, Vaajakoskelta, Kirkkonummelta ja Nokialta. Heidän stipendiinsä sisältyy neljän viikon oleskelu Saksassa. Niistä kaksi viikkoa stipendiaatit asuvat perheissä, joissa on samanikäisiä nuoria, ja toiset kaksi viikkoa he tekevät osana kansainvälisiä koululaisryhmiä retkiä esimerkiksi Köln/Bonniin, Müncheniin ja Hampuriin.

Kontekstinsa perusteella esimerkki 217 vertautuu muun muassa esimerkkeihin 105 ja 180¹²¹, joissa niissäkin kirjoittaja luonnehtii tiettyä rajattua ajanjaksoa käsittelemällä erikseen sen ennalta tiedettyjä osasia.

Taulukosta 69 nähdään paitsi alatopiikkikonstruktioiden hallitsevuus ja luokittelun ulkopuolelle jäävien tapausten tavallisuus myös se, että muina kuin alatopikkeina esiintyvät tapaukset ovat suurimmaksi osaksi edellä jo esitetyn esimerkin 215 tavoin affektii-visia mutta eivät luokiteltavissa fokaalisiksi. Esimerkin 215 ohella tällaisia tapauksia ovat muun muassa esimerkit 218– 220:

- (218) Itse juhla päivä oli vasta maanantaina, mutta tämä kansa aloitti juhlat jo perjantaina ja kokonaiset neljä päivää ihmiset pommittelivat iletulituksia taivaalle. (Araneum Finnicum: blogit.iltasanomat.fi)
- (219) Seitsemään vuoteen hän ei ole käynyt kotona, seitsemän vuotta hän on kasvattanut tyttärtään Trishaa omillaan. (Araneum Finnicum: charlequin.fi)
- (220) Jo viisi vuotta hän on järjestänyt toimintaa ja erilaisia tilaisuuksia ilahduttaakseen lapsensa menettäneitä vanhempia ja tukeakseen heidän päivittäistä jaksamistaan. (Araneum Finnicum: tv7.fi)

---

¹²¹Tiistaina, keskiviikkona ja torstaina -- soittaa trumpetillaan -- (s. 193); Maanantaisin, tiistaisin ja keskiviikkoisin Saarinen-- Torstaisin hän-- ja perjantaisin -- (s. 240)

Esimerkeistä 218 – 220 on huomautettava, ne muodostavat melko poikkeuksellisen osan suomenkielisessä duratiivisessa aineistossa. Samaan tapaan kuin monet F1a-aineiston yhteydessä tarkastellut suomen alkusijaintitapaukset, myös esimerkki 220 on peräisin uskonnollisesta kontekstista (kristillinen televisiokanava TV7). Lisäksi esimerkki 219 on peräisin tunteellisista romanttisista viihdelukemistoistaan tunnetun Harlequin-kustantamon sivulta ja osoittautui lähemmässä tarkastelussa Harlequin-käännösromaanin (tarkemmin genrestä ks. esim. Törrönen 1994) takakansitekstiksi. Kaiken kaikkiaan esimerkkien 218–220 harvinaisuudesta ja toisaalta niiden lähdetekstien luonteesta voidaan päätellä, että suomessa vastaavien tapausten affektiivisuus tulkitaan venäjää voimakkaampana ja selkeämpänä poikkeamana normista.

Siirryn nyt E1a-ryhmästä muihin kanonisiin ajanyksiköihin perustuviin ilmauksiin. Fokaalisten tapausten lisäksi etenkin venäjässä vaikuttaisivat tavallisilta ne E2b-ryhmän (*всю неделю*) edustajat, joissa ajanilmauksen diskurssifunktio on päinvastoin topikaalinen. Näistä esimerkkejä ovat muun muassa seuraavat:

- (221) Всю неделю ребята мастерили игрушки, игры, собирали книги, приносили
 koko-ACC viikko-ACC lapset tehdä-PRET lelut-ACC pelit-ACC kerätä-PRET kirjat-ACC tuoda-PRET
 диафильмы, видеофильмы для детей ГПА. (Araneum Russicum:
 diafilmit-ACC videogilmit-ACC PREP lapset-GEN iltapäiväkerho-GEN
 добросштаб.рф)

’[Koko viikon] lapset tekivät leluja, pelejä, keräsivät kirjoja, toivat dioja, videoita iltapäiväkerhon lapsille.’

- (222) Всю неделю люди активно поздравляют друг друга, а страна в эти
 koko-ACC viikko-ACC ihmiset aktiivisesti onnitella-PRES-1p toinen toistaan mutta maa PREP nämä-ACC
 дни словно превращается в один большой праздник. (Araneum
 päivät-ACC aivan-kuin muuttua-PRES-1p yksi-ACC suuri-ACC juhla-ACC
 Russicum: tlvision.net)

’[Koko viikon] ihmiset onnittelevat aktiivisesti toinen toisiaan ja maa [näinä päivinä] aivan kuin muuttuu yhdeksi suureksi juhlaaksi.’

- (223) Всю неделю ребята делали всевозможные новогодние украшения, как для
 koko-ACC viikko-ACC lapset tehdä-PRET kaikenlaiset-ACC uuden vuoden-ACC koristeet-ACC niin PREP
 ёлки, так и в качестве подарков для родителей и друзей. (Araneum
 kuusi-GEN kuin myös PREP muto-PREP lahjat-GEN PREP vanhemmat-GEN ja ystävät-GEN
 Russicum: seymourhouse.ru)

’Koko viikon lapset tekivät kaikenlaisia uuden vuoden koristeita niin kuusta varten kuin ystäville ja vanhemmille annettavina lahjoinakin.’

Esimerkeissä 221–223 on kyse esimerkin 66¹²² tapaan siitä, että johonkin edeltävässä diskurssissa esiteltyyn ajankohtaan viitataan kuin mihin tahansa referenttiin. Esimerkin

¹²² *Siihen aikaan pakit yleensä asettelivat kiekkoa* -- (s. 170)

221 tapauksessa viittauskohteen esittely näkyy tekstin laajemmassa kontekstissa selvästi, sillä se on otsikoitu “Акции Осенней недели добра-2012” (‘Vuoden 2012 syksyllä järjestetyn hyvän tekemisen viikon tempauksia’). Suomenkielisestä aineistosta nämä topikaaliset rakenteet puuttuvat lähes kokonaan.

Ylipäätään suomen 117 E2b-tapauksesta ainoastaan kuusi sijoittuu S1-asemaan, siinä missä venäjän 604 tapauksesta alkusijaintiin osuu 263 (43,54 %). Jo E2b-aineistojen yleinen kokoero on merkillepantava ja kertoo siitä, ettei *koko viikon* ole suomessa erityisen tyypillinen tapa viitata viikkoihin. S1-sijainnin epäluonteisuus käy ilmi, jos esimerkiksi 221 koettaa sovittaa suomalaiseen kontekstiin, kuten seuraavassa keksityssä esimerkissä:

- (224) Koulussamme järjestettiin hyvän tekemisen teemaviikko. Koko viikon oppilaat askartelivat leluja, pelejä...

Esimerkki 224 on oman tulkintani mukaan verrattain kömpelö ennen kaikkea siksi, ettei ilmaus *koko viikon* voi toimia samanlaisena anaforisena viittauksena kuin vastaavat ilmaukset venäjässä. Asia käy selvemmäksi, kun tutkitaan tarkemmin varsinaisia suomenkieliseen aineistoon päätyneitä alkusijaintitapauksia, kuten esimerkkejä 225 ja 226

- (225) Koko viikon Ojangan kävijät voivat äänestää omaa kuvasuosikkiaan. (Araneum Finnicum: hskh.net)

- (226) Koko viikon hän päivitti ilmatieteen laitoksen sivuja, ja iloitsi jokaisesta tapahtuneesta lämpöasteesta. (Araneum Finnicum: kissanpaivia.com)

Niin esimerkissä 225 kuin 226 on nähdäkseni kyse samasta konstruktiosta kuin E1a-aineiston yhteydessä käsitelyjen affektiivisten tapausten kohdalla. Esimerkissä 225 kirjoittaja korostaa, että aikaa suosikin äänestämiseksi on koko viikko – mahdollisesti korjatakseen potentiaalista väärinkäsitystä siitä, että äänestysaika olisi jollain lailla rajatumpi. Esimerkki 226 puolestaan on laajemman kontekstinsa perusteella kommentti vuoden 2010 Helsinki city marathon -tapahtumaa käsittelevän blogikirjoituksen alla. Kesä 2010 oli erityisen helteinen, ja tähän liittyen kommentoija kirjoittaa:

Minun työkaveri on juoksemassa tuota maratonia. Koko viikon hän päivitti ilmatieteen laitoksen sivuja, ja iloitsi jokaisesta tapahtuneesta lämpöasteesta. Hän kylläkin toivoi vesisadetta, mutta varmaankin siksi, ettei aurinko paistaisi. Semmoinen keli on kyllä ihan mahdollon, kun sateen jälkeen paistaa aurinko, ja kaikki se satanut kosteus imeytyy ilmaan ja ilma on niin tukahduttavaa, eikä hiki haihdu iholta.. hyi olkoon!

Esimerkissä 226 ajanilmauksen diskurssifunktio on laajemman kontekstin perusteella selvästi affektiivinen: kirjoittaja kuvaa tietynasteisella hämmästyksellä sitä, että työkaveri on käyttänyt huomattavan osan ajastaan säätiedotusten epätavallisen tarkkaan seuraa-

miseen. Jos suomeksi olisi tarkoitus käyttää esimerkkien 221 – 223 tapaista topikaalista konstruktiota, olisi ajanilmaukseksi vaihdettava esimerkiksi *viikon aikana* tai *sen aikana*.

E2b-ryhmän ei-referentiaalinen sisaryhmä E2a (*viikon / неделю*) ei tuo edellä tehtyyn E1a- ja E2b-ryhmien tarkasteluun juuri mitään uutta, vaan suomen ja venäjän väliset erot liittyvät siinä samoihin tekijöihin kuin E1a-ryhmässäkin. Sen sijaan huomionarvoisia ovat muihin kuin kanonisiin ajanyksiköihin perustuvat ryhmät E6a–c, joista voidaan tehdä seuraavat havainnot.

1. E6c-ryhmässä (*jonkin aikaa*) suomen ja venäjän väliset erot ovat hyvin tarkasti samoja kuin koko tutkimusaineiston tasolla, niin että suomessa S1-sijaintiin osuu 10,33 % ja venäjässä 36,95 %.
2. E6b-ryhmä (*pitkään / давно*) noudattelee kieltenvälisten erojen osalta jotakuinkin samaa kaavaa kuin E1a-ryhmä, niin että kummassakin kielessä S1-sijainti on tavallista harvinaisempi, mutta venäjässä kuitenkin edelleen melko yleinen (suomen S1-osuus 2,68 %, venäjän 14,05 %)
3. E6a-ryhmässä kieltenväliset erot kääntyvät pääläelleen, niin että S1 on itse asiassa suomessa venäjää yleisempi (suomen S1-osuus 8,51 %, venäjän 3,52 %)

Tässä luetelluista kolmesta huomiosta viimeinen on luonnollisesti yllättävin, kun ajatellaan toistaiseksi käsiteltyjä duratiivisia tapauksia ja koko aineistoa, joiden osalta venäjän alkusijainti on suomea yleisempi. Venäjän *давно*-sana vaikuttaakin olevan koko lailla sidottu adverbien oletussijaintiin, S2:een, johon venäjän kaikkiaan 1 991 E6a-tapauksesta osuu peräti 1 798 eli 90,31 prosenttia. Suomen *kanan*-sana ei ole samalla tavalla rajoittunut, vaan siihen liittyy samanlaisia suomessa jossain määrin perifeerisiä ja affektiiviseksi tulkittavia S1-tapauksia kuin muihinkin tässä analysoituihin duratiivisiin ryhmiin. Yksi esimerkki on seuraava Araneum Finnicum -korpukseen päätynyt, tarkemman tutkimisen perusteella vuonna 1884 julkaistusta *Kotikuusen kuiskebia* -romaanista peräisin oleva lause:

(227) Jo kauan hän on sairastanut sydämmentykystä. (Araneum Finnicum: gutenberg.org)

Suomen ja venäjän E6-ryhmien välisiin eroihin palataan tarkemmin loppusijainnin käsittelyn yhteydessä osiossa 9.2.1.2.

7.3 Yhteenveto

Tässä luvussa ajanilmausten sijaintikysymystä on käsitelty lauseenalkuisen aseman osalta. Luvun keskeisenä havaintona on ollut, että tietyistä yhtäläisyyksistä huolimatta suomen ja venäjän välillä on melko selkeitäkin eroja siinä, mitkä alkusijaintia hyödyntävät ajanilmauskonstruktiot ovat tavallisia ja mitkä harvinaisia.

Molemmissa kielissä on ensinnäkin tyypillistä, että varsinaista resultatiivista eksten-siota edustavat ilmaukset (kuten *äkkiä* tai *kahdessa päivässä*) sijoittuvat lauseen alkuun. Näistä tapauksista osa liittyy äkkiä-konstruktioiksi nimettyyn rakenteeseen eli esimerkin 48¹²³ kaltaisiin tapauksiin. Paikoin kyse on taas ajanjakson pituuden ja siinä saavutetun tuloksen välisestä jännitteestä, jolloin edellä on puhuttu eri variantteina esiintyvistä af-fektiivisesta konstruktiosta (mm. esimerkki 51¹²⁴).

Toinen kielä selkeästi yhdistävä ilmausjoukko ovat anaforiset tapaukset kuten *sen jälkeen* sekä toisaalta ajallisen etäisyyden ilmaisut kuten *parin päivän päästä*. Näiden käytön havaittiin tyypillisimmin liittyvän anaforiseen konstruktion: tapauksiin, joissa ajanilmaus viittaa edeltävässä diskurssissa muodostettuun ajalliseen viittaushohtoon (vrt. mm. esimerkki 59¹²⁵).

Niin suomessa kuin venäjässä ovat tavallisia myös alatopiikkikonstruktio eli käyt-
tötilanteet, joissa ajanilmauksen avulla jostakin laajemman tason diskurssitopii-
kista ker-
rotaan jaottelema se ajallisiin segmentteihin. Edellä esitetyistä alatopiikkita-
pauksista
esimerkki 80 on seuraavassa toistettu numerolla 228:

- (228) Kunnioitukseni Hergéä kohtaan sarjakuvataiteilijana kohoaa kohisten; hän aloitti ba-naaleilla seikkailukertomuksilla, 1930-luvulla Tintti kehittyi kuvaukseksi kansainväli-sestä politiikasta, sodan jälkeen Tintti manifestoi kehitysoptimismia käymällä kuussa, Castafioreni koruissa hän kommentoi 1950- ja 1960-luvun yhteiskuntaa komedialla, jo-ta voi verrata eurooppalaisen modernismin parhaimpiin teoksiin. (Araneum Finnicum: rauma.fi)

Paitsi alatopiikkikonstruktioiden, lauseenalkuiset ajanilmaukset esiintyivät molemmissa kielissä lisäksi varsinaisina topiikkeina, osana topikaalista konstruktiota. Tällaiset käyt-töyhteydet näkyivät erityisen selvästi ilmauksilla *в то время* ja *siinä aikaan* (vrt. esimerkki 65¹²⁶), mutta myös tietyt taajuuden ilmaukset oli luontevinta tulkita topikaalisiksi (mm. esimerkki 191¹²⁷).

¹²³ *Arjen rutiinit rikkoutuivat ja äkkiä elämä saa--* (s. 157)

¹²⁴ *Kahdessa päivässä me voimme-- niin suuret määrät kuin--* (s. 158)

¹²⁵ *Edellisen kerran vastaavaa lainaa myönnettiin joulukuussa 2011, silloin pankit --* (s. 168)

¹²⁶ *В то время жители этих мест занимались в основном скотоводством--* (s. 170)

¹²⁷ *--ja ajoittain maalivahtiemme loistavat torjunnat pitivät meidän pystyssä.* (s. 243)

Vaikka tässä luetellut rakenteet ovat käytössä kummassakin tarkastellussa kielessä, niiden yleisyydessä ja käyttöyhteyksien luonteessa havaittiin eroja. Esimerkiksi monilla taajuuden ilmauksilla suomen alkusijaintitapausten tulkittiin linkittyvän venäjää voimakkaammin affektin ilmaisemiseen. Samaten alatiopikkikonstruktiot olivat monissa edellä analysoiduissa suomenkielisen aineiston osissa venäjää hallitsevampia. Tilastollisen mallin numeraalin läsnäoloa mittaavan muuttujan perusteella puolestaan pääteltiin, että määrää painottavien tapausten (kuten esimerkki 91¹²⁸) yleisyys on suomessa korostunut.

Venäjänkielisestä aineistosta nousi luvun mittaan esille kaksi rakennetta, jotka suomenkielisissä korpuksissa osoittautuivat verrattain harvinaisiksi. Näistä ensimmäinen liittyy konteksteihin, joissa lauseenalkuista ajanilmausta käytetään esiteltäessä jotakin lukijalle kokonaan uutta puheenaihetta tai tapahtumaa. Vastaavia rakenteita nimitettiin johdantokonstruktioiksi, jonka edustajina esiteltiin muun muassa esimerkit 117 ja 116¹²⁹. Johdantokonstruktioihin linkittyviä tapauksia olivat raportoivat ja ilmoituksen aloittavat konstruktiot kuten esimerkit 144 ja 143¹³⁰.

Toinen venäjälle ominainen rakenne olivat erityisesti duratiivisiin ilmauksiin liittyvät fokaaliset S1-tapaukset, kuten esimerkki 213.¹³¹ Vastaavat lauseenalkuiset duratiivit olivat suomen osalta yleensä tulkittavissa säilytään melko voimakkaiksi affektiivisen konstruktion edustajiksi, joiden käyttöyhteydet rajoittuivat melko marginaalisiin tai spesifeihin tilanteisiin, esimerkiksi lainauksiin 1800-luvun kirjallisuudesta tai romanttisen viihdelukemiston takakansiteksiteihin.

Kaiken kaikkiaan alkusijainnin osalta tehdyt päätelmät muodostavat pohjan myös monille niistä havainnoista, joita seuraavassa luvussa tehdään kieltenvälisistä eroista ja yhtäläisyyksistä keskisijainnissa.

---

¹²⁸ *Viime vuoden aikana työvoimaneuvotat kirjoittivat 11 500 --* (s. 186)

¹²⁹ *В среду Госдума на очередном пленарном заседании рассмотрит--; Во вторник в штаб-квартире ВТО в Женеве президент -- и генеральный директор -- подписали* (s. 201)

¹³⁰ *7 марта в 17 часов Художественная галерея приглашает--; В два часа ночи вооруженный пневматическим пистолетом пьяный гражданин выломал --* (s. 220)

¹³¹ *Пять лет я веду чайные церемонии и тонко чувствую настроение группы.* (s. 253)

8 AJANILMAUKSET JA KESKISIJAINTI

Kuten edellisessä, tarkastelen myös tässä luvussa ensin (osio 8.1) suomessa ja venäjässä tilastollisen mallin perusteella havaittavia yhtäläisyyksiä – niitä muuttujien arvoja, joiden vaikutus on kutakuinkin samansuuntainen ja -suuruinen kielestä riippumatta. Tämän jälkeen (osio 8.2) siirrytään tekijöihin, jotka suomessa ja venäjässä vaikuttavat erisuuntaisesti tai samansuuntaisesti mutta eri voimakkuudella.

Esitin luvussa 6.2, että tilastollisen mallin kannalta on hedelmällistä yhdistää S2- ja S3-sijainnit yhdeksi ainoaksi sijaintimuuttujan arvoksi, keskisijainniksi. S2- ja S3-sijaintien yhdistäminen on ennen kaikkea tilastollista mallia varten tehty oletamus – todellisuudessa suomen S2-asemalla voi hyvin olla tehtäviä, joita S3-asemalla ei ole; samaten venäjän S3-asemalla voi olla tehtäviä, jotka venäjän S2-asemalta puuttuvat. Näitä keskisijainnin sisäisiä eroja tarkastellaan erikseen alaluvussa 8.3.

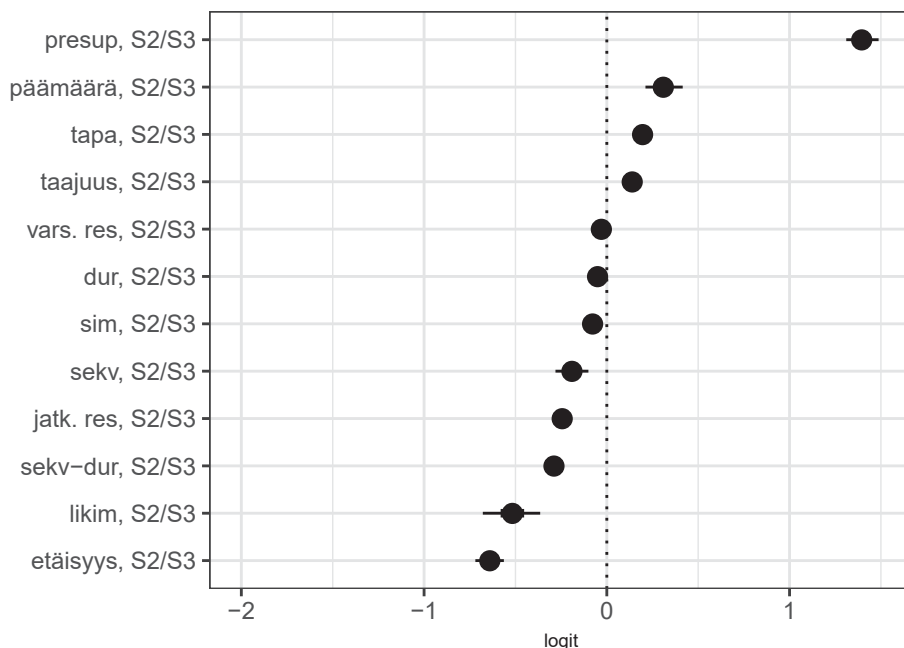
8.1 Samansuuntaisia vaikutuksia

Luvussa 5.3 esitettyjen tilastojen mukaan keskisijaintiin osuu kaikkiaan 80 723 tutkimusaineiston suomenkielisestä lauseesta 43 308 eli 53,65 prosenttia ja kaikkiaan 70 046 venäjänkielisestä lauseesta 38 390 eli 54,81 prosenttia. Tilanne on siis merkittävällä tavalla erilainen kuin tarkasteltaessa alku- tai loppusijaintia: keskisijainnissa suhteellinen osuus on koko aineiston tasolla kummassakin kielessä hyvin pitkälti samansuuruinen.

Edellisessä luvussa tilastollisen mallin perusteella ei ollut löydettävissä kovin paljon sellaisia muuttujien arvoja, joilla olisi selvä positiivinen tai negatiivinen vaikutus tarkasteltavan sijainnin todennäköisyyteen tutkittavasta kielestä riippumatta. Analysoitaessa keskisijaintia tilanne muuttuu jonkin verran, niin että sekä semanttisen funktion, morf/ref-muuttujan että positionaalisuuden kohdalla on nähtävissä arvoja, jotka a) kasvattavat tai pienentävät keskisijainnin todennäköisyyttä koko aineiston tasolla ja b) ovat kielen ja sijainnin välisen interaktion suhteen neutraaleja tai hyvin lähellä neutraalia. Näiden vaikutusten luonne käy tarkemmin ilmi kuvioista 30 – 32, jotka kuvaavat mainittujen

muuttujien merkitystä koko aineiston tasolla sekä kuvioista 34 – 36, jotka puolestaan kuvaavat kielen ja selittävien muuttujien välisiä interaktioita.

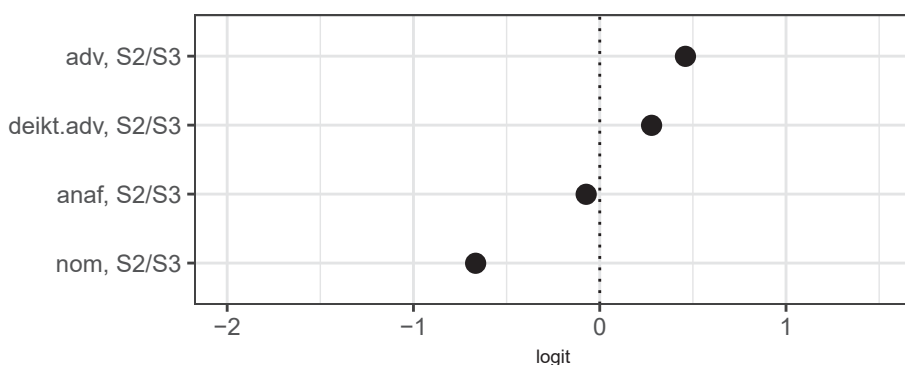
Kuvioista 30 voidaan erottaa yksi selvästi muita positiivisempi vaikutus sekä joukko vähemmän voimakkaita mutta yhtä kaikki selkeitä tendenssejä:

Kuvio 30: Semanttisten funktioiden vaikutus keskisijaintiin

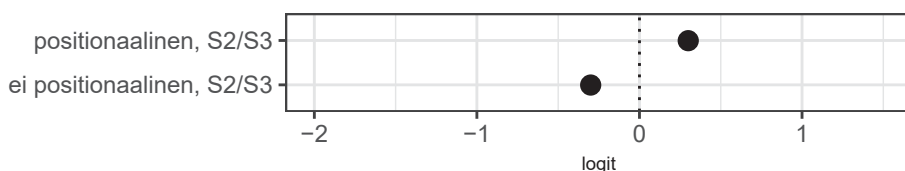
Positiivisimmin keskisijainnin todennäköisyyteen vaikuttaa presuppositionaalinen funktio. Kuvion 34 perusteella vaikutus on lähes kielestä riippumaton (mahdollisesti hivenen heikompia Suomessa), samoin kuin negatiivisimmin S2/S3-todennäköisyyteen vaikuttavilla ajallisen etäisyyden ja likimääräisyyden funktioilla. Vähiten kielestä riippuu kuvion 34 perusteella F-funktion vaikutus, joka ei kaiken kaikkiaan ole erityisen voimakas.

Myös morf/ref-muuttujaan (kuvio 31) liittyy koko aineiston tason vaikutuksia, jotka kuvion 35 perusteella ovat käytännössä kielestä riippumattomia. Kuviot osoittavat, että nominaalisten ajanilmausten todennäköisyys sijoittua keskisijaintiin on koko aineiston tasolla selvästi pienempi kuin kummankaan adverbiryhmän. Anaforiset ilmaukset ovat keskisijainnin suhteen pitkälti neutraaleja.

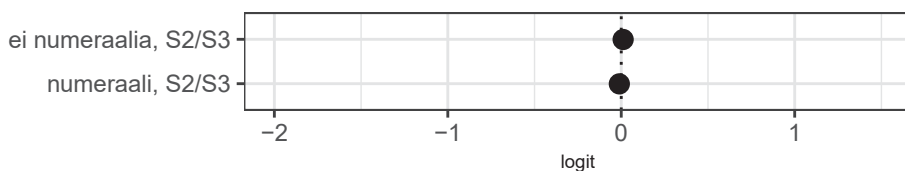
Kuvio 31: Morf/ref-muuttujan vaikutus keskisijaintiin

Kuviosta 32 nähdään, että positionaalisten ilmausten todennäköisyys sijoittua keskisijaintiin on suurempi kuin ei-positionaalisten. Kuvio 36 vahvistaa, ettei kielen ja positionaalisuuden välillä juurikaan ole interaktiota.

Kuvio 32: Positionaalisuuden vaikutus keskisijaintiin

Esitän viimeisenä tilastollisen mallin muuttujana numeraalin läsnäolon vaikutuksen. Kuviot 33 ja 37 osoittavat, ettei muuttujalla keskisijainnin suhteen ole suurta merkitystä – etenkin koko aineiston tasolla vaikutus on kiistatta olematon:

Kuvio 33: Numeraalin läsnäolon vaikutus keskisijaintiin

Kuten alkusijainnin yhteydessä, myös keskisijaintia tarkasteltaessa tutkin seuraavassa lähemmin ensin kummallekin kielelle yhteisiä vaikutuksia, minkä jälkeen siirryn kielten välillä havaittavien eroihin. Päähuomio yhtäläisyyksien tarkastelussa keskitetään adverbien korkeaan S2/S3-todennäköisyyteen.

8.1.1 Morf/ref-muuttuja

Edellä luvussa 4.3 todettiin tutkimuskirjallisuuden perusteella, että S2 on venäjässä adverbien oletusasema (vrt. Kovtunova 1976: 166). Tältä pohjalta on helppo ymmärtää, että myös tilastollisen mallin mukaan adverbisten ilmausten keskisijaintitodennäköisyys on tavallista suurempi. Suomessa adverbibisuuden vaikutus S3-aseman yleisyyteen ei kuitenkaan kirjallisuuden perusteella ole samalla tavalla yksiselitteistä. Esimerkiksi Vilkuna (1989: 25, 40) kyllä puhuu S3-asemasta tavallisimpana adverbisijaintina, mutta kyse vaikuttaisi venäjää selkeämmin olevan enemmän tendenssistä kuin kieliopillisesta määrittymisestä. Itse asiassa Sulkala (1992: 72) jopa toteaa eksplisiittisesti, ettei adverbiaalinen sijainti suomessa riipu sen morfologisesta rakenteesta:

The position of an adverbial does not depend on its structure, i.e. whether it is an adverb, a prepositional or postpositional phrase or a noun phrase.

Suomen S3 ei siis välttämättä ole samalla tavalla adverbipainotteinen sijainti kuin venäjän S2, mikä ilmenee jossain määrin myös kuvioista 35. Sen mukaan kielen ja morf/ref-muuttujan välillä vaikuttaisi olevan pieni interaktio, niin että suomessa muilla kuin deiktisillä adverbeilla on venäjään nähden mahdollisesti hieman pienempi keskisijainnin todennäköisyyttä kasvattava vaikutus. Kielten välinen ero tulee näkyviin, jos tarkastellaan kaikkia tilastollisissa mallissa adverbisiksi luokiteltuja aineistoryhmiä:¹³² venäjässä keskisijainnin osuus niissä on keskimäärin 80,53 %, suomessa taas 69,38 %. Se, että lukema on suomessakin liki 70 prosenttia, kertoo kuitenkin siitä, että keskisijainti¹³³ on odotetusti tyypillisin adverbisijainti ja tilastollinen malli syystäkin katsoo adverbibisuuden lisäävän sen todennäköisyyttä pitkälti kielestä riippumatta.

Esimerkiksi F3a-ryhmässä (*usein*; ks. osio 5.2.3.3) keskisijainnin osuus on suomessa ja venäjässä käytännössä identtinen (kummassakin noin 79%), niin että tätä ryhmää edustavat lauseet muistuttavat suurimmaksi osaksi seuraavia tapauksia:

- (229) Presidentti Urho Kekkonen valitsi usein itse lentomatkojensa ruokalistan. (FiPress: Turun Sanomat)

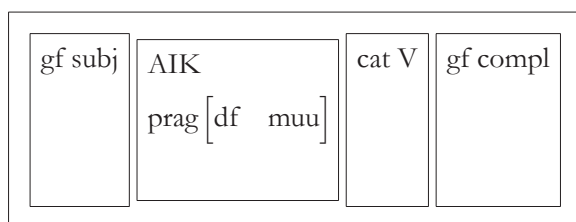
¹³²Luvuista on jätetty pois morf/ref-muuttujan kannalta anaforiseksi luokiteltu adverbiryhmä L7c (*silloin / mozdā*).

¹³³Huomaa, että luvussa ovat mukana sekä S2- että S3-sijainnit.

- (230) Друзья Валеры часто навещают семью погибшего друга. (RuPress:
ystävät Valera-GEN usein vierailia-PRES-1p perhe-ACC kuolla-PTCP-GEN ystävä-GEN
Комсомольская правда)

‘Valerin ystävät [usein] vierailevat edesmenneen ystävän perheen luona’

Suomesta ja venäjistä voidaankin tämän tutkimuksen puitteissa erotella adverbiset konstruktiot, joilla kuvaan niitä tapauksia, joissa ajanilmaus sijoittuu ikään kuin oletuksena S2:een tai S3:een, ennen kaikkea siksi, ettei mikään viestinnällinen tavoite ohjaa käyttämään muita sijainteja (vrt. Kovtunovan (1976: 166) edellä mainittu huomautus S2-sijainnin oletusasemasta venäjässä). Venäjässä konstruktio voidaan kaikessa yksinkertaisuudessaan kuvata matriisin 25 tavoin, suomessa erona on ajanilmauksen sijainti verbin jäljessä.

Matriisi 25: Adverbinen S2-konstruktio

Huomattakoon, että edellä alkusijaintia käsittelevässä luvussa viitattiin adverbiseen konstruktion myös muun muassa esimerkin 89 yhteydessä. Myös näissä tapauksissa ajanilmauksen alkusijainti on lähinnä kieliopillisesti määräytynyt eikä pragmaattisten tekijöiden vaikutuksesta muodostunut, samalla tavoin kuin keskisijainti esimerkeissä 229–230. Tarkemmassa määrittelyssä voitaisiin luonnollisesti todeta, että esimerkin 89 kaltaiset tapaukset edustavat adverbista S1-konstruktiota S2- tai S3-konstruktion sijaan.

Oli kyse mistä vain sijainnin mukaisesta variantista, adverbinen konstruktio eroaa monista edellä käsitellyistä siinä, että sen yhteys ylempien abstraktiotasojen konstruktiioihin on suurempi. Kuten osiossa 3.1 todettiin, kaikki tässä tutkimuksessa esitellyt konstruktiot perivät rakenteensa suomen- ja venäjänkielisten SVO-lauseiden taustalla olevasta ylemmän tason konstruktiosta, jota nimitän yksinkertaistaen transitiivikonstruktioksi. Ajanilmauskonstruktiot kuten johdanto-, affektiivinen tai äkkiä-konstruktio ovat transitiivikonstruktion erityistapauksia eli nivoutuvat siihen toteutumalinkillä (ja samanaikaisesti transitiivikonstruktion niihin osarakennelinkillä). Mainittujen konstruktioiden tapauksessa ne perivät kuitenkin ominaisuuksia myös muista konstruktioista. Johdantokonstruktio saa uusia diskurssireferenttejä tekstiin tuovan funktionsa ylemmän tason

esittelytopiikkikonstruktiosta, affektiivinen ajanilmauskonstruktio taas linkittyy siihen yleisemmän tason konstruktion, jollaisella kielenkäyttäjät ovat tottuneet ilmaisemaan jonkin lauseenalkuisen elementin korosteista suhdetta muuhun lauseeseen. Adverbisen konstruktion tapauksessa tällaiset lisämerkityksen tuovat linkit sen sijaan puuttuvat, ja ajanilmauskonstruktio on määriteltävissä vain yhtä abstraktiotasoa spesifimmäksi transitiivikonstruktioksi.

Vaikka adverbinen konstruktio on kummassakin kielessä tavallinen, on tutkimusaineistossa eräitä adverbiryhmiä, joissa suomen ja venäjän välillä on paikoin suuriakin eroja. Selkein tällainen tapaus on aineistoryhmä E6a (*kauan*/ *долго* 5.2.4.6), jonka edustajista keskisijaintiin osuu venäjässä peräti 90,31 %, mutta suomessa ainoastaan 26,41 prosenttia. Esimerkin 231 tapaiset lauseet eivät siis suomessa ole mitenkään erityisen yleisiä, kun taas esimerkin 232 kaltaiset tapaukset kattavat suurimmat osan venäjän E6a-ryhmästä. E6a-ryhmien välillä havaittaviin eroihin pureudutaan tarkemmin luvussa 9.

- (231) Paikallisväestö hyödynsi kauan Vattaja-aluetta yhteisenä laidunalueena. (Araneum Finnicum: julkaisut.metsa.fi)

- (232) Майк долго рассказывал свою историю. (Araneum Russicum: klikin.ru)

Mike kauan kertoa-PRET POSS-Acc tarina-ACC
'Mike [pitkään] kertoi tarinaansa.'

E6a-ryhmän lisäksi venäjän keskisijaintiosuus on selkeästi suomea suurempi aineistoryhmissä F2b (*kahdesti*; osio 5.2.3.2), F3b(*aina*; 5.2.3.3) ja E7 (*nopeasti*; 5.2.4.7, lisäksi tarkemmin tämän luvun osiossa 8.2.1). Kiinnostavia poikkeuksia ovat kuitenkin suomen adverbit *joskus* ja *ajoittain* eli aineistoryhmät F3d ja F4. Näissä ryhmissä keskisijainti on selvästi tavallisempi vaihtoehto suomessa kuin venäjässä, venäjässä taas alkusijainti korostuu paljon voimakkaammin kuin adverbeilla yleensä. Näitä kielikohtaisia eroja ja niiden taustalla mahdollisesti vaikuttavia syitä tarkasteltiin edellä osiossa 7.2.2.4.2.

Edellä osiossa 2.2.1.2 todettiin, että lähtökohtaisesti parhaiten kieltenväliseen vertailuun soveltuvat sellaiset aikaa ilmaisevat konstruktiot, joiden muoto-osa koostuu kanoonisista ajanyksiköistä. Tällaisissa tapauksissa, esimerkiksi ilmauksilla *kaksi minuuttia* tai *две минуты*, on painavat syyt olettaa, että konstruktioiden merkitys/funktio-osa on kielestä riippumatta hyvin samanlainen. Adverbeista puhuttaessa on sen sijaan muistettava, että kyse on yksittäisistä lekseemeistä. Näiden sijoittumiseen pääsevät voimakkaammin vaikuttamaan myös sanakohtaiset ominaisuudet, mikä tulee ilmi edellä havaitussa keskisijaintiosuuksien heittelyssä.

Tarkastelen seuraavassa esimerkkeinä leksikaalisten ominaisuuksien vaikutuksesta suomen *nyt*- ja venäjän *однажды*-adverbeja, joiden leksikaaliset erityispiirteet ovat saaneet huomiota olemassaolevassa tutkimuskirjallisuudessa.¹³⁴

Niin kuin Hakulinen (1995: 482) toteaa, suomen *nyt*-sanaa voidaan käyttää joko ajallisesti tai ei-temporaalisessa merkityksessä, diskurssipartikkelina. Sen määrittelemisen, kummasta käytöstä on kyse, tapahtuu osittain sanajärjestyksen avulla, niin että S2-sijoittunut *nyt* on usein todennäköisesti ei-temporaalinen, kuten esimerkissä 233:

- (233) Jos joku nyt vetää herneen siitä nenään, että blogin pitäjä sattuu pitämään jostakin/jonkun mielipiteestä, niin ehkä kannattaisi sitten seurata jotain blogia, jonka kirjoittajalla ei ole mielipiteitä. (Araneum Finnicum: soininvaara.fi)

Myös venäjän *однажды*-adverbin osalta sijainti määrittelee sanan merkitystä, joskin tässä tapauksessa kumpaakin merkitystä voi pitää temporaalisena. F.I. Pankovin (1997: 163–164) mukaan lauseenalkuisella *однажды*-sanalla on eri merkitys kuin lauseenloppuisella, niin että lopussa merkitys on fokaalinen ja korostaa tapahtuman kertaluontoisuutta, mutta alussa merkitys liittyy ajalliseen lokalisointiin. Pankov itse antaa seuraavat esimerkit (hänellä 1a ja 1b):

- (234) Однажды я был в Киеве
 kerran minä olla-PRET PREP Kiöva-PREP
 '[Kerran] minä olin Kiovassa'

- (235) В Киеве я был лишь однажды
 PREP Kiöva minä olla-PRET vain kerran
 '[Kiovassa minä olen ollut vain [kerran]']

Mielenkiintoista kyllä, suomen *kerran*-sana käyttäytyy samalla tavoin useimmiten, muttei aina. Aivan kuten venäjän *однажды*, myös suomen *kerran* saa lauseen alkuun sijoituessaan yleensä lokalisoivan funktion; loppuun sijoituessaan se saa taajuutta ilmaisevan funktion ja on fokaalinen. Tästä yleisestä taipumuksesta on kuitenkin myös poikkeuksia, kuten seuraava Araneum-korpuksesta erikseen haettu esimerkki osoittaa:¹³⁵

- (236) Lapset pitivät nöyrinä, totesi eräs pappi kerran. (Araneum Finnicum / liisijokirjanta.fi)

¹³⁴ Alun perin suomen *kerran*- ja venäjän *однажды*-sanat oli tarkoitus saada osaksi varsinaista tutkimusaineistoa. Merkityksen ambivalenttisuudesta johtuen ilmausten hakeminen aineistosta osoittautui kuitenkin niin hankalaksi, että niiden käsittelemisestä osana varsinaista aineistoa päätettiin luopua.

¹³⁵ Esimerkistä 236 on huomautettava, että se ei sinänsä kelpaisi tutkimusaineistoon, sillä se ei noudata SVO-järjestystä. Ajatus *kerran*-sanalan lauseenloppuisuudesta tulee kuitenkin siinä esille.

Suomen *kerran*- ja venäjän *однажды*-sanojen käytössä oletettavasti ilmenevä ero on mielenkiintoinen seuraavan luvun kannalta, kun pohditaan suomen ja venäjän loppusijaintien välisiä eroja. Esimerkin 236 ilmentämään suomen loppusijainnin lokalisoivaan funktioon palataan tarkemmin osiossa 9.2.4.

Olen tässä osiossa luonut yleisluontoisen katsauksen adverbien positiiviseen S2/S3-vaikutukseen. Koska vaikutus on tutkimuskirjallisuuden perusteella odotettu ja liittyy keskisijainnin rooliin adverbien oletusasemana, en pyri erikseen arvioimaan tehtyjen oletusten uskottavuutta tarkempien kvantitatiivisten testien tai satunnaisotannan avulla.

Tilastollisen mallin mukaan keskisijainnin todennäköisyyttä kasvattavat koko lailla kielestä riippumatta myös deiktisiksi adverbeiksi luokitellut aineistoryhmät (L1a–L1c, L5c ja L8a–L8c: suomessa ilmaukset *eilen*, *tänään*, *huomenna* sekä *hiljattain*, *nyt*, *nykyisin* ja *pian*, venäjässä *вчера*, *сегодня*, *завтра* sekä *недавно*, *сейчас*, *теперь* ja *скоро*). Näiden vaikutus keskisijaintiin on kuitenkin huomattavasti moniselitteisempi kuin edellä käsiteltyjen ei-deiktisten adverbien. Vaikka deiktiset adverbit kokonaisuutena kasvattavat keskisijainnin todennäköisyyttä, on yksittäisten aineistoryhmien kohdalla hyvinkin voimakkaita kielikohtaisia eroja, joiden taustalla oleviin syihin pureudutaan alempana osioissa 8.2.2.1–8.2.2.3.

8.1.2 Muut samansuuntaiset vaikutukset

Edellisessä alaluvussa mainittiin erityisesti venäjän ominaispiirteeksi se, että tietyt adverbiset aineistoryhmät sijoittuvat lähes yksinomaan keskisijaintiin. Samassa yhteydessä huomautettiin myös, että adverbien sijaintia tutkittaessa on pidettävä mielessä leksikaalisten ominaisuuksien suuri merkitys. Tämä näkyy myös kuviossa 30, jossa presuppositionaaliset adverbit eli aineistoryhmät P1 ja P2 (osio 5.2.5.1) eroavat selvästi kaikista muista semanttisista funktioista: niillä on erittäin selvä keskisijainnin todennäköisyyttä kasvattava vaikutus, jonka kuvio 34 alempana vahvistaa lähes kielestä riippumattomaksi. Molemmilla presuppositionaalisilla aineistoryhmillä keskisijainnin osuus kaikista sijainneista on niin suomessa kuin venäjässä yli 80% – venäjän P1-ryhmällä osuus on peräti 98,33 %. Toisin sanoen, esimerkkien 237 ja etenkin 238 kaltaiset tapaukset ovat miltei ainoita mahdollisia presuppositionaalisten ilmausten kohdalla:

(237) Uran vajottua koomaan John harkitsi jo lentäjän ammattia (FiPress: Iltalehti)

- (238) Мы уже заключили договоры аренды на помещения в двух торговых
 Me jo solmia-PRET sopimukset-ACC vuokra-GEN PREP tilat-ACC PREP kaksi-PREP kauppa-PREP
 центрах Санкт-Петербурга. (RuPress: PBK Daily)
 keskus-PREP Pietari-GEN
 'Me [jo] olemme solmineet vuokrasopimukset kahdesta Pietarin kauppakeskuksesta'

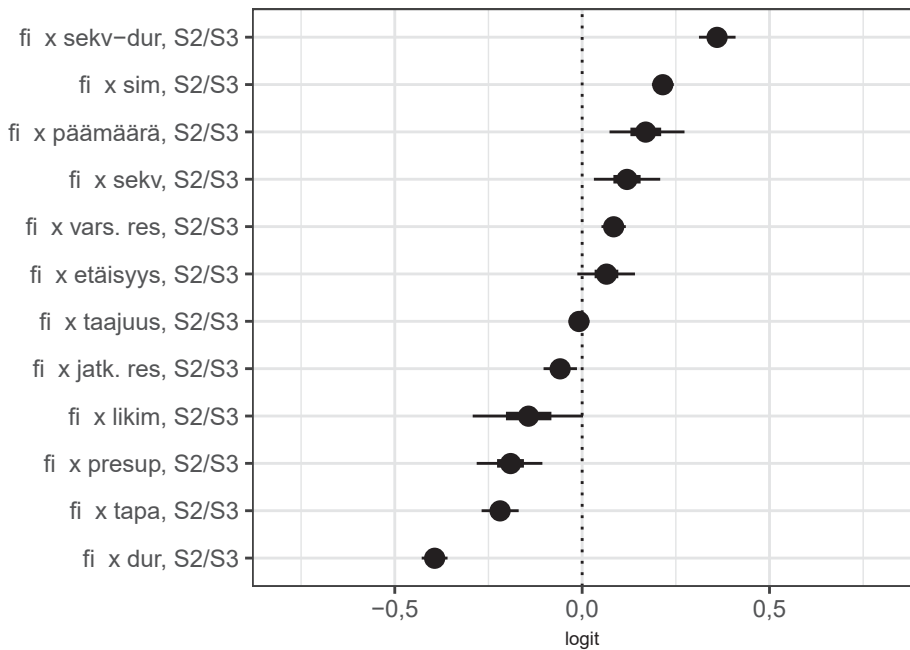
Suomen *jo-* ja *vielä* sekä venäjän *уже-* ja *еще-*sanojen sijoittumiseen liittyy selviä kieliopillisia rajoitteita, niin että sijaintien painottuminen on ymmärrettävää.

Myös F-funktion kielestä riippumattomasta S2/S3-vaikutuksesta on todettava, että se on suoraan yhteydessä adverbisten ilmausten S2/S3-vaikutukseen, sillä suurin osa F-funktiota edustavista aineistoryhmistä on adverbeja. Siinä missä presuppositionaalisilla ja taajuutta ilmaisevilla tapauksilla voidaan nähdä koko aineiston tasolla positiivinen S2/S3-vaikutus, todettiin edellä kuvioita 30 ja 34 vertaamalla, että likimääräisyyden, sekventiaalisuuden, jatkuvan resultatiivisen ekstension ja ajallisen etäisyyden kategorioilla vaikutus on päinvastainen eli S2/S3-todennäköisyyttä madaltava. Näiden havaintojen taustoja käsiteltiin edellisessä luvussa osioissa 7.2.1.1 – 7.2.1.3 pohdittaessa syitä mainittujen funktioiden S1-todennäköisyyttä kasvattavaan vaikutukseen.

Morf/ref-muuttujan ja semanttisten funktioiden lisäksi on vielä todettava, että kielestä riippumatta positionaaliset ilmaukset suosivat keskisijaintia. Etenkin suomen osalta tämä on ymmärrettävää siitä syystä, että alkusijainnin käyttömahdollisuudet ovat positionaalisten ilmausten kohdalla monia muita ilmauksia rajatummalla. Tietyistä samankaltaisuuksista huolimatta myös keskisijainnin osalta selkein tilastollisen mallin perusteella tehtävä päätelmä kuitenkin on, että suomen ja venäjän välillä on olennaisia eroja siinä, minkälaisissa konstruktioissa ja strategioissa ajanilmaus sijoitetaan S2- tai S3-asemiin. Näiden erojen käsittelyyn käytetään tästäkin luvusta suurin osa.

8.2 Eriäviä vaikutuksia

Tilastollisen mallin perusteella havaittavat kielen ja eri selittävien muuttujien interaktiot on havainnollistettu edellä jo useampaan kertaan mainittujen kuvioiden 34 – 36 avulla. Aloitan seuraavassa keskisijaintia koskevien eriävien vaikutusten tutkimisen luomalla ensin tarkemman yleiskatsauksen siihen, mitkä alla olevien kuvioiden perusteella ovat kaikkein selvimmät suomea ja venäjää erottavat tekijät. Lähden liikkeelle kielen ja semanttisen funktion välisistä interaktioista, jotka on esitetty kuviossa 34. Huomaa, että kuten tähänkin asti, kuvio esittää, missä määrin vaikutukset eroavat suomessa verrattuna venäjään.

Kuvio 34: Semanttisten funktioiden ja kielen interaktio keskisijainnissa

Jos kuviota 34 vertaa edellisen luvun vastaavaan kuvioon 21, saadaan jossain määrin peilikuvamainen vaikutelma. Siinä missä alkusijainnin osalta löydettiin enemmän teki-
jöitä, jotka pienensivät tarkasteltavan sijainnin todennäköisyyttä suhteessa venäjään, liit-
tyy keskisijaintiin paljon suomen S2/S3-todennäköisyyttä kasvattavia vaikutuksia. Tältä
pohjalta voisi ajatella, että suomen keskisijaintia hyödyntävät konstruktiot ovat mahdol-
lisesti monissa tapauksissa analysoitavissa venäjän alkusijaintia hyödyntävien konstruk-
tioiden vastineiksi. Tätä argumenttia pohditaan tarkemmin luvussa 10.

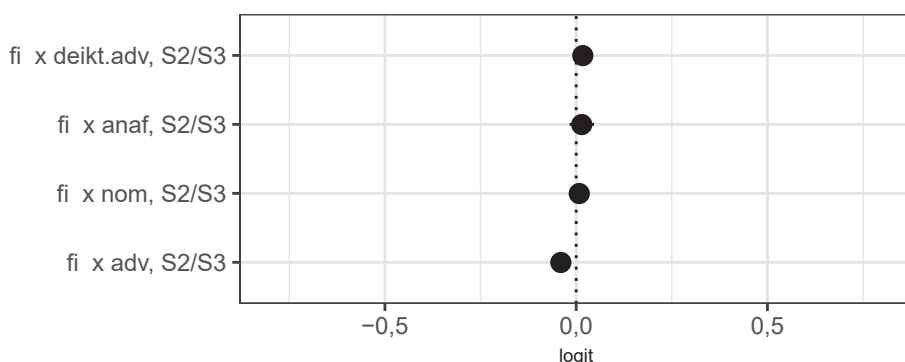
Suomen ja venäjän keskisijainteja erottavista vaikutuksista voidaan kuvion 34 perus-
teella tehdä seuraavat havainnot:

1. Keskisijainnin todennäköisyyttä suomessa suhteessa venäjään pienentävät erityi-
sesti duratiivinen ja tapaa ilmaiseva funktio. Duratiivisen funktion kohdalla vaiku-
tus on huomattavan suuri, mutta myös tavan ilmauksilla selkeästi nollasta erottuva.
Kuten edellä havaittiin, presuppositionaaliset funktiot eivät suomessa ole aivan yh-
tä tiukasti sidottuja keskisijaintiin kuin venäjässä ja myös likimääräisyyteen saattaa
liittyä vastaavansuuntainen ero, joskin aineiston pieni koko ei mahdollista kovin
varmoja päätelmiä.¹³⁶

¹³⁶Presuppositionaalisia ilmauksia koskevista eroista ks. kuitenkin osio 9.2.2.

2. Simultaaninen ja sekventiaalis–duratiivinen funktio, jotka edellä kuvion 21 mukaan pienensivät suomen alkusijainnin todennäköisyyttä, kasvattavat keskisijainnin todennäköisyyttä.
3. Edellä mainittujen lisäksi suomen keskisijainnin todennäköisyyttä kasvattavat vähäisesti myös sekventiaallinen ja jossain määrin päämäärää ilmaiseva sekä varsinainen resultatiivinen funktio, mutta nämä vaikutukset ovat pieniä ja osin melko epävarmoja.

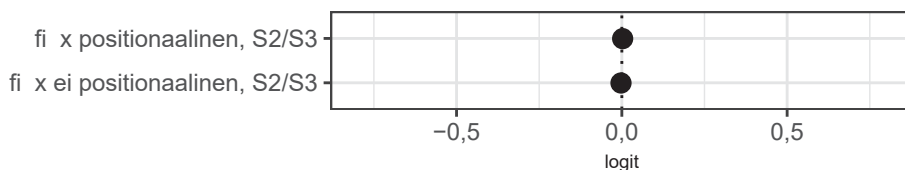
Edellä käsiteltiin jonkin verran morf/ref-muuttujan kielestä riippumatonta vaikutusta keskisijainnin todennäköisyyteen. Kielellä ja morf/ref-muuttujalla on keskisijainnin tapauksessa vain vähän interaktiota, kuten kuvio 35 osoittaa:

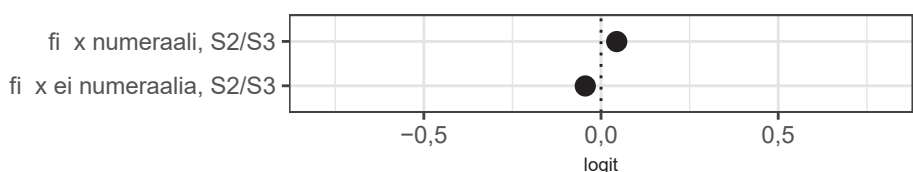
Kuvio 35: Morf/ref-muuttujan vaikutus keskisijaintiin suomessa verrattuna venäjään

Ainoita kuviosta ilmi tulevia interaktiohavaintoja ovat, että suomessa ei–deiktisten adverbien S2/S3-todennäköisyys on mahdollisesti jonkin verran venäjää pienempi ja deiktisten (sekä nominaalisten ilmausten) taas vastaavasti hivenen suurempi.

Kuten jo todettua, positionaalisuuden ja keskisijainnin välillä interaktiota ei havaita, mutta numeraalin läsnäolo näyttäisi alkusijainnin tapaan hieman kasvattavan keskisijainnin todennäköisyyttä suomessa verrattuna venäjään. Nämä vaikutukset käyvät ilmi kuvioista 36 ja 37:

Kuvio 36: Positionaalisuuden vaikutus keskisijaintiin suomessa verrattuna venäjään

Kuvio 37: Numeraalin läsnäolon vaikutus keskisijaintiin suomessa verrattuna venäjään

Siirryn nyt tutkimaan edellä yleistasolla kuvattuja eroja yksityiskohtaisemmin.

8.2.1 Tekijät, jotka pienentävät keskisijainnin todennäköisyyttä suhteessa venäjään

Koska keskisijainnin todennäköisyyttä suomessa kasvattavat tekijät vaikuttavat tärhdellisemmiltä kieltenvälisiä eroja selitettäessä, tyydyn käsittelemään suomen S2/S3-todennäköisyyttä pienentäviä tekijöitä melko lyhyesti. Tämä on perusteltua myös siksi, että syyt suomen keskisijainnin tavallista pienempään suosioon liittyvät usein ennen muuta siihen, että kyseiset ilmaukset ovat venäjää tyypillisempiä loppusijainnissa.

Kuvion 34 mukaan selvimmät keskisijainnin todennäköisyyttä pienentävät vaikutukset havaitaan toisaalta duratiivisilla, toisaalta tapaa ilmaisevilla ajanilmauksilla (aineistoryhmä E7 eli ilmaukset *nopeasti/быстро*, ks. osio 5.2.4.7). Luon tässä nopean katsauksen tapaa ilmaisevan semanttisen funktion S2/S3-aineistoon ja jatkan ryhmän käsittelyä tarkemmin loppusijainnin yhteydessä luvussa 9.2.1, jossa myös duratiivisen funktion keski- ja loppusijaintien välisiin eroihin pureudutaan.

Taulukko 70 esittää E7-ryhmän tapausten tarkemman jakautumisen eri sijainteihin suomessa ja venäjässä:

Taulukko 70: Suomen ja venäjän E7-ryhmän jakautuminen eri sijainteihin

	S1	S2/S3	S4
suomi	2,68 % (87)	51,43 % (1 670)	45,89 % (1 490)
venäjä	5,63 % (156)	87,77 % (2 433)	6,6 % (183)

Kuten taulukko 70 osoittaa, venäjässä keskisijainti on huomattavasti suomea hallitsevampi. Yhtenä todennäköisenä selityksenä tähän voidaan pitää esimerkiksi Satu Mannisen (2003: 226) mainitsemaa tavan adverbien taipumusta: ne sijoitetaan suomessa en-

nemmin lauseen loppuun kuin keskelle siksi, että S3-sijoittunut adverbi johtaisi objektin kontrastiiviseen tulkintaan. Tämä käy hyvin ilmi Mannisen esimerkeistä 239 ja 240 (hänellä 40a ja 40c):

(239) Sirkku kohteli Pulmua hyvin

(240) Sirkku kohteli hyvin Pulmua (eikä Kerttua)

Esimerkissä 240 on S3-sijoittunut tavan adverbi, ja lauseen objekti *Pulmu* tulee tulkituksi kontrastiivisesti (suhteessa esimerkiksi *Kerttuun*). Koska vastaavaa kontrastin ilmaisemista ei voi pitää erityisen frekventtinä ilmiönä, on luontevaa, että keskisijaintiin päätyvien tavan adverbien määrä on suomessa venäjää pienempi.

Tutkimusaineistoon valitut aikaa ja tapaa ilmaisevat suomen *nopeasti* ja venäjän *быстро* eivät kuitenkaan käyttyädy täysin samalla tavoin kuin esimerkkien 239 – 240 *hyvin*. Esimerkiksi seuraavassa tutkimusaineiston virkkeessä *nopeasti* sijoittuu S3:een, mutta kontrastiivinen tulkinta on silti epätodennäköinen:

(241) Ihmiset purkivat nopeasti talomme katon. (Araneum Finnicum: opsti.net)

S4- ja S3-sijainnit vaikuttavat esimerkin 241 kaltaisissa tilanteissa itse asiassa koko lailla vapaasti vaihdeltavilta, ja esimerkki 241 voisi oman tulkintani mukaan hyvin sisältää esimerkin 242 tavoin myös S4-sijoittuneen ajanilmauksen.

(242) Nuori oppii ammatin vaatimukset nopeasti, ja sen jälkeen hän on asenteellisesti valmis joukkue työskentelyyn uudistuneessa yrityskulttuurissa. (FiPress: Karjalainen)

Kontrastiivisuuden mahdollisuutta suomen E7-aineistossa tutkittiin lähemmin tarkastelemalla 50 esimerkin kokoista satunnaisotantaa ja merkitsemällä, mitkä tapauksista ovat tulkittavissa kontrastiivisiksi. Satunnaisotantaan päätyneistä tapauksista kontrastiiviseksi ei lopulta osoittautunut yksikään, mikä luonnollisesti tukee päätelmää siitä, ettei *nopeasti*-sana käyttyädy samoin kuin esimerkiksi *hyvin*-sana Mannisen antamissa esimerkeissä.

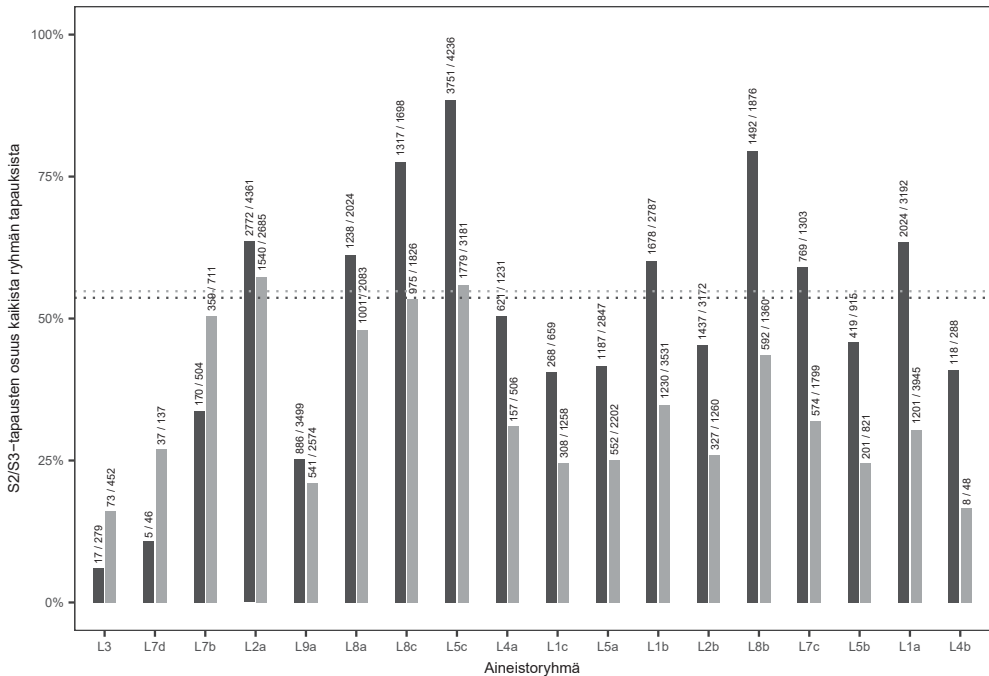
Suomen ja venäjän E7-ryhmissä havaittavaa eroa onkin, kuten todettu, luontevampaa lähestyä tarkastelemalla myös kummankin kielen loppusijaintiin sijoittuvia tapauksia. Tämä tarkastelu on toteutettu loppusijaintia käsittelevän luvun yhteydessä osiossa 9.2.1.2.

8.2.2 Tekijät, jotka kasvattavat suomen keskisijainnin todennäköisyyttä suhteessa venäjään

Kuvion 34 perusteella havaitaan, että voimakkaimmin suomen keskisijainnin todennäköisyyttä kasvattavat toisaalta sekventiaalis–duratiivinen, toisaalta simultaaninen semanttinen funktio. Jo alkusijainnin tarkastelun yhteydessä osiossa 7.2.2.6 kuitenkin huomattiin, että sekventiaalis–duratiivisen funktion osalta suomen ja venäjän väliset erot keskittyvät L9b-aineistoryhmään, jonka kielikohtaiset aineistot osoittautuivat rakenteeltaan jonkin verran erilaisiksi. Tutkimuksen kannalta merkittävämmät kielten ominaisuudet liittynevätkin simultaaniseen funktioon, jota käsittelen suomen S2/S3-todennäköisyyttä kasvattavista tekijöistä ensimmäisenä. Sekventiaalis–duratiivisiin tapauksiin palataan lyhyemmin osiossa 8.2.2.4.

Koska simultaaniset funktiot kattavat suuren määrän melko erilaisiakin ajanilmaustapauksia, tutkin seuraavassa simultaanisen funktion ja keskisijainnin suhdetta useamman eri alaluvun (8.2.2.1 – 8.2.2.3) kautta.

Edellä osiossa 7.2.2.3 esitettiin kaikkien simultaanisten aineistoryhmien S1-osuuksia vertaileva kuvio 27. Sen perusteella S1 oli venäjässä suomea tavallisempi kaikissa paitsi yhdessä ryhmässä. Kun samanlaisen vertailun tekee keskisijainnin osalta, ovat erot päinvastaisia, niin että miltei joka aineistoryhmässä keskisijainti on tavallisempi suomessa kuin venäjässä. Tämä vertailu on esitetty kuviossa 38. Aiempien vastaavien kuviodien tapaan myös tässä koko suomenkielisen aineiston S2/S3-osuus on esitetty tummalla ja venäjänkielisen aineiston vaalealla katkoviivalla. Keskisijainnin tapauksessa nämä ovat, kuten edellä havaittiin, lähes päällekkäisiä. Huomattakoon, että samoin kun vastaavassa S1-kuviossa on tässä tilan säästämiseksi jätetty pois merkintä siitä, että tummat pylväät viittaavat suomen- ja vaaleat venäjänkieliseen aineistoon.

Kuvio 38: Erot simultaanisten aineistoryhmien S2/S3-osuuksissa

Kuviot 27 ja 38 eroavat toisistaan siinä, että edellisessä kieltenväliset erot ovat selvästi jälkimmäistä jyrkempiä. Alkusijainnin osalta selvimmät suomen ja venäjän väliset erot koskevat aineistoryhmiä L5c (*hiljattain*), L2a (*maanantaina*), L3 (*kolmelta*), L9a (*vuonna 1990*) ja L2b (*tammikuussa*).¹³⁷ Kuvion 38 mukaan L9a-, L2a- ja L3-ryhmissä ei sen sijaan havaita eroja keskusijainnin suhteen. Mainittujen kolmen ryhmän lisäksi suomen keskusijainti ei ole venäjän keskusijaintia tavallisempi ryhmässä L7b ja L7d (*siiben aikaan / sellaisina hetkinä*).

Mahdollisten suomen ja venäjän välisten systemaattisten erojen kannalta olennaisimpia kuviosta 38 tehtäviä havaintoja ovat seuraavat:

1. L1-aineistoryhmät eli deiktiset päivännimet *eilen*, *tänään* ja *huomenna* ovat kaikki selvästi tavallisempia S2/S3-sijoittujia suomessa.
2. Nominaaliset aineistoryhmät L4b (*yhtenä aamuna*) sekä L5a–b (*viime vuonna / viikolla*) ovat jyrkimpien eroajien joukossa.
3. Erot ovat suuria myös yksittäisistä adverbeista koostuvissa L7c- (*silloin*) ja L8b-ryhmissä (*nykyisin / menneinä*).

¹³⁷Huomattakoon jälleen, että suluissa annetut ilmaukset ovat ainoastaan esimerkkejä kyseisten aineistoryhmien sisällöstä. Tarkemmista kuvauksista katso osiot 5.2.2.1, 5.2.2.5, 5.2.2.2, 5.2.2.3, 5.2.2.9 ja 5.2.2.7.

Keskitän simultaanisen funktion tarkasteluni seuraavassa näihin kolmeen aineistoryhmien joukkoon.

8.2.2.1 Erot L1-aineistoryhmissä (*eilen, tänään, huomenna*)

Kuvion 38 mukaan kaikissa L1-aineistoryhmissä suomen ja venäjän välinen ero on huomattava, joskin L1a-ryhmä erottuu vielä selvästi L1b- ja L1c-ryhmistä. Suomenkielisessä tutkimusaineistossa on 3 192 L1a-aineistoryhmän tapausta, joista 2024 (63,41 %) sijoittuu keskisijaintiin; venäjänkielisen aineiston 3 945 tapauksesta puolestaan keskisijaintiin osuu 1 201 eli 30,44 %. Kuviosta 38 nähdään, että suomen L1a-ryhmän keskisijaintisuus on jonkin verran yli koko kielikohtaisen aineiston S2/S3-osuuden, mutta venäjässä vastaavasti melko selvästi alle. Tutkin seuraavassa mahdollisia selityksiä L1a-ryhmässä havaittavalle erolle ja testaän tämän jälkeen, ovatko löydetty vastaukset sovellettavissa myös muihin L1-ryhmiin.

Lähtökohtaisesti voidaan todeta, että yllä esitettyjen lukujen perusteella keskisijainti on niin suomen kuin venäjänkin L1a-ryhmällä tavallinen ja paljon käytetty. Esimerkiksi lauseet 243 ja 244 muistuttavat ainakin ensi katsomalta toisiaan monella tapaa:

(243) Mika ja Erja Häkkinen saivat eilen toisensa jo toistamiseen. (FiPress: Turun Sanomat)

(244) Президент Владимир Путин вчера назначил руководство «Ростехнологий». (RuPress: РБК Daily)

Kummassakin lauseessa ajanilmauksella on hyvin tavallisen tuntuinen lokalisoiva funktio, ja ne voitaisiin analysoida adverbisen konstruktion edustajiksi: ajanilmaus sijaitsee adverbien oletussijainnissa eikä siihen kohdistu esimerkiksi selvää topiikin, fokuksen tai affektin diskurssifunktiota. Huomattakoon, että molempien lauseiden subjektit ovat diskurssistatukseltaan aktiivoimattomia (mutta tunnistettavia), ja molemmissa lauseissa kerrotaan jokin yksinkertainen propositio siitä, mitä edellisenä päivänä on tapahtunut eli lauseet ovat Lambrechtin luokittelun (1994: 124) mukaan tapahtumasta raportoivia. Molemmat lauseet ovat myös tyyliltään melko muodollisia ja edustavatkin kummankin kielen lehdistökorpuksia. Tarkemmin analysoituna esimerkeistä voidaan myös todeta, että ne sijaitsevat todennäköisesti hyvin lähellä tekstin alkua, mahdollisesti koko tekstin alussa. Esimerkit esiintyvät siis koko lailla osiossa 7.2.2.1 esitellylle johdantokonstruktiolle tyypillisessä ympäristössä.

Kun molempien kielten L1a-aineistoja tutkii tarkemmin, vaikuttaisi siltä, että johdantokonstruktion käyttö venäjässä on yksi selvimmistä syistä sille, miksi suomen L1a-tapauksissa keskisijainti on niin paljon suosittu. Esitän tämän oletuksen uskotavuuden arvioimiseksi kolme tunnuspiirrettä, joiden voisi nähdä viittaavan siihen, että jokin aineiston lause voisi potentiaalisesti ilmentää johdantokonstruktiota.

Ensinnäkin, kuten edellisessä luvussa määriteltiin, johdantokonstruktion avulla kirjoittaja esittelee viestin vastaanottajalle yhden tai useamman uuden topiikin, jotka tavallisesti ovat myöhemmän tekstin kannalta tärkeitä diskurssitopiikkoja. Tyypillisesti tällaisia esiteltäviä topiikkoja ovat esimerkin 243 tavoin subjektit. Jos subjektit ovat tarkemmalta diskurssifunktioltaan esittelytopiikkoja (ks. osio 3.2.2.4), ovat ne myös diskurssistatukseltaan aktivoimattomia, vaikkakin oletusarvoisesti tunnistettavia (ks. luku 3.2.1). Toisaalta, vaikka myöhempää tekstiä varten esiteltävä asia ei liittyisi subjektiin, antaa subjektin diskurssistatus joka tapauksessa viitteitä siitä, missä kohden tekstiä lause sijaitsee: tekstin alussa subjektit, kuten muutkin referentit ovat yleensä väistämättä aktivoimattomia. Näin ollen subjektin aktivoimattomuutta voidaan pitää yhtenä johdantokonstruktion indikaattorina.

Toiseksi, tietynlaisten verbien voi ajatella liittyvän uusien topiikkien esittelemiseen. Tällaisina verbeinä voidaan oman tulkintani mukaan pitää esimerkiksi:

- verbejä, joilla ilmoitetaan jokin uutinen: esimerkiksi suomen *julkistaa, esitellä, ilmoittaa* tai venäjän *сообщить, объявить, озвучить*. Tämän joukon verbit voisi nähdä kuuluvan esimerkiksi Framenet-projektin (Baker, Fillmore, & Lowe 1998) *Telling*-kehykseen.¹³⁸
- verbejä, jotka kuvaavat jonkin alkuun panemista tai voimaan asettamista: esimerkiksi suomen *lanseerata, vahvistaa* ja venäjän *занымать, nomepдуть*. Jossain määrin vastaavia verbejä kuvaa Framenet-projektin *cause to start* -kehys.¹³⁹

Nimitän näitä verbejä tässä yhteydessä esittelyverbeiksi. Esimerkit 245 ja 246 edustavat tällaisen verbin sisältäviä L1a-aineiston lauseita:

(245) Helsingin Sanomat julkisti eilen kahden suurimman rakennuttajayhtiön, YH - Rakennuttajien ja Sato-yhtiöiden hallitusten kuntapaikat. (FiPress: Helsingin Sanomat)

(246) Вчера Ervaz Group представила свои результаты по МСФО за первое
eilen Ervaz Group esittää-PRET POSS-Acc tulokset-ACC PREP MFSD PREP ensimmäinen-ACC
полугодие 2009 года. (RuPress: РБК Daily)
puolivuosi-ACC 2009 vuosi-GEN
'[Eilen] Ervaz Group esitti IFRS-tulokselta vuoden 2009 ensimmäiseltä puoliskolta.'

¹³⁸<https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Telling>

¹³⁹https://framenet2.icsi.berkeley.edu/fnReports/data/frameIndex.xml?frame=Cause_to_start, (vrt. myös Levin 1993: 172)

Esittelyverbien tarkemmaksi kartoittamiseksi suomen ja venäjän L1a-aineistot käytiin läpi kaikkien sellaisten ajanilmauksen pääverbien osalta, jotka esiintyvät aineistossa vähintään viisi kertaa. Näistä jokaisesta verbilekseemistä määriteltiin erikseen, voidaanko sitä pitää esittelyverbinä vai ei. Tulokseksi saatiin, että suomen L1a-aineistossa tavallisia esittelyverbejä ovat seuraavat (kunkin lekseemin yleisyys pääverbinä on annettu toisessa sarakkeessa):

Taulukko 71: Esittelyverbit suomen L1a-aineistoissa

verbi	frekvenssi
julkistaa	85
julkaista	59
esitellä	49
allekirjoittaa	20
esittää	23
vahvistaa	28
myöntää	17
paljastaa	6
julistaa	5
lanseerata	6
Yht.	298

Venäjänkielisessä aineistossa (joka L1a-ryhmän kohdalla on poikkeuksellisesti suomenkielistä suurempi) tavallisimmat esittelyverbit on puolestaan listattu taulukkoon 72:

Taulukko 72: Esittelyverbit venäjän L1a-aineistoissa

verbi	frekvenssi
опубликовать	126
подписать	81
представить	43
объявить	33
подтвердить	33
озвучить	19
раскрыть	13
запустить	12
выпустить	11
сообщить	12
презентовать	11
анонсировать	10
заявить	8
Yht.	412

On vielä todettava, että kuten edellä osiossa 7.2.2.1 mainittiin, johdantokonstruktio vaikuttaisi tyypillisemmältä muodollisemmalle tyyllille. Tällä perusteella voisi ajatella, että tutkimusaineiston lehdistöosassa johdantokonstruktioita on enemmän kuin internetosassa. Käytänkin kunkin ajanilmaustapauksen lähdekorpuksen tyyppiä kolmantena mahdollisena johdantokonstruktion indikaattorina. Tähdennettäköön, että kaikki tässä esitellyt kolme indikaattoria ovat ainoastaan mahdollisia vihjeitä siitä, että kyseessä saattaa tavallista todennäköisemmin olla johdantokonstruktio – eivät välttämättömiä tai edes riittäviä ehtoja jonkin tapauksen tulkitsemiseksi johdantokonstruktioksi.

Tässä käytettyjen indikaattoreiden tarkkuudesta on sanottava, että lähdekorpuksen tyyppi on hyvin todennäköisesti epävarmin johdantokonstruktion ennustaja – sijoittuminen lehdistökorpuksen ei millään tavalla väistämättä tee lauseesta johdantokonstruktion edustajaa, vaan luonnollisesti mitkä tahansa muutkin konstruktiot ovat mahdollisia. Subjektin aktivoimattomuus ja esittelyverbin läsnäolo ovat oletettavasti jossain määrin varmpempia, joskin esittelyverbien kohdalla haittana on, että ne eivät muodosta kovin suurta osaa tarkasteltavasta aineistosta.

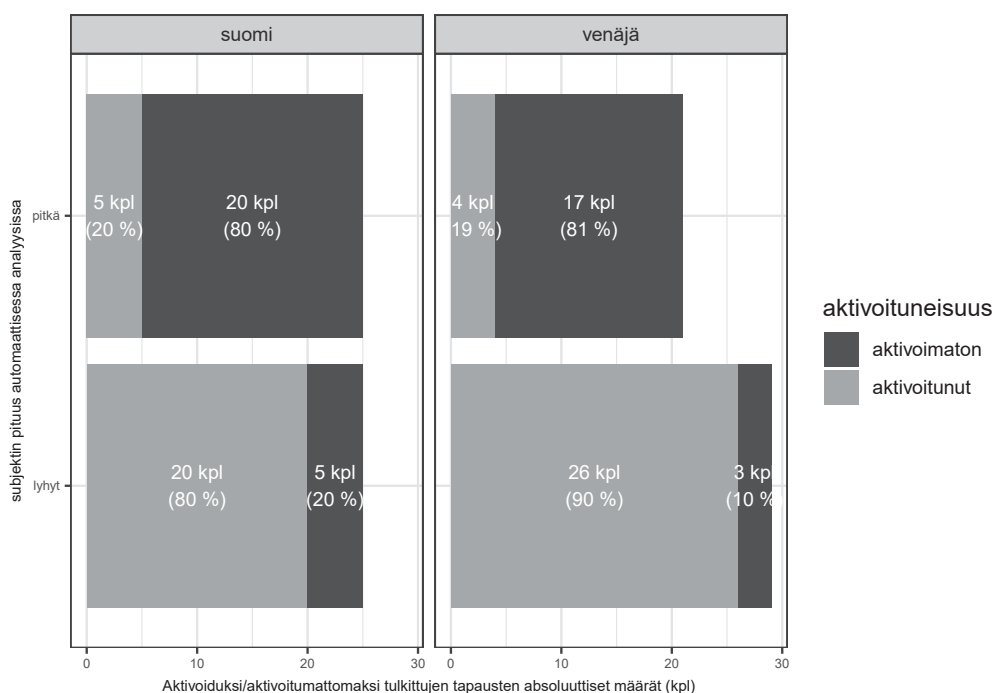
Subjektin aktivoimattomuuteen indikaattorina liittyy lisäksi ongelma ilmiön operationalisoinnissa: aktivoimattomuuden mittaaminen tutkimusaineistossa on huomattavasti epävarmempaa kuin lähdekorpuksen tarkistaminen tai sen toteaminen, onko lauseen pääverbi määritelty esittelyverbiksi. Aktivoimattomuuden mittarina päädyttiin lopulta käyttämään subjektin pituutta: Subjektit jaettiin pitkiin ja lyhyisiin siten, että lyhyiksi laskettiin kaikki pronominit sekä muut ainoastaan yhdestä sanasta koostuvat subjektikonstituentit ja pitkeiksi kahdesta tai useammasta sanasta koostuvat konstituentit.

Subjektikonstituenttien koostumus määriteltiin siten, että dependenssianalysoiduista lauseista (ks. osio 5.1.2.2 edellä) etsittiin ensin subjektiksi merkitty sana ja tämän jälkeen laskettiin, kuinka monta sanan dependenttiä sijaitsee sen vasemmalla tai oikealla puolella. Määrittely tehtiin automaattisesti python-skriptillä, jonka sisältö on nähtävissä liitteessä 2 mainitun linkin 18 kautta.

Subjektin pituuden toimivuutta aktivoituneisuuden mittarina testattiin omalla satunnaisotannallaan, joka muiden tutkimuksessa käytettyjen satunnaisotantojen tapaan kattoi kummastakin kielestä 50 tapausta. Otanta luokiteltiin kahdella tavalla: toisaalta tarkasteltiin – tarvittaessa laajempien kontekstien valossa – sitä, missä tapauksissa pitkäksi merkitty subjekti oli tulkittavissa diskurssistatukseltaan aktiiviseksi; toinen tarkastelun kohde oli itse mittausvälineen tarkkuus eli se, kuinka usein edellä mainitun skriptin pitkäksi merkitsemä subjekti koostui vähintään kahdesta sanasta ja kuinka usein skripti oli merkinnyt pituuden väärin. Koska mittaria käytetään tässä L1a-ryhmän analysoimiseen, rajattiin satunnaisotantakin kattamaan vain suomen- ja venäjänkielisiä L1a-tapauksia.

Loppujen lopuksi subjektin pituutta voidaan edellä kuvatun satunnaisotannan perusteella pitää melko onnistuneena aktivoituneisuuden mittarina. Kuvio 39 esittää kielittäin,

kuinka usein automaattisin keinoin pitkäksi merkityt subjektit tulkittiin diskurssistatuk-
seltaan odotuksenmukaisesti aktivoimattomiksi ja vastaavasti kuinka usein oletus lyhyen
subjektin aktiivisuudesta realisoitui tulkinnaksi aktivoituneesta subjektista.

Kuvio 39: Subjektin pituuden suhde tulkintaan aktivoituneisuudesta L1a-satunnaisotannassa

Kuvion vasemmassa lokerossa esitetyssä suomenkielisessä L1a-satunnaisaineistossa pitkä subjekti ennusti oikein aktivoimattomuuden 20 tapauksessa 25:stä ja lyhyt aktivoituneisuuden samaten 20 tapauksessa 25:stä. Esimerkki 247 on yksi edellisistä, esimerkki 248 taas jälkimmäisistä:

(247) Intian rautatieministeri Nitish Kumar jätti eilen eronpyyntönsä, sillä tuntee olevansa moraalisisessa vastuussa Gaisalın turmasta. (FiPress: Keskisuomalainen)

(248) Eilen hän vain varovasti ojenteli käsiä ja jalkoja. (FiPress: Aamulehti)

Oikeanpuoleisessa lokerossa esitetyssä venäjänkielisessä aineistossa vastaavat luvut ovat vielä jonkin verran korkeammat, niin että pitkä subjekti on ennakoanut aktivoimattomuutta 17 tapauksessa 21:stä (vrt. esim. 249) ja ja lyhyt oikein aktivoituneisuutta 26 tapauksessa 29:stä (esim. 250).

- (249) Вчера вторая ракетка Открытого чемпионата Франции Мария Шарапова
 eilen toinen tennispelaaja avoin-GEN mestaruuskilpailu-GEN Ranska-GEN Marija Šarapova
 провела свой первый матч на парижских грунтовых кортах. (RuPress:
 suorittaa-PRET POSS ensimmäinen-ACC ottelu-ACC PREP pariisilaiset-PREP massa-PREP kentät-PREP
 Советский спорт)

’[eilen] Ranskan avoimen tennisturnauksen toiseksi sijoitettu pelaaja Marija Šarapova pelasi ensimmäisen ottelunsa Pariisin massakentillä.’

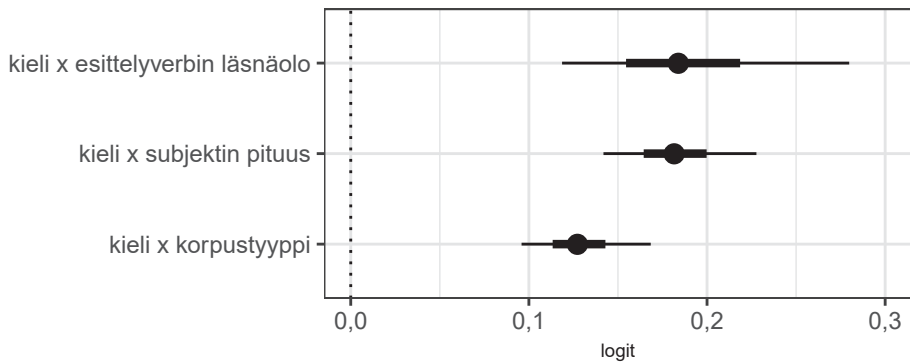
- (250) Вчера гости провели специальный брифинг для республиканских
 eilen vieraat viettää-PRET erityinen-ACC tiedotustilaisuus-ACC PREP republikaaniset-GEN
 конгрессменов (RuPress: Известия)
 kongressiedustajat-GEN
 ’[Eilen] vieraat järjestivät oman tiedotustilaisuuden republikaaniedustajille.’

Jos katsotaan puhtaasti tässä esitetyn metodin tarkkuutta mittausvälineenä, voidaan todeta, että 50 suomenkielisestä lauseesta pituus oli merkitty oikein 48:ssa ja 50 venäjänkielisestä samoin 48:ssa.

8.2.2.1 Tilastollinen malli johdantokonstruktion sijaintien kartoittamiseksi

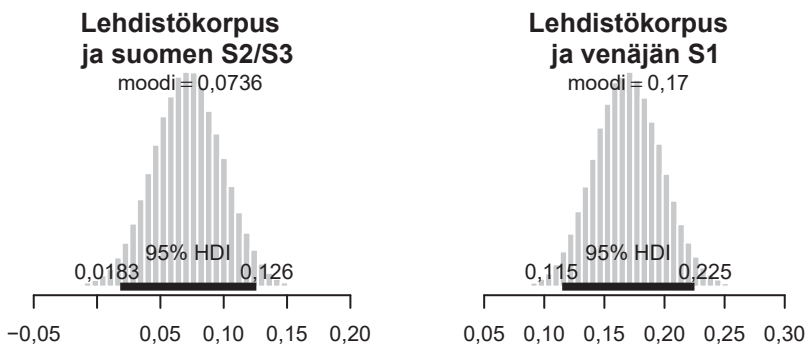
Yllä esitellyistä kolmesta indikaattorista ja L1a-aineistosta muodostettiin keskisijainnin rakenteen tarkemmaksi tutkimiseksi tilastollinen malli, jossa selittävinä muuttujina ovat kieli, subjektin todennäköinen aktivoitumattomuus, lauseen pääverbin kuuluminen edellä määriteltyihin esittelyverbeihin sekä lähdekorpuksen tyyppi. Kuten todettua, subjektin aktivoimattomuutta mitataan mallissa subjektin pituudella, jolla on kaksi mahdollista arvoa: *pitkä* ja *lyhyt*. Esittelyverbeihin kuulumista puolestaan merkittiin yksinkertaisesti arvoilla *kyllä* tai *ei* riippuen siitä, oliko lauseen pääverbinä jokin taulukoissa 71 – 72 esitetyistä verbeistä. Korpustyyppimuuttujan arvoja ovat *araneum* ja *lehdistö*. Selitettävänä muuttujana on, kuten luvussa 6 esitetystä mallissa, ajanilmauksen sijoittuminen joko alku-, keski- tai loppusijaintiin. Muutenkin malli on tyypiltään samanlainen kategorinen regressiomalli kuin koko tutkimusaineistoa koskeva malli.

Lähden liikkeelle tässä määritellyn tilastollisen mallin tarkastelussa tutkimalla yllä esiteltujen kolmen mahdollisen johdantokonstruktioindikaattorin ja kielen välisten yhteyksien voimakkuutta. Tämä tapahtuu vertailemalla näiden kolmen muuttujan ja kielen välisen interaktion keskihajontoja. Vertailu on esitetty kuviossa 40

Kuvio 40: Kielen ja muiden selittävien muuttujien välisten interaktioiden keskihajonnat L1a-aineistoa tarkastelevassa tilastollisessa mallissa

Kuviosta 40 nähdään, että mahdollisesti voimakkain – joskin myös epävarmin – yhteys on verbityypin ja kielen välillä, heikoin puolestaan korpustyyppillä ja kielellä. Jälkimmäinen havainto on ymmärrettävä, sillä kuten edellä todettiin, korpustyyppi ei ole muuttujana kovinkaan tarkka. Korpustyyppin ja kielen välisen interaktion keskihajonta ei kuitenkaan ole täysin nollassa, joten jotain johdantokonstruktion ja sijainnin välisestä yhteydestä voitaneen sanoa myös korpustyyppimuuttujan avulla. Interaktion suunta selviää kuviosta 41, joka esittää posteriorijakaumat 1) korpustyyppin ja kielen vaikutukselle suomen keskisijainnin todennäköisyyteen sekä 2) korpustyyppin ja kielen vaikutukselle venäjän alkusijainnin todennäköisyyteen:

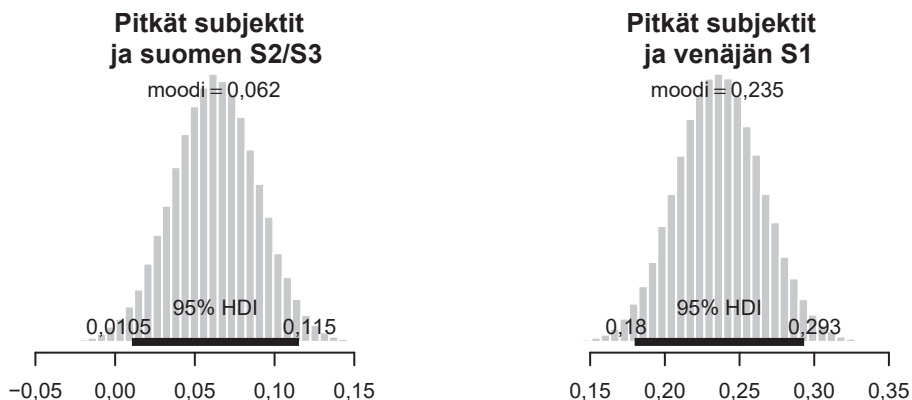
Kuvio 41: Lähdekorpuksen vaikutus alku- ja keskisijainteihin suomen ja venäjän L1a-aineistoissa

Kuviossa 41 esitetyistä jakaumista on ensinnäkin todettava, että kummatkin ovat kaikilta arvoiltaan positiivisia. Vasemmanpuoleisen kuvion mukaan ajanilmaustapauksen kuuluminen lehdistökorpuksen kasvattaa sen todennäköisyyttä sijoittua suomessa keskisijaintiin, joskaan tämä todennäköisyyttä kasvattava vaikutus ei ole erityisen suuri –

jakauman moodi on 0,074. Oikeanpuoleinen jakauma puolestaan kuvaa lehdistökorpuksen kuulumisen vaikutusta venäjän alkusijainnin todennäköisyyteen. Jakauman kaikki arvot ovat selkeästi positiivisia, ja kuviosta havaitaan, että venäjän S1-aseman ja lehdistökorpuksen välinen positiivinen yhteys on voimakkaampi kuin suomen S2/S3-aseman ja lehdistökorpuksen välinen positiivinen yhteys (moodi tässä tapauksessa 0,170). Esimerkki 251 kuvaa venäjän lehdistökorpuksen lausetta, jossa L1a-ajanilmaus sijoittuu lauseen alkuun ja esimerkki 252 puolestaan suomen lehdistökorpuksen lausetta, jossa vastaava ilmaus sijaitsee lauseen keskellä. Venäjänkielinen tapaus on tulkittavissa johdantokonstruktion ilmentymäksi, suomenkielinen ilmentää adverbistä konstruktiota.

- (251) Вчера сборная России провела четвертый матч в группе А отборочного
eilen maajoukkue Venäjä-GEN suorittaa-PRET neljäs-ACC ottelu PREP ryhmä A karsinta-GEN
турнира к Олимпийским играм в Пекине. (RuPress: Советский спорт)
turnaus-GEN PREP olympialaiset-DAT pelit-DAT PREP Peking-PREP
'[Eilen] Venäjän maajoukkue pelasi neljännen ottelunsa Pekingin olympiakarsinnan A-lohossa.'
- (252) Pieksämäki Volleyn lentopallon SM-liigajoukkue teki eilen vuoden mittaisen pelaaja-
sopimuksen jo kaksi edellistä kautta joukkueessa pelanneen Heli Mantilan (24, 176)
kanssa. (Fipress: Länsi-Savo)

Keskihajontojen tarkastelun perusteella subjektin pituudella on korpustyyppiä suurempi vaikutus L1a-tapausten sijoittumiseen. Kuten korpustyyppin tapauksessa, myös subjektin pituuden pohjalta tehtävät päätelmät tukevat olettaa siitä, että johdantokonstruktiota indikoivat kontekstit painottuvat venäjässä alkusijaintiin. Pitkät subjektit – joita tässä tarkastellaan mahdollisina vihjeinä johdantokonstruktiosta – nimittäin kasvattavat suomen keskisijainnin todennäköisyyttä verrattuna venäjään, samoin kuin myös venäjän alkusijainnin todennäköisyyttä verrattuna suomeen. Tilastollisen mallin mukaiset posteriorijakaumat näille kielen ja subjektin pituuden interaktioille on esitetty kuviossa 42.

Kuvio 42: Subjektin pituuden vaikutus alku- ja keskisijainteihin suomen ja venäjän L1a-aineistoissa

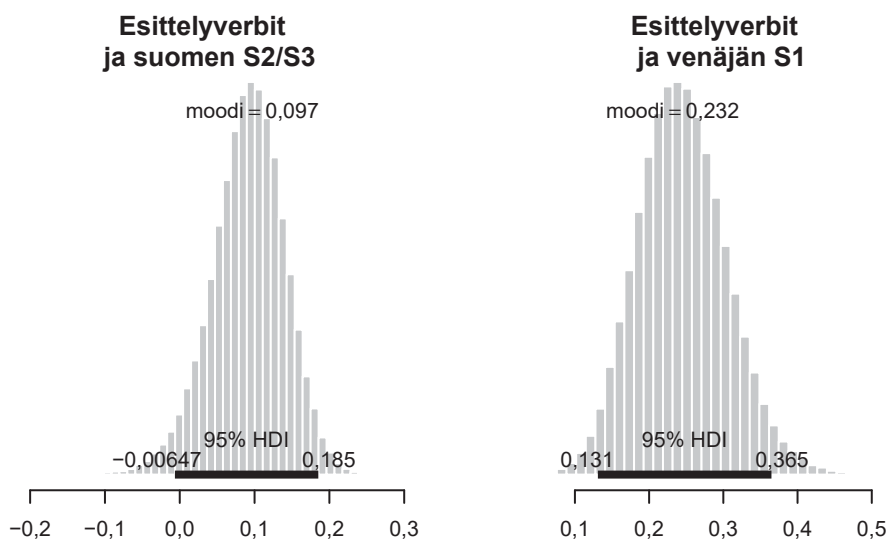
Kuvion 42 posteriorijakaumat osoittavat, että myös subjektityypin osalta venäjän ja S1-sijainnin interaktio on voimakkaampi kuin suomen ja S2/S3-sijainnin – suomea ja keskisijaintia kuvaavan posteriorijakauman moodi on 0,062, venäjän ja alkusijainnin osalta vastaava luku on 0,235, joten ero on itse asiassa vielä suurempi. Myös subjektityypin osalta kummatkin jakaumat sijaitsevat kokonaisuudessaan nollan yläpuolella. Edellä esitetyt esimerkit 251 ja 252 paitsi edustavat lehdistökorpuksia, sisältävät kumpikin myös pitkät subjektit samoin kuin seuraavat kaksi esimerkkiä. Tässäkin yhteydessä venäjänkielinen esimerkki on S1- ja suomenkielinen S3-tapaus.

- (253) Вчера Merrill Lynch обнародовал результаты опроса управляющих активами.
eilen Merrill Lynch julkistaa-PRET tulokset-ACC kysely-GEN hallita-GEN varat-INSTR
(RuPress: PБK Daily)

’[eilen] Merrill Lynch julkisti varainhaltijoiden kyselyn tulokset.’

- (254) Hämeenlinnassa ilmestyvä Hämeen Sanomat syytti eilen pääkirjoituksessaan Riuhmäen seutua pöytätapojen unohtamisesta. (FiPress: Hyvinkään Sanomat)

Käsittelen viimeisenä johdantokonstruktion indikaattorina esittelyverbin läsnäoloa, jolla kuvion 40 perusteella on suuri joskin melko epävarma kieleen sidottu vaikutus ajanilmauksen sijoittumiseen. Kuten korpustyyppin ja subjektin pituuden kohdalla, myös esittelyverbien osalta tilastollisen mallin perusteella tehtävät havainnot tukevat edellä esitettyä olettaa johdantokonstruktioiden ja sijainnin välisestä yhteydestä. Mallin mukaiset posteriorijakaumat on esitetty kuviossa 43.

Kuvio 43: Esittelyverbien vaikutus alku- ja keskisijainteihin suomen ja venäjän L1a-aineistoissa

Kuvion 43 mukaan esittelyverbeillä ja kielellä selvästi on yhteisvaikutusta, mutta vaikutuksen tarkka voimakkuus ei selviä tässä käytetystä aineistosta. Vaikutuksen suunta on kuitenkin sama kuin muilla tässä käsitellyillä muuttujilla: suomessa esittelyverbin läsnäolo kasvattaa keskisijainnin todennäköisyyttä, venäjässä taas alkusijainnin – jälleen kerran, yhteys venäjän S1-sijaintiin on huomattavasti voimakkaampi kuin yhteys suomen S2/S3-sijaintiin. Suomen ja keskisijainnin tapauksessa 95 % luottamusvälin alimmat arvot ovat käytännössä nollassa, ylimmät noin 0,19 ja moodi 0,10; venäjässä alinkin 95 % luottamusvälin arvo on 0,13, ylin peräti 0,36 eli huomattavasti enemmän kuin millään muulla tässä tarkastellulla muuttujalla. Esimerkit 255 – 256 kuvaavat suomen ja venäjän esittelyverbin sisältäviä tapauksia, ja tässäkin venäjänkielinen esimerkki on tulkittavissa johdantokonstruktion ilmentymäksi:

- (255) Вчера Федеральная служба по финансовым рынкам (ФСФР) опубликовала
eilen liittovaltion palvelu PREP finanssi-DAT markkinat-DAT FSFR julkistaa-PRET
свое решение о приостановке выдачи пасев ПИФОВ под
POSS päätös-ACC PREP keskeytys-PREP luovutus-GEN osuudet-GEN sijoitusrahasto-GEN PREP
управлением УК «ОФГ Инвест». (RuPress: РБК Daily)
hallinta-INSTR yhtiö-GEN OFG Invest
'[eilen] valtion finanssimarkkinapalvelu FSFR julkisti päätöksensä keskeyttää OFG Invest -yhtiön
hallitsemien sijoitusrahasto-osuuksien luovuttaminen.'
- (256) Tutkimusyhtiö IDC julkaisi eilen tutkimuksen, jonka mukaan Ruotsissa hyödynnetään tietotekniikkaa muita valtioita paremmin. (Araneum Finnicum: sektori.com)

Kokoavasti voidaan todeta, että tässä esitellyn tilastollisen mallin mukaan kaikki johdantokonstruktion indikaattorit

- a) kasvattavat keskisijainnin todennäköisyyttä suomessa verrattuna venäjään ja ennen kaikkea
- b) kasvattavat alkusijainnin todennäköisyyttä venäjässä verrattuna suomeen

Kuten todettua, tässä käytetyt indikaattorit ovat ainoastaan vihjeitä tapauksen mahdollisesta johdantokonstruktioluonteesta. Niiden perusteella saadut tulokset ovat kuitenkin hyvin pitkälle yhteensopivia sen hypoteesin kanssa, että johdantokonstruktiot ovat yksi tärkeimmistä syistä suomen L1a-aineistossa havaittavalle venäjää korkeammalle S2/S3-osuudelle.

Hypoteesin kannalta kiinnostavaa on myös se, että jokaisen indikaattorin kohdalla venäjän ja alkusijainnin välinen yhteys osoittautui voimakkaammaksi kuin suomen ja keskisijainnin välinen. Tämä sopii hyvin yhteen niiden alkusijaintia koskevien havaintojen kanssa, joita tehtiin edellisessä luvussa. Siinä suomi osoittautui monessa mielessä venäjää rajoittuneemmaksi S1-konstruktioiden käytössä, eikä johdantokonstruktioita

juuri havaittu suomenkielisessä aineistossa, vaan koko ilmiö voitiin nähdä pitkälti venäjälle ominaisena. Kuten vaikkapa osion 8.2.2.1 aluksi esitetty esimerkki 244¹⁴⁰ osoittaa, venäjä ei kuitenkaan ole vastaavalla tavalla rajoittunut keskisijainnin käytössä, vaan johdantokonstruktion lisäksi tapahtumista raportoivat, uusia topiikkeja esittelevät lauseet voivat olla myös adverbisia konstruktioita. Tällaisia tapauksia ovat edellä esitellyn esimerkin lisäksi myös muun muassa esimerkit 257 ja 258:

- (257) Еврокомиссар по энергетике Андрис Пиебалгс вчера подписал протокол
eurokomissaari PREP energiatalaus-DAT Andris Piebalgs eilen allekirjoittaa-PREP pöytäkirja
о правилах мониторинга транзита российского газа через Украину.
PREP säännöt-PREP hallinta-GEN venäläinen-GEN kaasun-GEN PREP Ukraina-ACC
(RuPress: ББК Daily)

’EU:n energiakomissaari Andris Piebalgs [eilen] allekirjoitti pöytäkirjan, joka koskee Ukrainen läpi toimitettavan venäläisen kaasun valvontaa.’

- (258) Глава Минздрава Татьяна Голикова вчера представила свои аргументы в
johtaja terveystieteiden-GEN Tatjana Golikova eilen esittää-PREP POSS-ACC argumentit-ACC PREP
пользу обнародованного во вторник Владимиром Путиным решения об
puoli-ACC julkistaa-PTCP-GEN PREP tiistai-ACC Vladimir-INSTR Putin-INSTR päätös-GEN PREP
увеличении ставки страховых взносов до 34% - - (RuPress: Новый регион 2)
suurentaminen-PREP osuus-GEN vakuutus-GEN maksut-GEN PREP 34%
’Terveystieteiden johtaja Tatjana Golikova [eilen] esitti argumenttinsa Vladimir Putinin tiistaina julkaiseman vakuutusmaksuosuuksien nostamista 34 prosenttiin koskeneen päätöksen puolesta.’

Esimerkeissä 257 ja 258 on erityistä se, että niissä esiintyvät kaikki tilastollisessa mallissa käytetyt johdantokonstruktion indikaattorit: niin lähteenä oleva lehdistökorpus, pitkä subjekti kuin esittelyverbikin. Jos tarkastellaan lähemmin vastaavia kaikki indikaattorit sisältäviä tapauksia, voidaan todeta, että vaikka suurin osa (75,45) näistä sijoittuu venäjässä S1:een, myös S2/S3 on hyvin mahdollinen (23,35 %). Suomessa sen sijaan S1 on erittäin harvinainen: siihen sijoittuu ainoastaan 2,40 % kaikki indikaattorit sisältävistä lauseista. Tältä pohjalta on helppo ymmärtää, miksi johdantokonstruktion indikaattorien, venäjän kielen ja S1-sijainnin välinen yhteys on tilastollisessa mallissa niin voimakas kuin se on.

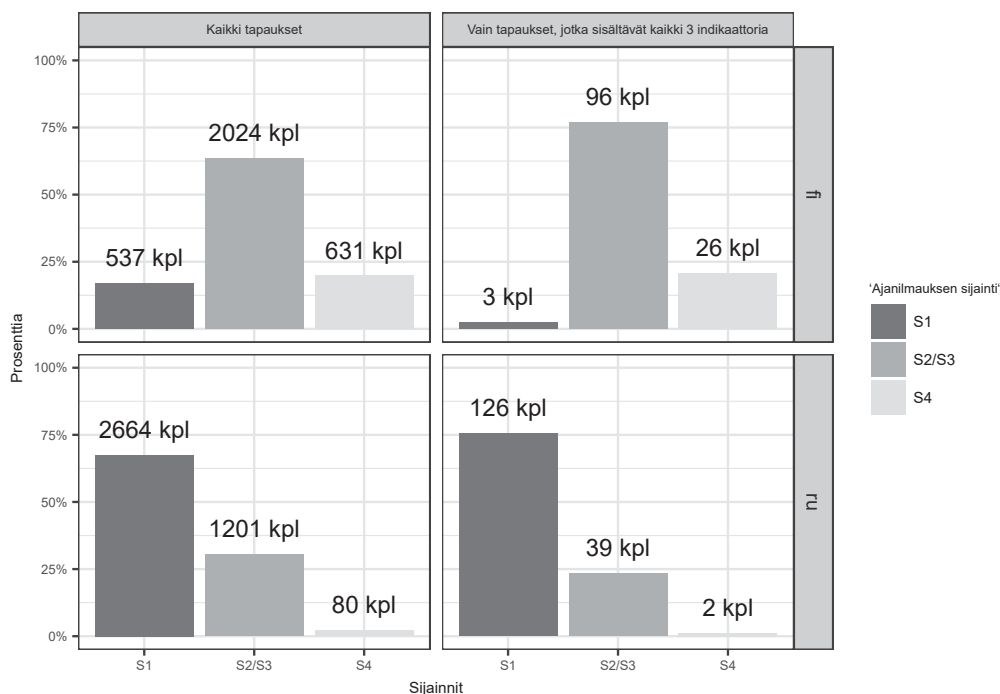
Kaikki indikaattorit sisältäviä tapauksia tutkittaessa avautuu kuitenkin myös toinen mielenkiintoinen seikka: suomessa nämä tapaukset sijoittuvat paitsi keski-, myös loppusijaintiin. Kielten välillä vaikuttaisikin olevan eräänlainen symmetria, jonka mukaan kummallakin kielellä on

- a) ensisijainen sijainti uusien topiikkien ja tapahtumien esittelyä varten (venäjässä alkusijainti, suomessa keskisijainti)

¹⁴⁰Президент Владимир Путин вчера назначил руководство «Ростехнологий». (s. 278)

- b) toissijainen mutta mahdollinen sijainti (venäjässä keskisijainti, suomessa loppusijainti)
- c) sijainti, jossa uusien topiikkien ja tapahtumien esittelyä ei juurikaan toteuteta (venäjässä loppusijainti, suomessa alkusijainti).

Tämä jako konkretisoituu kuviossa 44, joka esittää eri sijaintien suhteelliset osuudet 11a-ryhmissä toisaalta kaikki tapaukset huomioon ottaen (kuvion vasen sarake), toisaalta vain niiden tapausten osalta, jotka sisältävät kaikki kolme johdantokonstruktioon viittaavaa indikaattoria (kuvion oikea sarake). Suomenkielinen aineisto on esitetty ylä- ja venäjänkielinen alarivillä.

Kuvio 44: Kaikki kolme johdantokonstruktioon indikaattoria sisältävien L1a-tapausten sijoittuminen

Kuviosta 44 havaitaan, että kummankin kielen kaikki kolme indikaattoria sisältävien tapausten joukossa yksi sijainti on erityisen selvästi muita hallitsevampi ja toisaalta yksi sijainti erityisen selvästi muita harvinaisempi: venäjän S1 ja suomen S2/S3 kattavat molemmat lähes 80 % kaikista tapauksista; toisaalta venäjän S4:n ja suomen S1:n osuus jää selvästi alle viiden prosentin, kuitenkin niin että pudotus on suurempi suomessa. Kummassakin kielessä ero on siis jyrkempi kuin jos tarkastellaan kaikkia L1a-tapauksia ylipäätään.

8.2.2.1 L1a-ryhmän (*eilen*) suhde muihin L1-ryhmiin (*tänään*, *huomenna*)

Edellisessä osiossa kuvatun tilastollisen mallin perusteella johdantokonstruktiota voi pitää kohtalaisen uskottavana selityksenä L1a-ryhmässä havaittavalle poikkeuksellisen suurelle erolle keskisijainnin yleisyydessä. On kuitenkin kysyttävä, kuinka hyvin L1a-aineiston perusteella tehtävät päätelmät ovat yleistettävissä muihin L1-aineiston ryhmiin eli *tänään*/*сегодня*- ja *huomenna*/*завтра*-sanoihin tai toisaalta muihin simultaanisiin aineistoryhmiin ylipäänsä.

Kuvion 38 perusteella voidaan todeta, että L1b- ja L1c-aineistoryhmillä erot suomen ja venäjän keskisijaintien yleisyydessä eivät ole yhtä suuria kuin L1a-ryhmällä: siinä, missä L1a-ryhmän osalta suomen keskisijainti on 32,96 prosenttiyksikköä venäjän keskisijaintia yleisempi, ovat vastaavat erot L1b- ja L1c-ryhmissä 25,37 ja 16,18 prosenttiyksikköä. Muiden L1-ryhmien kohdalla havaittavat pienemmät erot sopivat kuitenkin melko hyvin yhteen edellä esitetyn johdantokonstruktiotyhypoteesin kanssa: voisi väittää, että yksinomaan menneisyyteen viittaavilla *eilen*- ja *вчера*-sanoilla johdantokonstruktiot ovat tavallisia kuin myös nykyhetken ja tulevaisuuteen viittaavilla *tänään*- ja *сегодня*-sanoilla tai pelkästään tulevaan viittaavilla *huomenna*- ja *завтра*-sanoilla. Tätä väitettä voidaan perustella ainakin kahdella argumentilla.

Ensinnäkin, kaikki luvussa 7 esitetyt esimerkit johdantokonstruktiosta (ks. esimerkiksi virkkeet 116 – 118 ja 155 – 157) viittasivat menneeseen aikaan, vaikka viikonpäiviin viittaavat ajanilmaukset voisivat tarkoittaa myös puhehetken (tai tarkemmin: oletetun lukemishetken) jälkeisiä viikonpäiviä. Itse asiassa suurimmaksi osaksi menneisyyteen viittaavissa L9a-ryhmän tapauksissa venäjän S1-asema osoittautui 49,12 prosenttiyksikköä suomen S1-asemaa tavallisemmaksi, kun taas vain osittain menneisyyteen viittaavissa L2a-ryhmän tapauksissa eroksi havaittiin 29,96.

Toiseksi, on informaatorakenteen kannalta perusteltua, että johdantokonstruktiota esiintyy enemmän menneisyyteen viittaavilla ajanilmauksilla. Tulevaisuuteen viittaavien ajanilmausten kuten *huomenna* tai *ensi viikolla* yhteydessä viestijä nimittäin usein kertoo jotakin uutta jostakin jo tunnetusta topiikista, jolloin ajanilmaukselle itselleen saattaa hyvinkin langeta fokuksen diskurssifunktio. Johdantokonstruktioiden ajanilmaukset kuitenkin ovat luonteeltaan ennemminkin topikaalisia ainakin siinä mielessä, että niiden roolina on usein toimia sinä taustana, jota vasten viestin vastaanottajalle esitellään uusia referenttejä.

Edellä esitetty päättelyketju ei tarkoita, etteikö myös muissa aikamuotoja kuin mennyttä voitaisi käyttää tapahtumista raportointiin ja uusien topiikkien esittelemiseen. Esimerkiksi aina tulevaisuuteen viittaavasta L1c-ryhmästä voidaan esittää seuraava taupaus (*huomenna*-sanon kirjoitusasu alkuperäinen):

- (259) Yksi Suomen vahvimista vientivalteista julkasee HUOMENNA uuden odotetun neljännen albuminsa The Island Of Disco Ensemble. (Araneum Finnicum: vanha.elmu.fi)

Jos kuitenkin oletetaan, että johdantokonstruktio on tavallisempi menneessä ajassa, antaa se yhden uskottavan selityksen sille, miksi suomen ja venäjän välinen ero keskisijainnin osuuksissa on L1a-aineistossa muita L1-ryhmiä suurempi.

8.2.2.2 Erot L5a–L5b-aineistoryhmissä (*viime vuonna, viime viikolla*) sekä ryhmässä L4b (*yhtenä aamuna*)

L1a-ryhmän jälkeen suurin kuviosta 38 havaittava suomen ja venäjän välinen ero koskee L5b-ryhmää (*viime viikolla*), ja melko suuri on myös L5a-ryhmän (*viime vuonna*) kohdalla nähtävä ero. Tarkastelen seuraavassa, miten näissä ryhmissä ilmenevien erojen taustalla vaikuttavat syyt suhtautuvat niihin, joita edellisessä osiossa havaittiin L1-ryhmien osalta.

L5a-ryhmään kuuluu suomessa yhteensä 2 847 ja venäjässä yhteensä 2 202 tapausta. Keskisijainnin tarkat osuudet ovat 41,69 ja 25,07 prosenttia. L5b-ryhmän osalta kokonaismäärät ovat 915 ja 821 tapausta ja keskisijainnin prosentiosuudet 45,79 % ja 24,48%.

Niin L5a- kun L5b-ilmausten perusominaisuuksiin kuuluu, että ne viittaavat väistämättä menneeseen aikaan, kuten L1a-ryhmä edellisessä alaluvussa. Voisikin ajatella, että L1a-ryhmästä tehdyt havainnot pätsivät L5-ryhmiinkin, niin että selvin suomen ja venäjän välistä sijaintiero selittävä tekijä olisi johdantokonstruktion käyttö.

Etenkin L5b-aineistosta onkin mahdollista löytää monia tapahtumista raportoivia esimerkkejä, kuten seuraavat suomenkielisen aineiston keskisijaintia ja venäjänkieliset alkusijaintia edustavat virkkeet:

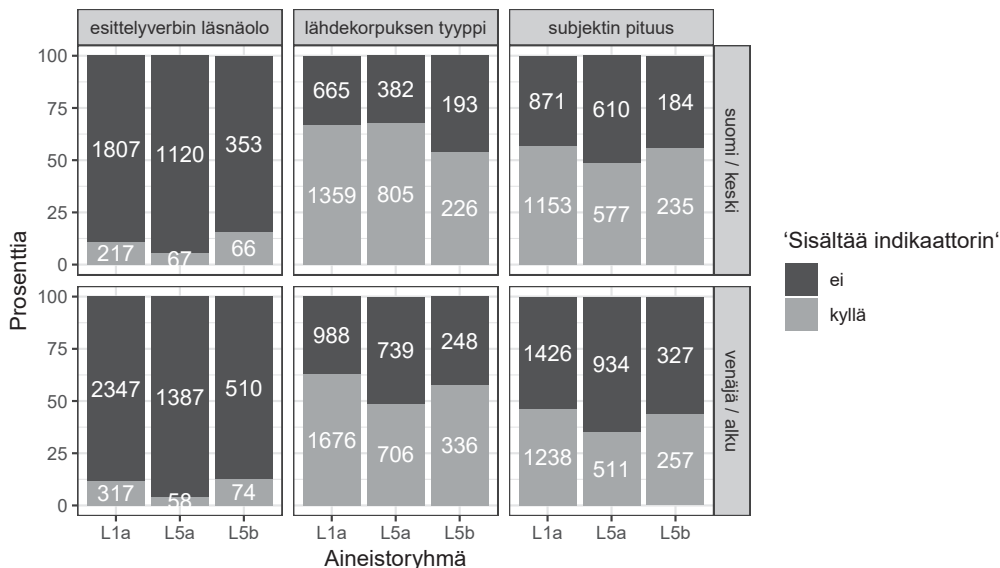
- (260) Hollannin hallitus nimitti viime viikolla virallisesti ehdokkaaksi tunnetun euroskeptikon Frits Bolkensteinin, joka mm. vastusti Emua ja yhteistä rahaa. (FiPress: Turun Sanomat)
- (261) Evira julkisti viime viikolla vuoden 2013 eläinsuojeluvalvonnan tulokset. (Araneum Finnicum: elaintieto.fi)

- (262) На прошлой неделе суд Нижнего Новгорода подтвердил возможность для
 PREP viime-PREP viikko-PREP oikeus Nižnij-GEN Novgorod-GEN vahvistaa-PRET mahdollisuus-ACC PREP
 двух зачисленных призывников проходить альтернативную гражданскую
 kaksi-GEN tšekäläinen-GEN asevelvollinen-GEN suorittaa vaihtoehtoinen-ACC siviili-ACC
 службу в местной больнице. (RuPress: PBK Daily)
 palvelus-ACC PREP paikallinen-PREP sairaala-PREP
 '[Viime viikolla] Nižnij Novgorodin oikeus vahvisti, että kahden tšekäläisen asevelvollisen on mah-
 dollista suorittaa siviilipalvelus paikallisessa sairaalassa.'

- (263) На прошлой неделе все муниципальные образования Свердловской области
 PREP viime-PREP viikko-PREP kaikki kunnallistasoiset hallintoalueet Sverdlov-GEN alue-GEN
 получили средства на доплату за классное руководство. (RuPress: Новый
 saada-PRET varat-ACC PREP lisämaksu-ACC PREP luokka-ACC ohjaus-ACC
 регион 2)

'[Viime viikolla] kaikki Sverdlovskin alueen paikallishallintoyksiköt saivat varat oppilaanohjauk-
 sen järjestämiseksi.'

Jos tutkitaan L1a- ja L5a–b-aineistoja edellisessä aluvuossa käytettyjen johdantokon-
 struktion indikaattoreiden osalta, huomataan, että ryhmien koostumus on monin pai-
 koin samansuuntainen, joskaan ei identtinen. Erot ja yhtäläisyydet on havainnollistettu
 kuvioon 45, joka esittää pitkien subjektien, esittelyverbien ja lehdistökorpuksen osuudet
 L1a- sekä L5a–b-aineistoissa – suomen osalta keskisijainnissa, venäjän osalta alkusijain-
 nissa.

Kuvio 45: Johdantokonstruktion indikaattorit suomen L1a- ja L5a–L5b-aineistojen keskisijainneissa ja venäjän vastaavien aineistojen alkusijainneissa.

Kuvion vasen sarake kuvaa esittelyverbin sisältävien tapausten osuutta kussakin aineistoryhmän osassa: Niin suomen keski- kuin venäjän alkusijainnissa esittelyverbin sisältävien tapausten osuus on pienimmillään L5a-ryhmässä. Tarkat luvut ovat suomen osalta (ylempi rivi) 10,72 % (L1a), 5,64 % (L5a) ja 15,75 % (L5b), venäjän osalta (alempi rivi) taas 11,90 % (L1a), 4,01 % (L5a) ja 12,67 % (L5b).

Kuvion keskimäinen sarake kertoo, kuinka suuri osa kustakin aineistoryhmän osasta muodostuu lehdistökorpuksesta peräisin olevista tapauksista (vaalea väri). Kokonaisuutena katsottuna erityisesti L1a-aineisto on melko lehdistövoittainen, joskin etenkin suomessa myös L5a sisältää paljon lehdistötapauksia. Lehdistötapausten tarkat osuudet (kuvion keskimäinen sarake) ovat suomessa – kuvion ylempi rivi – 67,14 % (L1a), 67,82 % (L5a) ja 53,94 % (L5b) ja venäjässä – alempi rivi – 62,91 % (L1a), 48,86 % (L5a) ja 57,53 % (L5b).

Kolmannessa sarakkeessa on esitetty pitkien subjektien osuus. Näistä nähdään sama kuin esittelyverbeistä: L5a-ryhmässä havaittavien johdantokonstruktion indikaattoreiden osuus on kummassakin kielessä pienempi kuin muissa tarkastelluissa ryhmissä. Tarkkaan ottaen pitkän subjektin osuudet ovat suomessa 56,97 % (L1a), 48,61 % (L5a) ja 56,09 % (L5b), venäjässä 46,47 % (L1a), 35,36 % (L5a) ja 44,01 % (L5b).

Lehdistökorpuksen hallitsevuus L1a-aineistossa saattaa olla selitettävissä sillä, että eiliseen viittaaminen on sanomalehtiteksteille oletettavasti erityisen tyypillistä. Sanomalehtien tehtävänä on perinteisesti ollut kertoa lukijalle, mitä tapahtui eilen: lehden ja lukijan edellinen kohtaaminen on oletettavasti tapahtunut noin vuorokausi sitten, ja eräässä mielessä päivittäisten lehtien koko idea on raportoida edellisestä päivästä – ajasta, joka lehden ja lukijan edellisestä kohtaamisista on kulunut (Sommerville 1996: 4).

L5a-aineiston muita ryhmiä pienempää pitkän subjektin tai esittelyverbin sisältävien tapausten määrää voidaan puolestaan ymmärtää, kun otetaan huomioon ajanilmauksen referentin etäisyys kirjoitushetkeen. Voisi nimittäin ajatella, että mitä kauempana menneisyydessä ajallinen viittauspiste sijaitsee, sitä harvemmin ajanilmausta käytetään uusien asioiden, ennen kaikkea tapahtumien esittelemiseen lukijalle. *Eilen* ja *viime viikolla* ovat ajanjaksoja, joista voidaan kertoa vaikkapa esimerkkien 252 ja 260¹⁴¹ kaltaisia uutisia, mutta sama ei yhtä helposti päde L5a-aineistoon ja *viime vuonna* / *в прошлом году* -ilmauksiin. Tätä voidaan havainnollistaa tarkastelemalla seuraavaa suomen Araneum-aineiston L1a-esimerkkiä.

- (264) Yhdysvaltalainen electroa ja industrialia luova yhden naisen musiikkiprojekti Miss FD (www.missfd.com) julkaisi eilen netissä uuden musiikkivideon. (Araneum Finnicum: gootti.net)

¹⁴¹ *Pieksämäki Volley-- teki eilen -- pelaajasopimuksen--* (s. 285); *Hollannin hallitus nimitti viime viikolla -- ehdokkaaksi --* (s. 291)

Esimerkin 264 tarkemmasta kontekstista selviää, että kyseessä on lyhyen uutistekstin avausvirke:

Miss FD:ltä ”Enter the Void” -musiikkivideo

Yhdysvaltalainen electroa ja industrialia luova yhden naisen musiikkiprojekti Miss FD (www.missfd.com) julkaisi eilen netissä uuden musiikkivideon. Videoksi päätyntä kappale ”Enter the Void” kuvattiin Yhdysvaltojen Miamissa ja Ft. Lauderdaleissa. Klippiä kuvattiin kolmen päivän aikana useissa eri kohteissa. Sen ohjaajana toimi graafikonkin töitä tehnyt Danny Rendo. - -

Vaikuttaisi lähes mahdottomalta löytää vastaavaa esimerkkiä, jossa L1a-ilmauksen tilalla olisi L5a-aineiston ilmaus *viime vuonna*, niin että laajemman kontekstin alku näyttäisi seuraavalta:

Miss FD:ltä ”Enter the Void” -musiikkivideo

Yhdysvaltalainen electroa ja industrialia luova yhden naisen musiikkiprojekti Miss FD (www.missfd.com) julkaisi viime vuonna netissä uuden musiikkivideon. Videoksi -

Viime vuonna viittaa yksinkertaisesti niin kauas menneisyyteen, että sillä on vaikea kuvitella olevan mahdolliselle lukijalle uutisarvoa. L1a-ryhmän ja L5a-ryhmän välinen perusero konkretisoituu hyvin seuraavassa L5a-aineiston esimerkissä, joka on genreltään samanlainen kuin esimerkki 264:

- (265) Pitkän uran tehnyt yhtye julkaisi viime vuonna yhdeksännen Oceania -nimeä kantavan albumin, jonka tiimoilta bändi on kiertänyt ahkerasti vuoden ajan. (Araneum Finnicum: chaostube.net)

Esimerkkien 264 ja 265 välinen ero tulee esille, kun tutkitaan lauseiden subjekteja ja niiden tarkempia diskurssifunktioita luvussa 3.2.2.4 esitellyn Dikin jaottelun mukaisesti. Esimerkissä 264 subjekti on diskurssistatukseltaan täysin uusi ja saa esittelytopiikin diskurssifunktion. Esimerkissä 265 – yhdessä harvoista esittelyverbin sisältävistä L5a-tapauksista – puolestaan on selvästikin kyse diskurssistatukseltaan aktiivisesta subjektista, joka täyttää esitellyn topiikin funktion. Laajempi konteksti osoittaa, että tällä kertaa ajanilmauksen sisältävä virke on kappaleessa toisena:

SMASHING PUMPKINS KLUBIKEIKALLE HELSINGIN THE CIRCUKSEEN

Tärkeimpiin alternative rockin suunnannäyttäjiin lukeutuva Smashing Pumpkins saapuu Suomeen. Pitkän uran tehnyt yhtye julkaisi viime vuonna yhdeksännen ”Oceania”-nimeä kantavan albumin, jonka tiimoilta bändi on kiertänyt ahkerasti vuoden ajan. Viimeksi Helsingin Jäähallissa vuonna 2008 nähty Smashing Pumpkins saapuu tällä kertaa intiimille klubikeikalle Helsingin The Circukseen sunnuntaina 4. elokuuta. - -

Yllä olevien kontekstien vertailusta käy ilmi, ettei esimerkkien 264 ja 265 välinen varsinainen informaatorakenteellinen ero koske ajanilmauksen vaan lauseen subjektin dis-

kurssistatusta ja -funktiota. Siinä missä esimerkki 264 edustaa tapahtumasta raportoitavaa rakennetta, on esimerkin 265 taustalla ennemminkin topiikki-kommentti-rakenne (Lambrecht 1994: 121), jossa viestin lähettäjä olettaa, että vastaanottajalta puuttuu jokin tieto jo esittelystä referentistä x (tässä tapauksessa Smashing Pumpkins -yhtyeestä). Esimerkkien välistä eroa voidaan konkretisoida vertailemalla kumpaankin esimerkkiin liittyviä pragmaattisia olettamia ja väittämiä (ks. luku 3.2.2.2 edellä). Vertailu on esitetty taulukossa 73:

Taulukko 73: Esimerkkien 264 ja 265 pragmaattiset oletamat ja väittämät

lause	olettama	väittäjä
Yhdysvaltalainen electroa ja industrialia luova yhden naisen musiikkiprojekti Miss FD julkaisi eilen netissä uuden musiikkivideon.	--	Miss FD on yhdysvaltalainen electroa ja industrialia luova yhden naisen musiikkiprojekti. Miss FD on julkaissut musiikkivideon. julkaisu tapahtui eilen
Pitkän uran tehnyt yhtye julkaisi viime vuonna yhdeksannen 'Oceania' -nimeä kantavan albumin, jonka tiimoilta bändi on kiertänyt ahkerasti vuoden ajan.	On olemassa yhtye nimeltä Smashing Pumpkins. S.P. on tärkeä alternative rockin suunnannäyttävä. S.P. saapuu Suomeen	S.P. on julkaissut albumin. julkaisu tapahtui viime vuonna

Kuten taulukosta käy ilmi, sen paremmin esimerkin 264 kuin esimerkin 265 tapauksessa ajanilmausta itseään (tarkemmin sanottuna sen viittauskohdetta aikajanalla) ei pysy luontevasti määrittämään osaksi olettamaa tai väittämää. Ajanilmauksen mukanaan tuoma informaatio on sen sijaan kuvattu lauseilla *julkaisu tapahtui eilen* ja *julkaisu tapahtui viime vuonna*. Voidaan sanoa, että ajanilmaukset yksinkertaisesti lokalisivat väittämässä kerrottavan tapahtuman aikajanalle (ks. luku 2.2.2.1). Esimerkkien 264 ja 265 välillä on kuitenkin se olennainen ero, että edellisessä tapauksessa pragmaattinen väittäjä pitää sisällään myös tekijänä olevan referentin esittelemisen.

Käännän nyt huomioni kielensisäisistä eroista kieltenvälisiin. Edellä osioissa 7.2.2.1 ja 8.2.2.1 on jo kuvailtu suomen ja venäjän välistä eroa esimerkin 264 kaltaisissa tekstinalkuisissa, tapahtumista raportoivissa tapauksissa. Kokoavasti informaatorakenteeltaan esimerkin 264 kaltaisista tapauksista voidaan todeta, että venäjässä toisin kuin suomessa ajanilmaus on tavallista sijoittaa osaksi johdantokonstruktiota ja lauseen ensimmäiseksi elementiksi. Näin on tehty muun muassa esimerkissä 266, jonka alla esitetty laajempi konteksti osoittaa lähdetekstin ensimmäiseksi virkkeeksi.

(266) Вчера известная ведущая Анфиса Чехова отпраздновала свой день
eilen kuuluisa juontaja Anfisa Tšehova juhliä-PRET POSS-ACC päivä-ACC
рождения. (Araneum Russicum: topdaynews.ru)
syntymä-GEN
'[Eilen] tunnettu juontaja Anfisa Tšehova vietti syntymäpäiväänsä.'

Муж Анфисы Чеховой сделал трогательное признание
Вчера известная ведущая Анфиса Чехова отпраздновала свой день рождения. К 36 годам
она успела сделать отличную карьеру на телевидении, завести семью, родить сына. Ее
гражданский супруг- -

Anfisa Tšehovan mieheltä koskettava tunnustus

*[Eilen] tunnettu juontaja Anfisa Tšehova vietti syntymäpäiväänsä. 36-vuotiaan elämänsä aikana hän on ehtinyt
tehdä loistavan uran televisiossa, perustaa perheen, synnyttää pojan. Hänen avopuolisonsa- -*

Jos esimerkin 266 jaottelee edellä kuvatun tapaan pragmaattisiksi olettamiksi ja väittä-
miksi, saadaan taulukon 74 mukainen tulos:

Taulukko 74: Esimerkin 266 pragmaattiset oletamat ja väittämät

lause	olettama	väittävä
Вчера известная ведущая Анфиса Чехова отпраздновала свой день рождения.	eilen tapahtui jotakin relevanttia	on olemassa tunnettu juontaja A.Tš.. juontajalla oli eilen syntymäpäivä. juontajan syntymäpäivä on relevanttia eilen tapahtunutta

Toisin kuin edellä taulukossa 73, esimerkin 266 tapauksessa ajanilmauksen viittaus-
kohteelle on mahdollista määrittää diskurssistatus ja diskurssifunktio. Tulkintani mu-
kaan eilinen tuodaan esimerkissä 266 mukaan välitettävään viestiin konkreettisena refe-
renttinä, jota käsitellään diskurssistatukseltaan tunnistettavissa olevana. Toisin kuin tau-
lukossa 73, jonka *eilen*-ajanilmaukseen ei kohdistu omaa diskurssifunktiota, esimerkissä
266 *вчера*-ilmauksen referentti toimii taustana, jota vasten varsinainen pragmaattinen
väittävä lukijalle tuodaan.

Suomen ja venäjän välillä alku- ja keskisijainnin käytössä selvästi havaittavan eron
voisikin nähdä liittyvän taulukossa 74 kuvatun kaltaiseen informaatorakenteeseen. Syy-
nä johdantokonstruktion harvinaisuuteen suomessa voisi nähdä sen, ettei ajanilmausta
venäjästä poiketen kovin herkästi käytetä konkreettisena, topikaalisena referenttiä, jo-
ta vasten koko seuraava viesti kerrottaisiin. Jos vaikkapa esimerkki 266 olisi peräisin
suomenkielisestä aineistosta, alkaisi se hyvin todennäköisesti *Tunnettu juontaja Anfisa Tše-
hova...* eikä *Eilen tunnettu juontaja Anfisa Tšehova....* Suomelle tyypillisempää onkin lähteä

liikkeelle esiteltävästä agentista, jolloin ajanilmauksen rooli jää pienemmäksi ja se tulee ilmaistuksi vain osana adverbistä konstruktiota.

Tilanne kuitenkin muuttuu jonkin verran, kun siirrytään esimerkkien 264 ja 266 kaltaisista tapauksista esimerkin 265 kaltaisiin tapauksiin. Koska tekstin varsinainen diskurssitopiikki *Smashing Pumpkins* on jo esitelty tekstin ensimmäisessä virkkeessä, voisi hyvinkin olla mahdollista, että jossain myöhemmässä kohden tekstiä olisi ajanilmauksella alkava lause *Viime vuonna pitkän uran tehnyt yhtye julkaisi-* -, jolloin kirjoittaja oletettavasti turvautuisi alatopiikkeihin: *viime vuonna* saisi segmentoivan funktion, eli sen avulla tekstin varsinaisesta, jo esitellystä topiikista kerrottavaa informaatiota jaoteltaisiin erilaisiksi kerrottaviksi palasiksi. Koska L5a-aineiston ajanilmaukset esiintyvät tyypillisemmin jo esitelyjen diskurssitopiikkien yhteydessä, vastaavat tapaukset ovat mahdollisia ja itse asiassa jopa tavallisia. Esimerkki 267 kuvaa lauseenalkuisen *viime vuonna* -ilmauksen käyttöä osana alatopiikkikonstruktiota:

- (267) Viime vuonna Gwyneth julkaisi keittokirjan *My Father's Daughter*, jonka lähtökohtana on hänen intohimonsa ruokaan ja hänen lapsuutensa ja nuoruutensa isänsä Bruce Paltrow'n kanssa, joka oli loistava ruuanlaittaja. (Araneum Finnicum: lindex.com)

Esimerkki 267 on osa pitkää, näyttelijä Gwyneth Paltrow'sta kertovaa blogikirjoitusta, jonka kirjoittaja käyttää suurimman osan ensimmäisestä kappaleesta diskurssitopiikkinsa esittelemiseen. Esimerkin 267 sisältävä kappale seuraa tekstin loppupuolella ja *Viime vuonna* on siinä tyypillinen ajallinen alatopiikki, jonka avulla Paltrow'n elämästä kerrotaan vielä yksi siivu:

Gwyneth - All you need to know

Hän on yksi aikamme suosituimpia muoti-ikoneja ja näyttelijättäriä. Hänet tunnetaan muun muassa elokuvista *Emma*, *The Royal Tennenbaum's*, *Rakastunut Shakespeare* ja tietenkin romanttisesta draamasta *Sliding Doors*. Gwyneth Paltrow:- -

Viime vuonna Gwyneth julkaisi keittokirjan *My Father's Daughter*, jonka lähtökohtana on hänen intohimonsa ruokaan ja hänen lapsuutensa ja nuoruutensa isänsä Bruce Paltrow'n kanssa, joka oli loistava ruuanlaittaja. Ruuanlaitto on merkittävä osa hänen elämänsä ja perheen ja ystävien kanssa seurustelu ruuan lomassa on Gwynethin mukaan tärkeä osa onnellista elämää.

L5a on otollinen aineistoryhmä paitsi alatopiikki- myös määrää painottavalle konstruktiolle ainakin sillä perusteella, että L5a-ilmaukset sisältävät *vuosi*-sanan, jolla edellä osiossa 7.2.1.3 (ks. erityisesti taulukko 57) havaittiin selvä yhteys määrää painottavan konstruktion yleisyyteen. Suomen L5a-ryhmässä onkin koko joukko esimerkin 268 kaltaisia määrää painottavia tapauksia. Esimerkki 269 puolestaan on vastaava venäjänkielinen esimerkki.

- (268) Viime vuonna suomalainen söi kalaa runsaat 14 kiloa, josta puolet tuontikalaa. (FiPress: Keskisuomalainen)

- (269) В прошлом году немецкие католики пополнили за счет налогов
 PREP viime-PREP vuosi-LOC saksalaiset katolilaiset täydentää PREP lasku-ACC verot-GEN
 бюджет церкви на 5 миллиардов 200 миллионов евро. (Araneum Russicum:
 dujetti-ACC kirkki-GEN PREP 5 miljardi-GEN 200 miljoona-GEN euro
 germania-online.ru)

'[Viime vuonna] saksalaiset katolilaiset antoivat verorahoina kirkon budjettiin 5 miljardia 200 miljoonaa euroa.'

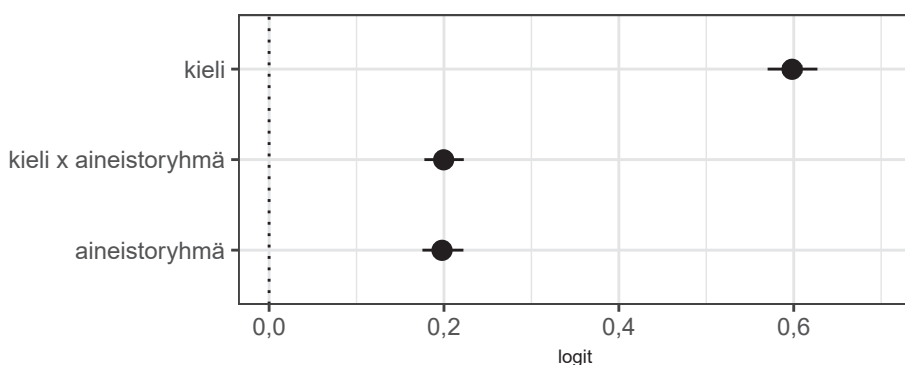
On kuitenkin huomattava, että määrää painottava konstruktio ei suomessa rajoitu alkuaseman käyttöön, vaan myös seuraavien virkkeiden kaltaisia keskisijaintitapauksia on runsaasti (vrt. kuviossa 37 havaittu numeraalin läsnäolon vaikutus myös keskisijaintiin):

- (270) Alkoholitarkastajat tekivät Oulun läänissä viime vuonna vähittäismyynti- ja anniskelu-
 paikkoihin yhteensä 321 valvontakäyntiä. (FiPress: Kaleva)

- (271) Suomalaiset tekivät viime vuonna ulkomaille 7,8 miljoonaa erilaista vapaa-ajanmatkaa.
 (Araneum Finnicum: kokoomusnaiset.fi)

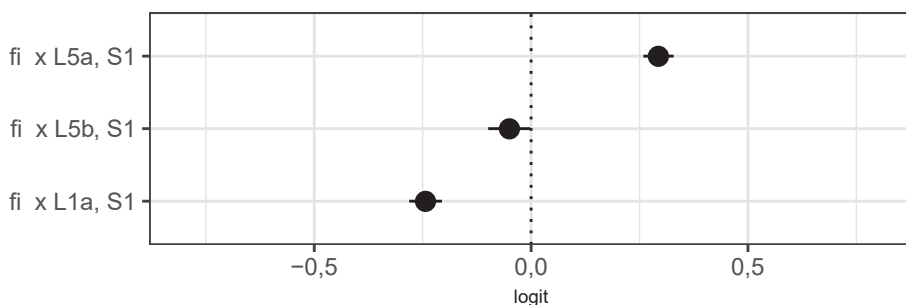
Esimerkkien 267–269 edustamien määrää painottavien ja alatopiikkikonstruktioiden hyödyntäminen vaikuttaisi olevan olennaista, kun mietitään tilanteita, joissa suomessa tyypillisesti käytetään S1-asemaa. Jos tarkastellaan L1a-ryhmän tyyppistä aineistoa, jossa ajanilmaus usein esiintyy diskurssistatukseltaan aktiivoimattomien, vasta esiteltävien topiikkien yhteydessä, on S1-sijainnin osuus kaikista ilmauksista melko pieni, 16,82 prosenttia. L5b-aineistoryhmässä vastaavat kontekstit ovat mahdollisia mutteivät yhtä tavallisia, ja niinpä S1-sijainnin osuuskin on suurempi, 25,14 prosenttia. L5a-ryhmässä, jossa ei samalla tavalla esiinny johdantokonstruktioille mutta kylläkin määrää painottavalle ja alatopiikkikonstruktiolle tyypillisiä konteksteja, S1-sijainnin osuus on peräti 38,04 prosenttia.

Kiinnostavaa kyllä, venäjän L1a-, L5b- ja L5a-ryhmien välillä ei havaita likimainkaan vastaavaa vaihtelua S1-sijainnin yleisyydessä kuin suomessa: L1a-ryhmässä S1-sijainnin osuus on 67,53 %, L5b-ryhmässä 71,13 ja L5a-ryhmässä 65,62 %. Vaikuttaisi siis siltä, että tarkasteltaessa L1a- ja L5a/b-ryhmistä muodostettua osa-aineistoa aineistoryhmällä on vaikutus suomen, muttei venäjän alkusijainnin yleisyyteen. Tämän kielen ja aineistoryhmän välisen interaktion olemassaolo voidaan varmistaa muodostamalla sen tutkimiseksi vielä oma tilastollinen mallinsa. Mallin selitettävänä muuttujana on, kuten tavallista, ajanilmauksen sijainti. Selittäviä muuttujia ovat kieli ja aineistoryhmä. Aineistoryhmän (L1a/L5a/L5b) vaikutus on mallin mukaan suomessa ja venäjässä selvästi erilainen, mikä käy ilmi, kun vertaa mallin päävaikutuksia sekä kieli + aineistoryhmä -interaktiota, jotka on kaikki esitetty samassa kuviossa 46:

Kuvio 46: L1a- ja L5a-aineistoja vertailevan mallin päävaikutusten ja interaktion keskihajonnat

Kuvion 40 perusteella kielellä on odotuksenmukaisesti suurin merkitys sen kannalta, mihin sijaintiin ajanilmaus L1a-, L5a- ja L5b-ryhmistä muodostetussa osakorpuksessa päätyy. Myös aineistoryhmä sinänsä on merkityksellinen. Olennaisin havainto kuitenkin on, että aineistoryhmän ja kielen välillä on selvä, nollasta erottuva yhteisvaikutus. Tämän yhteisvaikutuksen suunta on esitetty alkusijainnin osalta kuviossa 47, jossa totuttuun tapaan näkyy vaikutus suomessa verrattuna venäjään:

Kuvio 47: Aineistoryhmän vaikutus alkusijainnin todennäköisyyteen suomessa verrattuna venäjään

Kuvion 47 perusteella suomi kielenä ja L1a aineistoryhmänä ovat yhdistelmä, joka vähentää alkusijainnin todennäköisyyttä. Suomen ja L5b-ryhmän vaikutus on neutraali ja suomen ja L5a-ryhmän vaikutus puolestaan S1-sijainnin todennäköisyyttä kasvattava. Havainnot sopivat edellä esitettyyn ajatukseen siitä, että L1a, L5b ja L5a muodostavat ikään kuin jatkumon, jonka toisessa päässä (L1a) ovat ilmaukset, jotka esiintyvät usein osana johdantokonstruktiota ja siten suomessa vain melko harvoin S1-asemassa ja toisessa päässä (L5a) ilmaukset, jotka eivät juuri esiinny johdantokonstruktiossa.

Siirryn L5-ryhmistä tämän osion lopuksi vielä lyhyesti tarkastelemaan L4b-ryhmää (*yhtenä aamuna/iltana, однажды утром / вечером*). L4b-ryhmässä suomen ja venäjän väliset S2/S3-erot osoittautuivat itse asiassa suhteessa kaikkia muita simultaanisia aineistoryhmiä suuremmiksi. Ryhmä on kummassakin kielessä suhteellisen pieni (vrt. osio 5.2.2.4), erityisesti venäjässä, jossa tapauksia on kaiken kaikkiaan vain 48 kappaletta. Näistä vain 8 kappaletta sijoittuu keskisijaintiin, esimerkkinä seuraavat tapaukset:

- (272) Одна из нас однажды утром нашла свою рыбку под аквариумом.
 Yksi PREP me-GEN kerran aamu-INSTR löytää-PRET POSS-ACC kala-ACC PREP akvaario-INSTR
 (Araneum Russicum: atheism.ru)

”Yksi meistä [yhtenä aamuna] löysi kalansa akvaarion alta.”

- (273) Работая в этом году по контракту на сталелитейном заводе в
 työskennellä-GER PREP se-PREP vuosi-LOC PREP sopimus-DAT PREP teräs-PREP tehdas-PREP PREP
 Абакане, Смит однажды вечером решил вспомнить старые добрые времена.
 Abakan-PREP Smit kerran ilta-INSTR päättää-PRET muistaa vanhat-ACC hyvät-ACC ajat-ACC
 (RuPress: Новый регион 2)

”Työskennellessään sinä vuonna terästehtaalla Abakanissa Smit [yhtenä iltana] päätti muistella vanhoja hyviä aikoja.”

Kaikissa venäjän keskisijaintitapauksissa on selvää, että ne joko sijaitsevat esimerkin 272 tavoin keskellä tekstiä tai vähintäänkin seuraavat, kuten virkkeessä 273, esimerkiksi gerundirakennetta, joka ikään kuin valmistelelee esimerkin taustan. *Yhtenä aamuna* ja *однажды утром* ovat rakenteita, jotka tyypillisesti liittyvät jonkin uuden tekstijakson aloittamiseen ja jonkin tapahtuman tai toimijoiden esittelemiseen. Kun tämän ottaa huomioon, on edellä tehtyjen havaintojen valossa odotuksenmukaista, että suurin osa (38 kappaletta eli 79,17 %) venäjänkielisen aineiston tapauksesta sijoittuu alkusijaintiin, kun taas keskisijainti on varattu esimerkkien 272 ja 273 kaltaisille spesifeille konteksteille.

Suomenkielisessä L4b-aineistossa on kuitenkin tavallista, että myös uuden kokonaisuuden aloittavat – uuden diskurssitopiikin alustavat – lauseet hyödyntävät kauempana lauseen alusta sijaitsevaa ajanilmausta. Kuten kuviosta 38 nähdään, keskisijaintitapauksia suomen L4b-aineistossa on itse asiassa peräti 118 kappaletta eli 40,97 prosenttia. Virkkeet 274 – 276 ovat esimerkkejä tapauksista, joissa selkeästi esitellään uusi, myöhemmän tekstin kannalta oleellinen tapahtuma:

- (274) Мä пәәтін yhtenä пәівәнә et nyt on kevät ja менін аамупәиккәрейлe пihalle. (Araneum Finnicum: bostonionni.wordpress.com)

- (275) Kova tuuli antoi yhtenä пәівәнә panoksensa ja aiheutti yhden meille tärkeän телекабинин sulkemisen. (Araneum Finnicum: piilomajassa.wordpress.com)

- (276) Nörtti rakas sanoi minulle yhtenä päivänä sellaiset sanat, joita olen kaivannut sairastumisestani lähtien ja se teki itsetunnolle hyvää. (Araneum Finnicum: blogi.ambrotype.fi)

Esimerkin 274 laajempi konteksti (lemmikkikoiran näkökulmasta kerrottu blogiteksti) on seuraavanlainen:

Mä oon ollu ihan intona ku arvatkaa miks? Nyt on kevät! Kevät on just hyvä ku ei tarte pitää tympäletossuja ja ärtspukuu ja ulkona ei palella ja ulkona on kaikkee superlemukkeja ja me tehhään tosi pitkiä lenkkejä. Mä päätin yhtenä päivänä et nyt on kevät ja menin aamupäikkäreille pihalle. Mulla oli ennen sellane kuninkaallinen valtaistuinkukkapenkki jossa oli tosi hyvä nokostella ku siihen paisto aurinko. Nyt mä etin sitä kukkapenkkiä mut se oli kadonnu! Mä sit kävin nokosille siihen missä se ennen oli, mut ei se ollu ihan yhtä hyvä kummiskaan ku se on ihan alhaalla...

Laajempi konteksti osoittaa, ettei esimerkki ole koko tekstin tai ortografisen kappaleen avaava lause, mutta yhtä kaikki aloittaa selkeän, oman diskurssitopiikkinsa (aamupäikkäreille meneminen), josta seuraavien virkkeiden mittaan kerrotaan tarkemmin.

Kaiken kaikkiaan L5a–L5b-aineistojen perusteella tehdyissä laajemmissa havainnoissa sekä suppeammassa L4b-ryhmän tarkastelussa korostuu, että simultaanisen funktion erilainen vaikutus suomen ja venäjän S2/S3-todennäköisyyksiin on vahvasti sidoksissa siihen, miten venäjässä alkusijaintia käytetään tyypillisesti uusien asioiden ja tapahtumien esittelyyn johdantokonstruktion avulla. Jos aineistoryhmälle on tyypillistä olla osana esittelytopiikkeja sisältäviä tapahtumista raportoivia rakenteita (L5b- ja L4b-aineistot), jäävät lauseenalkuisen sijainnin käyttötilanteet suomessa vähäisiksi. Tilanne on toinen L5a-ryhmän kaltaisessa määrää painottavaan ja alatopiikkikonstruktion linkittyvässä aineistossa, jossa eri sijaintien jakaumat ovat suomessa ja venäjässä lähempänä toisiaan.

8.2.2.3 Erot L7c- ja L8b-ryhmissä (*silloin, менепь*)

Siirryn nyt tarkastelemaan kahta edellisistä melko selvästi poikkeavaa aineistoryhmää, L7c:tä (*silloin*- ja *mosda*-sanat, ks. osio 5.2.2.7) ja L8b:tä (*nykyisin* / *менепь*, osio 5.2.2.8). Kuvio 38 osoittaa, että suomessa näiden molempien käyttö painottuu huomattavasti venäjää voimakkaammin keskisijaintiin. L7c-ryhmän osalta keskisijainnin osuus on suomessa (59,02 %) lähes kaksinkertainen verrattuna venäjään (31,91 %). Suomen L8b-ryhmässä taas keskisijaintiin osuu peräti 79,53 %, siinä missä venäjän vastaava osuus on 43,53 %.

Edellä E5b-ryhmän yhteydessä (osio 7.1.1) käsiteltiin venäjän *өдпыз*-sanalla mahdollista mutta suomen *äkekiä*-sanalta puuttuvaa ei-temporaalista merkitystä. L7c-ryhmään

puolestaan liittyy molemmille kielille yhteinen ei-temporaalinen merkitys. Niin venäjän *тогда* kuin suomen *silloin* saavat sanakirjojen mukaan (BTS: тогда; KTSK: silloin) perusmerkityksensä lisäksi merkityksen ‘siinä tapauksessa, nämä olosuhteet huomioon ottaen’. Yksi selkeä konteksti, jossa näitä merkityksiä esiintyy, ovat *jos*-lauseen sisältävät virkkeet kuten 277 ja 278:

- (277) Jos taas EU aikoo leikata maataloustukiaisia, niin silloin ovat Ranskan talonpojat pian väkivaltaisella traktorimarssilla tai tuhoamassa kaikkia tuonti elintarvikkeita. (Araneum Finnicum: takku.net)

- (278) Но учтите, что если вы проиграете дело в арбитражном суде
 Mutta huomioda-IMP että jos te hävitä-PRES-1p juttu-ACC PREP välitys-PREP tuomioistuim-GEN
 Уральского округа, тогда ваша борьба потеряет смысл. (RuPress: Новый
 Uralin-GEN piiri-GEN silloin teidän taistelu menettää-PRES-3p merkitys-ACC
 регион 2)

’Mutta ottakaa huomioon, että jos häviätte jutun Uralin piirin välitystuomioistuimessa, [silloin] taistelunne menettää merkityksensä.’

Etenkin venäjässä toinen melko tyypillinen ympäristö tälle ei-temporaaliselle merkitykselle on syytä selvittävien kysymyssanojen *почему* ja *зачем* jälkeen. Näitä tapauksia aineistossa on 17 kappaletta, esimerkiksi seuraava virke:

- (279) Зачем тогда Следственный комитет ищет владельцев аэропорта? (RuPress: Miksi silloin tutkinta lautakunta etsiä-PRES-1p omistaja-ACC lentokenttä-GEN Комсомольская правда)

’Miksi sitten tutkintalautakunta etsii lentokentän omistajia?’

Aina L7c-ryhmään liittyvän ei-temporaalisen merkityksen ennustaminen kontekstin perusteella ei kuitenkaan ole mahdollista, vaan etenkin suomenkielisestä aineistosta on myös seuraavanlaisia esimerkkejä, joista selvä kontekstuaalinen vihje puuttuu, mutta joiden merkitys on silti ei-ajallinen:

- (280) Sellainen sieluparka on silloin antanut elämänsä sielunvihollisen räkkättäväksi. (Araneum Finnicum: rukoilevaisuus.com)

L7c-aineistoryhmän ei-temporaalinen merkitys vaikuttaisi molemmissa kielissä olevan linkittynyt lauseenalkuiseen asemaan: edellä kuvatun kaltainen vihje merkityksen ei-temporaalisuudesta on 231 venäjänkielisessä tapauksessa ja näistä 187 (80,95 %) sijoittuu S1-asemaan. Suomessa vihje ei-temporaalisuudesta on 134 tapauksessa, joista S1-asemaan osuu 87 (64,93 %). L7c-aineistoissa kokonaisuutena havaittavaan kieltenväliin eroon näillä ei-temporaalisilla rakenteilla ei näyttäisi olevan juuri merkitystä. Jos

edellä kuvatut ei-temporaalisen vihjeen sisältävät tapaukset karsii pois, keskisijainnin osuudeksi saadaan venäjässä 34,06 prosenttia ja suomessa 62,64, jolloin kielten välinen ero keskisijainnin osuuksissa on itse asiassa jopa suurempi kuin koko L7c-aineistossa.

L7c-ryhmässä onkin erityistä se, että loppusijainti on sille poikkeuksellisen harvinaisen: venäjän L7c-tapauksista S4:ään sijoittuu ainoastaan 1,06 %, ja suomessakin vastaava lukema on vain 5,83 %. Esimerkkien 281 ja 282 kaltaiset tapaukset ovat siis mahdollisia, joskaan eivät yleisiä:

(281) Hakkarainen tuurannee Komulaista silloin. (FiPress: Kaleva)

(282) Как вы чувствовали себя тогда? (RuPress: Комсомольская правда)
miten te tuntee-PRET itse-ACC silloin
'Millaiseksi tunsitte olonne [silloin]?'

Suomen ja venäjän välillä L7c-ryhmässä havaittava ero näyttää siis muodostuvan siitä, miten kielet hyödyntävät niitä kahta sijaintia, jotka jäävät jäljelle, kun loppusijainti on rajattu mahdollisuuksien ulkopuolelle. Venäjässä tapaukset keskittyvät, kuten tavallista, S1-sijaintiin, suomessa taas S3-sijaintiin, vaikkakin myös suomessa S1 on keskimääräistä yleisempi (35,15 % L7c-tapauksista; vrt. osio 7.2.1.1). Suomen L7c-aineiston S1-tapauksia tarkastelemalla voidaan havaita ainakin esimerkkien 283 – 287 kaltaiset käyttötilanteet, joita kaikkia on käsitelty luvussa 7 alkusijainnin analyysin yhteydessä:

(283) Torstai on kirjastoauton käyntipäivä, ja silloin talo tarjoaa kahvit, kertoo kaupassa toisena yrittäjänä toimiva helsinkiläinen Pipsa Nyblin (FiPress: Hämeen Sanomat)

(284) Sama parivaljakko ratkaisi cupin viime kaudellakin, silloin Pateri voitti kuopiolaiset suoraan luvuin 3-0. (FiPress: Turun Sanomat)

(285) ...mutta kun aika tehdä töitä, silloin tämä nuori tamma muistaa tehtävänsä – etenkin jos kyse on hyppäämisestä. (Araneum Finnicum: still-hof.com)

(286) Välillä voimien ehtyessä se meinasi vajota, mutta silloin se kokosi voimansa ja sai taas uimisen rytmistä kiinni. (Araneum Finnicum: tekstaritupu.net)

(287) Silloin hän vihdoinkin katsoo ensin tummuvaa itseään ja sitten edessä kirkastuvaa polkua; silloin hän lopulta huokaisee Daavidin sanoin: Jumala, ole minulle armollinen hyvyytesi tähden; pyyhi pois minun syntini suuren laupeutesi tähden. (Araneum Finnicum: kristitynfoorumi.fi)

Ensinnäkin, kuten luvussa 7.2.1.1 huomautettiin, *silloin*-sana kuuluu niihin ajanilmauksiin, jotka selvimmin viittaavat johonkin edellisessä tekstissä muodostettuun kontekstiaikaan. Kun *silloin*-sanon ajallinen korrelaatti on läsnä edeltävässä kontekstissa,

esimerkkien 283 ja 284 kaltainen anaforinen konstruktio on hyvin mahdollinen. Toiseksi lauseenalkuisuus on tyypillistä esimerkin 285 kaltaisille tapauksille, jotka voitaisiin lukea edellä käsiteltyihin ei-temporaalisiin konteksteihin. Kolmanneksi *silloin* esiintyy usein *mutta*-lauseen alussa, jolloin se rinnastuu *äkkii*-konstruktion: esimerkissä 286 *silloin* ilmaisee yllättävää, tapahtumien aiemmasta kulusta poikkeavaa kontrastia hyvin samalla tapaa kuin vaikkapa esimerkeissä 48 ja 148 edellä.

Neljänneksi on vielä todettava, että lauseenalkuinen *silloin* voidaan nähdä myös affektiivisen konstruktion ilmentymänä. Tämä tulee hyvin ilmi esimerkissä 287, joka vertautuu sekä tyyllilajiltaan että aihepiiriltään esimerkkiin 162¹⁴² edellä. Vastaavissa *silloin*-tapauksissa kyse ei ole niinkään esimerkiksi yllättävyydestä tai poikkeuksettomuudesta kuin tietyn hetken erityislaatuisuuden korostamisesta, mitä voidaan pitää vielä yhtenä affektiivisen konstruktion merkitysvarianttina.

L7c-aineistossa on erityistä se, ettei siinä suomen ja venäjän välillä esiintyvää eroa voida monien muiden simultaanisten ilmausten tavoin selittää johdantokonstruktioiden käytöllä. Koska *silloin* ja *тогда* ovat lähtökohtaisesti anaforisia ilmauksia, on niiden kohdalla tavallisesti oletettava, etteivät ne voi sijaita tyypillisellä johdantokonstruktion paikalla koko tekstin alussa, vaan niiden on väistämättä liityttävä johonkin jo aiemmassa tekstissä alustettuun kontekstiaikaan (T^T). Suomen ja venäjän välillä L7c-aineistossa havaittavan eron taustalla vaikuttaneekin ennen kaikkea se, miten edeltävässä kontekstissa alustettuihin T^T:ihin on tyypillistä viitata.

Yksi venäjän L7c-ilmausten S1-tapauksia leimaava piirre on, että *тогда*-sanaa edeltää adverbi *именно* ('juuri, nimenomaan'). Jos katsotaan venäjän S1-lauseiden vasemmanpuoleisia kollokaatteja, *именно*-tapaukset ovat heti *и*-konjunktion jälkeen toiseksi tavallisimpia (78 kappaletta kaikkiaan 1 207 S1-tapauksesta). Esimerkkejä näistä lauseista ovat seuraavat:

- (288) Именно тогда Правительство Удмуртии будет рассматривать проект
 juuri silloin hallitus Udmurtia-GEN olla-FUT-3p käsitellä hanke
 заявки. (RuPress: Комсомольская правда)
 hakemus-GEN
 '[Juuri silloin] Udmurtian hallitus käsittelee hankehakemusta.'

- (289) Именно тогда владелец уникальной синематеки Жан Мари Бурсико впервые
 juuri silloin omistaja ainutlaatuinen-GEN elokuvateatteri-GEN Jean Marie Boursicot ensi-kertaa
 представил свою коллекцию на суд зрителей. (RuPress: PBK Daily)
 esittää-PRET POSS-ACC kokoelma-ACC PREP arvostelu-ACC katsojat-GEN
 '[Juuri silloin] ainutlaatuisen elokuvateatterin omistaja Jean Mari Bursiko [ensimmäistä kertaa] tarjosi kokoelmansa katsojien arvioitavaksi.'

¹⁴²Joka päivä me teemme syntiä, ja siksi joka päivä me tarvitsemme armoa. (s. 233)

- (290) Орбор танцоров начинается в январе, именно тогда организаторы
 Valinta tanssijat-GEN alkaa-PRES-1p PREP tammikuu-PREP juuri silloin järjestäjät
 начинают поиск молодых и талантливых парней и девушек. (Araneum
 aloittaa-PRES-1p etsintä-ACC nuoret-GEN ja lahjattaat-GEN pojat-GEN ja tytöt-GEN.
 Russicum: foxtour.ru)

”Tanssijoiden valinta alkaa tammikuussa, [juuri silloin] järjestäjät alkavat etsiä nuoria, lahjakkaita poikia ja tyttöjä.”

Venäjän именно + тогда -tapausten taustalla oleva konstruktio näkyy selvimmin esimerkiksi 290, jossa *именно тогда* toimii ikään kuin suomen *jolloin*-adverbia vastaavana lauseita yhdistävänä, konjunktiomaisena sanana. Esimerkkien 288 ja 290 laajemmat kontekstit osoittavat vastaavan käyttötavan:

Но кроме этих домов в заявку 2010 года могут попасть и другие. Какие именно, решится в конце этой недели. Именно тогда Правительство Удмуртии будет рассматривать проект заявки.

Mutta näiden talojen lisäksi vuoden 2010 bakun voivat päästä myös muut. Ketkä tarkkaan ottaen, se päätetään tämän viikon lopussa. [Juuri silloin] Udmurtian hallitus käsittelee hankehakemusta.

”Ночь пожирателей рекламы” проводится ежегодно по всему миру с 1981 года. Именно тогда владелец уникальной синематеки Жан Мари Бурсико впервые представил свою коллекцию на суд зрителей

Mainostensyöjien yötä vietetään vuosittain ympäri maailmaa vuodesta 1981. [Juuri silloin] ainutlaatuisen elokuvateatterin omistaja Jean Marie Boursicot [ensimmäistä kertaa] tarjosi kokoelmansa katsojien arvioitavaksi.

Kaikissa tässä kuvatuissa esimerkeissä on ensin eksplisiittisesti muodostettu ajallinen topiikki, josta tämän jälkeen tulee itse asiassa diskurssifunktioltaan seuraavan lauseen fokus. Esimerkissä 288 *propositio* [hallitus käsittelee valintaprosessia] voidaan ymmärtää diskurssistatukseltaan aktiivisena: lukija tietää vähintäänkin implisiittisesti, että jotain tällaista on tapahtunut tai tapahtuu, ja ajanilmaus määrittelee, milloin näin käy. Kyseessä on siis edellä osiossa 7.2.2.6 (matriisi 24) määritelty fokaalinen S1-konstruktio.

Vaikka ajanilmauksen tulkitseminen osaksi fokaalista konstruktiota on erityisen ilmeistä *именно тогда*-tapausten kohdalla, ei *именно*-sanana läsnäolo ole konstruktion toteutumisen kannalta välttämätöntä, vaan vastaavaa funktiota voidaan toteuttaa myös *же*-partikkelilla, kuten esimerkeissä 291 ja 292:

- (291) Именно отсюда Дмитрий Донской повел свое войско на Куликовскую
 juuri täältä Dmitri Donskoj viedä-PRET POSS-ACC joukko-ACC PREP Kulikovo-ACC
 битву, и тогда же он дал обет в случае победы построить церковь
 taistelu-ACC ja silloin PART hän antaa-PRET lupaus PREP voitto-GEN rakentaa kirkko-ACC kaikki-GEN
 Всех святых. (RuPress: Комсомольская правда)
 pyhät-GEN

’Juuri täältä Dmitri Donskoj vei joukkonsa Kulikokvon taisteluun ja [nimenomaan silloin] hän lupasi rakentaa Kaikkien pyhien kirkon, jos voittaa.’

- (292) А в ноябре 1875 года Олкотт, Блаватская и ещё несколько человек (в
Ja PREP marraskuu-PREP 1875 vuosi-GEN Walcott Blavatskaja ja vielä muutama ihminen-GEN PREP
их числе Уильям Джадж) сформировали Теософское общество. - Тогда
heidän luku-PREP William Judge muodostaa-PRET teosofinen-ACC yhdistys-ACC. Silloin PART
же Блаватская начала писать свою первую книгу. (Araneum
Blavatskaja alkaa-PREP kirjoittaa POSS-ACC ensimmäinen-ACC kirja-ACC
Russicum: nowimir.ru)

’Ja marraskuussa 1875 Walcott, Blavatskaja ja muutama muu (näiden joukossa William Judge) perustivat teosofisen yhdistyksen. [Juuri silloin] Blavatskaja alkoi kirjoittaa ensimmäistä kirjaansa.’

Же-partikkeli on kaiken kaikkiaan heti persoonapronominien jälkeen seitsemänneksi yleisin oikeanpuoleinen kollokaatti S1-asemaan sijoittuvilla venäjän L7c-ilmauksilla (21 tapausta).

Edellä duratiivisia ilmauksia analysoitaessa todettiin, että suomessa fokaalinen S1-konstruktio on melko harvinainen. Tilanne on koko lailla samanlainen myös tässä käsiteltävän L7c-aineistoryhmän kohdalla. Esimerkiksi suomen *juuri* + *silloin* -tapaukset liittyvät useimmiten seuraavanlaisiin *äkeiä*-konstruktiota edustaviin tapauksiin:

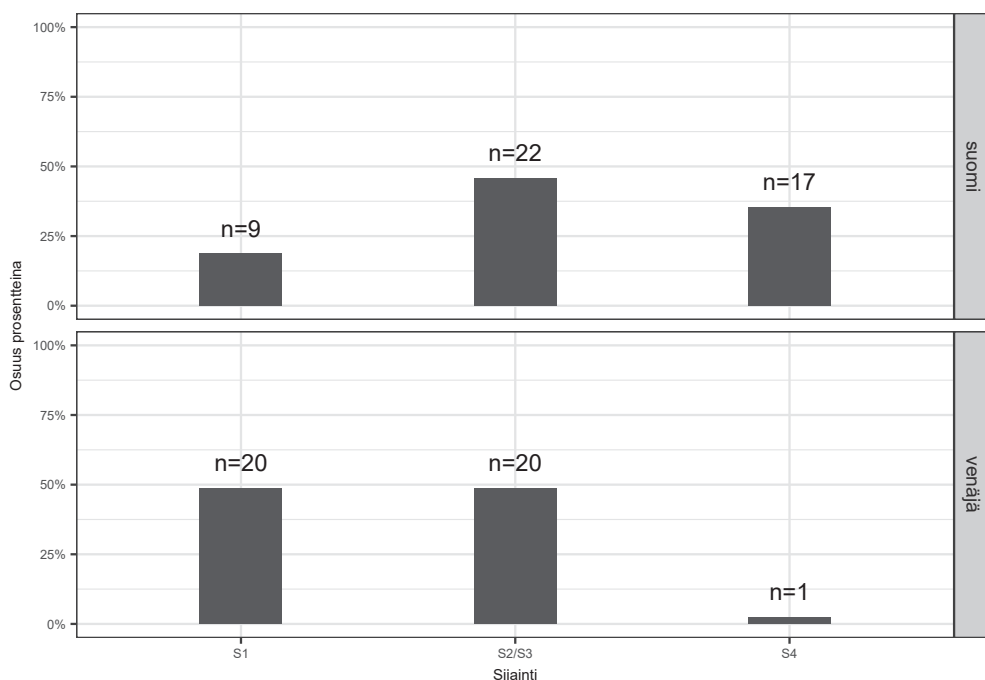
- (293) Tuo meni matalempaan asentoon hitaasti, mutta juuri silloin susi päästi ilmoille korvia-riipivän karjaisun ja syöksyi suurella raivolla kohti silmiinsä piirtynyttä ihmistä. (Araneum Finnicum: chenevalie.palstani.com)

Vaikuttaisikin siltä, että esimerkkien 288 – 292 kaltaisten rakenteiden sijaan suomessa on tyypillisempää viitata edeltävässä diskurssissa muodostettuihin kontekstiaikoihin S3-konstruktiolla, kuten esimerkissä 294:

- (294) Syksy on myös uuden alkua ja moni aloittaakin silloin uuden terveellisemmän elämän. (Araneum Finnicum: fast.fi)

Myös esimerkistä 294 voidaan tulkita, että ajatus uuden, terveellisemmän elämän aloittamisesta on tekstin lukijoille tuttu – etenkin, kun esimerkki on peräisin urheiluravinteita valmistavan *Fast*-yrityksen sivuilta. Esimerkissä yhdistetään ajatus terveellisemmän elämän aloittamisesta ja tieto siitä, että se liittyy usein juuri syksyyn (*silloin*-sanana referenti). Tämä yhteys muodostaa esimerkin pragmaattisen väittämän ja siten toteuttaa fokuksen diskurssifunktiota. Asia käy selvemmin ilmi, kun esimerkkiä 294 vertaa keksittyyn S4-sijaintia hyödyntävään lauseeseen *ja moni aloittaakin uuden terveellisemmän elämän silloin*, jossa ajanilmauksen fokusrooli olisi korostetumpi (vrt. myös osiossa 9.2.1 esitettävä analyysi fokaalisten keski- ja loppusijaintitapausten suhteesta).

Fokaalisuuden ja venäjän S1-sijainnin välinen yhteys näkyy myös niissä L7c-ryhmän lauseissa, joissa *mozda-* ja *silloin-*sanoja edeltävät presuppositionaaliset adverbit *ynce* tai *jo*. Presuppositionaaliset ilmaukset tuovat usein mukanaan fokaalisen tulkinnan, mikä näkyy siinä, että suomen L7c aineistossa *jo silloin-*tapaukset (kaikkiaan 48 kappaletta) sijoittuvat huomattavan usein myös S4-asemaan. Suomen *jo silloin-* ja venäjän *ynce mozda-* tapausten (yht. 41 kpl) jakautuminen eri sijainteihin on esitetty tarkemmin seuraavassa kuviossa:

Kuvio 48: Suomen ja venäjän presuppositionaaliset tapaukset L7c-aineistossa.

Kuvio 48 osoittaa, että venäjässä *ynce mozda-*ilmauksia esiintyy yhtä usein alkusijainnissa kuin keskisijainnissa, kun taas suomessa loppusijainti on paljon alkusijaintia tavallisempi. Yksi venäjän S1-tapauksista on esimerkki 295, joka on tulkintani mukaan fokaalisen S1-konstruktion ilmentymä:

- (295) Уже тогда художники пытались, используя мастерство каждого, выработать
 Jo silloin taiteilijat yrittää-PRET käyttää-GER osaaminen-ACC jokainen-GEN työstää
 единый творческий почерк. (RuPress: РБК Daily)
 yhtenäinen-ACC luova-ACC käsiala-ACC
 'Jo silloin taiteilijat yrittivät kunkin erityistaitoja hyödyntäen kehittää yhtenäisen luovan tyylin.'

Esimerkissä 295 propositio [taiteilijat yrittävät työstää omaa tyyliään] on oletettavasti lukijan tajunnassa aktiivisena. Esimerkki välittää lukijalle nimenomaan tiedon siitä yhtey-

destä, että propositio liittyy myös *mozda*-sanana osoittamaan ajankohtaan. Suomessakin S1-tapauksia on 9 kappaletta, mutta paljon tavallisempaa on, että *jo silloin* -adverbiaalit sijaitsevat keskisijainnissa kuten esimerkki 296 tai loppusijainnissa kuten esimerkki 297:

- (296) Kykysi kohdata ihmisiä teki jo silloin vaikutuksen ja ajattelin (ja ajattelimme) että sinusta on tulossa aivan loistava pappi. (Araneum Finnicum: kirkonkellari.fi)
- (297) Liittymissopimukseen ei neuvoteltu poikkeusta, vaan Suomi hyväksyi säännön jo silloin. (FiPress: Keskisuomalainen)

Tässä esitettyjen kvantitatiivisten indikaattoreiden (kollokaatit, presuppositionaaliset tapaukset) perusteella vaikuttaisi siltä, että juuri fokaalisen konstruktion mahdollisuus toteutua venäjässä S1-asemassa on yksi tärkeimmistä tekijöistä, jotka selittävät venäjän S1-sijainnin yleisyyttä L7c-aineistossa. Suomessakin *silloin*-sanana anaforinen luonne nostaa S1-sijainnin osuutta jonkin verran, mutta tämä tapahtuu ennemmin loppu- kuin keskisijainnin kustannuksella.

Siirryn nyt tarkastelemaan L8b-ryhmiä eli suomen *nykyisin*-/ *nykyään*-sanoja ja venäjän *menepb*-sanaa. Kuten luvussa 5.2.2.8 todettiin, aineistoryhmien välillä on pieni epätasapaino siinä, että suomessa *menepb*-sanana vastineena on usein myös yksinkertaisesti sana *nyt*, joka kuitenkin tässä tutkimuksessa asetettiin ennemmin *ceйчac*-sanana pariiksi.

Ceйчac- ja *menepb*-sanojen välillä on venäjässä tunnettu työnjako, jota kirjallisuudessa on käsitelty laajasti (ks. esim. Krongauz 1989; Grenoble 1998; Janko 2001; Nesset ym. 2013). Kenties merkittävimmin aiheesta kirjoittanut Igor Melchuck (1985) erittelee *menepb*-sanalle kaksi merkitystä, temporaalisen ja ei-temporaalisen. Temporaalisessa merkityksessä *menepb*-sanaan liittyy usein kontrasti sen lokalisoidun tapahtuman ja jonkin muun ajanjakson välillä (mts. 270); ei-temporaalisessa merkityksessä *menepb* voidaan käsitellä konjunktiona, jolla viestijä ilmaisee, että *menepb*-virkettä edeltävä asia on käsitelty ja nyt on aika siirtyä seuraavaan ajatukseen (mts. 271). Tutkimusaineistossa temporaalinen merkitys on edustettuna muun muassa esimerkissä 298, ei-temporaalinen puolestaan esimerkissä 299:

- (298) Если ранее предприятие выпускало детскую обувь в низкой ценовой
 Jos aikaisemmin yritys valmistaa-RET lasten-ACC jalkineet-ACC PREP alhainen-RET hinta-RET
 группе, то теперь оно смогло предложить более высокое качество товара и
 ryhmä-RET niin nyt se voida-RET tarjota enemmän korkea-ACC laatu-ACC tuote-GEN ja
 занять среднеценовую нишу. (Araneum Russicum: kotofey.ru)
 siirtä keskihintainen-ACC alue-ACC
 'Siinä missä yritys aikaisemmin valmisti lastenjalkineita alemmassa hintaluokassa, [nyt] se saattoi
 tarjota korkeampaa laatua ja siirtyä hintatasossa keskemmälle.'

- (299) А теперь я расскажу то, о чём умалчивают продавцы. (Araneum
 Ja nyt minä kertoa-FUT-1p se-ACC PREP mikä-PREP vaieta-PRES-1p myyjät
 Russicum: adtimes.ru)

’Ja [nyt] minä kerron sen, mistä myyjät vaikenevat.’

Tenepb-sanana ei-temporaalinen, konjunktioimainen käyttötapaa liittää sanan luonnollisesti aivan lauseen alkuun. Voidaan myös todeta, että *menepb* on perusluonteeltaan topikaalinen. Kuten Janko (vrt. 2001: 253) huomauttaa, fokuksen diskurssifunktiossa *menepb* ei esiinny lainkaan, ellei kyseessä ole spesifisti kontrasti johonkin toiseen ajankohtaan. Tästä seuraa, että vaikka *menepb*-sanana adverbisuus sinänsä antaisi syyn asettaa se keski-sijaintiin, sen topikaaliset ominaisuudet – ja toisaalta konjunktioimainen, merkityksen 2 mukainen käyttö – aiheuttavat sen, että alkusijainti on itse asiassa yleisin. Eri sijaintien suhteelliset osuudet *menepb*-sanalla ovatkin 55,59 %, 43,53 % ja 0,88 %.

Myös suomen *nykyään/nykyisin*-sanoista voidaan todeta, että ne ovat ensinnäkin läh-tökohtaisesti topikaalisia ja toiseksi myös niihin on ikään kuin sisäänrakennettuna tietty kontrastiivisuus (nykyään – aiemmin). Tässä ja edellisessä luvussa havaittu suomen ja venäjän välinen perusero näkyy kuitenkin siinä, että suomen L8b-ryhmässä alkusijain-ti on melko tarkkaan yhtä tavallinen kuin koko aineiston tasolla – suomessa sijainnit jakautuvat suhteessa 11,25 %, 79,53 % ja 9,22 %. *Tenepb*-sanana ei-temporaalista mer-kitystä suomessa vastaa käytännössä *nyt*-sana, joka siis tutkimusaineistossa on mukana L8c-aineistoryhmän osana. Tässäkin *nyt* ei kuitenkaan juurikaan vaikuta positiivisesti S1-aseman todennäköisyyteen: L8c-ryhmässä suomen S1-sijainnin osuus on 14,37 %, siinä missä koko aineiston S1-osuus suomessa on 11,09 %.

Suomen L8b-aineiston alkusijaintitapauksista melko suuri osa vaikuttaisi edustavan esimerkin 300 tavoin kontrastiivista konstruktia:

- (300) 35-vuotias Nicki Philips oli ennen huippuluistelija, mutta nykyään hän painaa 127 kiloa eikä liiku yhtään. (Araneum Finnicum: ruutu.fi)

Itse asiassa suomen L8b-aineiston S1-lauseista 27,01 % alkaa esimerkin 300 tavoin *mutta*-sanalla. Loput 154 S1-lauseita ilmentävät esimerkiksi topikaalista konstruktia kuten esimerkki 301 tai määrää painottavaa konstruktia kuten esimerkki 302:

- (301) Tosin nykyään iltatyöt ja lapsenlapset vievät aikaa, joten yhdistystoiminta ei ole enää niin suuressa osassa elämässäni, Koivu toteaa. (Araneum Finnicum: hervannansano-mat.fi)
- (302) Uniliitto ry:n ja Leiras Synthélabo Oy:n Taloustutkimuksella teettämän tutkimuksen mukaan nykyisin lähes 35 prosenttia suomalaisista nukkuu arkisin alle seitsemän tuntia, kun vuoden 1982 vertailutietojen mukaan alle seitsemän tunnin yöunet riittivät vain noin seitsemälle prosentille kansalaisista. (FiPress: Kaleva)

Samaan tapaan kuin vaikkapa esimerkissä 66¹⁴³ edellä, esimerkissä 301 kirjoittaja esittää väitteitä tietystä ajanjaksosta, niin että lauseen varsinaisena topiikkina voidaan pitää *nykyään*-ajanilmauksen referenttiä.

Kun kyse ei ole kontrastiivisesta konstruktiosta, on suomessa kuitenkin huomattavasti tavallisempaa, että *nykyisin* tai *nykyään* sijoittuu keskisijaintiin. Esimerkiksi virkkeen 302 tavoin moni suomen L8b-tapaus (kaikkiaan 72 kappaletta) sisältää määrän ilmaisemiseen liittyvän rakenteen *genetiivi + mukaan*, ja näistä 64:ssä ajanilmaus osuu alkusijainnin sijasta keskisijaintiin, kuten esimerkeissä 303 ja 304:

- (303) Arvioiden mukaan noin 20 prosenttia kaikista opiaattien ongelmakäyttäjistä saa nykyään korvaushoitoa. (FiPress: Hämeen Sanomat)
- (304) Asiantuntijoiden mukaan kourallinen suuryhtiöitä valvoo nykyisin 30 prosenttia maailman siemenkaupasta. (FiPress: Kaleva)

Toinen kiinnostava tapausjoukko ovat esimerkkien 305 ja 306 kaltaiset S3-lauseet:

- (305) Moni tekee nykyään työnsä tietokoneen ääressä ja tietokoneen ympärillä on kuivattavaa sähköistä pölyä. (Araneum Finnicum: purkkiarmeija.blogspot.fi)
- (306) Moni vuokranantaja vaatii nykyään kotivakuutuksen ottamista ehtona vuokrasopimukselle. (Araneum Finnicum: nuortenelama.fi)

Esimerkeissä 305 ja 306 kirjoittaja kuvaa jossain määrin esimerkin 301 tapaisesti sitä aikaa, jota kirjoitushetkellä eletään. Kirjoittaja ei kuitenkaan käytä ajanilmausta lauseensa lähtökohtana, vaan aloittaa esittelemällä lauseen agentin – siinäkin tapauksessa, että se on niinkin geneerinen kuin pronomini *moni*. Myös lauseenalkuista *nykyisin*-sanaa hyödyntävä strategia olisi mahdollinen, ja sitä edustaakin esimerkki 307:

- (307) Kaivoksen tulo naapuriin ohjaisi nämä turistit muualle ja nykyisin aika moni yritys elää ulkomaalaisista, sillä he ostavat enemmän ohjelmapalveluita ja käyttävät ravintolapalveluita. (Araneum Finnicum: adressit.com)

Kaikista suomen L8b-aineiston *moni*-pronominin sisältävistä 20 tapauksesta esimerkki 307 on kuitenkin ainoa S1-sijaintia käyttävä. Tämäkin kuvaa sitä, että suomessa keskisijainnin käyttö liittyy usein yksinkertaisesti siihen, että kirjoittaja valitsee todennäköisemmin keskisijaintia hyödyntävän viestintästrategian. Kaiken kaikkiaan, vaikka suomen ja venäjän väliset L8b-aineistoissa havaittavat erot voidaan pitkälti jäljittää venäjän *менепь*-sanaan liittyviin leksikaalisiin erityispiirteisiin, on selitystä ainakin jossain määrin etsittävä myös siitä, että – kuten aiemmin tutkimuksessa on havaittu – S1-konstruktioita hyödyn-

¹⁴³Siihen aikaan pakit yleensä asettelivat kiekkoa -- (s. 170)

tävät viestintästrategiat eivät vain ole suomessa tavallisia. S1-konstruktioiden turvautumisen taustalla on usein jokin keskisijainnin käyttöä rajoittava tekijä, kuten esimerkissä 302 toinen ajanilmaus *arkisin*, joka käytännössä estää *nykyisin*-sanalan sijoittamisen samaan verbinjälkeiseen asemaan.

Vaikka niin L7c- kuin L8b-aineistoista esitettyjä hypoteeseja on pystytty edellä tarkastelemaan myös kvantitatiivisin keinoin ja L8b-aineistojen taustalla oleva ero voidaan pitkälti selittää myös aineistoryhmien koostumuserolla, tutkittiin molempia aineistoryhmiä vielä satunnaisotantojen avulla. Koska tässä esitetyt hypoteesit suomen ja venäjän välisten erojen taustalla olevista tekijöistä ovat koskeneet pitkälti keskisijainnin suhdetta alkusijaintiin, otettiin analyysin kohteeksi 50 tapausta kummankin kielen L7c- ja L8b-aineistoryhmien S1- ja S2/S3-tapauksista. Tapaukset luokiteltiin konstruktiotain samaan tapaan kuin edellä luvussa 7 suoritettujen otannat. Luokittelun tulokset kummankin sijainnin osalta on esitetty taulukossa 75:

Taulukko 75: L7c-aineiston alku- ja keskisijainnin konstruktiotain luokitellut satunnaisotannat

Konstruktio	n / suomi	n / venäjä	Yht.
Alkusijainti			
ei-temporaalinen	26	18	44
silloin/тогда- konstruktio			
anaforinen konstruktio	8	11	19
äkkiä- konstruktio	5	5	10
affektiivinen konstruktio	6	3	9
fokaalinen konstruktio	2	7	9
topikaalinen konstruktio	3	3	6
ei luokiteltavissa	0	2	2
kontrastiivinen konstruktio	0	1	1
Yht.	50	50	100
Keskisijainti			
anaforinen konstruktio	32	25	57
ei-temporaalinen	11	10	21
silloin/тогда- konstruktio			
topikaalinen konstruktio	4	5	9
fokaalinen konstruktio	1	4	5
adverbinen konstruktio	0	4	4
ei luokiteltavissa	2	1	3
kontrastiivinen konstruktio	0	1	1
Yht.	50	50	100

Taulukko 75 antaa jossain määrin tukea edellä esitetylle hypoteesille siitä, että yksi syy S1-aseman yleisyyteen venäjässä ovat esimerkkien 288 – 292 kaltaiset fokaaliset rakenteet. Toisaalta esiin nousee myös havainto siitä, että suomessa ei-temporaaliset kon-

struktiot muodostavat suuremman osan S1-aineistosta, ja kummassakin kielessä – erityisesti suomessa – tapauksia luokiteltiin anaforisiksi konstruktioiksi S2/S3-sijainnissa lopulta jopa S1-sijaintia enemmän. Tällaisia tapauksia ovat esimerkiksi 308 ja 309, joka on seuraavassa esitetty suoraan laajemmassa asiayhteydessään:

- (308) Vuonna 2009 hän pääsi Raha-automaattiyhdistyksen, RAY:n, hommiin jakamaan kortteja. Hän sai silloin tietoa peliriippuvuudesta, mutta se ei häntä hillinnyt. (Araneum Finnicum: apu.fi)
- (309) Raudantakomisperinnettä ylläpidetään vieläkin jokakesäisillä Pajaviikoilla. Seppä esittelee silloin pajassa vanhaa käsityötaitoa. (Araneum Finnicum: sonkajarvi.fi)

Kummassakin tässä esitetyssä esimerkissä on selvä viittaus edellisen virkkeen ajalliseen topiikkiin, mutta tästä ei seuraa, että kirjoittaja käyttäisi S1-konstruktiota. Voisikin väittää, että S1-sijainti johtaisi erityisesti esimerkissä 308 melko herkästi lauseen tulkitsemiseen esimerkiksi kontrastiivisena, affektiivisena tai äkkiä-konstruktiona (*Silloin hän sai tietoa...*). Vastaava riski on epäilemättä läsnä niin suomessa kuin venäjässä. Siitä, että keskisijainti on suomen L7c-ilmauksella niin paljon venäjän L7c-ilmauksia tavallisempi, voidaan kuitenkin päätellä, että suomessa tällaiset ei-anaforiset tulkinnat ovat jossain määrin herkempiä kuin venäjässä.

L8b-ryhmän satunnaisotantaa tarkasteltaessa suomen ja venäjän L8b-ryhmien (*nykyisin/nykyään-* ja *menepb-*sanojen) leksikaaliset erot tulivat melko selvästi esille: suomen L8b-sanojen käyttöyhteydet ovat jossain määrin kapeammat, ja – kuten edellä todettiin – monissa tapauksissa suomen L8c-ryhmä on merkitykseltään ja käytöltään lähempänä venäjän L8b-ryhmää. Yhtä kaikki, taulukossa 76 esitetyt satunnaisotantojen luokitukset tuovat jonkin verran lisävaloa edellä esitettyihin hypoteeseihin suomen ja venäjän taustalla olevista eroista.

Taulukko 76: L8b-aineiston alku- ja keskisijainnin konstruktioittain luokitellut satunnaisotannat

Konstruktio	n / suomi	n / venäjä	Yht.
Alkusijainti			
topikaalinen konstruktio	14	26	40
kontrastiivinen konstruktio	24	10	34
anaforinen konstruktio	4	4	8
ei luokiteltavissa	7	1	8
alatopiikkikonstruktio	0	5	5
ei-temporaalinen konstruktio	0	3	3
äkkiä-konstruktio	0	1	1
joskus-joskus-konstruktio	1	0	1
Yht.	50	50	100
Keskisijainti			
topikaalinen konstruktio	33	23	56
adverbinen konstruktio	9	11	20
kontrastiivinen konstruktio	1	7	8
anaforinen konstruktio	0	6	6
ei luokiteltavissa	5	0	5
fokaalinen konstruktio	1	1	2
affektiivinen konstruktio	1	0	1
alatopiikkikonstruktio	0	1	1
ei-temporaalinen konstruktio	0	1	1
Yht.	50	50	100

Kuten edellä esitettiin, topikaaliset ja kontrastiiviset tapaukset ovat sijainnista riippumatta hallitsevia L8b-aineistossa. Myös L8b-aineistossa osa tapauksista analysoitiin anaforisen konstruktion edustajiksi – tällä tarkoitettiin esimerkin 310 kaltaisia esiintymiä, joissa ensin kuvataan, miten on saavutettu jokin asiointila, minkä jälkeen tähän vallitsevaan tilanteeseen viitataan *ныкыisin*- tai *менебь*-sanalla. Esimerkissä 310 asiointilan saavuttaminen on kuvattu esimerkin alla esitettyssä laajemmassa kontekstissa:

(310) И теперь в равном бою наши клубы выведут на свет истину.
ja nyt PREP tasavertainen-PREP taistelu-LOC meidän seurat tuoda-FUT-1p PREP päivänvalo-ACC totuus-ACC
(e-rubtsovsk.ru)

’Ja [nyt] tasapäisessä taistelussa seuramme ottavat toisistaan mittaa.’

”Эта идея пришла мне в голову совсем недавно, в апреле этого года. С предложением о битве я обратился к администрации клуба «S.T.A.L.K.E.R.», на что она ответила согласием без каких-либо замешательств. Так сказать, вызов принят! И теперь в равном бою наши клубы выведут на свет истину.

Sain tämän idean aivan hiljattain, viime huhtikuussa. Tein matsista ehdotuksen S.T.A.L.K.E.R.-seuran johdolle, joka vastasi myöntävästi ilman mitään lisäyksiä. Niin sanotusti haaste vastaanotettu! Ja [nyt] tasapäisessä taistelussa seuramme ottavat toisistaan mittaa.

Taulukosta 76 havaitaan se edellä tehtyjä hypoteeseja kuvaava ero, että suomessa topikaaliset tapaukset painottuvat S3-asemaan, kuten esimerkissä 311:

- (311) Suomalaisen jääkiekkoilun voimavara ja potentiaali on turnausvalmentamisessa. Leijonat pelaa nykyään paitsi käsillä olevaa peliä myös koko turnausta. (Araneum Finnicum: paf.fi)

Esimerkissä 311 kuvataan nykyisyyttä esimerkkien 305 ja 306 tavoin, mutta yhtä lailla mahdollisen S1-konstruktion sijasta kirjoittaja käyttää suomelle tyypillisesti keskisijaintia.

Samalla tapaa kuin suomessa topikaaliset konstruktiot painottuvat keski- ja venäjässä alkusijaintiin, venäjässä on taulukon 76 mukaan vastaava, joskin vähemmän voimakas taipumus käyttää alkusijainnin lisäksi myös keskisijaintia kontrastin ilmaisemiseen, siinä missä suomen satunnaisotannassa tämä tehtävä on koko lailla rajoittunut pelkästään S1-sijaintiin. Yksi esimerkki venäjän kontrastiivisesta keskisijaintitapauksesta on seuraava lause:

- (312) По словам Саакашвили, грузопоток в Европу, который до сих пор
PREP sanat-DAT Saakašvili-GEN tavaravirta PREP Eurooppa-ACC joka PREP nämä-GEN aika-GEN
шел из Китая только через Транссибирскую магистраль, теперь сможет
kulkea-PRET PREP Kiina-GEN vain kautta Transsiberian-ACC valtatie-ACC nyt voida-FUT-3p
достичь ее и через Азербайджан, Грузию и Турцию. (RuPress: Новый
saavuttaa se-ACC myös kautta Azerbaidžan-ACC, Georgia-ACC ja Turkki-ACC
регион)

’Saakašvilin mukaan tavaroiden virta Eurooppaan, joka tähän asti on kulkenut Kiinasta vain Transsiberian valtaväylää pitkin [nyt] voi saavuttaa sen myös Azerbaidžanin, Georgia ja Turkin kautta.’

Esimerkki 312 ja monet muista kontrastiivisiksi merkityistä keskisijaintitapauksista olisivat kuitenkin luultavasti myös suomessa keskisijaintitapauksia, jos ne ilmaistaisiin esimerkin 312 tavoin relatiivilauseetta hyödyntäen eikä esimerkiksi pilkottuna useammaksi virkkeeksi.

8.2.2.4 Sekventiaalis–duratiivinen funktio

Kuvion 34 perusteella suomen keskisijainnin todennäköisyys kasvaa paitsi edellä laajasti käsitellyllä simultaanisella funktiolla, myös (jopa voimakkaammin) sekventiaalis–duratiivisella. Pieniä eroja havaitaan myös sekventiaalisella ja ajallisen päämäärän funktiolla, mutta näihin liittyy reilusti epävarmuutta. Sekventiaalisilla ilmauksilla (aineistoryhmät L6b–c eli ilmaukset *sodan jälkeen* ja *joulun jälkeen*) suomen keskisijainti on lopulta ainoastaan 1,99 prosenttiyksikköä venäjän keskisijaintia tavallisempi. Ajallisen päämäärän ilmauksilla (aineistoryhmä E1c eli tapaukset tyyppiä *X vuodeksi*) vaikutuksen taustalla lieenee puolestaan lähinnä se, että alkusijainti on suomessa lähes mahdoton: kaikkiaan 1 963 E1c-ilmauksesta S1-asemaan sijoittuu ainoastaan 6 (0,31 %), muun muassa esimerkki 313. Venäjässä esimerkin 314 kaltaiset tapaukset ovat kuitenkin jonkin verran tavallisempia, sillä 1 188 venäjän E1c-tapauksesta alkusijaintiin osuu 54 eli 4,55 prosenttia.

(313) Kolmeksi vuodeksi hän sai myös HY:n myöntämää tutkimusrahaa. (Araneum Finnicum: ylioppilaslehti.fi)

(314) На пару лет это вызвало подъем спроса на загородном рынке.
PREP pari vuodet-GEN se aiheuttaa-PRET kasvu-ACC kysyntä-GEN PREP maaseutu-PREP markkinat
(Araneum Russicum: fazenda.spb.ru)

’[Pariksi vuodeksi] se aiheutti kysynnän kasvun kaupunkien ulkopuolisilla markkinoilla.’

Ajallisen päämäärän ilmausten käyttöä sinänsä leimaa niiden painottuminen kielestä riippumatta loppusijaintiin. Lisäksi, kuten jäljempänä osiossa 9.1.2 havaitaan, ne linkittyvät yleensä tiettyihin verbileksemeihin. Suomessa E1c-tapausten sijoittumien muualle kuin S4-asemaan on erityisen harvinaista, mutta jos näin tapahtuu, sijainti on käytännössä aina keskisijainti, mikä lieenee syynä kuviossa 34 havaittavalle pienelle kielen ja päämäärää ilmaisevan funktion väliselle interaktiolle.

Sekventiaaliseen ja päämäärän funktioon mahdollisesti liittyvien pienten eroavaisuuksien sijaan keskitynkin tässä osiossa sekventiaalis–duratiivisiin ilmauksiin, joiden todettiin edellä selvästi pienentävän suomen S1-todennäköisyyttä verrattuna venäjään. Osiossa 7.2.2.5 havaittiin, että kieltenvälisten välisten erojen jyrkkyys on suomen L7a-tapausten (*siitä asti*) niukkuudesta johtuen vääristynyt: todelliset sekventiaalis–duratiivisuuteen liittyvät erot ovat kyllä kuvioiden 21, 34 ja 65 suuntaiset, mutta eivät yhtä voimakkaat. Kuten alkusijainnin analyysin yhteydessä todettiin, myös pelkkien L9b-aineistojen (*vuodesta X asti*) vertailu on kuitenkin siinä suhteessa mielekäs, että niidenkin osalta suomen ja venäjän välillä on selkeä ero eri sijaintien suhteellisissa osuuksissa. Suomen L9b-ilmauksilla S1 on lopulta venäjään verrattuna niin harvi-

nainen sijainti (suomessa yhteensä vain 93 tapausta kaikkiaan 3 594:sta; venäjässä 247 tapausta 946:sta), että selittävien muuttujien yhdistelmä *kieli=suomi + semanttinen funktio=sekventiaalis-duratiivinen* epäilemättä johtaisi keski- ja loppusijaintien todennäköisyyksien nousuun, vaikka sekventiaalis-duratiivisesta aineistosta puuttuisi erojen suuruutta vääristävä L7a-ryhmä.

L9b-aineistojen luonteesta todettiin osiossa 7.2.2.5, että suomen- ja venäjänkieliset ilmaukset eroavat toisistaan jonkin verran merkityksensä ja käyttöalansa puolesta. Selkeimmät erot havaittiin toisaalta siinä, että venäjän L9b-ilmauksia (kuten *c 1990 года*) voidaan käyttää *alkaa tehdä* -rakenteissa ja niillä voidaan myös viitata yksittäisiin tapahtumiin toisin kuin suomessa. Nämä merkityserot samoin kuin venäjänkielisten ilmausten käyttö osana johdantokonstruktiota heijastuivat siihen, että venäjässä S1-sijainnin osuus todettiin suhteessa paljon suuremmaksi kuin suomessa. Tarkasteltaessa alkusijaintiin osuvia L9b-tapauksia havaittiin kuitenkin myös, että vaikka kielten välillä on suuri ero alkusijainnin yleisyydessä, muistuttavat kummankin kielen L9b-aineistot tosiaan rakenteensa puolesta. Ennen kaikkea aineistoa analysoitaessa ousi esiin se, että niin suomessa kuin venäjässä alatiopikkikonstruktiio oli yleisin L9b-ilmauksiin liittyvä syy käyttää S1-asemaa.

Tutkittaessa keskisijaintiin osuvia L9b-tapauksia havaitaan, että itse asiassa myös S2- ja S3-asemissa L9b-ilmaukset ovat usein osana rakennetta, joka on luontevinta tulkita alatiopikkikonstruktioksi:

- (315) Сидоркевич с 1993 года возглавляется федерацию дзюдо
 Sidorkevitš PREP 1993 vuosi-GEN johtaa-PRES-1p liitto-ACC judo
 Санкт-Петербурга и является вице-президентом Федерации дзюдо России
 Pietari-GEN ja olla-PRES-1p varapuheenjohtaja liitto-GEN judo Venäjä-GEN
 (ФДР) и двукратным чемпионом мира по самбо. (Araneum Russicum:
 FDR ja kaksinkertainen-INSTR mestari-INSTR maailma
 zagolovki.ru)

’Sidorkevitš [vuodesta 1993] on johtanut Pietarin judoliittoa ja on Venäjän judoliiton (FDR) varapuheenjohtaja sekä kaksinkertainen Sambon maailmanmestari.’

- (316) Компания с 1992 года занимается разработкой прогрессивных методов
 Yhtiö PREP 1992 vuosi-GEN toimia kehittäminen-INSTR edistykselliset-GEN metodit-GEN
 обучения детей и молодежи, специализируется в разработке
 opetus-GEN lapset-GEN nuoris-GEN erikoistua-PRES-1p PREP kehitys-PREP ja
 и реализации больших образовательных проектов, в наборе
 toteutus-PREP suuret-GEN koulutus-GEN projektit-GEN PREP valitseminen-PREP ja
 и подготовке учащихся и учителей для этих проектов.
 koulutus opiskelijat-GEN ja opettajat-GEN PREP nämä-GEN projektit-GEN
 (Araneum Russicum: isra.com)

’Yhtiö [vuodesta 1993] on kehittänyt edistyksellisiä lasten ja nuorten opetusmetodeita ja erikoistunut suurten koulutusprojektien suunnitteluun ja toteutukseen sekä näihin projekteihin osallistuvien opiskelijoiden ja opettajien kouluttamiseen ja valitsemiseen.’

- (317) Bewe on luovuttanut vuodesta 1993 lähtien vuosittain Käpylän selkädynvammaisia kuntouttavalle sairaalalle aina maaleista kertyneet tulot ja näin myös tapahtuu juhlaotetelussa. (Araneum Finnicum: helsinginuutiset.fi)
- (318) Moko on myynyt vuodesta 1991 saakka kaikenlaista sisustustavaraa säilytyslaatikoista julisteisiin. (Araneum Finnicum: nyt.fi)

Kaikissa tässä luetelluissa esimerkeissä on jokin selkeä, diskurssistatukseltaan aktiivinen koko tekstin tason topiikki, johon viitataan sanoilla *Сидоркевич, Компания, Bewe* ja *Мoko* ja josta kerrotaan jokin uusi segmentti. Voidaankin siis esittää, että suomessa on käytössä paitsi matriisin 13 kaltainen S1-, myös matriisin 26 kaltainen S3-alatopiikkikonstruktio ja venäjässä vastaavasti S2-alatopiikkikonstruktio, jonka ainoa ero tässä ja matriisissa 13 esitettyyn konstruktioon on ajanilmauksen sijainti verbin edessä:

D-topic #1			
#1	cat V	AIK	gf compl
gf subj		prag [df muu]	
prag [ds act+]			

Matriisi 26: S3-alatopiikkikonstruktio

S3- ja S2-alatopiikkikonstruktioiden suhteesta varsinaiseen alatopiikkikonstruktioon todettaisiin tässä kohtaa, että käsittelen niitä omina konstruktioinaan samoin kuin esimerkiksi edellä esitettyä fokaalista S1-konstruktiota (vrt. tavallisempi S4-konstruktio matriisissa 27) ja lyhyemmin käsiteltyä anaforista S2/S3-konstruktiota (vrt. tavallisempi S1-konstruktio matriisissa 10). Näiden ennen muuta sijainniltaan toisistaan eroavien versioiden näkeminen omina konstruktioinaan on etenkin kielenoppijan kannalta tarkasteltuna mielekästä (vrt. Goldberg 2006: 116–117). Karkeasti ottaen “oma konstruktionsa” tarkoittaa tässä sitä, että skeema tai muotti esimerkiksi alatopiikkifunktion tuottamiseen S3-sijainnilla on tallentuneena suomenkielisen kielenkäyttäjän muistiin. Myös suomea opettelevan olisi hyödyllistä huomioida tämä, joskin S3-alatopiikkikonstruktion olemassaolon lisäksi olisi opeteltava, että a) ko. konstruktio on luultavasti vähemmän frekventti kuin vastaava S1-konstruktio ja b) se mahdollisesti liittyy enemmän sekventiaalisduratiivisiin kuin esimerkiksi simultaanisiin tapauksiin. Tarkemmin tarjolla oleviin tulkitamamahdollisuuksiin esimerkiksi S1- ja S2/S3-konstruktioiden välisistä linkeistä palataan osiossa 10.

Yksi merkittävä ero L9b-aineiston keski- ja alkusijaintitapausten välillä näyttäisi liittyvän osion 7.2.2.1 lopuksi esiteltyyn tiivistetty historia -konstruktioon. Tiivistetty historia -konstruktion esiintymät olivat S1-aineistoa tutkittaessa harvinaisia ja oman kielikäsitksen perusteella jossain määrin vieraan tuntuisia. Keskisijaintiaineistosta vastaavien konstruktioiden löytäminen on kuitenkin helppoa, ja näistä tapauksista – kuten esimerkeistä 319 ja 320 – vaikuttaisi puuttuvan myös S1-tapauksiin liittynyt vierauden vaikutelma:

- (319) Etelä-Intiassa Chennain kaupungissa toimiva The Children's Garden School Society -järjestö on vuodesta 1937 lähtien antanut köyhistä oloista tuleville lapsille, orvoille ja katulapsille mahdollisuuden koulunkäyntiin. (Araneum Finnicum: yhteisetlapsemme.fi)
- (320) Anton Paar on vuodesta 1922 tuottanut korkealaatuisia analyttisiä mittalaitteita teollisuudelle ja yliopistoille sekä muille oppilaitoksille. (Araneum Finnicum: nayta.monster.fi)

Samoin kuin esimerkeissä 205, 206 ja 208 edellä, esimerkeissä 319 ja 320 ei niissäkään ole kyse alatopiikkitapausten 315–317 kaltaisesta viittaamisesta johonkin jo muodostettuun diskurssitopiikkiin, vaan ennemminkin uuden toimijan ja sen historian tiiviistä esittelemisestä. Erityisen selvästi tämä näkyy esimerkin 320 laajemmassa kontekstissa, joka paljastaa, että kyseessä on työpaikkailmoitus:

Service Engineer

Anton Paar on vuodesta 1922 tuottanut korkealaatuisia analyttisiä mittalaitteita teollisuudelle ja yliopistoille sekä muille oppilaitoksille. Anton Paar on globaali markkinajohtaja tiheys-, konsentraatio-, reologia- ja CO₂-mittauksen alueilla. Anton Paar pyrkii jatkuvasti löytämään uusia ratkaisuja sekä kehittämään nykyisiä instrumentteja vastatakseen tulevaisuuden vaatimuksiin.

Kasvustrategiamme mukaisesti Anton Paar Nordic kehittää ja laajentaa toimintojaan Suomessa. Etsimme nyt huolto-osajaa Kaakkois- ja Itä-Suomeen.

Esimerkissä 320 ei jää epäselvyyttä siitä, mistä koko teksti kertoo. Ajanilmauksen sisältämän virkkeen tehtävänä on esitellä Anton Paar -yritys, ja tämä tehdään puristamalla yrityksen koko historia yhteen lauseeseen. Myös esimerkin 319 laajempi konteksti osoittaa, että esimerkkivirkkeessä esiteltävä The Children's Garden School Society -järjestö on koko tekstin varsinainen aihe, joka esitellään samaan tapaan kertomalla lyhyesti järjestön toiminnan historia:

Terveys ja koulutus ovat kehitysmaiden lasten tulevaisuuden kannalta keskeisiä tekijöitä. Etelä-Intiassa Chennain kaupungissa toimiva The Children's Garden School Society -järjestö on vuodesta 1937 lähtien antanut köyhistä oloista tuleville lapsille, orvoille ja katulapsille mahdollisuuden koulunkäyntiin. Järjestön kouluissa on noin 4 000 lasta ja nuorta.

Järjestön perustajat, kasvatustieteiden tohtori N.V. Sharma ja rouva Ellen Sharma, pyrkivät alusta pitäen yhdistämään koulussaan länsimaiset kasvatusmenetelmät itämaiseen viisauteen.

Vaikka esimerkkien 319 ja 320 kaltaisia rakenteita tavataan tyypillisesti tekstien alkupuolella kerrottaessa jostakin toimijasta ensimmäistä kertaa, esiintyy vastaavia rakenteita usein myös tekstin loppupuolella, kun jokin tekstin kannalta keskeinen toimija – esimerkiksi sen kirjoittaja – esitellään lukijalle tarkemmin. Esimerkki 321 on tyypillinen tällainen tapaus:

- (321) Germanistiikan ja filosofian MA Roland Ziegler on kirjoittanut vuodesta 1999 alkaen MAGIX:in käsikirjoja. (Araneum Finnicum: magix.com)

Esimerkin laajempi konteksti osoittaa, että kyseessä on kirjaesittely, jonka lopussa on erillinen osio otsikolla *Kirjoittajista*. Roland Ziegler on siis tietyllä tavalla jo lukijalle tuttu, mutta hänet ikään kuin erikseen esitellään vielä tekstin lopuksi tiivistetty historia -konstruktiota käyttäen:

Kirjoittajista

Germanistiikan ja filosofian MA Roland Ziegler on kirjoittanut vuodesta 1999 alkaen MAGIX:in käsikirjoja. Hän on kokenut ohjelmiston ja sen monipuolisten käyttömahdollisuuksien tuntija.

Esimerkkien 319 – 321 kaltaisia tapauksia on jonkin verran myös venäjänkielisessä aineistossa, muun muassa seuraava (esimerkki esitetty suoraan laajemmassa kontekstissaan):

- (322) Российский Танцевальный Союз с 1996 года проводит в Кремле
 Venäjän tanssi- liitto PREP 1996 vuosi-GEN järjestää PREP Kremi-PREP
 крупнейшие международные профессиональные турниры WDC —
 suuret-ACC kansainväliset-ACC ammattilais-ACC turnaukset-ACC WDC cupit-ACC
 Кубки мира, Чемпионаты Мира и Европы. Однако в
 maailma-GEN mestaruuskilpailut-ACC maailma-GEN ja Eurooppa-GEN. Kuitenkin PREP tämä-ACC
 этот раз танцоры выступили не как участники соревнования, а как
 kerta-ACC tanssijat esiintyä-PRET ei kuin osallistujat kilpailu-GEN vaan kuin taitelijat.
 артисты. (Araneum Russicum: cheb.mk.ru)

’Venäjän tanssiliitto [vuodesta 1996] on järjestänyt Kremlissä suuria kansainvälisiä WDC:n alaisia ammattilaisturnauksia – maailmancupeja, Maailman- ja Euroopanmestaruuskilpailuja. Tällä kertaa tanssijat eivät kuitenkaan olleet mukana kilpailijoina vaan taitelijoiden ominaisuudessa.’

Esimerkki 322 on kuitenkin siinä mielessä erilainen kuin edellä käsitellyt suomalaiset esimerkit, että tässä esitelty Venäjän tanssiliitto ei ole tekstin kannalta keskeinen toimija, vaan keskeistä on ennemminkin ajatus siitä, että aikaisemminkin on järjestetty tanssikilpailuja, mutta tällä kertaa kyseessä on ennemminkin ei-kilpailullinen näytösohjelma, mikä käy ilmi esimerkin jälkimmäisestä virkkeestä. Voitaisiinkin sanoa, että kyseessä on enemmän tavallinen adverbien konstruktiio kuin edellä esitettyjen suomenkielisten esimerkkien kaltainen tiivistetty historia -konstruktiio. Siinä, missä tiivistetty historia -konstruktioiden keskiössä ovat toimijat, on esimerkin 322 huomion kohteena en-

nemminkin konkreettinen tapahtuma (vrt. vastaavat tapahtumista raportoivat adverbi-set konstruktiot muun muassa osiossa 9.2.1).

Oletusta tiivistetty historia -konstruktion tavallisuudesta suomen S2/S3-aineistossa voidaan testata hyödyntämällä osion 8.2.2.1 tavoin subjektin pituutta aktiivisuuden mitarina. Jos ajatellaan, että esimerkkien 319 – 321 kaltaiset rakenteet ovat suomessa erityisen tyypillisiä, olisi suomen keskisijaintiin liityttävä erityisen paljon aktivoimattomiin referentteihin viittaavia pitkiä subjekteja ja jos taas vastaavat konstruktiot eivät ole venäjän keskisijainnissa tyypillisiä, voisi pitkien subjektien osuuden olettaa olevan siinä pienempi. Oletus näyttäisi pitävän paikkansa, sillä suomen keskisijainnissa pitkien subjektien osuus 44,7 % siinä missä venäjässä vastaava osuus on vain 23,97 %.

Kummankin kielen pitkän subjektin sisältäviä L9b-keskisijaintitapauksia tutkittiin tarkemmin satunnaisotannalla sen selvittämiseksi, kuinka monessa tapauksessa oli kyse tiivistetty historia -konstruktiosta. Venäjänkielisestä pitkän subjektin sisältävästä S2/S3-aineistosta otettu 50 kappaleen satunnaisotanta sisälsi tulkintani mukaan 5 tiivistetty historia -konstruktion ilmentymää, muun muassa esimerkin 323:

- (323) Наппа компания с 1995 года занимается поставкой и продажей запасных
Meidän yhtiö PREP 1995 vuosi-GEN toimia-PRES-1p toimittaminen-INSTR ja myynti-INSTR vara-GEN
частей и аксессуаров для автомобилей марок Ниссан (Nissan) и Инфинити
osa-GEN ja lisävarusteet-GEN PREP autot-GEN merkit-GEN Nissan Nissan ja Infinity
(Infiniti) (Araneum Russicum: nissan36.ru)
Infiniti.
'Yhtiömme [vuodesta 1995] on toimittanut ja myynyt varaosia ja lisävarusteita Nissan- ja Infinity-
merkkisiin autoihin.'

Vastaavassa suomenkielisessä aineistossa tiivistetty historia -konstruktio osoittautui lopulta yllättävänkin hallitsevaksi, sillä 50 tapauksesta peräti 16 luokiteltiin konstruktion piiriin esimerkkien 324 – 326 tavoin:

- (324) Laitilan Wirvoitusjuomatehdas on valmistanut vuodesta 1995 lähtien juomia janoisille ja nyt tuulisähköllä valmistetut juomat tarjolla Time Tunnelissa Kukko oluen kiekaisulla. (Araneum Finnicum: timetunnel.fi)
- (325) Kerhokeskus - koulutyön tuki ry on tukenut vuodesta 1947 lähtien koululaisten harrastustoimintaa. (FiPress: Hyvinkään Sanomat)
- (326) Työelämän kehittämisohjelma Tykes on vuodesta 1996 tukenut suomalaisten työpaikkojen toimintatapojen kehittymistä. (Araneum Finnicum: new.teknologiateollisuus.fi)

Pitkiin subjekteihin liittyvän satunnaisotannan perusteella voidaan tehdä kaksi johtopäätöstä. Ensinnäkin, kummassakin kielessä pitkien subjektien aineisto sisälsi tiivistetty his-

toria -konstruktion edustajia, mikä antaa pohjaa L9b-aineiston pitkien subjektien pitämiselle melko hyvinä tiivistetty historia -konstruktion indikaattoreina. Toiseksi, konstruktion yleisyys suomenkielisen aineiston satunnaisotannassa tukee päätelmää siitä, että se on yksi merkittävistä syistä L9b-ilmauksen sijoittumiselle keskisijaintiin suomessa.

Koostaen L9b-aineiston analyysin perusteella voidaan toistaa se jo osiossa 7.2.2.5 tehty havainto, että kielen ja sekventiaalis–duratiivisen funktion interaktio liittyy paitsi kielikohtaisten aineistojen rakenne-eroihin, myös L9b-ilmausten jossain määrin erilaisiin käyttötapoihin. Kummassakin kielessä L9b-ilmaukset ovat tyypillisimmillään fokaalisia ja sijoittuvat S4-asemaan (ks. osio 9.2.2), mutta ilmausten ei–fokaaliset käyttötavat eroavat, niin että venäjässä ryhmän käyttö muistuttaa suomea enemmän simultaanisia *в X-код* -ilmauksia (aineistoryhmää L9a). Suomessa taas korostuvat tiivistetty historia -konstruktion kaltaiset melko spesifit käyttötapaukset, jotka ovat mahdollisia alkusijainnissa mutta painottuvat selkeästi keskisijaintiin.

8.3 Keskisijainnin sisäiset erot

Luvussa 6 esitettiin, että kaiken kaikkiaan aineistosta tehtävien tilastollisten päätelmien kannalta on järkevämpää yhdistää S2- ja S3-sijainnit yhdeksi *keskisijainniksi*. Perusteena oli toisaalta suomen S2- ja venäjän S3-sijainnin harvinaisuus, toisaalta se, että suomen S3 ja venäjän S2 muistuttavat toisiaan suuresti. S2- ja S3-sijainteihin liittyvät konstruktiot eivät kuitenkaan kummassakaan kielessä ole täysin samoja, joten on paikallaan luoda varsinaisen tilastollisen mallin ulkopuolella katsaus siihen, minkälainen kummassakin tarkasteltavassa kielessä on keskisijainnin sisäinen rakenne.

Luvussa 5.3 esitettiin, että kaikista suomenkielisen aineiston ajanilmauksista S2-asemaan sijoittuu 3,09 %. Suomen S2-asemaan liittyy tietynasteinen ajatus kielioipinvastaisuudesta, niin että esimerkiksi kirjoitusoppaissa (vrt. Sorjanen 2004: 49) S2-sijoittunutta ajanilmausta pidetään ei-toivottuna ilmiönä. Tietyissä tapauksissa S2 vaikuttaa kuitenkin paitsi hyväksytyltä, myös konstruktion toteuttaman viestintätehtävän kannalta välttämättömältä tai vähintäänkin parhaana pidetyltä sijainnilta. Tällaiset tapaukset liittyvät ennen kaikkea adverbisiin ajanilmauksiin, kuten seuraavassa esimerkissä:

- (327) Ja he harvoin osaavat sitä hiljaista tietoaan maalinteosta välittää eteenpäin. (Araneum Finnicum: karuherra.jatkoaike.com)

Toisaalta S2-ajanilmaukset vaikuttaisivat suomessa tyypillisiltä erilaisissa sivulauseissa (Vilkuna 1989: 59). Relatiivipronominisubjektin sisältävissä lauseissa S2-sijainnin yleisyys on odotettua siinä mielessä, että S1-sijainti on käytännössä rajattu mahdollisuuksien ulkopuolelle (ajanilmaus ei voi sijoittua ennen relatiivipronominia). Esimerkkejä S2-ajanilmauksen sisältävästä suomen relatiivilauseesta ovat muun muassa seuraavat virkkeet:

(328) Anneli Taina on yksi niistä ministereistä, jotka tänään vain vaihtavat salkkua ja virka-huonetta. (FiPress: Helsingin Sanomat)

(329) Ei sellaista fakiiria olekaan, joka kahdessa päivässä omaksuisi heti uuden tyylin. (Fipress: Länsi-Savo)

S2-asemaa voidaan pitää tavallista yleisempänä myös esimerkiksi varsinaista päälausetta taustoittavissa kun-lauseissa (vrt. Shore 2008: 55). Tällaisia tutkimusaineiston tapauksia kuvaa esimerkki 330:

(330) Pekka Päivärinnan ilme oli paljon puhuva, kun juoksutalli eilen otti ensi askeleitaan. (FiPress: Aamulehti)

Siirrän nyt huomioni suomen S2-tapauksista venäjän S3-tapauksiin, joiden luvussa 5.3 havaittiin hieman yllättäenkin muodostavan ainoastaan 2,23 % kaikista tutkimusaineiston venäjänkielisistä ajanilmaustapauksista. Koska venäjän S3-ilmaukset ovat aineistossa niin harvinaisia, on kysyttävä, liittyykö niihin samalla tavoin kuin suomen S2-ilmauksiin ajatusta kieliopinvastaaisuudesta. Tätä ovat itse asiassa adverbien osalta yleensä testanneet Elena Kallestinova ja Roumyana Slabakova (2008), jotka tutkivat kyselyaineistolla, missä määrin verbinetiset ja -jälkeiset adverbit ovat venäjänkielisten puhujien mielestä kielio-pillisesti hyväksyttäviä. Kallestinova ja Slabakova (mts. 200) mainitsevat, että ainakin perinteisen käsityksen mukaan verbinetistä asemaa (tässä S2) on pidetty luontevimpana ja verbinjälkeistä (S3) jopa epäkielipillisenä. Oletusta voidaan tarkentaa toteamalla, että etenkin tavan adverbeilla S2-asema on nähty koko lailla ainoana mahdollisena (Yokoyama 1986: 290).

Kallestinovan ja Slabakovan testin perusteella oletus S3-aseman ei-kielipillisuudesta ei kuitenkaan ole täysin pitävä. Testiin kuului niin SVO- kuin OVS-lauseita, ja eri adverbityypeistä olivat edustettuna sekä tavan että – tämän tutkimuksen kannalta relevantisti – taajuuden adverbit. Testissä ilmausten kielipillisuutta pyydettiin arvioimaan asteikolla yhdestä viiteen. Tällä asteikolla mitattuna S2-sijainnin kielipillisuus taajuutta ilmaisevilla SVO-lauseiden ajanilmauksilla oli 4,9 ja S3-sijainnin 2,9 (mts: 206). Esimerkki

Kallestinovan ja Slabakovan aineistossa käytetyistä lauseista on annettu tässä numerolla 331:

- (331) Оля часто готовила суп.
 Olja usein valmistaa-PRET keitto-ACC
 'Olja [usein] valmisti keittoa.'

Voidaan siis todeta, että venäjän S3-asemaan liittyy ajatus tietynasteisesta kieliopinvas-
 taisuudesta (ilmauksia ei pidetty täysin hyväksyttävänä), mutta mahdolltomia tällaiset si-
 joittumiset eivät ole. Mahdollisesti S2-sijainnin oletusarvoisuus on vain niin selkeä, että
 S3-tapaukset jäävät harvinaisiksi, vaikkei niiden käytöllä mitään varsinaista kieliopillista
 estettä olisikaan. Tämän tutkimuksen aineistossa S3-ilmauksia tavataan, mielenkiintoista
 kyllä, muun muassa esimerkin 332 kaltaisissa adverbisiksi S3-konstruktioiksi analysoita-
 vissa konteksteissa, joissa tyypillisempänä ratkaisuna voisi edellisissä osiossa (erityisesti
 7.2.2.1 ja 8.2.2.1) tehtyjen havaintojen perusteella pitää johdantokonstruktiota:

- (332) Президент США Барак Обама прокомментировал во вторник высказывания
 Presidentti USA-GEN Barak Obama kommentoida-PRET PREP tiistai-ACC lausunnot-ACC
 президента России Владимира Путина относительно Украины. (RuPress: ПИА
 presidentti-GEN Venäjä-GEN Vladimir-GEN Putin-GEN koskien Ukraina-GEN
 Новости 2014)

'Yhdysvaltain presidentti Barak Obama kommentoi [tiistaina] Venäjään presidentin Vladimir Pu-
 tinin Ukrainaa koskevia lausuntoja.'

Luon seuraavassa vielä lyhyen empiirisen katsauksen siihen, minkälaisissa tilanteissa
 suomenkieliset ajanilmaukset päätyvät S2- ja minkälaisissa tilanteissa venäjänkieliset S3-
 asemaan. Tässä käsiteltävät tapaukset ovat ajanilmausten sijoittumisen yleiskuvan kan-
 nalta jossain määrin perifeerisiä, mikä ei sinänsä tarkoita, etteivätkö ne ansaitsisi tar-
 kempaa analyysia. Koska nyt käsillä olevan tutkimuksen tavoitteena on kuitenkin ennen
 muuta yleisten ajanilmausten sijoittumista ohjaavien tendenssien kartoittaminen, tyydyn
 empiirisessä S2- ja S3-sijaintien katsauksessa vain kohtalaisen lyhyisiin huomioihin, enkä
 pyri laatimaan kattavaa luokittelua suomen S2- ja venäjän S3-konstruktioista.

8.3.1 Tilastollinen malli suomen S2- ja venäjän S3-sijainneista

Vaikka tutkimuksen varsinaista tilastollista mallia tiivistettiin yllä kuvatulla tavalla yhdis-
 tämällä S2- ja S3-sijainnit yhdeksi sijaintimuuttujan kategoriaksi, voidaan kummankin
 kielen harvinaisempien keskisijaintitapausten (suomen S2, venäjän S3) todennäköisyy-

teen vaikuttavia tekijöitä arvioida erikseen oman mallinsa perusteella. Mallit muodostettiin muiden tämän tutkimuksen tilastollisten mallien tavoin käyttämällä sijaintia selittävänä muuttujana – kuitenkin niin, ettei tällä kertaan mitattu kielen ja muiden selittävien muuttujien välisiä interaktioita, vaan kummankin kielen koko tutkimusaineistoista tehtiin oma mallinsa. Toinen eroavaisuus on siinä, että tutkimuksen varsinaisessa tilastollisessa mallissa käytetyn kolmen kategorian sijaan sijaintimuuttujalle merkittiin vain kaksi kategoriata: *tavallinen* ja *poikkeus*.¹⁴⁴ Suomenkielisessä mallissa poikkeuskategoriaan luokiteltiin kaikki S2-sijaintiin päätyneet ja tavallinen-kategoriaan S1-, S3- ja S4-tapaukset. Venäjänkielisessä mallissa poikkeus-kategorian muodostivat S3-tapaukset, tavallinen-kategoriaan taas päätyivät kaikki muut sijainnit. Poikkeussijaintia (suomen S2 / venäjän S3) merkittiin tilastollisen mallin sijainti-muuttujassa lyhyesti numerolla 1, muilla sijainteilla numerolla 0.

Koska etenkin suomen S2-tapausten suhteen on syytä olettaa, että niiden esiintyminen on todennäköisempää esimerkiksi kun-lauseissa, otettiin mallin yhdeksi selittäväksi muuttujaksi lausetyyppi, joka jaettiin kategorioihin relatiivilauseet, *jos*-lauseet, *kun*-lauseet, *että*-lauseet, *jotta*-lauseet, *koska*-lauseet, *kunnes*-lauseet, *vaikka*-lauseet, muut alisteiset sivulauseet, kysymyslauseet ja päälauseet. Jako tehtiin käyttämällä hyväksi tietoa kunkin ajanilmausesiintymän sisältävän lauseen ensimmäisen sanan perusmuodosta sekä joissain tapauksessa (venäjän *nomomy umo*) laajempaa lausekontekstia. Linkit lauseen rajojen ja konjunktioiden läsnäolon määrittelyyn käytettyihin python- ja r-skripteihin on esitetty liitteen 1 kohdissa 16 ja 17.

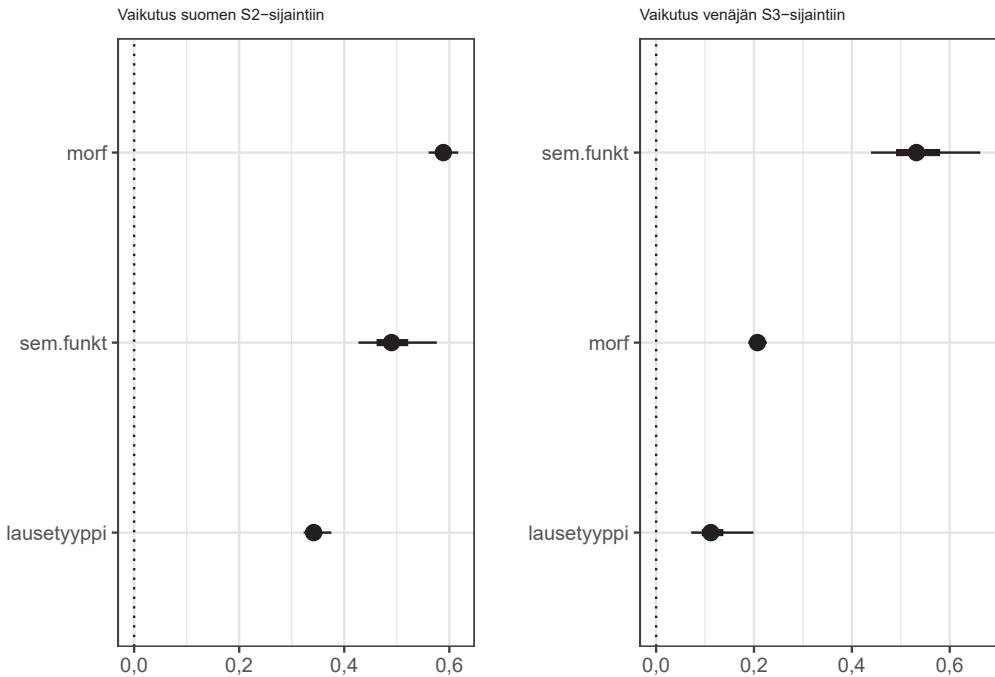
Lausetyypin lisäksi muuttujana käytettiin yksinkertaistettua versiota varsinaisen tilastollisen mallin morf/ref-muuttujasta. Muuttujaan kuuluivat kategoriat *nom* ja *adv*, ja siihen viitataan yksinkertaisesti nimellä morf (tai pidemmin: morfologinen rakenne). Kolmantena selittävänä muuttujana mukaan otettiin sellaisenaan ajanilmauksen semanttinen funktio.

Kuten todettu, toisin kuin muissa tutkimuksen malleissa, suomen S2- ja venäjän S3-sijainteja tutkittaessa käytettiin kahta erillistä mallia yksittäisen, kielen ja muiden selittävien muuttujien interaktiovaikutuksiin perustuvan mallin sijaan. Erillisiin malleihin päädyttiin, koska tavoitteena tässä osiossa on selvittää suomenkielisen aineiston sisällä sitä, mitkä tekijät lisäävät muutoin harvinaisen S2-aseman ja toisaalta venäjänkielisen aineiston sisällä sitä, mitkä tekijät lisäävät muutoin harvinaisen S3-aseman todennäköisyyttä eikä niinkään vertailla kieliä toisiinsa.

Eräitä vertailevia päätelmiä voidaan kuitenkin tehdä malleissa käytettyjen selittävien muuttujien selitysvoimasta. Jos tarkastellaan kummankin mallin selittävien muuttujien

¹⁴⁴Mallissa olisi voitu käyttää myös kaikkia neljää sijaintia selittävän muuttujan arvoina, mutta käyttämällä binääristä selittävää muuttujaa kielikohtaisten mallien selittävien muuttujien keskihajontoja voidaan paremmin verrata keskenään.

keskihajontoja (eli muuttujakohtaisten vaikutusten voimakkuuksia), nähdään, että kielet eroavat melko selvästi siinä, minkä verran tässä käytetyillä selittävillä muuttujilla on vaikutusta kummankin kielen poikkeussijainnin (suomessa S2, venäjässä S3) todennäköisyyteen.

Kuvio 49: Suomen S2- ja venäjän S3-sijainteihin vaikuttavat tekijät keskihajontoina

Ennako-odotusten mukaisesti suomen S2-todennäköisyyden kannalta (vasemmanpuoleinen kuvio) näyttäisi olevan paljon merkitystä sillä, onko kyseessä nominaalinen ilmaus vai adverbi. Tämä näkyy siinä, että morf-muuttujalla on suomessa suurin keskihajonta, johon lisäksi liittyy melko vähän epävarmuutta. Myös muiden muuttujien keskihajonnat ovat suomessa selkeästi irti nollasta – semanttinen funktio -muuttujan vaikutukseen liittyy ymmärrettävästi eniten epävarmuutta, sillä se sisältää laajoja, osin melko heterogeenisiäkin kategorioita, joilla kuitenkin selvästi on merkitystä S2-sijainnin todennäköisyyden kannalta.

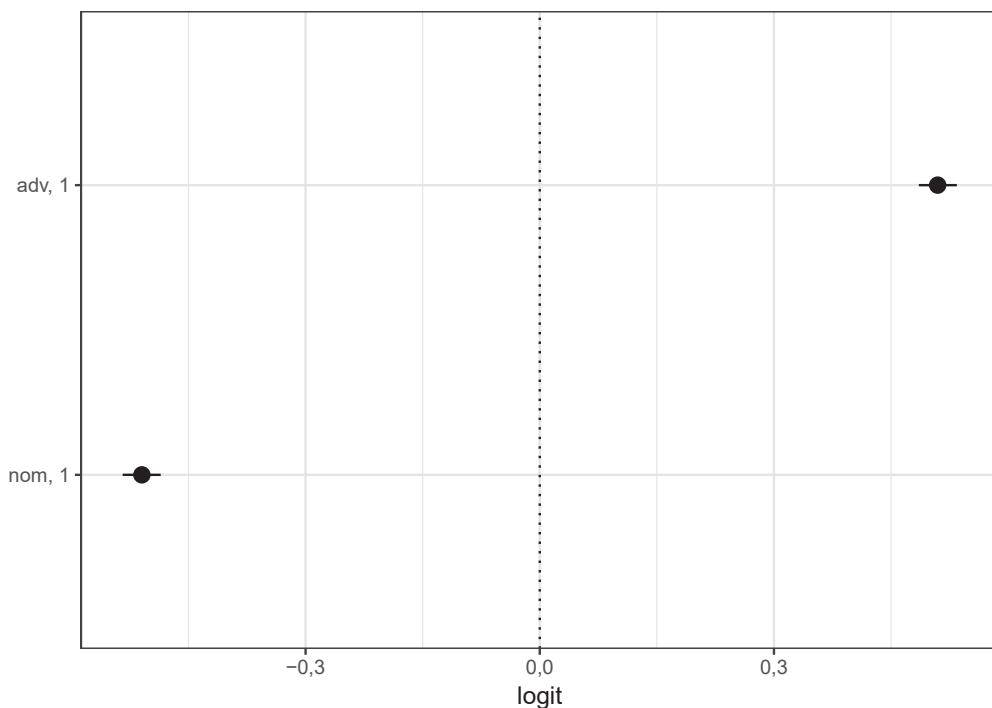
Venäjän S3-aineiston todennäköisyyden ennustamiseen (oikeanpuoleinen kuvio) tässä käytetyt selittävät muuttujat vaikuttaisivat soveltuvan huomattavasti suomen S2-sijaintia heikommin. Lausetyypin keskihajonnan posterijakauma on painunut hyvin lähelle nollaa, joten sillä ei juuri näyttäisi olevan vaikutusta siihen, sijoittuuko ajanilmaus S3:een vai ei. Myös morfologisen rakenteen vaikutus on suomeen verrattuna pieni. Semanttinen funktio sen sijaan erottuu näistä kahdesta: vaikka sen vaikutukseen liittyy

vielä suomen S2-mallia enemmän epävarmuutta, koko posteriorijakauma on kuitenkin niin kaukana nollasta, että voidaan huoletta sanoa S3-sijainnin olevan tyypillisempi toisilla semanttisilla funktioilla kuin toisilla.

Suomen ja venäjän poikkeussijainteja kuvaavissa tilastollisissa malleissa havaitusta eroista voidaan tehdä se johtopäätös, että suomen S2-sijainti on esiintymisympäristöltään selkeämmin rajattu ilmiö, jonka esiintyminen on yksinkertaisempaa rajata tiettyihin rakenteisiin. Luon seuraavassa lyhyen katsauksen siihen, mitä kummankin kielen poikkeussijainneista voidaan tarkemmin sanoa kunkin selittävän muuttujan perusteella.

8.3.1.1 Suomen S2 tilastollisen mallin perusteella

Suomessa tilastollinen malli siis näyttäisi vahvistavan oletuksen S2-sijainnin linkittymisestä ilmauksen nominaalisuuteen tai adverbibisuuteen sekä toisaalta tiettyihin sivulauseisiin. Nominaalisuuden suhteen vaikutuksen suunta on esitetty kuviossa 50

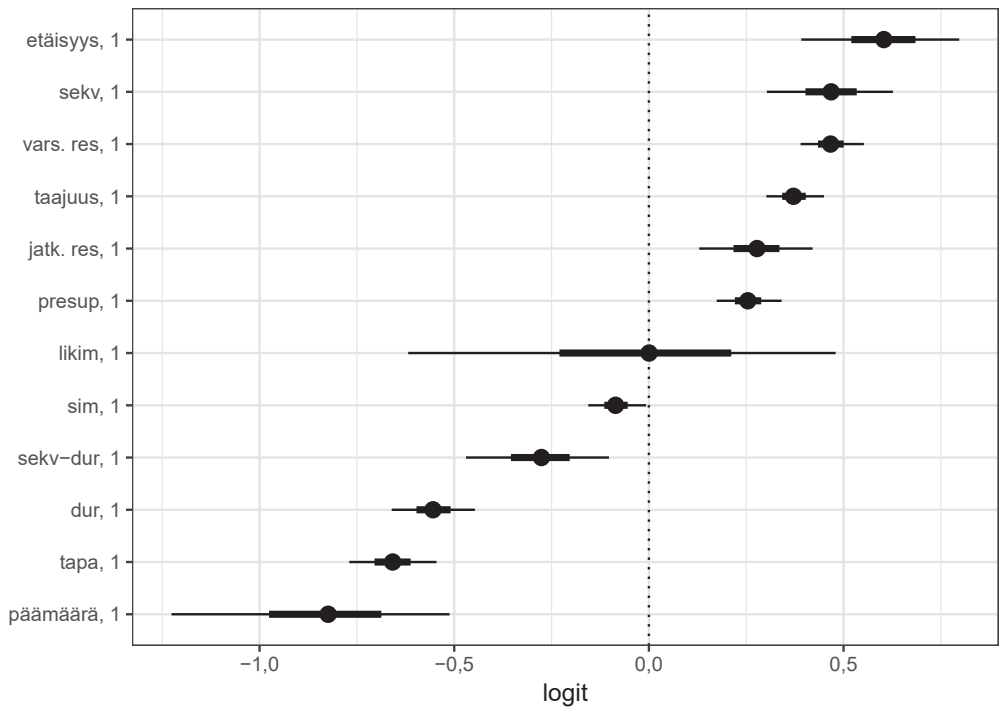
Kuvio 50: Ilmauksen nominaalisuus / adverbibisuus ja sen vaikutus suomen S2-sijainnin todennäköisyyteen. Merkintä 1 tarkoittaa poikkeussijaintia eli tässä tapauksessa suomen S2-asemaa, merkintä 0 muita sijainteja.

Kuvio 50 osoittaa, että adverbis ovat selkeästi tyypillisempiä S2:ssa kuin nominaaliset tapaukset. Esimerkkejä suomen adverbisista S2-tapauksista ovat muun muassa seuraavat:

- (333) Tuttujen kauppojen kanssa maksuepäselvyydet ovat harvinaisia, mutta niitä voi ilme-
tä herkästi esimerkiksi maksunvälitysfirmoja käytettäessä, ylimääräiset välikädet kun
yleensä lisäävät riskitekijöitä. (Araneum Finnicum: osto-opas.animeunioni.org)
- (334) Maisemakuvat liian harvoin hivelevät pelaajan silmiä. (Araneum Finnicum: tutkain.fi)

Esimerkissä 333 on merkillepantavaa, että siinä ajanilmaus esiintyy selittävän kun-
partikkelin (VISK §806) yhteydessä, mikä vaikuttaisi olevan tyypillistä monille suomen
S2-tapauksille. Esimerkissä 334 havaittava puhtaasti yksittäisessä pääauseessa sijaitseva
ajantilmaus on koko lailla harvinainen tapaus, joka tulisikin muiden tutkimusaineistosta
tehtyjen havaintojen perusteella (ks. erityisesti keskustelu S2- ja S4-asemien suhteesta
osiossa 9.2.1.2) tavallisemmin ilmaistuksi esimerkiksi loppusijainnissa. Jos esimerkin
334 kaltaisia tapauksia esiintyy, ne liittyvät yleensä taajuutta ilmaisevaan semanttiseen
funktioon. Tätä oletusta tukee semanttisen funktion vaikutusten lähempi tarkastelu
kuvion 51 avulla.

Kuvio 51: Semanttisen funktion vaikutus suomen S2-sijainnin todennäköisyyteen

Kuten kuvion 49 yhteydessä kävi ilmi, semanttisen funktion vaikutuksiin liittyy huomattava määrä epävarmuutta. Selvimpiä suomen S2-todennäköisyyttä kasvattavia tekijöitä ovat äsken mainitut F-funktiot sekä myös varsinainen resultatiivinen sekä presuppositionaalinen funktio. Varsinaisen resultatiivisen funktion osalta S2-tapaukset liittyvät yleensä *äkkiä*-sanaan kuten esimerkissä 335. Lisäksi on muistettava, että niin varsinainen kuin jatkuva resultatiivinen funktio (joka myös näyttäytyy kuviossa 51 jossain määrin S2-todennäköisyyttä kasvattavana) ovat tavallista todennäköisempiä S1-sijoittujia, joten monin paikoin S2 voi itse asiassa olla vain ikään kuin mahdollisimman lauseenalkuinen vaihtoehto silloin, kun varsinainen alkuasema (S1) ei ole käytettävissä. Selkein tällainen tilanne koskee, kuten mainittu, relatiivilauseita, jotka muodostavatkin 48,65 % jatkuvan ja 17,6 % varsinaisen resultatiivisen ekstension tapauksista.

- (335) Tuohtui niin Stonen nähdessään, että imaisi kahvia hieman liikaa, hän äkkiä sepitti jotakin vaikka koko juttu oli aivan typerä (Araneum Finnicum: seiskafoorumi.boards.net)

Presuppositionaalisista tapauksista on todettava, että ne ovat jonkin verran yleisempiä *vielä*- (ryhmä P2) kuin *jo*-sanan (P1) yhteydessä, sillä P1-ryhmästä S2-sijaintiin päätyy

7,21 % ja P2-ryhmässä peräti 16,81 %. Esimerkit 336 ja 337 edustavat P2- esimerkit 338 ja 339 P1-ryhmää:

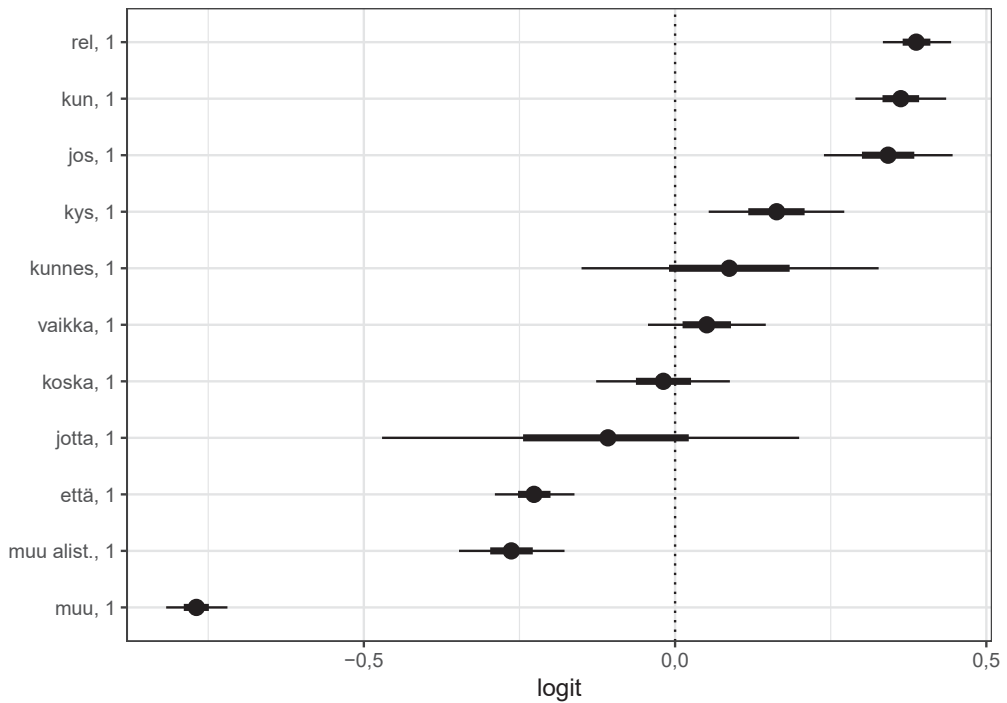
- (336) Shirazyn mielestä korkeintaan jossakin maaseudulla mies vielä katsoisi pahalla silmällä sitä, että nainen käy työssä ja on aktiivinen myös neljän seinän ulkopuolella. (FiPress: Aamulehti)
- (337) Kesäkuussa 1939 hän vielä teki Yhdysvaltoihin kuukauden vierailun, jonka hän ajatteli kestävän 2-3 vuotta. (Araneum Finnicum: kirjasilta.net)
- (338) Puoli seitsemältä se jo lähetti viestejä Kiurunan asemalle. (FiPress: Helsingin Sanomat)
- (339) Selkäpose hyvä, sivussa muista vatsa .. ja sitten Jari jo kirjoittelikin seuraavan viikon ohjeet paperille. (Araneum Finnicum: anna.gym-space.fi)

Merkillepantavaa kyllä, kaikille tässä esitetyille presuppositionaalisista S2-tapauksille on yhteistä se, että niitä edeltää lauseenalkuinen ajan- tai paikanilmaus.

Edellä tarkasteltujen vaikutukseltaan melko selvien semanttisten funktioiden lisäksi näyttäisi siltä, että myös ajallista etäisyyttä ilmaisevalla funktiolla (aineistoryhmä L6a eli ilmaukset tyyppiä *kahden päivän päästä*) ja sekventiaalisella funktiolla (aineistoryhmät L6b–c eli *sodan jälkeen-* ja *joulun jälkeen-*ilmaukset) on vastaava, joskin melko epävarma vaikutus. Epävarmuus johtuu siitä, että kaiken kaikkiaan esimerkiksi ajallista etäisyyttä ilmaisevia S2-tapauksia on ainoastaan 18 kappaletta, sekventiaalisia S2-tapauksia taas 30. Näistä tapauksista suurin osa liittyy eri sivulauseisiin, sekventiaalisista S2-tapauksista ennen kaikkea (18 kappaletta) relatiivilauseisiin kuten esimerkissä 341 ja ajallisen etäisyyden tapauksista taas ennen muuta jos- ja kun-lauseisiin kuten esimerkissä 340. (6 kappaletta).

- (340) Jos Pendolino parin vuoden päästä jatkaa Jyväskylästä reittiään Pieksämäelle, ei se kulje parin sadan kilometrin tuntivauhtia. (FiPress: Länsi-Savo)
- (341) Kerrotaan miehestä, joka joulun jälkeen vei laitteensa huoltoon. (FiPress: Aamulehti)

Vaikka semanttisella funktiolla on kaikkiaan suurempi keskihajonta, vaikuttaa siis siltä, että lausetyyppi on monissa tapauksissa jopa parempi tekijä ennustamaan sijoittumista S2-sijaintiin. Lausetyyppi-muuttujan eri kategorioiden vaikutus on esitetty tarkemmin kuviossa 52.

Kuvio 52: Lausetyypin vaikutus suomen S2-sijainnin todennäköisyyteen

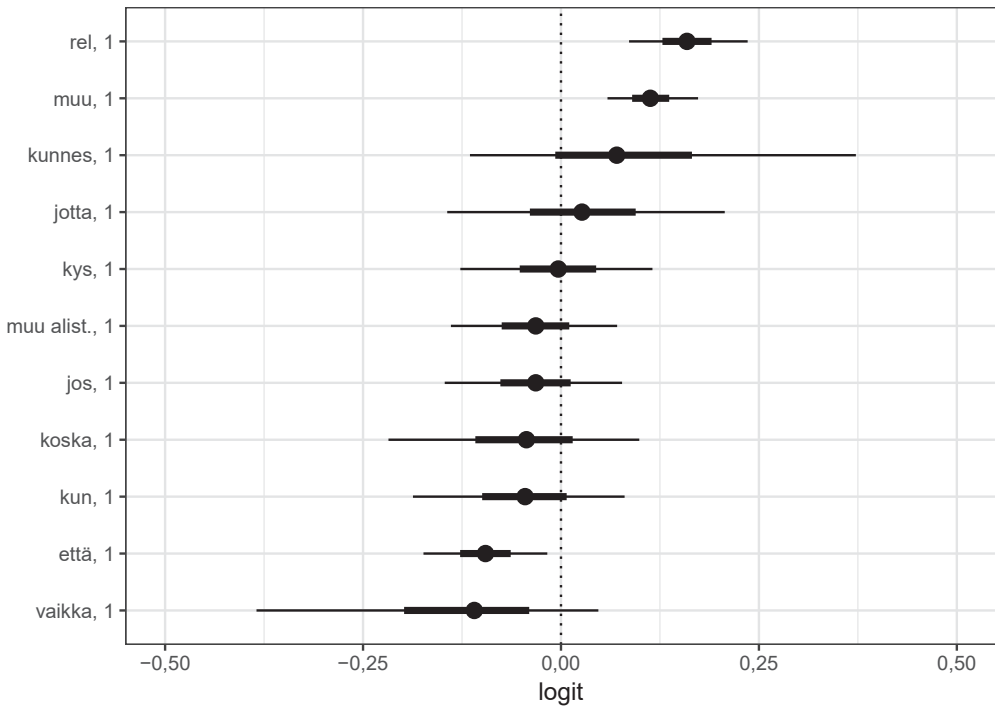
Niin kuin ennakoita oli odotettavissa, selkein S2-todennäköisyyttä kasvattava vaikutus on relatiivilauseilla, joista edellä esitettiin jo esimerkkinä virke 341. Myös tutkimuskirjallisuuden perusteella tehty oletus kun-lauseiden linkittymisestä S2-asemaan saa kuvion 52 perusteella selvää tukea (esimerkki 342 alla), ja samaten jos-lauseiden vaikutus on kiistatta positiivinen (ks. esimerkki 340 yllä). Huomionarvoista on lisäksi se, että tavallisiin päälauseisiin viittaavalla *muu*-kategorialla on selvästi kaikkia muita kategorioita negatiivisempi vaikutus, minkä perusteella voidaan vahvistaa myös se yleisemmän tason oletus, että kaiken kaikkiaan S2 on suomessa tyypillisempi sivulauseissa. Paitsi sivulauseet, S2-aseman todennäköisyyttä lisäävät myös kuviossa merkinnällä *kys* kuvatut kysymyslauseet, kuten esimerkki 343:

- (342) Kun kaupungin likaviemärien puhdistajat eilen avasivat Kalevan - ja Niskakatuojen kulmassa olevan syöksykaivon ja ryhtyivät sitä puhdistamaan, löysivät ne sieltä rahalomakon. (FiPress: Karjalainen)
- (343) Mistä asiakkaat muka yhtäkkiä saivat enemmän rahaa kulutettavakseen? ? (Araneum Finnicum: kauppa.fi)

Kuviosta 52 on huomautettava vielä, että esimerkiksi *jotta*-lauseiden vaikutukseen liittyy niiden määrän vähyden vuoksi niin paljon epävarmuutta, ettei niiden todellisesta vaikutuksesta voi sanoa juuri muuta kuin sen, että S2 on niissäkin tavallisia päälauseita todennäköisempi sijainti.

8.3.1.2 Venäjän S3 tilastollisen mallin perusteella

Edellä selittävien muuttujien keskihajontoja tarkasteltaessa todettiin, ettei lausetyypillä ja ilmauksen nominaalisuudella tai adverbibisuudella ole juuri vaikutusta venäjän S3-sijainnin todennäköisyyteen. Näiden muuttujien tarkemmat kategoriakohtaiset vaikutukset on esitetty kuvioissa 53 ja 54.

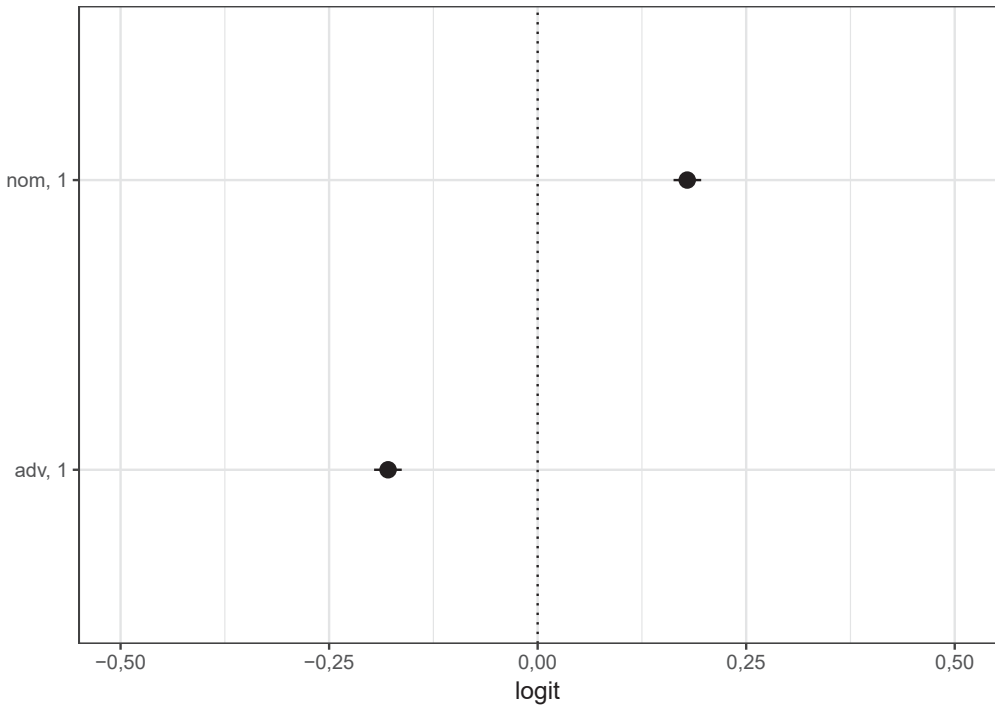
Kuvio 53: Lausetyypin vaikutus venäjän S3-sijainnin todennäköisyyteen. Merkintä 1 tarkoittaa poikkeussijaintia eli tässä tapauksessa venäjän S3-asemaa, merkintä 0 muita sijainteja.

Kuten kuvio 53 osoittaa, suurin osa lausetyyppiin liittyvistä vaikutuksista on luonteeltaan hyvin epävarmoja, mikä vahvistaa käsityksen lausetyypin vähäisestä merkityksestä venäjän S3-aseman kannalta. Niin kuin edellä todettiin, subjektina toimivat relatiiv-

vipronimit tekevät S1-sijainnin käytännössä mahdottomaksi. Tällä ei luonnollisesti ole S3-sijainnin yleisyyteen samanlaista vaikutusta kuin S2-sijainnin kohdalla. Yhtä kaikki, relatiivilauseet ovat silti toinen niistä kategorioista, jotka venäjän S3-todennäköisyyttä kasvattavat. Esimerkkinä näistä tapauksista ovat virkkeet 344 ja 345:

- (344) Дело в том, что группа компаний Virgin создала дочернюю компанию
 asia PREP se-PREP että ryhmä yritykset-GEN Virgin perustaa-PRET tytär-ACC yhtiö-ACC
 Virgin Galactic, которая собирается через несколько лет отправлять в
 Virgin Galactic joka aikoa-PRES-1p PREP muutama vuodet-GEN lähettää PREP
 космос всех желающих. (RuPress: Известия)
 avaruus-ACC kaikki-ACC halukkaat-ACC
 'Virgin-konserni on nimittäin perustanut tytäryhtiö Virgin Galacticin, jonka on määrä [muutaman
 vuoden kuluttua] lähettää avaruuteen ketä vain halukkaita.'
- (345) Черный список открывает Военно-Морской флот, который потерял на
 Musta-ACC lista-ACC avata-PRES-1p merisotilaallinen laivasto, joka menettää-PRET PREP
 прошлой неделе сразу шестерых. (RuPress: Trud)
 viime-PREP viikko-PREP heti neljä-ACC
 'Mustan listan avaa laivasto, joka menetti [viime viikolla] samalla kertaa kuusi henkeä.'

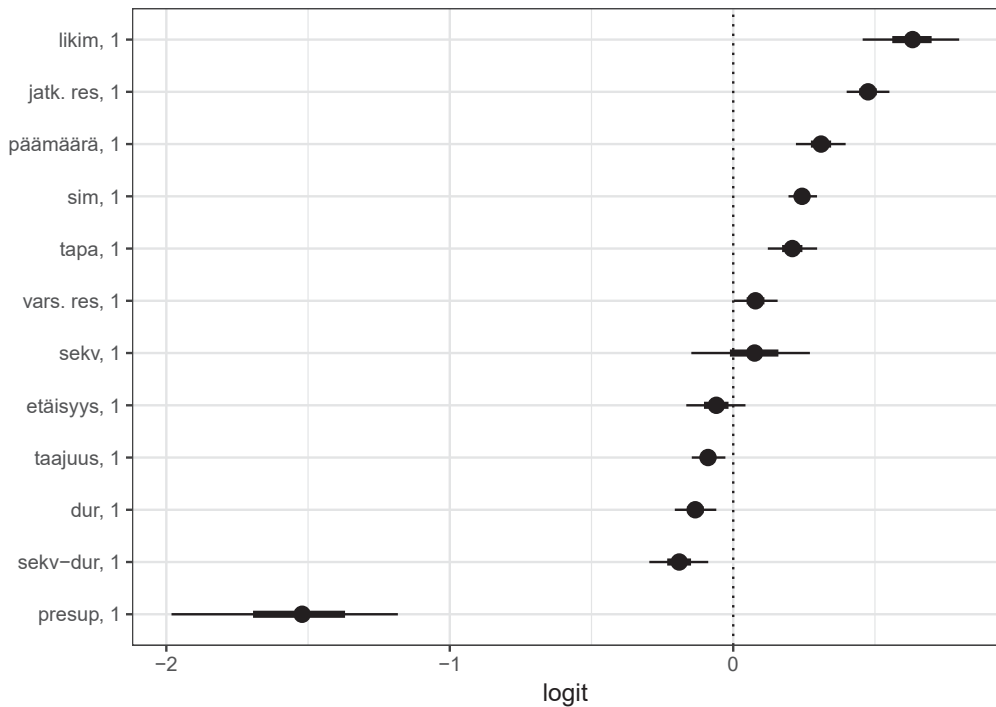
Kiinnostavampi venäjän S3-asemaa ja lausetyyppejä koskeva havainto on se, että siinä missä suomen S2-asema todettiin edellisessä osiossa ennen muuta sivulausetason ilmiöksi, assosioituu venäjän S3 päinvastoin ennemmin päälauseisiin, mikä näkyy *muu-* kategorian jossain määrin positiivisesta vaikutuksesta.

Kuvio 54: Ilmauksen nominaalisuus / adverbibisuus ja sen vaikutus venäjän S3-sijainnin todennäköisyyteen

Morfologisen rakenteen ja S3-sijainnin yhteyttä mallintavan kuvion 54 avulla venäjän S3- ja suomen S2-sijaintien eroista tulee esille toinen, samansuuntainen kuin edellisessä kappaleessa esitetty havainto. Vaikuttaa nimittäin siltä, että kun suomen S2 linkittyy sivulauseisiin ja adverbeihin, yhdistyy venäjän S3 puolestaan päälauseisiin ja nominaalisiin tapauksiin. Koska sekä päälauseet että nominaalisuus ovat melko laveita kategorioita, on venäjän S3-tapausten lähemmäksi kartoittamiseksi vielä syytä tarkastella semanttisen funktion tasolla havaittavia vaikutuksia, jotka edellä kuvion 49 perusteella todettiin vaikuttukseltaan merkittävimmiksi.¹⁴⁵

¹⁴⁵Kuviossa *x*-akselin koordinaatisto on muista tässä ja edellisessä osiossa esitetyistä kuvioista poiketen esitetty väliltä -2,5...0,5 johtuen presuppositionaalisen funktion negatiivisen vaikutuksen poikkeuksellisesta voimakkuudesta.

Kuvio 55: Semanttisen funktion vaikutus venäjän S3-sijainnin todennäköisyyteen

Kuviossa 55 voimakkaimmin S3-todennäköisyyttä kasvattaa likimääräinen funktio. Likimääräisiä tapauksia on kuitenkin vähän (S3-asemaan osuvia 27), ja jo osiossa 7.2.1.2 todettiin, että venäjän likimääräisten tapausten suodattaminen aineistosta on ollut ongelmallista. Suurin osa S3-asemaan päätyvistä onkin esimerkin 346 tapaisia annotointivirheitä, joissa useimmiten ajanilmausta seuraa gerundimuotoinen verbi:

- (346) Блоки из газобетона могут выдерживать температуру обычного пожара
 elementit PREP kevytbetoni-GEN voida-PRES-1p kestää lämpötila-ACC tavallinen-GEN tulipalo
 около трех часов, сохраняя свою невредимость и способность
 lähellä kolme-GEN tunnit-GEN säilyttää-GER POSS-ACC vauriutumattomuus-ACC ja kyky-ACC
 выдерживать нагрузки. (Araneum Russicum: arfaterm.com.ua)
 kestää kuorma-GEN
 'Kevytbetonielementit kykenevät kestämään tavallisen tulipalon aiheuttamaa lämpötilaa noin kolme tuntia säilyttäen kuntonsa ja kantokykynsä.'

Toiseksi voimakkain S3-vaikutus liittyy jatkuvaan resultatiiviseen ekstensioon, jota edustavia tapauksia onkin paljon likimääräisiä S3-tapauksia enemmän, kaikkiaan 197. Jatkuva resultatiivista ekstensiota edustavien tapausten taipumus sijoittua S3-sijaintiin näyttäisi liittyvän ennen kaikkea esimerkin 347 kaltaisiin kompleksisen verbilausekkeen sisältäviin tapauksiin, joissa ajanilmaus edeltää infinitiiviä:

- (347) Чиновник потребовал от главы жилищного комитета Валерия Шияна в течение месяца подготовить предложения по изменению системы управления домами Петербурга. (Araneum Russicum: zaks.ru)
 Virkamies vaatia-PRET PREP johtaja-GEN asunto-GEN komitea-GEN Valeri-GEN Šijan-GEN PREP
 kuluminen-PREP kuukausi-GEN valmistella ehdotukset-ACC PREP muutos-DAT järjestelmä-GEN
 hallinto-GEN talot-INSTR Pietari-GEN
 'Virkamies vaati asuntokomitean johtajaa Valeri Šijania [kuukauden kuluessa] valmistelemaan ehdotukset Pietarin rakennushallinnon järjestelmää koskevista muutoksista.'

Esimerkki 347 on sikäli verrattavissa esimerkkiin 346, että se on osiossa 5.1.2.2 esitettyjen tutkimusaineiston rajausten vastainen. Esimerkin *подготовить*-verbi nimittäin liittyy eri agenttiin (Валерий Шиян) kuin tätä edeltävä *потребовать*-verbi (чиновник). Vastavissa kompleksisissa infinitiivitapauksissa voidaankin todeta, ettei aineiston rajausta ole teknisesti aina onnistunut oikein, ja myös tämänkaltaiset tapaukset ovat usein (joskaan eivät aina) lopulta annotointivirheitä.

Infinitiivitapauksen hallitsevuutta testattiin ottamalla jatkuvan resultatiivisen ekstension S3-aineistosta 50 kappaletta satunnaisotanta ja merkitsemällä siihen kaikki tapaukset, joissa ajanilmaus sijaitsi esimerkin 347 tavoin osana kompleksista verbilauseketta. Tällaisiksi osoittautui kaikkiaan 34, joten vaikka infinitiivirakenteet muodostavat suurimman osan tapauksista, mahtuu joukkoon myös muunlaisia S3-lauseita, kuten seuraavat esimerkit:

- (348) Правительство, мнение которого озвучил Аркадий Дворкович, проводило в течение года мониторинг, он закончился в марте. (RuPress: Известия)
 Hallitus mielipide joka-GEN kertoa-PRET Arkadi Dvorkovič toteuttaa-PRET
 PREP kuluminen-ACC vuosi-GEN valvonta-ACC se päätyä-PRET PREP maaliskuu-PREP
 'Hallitus, jonka mielipiteen kertoi Arkadi Dvorkovič, toteutti [vuoden ajan] valvontaa, se päättyi maaliskuussa'

- (349) Император Александр III проводил в течение года в Петербурге сравнительно непродолжительное время. (Araneum Russicum: emalkrest.narod.ru)
 keisari Aleksanteri III viettää-PRET PREP kuluminen vuosi-GEN PREP Pietari-GEN
 verrattain lyhyt-ACC aika-ACC
 'Keisari Aleksanteri III vietti [vuoden aikana] Pietarissa suhteellisen vähän aikaa.'

- (350) Как и раньше, если физическое лицо получало в течение года доходы только от одного налогового агента, декларацию подавать не нужно. (Araneum Russicum: prostobank.ua)
 kuin myös aikaisemmin jos yksityis-henkilö saada-PRET PREP kuluminen vuosi-GEN tulot-ACC
 vain PREP yksi-GEN vero-GEN asiamies-GEN selvitys-ACC antaa ei tarvita
 'Kuten aiemmin, jos yksityishenkilö on saanut [vuoden aikana] tuloja vain yhdeltä veroasiamieheltä, selvitystä ei tarvitse antaa.'

Etenkin esimerkeissä 348 ja 350 ajanilmauksen roolina on toimia ikään kuin viime hetken lisäinformaationa, joka ei lauseen kannalta ole kovin oleellinen vaan jonka kirjoittaja olisi myös voinut jättää pois ilman, että lauseen merkitys erityisemmin muuttuisi. Myös esimerkissä 349 tämä ajanilmauksen lisäysmäinen luonne on läsnä, joskaan ei aivan yhtä selvästi.

Jatkuvan resultatiivisen ekstension lisäksi päämäärän ilmausten positiivinen S3-vaikutus voidaan paikantaa likimääräisestä funktiosta poiketen todellisiin S3-tapauksiin, joihin kuuluvat muun muassa seuraavat esimerkit:

- (351) Сунь Юньтай также взял в аренду на 49 лет участки леса, где
 Sun Juntai myös ottaa-PRET PREP vuokra-ACC PREP 49 vuodet-GEN tontit-ACC metsä-GEN jossa
 идут заготовки, передает ИА «Амур.инфо» (RuPress: Новый регион
 kulkea-PRES-1p hakkuut välittää-PRES-1p tietotoimisto Amur.info
 2)

’Sun Juntai vuokrasi myös 49 vuodeksi metsätontteja, joissa on käynnissä hakkuita, kertoo tietotoimisto Amur.info’

- (352) Аэропорт получил на 59 лет в аренду инфраструктуру, построенную
 lentokenttä saada-PRET PREP 59 vuodet-GEN PREP vuokra-ACC infrastruktuuri rakentaa-PTCP-ACC
 за государственный счет в прошлом году во время реконструкции
 PREP valtion-ACC lasku-ACC PREP viime-PREP vuosi-LOC PREP aika-ACC korjaus-GEN
 первой полосы. (RuPress: РБК Деяли)
 ensimmäinen-GEN puolisko-GEN

’Lentokenttä sai [59 vuodeksi] vuokralle infrastruktuurin, joka oli rakennettu valtion varoin viime vuonna ensimmäisen puoliskon kunnostusöiden aikana.’

- (353) По информации из инсайдерских источников, в последнюю неделю
 PREP tieto-DAT PREP sisäpiirin-GEN lähteet-GEN PREP viimenen-ACC viikko-ACC
 января нацперевозчик заблокировал на несколько часов выпуск
 tammikuu-GEN lentoyhtiö estää-PRET PREP muutama tunnit-GEN myöntäminen-ACC
 авиабилетов ряду известных туроператоров. (Araneum Russicum: rstnw.ru)
 lentoliput-GEN joukko-DAT tunnetut-GEN matkatoimistot-GEN

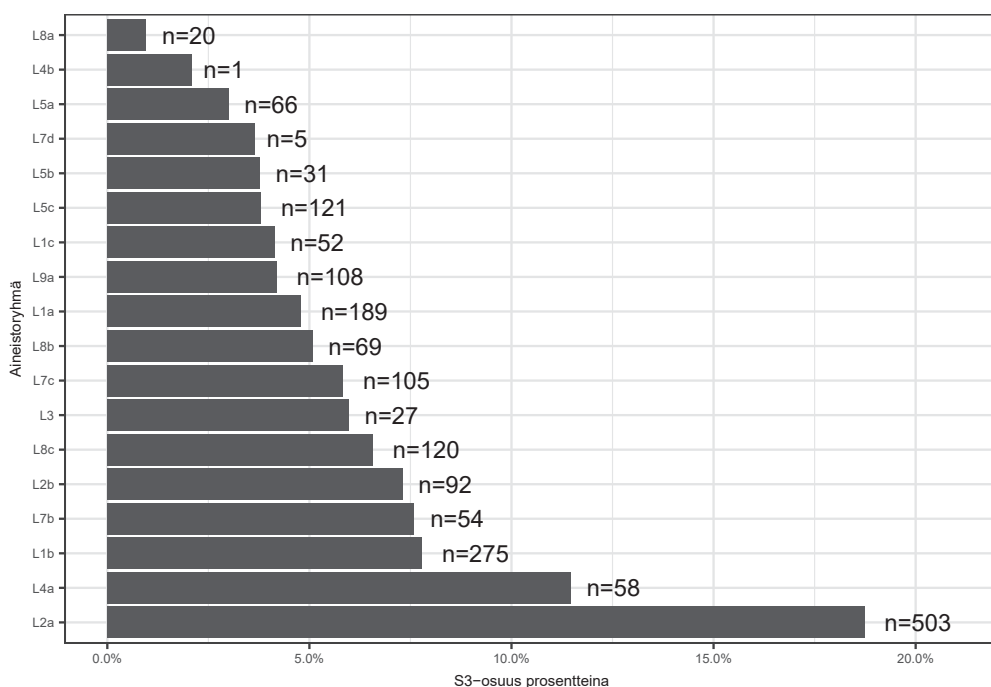
’Sisäpiirilähteiden mukaan tammikuun viimeisellä viikolla kansallinen lentoyhtiö esti [muutamaksi tunniksi] lentolippujen myöntämisen joukolta tunnettuja matkatoimistoja.’

Esimerkissä 351 ajanilmaus voidaan nähdä niin selvästi osana verbilauseketta, että sijainti verbin jälkeen on verbinetistä luontevampi. Venäjän päämäärää ilmaisevista S3-tapauksista kaikkiaan 10 sisältää esimerkin 351 tavoin vuokraamista tarkoittavan *взять/получить в аренду* verbilausekkeen tai vastaavan *арендовать*-verbin. Esimerkki 352 osoittaa, että suhteessa *в аренду* -täydennykseen ajanilmauksen sijainti voi vaihdella.

Ajallisen päämäärän funktiolle on niin suomessa kuin venäjässä tyypillistä linkittyä tiukasti tiettyihin verbileksemeihin ja yleensä kielestä riippumatta loppusijaintiin, minkä johdosta loppusijainnin yhteydessä osiossa 9.1.2 määritelläänkin oma ajallisen päämäärän konstruktiona. Konstruktion yhtenä piirteenä on ajanilmauksen läheinen liittymi-

nen *взять в аренду* -tyyppisiin ilmauksiin. Siinä missä osiossa 9.1.2 määritelty ajallisen päämäärän konstruktio sisältää yleensä diskurssistatukseltaan aktiivisen proposition, johon ajanilmaus suhtautuu enemmän tai vähemmän fokaalisesti, ovat tässä esitetyt tapaukset ennemmin adverbisen konstruktion piiriin analysoitavia tapahtumista raportoivia rakenteita, joissa ajanilmauksen painoarvo lauseen informaatorakenteen kannalta on pienempi.

Tarkastelen suomen ja venäjän poikkeussijainteja käsittelevän osion lopuksi venäjän simultaanisia ilmauksia, jotka kuvion 55 perusteella myös kasvattavat venäjän S3-todennäköisyyttä. Kuten aiemmin tässä luvussa on todettu, simultaaniset ilmaukset siinänsä ovat melko laaja ja heterogeeninen ryhmä. Seuraavassa kuviossa on esitetty venäjän simultaanisten aineistoryhmien S3-osuudet järjestettynä niin, että suurimmat osuudet osuvat kuvion alaosaan:

Kuvio 56: Venäjän simultaanisten aineistoryhmien S3-osuudet

Kuviosta 56 erottuu muita tyypillisempänä S3-sijoittujana aineistoryhmä L2a (viikonpäivin liittyvät positionaaliset *во вторник, в среду* yms.). Lisäksi L4a-ryhmässä (*утром/вечером*, 'aamulla/illalla') S3-osuus on yli 10 prosenttia. Keskityn seuraavassa L2a-ryhmään, joka muodostaa kuvion 56 kategorioista koko tutkimuksen kannalta mielenkiintoisimman ja kooltaan laajana ryhmänä sisältää peräti 503 tapausta – itse asiassa 14,95 % koko venäjän S3-aineistosta.

Kun L2a-ryhmän S3-tapauksia tutkii tarkemmin, havaitaan, että monet niistä muistuttavat niitä osiossa 8.2.2.1 esitettyjä suomen S3-tapauksia, joiden todettiin useimmin toimivan venäjän johdantokonstruktion vastineina. Tällaisia ovat muun muassa seuraavat esimerkit:

- (354) Премьер-министр РФ Владимир Путин поздравил в среду своего
Pääministeri Venäjä-GEN Vladimir Putin onnitella-PRET PREP keskiviikko-ACC POSS-ACC
таджикистанского коллегу Акила Акилова с Днем независимости
tadžikistanilainen-ACC kollega-ACC Akil-ACC Akilov-ACC PREP päivä-INSTR itsenäisyys-GEN
республики, сообщает пресс-служба правительства России. (RuPress: РИА
tasavalta-GEN ilmoittaa-PRES-1p tiedotuspalvelu hallitus-GEN Venäjä-GEN
Новости)

’Venäjän pääministeri Vladimir Putin onniteli [keskiviikkona] tadžikistanilaista kollegaansa Akil Akilovia tasavallan itsenäisyyspäivän johdosta, ilmoittaa venäjän hallituksen tiedotuspalvelu.’

- (355) Глава дипломатии Евросоюза Кэтрин Эштон призвала в четверг
Johtaja diplomatia-GEN EU Catherine Ashton kutsui PREP torstai-ACC
руководство КНДР прекратить провокационные действия и избрать
johto Pohjois-Korea-GEN lopettaa provokatiiviset-ACC toimet-ACC ja valita
более конструктивную политическую линию ведения переговоров с
enemmän rakentava-ACC poliittinen-ACC linja-ACC vetäminen-GEN neuvottelut-GEN PREP
международным сообществом. (Araneum Russicum: antiatom.ru)
kansainvälinen-INSTR yhteisö-INSTR
’EU:n ulkoministeri Catherine Ashton vaati torstaina Pohjois-Korean johtoa lopettamaan provosoinnin ja valitsemaan rakentavampi poliittinen linja eli neuvottelut kansainvälisen yhteisön kanssa.’

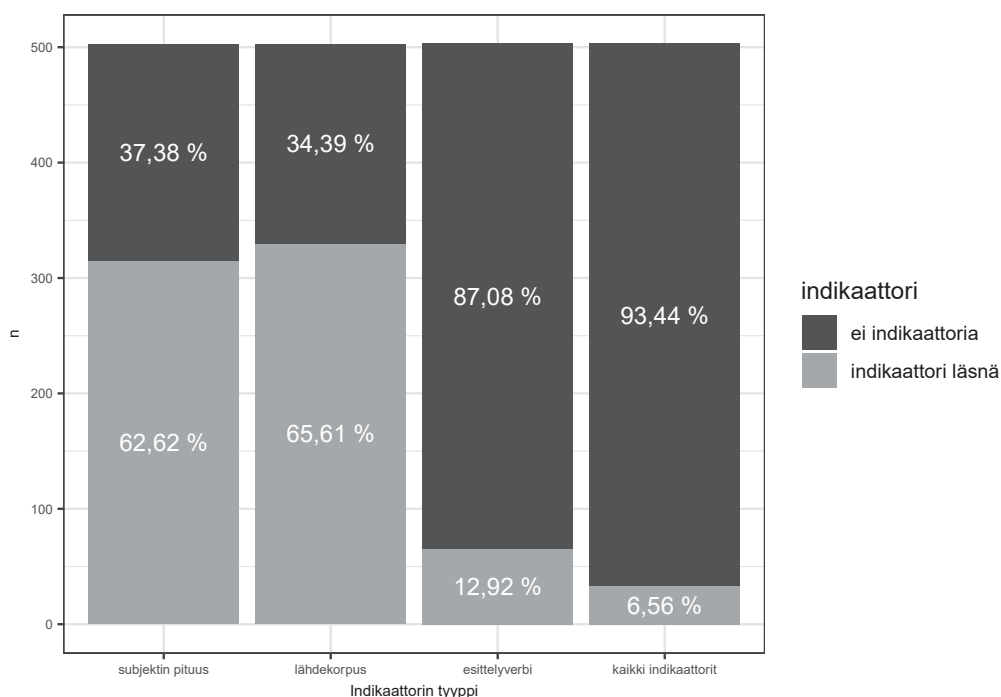
- (356) Крупнейший немецкий машиностроительный и электротехнический
Suuri saksalainen konerakennus ja elektroniikka
концерн Siemens представил во вторник в Берлине скоростной поезд
konserni Siemens esitellä-PRET PREP tiistai-ACC PREP Berliini-PREP pika-ACC juna-ACC
Velaro Rus, построенный для российских железных дорог. (RuPress: РИА
Velaro Rus rakennettu PREP venäläiset-GEN rauta-GEN tiet-GEN
Новости)

’Suuri saksalainen kone- ja elektroniikkakonserni Siemens esitteli tiistaina Berliinissä pikajuna Velaro Rusin, joka on rakennettu Venäjän rautateille.’

Osiossa 8.2.2.1 käsitellyt suomen S3-tapaukset määriteltiin adverbisen konstruktion edustajiksi sillä perusteella, ettei ajanilmauksen sijainti määräydy niinkään ajanilmaukseen itsensä toteuttamien diskurssifunktioiden perusteella vaan lähinnä siksi, että S3 on suomessa adverbiaalien neutraali oletusasema. Ajatuksena oli, että S3-asemassa ajanilmaukset ikään kuin vähiten häiritsevät informaatioarvoltaan tärkeämpien elementtien funktioiden tulemistä esiin. Kuten adverbista konstruktiota kuvaavan matriisin 25 yhteydessä todettiin, venäjässä vastaava asema on yleensä S2, ja osiossa 8.2.2.1 käsiteltiin monia S2-asemaan sijoittuvia venäjänkielisiä esimerkkejä, jotka toimivat

vaihtoehtoisina ilmaisutapoina tekstin keskeisiä toimijoita ja tapahtumia esittelevälle johdantokonstruktiolle. Esimerkit 354–356 kuitenkin osoittavat, että S2-sijainnin lisäksi myös S3 on venäjässä suomen tapaan mahdollinen sijainti tämäntyyppisille konstruktiolle.

Esimerkit 354–356 ovat siinä mielessä tyypillisiä johdantokonstruktion vaihtoehtoja, että niissä kaikissa on osiossa 8.2.2.1.1 kuvatulla tavalla pitkäksi määriteltävissä oleva, diskurssistatuksen aktivoimattomuudesta kertova subjekti. Lisäksi mainitussa osiossa käytetyistä johdantokonstruktion indikaattoreista esimerkeissä 354 ja 356 toteutuu se, että ne ovat peräisin lehdistökorpuksista. Esimerkki 356 sisältää myös kolmannen johdantokonstruktion indikaattorin, esittelyverbin (ks. taulukko 71). Indikaattorien esiintyminen venäjän L2a-ryhmä S3-tapauksissa kokonaisuutena on esitetty kuviossa 57:

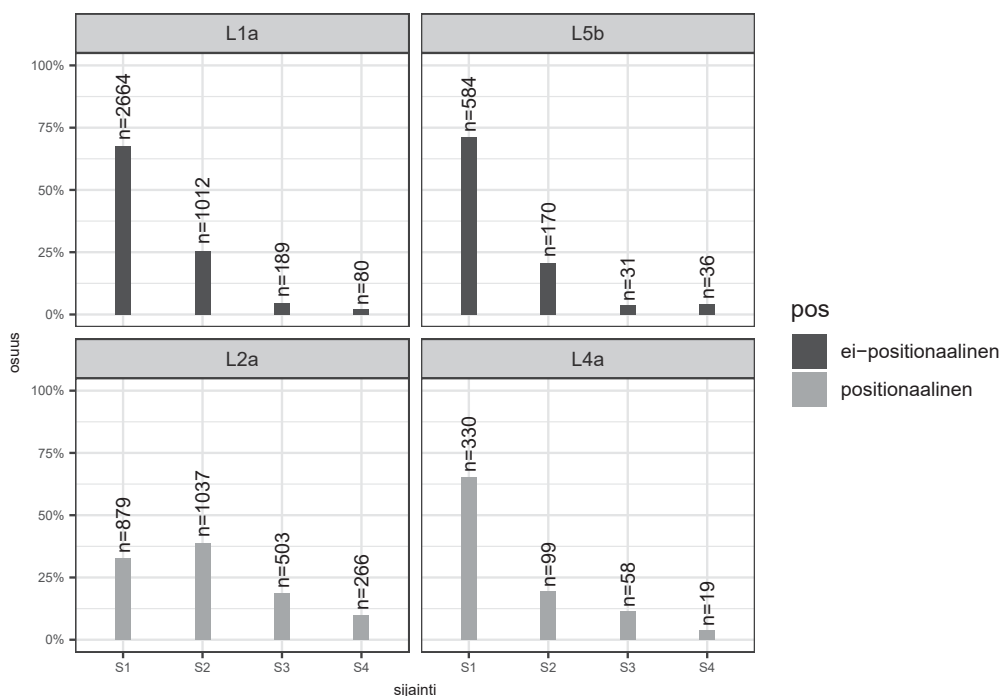

Kuvio 57: Johdantokonstruktion indikaattorit venäjän L2-aineiston S3-tapauksissa

Kuviosta 57 nähdään, että suurin S3-tapauksista sisältää pitkän subjektin ja samaten suurin osa tapauksista on peräisin lehdistökorpuksista. Kaikki indikaattorit sisältäviä tapauksia ei ole erityisen paljon, mikä johtuu ennen muuta siitä, että esittelyverbeiksi luokitellut tapaukset kuitenkin muodostavat vain pienen osan kaikista johdantokonstruktion kaltaisista rakenteista, vaikkakin ne sinänsä voivat indikaattorina olla tarkkojakin (esittelyverbi-indikaattorin tarkkuus on luultavasti hyvä, mutta saanti huono, vrt.

osio 5.1.1). Toisin sanoen esimerkkien 354–356 kaltaisia tapauksia L2a-aineiston S3-tapauksissa on oletettavasti melko paljon.

Tapahtumista raportoivan adverbisen S3-konstruktion yleisyys L2a-aineistossa on sikäli yllättävää, että esimerkiksi aineistoryhmän L1a (*vuepa*) tulisi osiossa 8.2.2.1 (vrt. myös kuvio 45) tehtyjen päätelmien perusteella sisältää paljon vastaavanlaisia tekstien alussa sijaitsevia tapauksia. Kuviosta 56 kuitenkin havaitaan, ettei L1a-ryhmä sisällä likimainkaan yhtä paljon S3-tapauksia kuin L2a. Voitaisiinkin ehkä ajatella, että L2a-ryhmällä ilmausten positionaalisuus on seikka, joka venäjässäkin vähentää johdantokonstruktioiden käyttöä jonkin verran. L1a- ja L2a-ryhmien tapausten jakautumista kaikkien neljän eri sijainnin kesken on vertailtu kuviossa 58. Kuvioon on lisätty myös kolmas edellä tyyppillisesti johdantokonstruktioita hyödyntäväksi havaittu ryhmä L5b (*на прошлой неделе*) sekä toinen runsaasti S3-tapauksia sisältävä ryhmä L4a, joka L2a-ryhmän tavoin on positionaalinen.

Kuvio 58: L1a-, L2a ja L5b-ryhmien jakautuminen sijainteihin S1–S4

Kuviosta 58 nähdään, että L1a- ja L5b-ryhmät käyttäytyvät hyvin pitkälti samalla tavoin, niin että S1-asema on selvästi yleisin sijainti, S2-asemaan osuu tapauksista noin viidennes ja S3-asema on verrattain harvinainen. Niin L2a- kuin L4a-ryhmä erottuvat ylärivistä S3-osuudellaan, joskin L4a-ryhmässä alkusijainti on selvästi L2a-ryhmää yleisempi. L4a-ryhmän S3-tapauksista ovat esimerkkejä muun muassa seuraavat:

- (357) Вы откопали утром в шкафу старую, но крепкую и добротную обувь?
 Te kaivaa-esille-PRET aamulla PREP kaappi-LOC vanha-ACC mutta vahva-ACC ja hyvä-ACC jalkineet-ACC
 (Araneum Russicum: life.ladycity.ru)

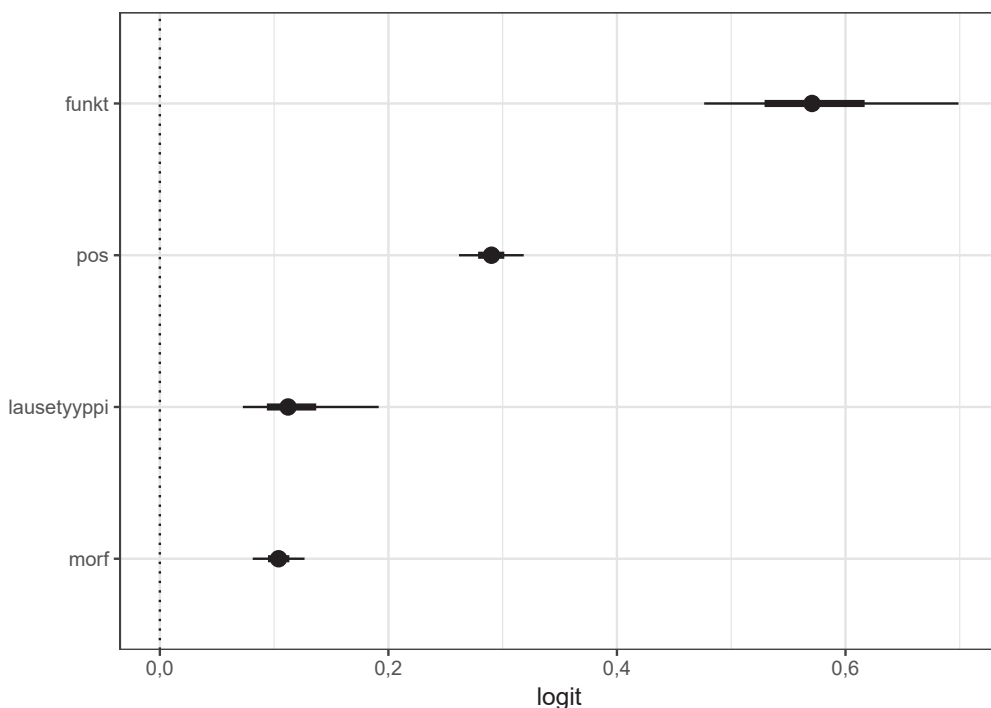
’Te ehkä kaivoitte [aamulla] kaapista vanhat mutta kestävät ja hyvät kengät?’

- (358) Мы проведем утром полноценную тренировку, несмотря ни на что.
 Me vetää-FUT-1pPl aamulla täysimääräinen-ACC harjoitus-ACC huolimatta PART PREP mikä-ACC
 (RuPress: РИА Новости)

’Me vedämme [aamulla] täysimääräiset harjoitukset, oli mikä oli.’

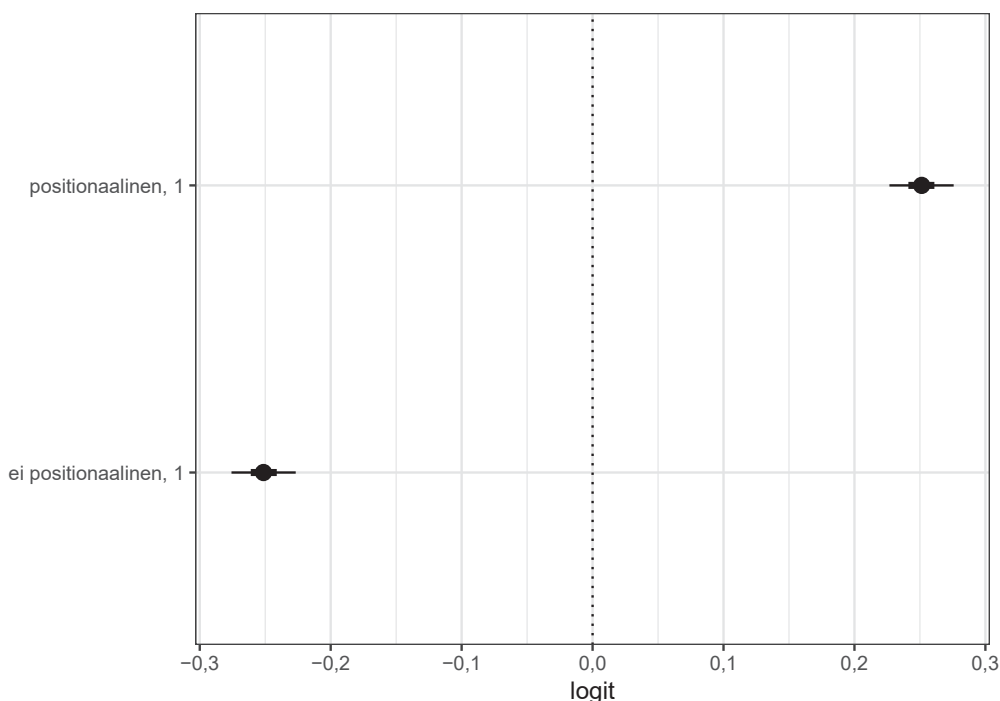
Esimerkit 357 ja 358 eivät ole samassa mielessä vaihtoehtoja johdantokonstruktiolle kuin edellä käsitelty L2a-esimerkit. Ne ovat kuitenkin luonteeltaan pitkälti tapahtumasta raportoivia rakenteita, joissa adverbiaalinen rooli on informaattorakenteen kannalta hyvin pieni.

Kuvioiden 56 ja 58 perusteella vaikuttaisi siis siltä, että positionaaliset ilmaukset nostavat S3-sijainnin todennäköisyyttä venäjässä. Vaikutuksen todentamiseksi venäjän S3-sijaintia käsittelevää tilastollista mallia muokattiin, niin että positionaalisuus otettiin huomioon kolmantena selittävänä muuttujana. Päivitetyssä mallissa esiintyvät päävaikutukset on esitetty kuviossa 59:

Kuvio 59: Päivitetyн venäjän S3-mallin keskihajonnat

Kuvio osoittaa, että positionaalisuudella on selitysvoimaa tarkasteltaessa venäjänkielistä S3-aineistoa. Positionaalisuuden keskihajonta on selvästi lausetyyppiä ja morfologista rakennetta suurempi ja siihen liittyy vain vähän epävarmuutta. Vaikutuksen suunta on luonnollisesti jo edellä havaitun mukaisesti S3-sijainnin todennäköisyyttä kasvattava, niin kuin alla olevasta kuvioista 60 käy ilmi.

Kuvio 60: Positionaalisuuden vaikutus venäjän S3-sijainnin todennäköisyyteen

Vaikka suomen ja venäjän S2- ja S3-sijaintien saama huomio on tässä tutkimuksessa rajattu nyt käsillä olevaan osioon, antavat tässä tehdyt havainnot pohjaa myös laajemmille havainnoille erityisesti venäjän S3-sijainnista. Vaikuttaisi siltä, että S3 linkittyy venäjässä pitkälti samoihin konstruktioihin kuin suomessa, mutta on käytöltään harvinainen ja vaatii positionaalisten ilmausten kaltaisen spesifin kategorian, jotta sitä käytettäisiin enemmän kuin S1- tai S2-sijainteja. Tarkemmat syyt venäjän positionaalisten ilmausten linkittymiseen S3-asemaan jäävät tämän tutkimuksen fokuksen ulkopuolelle. Etenkin L2a-aineiston perusteella ilmiön taustalle on kuitenkin luontevinta olettaa samat syyt, jotka suomen L2a-aineistossa rajaavat S1-aseman käyttöä: esimerkiksi lauseenalkuinen viikonpäivä aktivoi lukijan tai kuulijan mielessä mahdollisesti liian herkästi ajatuksen vertailusta muihin viikonpäiviin. Venäjässä tämä riski näyttäisi osiossa 7.2.2.1 tehtyjen havaintojen perusteella olevan pienempi kuin suomessa. Riski on kuitenkin olemassa,

mikä näkyy esimerkiksi L2a- ja L1a-aineistojen alkusijainnin käytössä havaituissa eroissa.

8.4 Yhteenveto

Keskisijainnin osalta suomen ja venäjän välille oli tutkimuskirjallisuuden perusteella oletettavissa alkusijaintia selkeämpiä yhtäläisyyksiä. Tutkimusaineistosta tehdyt havainnot vahvistivatkin oletusta siitä, että keskisijainti on kummassakin kielessä tyypillisin asema etenkin adverbille. Ajanilmauksen sijoittumista keskisijaintiin ikään kuin oletuksena on tässä käsitelty omana adverbisena konstruktionaan.

Luvun aluksi adverbien painottumista verrattiin lähemmin ja tulokseksi saatiin, että venäjässä keskisijainnin (ennen kaikkea verbinetinen asema) rooli adverbien oletussijaintina on jonkin verran suomea (ennen kaikkea verbinjälkeinen asema) voimakkaampi. Adverbeista todettiin kuitenkin myös, että niiden tapauksessa leksikaaliset ominaisuudet ovat tärkeä määrittävä tekijä, niin että toisilla adverbeilla keskisijaintiin painottuminen on selkeämpää kuin toisilla.

Yksittäisistä adverbeista verrattiin luvun kuluessa tarkemmin muun muassa *silloin*- ja *тогда*-sanoja sekä venäjän *менее*- ja *сейчас*-sanoja suomenkielisine vastineineen. Karkeasti ottaen näiden ilmausten havaittiin suomessa sijaitsevan venäjää useammin lauseen keskellä. Yksi kieliä erottava rakenne näiden ilmausten kohdalla oli jo edellisessä luvussa käsitelty venäjän fokaalinen S1-konstruktio, joka *тогда*-sanana osalta näyttäytyi esimerkin 291¹⁴⁶ kaltaisina *тогда же*- ja *именно тогда* -tapauksina. Toisaalta erotuksena venäjästä suomen *nyt*- ja *nykyisin*-sanat esiintyivät usein selkeän topikaalisina mutta silti keskisijainnissa.

Keskisijainti osoittautui suomessa venäjää yleisemmäksi simultaanista semanttista funktiota edustavissa aineistoryhmissä laajemminkin. Erityisen voimakkaana kielenvälinen ero havaittiin deiktisillä päivännimillä (*eilen, tänään, huomenna*), joita tutkittiin lähemmin omien tilastollisten malliensa valossa. Jo edellisessä luvussa esiin noussut venäjän taipumus suosia johdantokonstruktioita osoittautui selitysovoimaiseksi tekijäksi myös tässä kohtaa: suomessa diskurssin aloittavatkin tapaukset (kuten esimerkki 243¹⁴⁷) sisälsivät useimmiten nimenomaan S3-sijoittuneen ajanilmauksen.

Luvun lopuksi luotiin katsaus siihen, mitkä tekijät vaikuttavat lähtökohtaisesti epätyypillisten sijaintien – suomen S2- ja venäjän S3-aseman – käyttöön. Suomen S2-asema havaittiin odotusten mukaisesti todennäköisemmäksi adverbeilla sekä toisaalta tietyissä

¹⁴⁶ Именно отсюда Дмитрий Донской повел свое войско-- (s. 305)

¹⁴⁷ Mika ja Erja Häkkinen saivat eilen toisensa jo toistamiseen. (s. 278)

sivulauseissa. Venäjän S3-sijainti puolestaan linkittyi lopulta selkeimmin positionalisiin ilmauksiin kuten *утром* ja *в понедельник*.

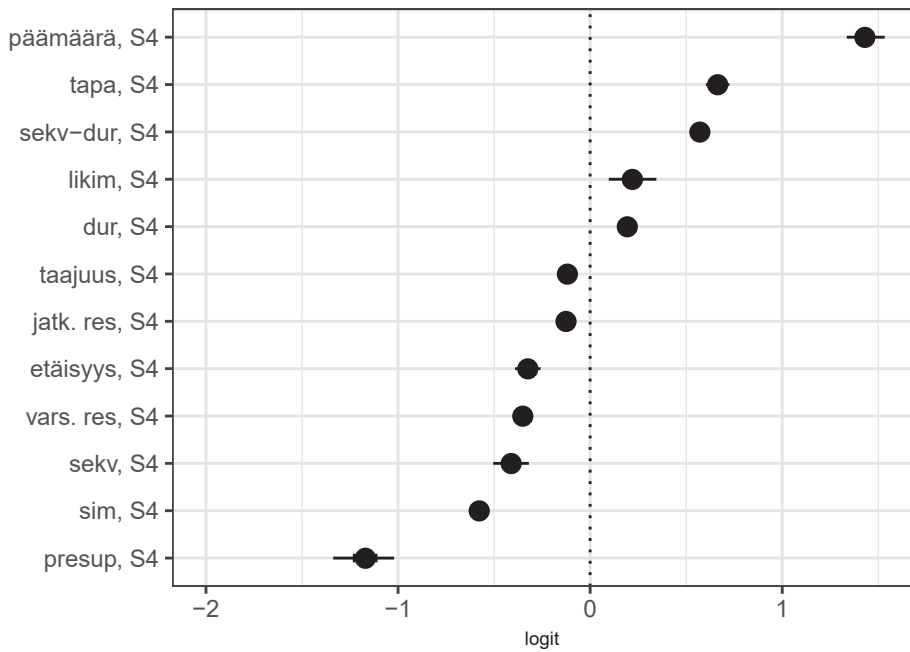
9 AJANILMAUKSET JA LOPPUSIJAINTI

Tarkasteltaessa keskisijaintia kävi ilmi, että suurin osa ajanilmauksen sijainnin kannalta selitysvoimaisista konstruktioista esiteltiin jo alkusijainnin yhteydessä luvussa 7. Keskisijainti vaikuttaisi monessa mielessä olevan melko neutraali – monin paikoin siinä havaittavat erot ovat tulkittavissa seurauksiksi venäjän taipumuksesta käyttää alkusijaintia. Lähes peilikuvamaisesti voidaan kuitenkin myös havaita, että suomessa näyttäisi olevan voimakkaampi taipumus käyttää loppusijaintia kuin venäjässä.

9.1 Samansuuntaisia S4-vaikutuksia

Luvussa 5.3 esitettiin, että loppusijaintiin osuu kaikkiaan 80 723 tutkimusaineiston suomenkielisestä lauseesta 28 460 eli 35,26 prosenttia ja kaikkiaan 70 046 tutkimusaineiston venäjänkielisestä lauseesta 6 416 eli 9,16 prosenttia. Erot muistuttavat alkusijainnin kohdalla havaittuja, joskin tässä tapauksessa venäjä on kieli, jossa tarkastelun kohteena oleva sijainti on harvinainen.

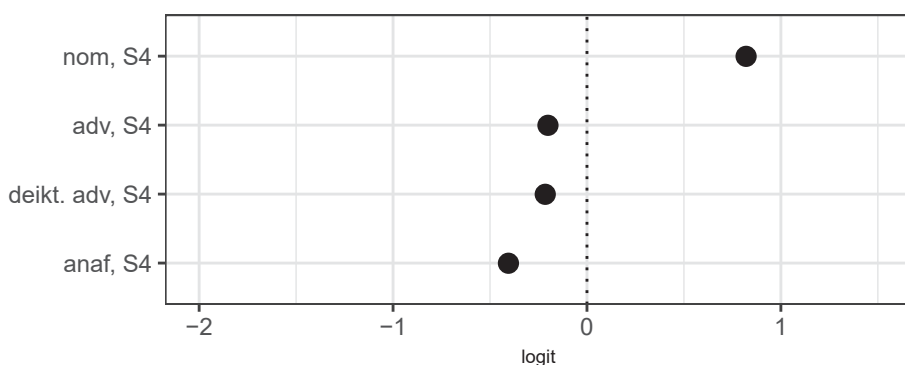
Kuten alku- ja keskisijainnin tapauksessa, aloitan myös loppusijainnin tarkastelun koko aineiston tason vaikutuksista. Semanttisen funktion osalta nämä on kerätty kuvioon 61.

Kuvio 61: Semanttisen funktion vaikutus loppusijaintiin

Kuvio 61 osoittaa, että ajallisen päämäärän funktiolla on voimakkain koko aineiston tasolla S4-sijaintia kasvattava vaikutus. Ymmärrettävää kyllä, presuppositionaalinen funktio sen sijaan näyttäisi kaikkein selvimmin pienentävän loppusijainnin todennäköisyyttä. Lisäksi vaikuttaisi siltä, että ainakin tapaa ilmaiseva, sekventiaalis–duratiivinen sekä mahdollisesti duratiivinen funktio kasvattavat ja simultaaninen, sekventiaalinen, varsinainen resultatiivinen ja ajallisen etäisyyden funktio vähentävät S4-todennäköisyyttä. Jos kuviota 61 kuitenkin vertaa kuvioon 65 alempana, on todettava, että ainoastaan päämäärää ilmaisevan funktion vaikutus on käytännössä kielestä riippumaton. Lisäksi varsinaisella resultatiivisella ja simultaanisella funktiolla kielen ja semanttisen funktion interaktio on hyvin pieni.

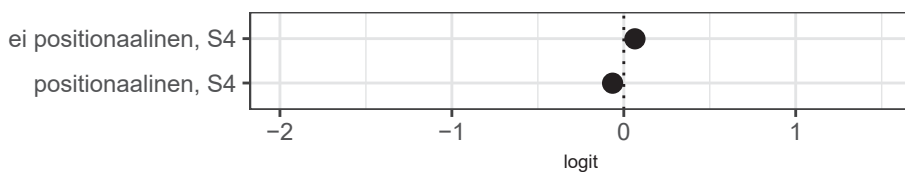
Morf/ref-muuttujaan liittyy yksi koko aineistolle yhteinen tendenssi, joka näkyy kuviossa 62: nominaaliset ilmaukset ovat lähtökohtaisesti todennäköisimpiä S4-sijoittujia.

Kuvio 62: Morf/ref-muuttujan vaikutus loppusijaintiin

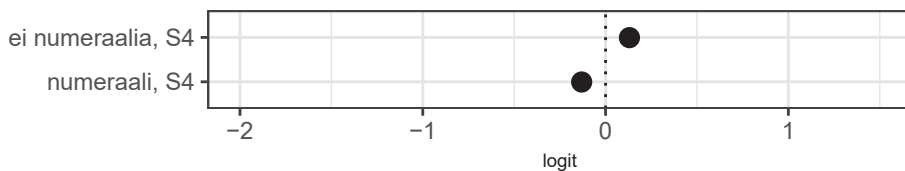
Kuviosta 62 tehtävä havainto voidaan vahvistaa kielen ja morf/ref-muuttujan välisen interaktion esittävästä kuviosta 66. Sen mukaan nominaalisuudella ja kielellä ei käytännössä ole minkäänlaista interaktiovaikutusta. Nominaalisuuden vaikutuksiin koko aineiston tasolla pureudutaan tarkemmin alaluvussa 9.1.1.

Kuten tähänkin asti, positionaalisuuden vaikutukset ovat melko pieniä. Verrattuna alku- ja keskisijaintiin on kuitenkin todettava, että loppusijainnissa on muita sijainteja vähemmän havaittavissa koko aineistolle yhteistä tendenssiä, mikä näkyy myös kuviosta 63.

Kuvio 63: Positionaalisuuden vaikutus loppusijaintiin

Myös numeraalin läsnäololla koko aineiston tasolla havaittavat vaikutukset ovat pieniä, kuten seuraava kuvio osoittaa:

Kuvio 64: Numeraalin läsnäolon vaikutus loppusijaintiin

Tarkastelen nyt lähemmin yllä esitetyn yleiskatsauksen perusteella selvimmiltä näyttäviä koko aineiston tason vaikutuksia. Lähdän liikkeelle edellisen luvun tapaan morf/ref-muuttujasta, minkä jälkeen huomio kiinnitetään lyhyesti myös semanttisiin funktioihin.

9.1.1 Nominaalisuus ja loppusijainti

Nominaalisuuden kielestä riippumattomalle S4-yhteydelle voidaan ainakin lähtökohtaisesti esittää selvä informaatorakenteellinen selitys: Lauseen loppu on niin suomessa, venäjässä kuin yleisemmälläkin tasolla erityisen tyypillinen asema fokuksen diskurssifunktiota toteuttaville elementeille (Gundel 1988: 229). Lisäksi voidaan väittää, että monille adverbeille fokus on epätyypillinen tai jopa lähtökohtaisesti mahdoton diskurssifunktio (ks. esim. Janko 2001: 254), mistä seuraa, että ne esiintyvät harvemmin lauseen lopussa.

Esimerkit 359 – 364 kuvaavat tyypillisiä suomalaisia ja venäläisiä fokaalisia ajanilmauksia:

(359) Aikaisempien kesien tapaan Hessu hakee mökkeilijät Reposalmen rannasta tiistaisin, torstaisin ja perjantaisin klo 10. (Araneum Finnicum: mieto.fi)

(360) Akateeminen Kirjakauppa on jakanut suosituimman esikoisteoksen palkinnon vuodesta 1990 lähtien. (Araneum Finnicum: stockmangroup.fi)

(361) Mikkelin kaupungin valtuusto hyväksyi esityksen järjestyssäännöstä kuudes toukokuuta vuonna 1996. (Fipress: Länsi -Savo)

(362) Я получил российское гражданство в 1998 году. (Araneum Russicum: minä saada-PRET venäjän-ACC kansalaisuus-ACC PREP 1998 vuosi-LOC korrespondent.net)

’Minä sain venäjän kansalaisuuden [vuonna 1998].’

(363) Богатые римляне посещали баню два раза в день. (Araneum Russicum: rikkaat roomalaiset käydä-PRET sauna-ACC kaksi kerta-GEN PREP päivä-ACC forest-stroy.ru)

’Rikkaat roomalaiset kävivät saunassa kaksi kertaa päivässä.’

(364) Объединенный ВС начал работу в среду. (Araneum Russicum: Yhdistynyt korkein-oikeus aloittaa-PRET työ-ACC PREP keskiviikko-PREP rapsinews.ru)

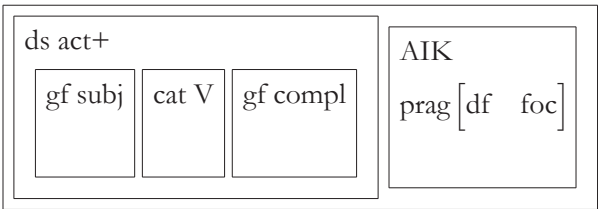
’Yhdistynyt korkein oikeus aloittaa työt [keskiviikkona].’

Luvussa 3.2.2 esitetyn Lambrechtin (1994: 213) määritelmän mukaan fokus on se osa propositiota, jonka suhteen pragmaattinen väittämä eroaa pragmaattisesta olettamasta. Otan yllä esitetystä fokaalisten aineistoesimerkkien listasta lähempään tarkasteluun virkkeet 359 ja 362. Niihin liittyvät pragmaattiset oletamat ja väittämät on esitetty taulukossa 77:

Taulukko 77: Esimerkkien 359 ja 362 pragmaattiset oletamat ja väittämät

lause	olettama	väittämä
Aikaisempien kesien tapaan Hessu hakee mökkeilijät Reposalmen rannasta tiistaisin, torstaisin ja perjantaisin klo 10.	Lukija tietää erisimen Hessu referentin. Hessulla on tapana kuljettaa mökkeilijöitä	Mökkiläisten hakeminen tapahtuu tiistaisin, torstaisin ja perjantaisin kello 10. Mökkiläiset haetaan Reposalmen rannasta
Я получил российское гражданство в 1998 году.	lukija tietää pronominin Я referentin. pronominin Я referentti on venäjän kansalainen, mutta ei ole ollut aina, vaan on joskus saanut kansalaisuuden	pronominin я referentistä tuli venäjän kansalainen vuonna 1998

Kuten taulukosta nähdään, niin esimerkissä 359 kuin esimerkissä 362 ajanilmauksen referentti on osa pragmaattista väittämää. Vastaavalla tavalla voitaisiin analysoida myös esimerkit 360, 361, 363 ja 364. Kaikissa näissä tapauksissa ajanilmauksen voisi nähdä osana varsinaista fokaalista konstruktiota, jonka esitän tarkemmin seuraavassa matriisissa:

Matriisi 27: Fokaalinen konstruktio

Olennaista matriisissa 27 on, että se esittää koko ajanilmausta edeltävän proposition olevan diskurssistatukseltaan aktiivinen. Taulukon 77 esimerkkien osalta voitaisiin yleistäen todeta, että propositiot [Hessulla on tapana kuljettaa mökkiläisiä] ja [puhuja on joskus saanut venäjän kansalaisuuden] ovat vastaanottajan tiedossa – ajanilmauksen tehtävänä on täydentää tätä tietoa ajallisella informaatiolla. Luonnollisesti tässä esitetty fokaalinen

S4-konstruktio vertautuu edellä käsiteltyyn fokaaliseen S1-konstruktioon (ks. matriisi 24 osiossa 7.2.2.6). Kuten edellisessä luvussa todettiin, näiden konstruktioiden välisen linkin luonteeseen pureudutaan tarkemmin osiossa 10.1.

Vaikka kaikki edellä käsitellyt tapaukset ovat olleet nominaalisia, myös adverbis-verbit voivat esiintyä osana fokaalista konstruktioita. Tästä ovat esimerkkejä virkkeet 365 ja 366, jotka kumpikin edustavat aineistoryhmää F3c:

- (365) Саратов, к сожалению, радуется своим жителям чрезвычайно редко.
 Saratov PREP sääli-DAT ilahduttaa-PRES-1p POSS-ACC asukkaat-ACC äärimmäisen harvoin
 (Araneum Russicum: fn-volga.ru)

‘Saratov ikävä kyllä ilahduttaa asukkaitaan [äärimmäisen harvoin]’

- (366) Erityisesti alkuaikoina lautakunta muutti ministeriön päätöstä erittäin harvoin.
 (FiPress: Helsingin Sanomat)

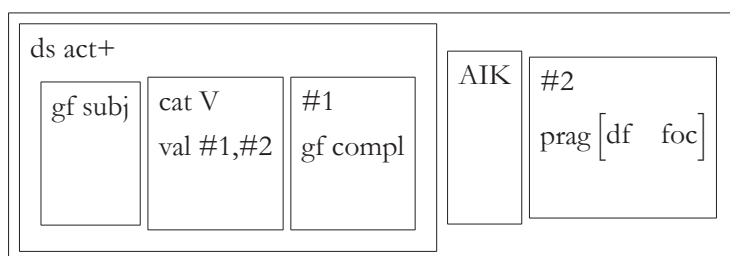
Syy siihen, miksi adverbis-verbit kaiken kaikkiaan ovat nominaalisia ajanilmauksia epätodennäköisempiä sijoittumaan S4-asemaan, on kuitenkin siinä, että tietyt adverbiset ryhmät ovat luonteeltaan lähtökohtaisesti ei-fokaalisia. Kuten kuvio 61 osoittaa, selkein tällainen ryhmä ovat presuppositionaaliset adverbis-verbit *jo/уже* ja *vielä/ещё* eli aineistoryhmät P1 ja P2. Esimerkiksi P1-ryhmän tapauksessa S4-sijaintiin osuu 2 094 suomenkielisestä tapauksesta 59 ja 2 513 venäjänkielisestä tapauksesta tasan 2.

Muita lähes täysin S4-sijaintia välttäviä adverbisiä aineistoryhmiä ovat molemmissa kielissä ryhmät L7c (*silloin/тогда*) – jonka alhaiseen S4-todennäköisyyteen pureuduttiin edellä osiossa 8.2.2.3 – sekä *tavallisesti*- ja *обычно*-adverbeista koostuva F3e (ks. osio 5.2.3.3). Venäjässä, jossa S4-sijainti on kaikkiaan harvinaisempi, on yhteensä 7 sellaista adverbistä aineistoryhmää, joissa S4-sijainnin osuus on alle kaksi prosenttia. Jo mainittujen lisäksi näitä ovat E5b (*вдруг*), F3a (*угодно*), F3b (*всегда*) ja F3d (*никогда*). Suomessa näiden ryhmien S4-osuudet ovat selvästi suurempia, minkä voi nähdä viittaavan a) siihen, että venäjässä fokaalinen konstruktio on selkein yksittäine syy käyttää S4-asemaa, kun taas suomessa S4-konstruktioiden kirjo on laajempi b) siihen, että adverbien taipumus painottua yhteen tiettyyn asemaan (venäjässä S2, suomessa S3) on venäjässä voimakkaampi sekä c) siihen, että venäjässä myös keskisijainti on melko tavallinen fokaalisuutta ilmaistaessa. Tendenssiin (c) palataan tämän luvun mittaan vielä useasti, erityisesti osiossa 9.2.1. Tendenssiin (b) liittyy puolestaan virke 367, joka sisältää objektin jälkeisen *usein*-adverbin:

- (367) Poliitikot pitävät tietoyhteiskuntaa liian usein vain tekniikka-asiana. (FiPress: Turun Sanomat)

Informaatorakenteen kannalta esimerkistä 367 havaitaan, että niin poliitikot kuin heidän suhtautumisensa tietoyhteiskuntaan voidaan nähdä asioina, jotka oletettavasti jo ovat lukijan mielessä ja siten osa pragmaattista oletamaa. Se, että suhtautumisena on tietoyhteiskunnan pitäminen tekniikka-asiana, on pragmaattisen väittämän osa-aluetta. Tämän vuoksi on loogista, että *tekniikka-asiana*-ilmaus sijaitsee aivan lauseen lopussa. Kuten edellä luvussa 8.2.1 todettiin, verbinjälkeinen asema on kuitenkin suomessa altis esimerkiksi kontrastiivisille tulkinnoille, jos siihen kuuluu useampia konstituentteja (Manninen 2003: 226). Jos *liian usein* -adverbiaalilla halutaan vain ilmaista proposition [poliitikot pitävät tietoyhteiskuntaa tekniikka-asiana] taajuus, on sille selkein sijainti lauseessa kauempana verbistä, kuten esimerkissä 367. Tällaista ajanilmauksen sisältävää konstruktiota, jossa verbin valenssiin kuuluu useampi argumentti, voitaisiin kuvata seuraavan kaltaisella matriisilla:

Matriisi 28: Monivalenssinen S4-konstruktio

Matriisi 28 esittää tilannetta, jossa verbin valenssiin kuuluu objektin lisäksi jokin toinen (tässä tarkemmin määrittelemätön) argumentti (indeksi #2), jonka diskurssifunktiona on fokus. Tällaisten fokuskonstituenttien on erittäin todennäköistä (kielestä riippumatta) sijoittua koko lauseen viimeiseksi. Jos ensimmäinen argumentti (indeksi #1) taas liittyy osaksi diskurssistatukseltaan aktiivista propositiota, on puolestaan todennäköistä, että se sijaitsee heti verbin jäljessä. Koska suomessa S2 on kieliopillisesti käytöltään rajoittunut asema, jää ajanilmaukselle kaksi sijaintivaihtoehtoa. Ensimmäinen on sijainti objektin jäljessä (S4) mutta ennen varsinaista fokusargumenttia, toinen taas alkusijainti, joka kuitenkin edellä (ks. esim. luku 7.2.2.4) tehtyjen havaintojen valossa johtaisi suomessa lähinnä affektiiviseen tulkintaan.

Monivalenssinen konstruktio muistuttaa sikäli osiossa 8.1.1 käsiteltyä adverbistä konstruktiota (matriisi 25), ettei sen merkitys/funktio-osaan liity samanlaista spesifyttä kuin vaikkapa affektiivisella tai alatiipikkikonstruktioilla. Esimerkiksi virkkeessä 367 esiintyvä monivalenssinen tapaus voidaan täten nähdä lähinnä *pitää X:ää Y:nä* -konstruktion erityistapauksena, joka toki abstraktimmalla (ajanilmauksiin liittymättömällä) tasolla pe-

rii informaatorakenteensa suomen topiikki–komentti-konstruktioilta (vrt. Lambrecht 1994: 121).

Koska venäjässä tyypillinen adverbisijainti on ennen verbiä, matriisissa 28 kuvatus kaltaisia tilanteita ei juuri pääse syntymään: verbillä voi hyvin olla useita argumentteja ja niiden järjestys voi määräytyä informaatorakenteen periaatteiden mukaisesti, mutta adverbien ajanilmaus sijoittuu standardinomaisesti S2-asemaan, eikä pääse edes potentiaalisesti vaikuttamaan jonkin argumentin tulkitsemiseen esimerkiksi kontrastiivisesti. Tämän takia venäjänkielisen aineiston harvat adverbiset S4-tapaukset ovat useimmiten tilanteita, joissa itse adverbi toteuttaa selvästi juuri fokuksen funktiota, kuten seuraavassa:

(368) Ты мешал мне слишком часто и слишком долго. (RuPress: Комсомольская правда)
 sinä häiritä-PRET minä-DAT liian usein ja liian kauan

‘Sinä häiritsit minua [liian usein ja liian pitkään]’

Esimerkissä 368 on kyseessä tavallinen matriisissa 27 kuvattu fokaalinen konstruktio.

Koska fokaalisuuden ja nominaalisuuden yhteys (tai kääntäen fokaalisuuden ja adverbien liittymättömyys toisiinsa) on tunnettu ja yllätyksetön ilmiö, en pureudu tarkemmin edellä esitettyjen konstruktioiden yleisyyteen esimerkiksi satunnaisotannan avulla, vaan tyydyn tässä osiossa vain esittelemään fokaalisen konstruktion sekä toisaalta suomen monivalenssisen konstruktion käsitteinä.

9.1.2 Ajallista päämäärää ilmaiseva funktio

Edellä tehdyn yleiskatsauksen perusteella nominaalisten ilmausten lisäksi ajallisen päämäärän funktio eli aineistoryhmä E1c (ks. osio 5.2.4.1) näyttäisi kielestä riippumatta kasvattavan loppusijainnin todennäköisyyttä. Esimerkit 369 ja 370 kuvaavat tyypillisiä lauseenloppuisia E1c-tapauksia:

(369) Valtioneuvosto myönsi pääkaupunkiseutua koskevan postitoimiluvan yritykselle kolmeksi vuodeksi maaliskuussa 1997. (FiPress: Kaleva)

(370) Мы отдали это складское помещение в аренду на 18 лет с
 Me antaa tämä-ACC varasto-ACC tila-ACC PREP vuokra-ACC PREP 18 vuodet-GEN PREP
 подписанием инвестиционного соглашения. (RuPress: Новый регион 2)
 allekirjoitus sijoitus-GEN sopimus-GEN

’Me annoimme tämän varastotilan vuokralle [18 vuodeksi] allekirjoittamalla sijoitus sopimuksen.’

Suomenkielinen esimerkki 369 on siinä suhteessa mielenkiintoinen, että se sisältää itse asiassa kaksi ajanilmausta: päämäärää ilmaisevan *kolmeksi vuodeksi* ja simultaanisen *maaliskuussa 1997*. Informaatorakenteen kannalta jälkimmäinen ajanilmaus on tulkittavissa osaksi tuonnempana, osiossa 9.2.1.1 määriteltävää ei-fokaalista konstruktiota, mutta edellisen ajanilmauksen roolin erittely on vähemmän suoraviivaista. Olennaista päämäärän ilmauksissa vaikuttaisi olevan se, että kielestä riippumatta ne määrittävät harvoin koko lausetta (vrt. esimerkin 369 jälkimmäinen ajanilmaus), vaan ovat selkeämmin sidoksissa tiettyihin verbeihin tai jopa substantiiveihin. Asia käy hyvin ilmi, kun tarkastellaan E1c-aineistojen yleisimpiä pääverbejä, jotka on koottu taulukkoon 78:

Taulukko 78: Yleisimmät E1c-aineiston viisi yleisintä pääverbiä suomessa ja venäjässä

pääverbi	kpl	osuus
Suomenkielinen aineisto		
tuomita	247	12,58 %
saada	189	9,63 %
valita	114	5,81 %
antaa	59	3,01 %
lomauttaa	59	3,01 %
Venäjänkielinen aineisto		
получить	41	3,45 %
продлить	41	3,45 %
пережить	22	1,85 %
оставить	21	1,77 %
взять	19	1,6 %
сделать	19	1,6 %

Taulukon 78 mukaan E1c-aineiston S4-tapauksista peräti 12,58 % esiintyy *tuomita*-verbin määritteenä. Venäjässä mikään yksittäinen verbi ei samalla tavalla hallitse koko E1c-aineistoa, mutta taulukossa esiintyvät verbit ovat yhtä kaikki hyvin samantyyppisiä.¹⁴⁸ Suurimman osan E1c-tapauksista voi kummassakin kielessä nähdä väljästi seuraavan ajallisen päämäärän konstruktion ilmentyminä.

¹⁴⁸ Venäjässä verbien osuuksiin vaikuttavat aspektiparien luokittelu kahdeksi eri verbilekseemiksi sekä mahdollisesti merkitykseltään läheiset mutta eri prefiksin sisältävät verbit.

gf subj	syn [cat V] sem tuomita,saada,antaa,valita...	gf compl	AIK sem ajall. päämäärä

Matriisi 29: Ajallisen päämäärän konstruktio

Päämäärän ilmaukset ovat kaiken kaikkiaan melko homogeeninen ja selvästi omaksi joukokseen erottuva ryhmänsä, jonka edustajat – kuten taulukosta 78 havaitaan – ovat melko tiukasti sidoksissa tiettyihin verbilekseemeihin. Päämäärää ilmaisevien tapausten painottuminen loppusijaintiin käy puolestaan hyvin ilmi taulukosta 79, jossa on esitetty kunkin sijainnin suhteelliset osuudet suomen ja venäjän E1c-ryhmissä:

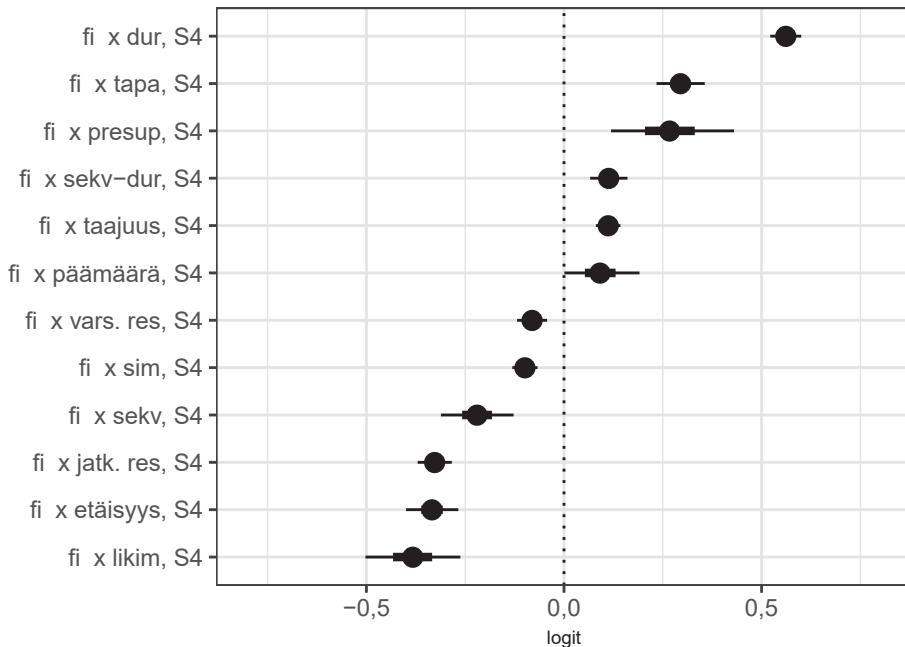
Taulukko 79: Suomen ja venäjän E1c-ryhmien jakautuminen eri sijainteihin

	S1	S2/S3	S4
suomi	0,31 % (6)	12,43 % (244)	87,26 % (1 713)
venäjä	4,55 % (54)	28,96 % (344)	66,5 % (790)

Taulukossa nähtävä venäjän S4-osuus, 66,50 %, on itse asiassa suurempi kuin missään muussa aineistoryhmässä. On kuitenkin huomattava, että jos teellinen ajanilmaus liittyy tapahtumista raportoivaan rakenteeseen, jossa varsinainen lauseessa esitettävä propositio ei ole diskurssistatukseltaan aktiivinen (niin kuin tässä esitetyissä esimerkeissä), on sijaintina tällöin kielestä riippumatta yleensä S3 (vrt. osio 8.3.1.2 edellä). Suomen ja venäjän välillä kuviossa 65 havaittava pieni ero ajallisen päämäärän funktion S4-siteen voimakkuudessa saattaakin liittyä siihen, että suomessa myös tapahtumista raportoivat rakenteet esiintyvät toisinaan loppusijainnissa. Tämä suomen ominaisuus näkyy selvemmin seuraavassa tarkasteltavien duratiivisten sekä luvun lopuksi tutkittavien deiktisten adverbien ja positionaalisten ilmausten yhteydessä.

9.2 Eriäviä vaikutuksia

Aloitan kielen ja muiden selittävien muuttujien välisten interaktioiden tarkastelun totuttuun tapaan semanttisista funktiosta (kuvio 65). Kuten tähänkin asti, kuvio esittää semanttisten funktioiden vaikutuksen suomessa suhteessa venäjään:

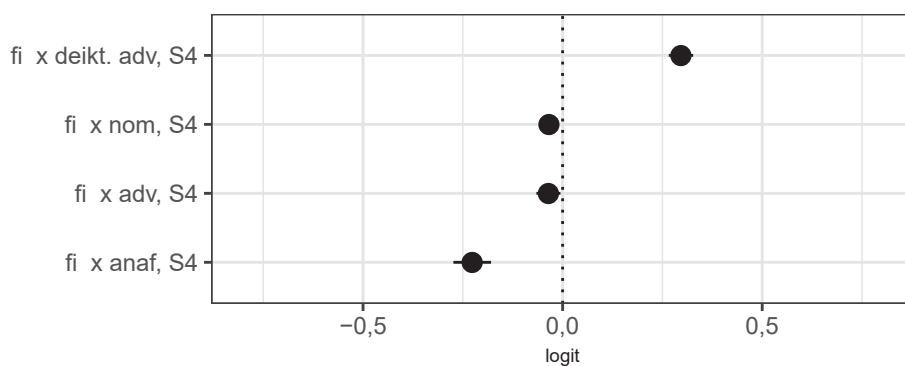
Kuvio 65: Semanttisten funktioiden ja kielen interaktio loppusijainnissa

Selvin kuvioista 65 tehtävä havainto koskee duratiivista funktiota, jonka yhteisvaikutus suomen kielen kanssa on huomattavasti muita kuviossa esitettyjä vaikutuksia positiivisempi. Seuraavaksi voimakkaampia vaikutuksia ovat ajan ja tavan sekä presuppositio-naalisiin ilmauksiin liittyvät, joskin etenkin jälkimmäiseen kohdistuu huomattava määrä epävarmuutta. Myös F-funktiolla ja sekventiaalis–duratiivisilla ilmauksilla sekä epävarmemmin päämäärän ilmauksilla suomen kieli näyttäisi kasvattavan S4-todennäköisyyttä verrattuna venäjään. Tässä luetellut suomen S4-todennäköisyyttä kasvattavat vaikutukset ovat tarkemman analyysin kohteena osioissa 9.2.1 ja 9.2.2.

Kuvioista 65 erottuu myös eräitä suomen S4-todennäköisyyttä pienentäviä vaikutuksia, jotka liittyvät likimääräisiin, ajallista etäisyyttä ilmaiseviin ja jatkuvaa resultatiivista ekstensiota edustaviin sekä pienemmässä määrin sekventiaalisiin tapauksiin. Nämä vaikutukset eivät ole kielten välisten erojen kokonaiskuvan kannalta yhtä oleellisia kuin

suomen S4-todennäköisyyttä kasvattavat vaikutukset, joten niihin pureudutaan lyhyemmin osiossa 9.2.3.

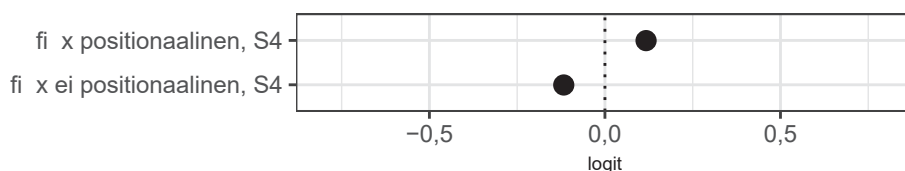
Morf/ref-muuttujasta tehtiin kuvion 62 perusteella jo se koko aineistoa koskeva havainto, että nominaaliset ilmaukset ovat yleisesti ottaen todennäköisempiä S4-sijoittujia kuin adverbiset. Tämän tulkittiin edellä olevan seurausta ennen kaikkea siitä, että nominaaliset ajanilmaukset ovat tyypillisempiä fokaalisen konstruktion ilmentäjiä kuin adverbiset. Jos katsotaan kielen ja morf/ref-muuttujan välistä interaktiota, havaitaan kuitenkin myös koko lailla selvä suomeen liittyvä vaikutus, jonka mukaan deiktiset adverbit kasvattavat S4-todennäköisyyttä verrattuna venäjään. Tämä havainto käy ilmi kuviosta 66:

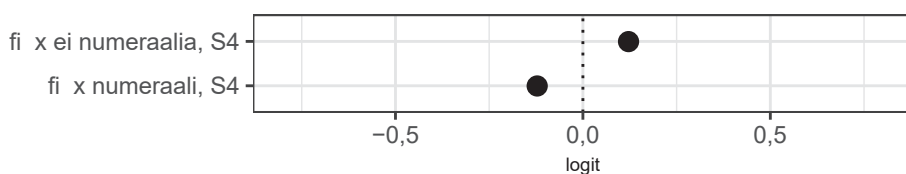
Kuvio 66: Morf/ref-muuttujan vaikutus loppusijaintiin suomessa verrattuna venäjään

Deiktisten ajanilmausten ominaisuuksia sivuttiin edellä osiossa 7.2.2.3, kun pohdittiin syitä simultaanisen funktion ja ennen muuta L1-aineistoryhmien positiiviseen S2/S3-vaikutukseen suomessa. Alempana osiossa 9.2.4 samantyyppisten syiden havaitaan vaikuttavan myös loppusijainnin venäjää suurempaan suosioon.

Jo tarkasteltujen selittävien muuttujien lisäksi myös positionaalisuudella ja numeraalin läsnäololla voidaan nähdä jonkinasteista kielestä riippuvaa vaikutusta loppusijainnin todennäköisyyteen. Vaikutuksen suunta käy ilmi kuvioista 67 ja 68:

Kuvio 67: Positionaalisuuden vaikutus loppusijaintiin suomessa verrattuna venäjään

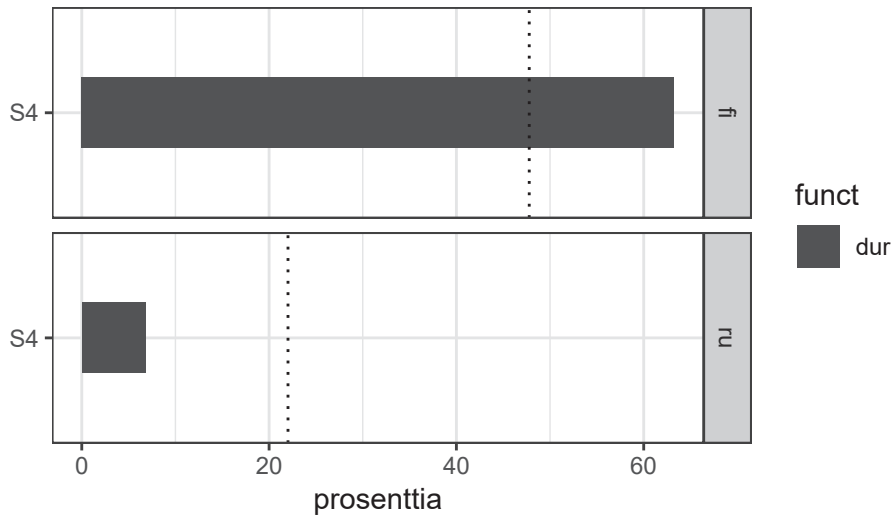

Kuvio 68: Numeraaliläsnäolon vaikutus loppusijaintiin suomessa verrattuna venäjään

Kuvion 67 perusteella voidaan sanoa, että suomessa ajanilmauksen S4-todennäköisyys kasvaa, jos kyseessä on positionaalinen ilmaus. Vastaavasti kuvio 68 viittaa siihen, että mikäli lauseessa on jokin luvussa 7.2.1.3 esitetyn määritelmän täyttävä numeraali, ei S4 ole suomessa yhtä todennäköinen kuin muut sijainnit, joiden edellä havaittiin kasvattavan ennen kaikkea alkusijainnin mutta myös jonkin verran keskisijainnin todennäköisyyttä. Positionaalisuudesta tehty havainto on yhteydessä deiktisistä adverbeista kuvion 66 perusteella tehtyyn havaintoon, ja näitä kahta käsitelläänkin tarkemmin samassa yhteydessä, osiossa 9.2.4.

9.2.1 Duratiivinen funktio

Duratiivisen funktion painottuminen suomenkielisessä aineistossa S4-sijaintiin on suorastaan silmiinpistävää: kaikkiaan 5 248 duratiivisesta tapauksesta S4-asemaan sijoittuu suomessa 3 319 eli peräti 63,24 prosenttia. Venäjänkielisessä aineistossa, joka kokonaisuutena on suomenkielistä aineistoa pienempi, on kuitenkin selvästi enemmän duratiivisia ilmauksia – kaikkiaan 7 102 kappaletta – joista S4-asemaan sijoittuu vain 483 eli 6,80 prosenttia. Duratiiviset ilmaukset muodostavat siis ensi katsomalta suomessa ja venäjässä radikaalisti erilaiset aineistot. Duratiivisen funktion S4-osuuksien vertautuminen muiden funktioiden vastaaviin osuuksiin näkyy kuviossa 69, jossa katkoviivalla on merkitty kummankin kielen eri semanttisten funktioiden keskimääräinen S4-osuus ja pylväillä duratiivisen funktion S4-osuus.

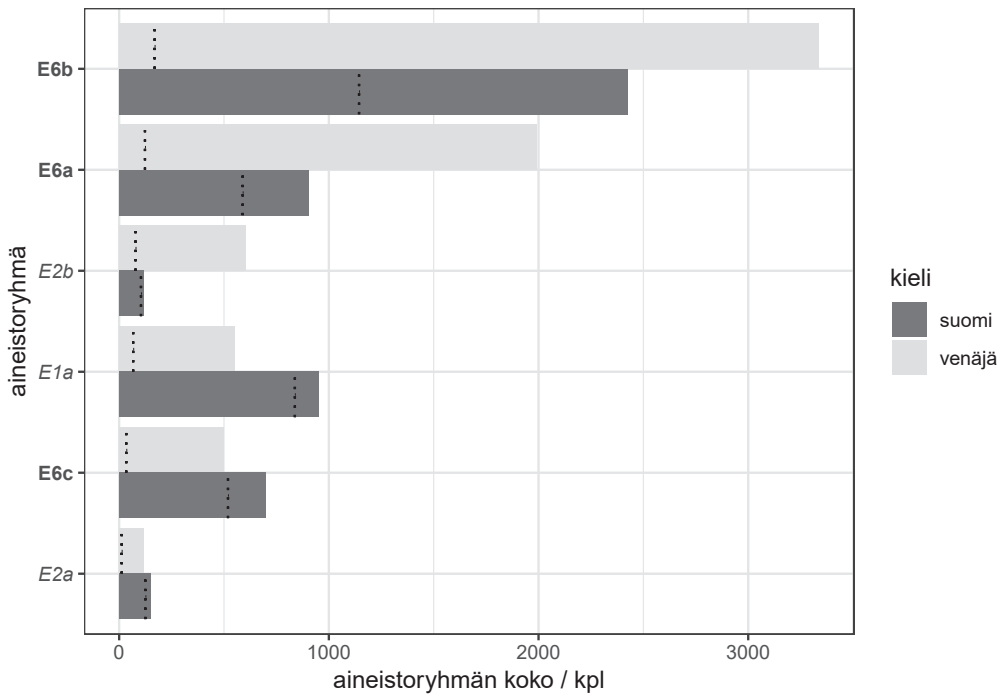
Kuvio 69: Duratiivinen funktio ja S4-osuus

Kuviosta 69 nähdään paitsi visuaalisesti kielten välinen suuri ero S4-osuuksissa sinänsä, myös se, että venäjässä duratiivinen funktio sisältää itse asiassa muihin funktioihin nähden keskimääräistä vähemmän S4-tapauksia.

Duratiivisen funktion poikkeuksellisen voimakasta vaikutusta on syytä tarkastella lähemmin vertaamalla keskenään eri duratiivisia aineistoryhmiä, joita ovat E1a, E2a, E2b, E6a, E6b ja E6c (esimerkiksi ilmaukset *kaksi päivää*, *viikon*, *kauan*, *pitkään* ja *jonkin aikaa*; ks. osiot 5.2.4.1–5.2.4.6). Kuvio 70 näyttää sen, missä määrin aineistoryhmien koot eroavat suomen ja venäjän välillä sekä sen, minkä verran S4-tapausten osuus kussakin aineistoryhmässä vaihtelee. Lisäksi kuvioon on merkitty kanonisiin ajanyksiköihin perustuvat aineistoryhmät kursivilla ja muut (adverbiryhmät E6a ja E6b sekä *aika*-sanaan perustuva E6c) lihavoinnilla.¹⁴⁹

¹⁴⁹Näistä aikaa ilmaisevien konstruktioiden muoto-osia luokittelevista termeistä ks. osio 2.2.1.

Kuvio 70: Duratiivisten aineistoryhmien koko. Palkeissa oleva katkoviiva kertoo S4-tapausten määrän (S4-tapausten osuus on katkoviivan vasemmalle puolelle jäävä alue). Kanonisiin ajanyksiköihin perustuvat aineistoryhmät on kursivoitu, muut lihavoitu.

Kuvio 70 osoittaa ensinnäkin sen, että adverbiset E6-aineistoryhmät ovat venäjässä suurempia kuin suomessa. E6b-aineistoryhmässä venäjänkielinen aineisto sisältää 3 338 tapausta, suomenkielinen taas 2 427 tapausta; E6a taas sisältää 1 991 venäjän- ja 905 suomenkielistä tapausta. Mainittujen adverbisten ryhmien lisäksi venäjänkielinen aineisto on suomenkielistä laajempi myös E2b-aineiston kohdalla (ilmaukset *koko viikon* ja *всю неделю*). Muissa kuvion 70 kanonisiin ajanyksiköihin perustuvissa aineistoryhmissä sen sijaan suomenkielisiä tapauksia on – kuten koko tutkimusaineiston tasolla – venäjää enemmän.

Vaikka eri aineistoryhmien koot tarkasteltavissa kielissä vaihtelevat, havainto toisaalta suomen duratiivisten ilmausten painottumisesta S4-asemaan ja toisaalta venäjän S4-aseman suhteellisesta harvinaisuudesta pysyy samanlaisena kaikissa kuvion 70 aineistoryhmissä. Yleiskuvan tästä suhteellisten osuuksien välisestä erosta voi saada katsomalla kuvioon piirrettyjä katkoviivoja, jotka osoittavat sen, kuinka monta S4-tapausta kussakin osa-aineistossa on. Esimerkiksi venäjän 3 338 E6b-tapauksesta S4-asemaan sijoittuu ainoastaan 169 ja 1 991 E6a-tapauksesta vain 123, kun taas suomen E6b-aineistossa (yhteensä 2 427 tapausta) S4-lauseita on 1 144 ja E6a-aineistossa (yhteensä 905 tapausta)

589. Erot ovat jyrkimmillään kanonisiin ajanyksiköihin perustuvissa aineistoryhmissä, joista suurin, E1a, sisältää 67 / 553 venäjän- ja 838 / 951 suomenkielistä S4-tapausta.

Duratiivisten ilmausten painottuminen S4-asemaan suomessa on lähtökohtaisesti helppo ymmärtää, sillä ainakin päällisin puolin vaikuttaisi siltä, että nämä ovat tyypillisesti osa viestin pragmaattista väittämää ja diskurssifunktioltaan fokaalisia. Näin on muun muassa seuraavissa suomen E1a-aineiston esimerkeissä:

(371) Norman teki biografiaa päätoimisesti kaksi vuotta ja haastatteli kirjaansa varten suuren joukon Lennonin lähipiirin henkilöitä. (Araneum Finnicum: beatles.fi)

(372) Savonlinnalaisyttö on työllistänyt poliisia jonkin aikaa. (Fipress: Länsi-Savo)

(373) Nevalainen on hoitanut suuren paperitehtaan kainalossa elävän Jämsänkosken ympäristövirkaa pian yhdeksän vuotta. (FiPress: Kaleva)

Esimerkeissä 371 – 373 ajanilmaukset on luontevaa analysoida diskurssifunktioltaan fokuksiksi – itse lauseissa ilmaistavat propositiot edustavat diskurssistatukseltaan aktiivista tietoa, josta tähdennetään se aika, jonka propositiossa esitettävä asiointila on ollut voimassa. Duratiivisten ilmaisujen luontainen fokaalisuus tuskin kuitenkaan on millään tavalla suomelle spesifi ominaisuus. Pikemminkin sen voisi nähdä melko universaalina piirteenä, joka on läsnä aina, kun kuvataan jonkin tapahtuman kestoa. Itse asiassa esimerkiksi Janko (2001: 255–256) mainitsee venäjän *давно*-sanasta (aineistoryhmä E6b), että niin kutsuttujen *yleisesti toteavien* (*общефактические*) verbien yhteydessä (ks. esim. Zaliznjak & Šmelev 2000: 26) *давно*-sanana diskurssifunktio on aina reema. Ylipäätään *давно* ei Jankon mukaan koskaan esiinny täysiverisenä, vaan korkeintaan painottomana teemana (ks. myös luku 3.2.2.3). Esimerkit 374 – 376 kuvaavat S4-sijoittuvia fokaalisia *давно*-tapauksia:

(374) Мы с Марком Рудинштейном ведем переговоры уже давно. (RuPress:
me PREP Mark-INSTR Rudinshtein-INSTR käydä-PRES-1pPl neuvottelut-ACC jo pitkään
Комсомольская правда)

’Me olemme Mark Rudinstheinin kanssa käyneet neuvotteluita [jo pitkään]’

(375) Голландский полковник Геррит Ветерхолт обхаживал меня уже давно.
Hollantilainen eversti Gerrit Veterholt oli mielistellä-PRET minä-ACC jo
(Araneum Russicum: left.ru)
pitkään

’Hollantilainen eversi Gerrit Veterholt oli mielistellyt minua [jo pitkään]’

- (376) Британские ученые исследуют трудные дни уже давно. (Araneum Russicum:
 brittiläiset tiedemiehet tutkia-PRES-3pPI vaikeat-ACC päivät-ACC jo kauan
 66.ru)

’Brittiläiset tiedemiehet ovat tutkineet vaikeita päiviä [jo kauan]’

Kuten adverbiesimerkit 374 – 376, myös kanonisiin yksiköihin perustuvat ryhmät sisältävät venäjässä samalla tavoin fokaalisia S4-tapauksia kuin edellä annetut suomenkieliset esimerkit. Seuraavat virkkeet kuuluvat venäjän E1a-ryhmään:

- (377) Мы ждали ее несколько дней, но напрасно. (Araneum Russicum:
 me odottaa-PRET hän-ACC muutama päivä-GEN mutta turhaan
 wmos.ru)

’Me odotimme häntä [muutaman päivän], mutta turhaan’

- (378) Кстати, его фотограф, которому очень нравилась моя музыка, преследовал
 muuten hänen valokuvaaja joka-DAT erittäin pitää-PRET minun musiikki vainota
 меня восемь дней. (RuPress: Комсомольская правда)
 minä-ACC kahdeksan päivät-GEN

’Muuten, hänen valokuvaajnsa, joka piti kovasti musiikistani, ajoi minua takaa [kahdeksan päivää]’

- (379) Наш земляк пишет ее уже несколько лет. (RuPress: Комсомольская
 meidän maanmies kirjoittaa-PRES-3p se-ACC jo muutama vuodet-GEN
 правда)

’Meidän maanmiehemme on kirjoittanut sitä [jo muutaman vuoden]’

Kuten todettu, kuvion 70 perusteella vaikuttaisi siltä, että suomen ja venäjän välinen ero on suurimmillaan kanonisiin ajanyksiköihin perustuvissa E1- ja E2-ryhmissä, joissa suomen S4-osuudet ovat kaikissa tapauksissa yli 70 prosenttia ja venäjän vastaavat osuudet alle 15 prosenttia. Suurimmassa kanonisiin yksiköihin perustuvassa aineistoryhmässä, E1a:ssa, suomen S4-aseman ulkopuolelle sijoittuu kaikkiaan vain 113 tapausta 951:sta, ja toisaalta venäjän vastaavassa aineistossa S4-asemaan osuu vain 67 tapausta 553:stä. Tarkastelen seuraavassa lähemmin ensin jyrkimmin kieliä erottavia kanonisten ajanyksiköiden aineistoryhmiä. Osiossa 9.2.1.2 puolestaan käsitellään muita duratiivisia aineistoryhmiä, joita vertaan myös edellä (osio 8.2.1) lyhyesti käsiteltyihin aikaa ja tapaa ilmaiseviin adverbisiin.

9.2.1.1 Kanonisiin ajanyksiköihin perustuvat aineistoryhmät

Suomen duratiivisen aineiston venäjää suurempaa S4-osuutta voidaan selittää kahdella tavalla. Ensinnäkin voidaan lähteä liikkeelle suomen keskisijainnin rajoittuneisuudesta (vrt. keskisijaintiin kohdistuva interaktiovaikutus kuviossa 34) ja pohtia, minkä takia suurempi osa ajanilmauksista ei sijoitu venäjänkielisen aineiston tavoin keskisijaintiin. Toiseksi voidaan tutkia suomen loppusijainnin laajempikäyttöisyyttä ja miettiä, mitä sellaisia funktioita suomen S4-asemalla on, joita venäjän S4-asemalla ei ole tai jotka venäjässä ovat harvinaisia.

Ensimmäinen lähestymistapa on kanonisiin ajanyksiköihin perustuvien ilmausten kohdalla melko suoraviivainen toteuttaa. Koska suomen E1- ja E2-ryhmien S2/S3-osuus on niin pieni (yhteenlaskettuna 78 tapausta), voidaan tätä aineiston osaa tarkastella tapauskohtaisesti. Suomen keskisijaintitapausten manuaalinen luokittelu konstruktioittain onkin esitetty taulukossa 80:

Taulukko 80: Suomen E1- ja E2-ryhmien keskisijaintitapaukset konstruktioittain luokiteltuna

Konstruktio	n / suomi
ei luokiteltavissa	45
duratiivi + paikka -konstruktio	16
adverbinen konstruktio	8
topikaalinen konstruktio	5
affektiivinen konstruktio	2
anaforinen konstruktio	2
Yht.	78

Kuten osiossa 5.2.4.1 todettiin, kanonisiin ajanyksiköihin perustuvat duratiiviset ilmaukset osoittautuivat koko tutkimuksen vaikeimmiksi raakadatan suodattamisen kannalta. Tämä johtui siitä, että aikaa ilmaisevat konstruktiot ovat mainituissa ryhmissä syntaktisesti katsoen objekteja ja suomessa lisäksi genetiivisijaisia (vrt. osio 2.2.2.3). Raakadatan suodattamisen epätarkkuudet näkyvät erityisen selvästi muutoin harvinaisessa suomen keskisijainnissa: niin kuin taulukko 80 osoittaa, yli puolet suomen E1- ja E2-ryhmien keskisijaintitapauksista osoittautui itse asiassa annotointivirheeksi, joista esimerkkejä ovat seuraavat tapaukset.

(380) Entäs se pullero, joka muuten syö viikon ihan painoonsa nähden ok, mutta joka sunnuntai syö sen hamppariaterian ylimääräistä. (Araneum Finnicum: vauva.fi)

(381) Riento sai kaksi päivää lisääaikaa (FiPress: Kaleva)

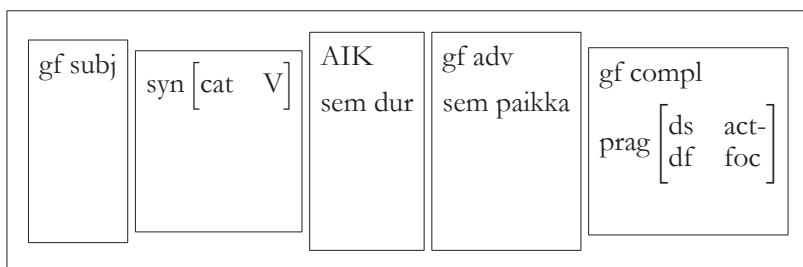
- (382) Ulla - Mari Mäkelä viihtyi ryhmässä kahdeksan vuotta, Anu Sistonen ja Antti Honkanen viisi vuotta, ja tänä aikana suomalaiset tanssivat myös merkittäviä solistitehtäviä. (FiPress: Länsi-Savo)

Vaikka E1- ja E2-aineistoista pyrittiin poissulkemaan tapaukset, joissa itse ajanilmaukset on analysoitu lauseen objekteiksi, esimerkkinä 381 ja 382 kaltaisia objektittomia lauseita on suomen duratiivisessa aineistossa jonkin verran. Esimerkissä 381 ajanilmaus on puolestaan varsinaisen objektin määrittäneenä, mutta jäsennin ei ole analysoinut tapausta oikein, vaan tulkinnut *lisäaikaa*-sanana ajanilmauksesta erilliseksi objektiksi.

Annotointivirhetapausten jälkeen jäljelle jäävän vähälukuisen (33 kpl) suomen S2/S3-aineiston luokittelu on melko suoraviivaista. Selvästi yleisin varsinainen tämän tutkimuksen piiriin kuuluva ajanilmauskonstruktio on tässä duratiivi + paikka -konstruktioksi nimetty rakenne, josta esimerkkejä ovat seuraavat.

- (383) Anneli Sauli opiskeli aikoinaan kolme vuotta Berliinissä puhetekniikkaa, ja käyttää edelleen ääniharjoittelussa saksalaista metodia. (FiPress: Karjalainen)
- (384) Arto Halonen on hoitanut nyt kolme vuotta Pohjois-Karjalassa läänintaiteilijan virkaa. (FiPress: Kaleva)
- (385) Hän opiskeli neljä vuotta Joensuun konservatoriossa klassista laulua, kun muutakaan laulunopetusta ei ole. (FiPress: Turun Sanomat)

Kaikissa esimerkeissä 383 – 385 duratiivista ajanilmausta seuraa paikanilmaus, mikä tässä analysoidun pienen kalendaarisen duratiivisen aineiston perusteella vaikuttaisi suomen SVO-lauseille olevan melkein pä vaatimuksena keskisijaintiin sijoittumiselle. Duratiivi + paikka -konstruktio on kuvattu tarkemmin matriisissa 30:

Matriisi 30: Duratiivi + paikka -konstruktio.

Vaikka konstruktio on tässä nimetty duratiivi + paikka -konstruktioksi, myös ajan ja paikan adverbiaalien päinvastainen keskinäinen järjestys on mahdollinen ja tutkimusai-

neistossa edustettuna. Konstruktion erikoistapaus ovat lisäksi lauseet, joissa on lauseenalkuinen lokalisoiava ajanilmaus kuten esimerkissä 386:

(386) Armeija-aikana hän odotti kaksi viikkoa erikoispunkassa varusteita. (FiPress: Kaleva)

Duratiivi + paikka -konstruktiota voidaan pitää osiossa 8.1.1 (matriisi 25) esitellyn adverbisen konstruktion erityistapauksena eli linkittyvän siihen toteutumalinkillä (kääntäen adverbinen konstruktio liittyy duratiivi + paikka -konstruktion osarakennelinkillä). Kaiken kaikkiaan duratiivi + paikka -konstruktiota, adverbista konstruktiota ja tämän luvun alussa käsiteltyä monivalenssista konstruktiota (matriisi 28) yhdistää se, että niiden linkittyminen ylemmän abstraktiotason konstruktioihin on suorempaa kuin monella muulla konstruktiolla. Kaikkein suoraviivaisimmin ominaisuutensa perii adverbinen konstruktio, jonka voi nähdä vain transitiivikonstruktion erityistapauksena. Monivalenssisessa ja duratiivi + paikka -konstruktioissa puolestaan on spesifioitu, että lauseen lopussa olevalle konstituentille lankeaa fokuksen diskurssifunktio. Tämäkin on kuitenkin hyvin geneerinen, korkean abstraktiotason ominaisuus eikä sinänsä liity ajanilmaukseen. Tavallinen adverbinen konstruktio sinänsä on vahvasti edustettuna myös taulukossa 80, jossa se on toiseksi yleisin.

Duratiivi + paikka -konstruktion ja adverbisen konstruktion jälkeen kolmanneksi yleisin taulukon 80 konstruktioista on topikaalinen S3-konstruktio, joka liittyy ennen kaikkea E2b-aineistoon (*koko viikon / всю неделю*). E2b-aineiston ilmaukset ovat tavallisesti luonteeltaan referentiaalisia. Niillä ei läheskään aina ilmaista varsinaista kestoa, vaan pikemminkin lauseessa esitettävä tapahtuma kuvataan puheenaiheena olevan viikon ominaisuutena, kuten esimerkissä 387 (vrt. myös E2b-ryhmän analyysi S1-aseman yhteydessä luvussa 7.2.2.6):

(387) Dollari maksoi koko viikon päälle viisi markkaa ja jäi yli 5 markan. (FiPress: Karjalainen)

Esimerkissä 387 *koko viikon* ei niinkään mittaa lauseessa ilmaistavan asiointilan ([dollari maksoi päälle viisi markkaa]) ajallista ekstensiota, vaan ennemminkin tämä asiointila on kuluneesta viikosta kerrottava ominaisuus.

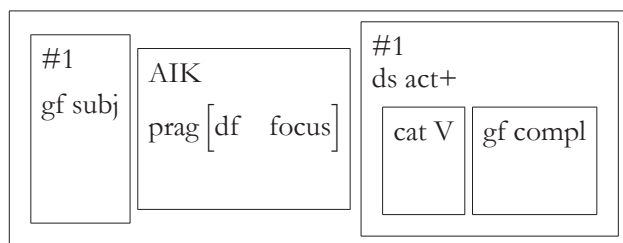
Oma, käyttötilanteiltaan hyvin kapealta vaikuttava konstruktionsa ovat affektiiviseksi S3-konstruktioiksi luokitellut tapaukset kuten esimerkit 388 ja 389:

(388) Ja he söivät seitsemän päivää juhlahureja ja uhrasivat yhteysuhreja ja ylistivät Herraa, isiensä Jumalaa. (Araneum Finnicum: evl.fi)

(389) Oppilaat juhlivat kaksi päivää ikimuistoista opettajaansa. (FiPress: Iltalehti)

Esimerkit 389 ja 388 vaikuttavat perifeerisiltä ja vastaava affektiivinen luenta saavutettaisiin ainakin oman tulkintani mukaan tyypillisemmin S1-asemalla (*Ja seitsemän päivää he söivät / Kaksi päivää oppilaat juhlivat*). Tapausten harvinaisuuden perusteella voidaan jopa esittää, ettei kaikkien suomea äidinkielenään puhuvien mentaalinen korpus välttämättä sisällä merkintää vastaavasta rakenteesta – ainakaan kielenoppijan kannalta sen rekisteröiminen ei ole mielekästä.

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että kanonisiin ajanyksiköihin perustuvilla ilmauksilla syyt suomen duratiivisten tapausten sijoittumiselle muualle kuin S4-asemaan ovat koko lailla rajatut. Venäjän vastaavaa aineistoa tutkittaessa taas havaitaan, että se on käytöltään selvästi laajempi. Yksi olennainen ero esimerkiksi suomen ja venäjän E1a-aineistoissa vaikuttaisi olevan se, että venäjässä keskisijaintiin sijoittuu tapauksia, joiden on melko suoraviivaista tulkita ilmentävän fokaalisen konstruktion S2-versiota. Kuvaan fokaalista S2-konstruktioita seuraavalla matriisilla:

Matriisi 31: Fokaalinen S2-konstruktio

Matriisissa 31 verbi ja sen täydennys sekä subjekti viittaavat matriisien 24 ja 27 tapaan johonkin sellaiseen propositioon, joka viestin vastaanottajalla oletetaan diskurssistatuksetaan aktiiviseksi. Tätä yhteenkuuluvuutta on merkitty indeksillä #1. Ajanilmauksen diskurssifunktioksi on, aivan kuten edellä käsitellyissä fokaalisen konstruktion S1- ja S4-versioissa, merkitty fokus.

Venäjänkielisessä aineistossa tavattavista fokaalisista S2-konstruktioista esimerkkejä ovat muun muassa seuraavat tapaukset:

(390) Добросердов почти семь лет командовал дивизией. (Araneum Russicum:
 Dobroserdov   melkein   seitsemän vuodet-GEN johtaa-PRET   divisioona-INSTR
 delostalina.ru)

‘Dobroserdov [melkein seitsemän vuotta] johti divisioonaa’

- (391) Дарья Васильевна Спевякина вот уже семь лет возит людей в
 Darja Vasiljevna Spevjakina PART jo seitsemän vuodet-GEN viedä-PRES-3p ihmiset-ACC PREP
 паломнические поездки. (Araneum Russicum: naslednick.ru)
 pyhiinvaellus-ACC matkat-ACC
 'Darja Vasiljevna Spevjakina [jo seitsemän vuotta] on vienyt ihmisiä pyhiinvaelluksille'

Esimerkki 390 on informaatorakenteeltaan esimerkkiä 391 selvempi: lauseen subjettiin viitataan pelkällä sukunimellä, joten kirjoittaja katsoo sen oletettavasti lukijan mielessä aktiiviseksi, ja myös командовать-verbin täydennys *дивизию* esiintyy lauseessa ilman minkäänlaisia selittäviä määritteitä, niin että on syytä olettaa koko proposition [D. johti divisioonaa] olevan osa pragmaattista väittämää. Ajanilmauksen tehtäväksi jää sen ilmaisemisen, kuinka kauan tämä lukijan tiedossa oletettavasti oleva asiointila on ollut voimassa. Esimerkissä 391 sen sijaan niin lauseen subjekti kuin tästä kertova propositionin vaikuttavat ensi silmäyksellä aktiivoimattomilta tiedoilta. Esimerkin laajempi konteksti kuitenkin osoittaa, ettei asia ole näin:

Her, наверное, в России сейчас ни одного православного, который бы ни разу ни участвовал в паломничестве или не мечтал о нём. Спокон веку люди на Руси ко святым местам ходили. Но традиция прервалась, как надо – забыли, а как правильно – не знаем. Вот и решили обратиться к знающему человеку. Дарья Васильевна Спевякина вот уже семь лет возит людей в паломнические поездки.

Venäjällä ei varmaan tällä hetkellä ole yhtä ainutta ortodoksia, joka ei olisi yhtään kertaa osallistunut pyhiinvaellukselle tai haaveilisi sellaisesta. Vuosisatojen ajan ihmiset Venäjänmaalla ovat kulkeneet pyhillä paikoilla. Mutta perinne katkesi, unohdimme, miten se kuuluu tehdä ja mikä olisi oikea tapa. Siispä päätimmekin kääntyä osaavan ihmisen puoleen. Darja Vasiljevna Spevjakina [jo seitsemän vuotta] on vienyt ihmisiä pyhiinvaelluksille.

Esimerkin 391 laajemmasta kontekstista käy ilmi, että kyseessä on ortodoksisessa aikakausjulkaisussa ilmestynyt pyhiinvaellusta käsittelevä artikkeli, jonka ingressissä esimerkki 391 esiintyy. Ennen varsinaista esimerkkiä ingressissä on esitelty lukijalle, että jutussa tullaan käsittelemään pyhiinvaelluksia ja virke *Вот и решили обратиться к знающему человеку* esittelee esimerkin 391 subjektin. Varsinaisen esimerkkivirkkeen voi täten nähdä keskittyvän siihen, että edellisessä lauseessa esitelty pyhiinvaelluksista paljon tietävä henkilö määritellään tarkemmin: kerrotaan kyseisen henkilön nimi ja se, kuinka laaja hänen kokemuksensa asian parista itse asiassa on. Tässä mielessä kyseessä on fokaalinen konstruktio, jossa ajanilmaus on osa pragmaattista väittämää. Fokaalisuuden puolesta puhuu myös *вом*-partikkeli, jonka tehtävänä voi tässä yhteydessä nähdä oleellisen informaation painottamisen (vrt. Starodumova 1997: 23).

Esimerkkiä 391 muistuttaa myös esimerkki 392. Myös tässä tapauksessa kyse on lukijan tajunnassa oletettavasti aktiivisesta tapahtumasta, josta nyt kerrotaan tarkempia tietoja. Tämä käy ilmi esimerkin alla esitetystä laajemmasta kontekstista.

- (392) Преступники шесть дней держали 20-летнего парня в плену, требуя с
 Rikolliset kuusi päivät-GEN pitää-PRET 20-vuotias-ACC poika-ACC PREP vanki-LOC vaatia-GER PREP
 его отца выкуп в три миллиона евро. (RuPress: Комсомольская правда)
 hänen isä-GEN lunnas-ACC PREP kolme miljoona-ACC euro
 'Rikolliset [kuusi päivää] pitivät 20-vuotiaista poikaa vankina vaatien tämän isältä kolmen miljoonan euron lunnaita.'

Российские богачи вывозят детей за границу, чтобы их не похитили дома
 Почему даже выпускник Школы КГБ мультимиллионер Евгений Касперский не смог уберечь сына от бандитов
 «Все закончилось. ФСБ, Петровка и служба безопасности «Лаборатории» сделали невозможное. Я очень приятно потрясен их профессионализмом. Злодеи арестованы и дают показания. Всем работать!» - эту запись в интернет-дневнике знаменитый программист Евгений Касперский оставил после освобождения своего младшего сына Вани, похищенного в Москве 19 апреля. Преступники шесть дней держали 20-летнего парня в плену, требуя с его отца выкуп в три миллиона евро.

*Venäjän rikkaat vievät lapsensa ulkomaille, jotta näitä ei kaapattaisi kotoa
 Miksi edes KGB:n koulut käynyt multimiljonääri Jevgeni Kasperski ei pystynyt varjelemaan poikaansa rikollisilta
 "Tilanne on ohi. ФСБ, poliisi ja "Laboratorian" turvallisuuspalvelu tekivät mahdollittoman. Olen erittäin positiivisesti yllätynyt heidän ammattimaisuudestaan. Pahanteekijät on otettu kiinni ja heitä kuulustellaan. Takaisin töihin!" Tällaisen viestin jätti blogiinsa kuuluisa koodari Jevgeni Kasperski poikansa, Moskovassa 19. huhtikuuta kidnapatun Vanjan, vapauttamisen jälkeen. Rikolliset [kuusi päivää] pitivät 20-vuotiaista poikaa vankina vaatien tämän isältä kolmen miljoonan euron lunnaita.*

Laajempi konteksti osoittaa, että esimerkki 392 on osa kidnappauksista kertovaa artikkelia, jossa ennen varsinaista esimerkivirkettä on mainittu, että Jevgeni Kasperskin poika oli ollut kidnappattuna mutta päässyt vapaaksi. Esimerkki 392 tarkoittaa, kuinka kauan kidnappaus oli kestänyt ja minkälaisia vaatimuksia pojan kidnappajilla oli ollut.

Kolmas samanlainen tapaus on esimerkissä 393:

- (393) Приняли нас обеих, и я несколько лет занималась балетом,
 hyväksyä-PRET me-ACC molemmat-ACC ja minä muutama vuodet-GEN harrastaa-PRET baletti-INSTR
 несмотря на то, что была довольно худой и не очень складной дылдай,
 huolimatta PREP se-ACC että olla-PRET aika laiha-INSTR ja ei kovin siro-INSTR tyttö-INSTR,
 как и все подростки в этом возрасте. (RuPress: Комсомольская правда)
 kuin PART kaikki lapset PREP se-PREP ikä-PREP
 'Meidät molemmat hyväksyttiin, ja minä [muutaman vuoden] harrastinkin balettia huolimatta siitä, että olin melko laiha enkä kovin siro tyttö, niin kuin kaikki lapset tuossa iässä.'

Myös tämän esimerkin laajempi konteksti osoittaa, että baletin harrastaminen on lukijan tajunnassa aktiivisena oleva ajatus:

У меня была подруга - очень «танцевальная» девочка из интеллигентной семьи. Ее родителям посоветовали привести дочку на просмотр в балетную студию - ну и я пошла с ней за компанию. Приняли нас обеих, и я несколько лет занималась балетом, несмотря на то, что была довольно худой и не очень складной дылдай, как и все подростки в этом возрасте.

Minulla oli ystävätär, tosi "tanssillinen" tyttö kulttuuriperheestä. Hänen vanhempiaan oli kehoitettu tuomaan tytär balettistudiolle katsastettavaksi – no minä sitten menin hänen seurakseen. Meidät molemmat hyväksyttiin, ja minä [muutaman vuoden] harrastinkin balettia huolimatta siitä, että olin melko laiha enkä kovin siro tyttö, niin kuin kaikki lapset tuossa iässä.

Esimerkissä 393 kirjoittajan tavoitteena ei selvästikään ole välittää lukijalle tekstin subjektista, laulaja Jelena Presnjakovasta, propositiota [Presnjakova harrasti muutaman vuoden balettia], vaan pikemminkin kertoa, että Presnjakovan viimeistään yhdyslauseen ensimmäisessä lauseessa ('meidät molemmat valittiin') jo implikoitu balettiharrastus kesti muutaman vuoden. Tämä huomio on oleellinen, kun mietitään syitä sille, miksi suomen duratiiviset ilmaukset painottuvat keskisijainnin sijasta loppusijaintiin. Esimerkin 393 suomenkielisenä käännöksenä voisi nimittäin hyvin olla virke 394, mutta laajempi konteksti huomioon ottaen virke 395 olisi vähintäänkin omituinen:

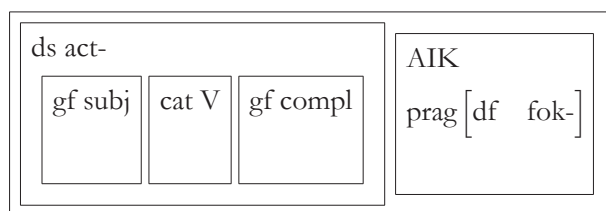
- (394) Meidät molemmat hyväksyttiin, ja minä harrastinkin balettia muutaman vuoden, vaikka...
- (395) Meidät molemmat hyväksyttiin, ja minä harrastinkin muutaman vuoden balettia, vaikka...

Esimerkin 395 omituisuus johtuu siitä, että keskisijaintiin sijoitettu ajanilmaus aiheuttaa lauseen tulkitsemisen niin, että kirjoittaja olettaa baletin harrastamisen olevan lukijan tajunnassa aktiivoimaton. Jos koko edeltävä kappale on kuitenkin puhuttu baletin harrastamisesta, esimerkki 395 saa viestin vastaanottajan epäilemään, että kirjoittajalta puuttuu normaalissa viestinnässä oleellinen kyky sovittaa sanomansa siihen, mitä kuulija olettaa vasti tietää ja mitä ei (vrt. Hilpert 2014: 110). Jos baletin harrastaminen on, kuten esimerkin 393 tapauksessa, diskurssistatukseltaan aktiivinen, on loogisin paikka duratiiviselle ajanilmaukselle suomessa lauseen loppu. Tosin on todettava, että puhutussa diskurssissa oikealla intonaatiolla voitaisiin epäilemättä saada aikaan ajatus baletin harrastamisen aktiivoimattomuudesta vaikka ajanilmaus sijaitsisikin S4-asemassa ja myös päinvastoin S3-sijoittuneesta ajanilmauksesta huolimatta baletti voitaisiin prosodisin keinoin esittää aktivoituneena. Kirjoitetussa tekstissä S4 on kuitenkin se asema, joka oletuksena tuo lukijalle esimerkin 393 kontekstissa vaadittavan ajatuksen baletin harrastamisen aktivoituneisuudesta.

Käännän nyt huomioni suomen keskisijainnin rajoittuneisuudesta suomen loppusijainnin monikäyttöisyyteen. Suomen E1a-aineiston S4-tapausten joukossa mielenkiintoisia ovat esimerkin 396 kaltaiset tapaukset:

- (396) Huhtikuusta 1999 SaiPan päävalmentajana toiminut Mansikka, 41, valmensi aikaisemmin seuran A-juniorijoukkuetta kolme vuotta. (FiPress: Turun Sanomat)

Toisin kuin tämän osion alussa esitetyissä S4-esimerkeissä 371–376¹⁵⁰, esimerkissä 396 kyse ei ole fokaalisesta konstruktiosta, jossa ajanilmaus muodostaisi yhdyslauseen pragmaattisen väittämän. Pikemminkin esimerkissä kerrotaan kokonaan uusi tapahtuma edellisissä luvuissa käsiteltyjen johdantokonstruktioiden tapaan. Propositiota [Man-sikka valmensi aikaisemmin A-juniorijoukkuetta] on vaikea tulkita aktiiviseksi, vaan ennemminkin se on yhdessä ajanilmauksen kanssa luonteeltaan kokonaan uutta tietoa, osa pragmaattista väittämää. Nimitän tällaista loppusijainnin käyttöä ei-fokaaliseksi S4-konstruktioksi. Kuten lähinnä alkusijainnin yhteydessä käsitelty affektiivinen konstruktio, myös ei-fokaalisen konstruktion voi nähdä oikeastaan joukkona linkittyneitä konstruktioita. Ylimmällä abstraktiotasolla ei-fokaalinen konstruktio voitaisiin kuvata yksinkertaisesti seuraavasti.

Matriisi 32: Ei-fokaalinen S4-konstruktio

Olennaista matriisissa 32 on, että fokaalisesta konstruktiosta poiketen subjektin, verbin ja täydennyksen ilmaisema propositio ei ole lukijan tajunnassa aktiivinen (merkintä *act-*). Samaten eroa fokaaliseen konstruktiin on korostettu merkitsemällä erikseen aikaa ilmaisevalle konstruktiolle attribuutiksi *fok-*. Huomattakoon, ettei esimerkiksi subjektin diskurssistatusta ole tässä abstraktin tason versiossa tarkemmin määritelty, vaan subjekti voi olla joko esimerkin 396 tavoin aktiivinen tai johdantokonstruktioiden tyyliin ainoastaan tunnistettavissa.

Kuten alempana nähdään, lauseenloppuiset ei-fokaaliset rakenteet voidaan jakaa useampaankin matriisissa 32 esitetystä konstruktiosta toteutumalinkillä perivään alakategoriaan. Kaikille näille on yhteistä se, että lauseessa ilmaistava propositio, jokin tapahtuma, on kokonaisuutena osa pragmaattista väittämää. Ei-fokaalisia tapauksia voisikin Lambrechtin (1994: 124) termien luonnehtia tapahtumista raportoiviksi (vrt. myös huomiot mm. osioissa 8.2.2.1 ja 8.2.2.2). Matriisissa 32 esitetty konstruktio itse perii tässä

150

mm. *Norman teki biografiaan päätoimisesti kaksi vuotta; Мы с Марком Рудинштейном ведем переговоры уже давно.* (s. 360)

mielessä ominaisuutensa paitsi transitiivi- myös ylemmän abstraktiotason tapahtumista raportoivalta konstruktiolta.¹⁵¹

Venäjässä ei–fokaalinen konstruktio ei vaikuta kovin tavalliselta, vaan esimerkin 396 kaltaiset tapaukset tulevat ilmaistuksi S2-asemassa ja analysoiduksi tämän tutkimuksen kehyksessä adverbisen konstruktion edustajiksi. Esimerkkejä tästä käyttötavasta ovat muun muassa 397 ja 398:

- (397) Арабист по образованию, Александр Сарымов несколько лет руководил
arabisti PREP koulutus-DAT Aleksandr Sarymov muutama vuodet-GEN johtaa-PRET
работой культурного центра в Дамаске. (RuPress: РИА Новости)
työ-INSTR kulttuuri-GEN keskus-GEN PREP Damaskos-PREP
‘Koulutukseltaan arabistina Aleksan Sarymov [muutaman vuoden] johti Damaskoksen kulttuurikeskuksen työtä’

- (398) Сотрудники магнитогорской милиции почти неделю искали 17-летнюю
Työntekijät magnitogorskin-GEN miliisi-GEN lähes viikko-ACC etsiä-PRET 17-vuotias-ACC
Лизу Сергееву. (RuPress: Комсомольская правда)
Liza-ACC Sergejeva-ACC
‘Magnitogorskin miliisi [lähes viikon] etsi 17-vuotiaasta Liza Sergejevaa.’

Suomessakin keskisijainti olisi mahdollinen, ja edellä analysoiduista suomen keskisijaintitapauksista adverbisen konstruktion edustajiksi luokiteltiin kaikkiaan 8 kappaletta, muun muassa esimerkkiä 396 muistuttava esimerkki 399:

- (399) Viimeksi Mattila valmensi Oulussa kolme vuotta Kärppien B-nuoria. (Araneum Finnicum: tappa.fi)

Kuten todettu, suomen ja venäjän välillä on kuitenkin ero siinä, että suomessa vastaa-via tapahtumista raportoivia rakenteita ilmaistaan sekä adverbisella että ei–fokaalisella konstruktiolla (joskaan edellisiä tapauksia ei aineistossa ole paljon), venäjässä lähinnä adverbisella konstruktiolla. Suomen ja venäjän S4-aineistojen erilaisesta rakenteesta voidaan saada viitteitä esimerkiksi tutkimalla lauseen loppuosan informaatorakenteen kannalta oleellisten objektien pituutta samaan tapaan kuin edellä osioissa 8.2.2.1–8.2.2.1.2 tarkasteltiin subjektien pituutta.

¹⁵¹Lambrechtin määrittelyn mukaan tapahtumista raportoivissa rakenteissa koko ilmaistava propositio toteuttaa fokuksen diskurssifunktiota. Tämä pätee sinänsä myös tässä tutkimuksessa käsiteltäviin ei–fokaalisiin tapauksiin. Ei–fokaalisen konstruktion kulloisestakin toteutumasta kuitenkin riippuu, onko fokuksen funktio mielekästä ulottaa koskemaan esimerkiksi pelkästään SVO-kokonaisuutta vai myös ajanilmausta (edellisestä vaihtoehdosta ks. topikaalisiksi analysoidut tapaukset osion 9.2.3 lopussa). Tämän vuoksi tässä esitettävään ylimmän abstraktiotason konstruktion fokuksen funktiota ei erikseen ole merkitty ja ajanilmaus sinänsä on erotettu subjektin, verbin ja täydennyksen ilmaisemasta propositiosta. Ajanilmauksen ja proposition suhde kuitenkin saattaa vaihdella, niin että joissain tapauksissa ajanilmaus on kiinteästi osa välitettävää tapahtumaa, joissain taas ennemminkin irrallinen lisäys tai tähdennys.

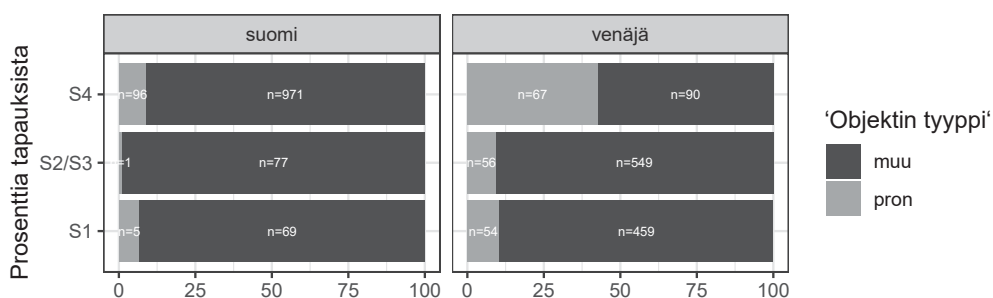
Koska S4-sijainnille tyypilliset fokaaliset konstruktiot koostuvat matriisin 27 yhteydessä annetun määritelmän mukaan diskurssistatukseltaan aktiivisesta propositiosta ja tätä määrittävästä ajanilmauksesta, voidaan olettaa, että useimmiten tällaista propositiota kuvaavan SVO-lauseen objekti on enemmän lyhyt (yksi sana lausekkeessa) kuin pitkä (kaksi tai useampi sanaa lausekkeessa; vrt. osio 8.2.2.1). Jos siis venäjän duratiivinen (kanonisiin ajanyksiköihin perustuva) S4-aineisto sisältää oletusten mukaisesti lähinnä fokaalisia tapauksia, tulisi sen koostua voittopuolisesti lyhyistä objekteista. Jos taas suomen S4-sijainti pitää sisällään myös ei-fokaalisia, tapahtumista raportoivia tapauksia, tulisi pitkien objektien osuuden olla venäjää suurempi.

Taulukosta 81 käy ilmi, että oletus erosta pitkien objektien osuudessa pitää koko lailla paikkansa:

Taulukko 81: Objektin pituus suomen ja venäjän duratiivisten ilmausten S4-aineistossa (kanonisiin ajanyksiköihin perustuvat tapaukset)

kieli	pitkiä objekteja	lyhyitä objekteja
suomi	29,9 % (319 kpl)	70,1 % (748 kpl)
venäjä	15,92 % (25 kpl)	84,08 % (132 kpl)

Objektien pituuden käyttämisessä aktivoituneisuuden mittarina on kuitenkin se ongelma, etteivät objektit läheskään aina ole referentiaalisia, vaan saattavat olla myös semanttisesti melko tyhjiä, tiukasti verbiin kiinnittyviä täydennyksiä kuten suomenkielisesä aineistossa esiintyvässä lauseessa *Me teemme töitä kahdeksan päivää*. Objekteja ja aktiivisuutta tarkasteltaessa voikin olla hedelmällisempää tutkia puhtaasti pronominaalisten objektien suhdetta muihin objekteihin. Kuvio 71 vertaa kieliä ja pronominaalisten objektien osuuksia eri sijainneissa:

Kuvio 71: Ponominaalisten objektien osuus (kanonisiin ajanyksiköihin perustuvista) duratiivisista ilmauksista eri sijainneissa

Kuvion 71 perusteella vaikuttaisi siltä, että venäjän S4-aineisto sisältää poikkeuksellisen paljon pronominaalisia objekteja, eli esimerkkien 400–402 kaltaisia tapauksia:

- (400) Мой мужчина добивался меня несколько лет. (Araneum Russicum:
Minun mies tavoitella-PRET minä-ACC muutama vuodet-GEN
satway.ru)

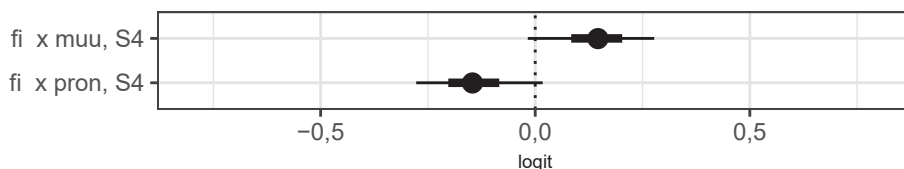
’Mieheni juoksi minun perässäni [muutaman vuoden].’

- (401) Молодая девушка, работающая финансовым администратором, начала
Nuori nainen työskennellä-PTCP taloudellinen-INSTR hallintovirkailija-INSTR alkaa-PRET
жаловаться на боли в животе, которые мучили ее всю неделю.
valittaa PREP kivut-ACC PREP vatsa-PREP jotka piinata-PRET hän-ACC koko-ACC viikko-ACC
(Araneum Russicum: rbc.ua)

’Nuori talousvirkailijana työskennellyt nainen oli alkanut valittaa vatsakipuja, jotka olivat piinanneet häntä [koko viikon].’

- (402) Александр Александрович, мы с вами знаем друг друга уже шесть
Alesandr Aleksandrovitš me PREP te-INSTR tuntea-PRES-1pI toinen toisensa jo kuusi
лет. (Araneum Russicum: narkotiki.ru)
vuodet-GEN
’Alesandr AleksanteriPREP, me olemme tunteneet toisemme [jo kuusi vuotta]’

Pronominaalisten objektien vaikutusta duratiivisten ilmausten sijaintiin mitattiin myös omalla tilastollisella mallillaan, jonka perusrakenne (kategorinen regressiomalli, jossa selitettävänä muuttujana ajanilmauksen sijainti) on sama kuin muissa tässä tutkimuksessa käytetyissä malleissa. Selitettävänä muuttujana on siis ajanilmauksen sijainti ja selittävässä tässä tapauksessa objektin pronominaalisuus ja kieli. Pronominaalisuuden ja kielen interaktio S4-sijainnin osalta on esitetty kuviossa 72:

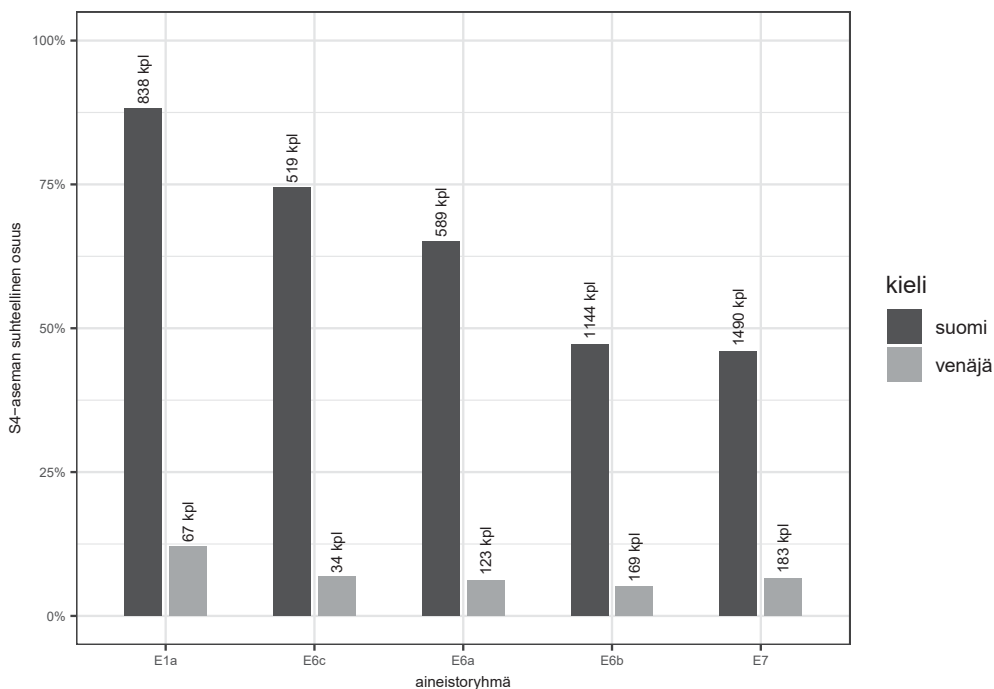
Kuvio 72: Objektin pronominaalisuuden vaikutus S4-sijainnin todennäköisyyteen duratiivisilla ilmauksilla (kanonisiin ajanyksiköihin perustuvat aineistoryhmät)

Tilastollinen malli tukee oletusta siitä, että jos duratiivisen lauseen objekti on pronominaalinen, sen todennäköisyys sijoittua venäjässä S4-asemaan kasvaa ja kääntäen suomessa ei-pronominaalisen objektin sisältävät lauseet ovat venäjää todennäköisempiä S4-sijoittujia. Päätelmään kuitenkin liittyy jonkin verran epävarmuutta, ja pieni osa posteriorijakauman arvoista osuu myös nolleen. Kaiken kaikkiaan edellä esitetyt esimerkit 400 – 402 silti antavat viitteitä siitä, että pronominaaliset objektit liittyvät usein siihen, että lauseessa ilmaistaan fokuksena jonkin lukijan tajunnassa jo aktivoituneen proposi-

tion kesto (vertaa myös esimerkit 374 – 376 edellä). Näitä tapauksia on luonnollisesti paljon myös suomen S4-aineistossa, mutta niiden osuus on venäjää pienempi.

9.2.1.2 Muut aineistoryhmät

Edellä kuvion 70 perusteella nähtiin, että E6c-ryhmässä (*jonkin aikaa*) suomen S4-osuus ei ole yhtä hallitseva kuin kanonisiin ajanyksiköihin perustuvissa E1- ja E2-ryhmissä: siinä missä jälkimmäisissä suomen S4-asema kattaa keskimäärin 86,6 % tapauksista on suomen E6c-ryhmän S4-osuus 74,46 %. Jos katsotaan adverbisia aineistoryhmiä E6a (*kauan*) ja E6b (*pitkään*), suomen S4-osuus laskee edelleen 65,08 prosenttiin E6a:ssa ja ainoastaan 47,14 prosenttiin E6b:ssä. E6b-ryhmässä S4-osuus on siis pitkälti sama kuin luvussa 8.2.1 käsitellyissä, aikaa ja tapaa ilmaisevissa E7-tapauksissa (*nopeasti*). Venäjässä vastaavaa muutosta S4-osuuksissa ei juuri nähdä, mikä tulee esille kuviosta 73, jossa E6- ja E7-ilmaukset on asetettu rinnan E1a-ryhmän kanssa:

Kuvio 73: Duratiivisten aineistoryhmien ja E7-ryhmän S4-osuuksia

Kuvio 73 osoittaa suomen S4-osuuksissa selvän laskevan tendenssin, kun taas venäjässä ero voidaan havaita ainoastaan E1a-ryhmän ja muiden ryhmien välillä. S4-osuuksien laskusta huolimatta suomen S4-asema on myös E6-ryhmissä selvästi venäjän S4-asemaa tavallisempi, mutta osuuksien pieneneminen herättää kysymyksen siitä, mikä suomen kanonisiin ajanyksiköihin perustuvia ja muita, erityisesti adverbisiä ryhmiä erottaa.

Yksi mahdollinen selitys suomen E6-ryhmien pienemmille S4-osuuksille on siinä, ettei edellä esitelty ei–fokaalinen konstruktio (ks. esimerkki 396¹⁵²) vaikuta esimerkiksi suomen E6b-ryhmässä samalla tavalla mahdolliselta kuin kanonisiin ajanyksiköihin perustuvissa ryhmissä. Jos esimerkki 396 sisältäisi *kolme vuotta* -ajanilmauksen sijaan *pitkään*-adverbin, tuntuisi loppusijainti erittäin epätodennäköiseltä, kuten seuraavassa esimerkin 396 keksityssä muunnelmassa:

- (403) Huhtikuusta 1999 SaiPan päävalmentajana toiminut Mansikka, 41, valmensi aikaisemmin seuran A-juniorijoukkuetta pitkään (FiPress: Turun Sanomat)

Hyvin todennäköisesti pitkään-ajanilmaus saisi sijainnikseen seuraavan keksityn esimerkin mukaisesti S3:n:

- (404) Huhtikuusta 1999 SaiPan päävalmentajana toiminut Mansikka, 41, valmensi aikaisemmin pitkään seuran A-juniorijoukkuetta (FiPress: Turun Sanomat)

Vaikuttaakin siltä, että ainakin *pitkään*-sanalla suomen keski- ja loppusijaintien välillä on hyvin selvärajainen työnjako, niin että loppusijainti sisältää lähinnä esimerkkien 405–407 kaltaisia fokaalisia tapauksia, kun taas tapaukset, joissa ilmaistava propositio ei ole aktiivinen, sijoittuvat S3:een esimerkkien 408–410 mukaisesti.

- (405) Hyvin monet pariskunnat olivat odottaneet tuota päivää hyvinkin pitkään. (Araneum Finnicum: ranneliike.net)
- (406) Joukkueen kokeneimmat pelaajat ovat johtaneet joukkuetta jo pitkään. (FiPress: Karjalainen)
- (407) Liiton 60-jäseninen valtuuskunta käsitteli sopimuksen sisältöä pitkään, sillä kello 16 alkanut kokous saatiin päätökseen vasta torstaina aamuyöllä. (FiPress: Länsi-Savo)
- (408) Hän on myös johtanut pitkään sosiaali - ja terveysvaliokuntaa. (FiPress: Karjalainen)
- (409) Matti Lehmus on työskennellyt pitkään Neste Oilissa ja sen edeltäjien palveluksessa, ja hänellä on vahva osaaminen erityisesti öljytuotteiden ja uusiutuvien polttoaineiden

---

¹⁵² – Mansikka, 41, valmensi aikaisemmin seuran A-juniorijoukkuetta kolme vuotta. (s. 368)

- (410) Päävalmentaja on pitkään pitänyt Kolkkaa sivussa aloituskokoonpanosta. (FiPress: Turun Sanomat)

Jos vaikkapa esimerkin 410 ajanilmauksen siirtäisi loppusijaintiin, tulisi esimerkki hyvin todennäköisesti tulkituksi fokaalisena, niin että propositio [päävalmentaja on pitänyt Kolkkaa sivussa] oletettaisiin aktiiviseksi ja ajanilmauksen funktiona olisi vain määrittää tämän jo tunnetun asiaintilan voimassaoloajan pituus.

Kielensisäisesti tarkasteltuna oletan siis, että suomen loppusijainnin laajakäyttöisyys ei koske samassa määrin E6a- ja E6b-tyyppiisiä ilmaisuja kuin edellä käsiteltyjä kano-nisiin ajanyksiköihin perustuvia ilmaisuja. Kielten väliseen eroon – siihen, että suomen S4 on myös E6-ryhmillä selvästi venäjää tavallisempi – luontevana selityksenä olisi se, että venäjässä fokaalisuutta ilmaistaan suomea useammin myös keskisijainnilla, eli edel-lä käsitellyllä fokaalisella S2-konstruktioilla. Testaan tämän osion lopuksi näitä oletuksia tarkastelemalla adverbisista E6- ja E7-ryhmistä koottua satunnaisotantaa. Otanta kattaa 50 tapausta sekä keski- että loppusijainnista – sen ulkopuolelle jätettiin kalendaaristen ja adverbisten ilmausten välimaastoon sijoittuva E6c-ryhmä, jonka S4-osuus suomenkie-lisessä aineistossa todettiin edellä (vrt. kuvio 73) selvästi muita tässä mainittuja ryhmiä suuremmaksi. Satunnaisotannan luokittelu konstruktioittain on esitetty taulukossa 82:

Taulukko 82: E6a-, E6b- ja E7-ryhmien keski- ja loppusijaintien satunnaisotanta konstruktioittain luokiteltuna

Konstruktio	n / suomi	n / venäjä	Yht.
Keskisijainti			
adverbinen konstruktio	42	26	68
fokaalinen konstruktio	3	18	21
ei luokiteltavissa	5	6	11
Yht.	50	50	100
Loppusijainti			
fokaalinen konstruktio	42	44	86
ei luokiteltavissa	6	6	12
monivalenssinen konstruktio	2	0	2
Yht.	50	50	100

Taulukossa 82 esitetty satunnaisotannan luokittelu noudattaa pitkälti edellä esitettyjä oletuksia: venäjän keskisijainti sisältää monia fokaalisia tapauksia, ja fokaaliset tapaukset ovat hallitsevia molempien kielten loppusijainnissa. Venäjän E6b-ryhmän erityispiirteenä on mainittava se *давно*-sanaan liittyvä yksityiskohta, että analyysissa merkittiin luokkaan *ei luokiteltavissa* ne 3 tapausta, joissa *давно* esiintyi ei-duratiivisesti merkityksessä

‘kauan sitten’ (vrt. osio 5.2.4.6). Nämä tapaukset olisivat kaikki olleet fokaalisia konstruktioita.

Esimerkkejä satunnaisotannan venäjänkieliseen osaan päätyneistä varsinaisista duratiivisista fokaalisista keskisijaintitapauksista ovat muun muassa seuraavat.

- (411) Сокамерники Романчука быстро узнали боксера. (RuPress: Труд-7)
 huonetoverit Romantšuk-GEN nopeasti tunnistaa-PRET nyrkkeilijä-ACC

- (412) Мы давно знаем друг друга, дружим, и нам очень нравится делать
 Me pitkään tuntee-PRES-1pPl toinen toisensa olla-ystäviä-PRES-1pPl ja me-DAT kovasti miellyttää-PRES-3p tehdä
 музыку вместе. (Araneum Russicum: jamsession.ru)
 musiikki-ACC yhdessä
 ‘Me [pitkään] olemme tunteneet toisemme, olemme ystäviä ja teemme kovin mielellämme musiikkia yhdessä.’

- (413) Они быстро и качественно упаковывают груз. (Araneum Russicum: amlog.ru)
 he nopeasti ja laadukaasti pakata-PRES-3pPl lasti-ACC
 ‘He [nopeasti ja laadukaasti] pakkaavat lastin.’

Lauseet 412 ja 413 on suoraviivaista analysoida siten, että niissä ilmaistavat propositiot ovat diskurssistatukseltaan aktiivisia ja ajanilmaus muodostaa varsinaisen pragmaattisen väittämän. Myös esimerkissä 411 on laajemman kontekstin perusteella sama tilanne: esimerkki on peräisin keskeltä nyrkkeilijä Romantšukista kertovaa laajempaa uutistekstiä ja *боксер*-sanaa käytetään koko lailla synonyymisesti kolmannen persoonan persoonapronominin kanssa.

Satunnaisotanta osoittaa, ettei keskisijainti ole mahdoton suomenkaan fokaalisilla tapauksilla, vaan esimerkiksi seuraavassa lauseessa propositio [Rakennusmestari on palvellut Tampereen kaupunkia] on selkeästi tulkittavissa diskurssistatukseltaan aktiiviseksi, ja ajanilmauksen tehtävänä on kertoa, että asiointi on ollut voimassa pitkään:

- (414) Rakennusmestari Raimo Sirén on palvellut pitkään Tampereen kaupunkia. (FiPress: Aamulehti)

Esimerkki 414 tuntuisi kuitenkin oman intuitioni perusteella vähintään yhtä luontevalta loppusijainnissa, ja vastaavien tapausten harvinaisuus antaa tälle tulkinnalle selvän tuen.

Kaiken kaikkiaan duratiivisten ilmausten ja *nopeasti/быстро*-sanojen analyysi toi esille kaksi merkittävää eroa suomen ja venäjän S4-sijaintien käytössä. Toisaalta suomen S4-sijainti on tietyillä ilmauksilla laajempikäyttöinen, niin että sillä voidaan ilmaista myös muita kuin fokaalisia diskurssifunktioita. Toisaalta venäjän keskisijainti on suomen keskisijaintia laajempikäyttöisempi siinä, että sitä voidaan käyttää myös fokaalisten ajanilmausten tapauksessa. Jälkimmäinen ero lienee pohjimmiltaan seurausta siitä, että suomessa ajanilmauksen keskisijainti tarkoittaa useimmiten S3-asemaa ja venäjässä

S2-asemaa. Kun ajanilmaus sijaitsee verbin edessä, se mahdollistaa paremmin koko verbiä seuraavan aineksen tulkitsemisen yhtenäiseksi propositioksi, joka voidaan tulkita myös diskurssistatuksestaan aktiiviseksi ja josta siten voidaan ilmaista fokaalisena informaationa esimerkiksi sen kestoa. Tämä S2- ja S3-sijainteihin liittyvä ero tulee esiin suomen harvoissa, useimmiten sivulauseisiin (ks. edellisen luvun osio 8.3) liittyvissä S2-tapauksissa kuten esimerkissä 415:

- (415) Kun kipuviesti riittävän kauan pommittaa kivunvälitysjärjestelmää, järjestelmässä tapahtuu muutos. (FiPress: Aamulehti)

9.2.2 Muut suomen S4-todennäköisyyttä kasvattavat semanttiset funktiot

Kuviosta 65 nähtävät kielen ja semanttisen funktion interaktiovaikutukset ovat selvästi muita suurempia duratiivisen funktion kohdalla. Duratiivisen funktion ohella edellisessä osiossa käsiteltiin aikaa ja tapaa ilmaisevaa E7-aineistoryhmää, ja lisäksi osion 9.2 aluksi luoteltiin suomen S4-todennäköisyyttä nostavina tekijöinä presuppositionaalinen, sekventiaalis–duratiivinen ja taajuutta ilmaiseva funktio. Luon seuraavassa lyhyen katsauksen kolmen viimeksi mainitun vaikutuksen taustalla mahdollisesti oleviin tekijöihin.

Presuppositionaalisten ilmausten todettiin luvussa 8.1.2 painottuvan kielestä riippumatta keskisijaintiin (kummassakin kielessä yli 80 prosenttia tapauksista). Suomessa on kuitenkin hivenen enemmän (3,76 % / 148 kpl) myös presuppositionaalisia S4-tapauksia kuin venäjässä (0,31% / 9 kpl). Ero on jäljitettävissä seuraavankaltaisiin suomenkielisen aineiston *jo*-tapauksiin:

- (416) Tiesin, että hän tiesi nimeni jo. (Araneum Finnicum: fi.taikakoulu.wikia.com)
- (417) Hallitus starttasi oman partiosyöksynsä jo ja odottaa innolla tulevaa kautta. (Araneum Finnicum: karka.partio.net)

Suomen lauseenloppuiset *vielä*-tapaukset sekä käytännössä kaikki venäjän lauseenloppuiset presuppositionaaliset tapaukset ylipäättään osoittautuivat aineistosta suodattumatta jääneiksi ei–temporaaliseksi käyttötilanteiksi, kuten seuraavat esimerkit:

- (418) Parhaan laadun tuottajat rajoittavat satonsa vielä sallittuja määriä vähäisemmiksi. (Araneum Finnicum: peda.net)

- (419) Итак, главным правилом для увеличения среднего чека является активное предложение клиентам чего-то еще. (Araneum Russicum: kaprise-moscow.ru)
 PART pää-INSTR sääntö-INSTR PREP suurentaminen-INSTR keski-GEN sektori-GEN olla-PRES-3p aktiivinen
 tarjoaminen asiakkaat-DAT jokin-GEN vielä
 ”Tärkein keskisektoria vahvistava sääntö on, että asiakkaille tarjotaan jotain [vielä].”

Esimerkki 417 antaa viitteitä siitä, että suomessa on tietyissä tilanteissa mahdollista käyttää *jo*-sanaa itsenäisesti fokaalisen S4-konstruktion ajanilmauksen paikalla: esimerkin *jo*-sanana tilalle olisi helppo kuvitella jokin lokalisoiva simultaaninen ajanilmaus, esimerkiksi *Hallitus starttasi oman partiosyöksynsä viime maanantaina*. *Jo*-sanana tapauksessa konstruktion välittämäksi informaatioksi muodostuu lopulta se, että starttaaminen on tapahtunut jossain kohti menneisyyttä. Myös tässä ajanilmauksen S4-sijainnin voi nähdä olevan seurausta siitä, että ratkaisulla vältetään S3-sijainnista mahdollisesti seuraavat monitulkintaisuudet kuten lauseen tulkitseminen eri aloitettavien asioiden vertailuksi.

Sekventiaalis–duratiivisia ilmauksia tarkasteltaessa on jo aiemmin (ks. osiot 7.2.2.5 ja 8.2.2.4) huomautettu, että suomen L7a-aineiston (*siitä asti*) suppeuden takia tilastollisessa mallissa esiin tulevat kielten väliset erot näyttäytyvät todellista jyrkempinä. Mainituissa osioissa onkin keskitytty vain toisen sekventiaalis–duratiivisen ryhmän, L9b:n, vertailuun.

Sekä alku- että keskisijainnin tarkastelun yhteydessä on havaittu, että pitkälti *vuodesta X asti* ja *c X zoda* -ilmausten merkitysten ja käyttöalojen erilaisuudesta johtuen suomen ja venäjän L9b-aineistot poikkeavat rakenteeltaan. Venäjässä korostuvat L9a-ryhmälle (*с X зоды*) tyypilliset rakenteet kuten alatopiikki- ja johdantokonstruktion käyttö, suomessa taas tiivistetty historia -konstruktion (ks. matriisi 23) tapaiset L9b-ryhmälle spesifit käyttökohteet.

S4-sijaintia tutkittaessa on ensinnäkin todettava, että niin suomessa kuin venäjässä sekventiaalis–duratiiviset ilmaukset sijoittuvat siihen selkeästi keskimääräistä useammin. Tämä käy ilmi paitsi kuviosta 61, myös taulukosta 83, joka tiivistää vielä kertaalleen suurimman sekventiaalis–duratiivisen aineistoryhmän, L9b:n, jakautumisen eri sijainteihin:

Taulukko 83: Suomen ja venäjän L9b-ryhmän jakautuminen eri sijainteihin

	S1	S2/S3	S4
suomi	2,59 % (93)	17,06 % (613)	80,36 % (2 888)
venäjä	26,11 % (247)	33,51 % (317)	40,38 % (382)

S4-sijainnin suosio sinänsä on helppo selittää fokaalisen konstruktion tavallisuudella L9b-aineistossa. Esimerkki 360¹⁵³ kuvasi edellä tyypillistä suomen L9b-aineiston fokaalista S4-tapausta, ja on syytä olettaa, että suurin osa kummankin kielen S4-tapauksista on

¹⁵³ – on jakanut suosituimman esikoisteoksen palkinnon vuodesta 1990 lähtien. (s. 348)

vastaavia fokaalisia tapauksia. Venäjänkielisestä aineistosta voidaan löytää muun muassa seuraavat esimerkit:

- (420) Сам я управляю транспортными средствами с 1969 года. (Araneum
itse minä kuljettaa-PRES-3p ajo-INSTR neuvot-INSTR PREP 1969 vuosi-GEN
Russicum: my-ledimir.ru)

’Itse olen kuljettanut ajoneuvoja [vuodesta 1969].’

- (421) Он руководил страной с 1999 года, то есть он потратил более одной
Hän hallitsi maata-GEN PRET maa-INSTR PREP 1999-GEN vuosi-GEN se on hän käyttää-PRET enemmän yksi-GEN
пятой части своей жизни за рулем России. (Araneum Russicum:
viidennes-GEN osa-GEN POSS-GEN elämä-GEN PREP peräsin Venäjä-GEN
rusinform.ru)

’Hän hallitsi maata vuodesta 1999, eli hän vietti yli viidesosan elämästään venäjän peräsimessä.’

- (422) Баскетбольный клуб ЦСКА ведет свою историю с 1924 года, когда
koripallo joukkue TsSKA johtaa-PRES-3p POSS-ACC historia-ACC PREP 1924 vuosi-GEN jolloin
в Центральном доме Красной Армии (ЦДКА) была создана секция
PREP keskus-PREP talo-PREP punainen-GEN armeija-GEN (TsDKA) olla-PRET perustaa-PTCP osasto
баскетбола. (RuPress: РИА Новости)
koripallo-GEN

’Koripallojoukkue TsSKA:n historia alkaa [vuodesta 1924], jolloin puna-armeijan keskustalolla (TsDKA) perustettiin koripallo-osasto.’

- (423) Патриот ведет свою историю с 1925 года. (Araneum Russicum:
Patriot johtaa-PRES-3p POSS-acc historia PREP 1925 vuosi-GEN
patriot-izdat.ru)

’Patriotin historia alkaa [vuodesta 1925].’

- (424) В нашей стране исследование технологии производства ячеистого бетона
PREP meidän-PREP maa-PREP tutkiminen teknologia-GEN valmistus-GEN kenno-GEN betoni-GEN
ведет свое начало с 1928 года. (Araneum Russicum: s-t-group.ru)
johtaa-PRES-3p POSS-ACC historia-ACC PREP 1928 vuosi-GEN

’Kennobetonin valmistusteknologian tutkimuksen historia alkaa maassamme [vuodesta 1928].’

- (425) Это большой международный скаутский праздник, традиция проведения
PART suuri kansainvälinen partio juhla perinne viettäminen-GEN
которого берет свое начало с 1932 года. (Araneum Russicum:
joka-GEN ottaa-PRES-3p POSS-ACC alku PREP 1932-GEN vuosi-GEN
kairblog.ru)

’Kyseessä on suuri partiolaisten juhlapäivä, jonka viettämisperinne on alkanut [vuodesta 1928].’

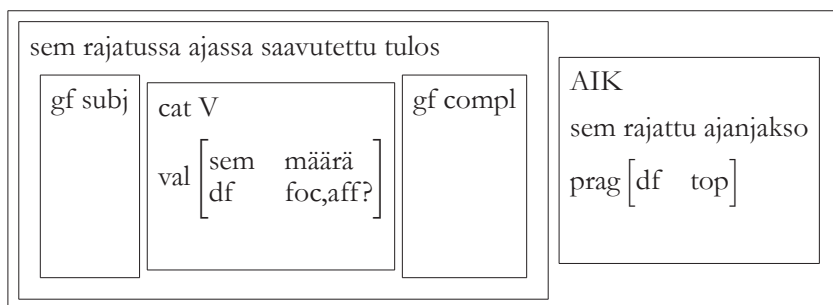
Esimerkit 422 – 425 havainnollistavat venäjässä tavallista *вести/брать свою историю/начало с X года* -konstruktiota. Vastaavia rakenteita kaikkiaan 382 venäjän L9b-aineiston S4-tapauksesta on yhteensä 73. Tämänkin konstruktion yleisyys kuvastaa omalta osaltaan

suomen ja venäjän L9b-ryhmien välisiä käyttö- ja merkityseroja. Olennaista kuitenkin on ennen kaikkea se, että S4 on venäjän sekventiaalis–duratiivisilla ilmauksilla yleinen nimenomaan osana fokaalista konstruktiota.

Suomen ja venäjän S4-aineistot eroavatkin mielenkiintoisella tavalla siinä, että suomessa on eräitä loppusijaintitapauksia, joissa ajanilmauksella ei selvästikään ole fokuksen diskurssifunktio. Näihin kuuluvat muun muassa seuraavat:

- (426) Lännen Puhelin on maksanut osinkoja omistajilleen vuodesta 1999 lähtien yhteensä 39 miljoonaa euroa, joka on 572 euroa osakkeelta. (Araneum Finnicum: koulutushakemisto.com)
- (427) Yli kolme miljoonaa opiskelijaa on saanut Erasmus-apurahaa vuodesta 1987 lähtien. (Araneum Finnicum: cimo.fi)
- (428) Tällä tavoin ja päivän hintatasoon sovitettuna, NorskTipping on lahjoittanut jopa 85 miljardia Norjan kruunua hyvään tarkoitukseen vuodesta 1948 lähtien. (Araneum Finnicum: casinolehti.com)

Jos vaikkapa esimerkkiä 427 ajattelisi tavanomaisena fokaalisen konstruktion edustajana, olisi tulkittava, että koko lauseessa esitettäisiin lukijan tajunnassa aktiiviseksi oletettu propositio [yli kolme miljoonaa opiskelijaa on saanut Erasmus-apurahaa] ja tästä täydennettäisiin ajallinen lisätieto, nimittäin se, että (mahdollisesti samojen opiskelijoiden) rahojensaantiprosessi on jatkunut vuodesta 1987. Tällainen tulkinta on kuitenkin mahdoton: se edellyttäisi muun muassa sen, että subjektina olisi jokin aktiiviseen referenttiin viittaava konstituentti, kuten lauseessa *Virtanen on saanut Erasmus-apurahaa vuodesta 1987 lähtien*. Esimerkki 427 samoin kuin muut kaksi esimerkkiä onkin analysoitava niin, että kussakin tapauksessa oleellisin osa pragmaattista väittämää on se määrä, josta kirjoittaja viestii. Tapaukset ovatkin tulkittavissa määrää painottavan konstruktion S4-versioksi, joka voidaan muodollisesti kuvata seuraavasti:

Matriisi 33: Määrää painottava S4-konstruktio

Kuten määrää painottavasta S1-konstruktioista puhuttaessa, myös tässä voidaan todeta, että osaan tapauksista liittyy tiettyä affektiivisuutta. Yllä esitetyistä tapauksista tämä on ilmeisintä esimerkin 428 kohdalla, jossa määrän ilmausta vielä korostaa *jopa*-sana. Määrää painottava S4-konstruktio voidaan nähdä yhtenä ei-fokaalisen konstruktion (ks. matriisi 32 edellä) erityistapauksista, ja se linkittyy myös seuraavassa osiossa käsiteltävään topikaaliseen S4-konstruktioon. Kuten matriisiin 16 yhteydessä todettiin, merkintä *aff?* viittaa siihen, että määrää ilmaisevan konstituentin affektiivisuus koskee vain tiettyjä määrää painottavan konstruktion ilmentymiä. Nämä voitaisiin nähdä myös omina, toteutumalinkein matriisiissa 33 esitettyyn konstruktion nivoutuvina kielenyksiköinä. Erotuksena varsinaisesta määrää painottavasta konstruktiosta määrää painottavia S4-tapauksia ei ole aina yhtä selkeää määrittää topikaalisiksi. Tähän problematiikkaan palataan osiossa 10.1.

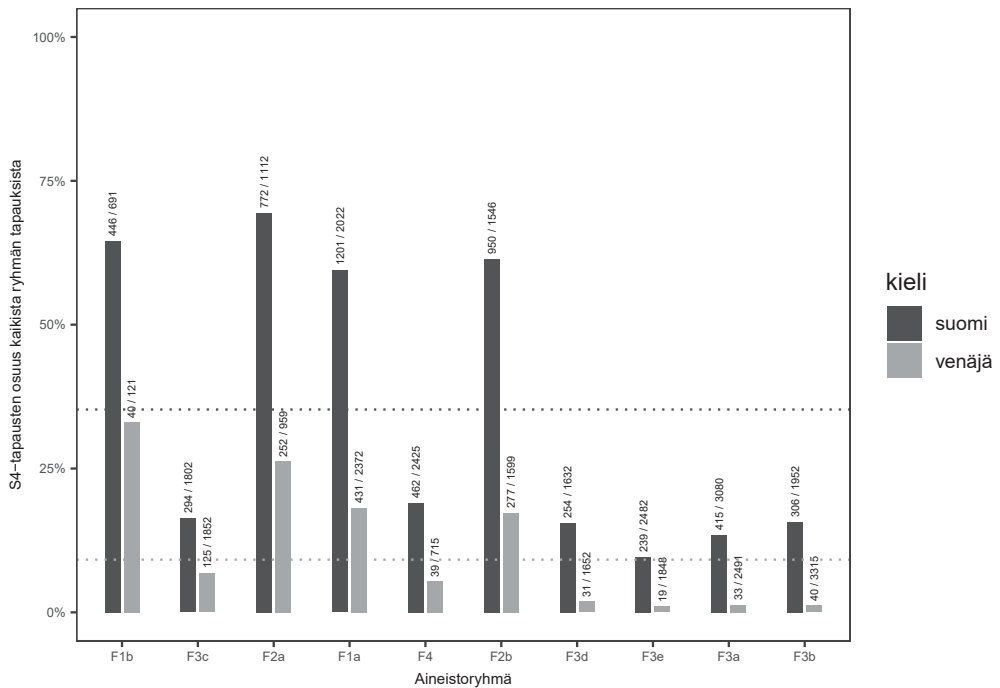
Jos tutkitaan venäjän L9b-aineistoa, ei määrää painottavasta S4-konstruktioista juuri löydy viitteitä. Kaiken kaikkiaan venäjän sekventiaalis-duratiivisista S4-tapauksista numeraalin sisältää vain 3 kappaletta. Lähimpänä määrää painottavaa tulkintaa on seuraava esimerkki.

- (429) 42 субъекта РФ получают эту возможность уже с июля этого
 42 subjekti-GEN Venäjä-GEN saada-FUT-3pPI tämä-ACC mahdollisuus-ACC jo PREP heinäkuu-GEN tämä-GEN
 года, а федеральные ведомства уже в апреле. (Araneum Russicum:
 vuosi-GEN ja liittovaltiolliset virastot jo PREP huhtikuu-PREP
 ocenkababenko.ru)

⁴² liittovaltiosubjektia saa kyseisen mahdollisuuden [jo tämän vuoden heinäkuusta], ja liittovaltion virastot jo huhtikuusta⁷

Esimerkki 429 on kuitenkin siinä mielessä erilainen kuin edellä esitetyt suomenkieliset tapaukset, että siinä ajanilmausta määrittää presuppositionaalinen *уже*. Lauseen pragmaattinen oletama pitää sisällään ajatuksen *tästä mahdollisuudesta* sekä oletettavasti myös sen, että mahdollisuus koskee erilaisia hallinnollisia yksiköjä. Pragmaattiseen väittämään kuuluu ajatus siitä, että tietyillä yksiköillä mahdollisuus tulee ajankohtaiseksi aikana T_1 , eräillä muilla taas aikana T_2 . Ajanilmauksilla on siis lopulta fokaalinen diskurssifunktio toisin kuin edellä luetelluissa suomenkielisissä esimerkeissä.

Tarkastelen vielä lyhyesti F-funktiota ilmaisevia tapauksia, joilla kuvion 65 mukaan on pieni suomen S4-todennäköisyyttä kasvattava vaikutus. F-funktiota edustavien aineistoryhmä on vertailtu kuviossa 74, jossa näkyvät myös koko kielikohtaisten aineistojen S4-osuudet (vrt. S1-aineisto ja kuvio 28 osiossa 7.2.2.4).

Kuvio 74: Erot F-funktiota edustavien aineistoryhmien S4-osuuksissa

Kuviosta 74 nähdään, että suomen ja venäjän F-ryhmät käyttäytyvät koko lailla samansuuntaisesti verrattuna koko kielikohtaisiin S4-osuuksiin. Ryhmät, jotka suomessa ovat keskimääräistä tavallisempia S4-asemassa, ovat sitä myös venäjässä, ja sama koskee myös keskimääräistä harvemmin S4:ään sijoittuvia aineistoryhmiä. Yllätyksettömiä havaintoja kuviosta ovat F1a- (esim. *joka maanantai*), F1b- (esim. *maanantaisin*), F2a- (*X kertaa*) ja F2b-ryhmien (esim. *kahdesti*) korkeat S4-osuudet kummassakin kielessä. Näiden aineistoryhmien voi olettaa esiintyvän usein osana fokaalista konstruktia, kuten muun muassa luvun alussa esitetty esimerkki 359¹⁵⁴ osoittaa. Yhtä lailla yllätyksetöntä on myös adverbisten F3- ja F4-ryhmien keskimääräistä harvinaisempi sijoittuminen S4-asemaan – näiden toimiminen osana fokaalista konstruktia on osiossa 9.1.1 esitetyn mukaisesti epätodennäköistä.

Tässä luvussa jo tehtyjen havaintojen perusteella suomen ja venäjän välillä F-aineistoissa nähtävien erojen selityksiksi on loppujen lopuksi helppo esittää kaksi hypoteesia:

1. Suomen S4-sijainti on luultavasti venäjää laajempikäyttöisempi siltä osin, että se sisältää myös ei-fokaalista materiaalia.

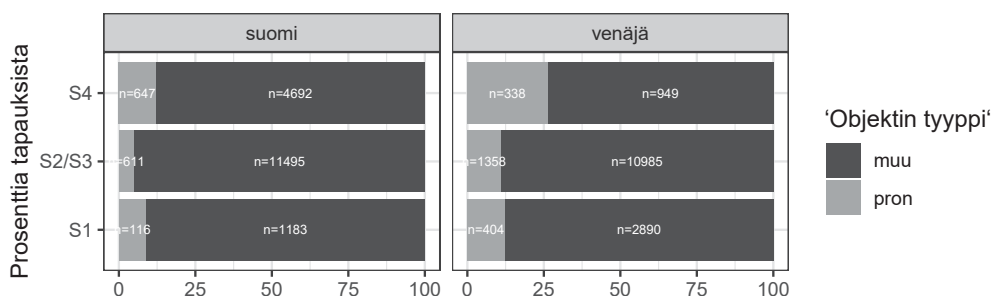
¹⁵⁴ --Hessu hakee mökkeilijät Reposalmen rannasta tiistaisin, torstaisin-- (s. 348)

2. On syytä olettaa, että venäjässä fokaalista konstruktiota toteutetaan taajuutta ilmaistaessakin suomea useammin myös keskisijainnissa.

Koska näitä hypoteeseja on käsitelty laajasti jo edellä duratiivisen aineiston osalta, en tässä kohtaa ota F-ilmauksia vastaavan tarkan analyysin kohteeksi, vaan tyydyn testaamaan hypoteeseja suppeammin.

Hypoteesista 1 on todettava, että jo tarkasteltaessa alkusijaintiin osuvia F-ilmauksia (ks. osio 7.2.2.4.2) suomenkielisestä aineistosta nostettiin esille selkeästi ei-fokaalisia S4-tapauksia (ks. esimerkit 193–195¹⁵⁵). Lisäksi duratiivisen aineiston kohdalla hypoteesille 1 löydettiin perusteita muun muassa tarkastelemalla sitä, kuinka suuri osa ajanilmauksen sisältävien lauseiden objekteista on pronomineja. Jos alla esitettyä kuviota 75 vertaa duratiivisen aineiston yhteydessä esitettyyn kuvioon 71, havaitaan, että molemmissa kieltenvälinen ero on samanlainen:

Kuvio 75: Pronominaalisten objektien osuus (kanonisiin ajanyksiköihin perustuvista) duratiivisista ilmauksista eri sijainneissa

Duratiivisten aineistoryhmien tavoin myös taajuuden ilmauksilla pronominiobjektien suhteellinen osuus on venäjässä suurempi. Tämän viittaa siihen, ettei suomenkielisessä aineistossa fokaalinen konstruktio ole yhtä hallitsevassa asemassa. Suomen taajuutta ilmaisevaan S4-aineistoon mahtuukin tapauksia, joissa varsinainen lauseessa ilmaistava propositio ei ole diskurssistatukseltaan aktiivinen. Osiossa 7.2.2.4.2 esitettyjen lisäksi tällaisia ovat muun muassa seuraavat esimerkit:

- (430) Itse asiassa lapsemme rinnakkaisen luokan vanhemmat ovat säästäneet pienen summan joka kuukausi, jolloin retkiraha onkin sitten loppuvuodesta löytynyt. (FiPress: Aamulehti)
- (431) Esko Aho tapasi Paavo Lipposen kahdesti Kesärannan saunassa. (FiPress: Helsingin Sanomat)

¹⁵⁵ Hän silti joutui vielä ottamaan lisäbappea ajoittain--; Hän kutsuu koulua kidutuslaitokseksi ajoittain-- ; -- ammunnan ja metsästyksen barrastajat unohtavat sen joskus. (s. 244)

- (432) Alkoholi ja huumeet ym. kemialliset myrkyt tappavat ja invalidisoivat tuhansia suomalaisia joka vuosi. (FiPress: Aamulehti)

Esimerkissä 430 ei-fokaalisuus tulee ilmi selvästi. Ei ole mitään syytä olettaa, että propositio *vanhemmat ovat säästäneet pienen summan* olisi diskurssistatukseltaan aktiivinen ja siitä vain määritettäisiin taajuus – pikemminkin *joka vuosi* on osa propositiota, joka kokonaisuutena muodostaa lauseen pragmaattisen väittämän. Samalla tavoin esimerkkiä 431 on vaikea tulkita niin, että Ahon ja Lipposen tapaaminen olisi diskurssistatukseltaan aktiivinen ja lukija kaipaisi vain tapaamiskertojen eksplikointia (vertaa esimerkiksi aktiivisen subjektin ja objektin sisältävä lause *Aho tapasi Lipposen kahdesti*, jossa tilanne olisi tällainen). Esimerkistä 432 on lopuksi todettava, että se vertautuu suoraan edellä analysoituihin määrää painottaviin S4-tapauksiin.

Siirryn nyt edellä esitetyistä F-aineistoa koskevista hypoteeseista jälkimmäiseen, jota tarkastelen lyhyesti konstruktioittain luokitellun satunnaisotannan keinoin. Koko F-aineistosta otettiin tämän tutkimuksen yleisen käytännön mukaisesti 50 kappaleen satunnaisotanta, jota kuitenkin painotettiin siten, että mukaan otettiin yhtä paljon (25 kpl) adverbisia ja nominaalisia tapauksia. Painotus tehtiin, jotteivät otannassa yliedustuisi kauttaaltaan nominaalisia tapauksia yleisemmät adverbiryhmät kuten *pedko-* ja *harvoin-*sanoista koostuva F3c. Jaottelun lopputulos on esitetty taulukossa 84:

Taulukko 84: F-funktion keskisijaintitapauksista koostuvan satunnaisotannan luokittelu konstruktioittain

Konstruktio	n / suomi	n / venäjä	Yht.
adverbinen konstruktio	45	41	86
fokaalinen konstruktio	1	7	8
ei luokiteltavissa	1	2	3
topikaalinen konstruktio	2	0	2
määrää painottava konstruktio	1	0	1
Yht.	50	50	100

Satunnaisotanta osoittautui sisällöltään pitkälti odotusten mukaiseksi. Oleellisin suomen ja venäjän välinen ero koskee esimerkkien 433 ja 434 kaltaisia fokaalisiksi S2-konstruktioiksi luokiteltuja tapauksia:

- (433) 72% наших граждан каждый день смотрят телевизор, причем
 72% meidän-GEN kansalaiset-GEN joka-ACC päivä-ACC katsoa-PRES-3pPI televisio-ACC CONJ
 включают его не для просмотра конкретной программы, как было
 käynnistää-PRES-3pPI se-ACC ei PREP katsominen-GEN konreettinen-GEN ohjelma-GEN kuin olla-PRET
 несколько лет назад, а просто для компании. (RuPress: Trud)
 muutama vuodet-GEN sitten vaan vain PREP seura-GEN

’72 % kansalaisistamme [joka päivä] katsoo televisiota, mistä on lisättävä, etteivät he laita sitä päälle jonkin konkreettisen ohjelman katsomiseksi niin kuin muutama vuosi sitten, vaan ainoastaan seurakseen.’

- (434) Напомню, Москва уже три раза принимала чемпионаты мира: в mustuttaa-PRES-1p Moskova jo kolme kerta-GEN isännöidä-PRET mestaruuskilpailut-ACC maailma-GEN PREP 1965 (совместно со Свердловском, Курском и Иваново), 1973 (совместно 1965-ACC yhdessä PREP Sverdlovsk-INSTR Kursk-INSTR ja Ivanovo-INSTR 1973 yhdessä с Красногорском), 1989 (совместно с Красногорском) ит.(RuPress: PREP Krasnogorsk-INSTR 1989 yhdessä Krasnogorsk-INSTR vuodet Советский спорт)

’Muistutan, että Moskova [jo kolme kertaa] on isännöinyt maailmanmestaruuskilpailuja: vuonna 1965 (yhdessä Sverdlovskin, Kurskin ja Ivanovon kanssa), vuonna 1973 (yhdessä Krasnogorskin kanssa) ja vuonna 1989 (yhdessä Krasnogorskin kanssa)’

Esimerkissä 433 on tarkemman kontekstin perusteella kyse television katsomisesta ker-
tovasta artikkelista, jossa itse ajatus television katsomisesta on luonnollisesti diskurssis-
tatukseltaan aktiivinen. Suomenkielinen keskisijaintiversio (72% suomalaisista katsoo joka
päivä televisiota) olisi samalla tavoin ja samoista syistä omituinen kuin edellä duratiivisten
ilmausten yhteydessä käsitelty esimerkki 395¹⁵⁶. Esimerkissä 434 puolestaan on kyse
jääpallon MM-kilpailujen järjestämisestä käsittelevästä tekstistä. Esimerkkiä luettaessa jää-
pallon MM-kisat ovat lukijalle tuttu käsite samoin kuin ajatus Moskovasta niiden järjestä-
jänä. Esimerkkivirkkeen tehtävänä on tähdentää aikaisempien järjestelykertojen määrä.

Satunnaisotantaa tarkastelemalla havaittiin myös esimerkin 435 kaltaisia venäjänkie-
lisiä lauseita, jotka suomessa tulisivat S3-sijainnin rajoittuneisuuden tähden epäilemättä
ilmaistuksi monivalensisella S4-konstruktioilla:

- (435) Эта цифра не включает индивидуальных предпринимателей, а ведь они
tämä lukema ei sisältää-PRES-3p yksittäiset-GEN yrittäjät-GEN vaikka PART he
довольно часто именно в специализированных фирмах заказывают
melko usein juuri PREP erikoistuneet-PREP yritykset-PREP tilata
бухгалтерские услуги.
kirjanpito-ACC palvelut-ACC
’Tämä lukema ei pidä sisällään yksittäisiä yrittäjiä, vaikka juuri he [melko usein] tilaavat kirjanpi-
topalveluita nimenomaan erikoisyrityksistä.’

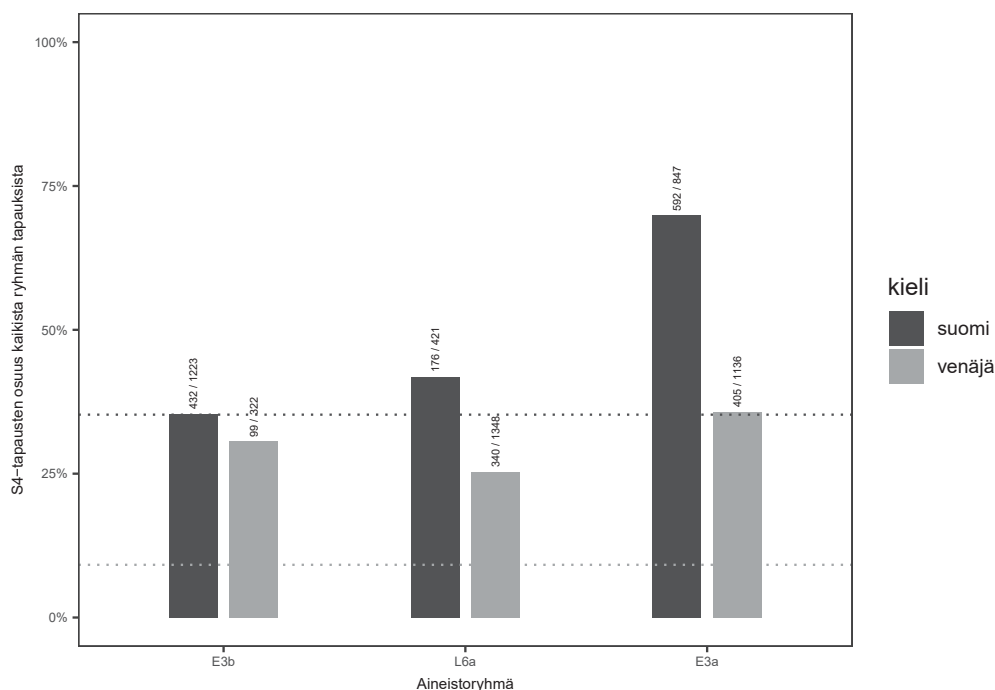
Kaiken kaikkiaan F-funktiota edustavan aineiston analysointi tuo esille pääasiassa samo-
ja kieliiä erottavia tekijöitä kuin aiemmat tässä luvussa käsitellyt osa-aineistot.

¹⁵⁶Meidät molemmat hyväksyttiin, ja minä harrastinkin muutaman vuoden balettia-- (s. 368)

9.2.3 Suomen S4-todennäköisyyttä pienentävät semanttiset funktiot

Kuvion 65 perusteella ajallisen etäisyyden ja jatkuvan resultatiivisen ekstension funktiot pienentävät suomen S4-todennäköisyyttä verrattuna venäjään. Myös likimääräiseen funktioon liittyy mahdollisesti voimakas mutta toisaalta hyvin epävarma vaikutus. Epävarmuuden taustalla voidaan nähdä aiemmissa luvuissa (ks. osiot 7.2.1.2 ja 8.3.1.2) todetut likimääräisen funktion määrittelyongelmat sekä toisaalta likimääräisen aineiston pienuus. Samalla tavoin epävarma, voimakkuudeltaan pienempi vaikutus voidaan nähdä sekventiaalisella funktiolla.

Keskityn tässä tarkastelemaan lyhyesti vaikutukseltaan selkeimpiä tekijöitä eli toisaalta ajallisen etäisyyden, toisaalta jatkuvan resultatiivisen ekstension ilmaisuja. Näitä funktioita edustavien aineistoryhmien S4-osuuksia on vertailtu kuviossa 76:

Kuvio 76: Ajallista etäisyyttä ja jatkuvaa resultatiivista ekstensionia edustavien aineistoryhmien S4-osuudet suomessa ja venäjässä

Oleellista tässä tarkasteltavien S4-vaikutusten ymmärtämiseksi on vertailla kuviossa 76 esitettyjen E3-ryhmien sekä L6a-ryhmän S4-osuuksia katkoviivoin merkittyihin koko kielikohtaisten aineistojen S4-osuuksiin. Vertaamalla vain tummaa (koko suomenkielisen aineiston S4-osuus) ja vaaleaa (koko venäjänkielisen aineiston S4-osuus) katko-

viivaa keskenään, voidaan todeta, että koko aineiston tasolla suomen S4-osuus on noin 25 prosenttiyksikköä venäjän S4-osuutta suurempi. E3a-aineistoryhmän (esim. *vuoden kuluessa*) osalta kielten välinen ero näyttäisi noudattavan tätä yleistä linjaa melko tarkastikin, mutta toisen jatkuvaa resultatiivista funktiota edustavan ryhmän (E3b, esim. *viime vuoden aikana*) suhteen tilanne on silmiinpistävän toisenlainen, samoin kuin pienemmässä määrin ajallista etäisyyttä ilmaisevan L6a-ryhmän (esim. *vuoden päästä*) kohdalla.

Lähden liikkeelle vähemmän koko aineiston tason tendenssistä poikkeavasta L6a-ryhmästä, joka kuvion 76 mukaan on venäjässä huomattavasti keskimääristä yleisempi S4-sijoittuja, mutta suomessa melko lähellä koko aineiston tasolla havaittavaa S4-osuutta. L6a-aineiston erojen taustalla voidaan ainakin osaksi nähdä suomen- ja venäjänkielisten *X vuoden päästä / через X лет* -tyyppisten ilmausten välisiä merkitys- ja käyttöeroja, joita kuvaa muun muassa esimerkki 436:

- (436) Василий Гагара совершил тот же путь почти через двести лет в два раза быстрее.
(Araneum Russicum: copticmasr.narod.ru)

Esimerkissä 436 ajanilmaukseen on liitetty *почти*-adverbi, mikä kertoo, että venäjän L6a-ilmaukset lienevät jonkin verran laajempikäyttöisiä kuin vastaavat suomenkieliset ilmaukset. Suomenkielisestä aineistossa ei esimerkiksi ole lainkaan tapauksia, jossa ajanilmausta määrittäisi jokin sanoista *melkein*, *lähes* tai *miltei*, kun taas venäjässä esimerkin 436 kaltaisia tapauksia on kaikkiaan 11. Vielä selvemmin erot ilmausten leksikaalisissa ominaisuuksissa tulevat esille, jos tarkastellaan presuppositionaalisten *jo/уже* -adverbien esiintymistä L6a-ilmausten yhteydessä. Koko venäjän L6a-aineistossa *уже*-sana edeltää ajanilmausta 186 kertaa (13,80 % tapauksista), kun taas suomen L6a-aineistossa *jo*-sana edeltää ajanilmausta ainoastaan 5 kertaa (1,19 %). Kummastakin kielestä voidaan tähän liittyen antaa seuraavat esimerkit:

- (437) Kanavat monipuolistuvat kaiken aikaa ja monet jutut ovat yesterday's news jo tunnin päästä. (Araneum Finnicum: teematonta.wordpress.com)

- (438) Руководство Болгарии одобрило эти рекомендации уже через пять дней.
johto Bulgaria-GEN hyväksyä-PRET nämä-ACC suositukset-ACC jo PREP viisi-ACC päivät-GEN
(Araneum Russicum: rueconomics.ru)

'Bulgarian johto hyväksyi nämä suositukset [jo viiden päivän kuluttua]'

- (439) Вы получите у нас нужную сумму уже через несколько дней с
Te saada-FUT-3pPI PREP me-GEN tarvittava-ACC summa-ACC jo PREP muutama päivät-GEN PREP
момента обращения. (Araneum Russicum: de4u.ru)
hetki yhteydenotto-GEN
'Te saatte meiltä tarvittaman summan [jo muutaman päivän kuluttua] yhteydenotosta'

Tässä havaitut L6a-ryhmän käyttöalan laajuuteen liittyvät erot viittaavat siihen, että venäjässä L6a-ryhmä sisältää potentiaalisesti suomea enemmän fokaalisia tapauksia, mikä luonnollisesti kasvattaa S4-sijainnin osuutta.

Kuten kuviosta 76 käy ilmi, L6a-ryhmää suurempi poikkeama koko kielikohtaisten aineistojen S4-osuudesta havaitaan jatkuvaa resultatiivista ekstensiota edustavan E3b-ryhmän kohdalla. Jatkovaa resultatiivisuutta käsiteltiin aiemmin alkusijainnin yhteydessä (osio 7.2.1.3), jolloin tutkittiin syitä sille, miksi nämä ilmaukset suomessa painottuvat tavallista useammin lauseen alkuun. Selkeimpänä selityksenä pidettiin määrää painottavaa S1-konstruktiota (matriisi 16). S4-sijaintiin kummankin kielen E3b-tapauksista päätyy, mielenkiintoista kyllä, pitkälti yhtä suuri osa. Esimerkkejä kummankin kielen S4-tapauksista ovat muun muassa seuraavat:

(440) Kuitenkin vain 5, 5 prosenttia osavaltion 18-24-vuotiaista pelasi rahapelejä netissä viime vuoden aikana. (Araneum Finnicum: pokeri.info)

(441) По оценкам представителей Минобороны, по состоянию на январь 2012
 PREP arvio edustajat-GEN puolustusministeriö-GEN PREP tilanne-DAT PREP tammikuu-ACC 2012
 года в очереди за квартирами стояли 82 тысячи военнослужащих, из
 vuosi-GEN PREP jono-PREP PREP asunnot-INSTR seistä-PRET 82 tuhat-GEN sotilas-GEN PREP
 них 49 тысяч семей уже получили жилье в течение прошлого года.
 he-GEN 49 tuhat-GEN perheet-GEN jo saada-PRET asunto-ACC PREP kuluminen-ACC viime-GEN vuosi-GEN
 (Araneum Russicum: spb.gdeetotdom.ru)

'Puolustusministeriön edustajien arvion mukaan tammikuussa 2012 asuntojonossa oli 82 tuhatta sotilasta, heistä 49 tuhatta oli jo saanut asunnon [viime vuoden aikana]'

Esimerkit 440 ja 441 voidaan tulkita edellisessä osiossa käsitellyn määrää painottavan S4-konstruktion edustajiksi. Esiteltäessä määrää painottavaa konstruktiota (ks. matriisi 33) todettiin, että joissakin konstruktion erityistapauksissa ajanilmaus voidaan tulkita myös topikaaliseksi. Tässä annetuista esimerkeistä etenkin suomenkielinen 440 osuu lähelle tätä tulkintaa. Kummankin kielen E3b-aineistot sisältävät kuitenkin myös tapauksia, joissa lauseenloppuisen ajanilmauksen topikaalisuus on selkeämpää ja joissa ei sinänsä ole kyse määrän painottamisesta. Tällaisia ovat muun muassa seuraavat virkkeet:

(442) Hän on itse ajanut asiaa pontevasti kolmen viime vuoden aikana ja on tyytyväinen siitä, että päätös tehtiin ennen kuin hän kesällä siirtyy kulttuurineuvokseksi Ruotsin Washingtonin-suurlähetystöön. (FiPress: Länsi-Savo)

(443) Formanova on lähestynyt tasaisesti maailman kärkeä viiden viime vuoden aikana. (FiPress: Länsi-Savo)

(444) Lasten- ja nuortenkirjallisuus on vahvistanut asemiaan käännöksissä 15 viime vuoden aikana. (FiPress: Länsi-Savo)

- (445) НОВАТЭК постепенно наращивает дивиденды в течение последних шести лет. (RuPress: РБК Дейли)
 NOVATEK jatkuvasti kasvattaa-PRES-3p osingot-ACC PREP kuluminen viimeiset-GEN kuusi-GEN
 vuodet-GEN
 'NOVATEK on jatkuvasti kasvattanut osinkojaan [viimeisten kuuden vuoden aikana]'

- (446) Лазерные проигрыватели, микрокомпьютеры, текстовые редакторы, микроволновые печи, видеокамеры, магнитофоны, автомобильные кондиционеры существенно изменили характер нашей работы и досуга в течение последних двадцати лет. (Araneum Russicum: economics.wideworld.ru)
 laser- soittimet mikrotietokoneet tekstieditorit mikroaaltouunit
 videokamerat nauhurit auton- ilmastointilaitteet oleellisesti
 muuttaa-PRET luonne-ACC meidän-GEN työ-GEN ja vapaa-aika-GEN PREP
 kulumisen-ACC viimeiset-GEN kaksikymmentä-GEN vuodet-GEN
 economics.wideworld.ru)

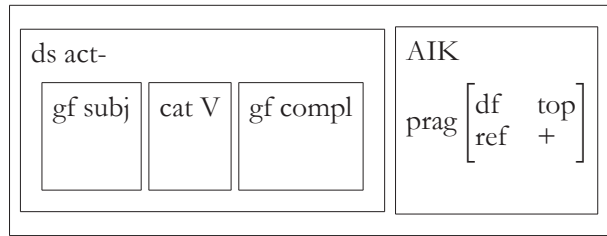
'CD-soittimet, tietokoneet, tekstieditorit, mikroaaltouunit, videokamerat, nauhurit, auton ilmastointilaitteet ovat oleellisesti muuttaneet oleellisesti työ- ja vapaa-aikamme luonnetta [viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana]

- (447) В связи с ожидаемым наплывом паломников из-за рубежа власти Саудовской Аравии уже оповестили жителей королевства, что те из них, кто совершал хадж в течение последних пяти лет, в этом году право на паломничество не получают. (RuPress: РИА Новости)
 PREP yhteys-PREP PREP odotettu-INSTR virta-INSTR pyhiinvaeltajat-GEN PREP raja-GEN viranomaiset
 Saudi-GEN Arabia-GEN jo tiedottaa-PRET asukkaat-ACC kuningaskunta-GEN että ne PREP he-GEN jotka suorittaa-PRET Hadž PREP kuluminen viisi-GEN vuodet-GEN PREP tämä-PREP vuosi-LOC oikeus-ACC PREP
 pyhiinvaellus-ACC ei saada-FUT-3pPI
 'Liittyen ulkomailta odotettavaan pyhiinvaeltajatulvaan Saudi-Arabian viranomaiset ovat jo ilmoittaneet kuningaskunnan asukkeille, että ne, jotka ovat suorittaneet hadžin [viimeisen viiden vuoden aikana] eivät tänä vuonna saa oikeutta pyhiinvaellukseen.'

- (448) Мы слышим их от Израеля в течение последних восьми лет. (Araneum Russicum: irn.ved.gov.ru)
 Me kuulla-PRES-1pPI ne-ACC PREP Israel-GEN PREP kuluminen viimeiset-GEN kahdeksan-GEN vuodet-GEN

'Me olemme kuulleet niitä Israelilta [viimeisten kahdeksan vuoden aikana]'

Esimerkkien 442 – 448 voidaan suurimmaksi osaksi tulkita edustavan topikaalisen konstruktion S4-versiota, jonka rakenne on tarkemmin kuvattu matriisissa 34.

Matriisi 34: Topikaalinen S4-konstruktio.

Niin kuin varsinaista topikaalista konstruktioita kuvaavassa matriisissa 11 (osio 7.2.1.1), myös tässä yhdeksi ajanilmauksen ominaisuudeksi on merkitty referentiaalisuus: esimerkiksi virkkeessä 443 ajanilmaus viittaa viiteen edelliseen vuoteen, konkreettiseen aikajan segmenttiin, jota voidaan kuvailla ja josta voidaan esittää väitteitä. Ajanilmauksen lisäksi lauseissa on usein toinenkin topiikki, subjekti, niin että esimerkin 443 voi kaikkiaan nähdä kertovan sekä Formanovasta että viidestä viimeksi kuluneesta vuodesta. Toisaalta esimerkissä 446 kuitenkin kyse on ennemminkin kokonaan uudesta tapahtumasta, joka lukijalle kerrotaan, jolloin ainoa lukijalle jo tuttu ankkuri on ajanilmauksen *в течение последних двадцати лет* referentti aikajanalla.

Topikaalinen S4-konstruktio on määrää painottavan S4-konstruktion ohella yksi ei-fokaalisen konstruktion erityistapauksista. Toisissa tapauksissa (yllä esitetyistä esimerkeistä erityisesti 444) sen erottelu omaksi konstruktiokeksen on selkeää, toisissa (kuten esimerkissä 447) enemmän kiistanalaista. Yhtä kaikki, tässä esiteltujen ei-fokaalisten tapausten erityispiirteenä on vähintäänkin ajanilmauksen referentiaalisuus ja tietty potentiaali topiikkina toimimiseen, mikä vaikuttaisi monin paikoin olevan edellytyksenä ei-fokaalisten rakenteiden toteutumiselle venäjässä.

Kuviossa 76 on merkillepantavaa, että toisiaan sinänsä muistuttavat ja samaa semanttista funktiota edustavat E3b- (esim. *viime vuoden aikana*) ja E3a-aineistoryhmät (esim. *vuoden kuluessa*) näyttäytyvät hyvin erilaisina suhteessa suomen ja venäjän välisiin eroihin. Siinä, missä tässä lähemmin tarkastellussa E3b:ssä S4 on kummassakin kielessä kutakuinkin yhtä yleinen, on E3a:ssa nähtävissä koko aineiston tason mukainen selvä ero, niin että suomessa S4-tapauksia on suhteessa paljon enemmän. Tämän aineistoryhmien välisen eron taustalla voi nähdä sen, että E3a- ja E3b-ryhmät ovat yksi osiossa 5.2.1 mainituista referentiaalinen–ei-referentiaalinen-pareista: koska E3a-ryhmän ilmaukset eivät ainakaan tyypillisesti ole referentiaalisia, ne eivät myöskään esiinny esimerkkien 442–448 tavoin osana topikaalista S4-konstruktioita, jolloin S4-asemaan päätyy tyypillisempiä tapauksia, kuten fokaalisiksi tulkittavat esimerkit 449 ja 450:

- (449) Hovioikeus antaa laamanni Kyösti Tasan johdolla ratkaisunsa kuukauden kuluessa.
(FiPress: Aamulehti)

- (450) В большинстве случаев, компании дают гарантию на встроенные
 PREP suurinosa-PREP tapaukset-GEN yritykset antaa-PRES-3pPI takuu-ACC PREP rakentaa-PTCP-ACC
 рольставни в течение года. (Araneum Russicum: ed-grup.ru)
 rullakalterit-ACC PREP kuluminen-ACC vuosi-ACC
 'Suurimmassa osassa tapauksia yritykset antavat takuun valmiille rullakaltereille [vuoden ajaksi]'

E3a-ryhmän koostumus voidaan nähdä nominaalisille tapauksille tyypillisenä: se sisältää oletettavasti paljon fokaalisia tapauksia ja siten sen S4-osuus on niin suomessa kuin venäjässä koko kielikohtaisen aineiston osuutta korkeampi samaan tapaan kuin vaikkapa F1b-ryhmällä (*maanantaisin*) kuviossa 74. Sen sijaan E3b ylettää suomessa vain juuri ja juuri koko aineiston S4-osuuden tasolle, kun taas venäjässä koko aineiston S4-taso ylittyy reilusti. Tämän voi nähdä kertovan siitä, että topikaalinen S4-konstruktio on kummasakin kielessä (ainakin E3b-ilmauksilla) käytössä suurin piirtein samanlaisena, ja koska topikaalinen S4-konstruktio on pääasiallinen syy E3b-aineiston tapausten sijoittumiselle S4-asemaan, kielten S4-osuudet ovat tavallisesta poiketen lähellä toisiaan. Toisin sanoen, vaikka fokaalisen S2-konstruktion käyttö venäjässä ja ei-fokaalisen konstruktion käyttö suomessa yleensä aiheuttavat kielten välillä selvät erot S4-osuuksissa, näin ei tapahdu E3b-ryhmässä, jossa S4-tapaukset koostuvat voittopuolisesti topikaalisista esiintymistä sekä toisaalta näitä muistuttavista määrää painottavista tapauksista.

Oletusta E3a- ja E3b-aineistojen rakenteellisesta eroavaisuudesta voidaan puolustaa paitsi E3b-aineiston referentiaalisuudella, myös sillä, että E3b-aineistot viittaavat suurimmaksi osaksi menneeseen aikaan siinä missä E3a-aineistot useimmiten viittaavat nykyhetkeen tai tulevaisuuteen. Aiemmin osiossa 8.2.2.1.2 huomautettiin, että tulevaisuuteen viittaamisen on helpompi nähdä kytkeytyvän fokaalisuuteen, sillä kun ajanilmaus viittaa nykyhetkeen tai tulevaisuuteen, on hyvin todennäköistä että lauseessa kerrotaan jotakin uutta informaatiota viittauskohteista, jotka ovat jo tunnettuja, ja tämä uusi informaatio voi hyvinkin liittyä aikaan. Menneisyyteen viitattaessa puolestaan kasvaa todennäköisyys sille, että ajanilmauksen viittauskohde on jotakin tunnettua, josta uutta informaatiota kerrotaan.

Argumenttia E3b-ryhmän referentiaalisuudesta ja toisaalta linkittymisestä menneisyyteen täydennettiin vielä 50 kappaleen satunnaisotannalla, jonka luokittelu eri konstruktioihin on esitelty taulukossa 85.

Taulukko 85: Konstruktioittain luokiteltu satunnaisotanta S4-sijoittuneista E3b-ilmauksista

Konstruktio	n / suomi	n / venäjä	Yht.
topikaalinen konstruktio	16	27	43
ei-fokaalinen konstruktio	11	11	22
määrää painottava konstruktio	13	3	16
ei luokiteltavissa	8	7	15
fokaalinen konstruktio	2	2	4
Yht.	50	50	100

Taulukko 85 tukee oletusta topikaalisen konstruktion hallitsevuudesta E3b-aineistosta. Satunnaisotanta sisälsi kuitenkin myös paljon tapauksia, joissa topikaalinen tulkinta ei ollut selkeää, jolloin kategoriaksi on merkitty vähemmän spesifisti vain ei-fokaalinen konstruktio. Monet tällaisista tapauksista ovat etenkin venäjänkielisessä aineistossa tyypillisesti esimerkin 451 kaltaisia relatiivilauseita (vrt. myös esimerkki 447 yllä):

(451) Изменения коснутся лиц, которые сменили место работы в течение
muutokset koskettaa-Fut-3pPI henkilöt-GEN jotka muuttaa-PRET paikka-ACC työ-GEN PREP kuluminen-ACC
последнего года или работают на двух работах. (Araneum Russicum:
viimeinen-GEN vuosi-ACC tai työskennellä-PRES-3p PREP kaksi-PREP työt-PREP
economics.unian.net)

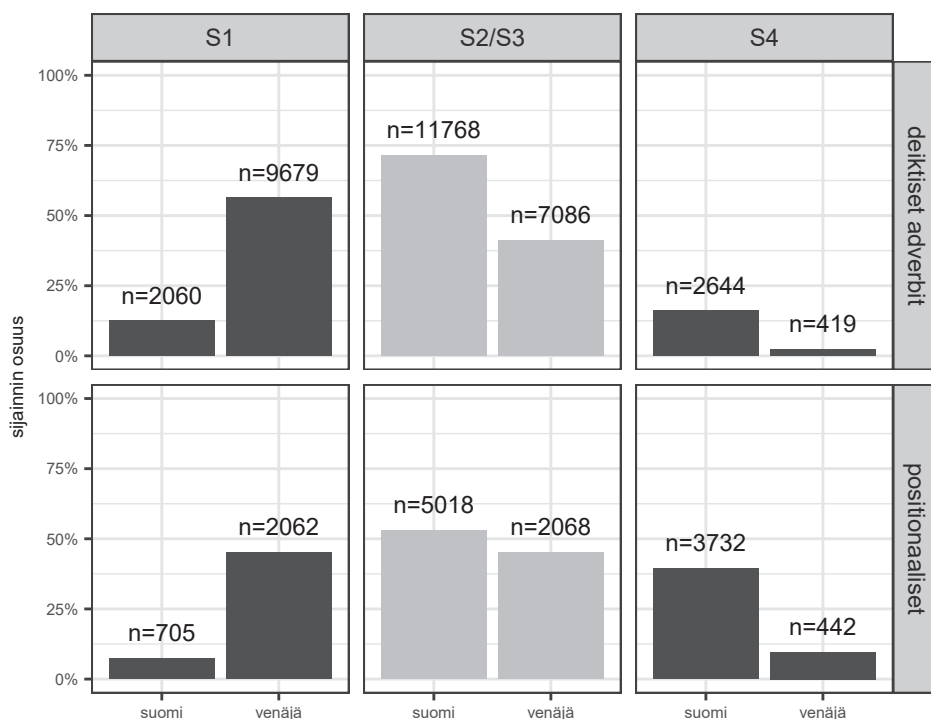
’Muutokset koskevat henkilöitä, jotka ovat vaihtaneet työpaikkaa [viimeisen vuoden aikana] tai työskentelevät kahdessa työpaikassa.’

Esimerkissä 451 ja muissa vastaavissa tapauksissa ei ole mielekästä ajatella, että lause *которые сменили место работы в течение последнего года* ennen kaikkea kertoisi jotain viime vuodesta (topikaalinen S4-konstruktio) tai toisaalta, että työn vaihtaminen olisi diskursisistatukseltaan aktiivinen propositio ja ajanilmaus muodostaisi lauseen pragmaattisen väittämän (fokaalinen konstruktio). Ennemminkin koko propositio [vaihtoivat työpaikkaa viime vuoden aikana] on yhtenäinen informaatioyksikkö, niin että kyseessä on ei-fokaalisen konstruktion määritelmän (ks. matrisi 32) mukaisesti tapahtumasta raportoiva rakenne.

E3b-aineiston satunnaisotannasta on huomattava, että määrää painottavia tapauksia osui suomenkieliseen aineistoon selkeästi venäjää enemmän. Lisäksi aineisto sisälsi kummankin kielen osalta myös kaksi fokaalista tapausta, joiden voi kuitenkin todeta muodostavan selvän vähemmistön E3b-aineiston S4-lauseiden joukossa. Kaiken kaikkiaan oletus E3b-ryhmän topikaalisuudesta – tai kenties tarkemmin määriteltynä *ei-fokaalisuudesta* – vaikuttaisi uskottavalta selitykseltä sille, miksi jatkuva resultatiivinen ekstensio näyttäytyy tilastollisessa mallissa suomen S4-todennäköisyyttä laskevana tekijänä.

9.2.4 Deiktiset adverbit ja positionaalisuus

Monet edellä käsitellyistä suomen ja venäjän loppusijaintia koskevista eroista ovat liittyneet loppu- ja keskisijainnin väliseen suhteeseen. Niin morfologisen rakenteen kuin positionaalisuuden osalta loppusijainti vertautuu kuitenkin erityisen selvästi alkusijaintiin. Kuvio 77 esittää deiktisten adverbien ja positionaalisten ilmausten jakautumisen eri sijainteihin. Deiktiset adverbit on esitetty ylä- ja positionaaliset ilmaukset alarivillä; sarakkeissa ovat eri sijainnit, niin että vertailun kannalta oleelliset eli S1- ja S4-sijainnit on tummennettu.

Kuvio 77: Deiktisten adverbien ja positionaalisten ilmausten suhteellinen jakautuminen eri sijainteihin

Tutkimuksen yleisen tilastollisen mallin perusteella (ks. kuviot 22, 23, 66 ja 67) on mahdollista päätellä, että deiktiset adverbit ja positionaaliset ilmaukset kasvattavat suomen S4-todennäköisyyttä venäjään verrattuna. Tämä näkyy etenkin kuvion 77 positionaalisia ilmauksia kuvaavalla alarivillä. Alarivissä keskellä näkyvä positionaalisten S2/S3-ilmausten määrä on suomessa ja venäjässä kutakuinkin samanlainen, mutta vasemman

reunan (S1-asema) ja oikean reunan (S4-asema) kielikohtaiset pylväävät ovat käytännössä toistensa peilikuvia: venäjässä noin 40 prosenttia positionaalisista ilmauksista sijoittuu S1-asemaan, suomessa taas S4-asemaan. Vastaava peilikuvamainen symmetria näkyy myös kuvion 77 deiktisiä adverbeja kuvaavalla ylärivillä, joskin positionaalisia ilmauksia epätasaisimmin, sillä kielten välillä on selvemmin eroja myös keskisijainnin käytössä. Toisaalta voidaan todeta, että positionaalisilla ilmauksilla venäjän S1-aseman osuus on 6,05-kertainen suomeen ja suomen S4-aseman osuus 4,08-kertainen venäjään verrattuna, mutta deiktisillä adverbeilla vastaavat luvut ovat 4,50 (venäjän S1 verrattuna suomen S1:een) ja peräti 6,58 (suomen S4 verrattuna venäjän S4:ään).

Oikeastaan positionaalisia ilmauksia ja deiktisiä adverbeja tutkittaessa voidaan nostaa esiin kaksi huomiota herättävää seikkaa: ensinnäkin S4-sijainnin silmiinpistävä harvinaisuus venäjän deiktisillä adverbeilla ja toiseksi S4-sijainnin huomattava yleisyys suomen positionaalisilla ilmauksilla. Koko venäjän valtavassa, 17 184 lausetta kattavassa deiktisten adverbien aineistossa on ainoastaan 419 S4-tapausta. Tarkemmin luokiteltuna tapaukset jakautuvat aineistoryhmittäin seuraavan taulukon mukaisesti (vertailun vuoksi taulukossa on esitetty myös vastaavat suomenkieliset luvut). Taulukossa on myös annettu suluissa lyhyt esimerkki helpottamaan aineistoryhmän tunnistamista.

Taulukko 86: S4-tapaukset deiktisiä adverbeja edustavissa aineistoryhmissä (järjestettynä venäjän S4-osuuden mukaan)

Aineistoryhmä	venäjä		suomi	
	S4-tapauksia	suht.osuus	S4-tapauksia	suht.osuus
L1c (завтра)	83	6.60%	227	34.4%
L8a (скоро)	57	2.74%	516	25.5%
L5c (недавно)	82	2.58%	357	8.4%
L8c (сейчас)	47	2.57%	137	8.1%
L1a (вчера)	80	2.03%	631	19.8%
L1b (сегодня)	58	1.64%	603	21.6%
L8b (теперь)	12	0.88%	173	9.2%

Taulukossa 86 huomiota herättävät osiossa 8.2.2.1 laajasti käsitellyt L1-aineistot (erotettu taulukossa harmaalla taustavärillä). Suomessa S4-sijainti on huomattavan frekventti niin L1a-, L1b- kuin L1c-ryhmälläkin (viimeksi mainitun S4-osuus peräti 34,45 %), kun taas venäjänkielisiä S4-lauseita on ryhmässä kuin ryhmässä verrattain vähän. Seuraavat virkkeet ovat esimerkkejä venäjän L1b- ja L1c-aineistojen S4-tapauksista:

- (452) Наши инвестиции в российскую экономику оправдывают себя уже
 meidän investoinnit PREP venäläinen-ACC talous-ACC maksaa-takaisin-PRES-3pPI itse-ACC jo
 сегодня. (Araneum Russicum: coca-colarussia.ru)
 tänään
 'Investointimme venäjän talouteen maksavat itseään takaisin [jo tänään]'

- (453) При заявке в нашу компанию, мы доставим готовую деревянную
 PREP tilaus-PREP PREP meidän-ACC yritys-ACC me toimittaa-FUT-1pPI valmis-ACC puinen-ACC
 баню уже завтра. (Araneum Russicum: metaldom-stroy.ru)
 sauna-ACC jo huomenna
 'Kun teet tilauksen yrityksestämme, me toimitamme valmiin puusaunan [jo huomenna].'

- (454) Я дам тебе ответ завтра, - ответил он, чуть поджав губы. (Araneum
 Minä antaa-FUT-1p sinä-DAT vastaus-ACC huomenna - vastata-PRET hän hieman mutristaa-GER huulet-ACC
 Russicum: fan.lib.ru)

'Minä annan sinulle vastauksen [huomenna] – hän vastasi huuliaan mutristaen.'

- (455) Не можем мы знать что ждет нас завтра и какие события
 Ei voida-PRES-1p-PI me tietää mikä odottaa-PRES-3p me-ACC huomenna ja mitkä tapahtumat
 наступят каждую минуту. (Araneum Russicum: moving.ru)
 saavuttaa-FUT-3pPI joka-ACC minuutti-ACC
 'Me emme voi tietää, mikä odottaa meitä [huomenna] ja mitä tapahtumia päivä tuo tullessaan.'

Esimerkit 452 – 454 ovat kaikki melko selkeitä fokaalisen konstruktion edustajia. Esimerkeissä 452 ajatus investointien oikeutuksesta samoin kuin esimerkissä 453 ajatus puisen saunan valmistamisesta ja esimerkissä 454 vastauksen antamisesta ovat kaikki diskurssireferenttejä, joiden kirjoittaja olettaa olevan kuulijan tajunnassa aktiivisena. Ajanilmauksen tehtävänä on välittää lukijalle ajallista, lokalisovaa tietoa näistä propositioista. Sijainti sekä verbin että objektin jäljessä korostaa oletusta propositioiden aktiivisuudesta.

Vastaavia diskurssifunktioita toteutetaan venäjänkielisessä aineistossa kuitenkin myös keskisijainnilla kuten esimerkissä 456 sekä toisaalta alkusijainnilla kuten esimerkissä 457:

- (456) Волшебные ароматы Востока уже завтра могут заполнить ваш дом,
 taianomaiset tuoksut itä-GEN jo huomenna voida-PRES-3pPI täyttää teidän-ACC koti-ACC
 неся вам радость, свет и вдохновение. (Araneum Russicum:
 tuoda-GER te-DAT ilo-ACC valo-ACC ja inspiraatio-ACC
 aromati-vostoka.ru)

'Idän taianomaiset tuoksut [jo huomenna] voivat täyttää kotinne tuoden teille iloa valoa ja inspiraatiota'

- (457) Уже завтра зрители увидят невероятные трюки главных артистов.
 Jo huomenna katsojat nähdä-FUT-3pPI uskomattomat-ACC tempu-ACC pää-GEN esiintyjät-GEN
 (Araneum Russicum: lotosgrk.ru)

'[Jo huomenna] katsojat näkevät pääesiintyjien uskomattomat tempu.'

Myös deiktisistä adverbeista voidaan siis lähtökohtaisesti tehdä edellä¹⁵⁷ laajalti tukea saanut oletus siitä, että venäjän S4-sijainnin harvinaisuus johtuu ainakin osittain mahdollisuudesta toteuttaa fokusfunktiota muillakin sijainneilla.

L1-ryhmien lisäksi taulukosta 86 on mainittava vielä L8a-ryhmä eli suomen *pian* ja venäjän *скоро*. Myös näiden sanojen S4-osuuksissa havaitaan yli kahdenkymmenen prosenttiyksikön suuruinen kieltenvälinen ero. Eron jyrkkyyttä voidaan kuitenkin pitkälti selittää sanojen käyttö- ja merkityseroilla. Kenties merkittävimpana tällaisena suomenkielisessä aineistossa esiintyy paljon lähtökohtaisesti fokaalisia ilmauksia *mahdollisimman pian* (kaikkiaan 163 kappaletta, joista S4-sijainnissa 132), mutta venäjässä vastaavia *как можно скорее* -tapauksia ei ole suodattanut aineistoon. Tämä johtuu siitä, että kummassakin kielessä alkuperäiset hakulausekkeet rajattiin kattamaan vain muodot *pian* ja *скоро*.

Siirrän nyt huomioni positionaalsiin ilmauksiin, joiden tapauksessa S4 on venäjässä kauttaaltaan tavallisempi kuin deiktisten adverbien kohdalla, joskin eri aineistoryhmien välillä on myös jonkin verran vaihtelua. Taulukko 87 esittää positionaalisten aineistoryhmien S4-tapausten tarkat määrät ja suhteelliset osuudet:

Taulukko 87: S4-tapaukset positionaalisissa aineistoryhmissä

Aineistoryhmä	venäjä		suomi	
	S4-tapauksia	suht.osuus	S4-tapauksia	suht.osuus
F1b (по вторникам)	40	33.1%	446	64.5%
L2a (во вторник)	266	9.9%	1468	33.7%
L2b (в марте)	117	9.3%	1392	43.9%
L4a (утром)	19	3.8%	426	34.6%

Taulukossa 87 merkillepantavia ovat toisaalta venäjän F1b-ryhmän (esim. *по понедельникам*) huomattavan korkea suhteellinen osuus sekä toisaalta venäjän L4a-ryhmän (*утром* / *вечером*) poikkeuksellisen pieni S4-osuus. L4a-aineisto kattaa venäjässä vain kourallisen S4-tapauksia, joista esimerkkejä ovat virkkeet 458 ja 459:

(458) Президент ФИФА Блаттер поздравил меня вечером. (RuPress:
puheenjohtaja FIFA-GEN Blatter onnitella-PRET minä-ACC illalla
Комсомольская правда)

’FIFAn puheenjohtaja Blatter onnitteli minua [illalla]’

¹⁵⁷ks. esimerkiksi duratiivisten ja F-funktioiden keskusijainteja luokitelleet satunnaisotannat taulukoissa 82 ja 84.

- (459) Сравнительно интенсивное движение автомобилей беспокоит вас только
 suhteellisen intensiivinen liikenne autot-GEN häiritä-FUT-3p te-ACC vain
 утром и вечером— (Araneum Russicum: v-nova.ru)
 aamulla ja illalla
 'Melko vilkas autoliikenne häiritsee teitä [vain aamulla ja illalla].'

Huomionarvoista on, ettei venäjän L4a-aineiston vähien S4-tapausten joukosta ole löydettävissä käytännössä yhtään fokaalisen konstruktion edustajaa. Esimerkissä 458 on kyse esimerkin 451 tavoin ei-fokaalisesta tapauksesta, jossa kirjoittaja ei oletettavasti pyri ilmoittamaan sitä, milloin Blatter onnitteli tätä vaan itse tapahtuman, proposition [Blatter onnitteli minua illalla], johon ajanilmaus voidaan lukea mukaan. Kenties lähimpänä fokaalista konstruktiota on esimerkki 459, jossa siinäkin on pantava merkille, että *утром и вечером* viittaavat aamuihin ja iltoihin yleensä, eivät johonkin konkreettiseen, aikajanelta erotettavissa olevaan referenttiin. Tämä on suomenkielisen aineiston valossa odottamatonta, sillä yksi syy suomen suureen S4-tapausten määrään vaikuttaisi olevan juuri tämänkaltaisissa fokaalisissa konstruktioissa, joita edustavat muun muassa seuraavat esimerkit:

- (460) Pääministerin kanslia ilmoitti myöhemmin päivällä, että Netanyahu antaa vaaleja koskevan lausunnon illalla. (Fipress: Länsi-Savo)
- (461) Satamien pitäisi aloittaa toimintansa taas aamulla. (Araneum Finnicum: m.iltalehti.fi)
- (462) Seija, Make, Matti ja Jonttu olivat grillanneet viimeiset neljä makkaraansa illalla. (Araneum Finnicum: mahti.pp.fi)
- (463) Vihreä liitto teki päätöksensä illalla. (FiPress: Karjalainen)

Osittain myös L4a-aineistossa fokaalisten tapausten puuttumista voi selittää jälleen kerran sillä, että ajanilmaus voi venäjässä saada fokuksen diskurssifunktion myös muuten kuin S4-sijainnissa, kuten seuraavissa S1-esimerkeissä (esimerkin 464 laajempi konteksti on annettu alempana):

- (464) И только утром я забрал его и отдал организаторам праздника
 ja vasta aamulla minä hakea-PRET se-ACC ja antaa-PRET järjestäjät-DAT juhla-GEN
 'Ja [vasta aamulla] minä hain sen ja annoin juhlan järjestäjille'
- (465) Ожидается, что уже вечером он возобновит работу. (Araneum Russicum:
 odottaa-PRET että jo illalla se jatkaa-FUT-3p työ-ACC
 medpulse.ru)
 'Odotettavissa on, että [jo illalla] se jatkaa työtään.'

Прибыв в Уфу до рассвета, остаток ночи кубок провел в клубном микроавтобусе, — поведал начальник команды Владимир Чариков. — И только утром я забрал его и отдал организаторам праздника.

Saavuttuaan Ufaan ennen aamua lopun yötä pokaali vietti joukkueen bussissa, kertoi joukkueenjohtaja Vladimir Tšarikov. Ja [vasta aamulla] minä hain sen ja annoin juhlan järjestäjille.

Toisin kuin esimerkiksi virke 458 edellä, esimerkit 464 ja 465 kuvaavat kuulijan tajunnassa aktiiviseksi oletettavia propositiota tai asiointiloja, ja ajanilmaus muodostaa lauseiden varsinaisen pragmaattisen väittämän: Esimerkissä 464 on puhuttu pokaalista ja sen sijainnista bussissa ja samoin on tiedossa, että pokaali on ollut myöhemmin mukana juhlinnassa, niin että ajanilmauksen sisältävä lause tarkoittaa, milloin pokaali on haettu; esimerkissä 465 ajatus työnteon keskeytyneisyydestä on samalla tavoin tiedossa, ja ajanilmaus kertoo, milloin keskeytys loppuu. Merkillepantavaa on, että esimerkin 465 kaltaisia *уже + утром/вечером*- tai esimerkin 464 kaltaisista *только + утром/вечером* -esiintymiä on venäjänkielisessä aineistossa kaikkiaan 19, mutta näistä vain yksi sijoittuu S4-asemaan. Suomessa taas 50 vastaavalla *jo/vasta + aamulla/illalla* -tapauksella S4 on tavallisin sijainti (23 tapausta).

Venäjän fokaalisia S1- ja S2-konstruktioita ei kuitenkaan voi pitää riittävänä selityksenä, kun mietitään esimerkiksi venäjänkielisten L4a- ja L2-ryhmien välistä sisäistä eroa S4-osuuksissa. Yksi mahdollinen lisäselitys olisi olettaa, että kyse ei venäjän L4a-ryhmän osalta ole vain siitä, että fokaalisia S4-tapauksia on suomea vähemmän, vaan siitä, että fokaalisia tapauksia on ylipäänsä vähemmän. Tätä oletusta tukee se, että verrattaessa venäjän positionaalisia ryhmiä keskenään L4a erottuu selvästi muista, mutta vastaavaa ryhmien välistä eroa ei havaita suomessa, jossa L4a-ryhmän S4-osuus on kutakuinkin yhtä suuri kuin L2a-ryhmällä. On mahdollista, että venäjän *утром*- ja *вечером*-sanoihin liittyvät diskurssifunktiot ovat lähtökohtaisesti useammin topikaalisia (ja siten painottuneita lauseen alkupuolelle) kuten esimerkissä 466:

- (466) Этим легким и летним утром я покинула мягкую постель, и
 se-INSTR kepeä-INSTR ja kesäinen-INSTR minä jättää-PRET pehmeä-ACC vuode-ACC ja alkaa-PRET
 начала собираться в гости. (Araneum Russicum: rbp-place.ru)
 valmistautua PREP vieraat-ACC
 '[Sinä kepeänä ja kesäisenä aamuna] minä jätin pehmeän vuoteen ja aloin valmistautua vierailulle lähtemiseen.'

Jos suomessa pyrkisi lisäämään aamuun tai iltaan viittaavaan ajanilmaukseen esimerkin 466 tapaisia adjektiivimääritteitä, olisi käytettävä tämän tutkimuksen aineistoon otettujen adessiivimuotojen (*aamulla* ja *illalla*) sijaan essiivimuotoja *aamuna* ja *iltana*, mikä saattaa osaltaan selittää sitä, että suomessa lauseenloppuinen asema on suhteessa niin paljon suositumpi kuin venäjässä.

Venäjän ja suomen L4a-ryhmät sisältävät siis jossain määrin jo lähtökohtaisesti erilaisen jakauman ajanilmausten eri diskurssifunktioita. Jo todetun lisäksi on syytä muistaa, että *ympo-* ja *вечерo-* sanat ovat siinä määrin vakiintuneita ilmauksia, ettei niitä kieliopeissa ole tapana luokitella *ympo-* ja *вечер-* substantiivien taivutusmuodoiksi vaan omiksi lekseemeikseen (ks. esim. osio 5.2.2.4). Tämän voisi nähdä yhtenä adverbille tyypillisen keskisijainnin osuutta kasvattavana tekijänä. Selityksen uskottavuutta vähentää se, että L4a-aineistossa suomen ja venäjän välinen ero muodostuu ennen kaikkea erosta S1- ja S4-sijaintien välillä. Lisäksi on huomattava, että venäjän L4a havaittiin osiossa 8.3.1.2 poikkeuksellisen tavalliseksi myös S3-asemassa.

L4a-ryhmän venäjässä matalan S4-osuuden lisäksi taulukosta 87 havaitaan, että F1b-ryhmällä vastaava osuus on huomattavan suuri kielestä riippumatta. F1b-ryhmää edustava esimerkki 359¹⁵⁸ esitettiin jo aivan luvun alussa yhtenä tyypillisenä fokaalisen konstruktion ilmentymänä, ja epäilemättä juuri fokaaliset tapaukset selittävät F1b-ryhmän painottumista lauseen loppuun (ks. myös F-funktion loppusijainnin tarkempi käsittely osiossa 9.2.2). Myös L2-ryhmissä venäjän S4 on selvästi tavallisempi kuin esimerkiksi deiktisillä adverbilla (vrt. taulukko 86), mutta tästä huolimatta ero suomeen on hyvin selvä. L2-ryhmiä analysoitaessa onkin syytä palata osiossa 7.2.2.1 tehtyihin L2-ryhmiä ja alkusijaintia koskeneisiin huomioihin.

Suomen ja venäjän L2-ryhmien eroksi todettiin osiossa 7.2.2.1 ennen muuta se, että venäjässä L2-tapaukset sijaitsevat usein lauseen alussa ilman määritteitä. Suomen S1-tapauksien todettiin useimmiten olevan joko segmentoitu ajanjakso -konstruktion (matriisi 17), kontrastiivisen konstruktion (matriisi 14), äkkiä-konstruktion (matriisi 8) tai affektiivisen konstruktion (matriisi 9) edustajia sekä joskus jakson aloittavia konstruktioita (matriisi 19), kun taas venäjässä myös johdantokonstruktiot (matriisi 18) todettiin tavallisiksi. Esimerkkejä tällaisista tapauksista olivat L2a-ryhmän virkkeet 116 ja 117, jotka esitän tässä uudelleen numeroilla 467 ja 468:

- (467) В среду Госдума на очередном пленарном заседании рассмотрит
 PREP keskiviikko-PREP duuma PREP seuraava-PREP täysi-PREP istunto-PREP käsitellä-FUT-p3
 ситуацию в Ливии. (RuPress: Новый регион 2 2011)
 tilanne-ACC PREP Libya-PREP
 '[Keskiviikkona] duuma [täysi-istunnossaan] käsittelee Libyan tilannetta.'

- (468) Во вторник в штаб-квартире ВТО в Женеве президент Украины Виктор
 PREP tiistai-ACC PREP päämaja-PREP WTO PREP Geneve presidentti Ukraina-GEN Juštšenko
 Ющенко и генеральный директор организации Паскаль Лами
 ja pää johtaja järjestö-GEN Pascal Lamy allekirjoittaa-PRET

¹⁵⁸ –Hessu hakee mökekeilijät Reposalmen rannasta tiistaisin, torstaisin-- (s. 348)

ПОДПИСАЛИ ПРОТОКОЛ О   присоединении Украины к   Всемирной
 pöytäkirja-ACC   PREP   liittyminen-PREP Ukraina-GEN   PREP   maailma-DAT kauppa-DAT
 торговой организации. (RuPress: РИА Новости 2008)
 järjestö-DAT
 '[Tiistaina] [WTO:n päämajassa Genevessä] Ukrainan presidentti Viktor Juštšenko ja järjestön
 pääjohtaja Pascal Lamy allekirjoittivat pöytäkirjan Ukrainan liittymisestä Maailman kauppajärjes-
 töön.'

Mielenkiintoista kyllä, vaikka suomen L2a-aineistosta ei löytynyt juuri lainkaan esimerk-
 kien 467 – 468 kaltaisia S1-tapauksia (poikkeuksena katso esimerkki 120¹⁵⁹), on vastaa-
 vien S4-tapausten esiin kaivaminen helppoa, kuten virkkeet 469 – 471 osoittavat:

- (469) EU:n liikenneministerit käsittelevät kuljettajien työaikoja kokouksessaan keskiviikko-
 na. (FiPress: Hämeen sanomat 1999)
- (470) Hallitusneuvos Kalevi Perko kertoi uudesta tielaista Tiet taajamassa -seminaarissa kes-
 kiviikkona. (FiPress: Aamulehti)
- (471) Hyvinkään Maatalousseura luovutti käytetyn kuivurin virolaisille torstaina maaseutu-
 keskuksessa Järvenpäässä. (FiPress: Hyvinkään sanomat 1994)

Esimerkkien 469 ja 467 yhtäläisyys on silmiinpistävää: kummassakin on kyse aktivoimat-
 toman subjektin jonkinlaisessa kokouksessa suorittamasta toiminnasta, jonkin kysymyk-
 sen käsittelemisestä. Vaikka esimerkin 469 laajempaa kontekstia ei ole saatavilla, voidaan
 olettaa, että se kuitenkin eroaa esimerkistä 467 siinä, että kyseessä tuskin on koko teks-
 tin ensimmäinen virke. Yhtä kaikki, vaikuttaisi siltä, että suomessa esimerkkien 467 –
 468 kaltaisia johdantokonstruktioita vastaavat loppusijaintia hyödyntävät ei-fokaalisen
 konstruktion variantit.

Suomen ja venäjän alku- ja loppusijaintien välinen symmetria L2-ryhmissä on nähtä-
 vissä laajemminkin kuin vain yksittäisten esimerkkien tasolla. Osiossa 7.2.2.1 tarkastel-
 tiin ajanilmausten kollokaatteja ja havaittiin, että venäjässä oli suomeen nähden huomatta-
 van paljon enemmän tapauksia, joissa aikaa ilmaiseva konstruktio sijaitsi koko lauseen
 ensimmäisenä konstituenttina. Jos taas tutkitaan S4-asemaan sijoittuvien L2a-tapausten
 oikeanpuoleisia kollokaatteja, saadaan taulukon 88 mukaiset osuudet.

¹⁵⁹ Viime lokakuussa Juha Unstitalo levytti urkuri Kalevi Kiviniemen, sellisti-- (s. 206)

Taulukko 88: L2a-aineistoryhmän S4-tapausten yleisimmät oikeanpuoleiset kollokaatit suomessa ja venäjässä

Suomi			Venäjä		
Kollokaatti	Frek.	Suht. frek.	Kollokaatti	Frek.	Suht. frek.
—	901	61,38 %	—	38	14,29 %
ja	66	4,5 %	в	34	12,78 %
kun	32	2,18 %	на	16	6,02 %
mutta	19	1,29 %	и	10	3,76 %
jolloin	11	0,75 %	вечером	6	2,26 %
helsingin	8	0,54 %	то	5	1,88 %
helsingissä	7	0,48 %	10	4	1,5 %
aamupäivällä	6	0,41 %	16	4	1,5 %
niin	5	0,34 %	17	4	1,5 %
suomen	5	0,34 %	а	4	1,5 %

L2b-ryhmän oikeanpuoleiset kollokaatit on puolestaan esitetty taulukossa 89:

Taulukko 89: L2b-aineistoryhmän S4-tapausten yleisimmät oikeanpuoleiset kollokaatit suomessa ja venäjässä

Suomi			Venäjä		
Kollokaatti	Frek.	Suht. frek.	Kollokaatti	Frek.	Suht. frek.
—	820	58,91 %	и	15	12,82 %
ja	128	9,2 %	прошлого	15	12,82 %
kun	32	2,3 %	когда	9	7,69 %
mutta	27	1,94 %	этого	7	5,98 %
jolloin	19	1,36 %	а	6	5,13 %
eikä	6	0,43 %	в	6	5,13 %
joten	5	0,36 %	но	5	4,27 %
tai	5	0,36 %	на	4	3,42 %
viime	5	0,36 %	—	3	2,56 %
koska	4	0,29 %	как	2	1,71 %

Taulukot 88 ja 89 osoittavat muun muassa sen, että kummassakin kielessä ajanilmausta seuraa melko usein rinnastuskonjunktio tai L2b-aineiston tapauksessa myös kun-lause. Kielten välillä on kuitenkin selvä ero siinä, kuinka suuri osuus on tapauksilla, joissa ajanilmaus on koko virkkeen viimeisenä eli ilman kollokaattia – ero on peilikuva siitä, mitä S1-sijainnin yhteydessä havaittiin vasemmanpuoleisista kollokaateista. Lisäksi vaikuttaisi ainakin L2a-ryhmän osalta siltä, että venäjä sisältää enemmän tapauksia, joissa ajanilmauksella kuvataan lopulta tarkempaa hetkeä kuin viikonpäivää ylipäätään. Tällaisia ovat toisaalta *вечером* (‘illalla’) -tapaukset, toisaalta tapaukset, joissa ajanilmauksen ensimmäisenä oikeanpuoleisena kollokaattina on jokin numero ja toisaalta

suuri osa tapauksista, joissa ajanilmausta seuraa *θ*-prepositio. Virkkeet 472 – 475 ovat esimerkkejä näistä:

- (472) Министерство торговли опубликует данные по дефициту внешней торговли
ministeriö kauppa-GEN julkaista-FUT-3p tiedot-ACC PREP puute-DAT ulkomaan-GEN kauppa-GEN
за октябрь во вторник в 13.30 по Гринвичу. (Araneum Russicum:
PREP lokakuu-ACC PREP tiistai-ACC PREP 13.30 PREP Greenwich-DAT
markets-today.ru)

’Kauppaministeriö julkistaa tiedot ulkomaankaupan vajeesta [lokakuussa tiistaina kello 13.30 Greenwichin aikaa]’

- (473) Известие потрясло Казань во вторник в середине дня. (RuPress:
Uutinen järkyttää-PRET Kazan-ACC PREP tiistai-ACC PREP keski-PREP päivä-GEN
Комсомольская правда)

’Kazanin sai tietää järkyttävän uutisen [tiistaina keskipäivällä].’

- (474) Последний раз я видела Людмилу во вторник 24 октября 2000 года.
edellinen-ACC kerta-ACC minä nähdä-PRET Ljudmila-ACC PREP tiistai-ACC 24 lokakuu-GEN 2000 vuosi-GEN
(Araneum Russicum: eparhia.karelia.ru)

’[Edellisen kerran] näin Ljudmilan [tiistaina 24. lokakuuta 2000]’

- (475) Основным событием недели для австралийского доллара станут данные по
pää-INSTR tapahtuma-INSTR viikko-GEN PREP australialainen-GEN dollari-GEN tulla-FUT-3pPI tiedot PREP
рынку труда, которые увидят свет в четверг 14 марта в 04.30
markkinat-DAT työ-GEN jotka nähdä-FUT-3pPI päivänvalo-ACC PREP torstai 14 maaliskuu-GEN PREP 4.30
МСК. (Araneum Russicum: fx.ru)

Moskova

’Viikon tärkeimmäksi tapahtumaksi Australian dollarin kannalta muodostuvat työmarkkinoiden tilastot, jotka julkaistaan [torstaina 14. maaliskuuta kello 04.30 Moskovan aikaa].’

Esimerkit 472 – 475 ovat kaikki tulkittavissa fokaalisen konstruktion edustajiksi. Suomen suuri kollokaattomien esiintymien määrä viittaa kuitenkin siihen, että suomessa on vähemmän eksplisiittiseen ajankohtaan viittaavia ja siten potentiaalisesti tästä ajankohdasta lukijaa informoivia tapauksia. Tämä taas antaa syyn olettaa, että venäjän fokaalisen S2-konstruktion ohella esimerkkien 469 – 471 kaltaiset ei-fokaaliset rakenteet ovat avainasemassa selitettäessä L2-aineiston kieltenvälisiä eroja.

Ei-fokaaliset tapaukset ovat positionaalisten ilmausten lisäksi tavallisia myös suomen deiktisillä adverbilla. Tämä käy ilmi muun muassa esimerkeistä 476 – 479.

- (476) Пääministerи Zhu Rongji piti Kiinan kansantasavallan 50 - vuotisjuhlallisuuksiin liittyen puheen Pekingissä eilen. (FiPress: Kaleva)

- (477) Kyösti Virrankoski tukijoukkoiheen jakoi tietoa ja mielipiteitään EU:sta Jyväskylän kävelykadulla eilen. (FiPress: Keskisuomalainen)

(478) Ja Europaeukset, Tämä suku vietti sukuyhdistyksensä 30-vuotisjuhlaa Haapavedellä äskettäin. (Araneum Finnicum: europaeus.info)

(479) Hänhän vaihtoi vaalipiiriäkin tässä hiljattain. (FiPress: Turun Sanomat)

Esimerkeissä 469 – 471 ja 476 – 478 on merkillepantavaa, että niissä kaikissa lauseenloppuista ajanilmausta edeltää paikanilmaus. Esimerkissä 479 ei varsinaisesti ilmaista paikkaa, vaan siinä ajanilmausta edeltävällä inessiivimuotoisella pronominilla on lähinnä diskursiivinen funktio. Aineisto kattaa kuitenkin myös ei-fokaalisia tapauksia, joista paikanilmaus puuttuu kokonaan, niin kuin esimerkit 480 – 482 (sekä venäjänkielisen aineiston 458¹⁶⁰ edellä) osoittavat:

(480) Presidentti pelasti minun päiväni tänään. (FiPress: Demari)

(481) Luka saavutti ensimmäisen kouluratsastuskilpailuvoittonsa tänään! (Araneum Finnicum: taikaponi.net)

(482) Samppa teki ihan täydellistä salaattia meille eilen. (Araneum Finnicum: miantanh.blogspot.com)

Esimerkeissä 480 – 482 ajanilmausten tulkitseminen ei-fokaalisiksi on jossain määrin mutkikkaampaa kuin edellä esitettyjen paikanilmauksen sisältävien esimerkkien. Tarkastelenkin seuraavassa esimerkkien 480 – 482 informaatorakennetta tarkemmin jakamalla niihin liittyvät diskurssireferentit osaksi pragmaattista väittämää ja olettaa käyttämällä hyväksi taulukkoa 90. Vertailun vuoksi taulukkoon on sisällytetty myös selkeän fokaalinen esimerkki 474 sekä edellä esitetyistä paikanilmauksen sisältävistä tapauksista esimerkki 477:

---

¹⁶⁰Президент ФІФА Блаттер поздравил меня вечером. (s. 396)

Taulukko 90: Esimerkkien 474, 477 sekä 480 – 482 pragmaattiset oletamat ja väittämät

lause	olettava	väittäjä
474: Последний раз я видела Людмилу во вторник 24 октября 2000 года.	Subjekti ei ole nähnyt L:aa vähään aikaan. On olemassa hetki, jolloin subjekti viimeksi näki L:n (h)	24.10.2000 = h
477: Kyösti Virrankoski tukijoukkoineen jakoi tietoa ja mielipiteitään EU:sta Jyväskylän kävelykadulla eilen.	Mahdollisesti: lehdessä esitetystä kuvasta näkyvä informaatio	On olemassa henkilö nimeltä K.V.. K.V. on jakanut tietoa ja mielipiteitä. Jakaminen tapahtui edeltävänä päivänä
480: Presidentti pelasti minun päiväni tänään.	Lukija tietää minä-pronominin referentin (puhujan). Lukija tietää presidentin	Presidentti pelasti puhujan päivän. Pelastettu päivä oli se, joka puhehetkellä on ollut meneillään
481 Luka saavutti ensimmäisen kouluratsastuskilpailuvoittonsa tänään!	Lukija tietää Lukan. Lukija tietää, että Luka osallistuu kilpailuihin	Luka on saavuttanut ensimmäisen voittonsa kouluratsastuskilpailussa. Voitto saavutettiin sinä päivänä, joka viestin lähetyshetkellä oli meneillään
482: Samppa teki ihan täydellistä salaattia meille eilen.	Lukija tietää, kuka on Samppa. Lukija tietää, että lauseen kirjoittaja kuuluu pronominin meille identifioimaan joukkoon	Samppa teki täydellistä salaattia. Salaatin tekeminen tapahtui eilen

Kuten taulukosta havaitaan, esimerkeissä 480 – 482 ja 477 ennen kaikkea pragmaattiset väittämät ovat erilaisia kuin edellä esitetyissä fokaalisissa esimerkeissä. Fokaalisissa ajanilmaustapauksissa pragmaattinen olettava pitää tyypillisesti sisällään paljon informaatiota verrattuna pragmaattiseen väittämään. Esimerkin 474 kaltaisissa lokalisovissa tapauksissa väittämään kuuluu yleensä ainoastaan tieto ajanilmauksen implikoiman aikajanan pisteen ja väittämässä esitettyjen propositioiden suhteesta (yllä kuvattu 24.10.2000 = h). Esimerkkien 480 – 482 samoin kuin esimerkkien 476 – 479 tapauksissa taas pragmaattiset väittämät ovat laajempia. Ne kattavat aina myös jotain muuta kuin ajanilmaukseen liittyvää tietoa, vieläpä niin, että muu tieto on ensisijaista. Pragmaattiset olettavat taas eroavat fokaalisten esimerkkien ja esimerkkien 480 – 482 sekä 477 välillä siinä, että niiden sisältämä tieto on luonteeltaan erilaista: edellisten tapauksessa ennen

kaikkea propositionaalista (Yokoyama 1986: 11), jälkimmäisten taas referentiaalista (mts. 9).

Pragmaattisen olettaman piiriin kuuluvan tiedon luonne ei-fokaalisissa esimerkeissä käy hyvin ilmi, kun tutkitaan esimerkin 481 alkuperäistä esiintymisyhteyttä (<http://taikaponi.net/veera/ponipallero/luka.html>, tarkistettu 29.9.2017). Esimerkin kontekstina on kokonainen internetsivu, joka on omistettu yhdelle tietylle Luka-nimiselle ponille. Sivulla selvitetään Lukan taustoja ja annetaan tilastoja siitä, minkälaisiin kilpailuihin hevonen on osallistunut. Sivulla on myös Päiväkirja-niminen osio, jonka kahdesta merkinnästä ensimmäinen alkaa esimerkillä 481 ja toinen kertoo ponin syntymästä. Tämä konteksti huomioon ottaen on selvää, että kirjoittaja olettaa lukijalla olevan paljon referentiaalista tietoa Lukasta. Luka-referentti samoin kuin esimerkiksi tieto sallistumisesta erilaisiin kilpailuihin on lukijan tajunnassa aktiivista. Ei ole kuitenkaan mielekästä ajatella, että propositio [Luka saavuttaa ensimmäisen kouluratsastuskilpailuvoittonsa] olisi aktiivinen ja että esimerkissä 481 vain lokalisoitaisiin tämä jo aktiivisena ollut propositio. Pikemminkin koko propositio esitellään virkkeessä 481 uutena ja se on osa pragmaattista väittämää.

Esimerkki 477 poikkeaa esimerkistä 481 siinä, että sen kirjoittajan voitaisiin tulkita olettavan paljon vähemmän: voisi ajatella, ettei pragmaattiseen olettamaan kuulu edes esimerkin 481 kaltaista referentiaalista tietoa, vaan että käytännössä kaikki esitettävä tieto on diskurssistatukseltaan aktivoimatonta ja osa pragmaattista väittämää. Tässä mielessä kyseessä olisi hyvin pitkälle venäjässä tyypillisten globaalien S1-johdantokonstruktioiden kaltainen rakenne. Esimerkki 477 sekä monet muut vastaavat tapaukset ovat suomen lehdistöaineistossa kuitenkin siitä erityisiä, että niiden voi usein päätellä esiintyvän lehdissä kuvateksteinä.

Kuvatekstejä lingvistikelta kannalta tutkinut Elina Heikkilä (2006: 189) toteaa, että kuvatekstien laatimisessa on tavallista pitää yleisohjeena, että lukijalle annetaan sellaista informaatiota, jota itse kuvasta ei näy. Heikkilän mukaan (mts. 77) kuvatekstien oletetaan sisällyttävän vastaukset mahdollisimman moneen kysymyksistä *kuka, mitä, missä, milloin, miksi ja miten*. Nämä seikat tukevat ajatusta siitä, että kuvatekstit ovat usein konteksteja, joissa suurin osa esitettävästä tiedosta kuuluu pragmaattiseen väittämään. Voisikin ajatella, että suomenkielisessä aineistossa esiintyvät monet kuvatekstit ovat hyvä ikkuna siihen, mihin järjestykseen informaatio suomessa on luontevaa pakata, kun tehtävänä on välittää suuri joukko kokonaan uutta ja aktivoimatonta tietoa samassa lauseessa. Esimerkin 477 kaltainen asioiden esittämisyjärjestys vaikuttaa Heikkilän (mts. 77–78) lainaamien suomalaisten kirjoittamisen oppaiden perusteella suorastaan normilta. Esimerkiksi Antero Okkosen (1980) opas kehottaa ”aloittamaan pääasialla ja välttämään määreitä tekstin alussa”. Lauri Kotilaisen (2003) oppaassa puolestaan todetaan, että kuvatekstin tulisi

kertoa, mitä kuva esittää, keitä kuvassa on ja “ehkä myös, milloin kuva on otettu ja missä, jos asia ei muuten käy ilmi”.

Kaiken kaikkiaan tässä osiossa käsitellyt ei-fokaaliset tapaukset voidaan tarkemmin ryhmitellä ei-fokaalisen konstruktion eri varianteiksi. Esimerkeistä 458 ja 480 – 482 on ensinnäkin erotettavissa esimerkkien 476 – 479 kaltaiset paikanilmauksen sisältävät tapaukset. Näiden pitämistä omana konstruktionaan puoltaa muun muassa esimerkin 479[^{vaalipiiri2}] yhteydessä tehty huomio siitä, että varsinaisen paikanilmauksen puuttuessa sen tilalla käytetään joskus semanttisesti tyhjää *tässä*-sanaa. Toisaalta esimerkissä 482¹⁶¹ on kyse päiväkirjamaisesta blogikontekstista, ja kirjoittajan voi luontevasti nähdä kertovan paitsi itsestään ja läheisistä ihmisistä, myös kuluneista päivistään sinänsä. Tässä mielessä esimerkki 482 on tulkittavissa myös edellisessä osiossa käsitellyksi topikaaliseksi S4-konstruktioksi, jonka senkin todettiin matriisin 34 yhteydessä perivän ei-fokaalisen konstruktion toteutumalinkin kautta.

On myös todettava, että tässä osiossa käsitellyt lokalisoivat tapaukset eroavat jossain määrin aiemmin esiin tulleista ei-fokaalisen konstruktion ilmentymistä, joissa ajanilmaukset ovat edustaneet lähinnä ajallisen ekstension funktiota. Lokalisoivissa tapauksissa ei-fokaalinen konstruktio vaikuttaisi erityisen tyypilliseltä tapauksissa, joissa ajanilmaus itse on diskurssistatukseltaan aktiivinen, toisin sanoen tavalla tai toisella lukijan huomion kohteena. Tämä saattaa olla yksi syy siihen, että deiktisillä ilmauksilla ei-fokaalinen konstruktio on niin tavallinen – useimmiten viestintätilanteen osapuolet ovat niistä tietoisia ilman, että niitä olisi erikseen tarvinnut aktivoida (vrt. Yokoyama 1986: 32).

Selventääkseni ajatusta lokalisoivien ajanilmausten aktiivisuudesta sekä toisaalta ei-fokaalisen konstruktion informatorakennetta laajemmin esitän vielä lyhyen vertailun niihin paikanilmauksen sisältäviin tapauksiin, joita Tuomas Huumo on tutkinut väitöskirjassaan. Huumo (1997: 162–163) esittää muun muassa seuraavan lauseen, jonka lopussa on paikkaa ilmaiseva adverbiaali:

(483) Elmeri näki Anselmin bussissa

Huumon tulkinnan mukaan lauseessa 483 adverbiaalain määrittelykohde on rajattu, niin että se viittaa lähinnä lauseen objektin referentin, Anselmin, sijaintiin. *Bussissa* on tällöin Anselmi-sanan määrite – se, mitä Elmeri on nähnyt, ei toisin sanoen ole “Anselmi” vaan “Anselmi bussissa”. Toinen mahdollinen tulkinta on nähdäkseni fokaalinen konstruktio, jossa puhuja tai kirjoittaja olettaa koko proposition [Elmeri näki Anselmin] aktiiviseksi kuulijan tai lukijan tajunnassa ja spesifioi, että Anselmi (ja/tai Elmeri itse) sijaitsi proposition tapahtumahetkellä bussissa.

¹⁶¹ *Samppa teki ihan täydellistä salaattia meille eilen* (s. 403)

Jos kuitenkin tarkastellaan paikanilmauksen sijasta vastaavia lauseenloppuisen ajanilmauksen sisältäviä lauseita, tulkintakenttä muuttuu hieman, kuten keksitty kontekstiton esimerkki 484 osoittaa:

(484) Elmeri näki Anselmin eilen.

Myös esimerkille 484 voidaan erottaa kaksi tulkintaa. Sen voi ensinnäkin nähdä fokaalisen konstruktion edustajana, jolloin *propositio* [Elmeri näki Anselmin] on diskurssisatutukseltaan aktiivinen samoin kuin alkuperäisen paikanilmauksen sisältävän tapauksen jälkimmäisessä tulkinnassa. Toinen tulkinta taas on sovittaa esimerkki ei-fokaalisen konstruktion sisään olettamalla koko *propositio* täysin uudeksi, aktivoimattomaksi informaatioksi, niin että viestijän tavoitteena on vain kertoa fakta siitä, että [Elmeri näki Anselmin eilen] on tapahtunut.

Esimerkissä 484 *eilen*-sanon viittauskohde on deiktisen luonteensa tähden diskurssisatutukseltaan aktiivinen, eikä tarvitse erityistä esittelemistä. Ei-fokaalinen tulkinta on siis täysin mahdollinen, jopa todennäköinen. Muilla kuin deiktisillä ajanilmauksilla tilanne on toinen – kuvittele vaikkapa seuraava esimerkki lausuttavaksi toisaalta heinäkuussa, toisaalta vaikkapa joulukuun kahdeksantena:

(485) Elmeri näki Anselmin itsenäisyyspäivänä.

Jos lausumisajaksi oletetaan heinäkuu, on hyvin todennäköisesti kyse fokaalisesta konstruktiosta: puhuja tai kirjoittaja on luultavasti esittämässä kertomusta, jonka diskurssiotopiikki on Elmeri ja jossa *propositio* [Elmeri näki Anselmin] oletetaan osaksi kuulijan tai lukijan aktiivista tajuntaa. Toisaalta jos lausumishetki on Suomen itsenäisyyspäivän (6.12.) välittömässä läheisyydessä, ei-fokaalinen konstruktio on luontevampi tulkintakehys: *propositio* [Elmeri näki Anselmin] on viestin vastaanottajalle täysin uutta tietoa, joka ankkuroidaan oletettavasti tunnistettavissa olevaan referenttiin itsenäisyyspäivä.

9.2.4.1 Tilastollinen malli ei-fokaalisen konstruktion yleisyydestä suomessa ja venäjässä

Palaan nyt tämän tutkimuksen kannalta oleellisempaan kysymykseen eli siihen, onko ei-fokaalinen konstruktio tyypillisempi suomessa ja voidaanko sillä selittää aineistossa havaittavia eroja positionaalisten ilmausten ja deiktisten adverbien S4-osuuksissa. Kysymyksen tarkastelemiseksi keskityn seuraavassa niihin L-funktiota edustaviin tapauksiin,

joissa lauseen finiittiverbi esiintyy menneen ajan aikamuodossa ja jotka sisältävät ajanilmauksen välittömässä läheisyydessä paikanilmauksen. Tarkoitukseni on siis kartoittaa ei-fokaalisen konstruktion yleisyyttä muun muassa esimerkkien 476 ja 477¹⁶² edustaman paikka + aika -variantin kautta. Tähän varianttiin keskittymiseen on kolme syytä: 1) Sen potentiaaliset ilmentymät ovat kvantitatiivisten menetelmien kannalta helpoimmin tunnistettavissa 2) edellä tehdyn ei-systemaattisen analyysin perusteella sitä edustavia tapauksia on runsaasti 3) Kuten edellä todettiin, paikka + aika -tapaukset vertautuvat hyvin alkusijainnin yhteydessä tarkasteltuihin venäjän johdantokonstruktiotapauksiin (ks. etenkin osio 7.2.2.1).

Yllä esittämäni semanttista funktiota ja aikamuotoa koskeva rajausta jättää deiktisistä ja positionaalisista ilmauksista tarkastelun ulkopuolelle tulevaisuuteen viittaavan aineistoryhmän L1c sekä F-funktiota edustavan F1b:n. Lisäksi analyysistä suljetaan pois merkitykseltään usein ambivalentit sanat *nyt*, *nykyisin*, *pian* sekä *ceŭuac*, *menepb* ja *ckopo*, jotka tiettyissä tapauksissa voivat esiintyä menneessä ajassa mutta joiden kohdalla ei-fokaalisen S4-konstruktion esiintyminen on epätodennäköistä ja joihin on lisäksi edellä todettu liittyvän myös kieltenvälisiä merkitys- ja käyttöeroja.

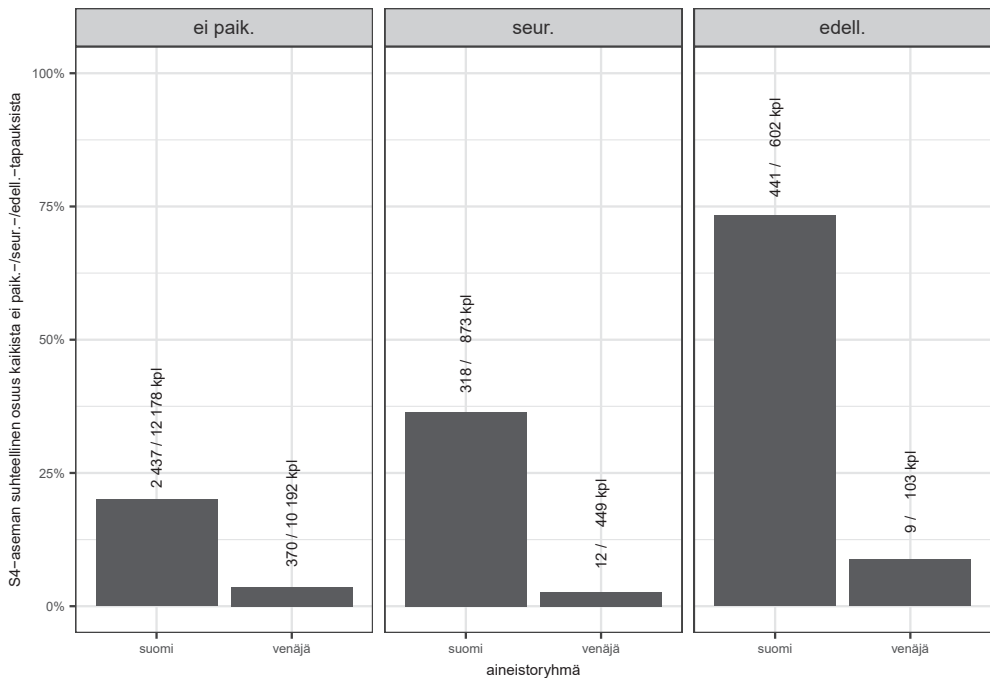
Edellä kuvatulla tavalla rajattu aineisto sisältää siis oletettavasti todennäköisimmin ei-fokaaliseen konstruktion kytkeytyvät aineistoryhmät L1a, L1b, L2a, L2b, L4a ja L5c. Nämä kattavat yhteensä 13 653 suomen- ja 10 744 venäjänkielistä tapausta. Tapaukset on seuraavassa taulukossa jaettu kolmeen kategoriaan: niihin, joiden välittömässä läheisyydessä ei ole paikanilmausta (*ei paik.*), niihin, joissa paikanilmaus sijaitsee välittömästi ajanilmauksen jälkeen (*seur.*) ja niihin, joissa ajanilmaus sijaitsee heti ennen paikanilmausta (*edell.*).

Taulukko 91: Valikoidut deiktiset ja positionaaliset aineistoryhmät ja paikanilmauksen läsnäolo

kieli	edell.	ei paik.	seur.
suomi	602	12178	873
venäjä	103	10192	449

Taulukosta havaitaan ensinnäkin, että kummassakin kielessä valtaosan muodostavat tapaukset, joissa on pelkkä ajanilmaus ja että toiseksi eniten on ajanilmaus + paikanilmaus -tapauksia. Jos katsotaan, miten paikanilmauksen läsnäolo vaikuttaa loppusijainnin yleisyyteen, havaitaan melko selkeä trendi, joka on esitetty loppusijainnin suhteelliset osuudet kokoavassa kuviossa 78:

¹⁶²– *Zhu Rongji piti – puheen Pekingissä eilen.* (s. 402); *Kyösti Virrankoski – jakoi tietoa – Jyväskylän kävelykadulla eilen.* (s. 402)

Kuvio 78: Paikanilmauksen läsnäolo ja S4-aseman yleisyys L1a-, L1b-, L2a-, L2b-, L4a- ja L5c-aineistoryhmien menneen ajan tapauksissa

Kuvio 78 osoittaa suorastaan eksponentiaalisen kasvun suomenkielisten L1a-, L1b-, L4a- ja L5c-ryhmien S4-osuuksissa: tapauksissa, joissa ajanilmauksen vieressä ei ole paikanilmausta, S4-asemaan osuu ainoastaan noin viidennes, tapauksissa, joissa ajanilmausta seuraa paikanilmaus, S4-aseman todennäköisyyttä kasvattava vaikutus myös venäjässä näyttäisi lisäävän S4-aseman yleisyyttä.

Kuviossa 78 näkyvät osuudet antavat tukea käsitykselle ei-fokaalisen paikka + aika-konstruktion yleisyydestä suomessa. Toisaalta kieltenvälisistä eroista ei kuvion perusteella voi vielä tehdä kovin varmoja johtopäätöksiä, sillä ainakin jossain määrin paikanilmauksella voidaan nähdä S4-aseman todennäköisyyttä kasvattava vaikutus myös venäjässä. Ei-fokaalisen S4-konstruktion havaitsemista voidaan kuitenkin tarkentaa ottamalla huomioon edellä käsiteltyjen esimerkkien perusteella esitetty arvio siitä, että nämä konstruktiot ovat suomessa erityisen tyypillisiä lehdistökielelle. Yhdistämällä tämä havainto ja tieto paikanilmauksen läheisyydestä voidaan rakentaa tilastollinen malli, jonka perusteella ei-fokaalisen S4-konstruktion vaikutuksesta S4-sijainnin yleisyyteen voidaan esittää kieltenvälisiä vertailuja.

Tässä käytettävää tilastollista mallia varten aineistoon luotiin muuttuja, jolle annettiin kuusi eri paikanilmauksen läsnäolon ja lähdekorpuksen yhdistävää arvoa: *ei paik.* + *ara-*

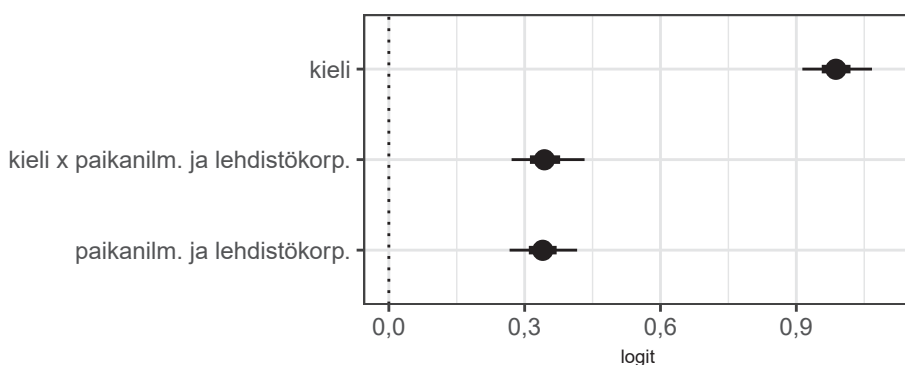
neum, *seur.* + *araneum* ja *edell.* + *araneum* sekä vastaavat lehdistökorpusta koskevat arvot *ei paik.* + *lehdistö*, *seur.* + *lehdistö* ja *edell.* + *lehdistö*.¹⁶³ Näiden avulla mitattiin kielen, lähdekorpusten ja paikanilmauksen läsnäolon yhteisvaikutusta. Muuttujan (johon viitataan alla nimellä *paikanilm. ja lehdistöcorp.*) eri arvot on avattu tarkemmin seuraavassa taulukossa:

Taulukko 92: Paikanilm. ja lehdistöcorp. -muuttujan kategoriat

Muuttujan arvo	Määritelmä	Esimerkki
ei paik. + araneum	Esimerkki internetkorpuksesta, ei paikanilmausta kummallakaan puolella	maanantaina
edell. + araneum	Esimerkki internetkorpuksesta, paikanilmaus vasemmalla puolella	eduskunnassa maanantaina
seur. + araneum	Esimerkki internetkorpuksesta, paikanilmaus oikealla puolella	maanantaina eduskunnassa
ei paik. + lehdistö	Esimerkki lehdistökorpuksesta, ei paikanilmausta kummallakaan puolella	maanantaina
edell. + lehdistö	Esimerkki lehdistökorpuksesta, paikanilmaus vasemmalla puolella	eduskunnassa maanantaina
seur. + lehdistö	Esimerkki lehdistökorpuksesta, paikanilmaus oikealla puolella	maanantaina eduskunnassa

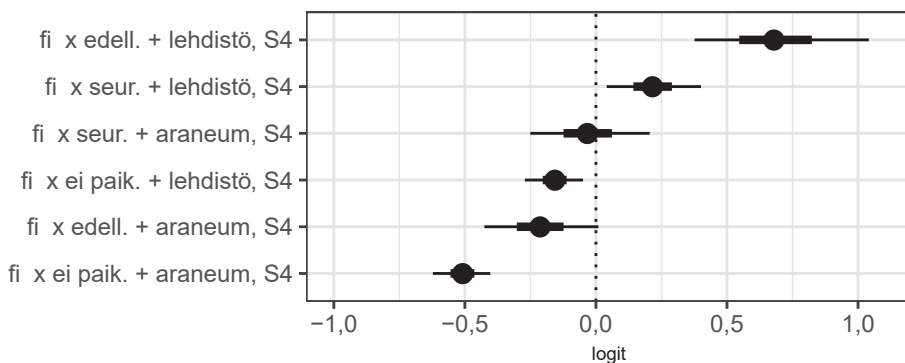
Kuvio 79 esittää mallin eri muuttujien (kieli ja yhdistetty paikanilmaus + lähdekorpusta) selitysvoinan totuttuun tapaan keskihajontojen avulla:

¹⁶³Mallin taustalla oleva bugs-koodi on saatavilla liitteen 1 linkistä 15.

Kuvio 79: Ei-fokaalista konstruktia arvioivan tilastollisen mallin keskihajonnat

Keskihajontoja tarkastelemalla voidaan todeta, että kielen ja korpustyyppi + paikanilmauksen läsnäolo -muuttujan välillä on selvästi nollasta erottuva interaktio, joskin luonnollisesti eniten selitysvoimaa on pelkällä kielellä yksinään. Olennaista tässä tarkasteltavan ilmiön kannalta on kuitenkin se, millaisena tämä interaktio näyttäytyy suhteessa S4-sijaintiin. Nämä vaikutukset on esitetty kuviossa 80:

Kuvio 80: Paikanilmauksen läsnäolon, lähdekorpusten ja kielen yhteisvaikutus ei-fokaalista konstruktia arvioivassa tilastollisessa mallissa

Kuviosta 80 on nähtävissä, että edellä esitettyjen oletusten mukaisesti suomen S4-todennäköisyys kasvaa venäjään verrattuna, jos lause sekä a) edustaa lehdistöaineistoa että b) sisältää joko ajanilmausta seuraavan tai sitä edeltävän paikanilmauksen. Kuviossa näkyvien palkkien pituus osoittaa, että vaikutuksen tarkkaan voimakkuuteen liittyy kohtalaisen paljon epävarmuutta, mutta sen suunta on yhtä kaikki selvä. Jossain määrin epävarmasti voidaan lisäksi todeta, että vaikutus on todennäköisesti voimakkaampi niissä tapauksissa, joissa paikanilmaus edeltää ajanilmausta. Kaikki tämä tukee ajatusta

siitä, että suomen ja venäjän välillä erityisesti deiktisten ja positionaalisten ilmausten osalta havaittava ero S4-aseman yleisyydessä on jossain määrin selitettävissä ei-fokaalisen S4-konstruktion tavanomaisuudella suomenkielisessä aineistossa.

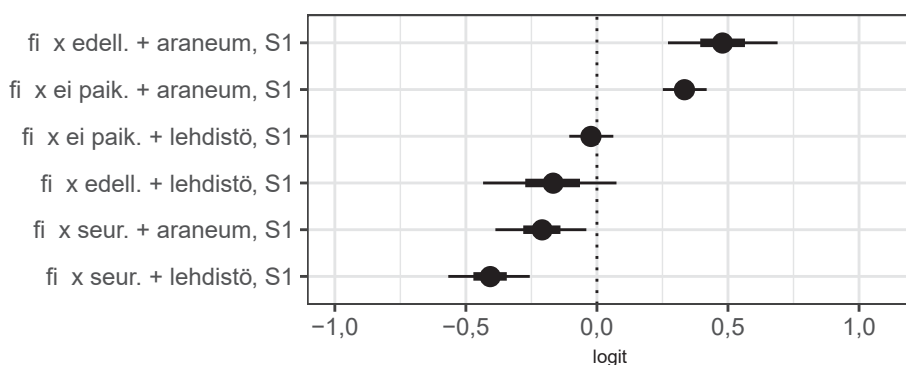
Osasyys siihen, että kuviosta 80 tehtäviin havaintoihin liittyy epävarmuutta, saattaa olla siinä, että edellä esitettyjen tyypillisten ei-fokaalisten S4-tapausten rinnalla suomessa vaikuttaisivat olevan tavallisia myös rakenteeltaan lähes identtiset adverbista konstruktiota edustavat S3-tapaukset kuten esimerkki 486

- (486) Yhdysvaltain presidentti Bill Clinton tapasi torstaina Moskovassa useiden venäläispuolueiden johtoa. (FiPress: Demari)

Esimerkki 486 osoittaa toisaalta myös sen, miksi välittömästi paikanilmauksen jäljessä sijaitseva ajanilmaus vaikuttaa voimakkaammin S4-sijainnin todennäköisyyden kasvuun. Jos esimerkissä 486 kääntäisi ajan- ja paikanilmausten järjestyksen (*Moskovassa torstaina*), olisi ainakin oman intuitioni mukaan lähes välttämätöntä siirtää molemmat konstituentit lauseen loppuun – joskin lauseen lopussa myös paikka + aika -järjestys olisi täysin mahdollinen. Tämä saattaa liittyä siihen, että sijainti verbin välittömässä läheisyydessä (lähempänä lauseen alkua kuin loppua) on tavallisesti loogisin sille ilmaukselle, jonka referentti on diskurssistatukseltaan aktiivisin ja siten uutuusarvoltaan vähäisin (vrt. Lambrecht 1994: 201): jos *Moskovassa*-sanalla sijasta paikanilmauksen asemassa olisi esimerkiksi *täällä*-pronomini, olisi luontevin järjestys aika + paikka -järjestyksen sijasta paikka + aika:

- (487) Yhdysvaltain presidentti Bill Clinton tapasi täällä torstaina useiden venäläispuolueiden johtoa.

Katson vertailun vuoksi vielä lähdekorpuksen ja paikanilmauksen läsnäolon vaikutusta S1-sijainnin todennäköisyyteen. Suomen ja venäjän väliset erot on esitetty kuviossa 81, jossa – kuten tämän tutkimuksen muissa vastaavissa kielen vaikutusta mittaavissa kuvioissa – erot on ilmaistu käyttämällä suomea vertailun lähtökohtana:

Kuvio 81: Paikanilmauksen läsnäolon, lähdekorpuksen ja kielen yhteisvaikutus ei-fokaalista konstruktia arvioivassa tilastollisessa mallissa

Kuvio 81 osoittaa, että S1-todennäköisyys kasvaa venäjässä suomeen verrattuna eniten tapauksissa, joissa lauseen alussa on ajanilmausta seuraava paikanilmaus ja jotka ovat osa lehdistökorpusta.¹⁶⁴ Tällaisia ovat muun muassa seuraavat virkkeet:

- (488) Вчера в Киеве президент Украины Виктор Ющенко дал
 Eilen PREP Kiöva-PREP presidentti Ukraina-GEN Viktor Juštšenko antaa-PRET
 пресс-конференцию, которую многие расценили как парад победы. (RuPress:
 lehdistötilaisuus-ACC joka-ACC monet arvioida-PRET kuin paraati voitto-GEN
 РБК Daily)

’[Eilen] [Kiövässä] Ukrainan presidentti Viktor Juštšenko piti lehdistötilaisuuden, jota monet luonnehtivat kuin voitonparaatiksi.’

- (489) Рано утром в Москве полицейские в ходе погони застрелили
 aikaisin aamulla PREP Moskova-PREP poliisit PREP kulku-PREP takaa-ajo-GEN ampuu-PRET
 29-летнего водителя. (RuPress: РИА Новости)

’29-vuotias-ACC kuljettaja-ACC
 ’[Aikaisin aamulla] [Moskovassa] poliisit ampuivat takaa-ajon yhteydessä 29-vuotiaan kuljettajan.’

- (490) Сегодня на пленарном заседании Государственной думы депутаты
 Tänään PREP täys-PREP istunto-PREP valtiollinen-GEN duuma-GEN edustajat
 приняли решение пригласить на «закрытый» правительственный час
 tehdä-PRET päätös-ACC kutsua PREP suljettu-ACC hallitus-ACC tunti-ACC
 кроме министра обороны Анатолия Сердюкова руководителей других
 lisäksi ministeri-ACC puolustus-GEN Anatoli-ACC Serdjukov-ACC johtajat-ACC muut-GEN
 силовых структур - - (RuPress: Новый регион 2)

’[Tänään] [Duuman täysistunnossa] edustajat tekivät päätöksen kutsua suljetulle hallitustunnille puolustusministeri Anatoli Serdjukovin lisäksi muiden valtarakenteiden edustajia - - ’

¹⁶⁴Kuten todettu, kuvio 81 esittää muun tutkimuksen tavoin vertailun muodossa *suomessa verrattuna venäjään*. Se, että jokin vaikutus on näin esitettyä selvästi negatiivisen puolella, tarkoittaa aivan samaa kuin että sama vaikutus olisi saman verran positiivisen puolella, jos vertailun lähtökohdaksi otetaan venäjä.

Esimerkkejä 488 – 490 voidaan monessa tapauksessa pitää edellä esitettyjen suomen ei-fokaalisten S4-esimerkkien tavallisimpina vastineina, vaikkakin – kuten muun muassa esimerkki 458¹⁶⁵ edellä osoittaa – myös ei-fokaaliset konstruktiot ovat venäjässä käytössä. Venäjänkieliset tapaukset erottaa kuitenkin monista suomenkielisistä tapauksista se, että lauseenalkuinen johdantokonstruktiota edustava ajanilmaus vaikuttaisi epätodennäköiseltä kandidaatilta kuvatekstiksi. Tämä herättää kysymyksen siitä, kuinka suuri osa tässä analysoidusta suomenkielisestä aineistosta lopulta koostuu kuvateksteistä ja kuinka paljon ei-fokaalisia konstruktioita esiintyy tavallisessa leipätekstissä. Mietittäessä vastaavuutta johdantokonstruktion olisi lisäksi tähdellistä tietää, miten usein ei-fokaaliset tapaukset ovat tekstin alussa.

Kuvatekstien määrää ja roolia suomen ei-fokaalisen konstruktion toteuttajana sekä ei-fokaalisten tapausten tarkempaa sijaintia tekstissä selvitettiin ottamalla 50 kappaleen satunnaisotanta siitä deiktisten ja positionaalisten ilmausten aineistosta, jota myös tilastollisessa mallissa käytettiin. Tarkasteltavaksi rajattiin ne suomen lehdistökorpuksen tapaukset, joista a) oli mahdollista saada laajempi konteksti ja tieto mahdollisten kuvatekstien läsnäolosta (ks. osio 5.1.1) ja jotka b) edustivat todennäköisimmin ei-fokaaliseen konstruktion assosioituvia paikanilmaus + ajanilmaus -tapauksia.

Kaiken kaikkiaan satunnaisotantaan päätyneistä 50 tapauksesta fokaaliseksi konstruktioksi analysoitiin 10 kappaletta, yksi tapaus (Helsingin sanomien virke *Dollarin kurssi jatkoikin laskuaan Aasian markkinoilla aamulla, mutta myöhemmin keskiyöaikana päivällä se kääntyi lievään nousuun Euroopassa*) luokiteltiin kontrastiivisen konstruktion S4-versioksi ja kolme tapausta todettiin annotointivirheeksi. Ei-fokaalisia tapauksia satunnaisotannassa oli enemmistö, kaikkiaan 36 tapausta. Näistä 8 osoittautui varsinaisiksi kuvateksteiksi, joista esimerkkejä ovat muun muassa seuraavat kaksi:

(491) Kari A. Kuure ja Risto Lehti ihailivat auringonpilkkuja Kaupin tähtitornissa eilen. (FiPress: Aamulehti)

(492) Naisten maratonin olympiavoittaja 1988 Rosa Mota (oik.) kalasteli ääniä Porton torilla tiistaina. (FiPress: Aamulehti)

Ei-fokaalisen konstruktion tavallisuudesta kuvateksteissä kertoo se, että edellä mainituista muista kuin ei-fokaalisista tapauksista yksikään ei ollut peräisin kuvatekstistä. Suomen deiktisiin ja positionaalisiin ilmauksiin liittyvä ei-fokaalinen konstruktio kuitenkin näyttäytyy myös satunnaisotannan perusteella sikäli käytöltään samanlaisena kuin johdantokonstruktio, että kaikkiaan 28 ei-fokaalisesta, varsinaisessa tekstissä esiintyväs- tä tapauksesta varsinaisen leipätekstin ensimmäisessä kappaleessa (tai vaihtoehtoisesti

¹⁶⁵Президент ФИФА Блаттер поздравил меня вечером. (s. 396)

ingressissä) sijaitsi 13 kappaletta. Näistä esimerkkejä ovat muun muassa virkkeet 493 ja 494:

- (493) Oppositio satti niin hallituksen talouslinjan kuin säästökin budjettikeskustelussa eduskunnassa keskiviikkona. (FiPress: Aamulehti)
- (494) Elokuvaluottaja Ilkka A. Liikanen ehdotti koko elokuvasäätiön purkamista Vieraskynä-palstalla eilen. (FiPress: Helsingin Sanomat)

Esimerkkien laajemmat kontekstit ovat seuraavanlaisia:

Keskustalla nyt sama sävel kuin sd:llä vuosi sitten
Viinanen jättää hallituksen viimeistään 1998
Oppositio satti niin hallituksen talouslinjan kuin säästökin budjettikeskustelussa eduskunnassa keskiviikkona.
Sävy on täsmälleen sama kuin vuosi sitten oppositiossa olleilla demareilla, vaikka nyt puhujana oli Esko Aho (kesk).

Talous on elokuvan ongelma, ei hallinto
Elokuvaluottaja Ilkka A. Liikanen ehdotti koko elokuvasäätiön purkamista Vieraskynä-palstalla eilen. Suomen elokuvasäätiön uusi tuotantojohtaja Erkki Astala vastaa hänelle.
Onko suomalaisella elokuva-alalla erityinen hallinnollinen ongelma? Tämän lehden palstoilla pitkään käydystä keskustelusta voisi niin päätellä: vaatimuksia uudesta hallintomallista on heitetty ilmaan ja nykyistä ammuttu alas, viimeksi Ilkka A. Liikasen kirjoituksessa 18. 12.

Tarkempien kontekstien valossa tutkittuna esimerkit 493 ja 494 ovat silmiinpistävän samanlaisia kuin aiemmin tarkastellut venäjän johdantokonstruktiotapaukset (kuten luvun 7.2.2.3 esimerkit 116 ja 157). Esimerkissä 493 ajanilmaus seuraa ingressitekstiä *Viinanen jättää hallituksen viimeistään 1998*, esimerkissä 494 se taas muodostaa ingressin ensimmäisen lauseen. Vastaavien tekstinalkuisten tapausten ohella venäjän johdantokonstruktiota muistuttavat myös monet tekstin loppupuolella esiintyvät ei-fokaaliset tapaukset, jotka summaavat jonkin tekstin kannalta oleellisen tapahtuman samaan tyyliin kuin esimerkiksi osiossa 7.2.2.2 käsitelty venäjän *напоминум*-tapaukset. Yksi tällainen on esimerkki 495, jonka laajempi konteksti (lyhyt johdanto varsinaiseen, sisempänä lehdessä julkaistuun artikkeliin) on annettu esimerkin jälkeen.

- (495) Vuorineuvos Reino Hankinen YIT-Yhtymästä ilmaisi huolensa kehityksen suunnasta teollisuuden kunnossapidon messujen avajaisissa Tampereella eilen.

Teollisuus tarvitsee yhä käden taitajia
Monien teollisuusalojen luonne on muuttunut niin siistiksi, että käden taitojaan käyttävät ammattimiehet ovat vaihtuneet tietotekniikkakoulutuksen saaneiksi osienvaihtajiksi.
Vuorineuvos Reino Hankinen YIT-Yhtymästä ilmaisi huolensa kehityksen suunnasta teollisuuden kunnossapidon messujen avajaisissa Tampereella eilen.

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että vaikka esimerkkien 488 – 490 kaltaiset tapaukset ovat ainakin jossain määrin mahdollisia suomessa ja esimerkkien 476 – 478 kaltaiset tapaukset venäjässä, antaa tässä tarkasteltu tilastollinen malli selvät viitteet siitä, että esimerkeissä 488 – 490 käytetty konstruktio on paljon tyypillisempi venäjälle ja esimerkeissä 476 – 478 käytetty suomelle. Venäjän johdantokonstruktioiden ja suomen ei-fokaalisten konstruktioiden rooliin toistensa mahdollisina ekvivalentteina perehdytään tarkemmin seuraavassa, lukujen 7 – 9 havainnot kokoavassa luvussa.

9.3 Yhteenveto

Tutkittaessa lauseenloppuista sijaintia hallitsevaksi teemaksi nousi sen luontainen ja melko universaali käyttötarkoitus fokuksen ilmaisemisessa. Lauseenloppuisia fokaalisia ajanilmauksia tutkittiin tässä omana fokaalisena konstruktionaan (mm. esimerkki 359¹⁶⁶), joka todettiin tyypilliseksi niin suomessa kuin venäjässä.

Suomen ja venäjän väliltä löydettiin pääpiirteissään kahdenlaisia eroja. Ensinnäkin venäjälle olivat tyypillisiä sellaiset fokaalisen ajanilmauksen sisältävät rakenteet, joissa ajanilmaus sijaitsi lauseen lopun sijasta keskellä, S2-asemassa (mm. esimerkki 412¹⁶⁷). Nämä painottuivat duratiivisiin, erityisesti adverbisiin tapauksiin mutta tulivat esille myös muun muassa taajuuden ilmauksissa.

Toiseksi kieliä havaittiin erottavan suomen taipumus käyttää lauseenloppuista sijaintia muissakin kuin fokusta ilmaisevissa tapauksissa. Näitä käyttötarkoituksia edustivat harvinaisemmat määrää painottavat ja topikaaliset tapaukset (mm. esimerkit 426¹⁶⁸ ja 442¹⁶⁹) sekä suhteellisen frekventeiksi osoittautuneen ei-fokaalisen konstruktion edustajat.

Ei-fokaaliseksi konstruktioksi nimitettiin edellä niitä etenkin deiktisillä päivänimillä ja positionaalisilla ilmauksilla tavallisia rakenteita, joissa lauseenloppuisella ajanilmauksella voitiin nähdä lähinnä tapahtumia lokalisoina funktio. Monissa tällaisissa tapauksissa lauseen lopussa sijaitsi ajanilmauksen lisäksi myös paikanilmaus. Vastaavat rakenteet (mm. esimerkki 469¹⁷⁰) esiintyivät tyypillisesti diskurssin avaavina lauseina ja toimivat siten monin paikoin samantyyppisissä ympäristöissä kuin venäjän johdantokonstruktiot. Erityisen tyypillisiä suomen ei-fokaaliset tapaukset olivat lehtien kuvateksteissä.

¹⁶⁶ *–Hessu hakee mökkeilijät Reposalmen rannasta tiistaisin, torstaisin–* (s. 348)

¹⁶⁷ *Мы давно знаем друг друга, дружим, и–* (s. 376)

¹⁶⁸ *Linnan Puhelin on maksanut osinkoja omistajilleen vuodesta 1999 lähtien yhteensä 39 miljoonaa euroa–* (s. 380)

¹⁶⁹ *Hän on itse ajanut asiaa pontevasti kolmen viime vuoden aikana ja –* (s. 388)

¹⁷⁰ *EU:n liikenneministerit käsittelevät – kokouksessaan keskiviikkona.* (s. 400)

10 KOKOAVA ANALYYSI

Tutkimuksen alkupuolella luvuissa 2 ja 3 esitettiin ajatus ajanilmausten vertailusta kahdella tasolla. Toisaalta vertailun kohteeksi voidaan ottaa – niin kuin esimerkiksi Viimaranta (2006) on tehnyt – aikaa ilmaisevat konstruktiot. Tällöin tarkastellaan muoto–merkitys-pareja, joiden muoto-osa koostuu esimerkiksi kanonisesta ajanyksiköstä tietyssä sijamuodossa, *aika*/*время*-sanasta ja adpositiosta tai yksittäisistä adverbeista. Kuten osion 2.2.1 alussa todettiin, ei ole syytä olettaa, että olisi olemassa universaaleja aikaa ilmaisevia konstruktioita, vaan kieliä vertailtaessa on tehtävä tulkintoja kielikohtaisten konstruktioiden merkitys/funktio-osien samanlaisuudesta. Kanonisiin ajanyksiköihin perustuvissa tapauksissa tutkijalla on hyvät perusteet olettaa samanlaisuuden asteen olevan korkea, monissa muissa tapauksissa, etenkin adverbien kohdalla, kieltenväliset erot voivat olla suuriakin.

Tämän tutkimuksen kohteena ovat olleet toisen tason kielenyksiköt: rakenteet, joiden osina aikaa ilmaisevat konstruktiot esiintyvät. Tutkimuksen lähtökohtana on ollut pyrkimys tarjota kielenoppijoille ja kääntäjille työkaluja, joiden avulla nämä voivat paremmin lähestyä kysymystä siitä, mihin kohtaan lausetta aikaa ilmaisevat konstruktiot olisi luonteva sijoittaa. Toteuttaessani tätä tavoitetta en ole varsinaisesti esittänyt väitteitä suomen tai venäjän kielestä: ajanilmauksen sijaintia ei ole lähestytty tuloksena, joka voidaan päätellä, kunhan vain tuntee suomen tai venäjän kieliopin perimmäiset mekanismit tai säännöt. En ole myöskään tutkinut esimerkiksi suomen ja venäjän transitiiivilauseita ja etsinyt yleisen tason periaatteita sille, miten näihin syötetään adverbiaaleja. Tutkimuksen varsinaiseksi kohteeksi tarkennettiin osiossa 3.1 tarkoituksellisen vaatimattomasti ajanilmauksen sisältävät rakenteet sinänsä. Ajatuksena on ollut, että opetellessaan käyttämään ajanilmauksia L2-oppija voisi abstraktien sääntöjen sijaan opetella konkreettisia ajanilmauksen sisältäviä rakenteita omina kielenaineiksinaan, samanlaisina muoto–merkitys-pareina kuin ajanilmauksia itseään.

Mainitut rakenteet, ajanilmauskonstruktiot, ovat tässä tutkimuksessa käytetty keino tiivistää informaatio tietynlaisesta muodosta ja tietynlaisesta funktiosta. Oma näkemykseni on, että edellä luvuissa 7 – 9 esittämäni konstruktiot voidaan uskottavasti ajatella entiteeteiksi, joista on merkintä kielenkäyttäjien mentaalisessa korpuksessa. Ne sopivat

myös esimerkiksi Goldbergin (1995: 4) esittämään määritelmään, jonka mukaan konstruktiot ovat muoto–merkitys-pareja, joissa ainakin jokin osa muotoa tai merkitystä on sellainen, ettei sitä voi suoraan ennustaa vain konstruktion osasten ominaisuuksista tai muista konstruktioista. Rajanveto ei toki aina ole selkeää: monissa tapauksissa on validia kysyä, olisiko jokin ilmiö luontevampaa kuvata omana konstruktionaan vai ennemmin sovittaa jonkin ylemmän tason käsitteen alle. Kyse on loppujen lopuksi tasapainoilusta siinä, millä ratkaisulla on eniten selitysvoimaa ja mitkä yleistyksiset ovat mielekkäitä.

Vaikka tekemääni oletusta ajanilmauskonstruktioiden statuksesta todellisina kielenyksiköinä ei hyväksyisi, on tässä käytetty lähestymistapa nähdäkseni perusteltu vähintään hyödyllisenä fiktiona (Eklund 2017). Toisin sanoen vaikka ajatusta ajanilmauskonstruktioista ei ontologisella tasolla pitäisi uskottavana, voi niitä silti hyödyntää työkaluna, jonka avulla kysymystä ajanilmausten sijainnista on mahdollista jäsentää. Kielenoppijan kannalta tarkasteltuna edellä esitetyt konstruktiot voi heikoimmillaankin nähdä muistisääntöinä, jotka auttavat tietynlaisten esiintymisyhteyksien ja funktioiden omaksumisessa ja toisaalta kieltenvälisten erojen arvioimisessa.

Ajatus ajanilmauskonstruktioista tutkimuksen varsinaisena kohteena on aiheuttanut sen, että työn tuloksena on – monen mielestä ehkä huolettomastikin – luotu myös kohtalaisen paljon uutta termistöä. Sellaisia käsitteitä kuin ei–fokaalinen paikka + aika -konstruktio tai tiivistetty historia -konstruktio ei tietenkään esiinny aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa. Tätä ei kuitenkaan pidä nähdä arrogantina piittaamattomuutena olemassa olevaa käsitteistöä kohtaan, vaan ainoastaan seurauksena tutkimuksen fokuksen spesifoimisesta tasolle, jolla nyt käsiteltävän aiheen piirissä ei ole aiemmin liikuttu. Niin kuin vaikkapa tutkimuksen referentiaalisuutta käsittelevässä osiossa 2.2.3 on käynyt ilmi, puhuminen jostakin implikoi aina jonkinlaisen viittauskohteen, ja viittaaminen sinänsä on huomattavasti helpompaa, kun viittauskohteille on annettu nimet. Konstruktioiden nimeämisellä on myös pyritty yllä kuvatussa hengessä helpottamaan niihin liittyvien ominaisuuksien muistamista. Nimissä on pyritty ilmaisemaan jotakin olennaista siitä käyttötilanteesta, johon kukin konstruktio liittyy.

Tutkimuksen mittaan esille nousseilla konstruktiolla ei pyritä jäännöksettä kattaamaan kaikkia ajanilmausten käyttötapoja suomessa ja venäjässä. Ne eivät silti myöskään ole vain kokoelma satunnaisia esiintymistilanteita, vaan pikemminkin muodostavat osiossa 3.1 kuvatulla tavalla linkittyvän verkoston. Konstruktioiden välisiä yhteyksiä on lukujen 7–9 kuluessa jo jossain määrin luonnosteltu. Yhtenäisen käsityksen saamiseksi luon kuitenkin seuraavassa osiossa vielä systemaattisemman katsauksen, jonka tehtävänä on paitsi tähdentää konstruktioverkoston sisäistä rakennetta, myös vielä kerran tiivistää edellä käsitellyistä esiintymisyhteyksistä oleellimmat. Tämän jälkeen osiossa 10.2 esitetään eksplisiittisesti kysymys siitä, miltä osin konstruktioiden pohjalta saatava kuva ajanilmauksen sijainnista suomessa eroaa vastaavasta kuvasta venäjässä.

10.1 Konstruktioiden välisistä yhteyksistä

Goldbergin (1995: 71) mukaan konstruktioiden välisten yhteyksien etsiminen on luonteeltaan abduktiivista päättelyä, toisin sanoen uskottavimman selityksen määrittelemistä tilanteessa, jossa on jo tiedossa tietyt selitystä vaativat havainnot. Kielenoppija tekee siis havainnon siitä, että konstruktio X perii jotakin konstruktiolta Y *a posteriori* – vasta kun molemmista konstruktioista on jo olemassa jokin muistijälki. Lähtökohtana ei siis ole, että ensin opittaisiin jokin yleisen tason skeema (kuten transitiivikonstruktio) ja tästä tehtäisiin alaspäin meneviä yleistyksiä esimerkiksi seuraavalla tavalla:

1. Puhujalla on jo päässään malli transitiivikonstruktiosta.
2. Puhuja lisää transitiivikonstruktion ajanilmauksen.
3. Syntyy ajanilmauskonstruktio.

Ennemminkin yhteyksien muodostamista voisi metaforisella tasolla kuvata siten, että puhujalla on jo varastossaan transitiivikonstruktio, hän kerää varastoonsa ajanilmauskonstruktion ja myöhemmin, varastoa tutkiessaan havaitsee, että osa ajanilmauskonstruktion sisältämästä informaatiosta oli tallennettuna myös transitiivikonstruktion. Tämän jälkeen hän tekee oletuksen näiden välisestä suhteesta, perintälinkistä, ja suhteuttaa ajanilmauskonstruktion osaksi hallitsemiensa rakenteiden verkostoa. Kyseessä on siis informaation redundantti tallentuminen (Goldberg 1995: 74; Gurevich, Johnson, & Goldberg 2010: 72) mahdollisimman taloudellisen tallentumisen sijaan. Tutkimuksen mittaan esitetyt alemman abstraktiotason konstruktiot eivät siten ole vain laajentumia ylemmän abstraktiotason konstruktioista, vaan itsenäisiä mutta linkittyneitä konstruktiota.

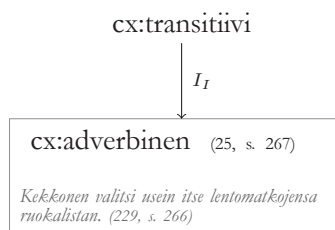
Edellä osiossa 3.1 eroteltiin toisistaan toteutumalinkki, polysemialinkki, metaforisen laajentuman linkki ja osarakennelinkki. Metaforisen laajentuman linkki on tämän tutkimuksen kannalta relevantti lähinnä siinä mielessä, että sen kautta aikaa ilmaisevien konstruktioiden voidaan nähdä perivän ominaisuuksiaan paikanilmauksista. Suurin osa luvuissa 7 – 9 esitetyistä linkeistä on ollut luonteeltaan toteutumalinkkejä, jotka monissa tapauksissa tarkoittavat myös käänteistä osarakennelinkkiä. Osarakennelinkki sinänsä on relevantti ennen muuta tapana, jona aikaa ilmaiseva konstruktio linkittyy ajanilmauskonstruktion. Myös polysemialinkki havaittiin tutkimuksen kuluessa käyttökel-poiseksi tiettyjen, samaa keskeistä funktiota varioivien konstruktioiden yhdistämisessä.

Kuten Leino (2003: 84) huomauttaa, konstruktoiden välisten sidosten erottelu eksplisiittisesti toteutuma-, osarakenne-, metaforinen laajentuma- ja polysemialinkeiksi ei aina ole tarkoituksenmukaista ja Goldbergin nelijakoista taksonomiaa voitaisiin perustellusti myös yksinkertaistaa. Tämän kritiikin lisäksi tutkimuksen mittaan esitetyistä linkeistä on annettava vielä sama varoitus kuin ajanilmauskonstruktion käsitteestä ylipäänsä. Näen konstruktoiden keskinäisen linkittämisen mielekkääksi ennen kaikkea siitä syystä, että se antaa tässä esitetyille rakenteille muistamista helpottavaa struktuuria. Vaikka tutkimuksessa on pyritty välttämään varsinaisia typologisia päätelmiä, on linkkien muodostamisesta myös se hyöty, että tässä esitetyt ajanilmauksen sisältävät rakenteet voidaan niiden avulla suhteuttaa osaksi suomen ja venäjän kielijärjestelmiä yleisemmällä tasolla. Esittämieni linkkien kautta välittyvä verkostomainen kuva ajanilmauksista voi hyvinkin vastata sitä rakennetta, jolla informaatio ajanilmausten käytöstä on tallentunut joidenkin kielenkäyttäjien muistiin. Siitäkin huolimatta ettei näin olisi, on myös tässä esitetty linkkijärjestelmä vähintään käyttökelpoinen työkalu, jota kielenoppijan (tai -opettajan) on mahdollista soveltaa hyväksi katsomallaan tavalla.

10.1.1 Ajanilmauskonstruktiot verkostona

Luvun 8 alussa todettiin, että suurin osa ajanilmauksen sijainnin kannalta merkityksellisistä konstruktioista sisältää S1-sijoittuneen ajanilmauksen. Myös loppusijaintiin keskitettyjä konstruktioita on jonkin verran, mutta keskisijainnin rooliksi havaittiin useimmiten olla tietynlainen oletusasema esimerkiksi silloin, kun ajanilmauksen informaatioarvo ei ole erityisen suuri. Konstruktoiden ja linkkien tarjoamalla käsitteistöllä tämä havainto voidaan todeta eksplisiittisemmin. Kuten kaikki tutkimuksen ajanilmauskonstruktiot, osiossa 8.1.1 (matriisi 25) esitetty adverbinen konstruktio on transitiivikonstruktion toteutuma, niin kuin kuvio 82 esittää.¹⁷¹

¹⁷¹Kuten osiossa 3.1 huomautettiin, viitataan käsitteellä transitiivikonstruktio tässä laueasti siihen ylempään abstraktiotason konstruktioon, jota tutkimuksessa tarkastellut suomen ja venäjän SVO-lauseet edustavat.

Kuvio 82: Adverbisen konstruktion yhteys ylemmälle astraktiotasolle

Merkitsen ajanilmauskonstruktioiden suhteita esittävissä kuvioissa konstruktioiden nimet muotilla *cx:[nimi]*. Linkit on esitetty Goldbergin (1995) mallin mukaisesti I-kirjaimella (inheritance), jonka alaindeksi (I tai P) kertoo, onko kyseessä toteutuma vai polysemialinkki. Toteutumalinkkien tapauksessa linkkiviivat ovat nuolen muotoisia ja kuvaavat perimisen suuntaa; polysemialinkkitapauksissa nuolta ei piirretä. Kustakin ajanilmauskonstruktioista on lisäksi annettu (tarpeen vaatiessa lyhennetty) esimerkki, josta on määritetty myös sen numero ja sivu, jolla esimerkki on esitetty. Konstruktion nimen jäljessä on myös vastaavat numero + sivunumero -viitteet, jotka ohjaavat siihen matriisiin, jolla konstruktioita alun perin on kuvattu. Huomattakoon myös tässä, että sähköisessä versiossa nämä numerot toimivat hyperlinkkeinä ja useimmissa pdf-lukijoissa näppäinyhdistelmällä alt + vasen sivunuoli linkin kohteesta voidaan palata tälle sivulle.

Kuviosta 82 nähdään, että erotuksena useimmista tutkimuksessa käsitellyistä rakenteista adverbinen konstruktio ei transitiivikonstruktion lisäksi peri ominaisuuksiaan muilta ylemmän tason konstruktioilta.¹⁷² Se on ikään kuin vain ajanilmauksen verran spesifimpi SVO-lause, ja tästä syystä ajanilmauksen asemaksi jää se, mikä kulloinkin on neutraalein tai vähiten tunnusmerkillinen. Suurimmaksi osaksi tämä tarkoittaa venäjässä S2- ja suomessa S3-asemaa. Tietyissä syntaktisissa ympäristöissä, etenkin monien sivulauseiden yhteydessä, neutraalin oletusaseman rooli voi langeta muillekin sijainneille, jolloin edellä on puhuttu esimerkiksi adverbisesta S1-konstruktioista (mm. esimerkki 89¹⁷³).

Siinä missä adverbiseen konstruktioon liittyy vain vähän tämän tutkimuksen kannalta relevantteja linkkejä, voidaan monia muita rakenteita ryhmitellä laajemmiksi ryppäiksi, joita on seuraavassa käsitelty neljänä kokonaisuutena.

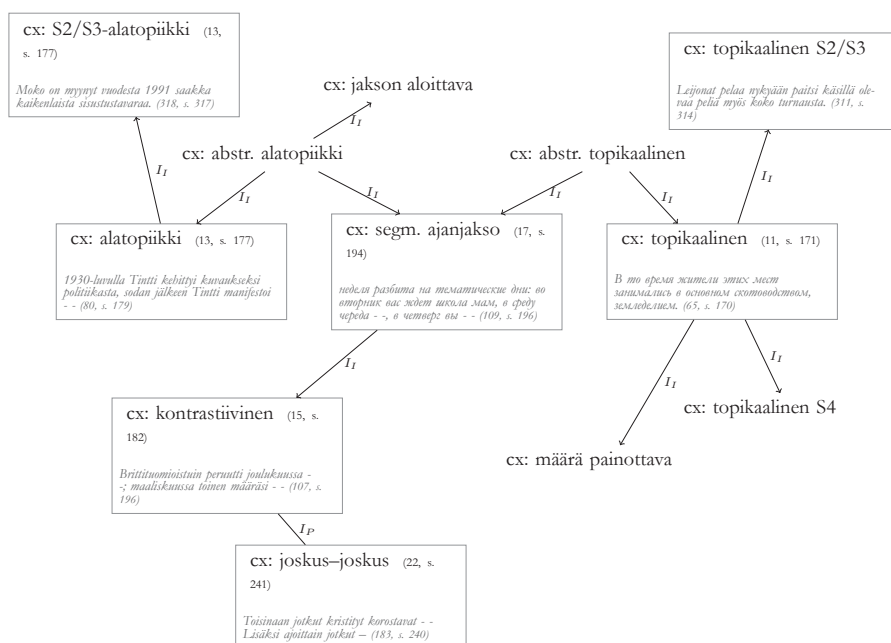
Aloitan konstruktiorypäiden käsittelyn kuvioista 83. Siihen on koottu luvussa 7 käsitellyt topikaalinen konstruktio, alatoipiikkikonstruktio, segmentoitu ajanjakso

¹⁷²Tämä on luonnollisesti yksinkertaistus: toki konstruktioiden tiheässä verkossa yhteyksiä muodostetaan joka suuntaan ja lisäksi jokainen adverbinen ajanilmauskonstruktio saattaa puolestaan esiintyä osarakenteena jossain spesifimmän tason konstruktiossa. Verrattuna muihin tutkimuksessa esitettyihin ajanilmauskonstruktioihin on kuitenkin mielekästä puhua vain yhdestä perimislähteestä.

¹⁷³Из США и Канады, где после войны Калейс нашел пристанище – (s. 185)

-konstruktio sekä kontrastiivinen ja joskus–joskus-konstruktio. Lisäksi kuvio kattaa topikaalisen ja alatopiikkikonstruktion keskisijaintiversiot sekä suppeammat viittaukset jakson aloittavaan ja topikaaliseen S4-konstruktioon.

Kuvio 83: Konstruktioiden välisiä linkejä: ensimmäinen rypäs.

Niin kuin osiossa 7.2.2.1 todettiin, alatopiikkikonstruktio ja segmentoitu ajanjakso -konstruktio ovat selvästi yhteydessä toisiinsa. Ne ovat kuitenkin sikäli erilaisia, ettei kumpikaan ole toisensa toteutuma, vaan ennemminkin niiden voi nähdä perivän samasta abstraktimman tason konstruktiosta (kuviossa abstr. alatopiikki). Tämä konstruktio on Friedin (2015: 977) mainitseman skemaattinen–konkreettinen-skaalan skemaattisemmassa päässä ja sen voi ajatella kielenkäyttäjän muistissa olevana mallina kertoa jostakin asiasta jakamalla se (ajallisiin) segmentteihin.

Segmentoitu ajanjakso -konstruktio perii ominaisuuksia myös toiselta vastaavan abstraktiotason konstruktiolta. Tämä abstraktimman tason konstruktio (kuviossa abstr. topikaalinen) puolestaan voidaan nähdä mallina siitä, miten kerrotaan informaatiota jostakin lauseenalkuisesta, ei-prototyyppisestä (tässä tapauksessa ajallisesta) topiikista.¹⁷⁴ Segmentoitu ajanjakso -konstruktiossa tällainen topiikki on kytkeytynyt johonkin laajempaan ajanjaksoon kuten viikkoon. Varsinaisessa topikaalisessa ajan-

¹⁷⁴ Mahdollisesti tätä abstraktimman tason topikaalista konstruktiota voisi edelleen pitää geneerisen topiikki-kommentti-rakenteen toteutumana. Pyrin kuitenkin tässä ulottamaan analyysin korkeintaan yhdelle varsinaisten ajanilmauskonstruktioiden yläpuolella olevalle skemaattiselle tasolle.

ilmauskonstruktiossa kyse on selkeämmin itsenäisestä topiikista, aikajanan pisteestä tai jaksosta, jonka ominaisuuksia jollain tavalla kuvataan.

Kuvio 83 esittää kontrastiivisen konstruktion segmentoitu ajanjakso -konstruktion erityistapauksena. Sen erityispiirteenä on, että jokin ajanjakso jaetaan kahteen osaan, joiden välille tavallisesti esitetään tietty jännite. Kontrastiivinen konstruktio voi koostua kahdesta segmentoitu ajanjakso -konstruktiosta (vrt. matriisi 14), mutta joissain tapauksissa (vrt. matriisi 15) segmentoitu ajanjakso -konstruktiota toteuttaa ainostaan jälkimäinen kuvattavista ajanjaksoista. Osiossa 7.2.2.4.2 esitettiin funktioltaan kontrastiivisesta konstruktiosta jossain määrin eroava joskus–joskus-konstruktio, jossa eri ajanjaksojen välillä ei niinkään nähdä jännitettä. Sen sijaan ne kuvaavat luettelomaisemmin samantyyppisiä, tyypillisesti toistuvia asiointiloja.

Tässä kohtaa on syytä avata uudelleen osiossa 8.2.2.4 ohitettu kysymys siitä, miten toisiinsa linkittyvät konstruktiot, joiden pääasiallinen ero on ajanilmauksen sijainnissa. Yksi mahdollisuus olisi esittää esimerkiksi S3-alatopiikkikonstruktion ja alatopiikkikonstruktion välille polysemialinkki, jolloin kyse olisi saman keskeisen merkityksen varioimisesta. Tämä olisi sikäli ongelmallista, että Goldbergin (1995: 75) mukaan polysemialinkilla on tarkoitus selittää samanlaisesta muodosta huolimatta havaittavaa merkityksen tason variaatiota, kun taas alatopiikki- ja S3-alatopiikkikonstruktioiden välinen ero on koko lailla päinvastainen.

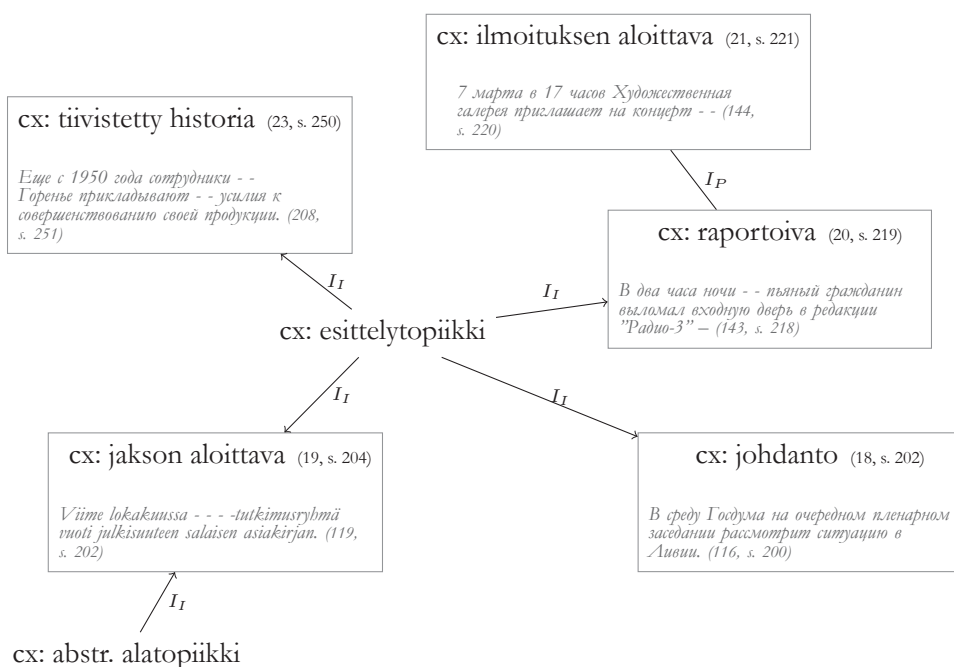
Molemmat alatopiikkikonstruktiot voitaisiin katsoa samasta ylemmän tason konstruktiosta periviksi. Tällöin ratkaistaisiin ongelma muodon tason erosta (kummatkin alatopiikkikonstruktion versiot vain lisäävät abstraktin tason konstruktion omat erityispiirteensä). Samalla kuitenkin häviäisi informaatio siitä, että S3-alatopiikkikonstruktio tarkoittaa abstraktimman tason alatopiikkikonstruktiota pitkälti samalla tavalla kuin varsinainen alatopiikkikonstruktio. Lisäksi menetettäisiin ajatus siitä, että S1-alatopiikkikonstruktio on selkeästi tavallisempi vaihtoehto, ikään kuin oletus sen edustaman funktion toteuttamiselle.

Kuviossa 83 onkin otettu käyttöön kolmas ratkaisu, jossa epätyypillisempi sijainti-vaihtoehto oletetaan tyypillisemmän erityistapaukseksi. S3-alatopiikkikonstruktio siis perii alatopiikkikonstruktion: se on yksi spesifi tapa toteuttaa alatopiikkikonstruktion funktiota. Periminen tapahtuu merkityksen tasolla (vrt. Hilpert 2014: 68), muodon tasolla konstruktiot erottaa ajanilmauksen sijainti. Kuten osiossa 8.2.2.4 todettiin, katson joka tapauksessa etenkin kielenoppijan kannalta mielekkääksi käsitellä myös S3-alatopiikkikonstruktiona omana erillisenä rakenteenaan. Sen esittäminen alatopiikkikonstruktion erityistapauksena on ratkaisu, jolla tämä erillisuus säilytetään ilman, että samalla menetettäisiin informaatiota näiden konstruktioiden välisen suhteen laadusta.

Alatopiikkikonstruktion tavoin myös topikaalisen konstruktion eri versiot on kuviossa 83 esitetty siten, että epätyypillisemmät versiot perivät funktionensa tyypillisemmältä.

Topikaalisen S4-konstruktion osalta tämä ratkaisu on jossain määrin heikommalla pohjalla siinä mielessä, että monissa topikaalisissa S4-tapauksissa ajanilmauksen rooli jonkin väittämän aiheena ei ole yhtä suoraviivainen kuin vaikkapa kuviossa annetulla varsinaisen topikaalisen konstruktion esimerkillä 65. Topikaalinen S4-konstruktio on ylipäättään kuviossa 83 esitelty muita suppeammin, sillä sitä käsitellään lähemmin alla osana kuviota 85 samoin kuin kolmatta varsinaisesta topikaalisesta konstruktiosta perivää rakennetta, määrää painottavaa konstruktiota.

Toinen kuviossa 83 suppeasti esitetty yksikkö on jakson aloittava konstruktio. Sen voi nähdä perivän alatiippi- ja segmentoitu ajanjakso -konstruktioiden tapaan funktion, jossa tekstiä rakennetaan jaksottamalla se tiettyihin ajallisiin segmentteihin. Konstruktion liittyy kuitenkin myös muita kytköksiä, jotka on kuvattu kuviossa 84. Tässä kuviossa huomion kohteena on abstraktin tason esittelytopiikkikonstruktion (ks. osio 7.2.2.1) ympärille rakentuva rypäs, johon jakson aloittavan konstruktion lisäksi kuuluvat johdantokonstruktio, tiivistetty historia -konstruktio sekä ilmoituksen aloittava konstruktio.

Kuvio 84: Konstruktioiden välisiä linkejä: toinen rypäs.

Kuvion 84 perintähierarkia on melko yksinkertainen. Ajatuksena on, että kaikki kuvassa esitetyt konkreettisemmän tason konstruktiot perivät korkeamman abstraktiotason konstruktiosta, joka osiossa 7.2.2.1 nimettiin esittelytopiikkikonstruktioksi. Esitte-

lytopiikkikonstruktiota voi pitää mallina siitä, miten jokin uusi referentti – tapahtuma, henkilö, yritys tai ilmiö – alustetaan osaksi seuraavaa diskurssia ajanilmausta hyödyntäen.

Vaikka varsinainen kontrastiivinen analyysi toteutetaan seuraavassa osiossa, on jo tässä todettava, että kuvion 84 rypäs on huomattavasti relevantimpi venäjän kuin suomen kontekstissa. Suomessa ovat edellä tehdyn analyysin perusteella melko tavallisia jakson aloittava ja tiivistetty historia -konstruktio. Jälkimmäisestä on kuitenkin huomautettava, että suomessa oletuskonstruktiona voidaan pitää S3-versiota, venäjässä taas S1-versiota. Itse asiassa suomenkielisessä aineistossa havaittavat S1-tapaukset todettiin osiossa 7.2.2.5 jossain määrin vieraiksi, toisin sanoen mahdollisesti jonkinasteisiksi interferenssitapauksiksi. Interferenssivaikutelman synnystä voisikin esittää, että niissä (vrt. esimerkki 206¹⁷⁵) kirjoittajan käyttämä rakenne perii ominaisuuksia varsinaisten omankielisten konstruktioiden lisäksi joistakin kirjoittajan kohtaamista vieraskielisistä konstruktioista, toisin sanoen kirjoittajan mielessä oleva konstruktioiden verkko on jossain määrin kielirajat ylittävä.

Raportoivan ja ilmoituksen aloittava konstruktion välistä suhdetta on kuviossa 84 merkitty polysemialinkillä. Samoin kuin kontrastiivinen ja joskus–joskus-konstruktio, ne varioivat samaa keskeistä merkitystä, jollaiseksi voitaisiin tässä tapauksessa esittää menneestä tai tulevasta tapahtumasta raportointi. Myös ilmoituksen aloittavan konstruktion ja esittelytopiikkikonstruktion välille voitaisiin piirtää toteutumalinkki, mutta selkeyden vuoksi kuvioon on merkitty vain yhteys raportoivaan konstruktion.

Siinä missä kuviossa 84 esitetty perintähierarkia oli melko suoraviivainen, on kuvioon 85 puolestaan koottu tapauksia, joiden välisten suhteiden tulkitseminen on jossain määrin monimutkaisempaa. Ensimmäinen tällainen suhde on edellä jo mainittu topikaalisen S4-konstruktion yhteys varsinaiseen topikaaliseen konstruktion. Tämän lisäksi kuvio kattaa ei–fokaalisen konstruktion eri toteutumineen, määrää painottavan konstruktion sekä affektiivisten konstruktioiden polysemialinkillä nivoutuneen ryppään.

---

¹⁷⁵Jo vuodesta 1999 lähtien Zooplus tarjoaa Euroopan suurimman valikoiman lemmikkiarvikkeita. (s. 249)

tiin lisäksi osioissa 7.2.1.3 ja 9.2.2, että niistä voidaan erottaa oma affektiivinen erityistapauksensa. Tämä on merkitty kuvioon 85 vaaleammalla värillä, jottei sen lisäämä yksityiskohtaisuus sekottaisi kuviossa esitettävää yleiskuvaa.

Erillisen affektiivisen variantin esittämisessä on ollut taustalla joihinkin tapauksiin (mm. esimerkki 159¹⁷⁷) liittyvä saavutettavan määrän neutraalista poikkeava korostus. Tämä yhteys ei kuitenkaan koske suoraan affektiivisia ajanilmauskonstruktioita, joissa affektin diskurssifunktio kohdistuu itse ajanilmaukseen, siinä missä määrää painottavissa tapauksissa korostainen on ennen kaikkea määrää ilmaiseva konstituentti. Tämän takia kuvioon 85 on merkitty, että määrää painottavien konstruktioiden affektiiviset variantit ja varsinainen affektiivinen konstruktio perivät enemmän samasta abstraktimman tason affektiivisesta konstruktioista kuin suoraan toisiltaan.

Osiossa 7.2.1.3 todettiin, että ilmaistaessa tiettyssä ajassa saavutettua määrää tullaan oikeastaan yleensä esittäneeksi väitteitä kyseisestä ajanjaksosta. Tältä osin määrää painottavien tapausten esitettiin perivän ominaisuutensa suoraan topikaaliselta konstruktioilta. Yhteys on merkitty myös kuvioon 85, jossa määrää painottava konstruktio on esitetty topikaalisen konstruktion toteutumana. Tähän liittyy kuitenkin kaksi jossain määrin ongelmallista kysymystä.

Ensinnäkin, topikaalinen konstruktio edellyttää matriisissa 11 annetun määritelmän mukaisesti ajanilmauksen referentiaalisuutta. Niin kuin osiossa 2.2.3.1 todettiin, taajuutta ilmaisevien ajanilmausten tapauksessa referentiaalisuuden määrittelemisen ei kuitenkaan ole suoraviivaista. Tässä mielessä esimerkin 159 (ks. alaviite) kaltaisissa määrää painottavissa lauseissa topikaalisesta konstruktioista periminen ei ole yhtä ilmeistä kuin monissa jatkuvaa resultatiivista ekstensiota ilmaisevissa. Toisaalta osiossa 7.2.2.4.2 esitettiin perusteita myös tiettyjen F-funktiotapausten (mm. esimerkki 191¹⁷⁸) tulkitsemiseksi topikaalisiksi.

Toiseksi, määrää painottavan konstruktion suora linkki topikaaliseen konstruktion implikoi vastaavaa yhteyttä myös määrää painottavan konstruktion S4-versiolla. Tämä ei aina ole kovin suoraviivaista, joskin kuviossa 85 esitetyn esimerkin 427 tapauksessa ainakin tietyin varauksin mahdollista (lause voidaan tulkita kertovan ajanjaksosta 1987–kirjoitushetki). Topikaalisen variantin voisikin erottaa omaksi määrää painottavan konstruktion erityistapaukseksi, jolloin perintälinkki voitaisiin olettaa vain selkeästi topikaalisten tapausten ja topikaalisen konstruktion välillä. Pitäydyn kuitenkin selkeyden vuoksi tässä esitetyssä yksinkertaisemmassa kuvausvaihtoehdossa.

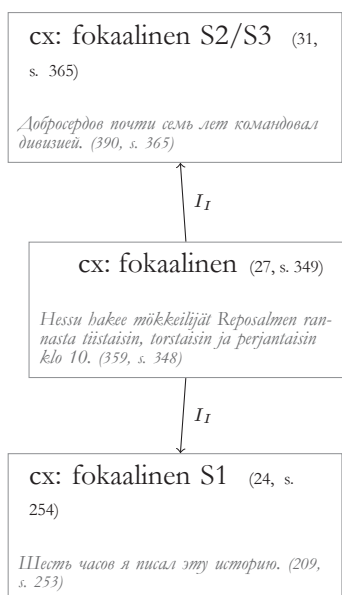
Affektiiviset konstruktiot sinänsä muodostavat osiossa 7.1.1 esitetyn mukaisesti ennemminkin polysemialinkillä toisiinsa nivoutuneen konstruktioiden ryppään kuin yhden homogeenisen konstruktion. Tässä esitetyistä merkityksistä yllättävyyt-

¹⁷⁷ *Joka vuosi kymmenet tuhannet ihmiset maksavat viimeiset säästönsä --* (s. 232)

¹⁷⁸ *-- ja ajoittain maalivahittemme loistavat torjunnat pitivät meidän pystyssä.* (s. 243)

tä/odottamattomuutta voidaan tutkimusaineiston perusteella pitää näistä frekventeimpänä. Kuviossa 85 listattujen kolmen merkitysvariantin lisäksi affektiivisen konstruktion versioita voitaisiin epäilemättä esittää muitakin. Huomattakoon kuitenkin, että vaikka monia suomen fokaalisia S1-tapauksia kuvattiin osiossa 7.2.2.6 affektiivisiksi, en tulkitse fokaalisuutta sinänsä suomessakaan yhdeksi affektiivisen konstruktion merkitysvariantista. Pikemminkin suomen fokaaliset S1-tapaukset perivät ominaisuutensa sekä affektiivisesta että fokaalisesta konstruktioista, jolloin voitaisiin puhua myös omasta, astetta spesifimmästä konstruktioistaan. Tämä spesifimpi fokaalis–affektiivinen konstruktio lienee suomessa huomattavasti yleisempi kuin pelkkä fokaalinen konstruktio, jonka käytöstä ei tutkimusaineiston perusteella juurikaan saatu viitteitä.

Fokaalisista konstruktioista voidaan laajemmalla tasolla todeta, että niissä katson ylimmäksi abstraktiotasoksi S4-sijaintia hyödyntävän variantin, jonka funktion etenkin venäjässä käytössä olevat S1- ja S2-versiot perivät. Tämä yksinkertainen konstruktiorypäs on esitetty kuviossa 86.

Kuvio 86: Konstruktoiden välisiä linkkejä: neljäs rypäs

Fokaalinen S2-konstruktio sinänsä voitaisiin nähdä myös adverbisen konstruktion toteutumana, sikäli kuin adverbinen konstruktio edellä määriteltiin löyhimmillään vain ajanilmauksen sisältäväksi SVO-lauseeksi. Tämä on kuitenkin loppujen lopuksi melko yksityiskohtaisen tason psykologinen kysymys siitä tavasta, jolla kielenkäyttäjät tallentaa konstruktoiden välisiä yhteyksiä. Tyydynkin tässä kohtaa muistuttamaan, että linkittämisen oletetaan tässä tapahtuvan redundantin kopioimisen periaatteella: fokaalisen S2-

konstruktion ei tarvitse periä ominaisuuksiaan eri tahoilta, sillä kaikki siihen liittyvä informaatio (ajanilmauksen sijainti, transitiivilauseen ominaisuudet) on joka tapauksena tallentuneena myös siihen itseensä. Kyse on ainoastaan jo olemassa olevan informaatian yhdistämisestä osaksi laajempaa verkostoa.

Kuviot 83–86 kuvaavat konstruktioita, joiden välille on ollut melko selkeää esittää keskinäisiä yhteyksiä. Lisäksi kuvion 82 tehtävänä on ollut tuoda esiin se ylemmän tason ominaisuus, että kaikki tässä käsiteltyt ajanilmauskonstruktiot perivät ominaisuuksia skemaattisemman tason konstruktiolta, jota on yksinkertaisuuden vuoksi tutkimuksen mittaan nimitetty transitiivikonstruktioiksi. Niin kuin tutkimuksen alkupuolella luvuissa 4 – 5 todettiin, transitiivilauseet yleensä tai SVO-lauseet erityisesti eivät kuitenkaan muodosta kuin oman pienen osansa niistä syntaktisista ympäristöistä, joissa suomen ja venäjän ajanilmaukset esiintyvät. Voidaankin olettaa, että suurella osalla tässä käsitellyistä ajanilmauskonstruktioista on myös esimerkiksi kokijalauseissa tai erilaisissa intransitiivilauseissa toteutuvat versionsa, joiden tapauksissa myös ajanilmauskonstruktioiden taustalla olevat ylemmän abstraktiotason konstruktiot näyttäytyvät erilaisina. Laajemman syntaktisen variaation huomioon ottaminen ajanilmauskonstruktioiden kuvauksessa vaatisi oman tutkimuksensa, jossa tässä esitettyjä SVO-tapauksiin perustuvia skeemoja abstrahoitaisiin skemaattisempaan, vähemmän spesifiin muotoon.

Tässä esitetyn linkkikuvauksen ulkopuolelle on myös jäänyt eräitä tutkimuksen mittaan käsiteltyjä konstruktioita, joiden yhteydet muihin ajanilmauskonstruktioihin eivät ole erityisen ilmeisiä tai joita on tutkimuksessa käsitelty vain hyvin lyhyesti. Edellistä ryhmää edustavat luonteeltaan jossain määrin samantyyppiset anaforinen ja äkkiäkonstruktio (matriisit 10 ja 8 sivuilla 170 ja 158), joissa ajanilmauksella on semanttisesti tyhjempi diskurssia jäsentävä tehtävä.¹⁷⁹ Lisäksi jossain määrin hankalasti linkitettävissä on päämäärää ilmaiseva konstruktio (matriisi 29 / s. 354), jolla tietyissä yhteyksissä voisi tosin nähdä sidoksen esimerkiksi fokaaliseen konstruktioon. Vähän käsiteltyihin tai harvinaisiin tapauksiin voidaan puolestaan lukea muun muassa tiivistetty anaforinen konstruktio (esimerkki 90¹⁸⁰ sivulla 185) sekä toisaalta loppusijainnin yhteydessä käsitelty monivalenssinen konstruktio.

---

¹⁷⁹Luonnollisesti anaforinen konstruktio voidaan linkittää samassa yhteydessä lyhyesti käsiteltyihin tulevaan viittaaviin konstruktioihin, joita edusti muun muassa esimerkki 69 (*Vuoden päästä yhtiömme työllistää noin 30 henkilöä*–; s. 173), sekä lisäksi osiossa 8.2.2.3 lyhyesti käsiteltyihin anaforisiin keskisijaintitapauksiin kuten esimerkiksi 308 (*Hän sai silloin tietoa peliriippuvuudesta* –; s. 312).

¹⁸⁰*Lobikäärmejumala Tiamatin tukemia hobgoblineita vastaan käydyin sodan jälkeen pelaajahahmot ovat nyt* – (s. 185)

10.2 Kontrastiivinen yhteenveto

Edellisessä osiossa koko tutkimuksen mittaan käsiteltyjen konstruktioden joukkoa tarkasteltiin yhtenäisinä kaavioina. Tämä on kuitenkin sikäli pelkistetty ja yksinkertaistava kuva tutkimuksessa tehdyistä havainnoista, että todellisuudessa kuvioissa 83 – 86 esitettyjen verkostojen luonne on jossain määrin erilainen suomessa ja venäjässä. Ylipäättään jo luvuissa 2 ja 4 esitettiin oletus siitä, että konstruktiot sinänsä ovat kielikohtaisia, eivät universaaleja tai kielirajat ylittäviä ilmiöitä.

Luvussa 4 käsiteltiin myös Andrew Chestermanin kontrastiiviseksi funktionaaliseksi analyysiksi nimittämää metodia, jonka ytimessä on ajatus siitä, että kieltenvälisen vertailun tavoitteena on tuottaa ja testata falsifioitavissa olevia hypoteeseja jonkin ilmiön samanlaisuudesta (1998: 53). Tässä tutkimuksessa tarkasteltavana ilmiönä on ollut ajanilmauksen sijoittuminen, jonka samanlaisuutta suomen ja venäjän välillä on arvioitu monesta eri näkökulmasta ja monella eri tasolla Chestermanin korostamia empiirisiä hypoteeseja hyödyntäen. Koska tutkimuksen tilastollisena lähtökohtana ovat olleet bayesiläiset metodit, ei tehtyjen havaintojen luonnetta ole sinänsä tarvinnut rajoittaa vain tiettyjen hypoteesien hylkäämiseen, vaan päätelmiä on tehty myös siitä, kuinka todennäköisiä tai uskottavia tietyt samanlaisuusoletukset ovat olleet. Tutkimuksessa tehdyistä samanlaisuushavainnoista voidaan kuitenkin laatia tiivistelmä myös eksplisiittisesti Chestermanin metodia käyttäen.

Kuten osiossa 4.1 määriteltiin, kontrastiivisen funktionaalisen analyysin lähtökohtana on oletus kahden kielenaineksen identtisyydestä. Tätä oletusta muokataan osoittamalla osa-alueita, joilla kielenaineokset eroavat ja muodostamalla uusia, tarkennettuja hypoteeseja tiettyihin samanlaisuutta määritteleviin kriteereihin perustuen. Koska tämän tutkimuksen kontekstissa vertailun kohteena eivät ole esimerkiksi yksittäiset sanat vaan kokonainen syntaksin ja informaatorakenteen tason ilmiö, ei tällaisten kriteerien määrittäminen ole erityisen suoraviivaista. Yleistäen voidaan kuitenkin sanoa, että katson tämän tutkimuksen kontekstissa jotkin kaksi ajanilmauksen sisältävää lausetta (tai laajempaa kielellistä kokonaisuutta) samanlaisiksi, jos

1. ne ovat yhtä tavallisia tai harvinaisia.
2. ne ovat tyyliltään ja käyttöyhteydeltään samanlaisia.
3. ne toteuttavat samanlaisia viestinnällisiä tehtäviä (konstruktioden funktio-osa on samanlainen)

Näitä kriteerejä hyödyntäen falsifioitavien samanlaisuushypoteesien ketju voitaisiin esittää esimerkiksi seuraavasti.

1. Ensimmäisenä oletuksena voidaan pitää sijaintien S1–S4 samanlaisuutta suomessa ja venäjässä eli ajatusta siitä, että esimerkiksi S1-sijoittunut ajanilmaus venäjässä vastaa S1-sijoittunutta ajanilmausta suomessa. Tämän hypoteesin kannalta empiirisesti ongelmallisia ovat jo osiossa 5.3 esitetyt eri sijaintien suhteelliset osuudet, jotka ovat suomessa ja venäjässä melko erilaisia. Selkeimpänä erona on se, ettei suomessa juuri lainkaan käytetä venäjässä tavallista S2-sijaintia. Venäjässä taas suomessa yleinen S3-sijainti on harvinainen.
2. Erot S2- ja S3-sijaintien osuuksissa voidaan ottaa huomioon puhumalla sijaintien S1–S4 sijaan alku-, keski- ja loppusijainneista. Edelleen jo luvussa 5.3 esitetyt karkeat prosenttiluvut kuitenkin osoittavat, ettei sijaintikohtainen samanlaisuushypoteesi ole näinkään muotoiltuna erityisen uskottava: suomen alkusijainti osoittautui huomattavasti venäjän alkusijaintia harvinaisemmaksi ja toisaalta venäjän loppusijainti samalla tavoin suomen loppusijaintia harvinaisemmaksi. Lähtökohtaisesti voidaan siis olettaa, että kielten välillä on eroja siinä, miten niissä käytetään ainakin alku- ja loppusijainteja. Lisäksi, vaikka keskisijainnin suhteellinen osuus on kummassakin tarkasteltavassa kielessä melko samanlainen, ei tämä vielä takaa, että keskisijaintiin osuvat konstruktiot olisivat keskenään samanlaisia (ks. kriteerit 2 ja 3 yllä) – päinvastoin, edellisessä kolmessa luvussa käytetty tilastollinen malli osoitti, että kielten välillä on eroja siinä, miten keskisijaintia käytetään.
3. Loogisin ratkaisu tämän tutkimuksen viitekehyksessä onkin tarkentaa sijaintikohtainen hypoteesi ennemminkin useaksi konstruktiokohtaiseksi hypoteesiksi, jotka noudattavat muotoa *suomen kielen konstruktio X on samanlainen kuin venäjän kielen konstruktio Y*.

Tietyissä tapauksissa konstruktiotason samanlaisuuden määrittelemineen on kohtalaisen selkeää. Tällöin hypoteesien tarkentamisessa voidaan pysähtyä oletukseen siitä, että esimerkiksi suomen kontrastiivinen konstruktio on koko lailla sekä funktio-osaltaan että frekvenssiin ja käyttöyhteyteen liittyviltä ominaisuuksiltaan samanlainen kuin venäjän kontrastiivinen konstruktio. Kontrastiivisen konstruktion (ja tälle läheisen joskus-joskus-variantin) lisäksi vastaava oletus voidaan tehdä karkeasti ottaen seuraavissa tapauksissa:

- **S1-sijainti:** äkkiä-konstruktio, topikaalinen konstruktio, anaforinen / tulevaan viittaava konstruktio.
- **S2/S3-sijainti:** alatopikkikonstruktio
- **S4-sijainti:** fokaalinen konstruktio, topikaalinen S4-konstruktio, päämäärää ilmaiseva konstruktio

Tässä lueteltujenkin konstruktioiden osalta on huomautettava, että oletus samanlaisuudesta on luonteeltaan yleistys, johon liittyvät poikkeukset ja tarkennukset käyvät ilmi

konstruktioiden varsinaisen analyysin yhteydestä luvuista 7 – 9. Yllä annetun listan ulkopuolelle jäävistä konstruktioista tehtyjä havaintoja on seuraavassa kerrattu lyhyesti kootuna kahteen erilliseen alalukuun. Sen sijaan, että antaisin eksplisiittisiä samanlaisuushypoteeseja muodossa *venäjän johdantokonstruktio = suomen ei-fokaalinen konstruktio*, pyrin näissä osioissa esimerkinomaisesti tarkastelemaan mahdollisia tapoja rakentaa suomen- tai venäjänkielisiä vastineita sekä nostamaan esille seikkoja, joita vierasta kieltä tuottavan opiskelijan tai kääntäjän olisi hyödyllistä tiedostaa.

10.2.1 Fokaaliset konstruktiot ja affektiivinen konstruktio

Yksi selkeimmistä suomen ja venäjän välillä havaituista konstruktiotason eroista koskee fokaalisia ajanilmaustapauksia. Suomesta vaikuttaisivat ensinnäkin puuttuvan käytännössä kokonaan esimerkkien 496 ja 497 (esitetty edellä numeroilla 457 ja 288) kaltaiset fokaalisen S1-konstruktion edustajat:

- (496) Уже завтра зрители увидят невероятные трюки главных артистов.
 Jo huomenna katsojat nähdä-FUT-3pPI uskomattomat-ACC tempu-ACC pää-GEN esiintyjät-GEN
 (Araneum Russicum: lotosgtrk.ru)

’[Jo huomenna] katsojat näkevät pääesiintyjien uskomattomat temput.’

- (497) Именно тогда Правительство Удмуртии будет рассматривать проект
 juuri silloin hallitus Udmurtia-GEN olla-FUT-3p käsitellä hanke
 заявкн. (RuPress: Комсомольская правда)
 hakemus-GEN
 ’[Juuri silloin] Udmurtian hallitus käsittelee hankehakemusta.’

Esimerkkien 496 ja 497 kaltaisissa tapauksissa suomessa turvauduttaisiin luultavasti joko kokonaan erilaisiin syntaktisiin rakenteisiin (kuten *jolloin*-sanalla alkaviin sivulauseisiin) tai varsinaiseen fokaaliseen (S4)-konstruktion.

Toiseksi, luvussa 9 käsiteltiin laajasti suomen ja venäjän välistä eroa fokaalisissa keskisijaintitapauksissa. Erityisesti duratiivisen funktion mutta myös esimerkiksi tapaa ja taa-juutta ilmaisevien tapausten osalta suomen fokaalisen (S4)-konstruktion todettiin muodostavan melko selvän vastineparin venäjän fokaalisen S2-konstruktion kanssa. Siinä missä suomessa keskisijainnin käyttö rajoittui duratiivisilla tapauksilla pääasiassa tapahtumista raportoiviin rakenteisiin, havaittiin venäjässä myös esimerkin 498 (alun perin 412) kaltaisia fokaalisen S2-konstruktion edustajia:

- (498) Мы давно знаем друг друга, дружим, и нам очень нравится делать
 Me pitkään tuntee-PRES-1pPl toinen toisensa olla-ystäviä-PRES-1pPl ja me-DAT kovasti miellyttää-PRES-3p tehdä
 музыку вместе. (Araneum Russicum: jamsession.ru)
 musiikki-ACC yhdessä
 'Me [pitkään] olemme tunteneet toisemme, olemme ystäviä ja teemme kovin mielellämme musiikkia yhdessä.'

Fokaalisen S2-konstruktion käyttö oli korostunutta adverbisilla tapauksilla, mikä liittyy osiossa 8.1.1 tehtyyn havaintoon siitä, että venäjässä adverbisilla ylipäätään ovat voimakkaammin painottuneita keskisijaintiin (ks. kuitenkin myös nominaaliset esimerkit 390, 391 ja 392¹⁸¹). Suomessa erityisesti duratiivisen ilmauksen sijoittamisen keskisijaintiin todettiin aiheuttavan informaatorakenteeltaan ei-fokaalisen, joko tapahtumasta raportoitavan tai mahdollisesti kontrastiivisen tulkinnan, joskaan kontrastiivisuus ei ollut niin vahvaa kuin sen on esimerkiksi puhtailla tavan adverbeilla havaittu olevan (vrt. Manninen 2003: 226).

Fokaalisten konstruktioiden lisäksi myös affektiivisen konstruktion yleisyyteen ja toteutumiseen liittyi tutkimusaineistossa melko selkeitä kieltenvälisiä eroja. Vaikka affektiivisuuden ja lauseenalkuisen aseman välinen yhteys todettiin luvun 7 alussa jopa jossain määrin universaalkiksi, näyttäisivät suomi ja venäjä poikkeavan toisistaan siinä, minkälaisissa tilanteissa ja kuinka usein lauseenalkuinen ajanilmaus on tulkittavissa affektiiviseksi sekä toisaalta siinä, miten tavallista ja odotuksenmukaista affektiivinen tyyli on. Selkeimmin tämä tuli esiin taajuuden ilmauksilla, joiden osalta S1-aseman käyttö vaikutti suomessa rajoittuvan melko kapeisiin ja tunnepitoisiin esiintymisyhteyksiin kuten esimerkin 499 (alun perin numerolla 162) kaltaisiin uskonnollisiin tapauksiin.

- (499) Joka päivä me teemme syntiä, ja siksi joka päivä me tarvitsemme armoa. (Araneum Finnicum: rukoilevaisuus.com)

Suomen F-aineistosta puuttuivat käytännössä kokonaan esimerkin 500 kaltaiset tilanteet, joissa lauseenalkuista taajuuden ajanilmausta käytetään yrityksen esittelyyn alatopiikki-konstruktioiden tapaan:

- (500) Каждый месяц мы проводим благотворительный день. (Araneum
 Joka-ACC kuukausi-ACC me viettää-PRES-1pPl hyväntekeväisyys-ACC päivä-ACC.
 Russicum: organicshopaz.ru)

'[Joka kuukausi] me järjestämme hyväntekeväisyyspäivän.'

Mahdollisesti myös fokaalisten S1-tapausten harvinaisuus suomessa on selitettävissä sillä, ettei kielenkäyttäjillä ole mentaalisisä korpuksessaan kovin vahvaa muistijälkeä

¹⁸¹ Добросердов почти семь лет командовал дивизией.; Дарья Васильевна Спевякина вот уже семь лет возит людей в паломнические поездки.; Преступники шесть дней держали 20-летнего парня в плену.-- (s. 365).

lauseenalkuisesta fokusfunktioista mutta sitäkin voimakkaampi oletus esimerkin 499 kaltaisesta korostuneisuudesta. Toisaalta, niin kuin osiossa 7.2.2.6 huomautettiin, myös venäjässä monien lauseenalkuisten fokustapausten on helppo nähdä perivän myös esimerkiksi yllättävyyteen perustuvasta affektiivisen konstruktion variantista. Se, että tällaisten tapausten osuus on suomeen verrattuna suhteellisen suuri, voi mahdollisesti kertoa siitä, että tekstejä rakennetaan venäjänkielisessä diskurssissa lähtökohtaisesti tunnepitoisemmin. Toisin sanoen affektiivisen konstruktion hyödyntäminen on suomessa suurempi poikkeama normista. Tässä mielessä konkreettisten konstruktiotasonkin vastineiden määrittely on usein hankalaa, ja jonkinlaisena yleisohjeena suomea vieraana kielenä käytävän kannalta voisi lähinnä pitää lauseenalkuisen sijainnin välttämistä esimerkiksi taajuuden ilmauksilla ja duratiivisilla tapauksilla.

10.2.2 Esittelytopiikkikonstruktiosta perivät ja ei-fokaaliset tapaukset

Niin kuin kuvion 84 yhteydessä todettiin, suurin osa skemaattisesta esittelytopiikkikonstruktiosta perivistä rakenteista on enemmän tai vähemmän venäjälle spesifejä. Jonkinasteisia poikkeuksia ovat ainoastaan jakson aloittava ja tiivistetty historia -konstruktio, joista näistäkin jälkimmäinen toteutuu suomessa lähinnä S3-versiona, kun taas venäjässä on aidommin käytössä myös S1-versio. Suomenkielisestä aineistossa oli edellä löydettyä jonkin verran johdantokonstruktiotapauksia, mutta niiden harvinaisuus venäjään verrattuna oli luvuissa 7 – 9 tehtyjen havaintojen perusteella silmiinpistävää (vrt. edellä esitetyt samanlaisuuskriteerit).

Erityisen selvä kieltenvälinen ero havaittiin raportoivan ja ilmoituksen aloittavan konstruktioiden kohdalla, sillä näistä ei tutkimusaineistossa ollut löydettyä ainuttakaan suomenkielistä esimerkkiä. Ilmoituksen aloittavan konstruktion tapauksessa tämä todettiin jossain määrin seuraukseksi kellonaikoja ilmaisevan L3-aineistoryhmän rakenteesta. Raportoivaa konstruktia koskevan eron taustalla voidaan kuitenkin nähdä perustavamanlaatuisia syitä, joiden tiivistämiseksi esitän edellä osiossa 7.2.2.3.1 käsitellyn esimerkin 143 vielä kertaalleen, suoraan osana laajempaa kontekstia (varsinainen esimerkki erotettu alla kursiivilla).

85. ОКТЯБРЬ, 11

В Петропавловске-Камчатском ночью было совершено нападение на ведущего камчатской радиостанции "Радио-3" Геннадия Шеренговского. В два часа ночи вооруженный пневматическим пистолетом пьяный гражданин выламал входную дверь в редакции "Радио-3", находящуюся в здании Дома прессы, и проник в студию. Там, приставив к голове Г. Шеренговского пневматический пистолет, хулиган требовал поставить его любимую песню. При этом он угрожал разнести всю студию, стоимость которой оценивается в

десятки тысяч долларов. Г. Шеренговский вызвал милицию, хулиган был обезврежен и доставлен в четвертый территориальный отдел милиции Петропавловска-Камчатского. Ведется следствие.

85. Lokakuun 11. [Petropavlovsk-Kamšatskissa yöllä] tapahtui hyökkäys kamšatkalaisen radioaseman Radio 3:n toimittajaa Gennadi Šerengorskia vastaan. [Kahdelta yöllä] ilmapistoolilla aseistautunut humalainen mies mursi Lehdistötalossa sijaitsevan Radio 3:n toimituksen oven ja tunkeutui studioon. Siellä häirikkö asetti G. Šerengorskin päätä vasten ilmapistoolin ja vaati soitettavaksi lempilauluaan. Samalla hän uhkasi hajottaa koko kymmenien tuhansien eurojen arvoisen studion. G. Šerengorski kutsui miliisin, häirikkö tehtiin vaarattomaksi ja vietiin Petropavlovsk-Kamšatskin miliisin neljäänteen alueelliseen osastoon. Tapauksesta on käynnissä tutkinta.

Esimerkin 143 tekee suomen kontekstissa epätavalliseksi kokonaan uutena diskurssireferenttinä esiteltävä radiostudioon tunkeutunut mies. Suomessa esimerkin varsinaisen ajanilmauksen sisältävän virkkeen sijaan tekstin avausvirkkeen jälkeisen lauseen voisi suurella todennäköisyydellä ajatella ankkuroituvan jollain tavalla joko tekstin alussa mainittuun radioasemaan tai hyökkäyksen kohteeksi joutuneeseen juontajaan. Autenttinen suomenkielinen teksti saattaisi kulkea esimerkiksi seuraavalla hypoteettisella tavalla:

Alueella X tapahtui viime yönä välikohtaus, jonka kohteeksi joutui paikallisradion juontaja Y. Paikallisradion studioon tunkeutui kello kahdelta yöllä humalainen mies, joka mursi studion oven ja...

Toisin sanoen suomenkielisessä kontekstissa esimerkissä 143 mainittu mies olisi luontevinta erikseen esitellä osaksi diskurssia. Tekstin toinen virke tulisi todennäköisimmin ankkuroiduksi jo esiteltyyn tietoon joko tapahtumaan liittyvän paikan tai toimijoiden kautta. Varsinaisessa venäjänkielisessä esimerkissä vaikuttaisi kuitenkin siltä, että edellisessä lauseessa muodostettu ajallinen konteksti (ночью-sanan referenttinä oleva edeltävä yö) riittää ankkuriksi, jota vasten uutta tietoa – esimerkiksi hyökkääjä uutena toimijana – voidaan esitellä.

Osiossa 9.2.4 havaittiin, että suomessa monet sisältönsä puolesta johdantokonstruktioita muistuttavat lauseet ilmensivät jotakin ei–fokaalisen konstruktion varianttia. Samanlaisuus oli ilmeistä etenkin tapauksissa, joissa ajanilmauksen lisäksi oli läsnä jokin paikanilmaus, kuten seuraavissa esimerkeissä (alun perin numeroilla 493 ja 488):

(501) Oppositio satti niin hallituksen talouslinjan kuin säästötkin budjettikeskustelussa eduskunnassa keskiviikkona. (FiPress: Aamulehti)

(502) Вчера в Киеве президент Украины Виктор Ющенко дал Eilen PREP Kiöva-PREP presidentti Ukraina-GEN Viktor Juštšenko antaa-PRET пресс-конференцию, которую многие расценили как парад победы. (RuPress: lehdistötillaisuus-ACC joka-ACC monet arvioida-PRET kuin paraati voitto-GEN ПБК Daily)

’[Eilen] [Kiovassa] Ukrainan presidentti Viktor Juštšenko piti lehdistötillaisuuden, jota monet luonnehtivat kuin voitonparaatiksi.’

Esimerkeistä 501 ja 502 ilmi käyvä yhteys on sikäli symmetrinen, että venäjässä esimerkiksi 501 kaltaiset ei-fokaaliset S4-tapaukset osoittautuivat monin paikoin lähes yhtä harvinaisiksi kuin suomen johdantokonstruktiotapaukset. Toisaalta niin kuin keskusijainnin analyysin yhteydessä osiossa 8.2.2.1 ja 8.2.2.2 kävi ilmi, molemmissa kielissä kolmas vaihtoehto vastaavien funktioiden toteuttamiseen on yksinkertaisesti adverbisen konstruktion käyttö. Tältäkin osin on kuitenkin todettava, että keskusijaintitapaukset olivat suomessa suhteessa huomattavasti yleisempiä, mikä entisestään korostaa johdantokonstruktion kaltaisten rakenteiden merkitystä venäjässä.

Edellä esitetystä vastaavuudeltaan yksiselitteisempien konstruktioiden listasta on vielä huomautettava, että tässä käsiteltyjen fokaalisten, affektiivisten, esittelytopiikkikonstruktiosta perivien ja ei-fokaalisten tapausten lisäksi sen ulkopuolelle jätettiin alatiopikkikonstruktio, segmentoitu ajanjakso -konstruktio ja määrää painottava konstruktio. Näiden tapauksessa kielet kyllä vastaavat etenkin funktion tasolla melko pitkälti toisiinsa, mutta eroavat yhtä kaikki siinä, miten tavallisia mainitut rakenteet ovat. Etenkin osiossa 7.2.2.1 tehtyjen havaintojen perusteella alatioppiikki- ja segmentoitu ajanjakso -konstruktiot kattavat suomessa venäjää suuremman osan kaikista alkusijaintitapauksista – sama pätee osiossa 7.2.1.3 tehtyjen päätelmien perusteella määrää painottavaan konstruktion. Vaikka väite esimerkiksi suomen ja venäjän alatioppiikkikonstruktioiden samanlaisuudesta pitää siis monessa mielessä paikkansa, on näillä konstruktioilla tässä tarkastelluissa kielissä silti jossain määrin erilainen rooli, kun katsotaan kummankin kielen konstruktioverkostoja kokonaisuutena.

11 LOPUKSI

Suomen ja venäjän ajanilmausten sijoittumista voi pitää monitasoisena ilmiönä, johon vaikuttavat suuressa määrin paitsi syntaktiset, myös ennen kaikkea monet pragmaattiset tekijät, tärkeimpänä informaatorakenne. Tässä tutkimuksessa ilmiötä on lähestytty kvantitatiivisin menetelmin ja käyttämällä hyväksi laajoja empiirisiä aineistoja, joista nostettujen esimerkkien avulla on tuotu esille niitä eroja ja yhtäläisyyksiä, joita tässä tarkasteltujen kielten välillä on.

Tutkimuksessa tarkastellun aineiston perusteella voidaan todeta, että SVO-lauseiden osalta suomessa ja venäjässä painottuvat melko selvästikin eri sijainnit: venäjässä korostuu lauseen alkupuoli eli sijainnit ennen finiittiverbiä, suomessa taas lauseen loppupuoli eli sijainnit finiittiverbin jälkeen. Sitä, onko tehdyllä havainnolla laajempaa typologista merkitystä, ei tämän tutkimuksen puitteissa selvitetty, mutta laajempi, useamman eri kielien kattava vertailu voisi olla hedelmällinen jatkotutkimuksen aihe.

Tutkimuksessa keskityttiin kuvaamaan ajanilmauksia osina konstruktioita eli sellaisia kielen yksiköitä, joilla on tietty muoto ja merkitys ja joista voidaan määrittää myös esimerkiksi tietyt pragmaattiset ominaisuudet. Monille suomen kielen ajanilmauskonstruktioille on melko suoraviivaista löytää venäjänkieliset vastineet, mutta monissa tapauksissa muodoltaan samanlainen kielen yksikkö (kuten suomen johdantokonstruktiot suhteessa venäjän johdantokonstruktioihin) on käyttöyhteyksiltään ja tyyliltään niin rajattu, että vaikkapa käännösratkaisuna olisi huomattavasti luontevampaa käyttää jotakin toista konstruktioita. Tutkimuksessa tällaisia paljaalle silmälle usein näkymättömiä frekvenssi- ja tyypillisyyseroja on pyritty tuomaan ilmi tilastollisten menetelmien avulla.

Konstruktio pohjaiset lähestymistavat ovat jo pitkään olleet kielitieteessä valtavirtaa ja niitä myös sovelletaan kieltenopetukseen laajalti, mutta konstruktio pohjaisen lähestymistavan yhdistäminen erityisesti kääntäjien koulutukseen on toistaiseksi ollut vähäistä. Tässä tutkimuksessa tarkasteltujen ajanilmauskonstruktioiden on tarkoitus toimia esimerkkinä siitä, miten yhdessä konkreettisessa kieliparissa ja yhden konkreettisen kielen ilmiön tasolla kielten välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä voidaan mielekkäästi käsitellä käyttämällä hyväksi konstruktiokielioppiin pohjautuvaa kuvaa kielestä ja kielenkäyttäjän hallus-

sa olevasta kielitiedosta. Jos esimerkiksi suomalaistaustainen venäjän kääntäjäopiskelija näkee tulevassa työssään häneltä edellytettävän vieraan kielen taidon koostuvan laajas- ta verkosta konstruktioita – joista hallittavan tietoon lukeutuu myös tieto esimerkiksi oikeasta käyttöyhteydestä – näyttää työssä vaadittavan kielitaidon saavuttaminen aivan toisenlaiselta haasteelta kuin jos kielitaito nähdään ikään kuin mustana laatikkona, mys- tisenä kyknä, joka opiskelijalla vain viimeistään valmistumisen jälkeen tulee olla.

Suomi ja venäjä kieliparina ja ajanilmauksen sijainti tutkittavana ilmiönä ovat sikä- li osuvia esimerkkejä konstruktio pohjaisen, empiriaan pohjaavan ajattelun eduista, että kummankin kielen sanajärjestystä on tapana luonnehtia vapaaksi, mistä seurauksena sa- najärjestys ilmiönä saatetaan usein mieltää sellaiseksi kielen osa-alueeksi, jota ei erikseen voi opetella. Siinä missä suomen ja venäjän sanajärjestyseroja olisi hankala puristaa sään- tölstoiksi kieliooppiteoksen sivuille, on tässä tutkimuksessa käytettyjen menetelmien ja aineistojen tarkoituksena ollut osoittaa, että ajanilmauksen sijainnin kaltaisesta ilmiöstä voidaan kuitenkin saada ote, ja sitä voidaan kuvata konkreettisiin havaintoihin perus- tuvina, sovellusaltaan spesifeinä yleistyksinä. Vastaavia lähestymistapoja perinteisesti hankalina opetettavina ja omaksuttavina pidettyihin ilmiöihin on viime vuosina sovel- lettu paljon esimerkiksi venäjän aspektin saralla (mm. Janda 2007, 2013; Piperski 2017). Etenkin kääntäjien ja kääntäjäopiskelijoiden kannalta olisi toivottavaa, että myös spesi- fisti kontrastiivista, yhtä konkreettista kieliparia tarkastelevaa tutkimusta tehtäisiin laa- jemmin, mihin tässä käsillä ollut tutkimus pyrkii omalta osaltaan rohkaisemaan.

LIITE 1: TUTKIMUSDATAN KÄSITTELYYN LIITTYVÄ KOODI

Seuraavassa on annettu tarkemmat linkit tutkimuksessa (erityisesti luku 5) mainittuihin tutkimusdataa käsitteleviin skripteihin.

1. SVO-järjestyksen suodattaminen
<https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/filters.py#L66>
2. Finiittiverbistä riippumisen määrittely
<https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/filters.py#L17>
3. Datiivitäydennystä vaativat pääverbit
<https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/dativelist.txt>
4. Genetiivitäydennystä vaativat pääverbit
<https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/genlist.txt>
5. Instrumentaalitäydennystä vaativat pääverbit
<https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/instrlist.txt>
6. Tarkennus ehtoon finiittiverbistä riippumisesta
<https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/search.py#L2543>
7. Suomenkielisen aineiston tarkemmat suodatusskriptit
<https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/groups/fi.py>
8. Venäjänkielisen aineiston tarkemmat suodatusskriptit
<https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/groups/ru.py>
9. R-ohjelmassa tehdyt aineiston tarkemmat suodatukset
<https://github.com/hrmJ/phdR/blob/master/R/loaderfunctions.R#L145>
10. Kieltolauseen määrittelyyn liittyvä python-skriptin osa
<https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/search.py#L1734>
11. Tutkimuksen numeerinen raakadata .rda-muodossa
<https://github.com/hrmJ/phdR/blob/master/data/d.rda>

12. Venäjän 1-kompl-täydennysten rajoittamisen toteutus
<https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/search.py#L2652>
13. Malli satunnaisotantojen teknisestä toteutuksesta
<https://github.com/hrmJ/phdR/blob/master/R/sampling.R#L97>
14. Satunnaisotantojen taulukointi
<https://github.com/hrmJ/phdR/blob/master/R/formatting.R#L132>
15. Tilastollisten mallien bugs-koodi
<https://github.com/hrmJ/phdR/tree/master/inst/models>
16. Sivulausetyypin määrittelevä osuus R-skripteissä
<https://github.com/hrmJ/phdR/blob/master/R/loaderfunctions.R#L243>
17. Lauseen rajat ja lauseen ensimmäisen sanan määrittely
<https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/search.py#L3141>
18. Subjektin pituuden laskeminen
<https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/search.py#L1933>
19. Numeraalin läsnäolon määrittely
https://github.com/hrmJ/phdR/blob/master/R/getting_numeric_cases.R#L22
20. CQL-kyselyt Araneum Finnicum -korpuksessa
https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/araneum_queries_fi.py
21. CQL-kyselyt Araneum Finnicum -korpuksessa
https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/araneum_queries_ru.py
22. CQL-kyselyt FiPress-korpuksessa
https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/korp_groups.py
23. Venäjän kansalliskorpukseen tehtyjen kyselyjen linkit
<https://github.com/hrmJ/phd-data-processing/blob/master/nkripatterns.py>

LIITE 2: TUTKIMUKSEN YHTEYDESSÄ KEHITETYT TYÖKALUT

Tutkimustyön ohessa laadittiin joko kokonaan uusia tai valmiista työkaluista edelleen kehiteltyjä apuvälineitä muun muassa kielitieteellisten esimerkkien käyttämiseen osana markdown-asiakirjoja. Näitä työkaluja ovat:

1. Työkalu attribuutti–arvo matriisien laatimiseksi raakatekstikuvauksen pohjalta: https://github.com/hrmJ/pandoc_avm
2. Työkalu kielitieteellisten esimerkkien sisällyttämiseksi markdown-asiakirjoihin: <https://github.com/hrmJ/pangloss>
3. Työkalu tässä tutkimuksessa käytettyjen kaltaisten bayesilaisten tilastollisten mallien (kategoristen regressiomallien, joissa kieli on selittävänä muuttujana erityisessä) bugs-koodin automaattiseksi kirjoittamiseksi: <https://github.com/hrmJ/phdBayes>
4. Tutkimusdatan analysoinnissa ja mm. taulukkojen ja kuvioiden tuottamisessa käytetyt R-funktiot R-kirjastona: <https://github.com/hrmJ/phdR>
5. SQL-tietokantaan tallennetun conll-muotoisen datan käsittelyä koskevia skriptejä: <https://github.com/hrmJ/phd-data-processing>

LÄHTEET

- Agresti, Alan 2007. *An introduction to categorical data analysis* 2nd edition. New Jersey: Wiley.
- Alho, Marjut 2011. Miten erikoisalojen tekstien kääntämistä opetetaan ja toimiiko opetus? Teoksessa: Niina Nissilä & Nestori Siponkoski (Toim.) *VAKKI-symposiumi XXXI: Kieli ja etiikka. Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisyyden tutkijaryhmän (VAKKI) julkaisu* 38., 34–45 Saatavissa: http://www.vakki.net/publications/2011/VAKKI2011_Alho.pdf [viitattu 22.4.2019].
- Allaire, JJ, Yihui Xie, Jonathan McPherson, Javier Luraschi, Kevin Ushey, Aron Atkins, Hadley Wickham, Joe Cheng & Winston Chang 2018. *rmarkdown: Dynamic Documents for R* Saatavissa: <https://CRAN.R-project.org/package=rmarkdown> [viitattu 22.4.2019].
- Andrews, Mark & Thom Baguley 2013. Prior approval: The growth of Bayesian methods in psychology. *British Journal of Mathematical & Statistical Psychology* 66:1, 1–7.
- Baayen, Rolf H. 2012. *Analyzing Linguistic Data: A Practical Introduction to Statistics using R*. Cambridge: Cambridge university press.
- Baker, Collin, Charles Fillmore & John Lowe 1998. The berkeley framenet project. Teoksessa: *Proceedings of the 36th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics and 17th International Conference on Computational Linguistics-Volume 1*, 86–90. Association for Computational Linguistics.
- Barlow, Michael & Suzanne Kemmer 2000. Usage-based models of language. Stanford: CSLI Publications.
- Baroni, Marco & Silvia Bernardini 2004. BootCaT: Bootstrapping Corpora and Terms from the Web. Teoksessa: *Proceedings of 4th International conference on language resources and evaluation (LREC)*
- Benko, Vladimír 2014. Aranea: Yet Another Family of (Comparable) Web Corpora. Teoksessa: Petr Sojka, Aleš Horák, Ivan Kopeček, & Karel Pala (Eds.) *Text, Speech and Dialogue: 17th International Conference, TSD 2014, Brno, Czech Republic, September 8–12, 2014. Proceedings*, 247–256. Cham: Springer International Publishing. Saatavissa: http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-10816-2_31 [viitattu 22.4.2019].
- Bestgen, Yves & Wietske Vonk 1995. The role of temporal segmentation markers in discourse processing. *Discourse Processes* 19:3, 385–406.
- Boas, Hans Christian 2010. Comparing constructions across languages. Teoksessa Boas, Hans Christian (Ed.) *Contrastive Studies in Construction Grammar*. Constructional approaches to languages 10, 1–20. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.

- Bondarko, A. V. 2005. *Teorija morfoložičeskix kategorij i aspektologičeskije issledovanija*. Moskva: Jazyki slavjanskoj kultury.
- Booij, Geert 2010. Construction morphology. *Language and linguistics compass* 4:7, 543–555.
- Bybee, Joan L. 2006. From usage to grammar: The mind's response to repetition. *Language* 82:4, 711–733.
- Callender, Craig 2011. *The Oxford handbook of philosophy of time*. Oxford: OUP Oxford.
- Chafe, Wallace 1994. *Discourse, consciousness, and time: The flow and displacement of conscious experience in speaking and writing*. Chicago: University of Chicago Press.
- Chafe, Wallace 1987. Cognitive constraints on information flow. Teoksessa: Russell S. Tomlin (Ed.) *Coherence and Grounding in Discourse: Outcome of a Symposium, Eugene, Oregon, June 1984*. John Benjamins Publishing Company.
- Chafe, Wallace 1976. Givenness, Contrastiveness, Definiteness, Subjects, Topics, and Point of View. Teoksessa: Charles N. Li (Ed.) *Subject and Topic*. New York: Academic Press.
- Chesterman, Andrew 1998. *Contrastive Functional Analysis*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Cruse, D. Allan 2017. The lexicon. Teoksessa: Mark Aronoff & Janie Rees-Miller (Eds.) *The handbook of linguistics*, 235–254. Wiley-Blackwell.
- Crystal, David 2011. *Internet linguistics: A student guide*. New York: Routledge.
- Daneš, František 1964. *A three-level approach to syntax*. Travaux linguistiques de Prague.
- Dik, Simon C. 1989. The theory of functional grammar. 1. The structure of the clause. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Dryer, Matthew S. 2013. Order of Subject, Object and Verb. Teoksessa: Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath (Eds.) *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Saatavissa: <https://wals.info/chapter/81> [viitattu 22.4.2019].
- Eklund, Matti 2017. Fictionalism. Teoksessa: Edward N. Zalta (Ed.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Winter 2017. Metaphysics Research Lab, Stanford University. Saatavissa: <https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/fictionalism/> [viitattu 22.4.2019].
- Evans, Vyvyan 2003. *The structure of time: Language, meaning and temporal cognition*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Evert, Stefan 2008. Corpora and collocations. Teoksessa: Anke Lüdeling & Merja Kytö (Eds.) *Corpus linguistics. An international handbook vol 2*, 1212–1248. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Evert, Stefan 2010. The IMS Open Corpus Workbench (CWB) CQP Query Language Tutorial. Saatavissa: http://cwb.sourceforge.net/files/CQP_Tutorial.pdf.
- Fernández-i-Marín, Xavier 2016. ggmcmc: Analysis of MCMC Samples and Bayesian Inference. *Journal of Statistical Software* 70:9, 1–20. doi:10.18637/jss.v070.i09.
- Féry, Caroline & Manfred Krifka 2009. Information structure: Notional Distinctions, Ways of Expression. Teoksessa: Petrus Gijsbertus Jacobus van Sterkenburg (Ed.) *Unity and diversity of languages*. John Benjamins Publishing.
- Fillmore, Charles 1975. Santa Cruz Lectures on Deixis 1971. Michigan: Indiana University Linguistics Club. Saatavissa: <http://www-personal.umich.edu/~jlawler/4-Deixis-I.pdf> [viitattu 22.4.2019].

- Fillmore, Charles, Paul Kay & Mary Catherine O'Connor 1988. Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions: The Case of Let Alone. *Language* 64:3, 501–538. Saatavissa: <https://user.phil-fak.uni-duesseldorf.de/~filip/fillmore+88.pdf> [viitattu 22.4.2019].
- Firbas, Jan 1964. On defining the theme in functional sentence analysis. *Linguistiques de Prague* 1: 267–280.
- Fried, Mirjam 2015. Construction Grammar. Teoksessa: Artemis Alexiadou & Tibor Kiss (Eds.) *Syntax - Theory and Analysis. Volume 2.*, 974–1003. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Fried, Mirjam & Jan-Ola Östman 2004. Construction Grammar: A thumbnail sketch. Teoksessa: *Construction Grammar in a Cross-language Perspective.*, 11–87. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Fuertes-Olivera, Pedro A. & Sven Tarp 2014. *Theory and practice of specialised online dictionaries: Lexicography versus terminography* Walter de Gruyter GmbH & Co KG.
- Gelman, Andrew & Jennifer Hill 2006. *Data analysis using regression and multilevel/ hierarchical models*. Cambridge: Cambridge university press.
- Gilquin, Gaëtanell & Stefan Th Gries 2009. Corpora and experimental methods: A state-of-the-art review. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory* 5:1, 1–26.
- Givón, Talmy 1983. *Topic continuity in discourse*. John Benjamins Publishing Company.
- Gledhill, Christopher J. 2000. *Collocations in science writing*. Language in Performance series 22. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Goldberg, Adele E. 1995. *Constructions: A construction grammar approach to argument structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- Goldberg, Adele E. 2006. *Constructions at work: The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.
- Goldberg, Adele E. 2013. Constructionist approaches. Teoksessa: Thomas Hoffmann & Graeme Trousdale (Eds.) *The Oxford handbook of construction grammar.*, 15–31. Oxford: Oxford University Press.
- Grenoble, Lenore A. 1998. *Deixis and Information Packaging in Russian Discourse*. John Benjamins Publishing Co.
- Gries, Stefan Th 2013. Data in construction grammar. Teoksessa: Thomas Hoffmann & Graeme Trousdale (Eds.) *The Oxford handbook of construction grammar.*, 93–108. Oxford: Oxford University Press.
- Gries, Stefan Th & Andrea L. Berez 2017. Linguistic annotation in/for corpus linguistics. Teoksessa: *Handbook of Linguistic Annotation.*, 379–409. Springer.
- Gries, Stefan Th & Nick C. Ellis 2015. Statistical measures for usage-based linguistics. *Language Learning* 65:S1, 228–255.
- Guijarro, A. Jesús Moya 2001. Topicality chains in two discourse genres. *Estudios Ingleses de la Universidad Complutense* 9: 103–128.
- Gundel, Jeanette K. 1988. Universals of topic-comment structure. Teoksessa: Michael Hammond, Edith Moravcsik, & Jessica Wirth (Eds.) *Studies in syntactic typology.*, 209–239.
- Gundel, Jeanette K. 1999a. On different kinds of focus. Teoksessa: Peter Bosch (Ed.) *Focus: Linguistic, cognitive, and computational perspectives.*, 293–305. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gundel, Jeanette K. 1999b. Topic, focus, and the grammar-pragmatics interface. *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics* 6:1, 14.

- Gurevich, Olga, Matthew A. Johnson & Adele E. Goldberg 2010. Incidental verbatim memory for language. *Language and Cognition* 2:1, 45–78.
- Hakulinen, Auli 1995. Temporaalisesta adverbista diskurssipartikkeliksi. *Virittäjä* 99:4, 481–500.
- Hakulinen, Auli, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen & Irja Alho 2004. Iso suomen kielioppi. Verkkoversio. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> [viitattu 22.4.2019].
- Hakulinen, Auli & Fred Karlsson 1979. *Nyky-suomen lauseoppia*. Hki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hakulinen, Auli, Fred Karlsson & Maria Vilkuna 2015 [1980]. *Suomen tekstilauseiden piirteitä: kvantitatiivinen tutkimus*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavissa: <http://www.ling.helsinki.fi/~fkarlss/hkv3.pdf> [viitattu 22.4.2019].
- Halliday, Michael AK & Christian MIM Matthiessen 2013. *Halliday's introduction to functional grammar*. Routledge.
- Haspelmath, Martin 1997. *From space to time: Temporal adverbials in the world's languages*. LINCOM Studies in Theoretical Linguistics 3. München: Lincom Europa.
- Haverinen, Katri, Jenna Nyblom, Timo Viljanen, Veronika Laippala, Samuel Kohonen, Anna Missilä, Stina Ojala, Tapio Salakoski & Filip Ginter 2014. Building the essential resources for Finnish: the Turku Dependency Treebank. *Language Resources and Evaluation* 48:3, 1–39. Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.1007/s10579-013-9244-1> [viitattu 22.4.2019].
- Härme, Juho 2012. Ajan adverbiaalin lauseasemasta – suomea, venäjää ja käännöskieltä vertaileva tutkimus. Tampereen yliopisto, käännöstiede venäjän pro gradu -tutkielma. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-22925> [viitattu 22.4.2019].
- Härme, Juho 2017. Kulttuurisilla aikavyöhykkeillä – päivän osat suomi–venäjä-käännösuunnassa. Teoksessa: Ritva Hartama-Heinonen, Marja Kivilehto, Minna Kumpulainen, & Katja Vuokko (Toim.) *MikaEL, Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 2017*, 31–46 Saatavissa: <https://www.sktl.fi/liitto/seminaarit/mikael-verkkojulkaisu/arkisto-archive/mikael-vol-10-2017/>.
- Heikkilä, Elina 2006. *Kuvan ja tekstin välissä: kuvateksti uutiskuvan ja lehtijutun elementtinä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hidalgo, Raquel & Angela Downing 2010. Topic and topicality in text: A contrastive study of English and Spanish narrative texts. *Linguistics & the Human Sciences* 6.
- Hilpert, Martin 2014. *Construction grammar and its application to English*. Edinburgh University Press.
- Hoffmann, Thomas & Graeme Trousdale 2013. *The Oxford handbook of construction grammar*. Oxford University Press.
- Huomo, Tuomas 1997. *Lokatiivit lauseen semanttisessa tulkinnassa: ajan, omistajan, paikan ja tilan adverbiaalien keskinäiset subteet suomen kielessä*. Turku: Turun yliopisto.
- Jacobson, Sven 1978. On the use, meaning, and syntax of English preverbal adverbs. *Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in English Stockholm* 44: 5–160.
- Jakovleva, Jekaterina 1994. *Fragmenty russkoi jazykovoi kartiny mira (modeli prostranstva, vremeni i vosprijatija)*. Moskva: Gnozis.
- Jakubicek, Milos, Adam Kilgarriff, Diana McCarthy & Pavel Rychlý 2010. Fast Syntactic Searching in Very Large Corpora for Many Languages. Teoksessa: *PACLIC Vsk*. 24,, 741–747

- Janda, Laura 2007. Aspectual clusters of Russian verbs. *Studies in Language. International Journal sponsored by the Foundation "Foundations of Language"* 31:3, 607–648.
- Janda, Laura 2013. *Why Russian aspectual prefixes aren't empty: prefixes as verb classifiers*. Slavica Publishers.
- Janko, Tatjana 2001. *Kommunikativnyje strategii russkoi retsi*. Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury.
- Jaszczolt, Katarzyna & Luna Filipovic 2012. *Space and Time in Languages and Cultures : Language, Culture, and Cognition*. John Benjamins Pub. Co.
- Jääskeläinen, Petri 2004. *Instrumentatiivisuus ja nyky-suomen verbinjohto: semanttinen tutkimus*. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-1840-8> [viitattu 22.4.2019].
- Johansson, Stig 2007. *Seeing Through Multilingual Corpora : On the Use of Corpora in Contrastive Studies*. John Benjamins Publishing Co.
- Kallessinova, Elena & Roumyana Slabakova 2008. Does the verb move in Russian. Teoksessa: A. Antonenko, J. Bailyn, & C. Bethin (Eds.) *Formal Approaches to Slavic Linguistics #16: The Stony Brook Meeting 2007*, 199–214 Saatavissa: <http://eprints.soton.ac.uk/357309/>.
- Kanerva, Jenna, Juhani Luotolahti, Veronika Laippala & Filip Ginter 2014. Syntactic N-gram Collection from a Large-Scale Corpus of Internet Finnish. Teoksessa: *Baltic HLT*, 184–191
- Kay, Paul & Charles Fillmore 1999. THE What's X doing Y? CONSTRUCTION. *LANGUAGE* 75:1. Saatavissa: <http://www.jstor.org/stable/pdf/417472.pdf> [viitattu 22.4.2019].
- Kennedy, Graeme 2014. *An introduction to corpus linguistics*. Routledge.
- Ketokivi, Mikko 2015. *Tilastollinen päättely ja tieteellinen argumentointi 2*. laaj. laitos. Helsinki: Gaudeamus.
- Kielitoimisto 2014. Kielitoimiston sanakirja. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi> [viitattu 22.4.2019].
- Kilgariff, Adam & Gregory Grefenstette 2003. Introduction to the special issue on the web as corpus. *Computational linguistics* 29:3, 333–347.
- King, Tracy Holloway 1995. *Configuring topic and focus in Russian*. Stanford: CSLI Publications.
- Kiseleva, KL & D. Paier 1998. *Diskursivnyje slova russkogo jazyka: opyt kontekstno-semantitseskogo opisanija*. Moskva: Metatekst.
- Kiss, Katalin É 1995. Introduction. Teoksessa: Katalin É Kiss (Ed.) *Discourse configurational languages.*, 3–27
- Kivilehto, Marja 2013. *Kan och vet – men hur? Översättningslärares kunskapsgrunder i fokus*. Acta Universitatis Tamperensis 1831. Tampere: Tampere University Press. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9141-2> [viitattu 22.4.2019].
- Klein, Wolfgang 1999 [1994]. *Time in language*. London: Routledge.
- Kopotev, Mikhail, Olga Lyashevskaya & Arto Mustajoki 2017. Russian challenges for quantitative research. Teoksessa: Mikhail Kopotev, Olga Lyashevskaya, & Arto Mustajoki (Eds.) *Quantitative approaches to the Russian language.*, 3–29. Routledge.
- Kortelainen, Kristiina 2012. Ei ole kaikki muumit laaksossa. Tutkimus suomen kielen idiomikonstruktion produktiivisuudesta. Turun yliopisto, suomen kielen gradu -tutkielma. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201201301267> [viitattu 22.4.2019].

- Kotilainen, Lauri 2003. *Parempi lehtijuttu*. Helsinki: Inforviestintä.
- Kovtunova, Irina 1976. *Sovremennyj russkij jazyk. Porjadok slov i aktual'noe chlenenie predložhenija*. Moskva: Prosveshenie.
- Krongauz, Maksim 1989. Vremja kak semantitšeskaja kategorija imeni. *Voprosy kibernetiki. Semiotitšeskije issledovanija* 159, 5.
- Kruschke, John 2014. *Doing Bayesian data analysis: A tutorial with R, JAGS, and Stan*. Academic Press.
- Kucera, Henry & Karla Trnka 1975. *Time in language*. Michigan: University of Michigan.
- Kuno, Susumu & Etsuko Kaburaki 1977. Empathy and syntax. *Linguistic inquiry* 627–672. Saatavissa: http://www.jstor.org/stable/4178011?seq=1#page_scan_tab_contents [viitattu 28.11.2017].
- Kutuzov, Andrey & Elizaveta Kuzmenko 2015. Comparing neural lexical models of a classic national corpus and a web corpus: the case for Russian. Teoksessa: *International Conference on Intelligent Text Processing and Computational Linguistics*, 47–58. Springer.
- Kuznetsov, Sergei, Ljudmila Balahonova, Ljudmila Baljasnikova, Natalja Batožok, Lev Bulanin, Lidiya Voinova, Tatjana Gaikovitš, Inna Gorodetskaja, Julija Denisenko, ym. *Bolšoi tolkovyi slovar russkogo jazyka*. Sankt-Peterburg: Norint.
- Lambrecht, Knud 1994. *Information structure and sentence form: Topic, focus, and the mental representations of discourse referents*. Cambridge studies in linguistics vol. 71. Cambridge: Cambridge university press.
- Langacker, Ronald W. 2012. Linguistic manifestations of the space-time (dis) analogy. Teoksessa: Katarzyna Jaszczołt & Luna Filipovic (Eds.) *Space and Time in Languages and Cultures : Language, Culture, and Cognition.*, 191–215
- Le Draoulec, Anne & Marie-Paule Péry-Woodley 2003. Time travel in text: temporal framing in narratives and non-narratives. *Determination of Information and Tenor in Texts: Multidisciplinary Approaches to Discourse. Amsterdam: Stichting Neerlandistiek VU/Münster: Nodus Publikationen* 267–275.
- Lee, Michael D. & Eric-Jan Wagenmakers 2014. *Bayesian Cognitive Modeling: A Practical Course*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Leino, Jaakko 2003. *Antaa sen muuttua. suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. Helsinki: SKS.
- Leino, Jaakko 2010. Results, cases and constructions. Argument structure constructions in English and Finnish. Teoksessa: Hans Christian Boas (Ed.) *Contrastive studies in construction grammar*. Constructional approaches to languages 10, 103–136. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Leino, Jaakko 2013. Information structure. Teoksessa: Thomas Hoffmann & Graeme Trousdale (Eds.) *The Oxford handbook of construction grammar*, 329–344. Oxford: Oxford University Press.
- Leinonen, Marja 1985. *Impersonal sentences in Finnish and Russian*. Hki: University of Helsinki.
- Levin, Beth 1993. *English verb classes and alternations: A preliminary investigation*. Chicago: University of Chicago press.
- Luotolahti, Juhani, Jenna Kanerva, Veronika Laippala, Sampo Pyysalo & Filip Ginter 2015. Towards Universal Web Parsebanks. *Depling 2015* 211–220. Saatavissa: <http://www.aclweb.org/anthology/W/W15/W15-21.pdf#page=221>.

- Lüdeling, Anke, Julia Ritz, Manfred Stede & Amir Zeldes 2016. Corpus linguistics and information structure research. Teoksessa: Caroline Féry & Shinichiro Ishihara (Eds.) *The Oxford Handbook of Information Structure*, 599–609. Oxford: Oxford University Press.
- Manninen, Satu 2003. *Small phrase layers: A study of Finnish manner adverbials*. Linguistics Today 65. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Mauranen, Anna & Jarmo Harri Jantunen 2005. *Käännösuomeksi: tutkimuksia suomennosten kielestä*. Tampere: Tampere University Press.
- Medin, Douglas & Robert Goldstone 1995. The predicates of similarity. Teoksessa: Cristina Cacciari (Ed.) *Similarity in language, thought and perception*. Turhout: Brepols.
- Mel'tšuk, Igor 1985. Semantišeskiye etjudy I.'seitsas' i 'teper' v russkomazyke. *Russian Linguistics* 9:2/3, 257–279.
- Mel'čuk, Igor 1988. *Dependency syntax: theory and practice*. SUNY Press.
- Michaelis, Laura A. & Knud Lambrecht 1996. Toward a Construction-Based Theory of Language Function: The Case of Nominal Extraposition. *Language* 72:2, 215–247. Saatavissa: [viitattu 22.4.2019].
- Miestamo, Matti 2004. Suomen kieltoverbikonstruktio typologisessa valossa. *Virtittäjä* 108:3, 364–364.
- Mikhailov, Mikhail & Robert Cooper 2016. *Corpus Linguistics for Translation and Contrastive Studies: A Guide for Research*. London: Routledge.
- Mustajoki, Arto 2006. The Integrum database as a powerful tool in research on contemporary Russian. *Integrum: tošnyje metody i gumanitarnyje nauki*/G. Nikiporets-Takigava 50–76.
- Mustanoja, Liisa 2011. *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikaututkimus Tampereen pubekielestä*. Acta Universitatis Tamperensis 1605. Tampere: Tampere University Press. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8417-9> [viitattu 22.4.2019].
- Neset, Tore, Anna Endresen, Laura Janda, Anastasia Makarova, Francis Steen & Mark Turner 2013. How 'here' and 'now' in Russian and English establish joint attention in TV news broadcasts. *Russian linguistics* 37:3, 229–251.
- Nikunlassi, Ahti 1993. Ob obutšeni finnov porjadku slov v russkom. *Aspekti* 1, 56–69.
- Ntzoufras, Ioannis 2009. *Bayesian modeling using WinBUGS*. John Wiley & Sons.
- Okkonen, Antero 1980. *Toimittajan työ*. Hämeenlinna: Karisto.
- Oksanen, Henrik 2017. Informaattorakenne oikeuskielen komplekseissa virkerakenteissa. Teoksessa: Nicole Keng, Anita Nuopponen, & Daniel Rellstab (Toim.) *Ääniä, Röster, Voices, Stimmen. VAKKI-symposiumi XXXVII.*, 134–144. Vaasa: Vaasan yliopisto. Saatavissa: [viitattu 22.4.2019].
- Padutševa, Jelena 1984. Kommunikativnaja struktura predloženiya i ponjatiye kommunikativnoi paradigmy. *Naučno-tehnitišeskaja informatsija* 2.
- Padutševa, Jelena 2013. *Russkoje otritsatelnoje predloženiye*. Moskva: Jazyki slavjanskoy kultury.
- Pankov, FI 1997. Kategorija narešnoi temporalnosti i jejo retševyje realizatsii. Teoksessa: V. V. Krasnyh & A. I. Izotov (red.) *Jazyk, soznanije, kommunikatsija*, 161–174. Moskva: Filologija. Saatavissa: http://www.philol.msu.ru/~slavphil/books/jsk_01_14pankov.pdf [viitattu 22.4.2019].
- Piperski, Alexander 2017. The grammatical profiles of Russian biaspectual verbs. Teoksessa: Mikhail Kopotev, Olga Lyashevskaya, & Arto Mustajoki (Eds.) *Quantitative Approaches to the Russian Language.*, 125–146. Routledge.

- Plummer, Martyn 2016. rjags: Bayesian Graphical Models using MCMC. Saatavissa: <https://CRAN.R-project.org/package=rjags> [viitattu 22.4.2019].
- Prince, Ellen F. 1981. Toward a taxonomy of given-new information. Teoksessa: Peter Cole (ed.) *Radical pragmatics*, 223–255. New York: Academic Press.
- Puskás, Genoveva 2000. *Word Order in Hungarian. The syntax of A'-positions*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Quirk, Randolph & Sidney Greenbaum 1985. *A University Grammar of English*. London: Longman.
- Ram, Karthik 2013. Git can facilitate greater reproducibility and increased transparency in science. *Source code for biology and medicine* 8:1, 7.
- R Core Team 2016. R: *A Language and Environment for Statistical Computing*. Vienna, Austria: R Foundation for Statistical Computing. Saatavissa: <https://www.R-project.org/> [viitattu 22.4.2019].
- Sharoff, Serge & Joakim Nivre 2011. The proper place of men and machines in language technology: Processing Russian without any linguistic knowledge. Teoksessa: *Komputernaja lingvistika i intellektual'nye tekhnologii: Po materialam Mezhdunarodnoj konferencii "Dialog" (Bekasovo, 25-29 maja 2011)*, 591–604 Saatavissa: <http://corpus.leeds.ac.uk/serge/publications/2011-dialog.pdf> [viitattu 22.4.2019].
- Shi, Dingxu 2000. Topic and topic-comment constructions in Mandarin Chinese. *Language* 76:2, 383–408.
- Shore, Susanna 2008. Lauseiden tekstuaalisesta jäsennyksestä. *Virtittäjä* 112:1, 24–65.
- Sinha, Chris & Peter Gärdenfors 2014. Time, space, and events in language and cognition: a comparative view. *Annals of the New York Academy of Sciences* 1326:1, 72–81. Saatavissa: <http://ccl.ht.lu.se/wp-content/uploads/2014/08/Sinha-G%C3%A4rdenfors-ANYAS.pdf> [viitattu 22.4.2019].
- Sommerville, C. John 1996. *The news revolution in England: Cultural dynamics of daily information*. Oxford: Oxford University Press.
- Sorjanen, Timo 2004. *Kirjoita ja puhu sujuvasti suomeksi : suomen kielen käsikirja tekstinlaajalle ja puheenpitäjälle*. Jyväskylä: Gummerus.
- Sovran, Tamar 1992. Between similarity and sameness. *Journal of Pragmatics* 18:4, 329–344.
- Starodumova, Jelena Aleksejevna 1997. *Russkije tšastitsy (pismennaja monologitšeskaja retš)*. Moskva: Institut russkogo jazyka Rossijskoi akademii nauk. Saatavissa: http://www.labsls.ru/wp-content/uploads/2013/04/Starodumova_EA_AVT.pdf [viitattu 29.1.2019].
- Suleimanova, Jelena 2015. Lingvistitšeskoje modelirovanije temporalnogo adverbiala so znatsenijem lokalizatsii sobytija. *Programmyje sistemy: teorija i prilozhenija* 6:4, 209–225. Saatavissa: <http://www.mathnet.ru/links/a1ace9c04171bca31f524dced7628977/ps194.pdf> [viitattu 22.4.2019].
- Sulkala, Helena 1981. *Suomen kielen ajan adverbien semantiikkaa*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Sulkala, Helena & Merja Karjalainen 1992 *Finnish*. Routledge.
- Svedstedt, Dag 1976. *Position of objective personal pronouns: a study of word order in modern Russian*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Šeljakin, M. A. 2006. *Spravočnik po russkoi grammatike*. Tula: Drofa.
- Šostak, M. I. 1998. Žurnalist i jego proizvedenije. Moskva: Gandalf. Saatavissa: <http://gazeta-89.narod.ru/jurn-proizv.doc> [viitattu 23.1.2019].

- Švedova, Natalja Juljevna 1980. *Russkaja grammatika. V dvuh tomah*. Moskva: Nauka. Saatavissa: http://lukashevichus.info/knigi/russk_gramm_sl_shvedova_1.pdf [viitattu 23.1.2019].
- Taylor, John R. 2012. *The mental corpus: How language is represented in the mind*. Oxford: Oxford University Press.
- Telljohann, Heike, Erhard W. Hinrichs, Sandra Kübler, Heike Zinsmeister & Kathrin Beck 2015. Stylebook for the Tübingen treebank of written German (TüBa-D/Z). Teoksessa: *Seminar für Sprachwissenschaft, Universität Tübingen, Tübingen, Germany* Saatavissa: http://www.sfs.uni-tuebingen.de/fileadmin/user_upload/ascl/tuebadz-stylebook-1508.pdf [viitattu 20.10.2018].
- Teubert, Wolfgang 1996. Comparable or parallel corpora? *International journal of lexicography* 9:3, 238–264.
- Ting, Kai Ming 2010. Precision and Recall. Teoksessa: *Encyclopedia of Machine Learning*, 781–781. New York: Springer.
- Toury, Gideon 1981. Contrastive linguistics and translation studies. Towards a tripartite model. Teoksessa: Wolfgang Kühlwein & Wolfram Wilss (Eds.) *Kontrastive Linguistik und Übersetzungswissenschaft*. Munich: Fink.
- Törrönen, Jukka 1994. Tutkijaluenta ja puhujakuva. Harlekiiniromanssin vastaanotto kahden lukioluokan keskuudessa. *Sosiologia* 1:31, 11–23.
- Tversky, Amos 1977. Features of similarity. *Psychological review* 84:4, 327.
- Tyysteri, Laura 2015. Aamiaiskahvilasta ötökkäatarjontaan. Suomen kirjoitetun yleiskielen morfosyntaktisten yhdyssanarakenteiden produktiivisuus. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6184-9> [viitattu 22.4.2019].
- Vehmaslehto, Inkeri & Aino Rodima 1984. K voprosu o porjadke slov v finskom i russkom jazykah. Teoksessa: *Studia Slavica finlandensia*. Helsinki: Neuvostoliittointituutti.
- Viimaranta, Johanna 2006. Talking about time in Russian and Finnish. Helsingin yliopisto.
- Vilkuna, Maria 1989. *Free word order in Finnish: its syntax and discourse functions*. Hki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vilkuna, Maria 1995. Discourse Configurability in Finnish. Teoksessa: Katalin É Kiss (Ed.) *Discourse configurational languages*, 244–68. Oxford University Press.
- Virtanen, Tuija 1992. *Discourse Functions of Adverbial Placement in English. Clause-Initial Adverbials of Time and Place in Narratives and Procedural Place Descriptions*. Åbo Akademi University Press.
- Virtanen, Tuija 2004. Point of departure: Cognitive aspects of sentence-initial adverbials. Teoksessa: Tuija Virtanen (Ed.) *Approaches to cognition through text and discourse*, 79. Mouton de Gruyter.
- Vottonen, Erja & Riitta Jääskeläinen 2018. Kääntäjältä edellytettävän teoreettisen tiedon näkyvyys opetussuunnitelmassa ja reflektioivissa loppuessaissa. Teoksessa: Ritva Hartama-Heinonen, Marja Kivilehto, Minna Kumpulainen, & Katja Vuokko (Toim.) *MikaEL, Kääntämisen ja tulevaisuuden tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 2018*. Vsk. 11., 84–97 Saatavissa: <https://www.sktl.fi/liitto/seminaarit/mikael-verkkojulkaisu/arkisto-archive/vol-11-2018/> [viitattu 12.10.2018].
- Vsevolodova, Maija Vladimirovna 1975. *Sposoby vyraženiia vremennyh otnošeni v sovremennom russkom jazyke*. Izd-vo Mosk. un-ta.

- Vyatkina, Nina & Alex Boulton 2017. Corpora in language learning and teaching. *Language Learning & Technology* 21:3, 1–8.
- Wade, Terence 2010. *A comprehensive Russian grammar*. John Wiley & Sons.
- Waldenfels, Ruprecht von 2012. Polish tea is Czech coffee: advantages and pitfalls in using a parallel corpus in linguistic research. Teoksessa: Andrea Ender, Adrian Lee-mann, & Bernhard Wälchli (Eds.) *Methods in contemporary linguistics.*, 263–281. Berlin: Walter de Gruyter.
- Winbugs example volume 2. 2012. Saatavissa: <http://openbugs.net/Examples/Aligators.html>.
- Xie, Yihui, JJ Allaire & Garrett Grolmund 2018. *R Markdown: The Definitive Guide*. CRC Press. Saatavissa: <https://bookdown.org/yihui/rmarkdown/rmarkdown.pdf> [viitattu 17.10.2018].
- Yokoyama, Olga T. 1986. *Discourse and word order*. Pragmatics and beyond 6. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Yoon, Jiyoung & Stefan Th Gries 2016. *Corpus-based approaches to construction grammar*. Constructional approaches to language 19. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Zaliznjak, Anna & i Aleksandr Šmelev 2000. *Vvedenije v russkuju aspektologiju*. Moskva: Jazyki russkoj kultury.
- Zanettin, Federico, Dominic Stewart & Silvia Bernardini 2014. Corpora in translator education: An introduction. Teoksessa: *Corpora in translator education.*, 5–18. New York: Routledge.
- Zerubavel, Eviatar 1989. *The seven day circle: The history and meaning of the week*. Chicago: University of Chicago Press.
- Zimmerling, Anton 2013. *Sistemy porjadka slov slavjanskib jazykov v tipologičeskom aspekte*. Moskva: Jazyki slavjanskoj kultury.

